TUDOR ARGHEZI ● SCRIERI ● 34

Coperta şi supracoperta: *Petre Vulcănescu*

Volum îngrijit de *Mitzura Arghezi*

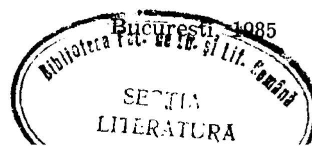
TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

34

PROZE

EDITURA MINERVA
Bucureşti, 1985

TABULA RASA

(1912—1966)

O DUMINICĂ NOUĂ

Sună clopotele seara, sună dimineața, plîng și strigă, parcă bronzul le doare. Și suferința lor se mărturisește florilor, bunăvestire trandafirie și albă. Primăvara desface mugurii, adie bucurie pe livezi, pe holdele viitoare, învie văpaia ochilor, încearcă sonoritatea inimilor, fluiere tinere de fildeș. Vîntul însuși se face copilandru, și aripile și le subțiază ; atinge frunțile și pomii ce abia se rostesc, cu gingășia unei raze aproape nocturne.

Singuri credincioșii s-au jeluit vreo cincizeci de zile și au plîns o săptămînă-ntreagă, în vreme ce surîsul parfumat al naturii s-a prins de ramuri și pămînturi și s-a furișat pînă și-n sufletele celor mai penitenți. Aceștia, pentru ca în sfîrșit să rîdă cu hohot, au așteptat duminica Paștilor, cînd posomorîrea se sparge odată cu cojirea ouălor boite.

— Hristos a înviat ! — Adevărat c-a-nviat !!

Duminica Paștilor pare o duminică nouă. Dimineața pare zămislită atunci, după o noapte lungă de două luni. Ca un dar, ca o ladă căptușită cu mătase gălbuie și plină de cristaluri scumpe, pe care ai deschis-o cu mirare — primești lumina Paștilor cu voie bună și copi-

lărie. La masa căminului, cu velință albă, cu talere de porcelană, pare pregătit un loc pentru un Dumnezeu tînăr și singuratic, zmuls dintr-ai lui și fericit cu tristețe, în veșnica lui singurătate. Hristos a înviat!... Unde-i el? Nevăzut, trece prin toate colibele, mîngîie copii, strînge mîna muncitoare, dregе un suflet șovăitor. Unii-l aud șoptind: «Sînt lîngă tine»; alții îl așteaptă să bată-n poarta sufletului lor, de douăzeci de veacuri.

Dar dacă a înviat Hristos, dacă sărbătoarea s-a așternut pe fața șesurilor și a sufletelor, Hristoșii azvîrliți în pămînt, în 1907, dorm încă, dorm somnul cimitirelor, de care sărbătorile fug. La ei mă gîndesc, fără ură pentru nimeni, cu iubire și părere de rău pentru dînșii, la fiece bătaie de clopot suspinată. Era ca și azi, către Paști, în zilele de pocăință și de osîrdie creștinească. Ei n-au ajuns să miroasă mireasma pădureață a sălciilor de la Florii, și Paștele românesc s-a roșit, în anul acela, în sînge adevărat. De-atuncea sînt bucatele atît de îmbelșugate, de-atuncea spicul e mai gras, de-atuncea pîinea pe care vom frînge-o la prînzul familiei este mai gustoasă... Și tot de-atuncea sîntem, altoiți și noi cu sînge, mai cutezători și mai fierbinți și noi. De cînd Răstignitului nostru celui gol și desculț, celui străin în Iudeea lui, i s-au zdrobit oasele și carnea pe crucea lui, mare cît țara, purtată mai vesel și mai vînjos pe umeri de bătrînul Atlas.

Acela nu mai va învia în neamul lui niciodată.

Cu toate acestea, e-ntr-adevăr așa, e-adevărat că Isușii noștri au murit pe todeauna? Se aduce vreo jertfă undeva, pe lume, jertfa cea mai însemnată, a sîngelui și a vieții, fără ca învierea simbolică a lui Crist să se repete? Prețul e scump, dar cu sînge s-a răscumpărat întodeauna viața, și neamurile care nu și l-au economisit pe-al lor au fost victorioase. Simți o durere violentă gîndindu-te la morții pentru adevăr și dreptate — dar totodată și mîndrie. Cucerirea pămîntului, mai ales, nu se face fără de sînge; luptele nu se cîștigă cu vorbe, și curajul e sîngele care nu vrea să fie stătut și care făgăduiește să se verse, cu bucurie.

Sentiment greșit? iluzie juvenilă? Din 1907 un spirit nou pare că fecundează țara; oamenii s-au mai dezmorțit, glasurile par mai tari, năzuințele mai puternice, izbînda, dacă izbîndă definitivă este bine să fie vreodată, mai apropiată. Se alcătuiesc curente, se gîndește mai mult, se citește întreit. Erori și adevăruri circulă mai vii, se ridică steagurile mai sus, o pasiune mai mare răscolește sufletele tuturora. Viața noastră pare cuprinsă de un fel de misticism. Același om a simțit în două chipuri: cu teamă mai-nainte, cu văpaie din 1907 încoace. Scepticismul ne pare acum enervant și ignobil. O speranță infinită ne deschide porțile ferecate pîn-acum ale sufletului, în care scoboară luminile cele mai țișnite. Crengile înflorite ale caișilor par a trece prin sufletul nostru...

E-adevărat... Hristos înviază...

1912

CRIMA DIN STRADA ITALIANĂ
sau
Nimenea la locul lui

Crima din strada Italiană, se vor împlini două luni de cînd a fost făptuită. O femeie a căreia viață, e drept, nu slujea la nimic și nimănuia, dar care și-o putea continua, fără daună de asemeni directă pentru nimeni ca toți cei ca dînsa, numeroși în balanța societății noastre și prin numărul lor primejdioși. Cîte averi astfel încuiate într-o ladă de fier și pipăite de singurele mîini murdare ale avariției, n-ar pricinui, dezrobite și aruncate, ca niște forțe reale ce sînt, în negoțul și fabrica țării, o mișcare spre înavuțire, mai generală. În vreme ce milioanele cucoanei din strada Italiană fătau niște pui otrăviți de întuneric, niște avortoni obținuți, fără fecundarea muncii, din reproducere automatică a banului, care în economia politică este un fel de onanism, o sumă de idei așteptau, cum vor aștepta încă în România, zadarnic, copulația normală a capitalului ; un rînd întreg de energii, care ar trebui căutate stăruitor, de capitaliști, rămîneau spre pierderea națională, inactive. Și aceste forțe inutilizate și pierdute pentru națiune sînt industriale, comerciale, ca și științifice și artistice.

Dar asupra acestei chestiuni ar trebui scris un întreg studiu de îndemn, de educație, la care naționaliștii, care într-altfel n-ar fi ce sînt, nici nu se gîndesc. Există un idealism

al afacerilor, tot atît de important ca și celălalt, și o filozofie a întreprinderilor economice, care cultivă insul tainic ; poezia și bravura pot fi gustate și la taraba cea mult hulită de poeții farmaceutici, nu numai în academii, în texte, pe iarbă verde și în războaiele care zdrobesc întîi puterea de căpetenie a rasei. Economistul român care ar putea scrie o carte pentru cultura hazardului și a iubirii de risc, o evanghelie locală a negoțului adăpat cu idei și practicat de personalități intelectuale, o carte nimerită și timpului de mediocritate și de «etatism» în care tînjim, ar lăsa în urmă, în fața gloriei, toate încercările noastre politice, artistice și economice de pîn-acum și cu toți oamenii care le-au patronat.

Ceea ce ne interesează în aceste rînduri este altceva, și tot atît de însemnat ; ușurința cu care se poate ridica viața unui om într-un oraș ca Bucureștii și într-un timp de organizație, cum se pretinde, intensă. Două femei sînt găsite asasinate în casa lor, și poliția începe să și închidă dosarul acestei crime. Ceea ce a făcut un singur om, nu poate descoperi o lume de polițiști profesioniști, plătiți pentru așa lucru, întreținuți de contribuabili în acest singur scop. Pentru domnii asasini situația este îmbărbătoare. Domnii asasini n-au decît să continue. Serviciul de Siguranță își merită numele pentru dînșii. Asasinilor le este asigurată protecția incapacității polițienești.

Viața, un lucru cu adevărat sacru, pentru înfrumusețarea și îmbunătățirea căreia luptă omenirea cu mintea și brațul, de cînd s-a pomenit, să se scrie și să se strige pe la răspîntii că la noi nu mai prezintă nici un interes.

Mai imberb fiind şi influenţat prea brutal de lectură, profesam pentru poliţie dispreţul oricăruia prea tînăr. M-am obişnuit să mi se pară cît se poate de interesantă acţiunea ei, şi spre această concepţie m-au determinat noţiunile de fiziologie şi poate că şi romancierii englezi care, după Gaboriau, au exaltat, ca Doyle, şi reabilitat pe poliţistul compromis de socialişti şi alţi revoluţionari. Dealtfel am şi cunoscut cîţiva poliţişti străini care mi-au lăsat impresii neuitate, comparabile numai cu cele dobîndite în cariera mea de exilat de bunăvoie, din relaţiile-mi literare cu doi contrabandişti italieni, retraşi din profesie şi actuali pescuitori cu undiţa şi horticultori.

Azi poliţistul mi-e aproape simpatic. Viaţa lui este pitorescă şi neîncetat nouă şi necunoscută. Tipul fălcos, prelung, viu şi slab, care dezleagă, la cinematograf, zîmbind cu luleaua în gură, o mie de mistere într-un sfert fugitiv de oră, nu mă distrează mai puţin ca o lectură din *Coran,* ca Marcu Aureliu, sau ca versurile domnului Ovid Densusianu.

Numai că poliţistul român e altceva decît un poliţist ; un dog dresat ar putea desluşi cu mai mult succes decît el, un aşa-numit, de romane, mister din strada Italiană. Poliţistul român îşi exersează autoritatea cu un zel exagerat de cal-maşină, în afacerile simple şi facile, unde activitatea lui e de prisos, pe spicile, unde activitatea lui e de prisos, pe spinarea politică a oamenilor antipatici unui guvern. Cînd mi-am început articolele în *Facla,* m-am bucurat de un discret însoţitor mai pretutindeni. Un poliţist mă aştepta primprejurul redacţiei, altul mă căuta pe stradă, încît unul se informa cu gravitate, pe la cunoscuţi, şi lua note, compuse, sînt sigur, în stilul cel mai subţire. Ocupaţiile poliţiei noastre vedeţi că sînt intelectuale. Poliţia noastră se aseamănă

cu medicina de apartament, care, socotind vulgară terapeutica, se mărgineşte pur şi simplu să filozofeze şi să lase pe bolnav să moară. E o poliţie decadentă, de verbiaj şi ocupaţii sterile. Dacă Racovski vine la Cîineni, poliţia ştie, Racovski e „umflat" şi reexpediat. Asasinul din strada Italiană, consumă poate cu noi la «Terasă» şvarţ şi ţigări ; trebuie să fie un bărbat respectabil.

Incapacitatea deosebită a poliţiei noastre vine de-acolo că oamenii din slujba ei, ca mai toţi specialiştii din ţara noastră, sînt de altă meserie decît cea profesată, faţă de care, în fundul sufletului, ei nutresc o ură particulară şi dezgust. Cunosc în Bucureşti vreo două mii de oameni ; unul singur mi s-a părut mulţumit de profesia domniei sale, domnul Take Ionescu, şef de cabinet *in partibus* ; e drept că pe acesta nu-l cunosc. Ceilalţi mi se plîng pe toate modurile posibile de cruzimea specialităţii în care au nimerit. Profesiuni prin nimereală.

Poliţiştii noştri sînt recrutaţi printre domnişorii de la Facultatea de Drept, de unde, lucru anormal, se recrutează şi magistraţii, care, după datinele locale, ar trebui să iasă de la Seminar sau din şcolile de comerţ. Uneori sosesc şi de pe aiurea. Amicul nostru «Delaturda», un comisar care scrisese o carte asupra deşertăciunii vieţii acesteia, venea în poliţie de la Facultatea de Litere şi recomandat de domnul Demetrescu-Iaşi...

Licenţa în Drept întoarce regimentele de advocaţi către poliţie. Cît suferă nefericiţii din poliţie numai de uniforma lor, e de ajuns ca să li se taie gustul de profesie. Ei au ceva din resemnarea dentistului pe care cruzimea vieţii îl transformă în dricar sau în plumbuitor de cişmele. Ei visează altceva. Poliţişti diletanţi,

ce garanție pot aduce meșterii Siguranței noastre, în exercițiul, vorba ceea, al funcțiunei lor de întreg și necondiționat devotament? Cu ce pregătire specială vin oamenii aceștia să ne aducă protecția lor? Un asasin își construiește întîi o personalitate, menită să reușească și fără acea vocație specială, recunoscută de criminaliști. Un polițist n-are nici una. Agentul care, plictisit, îți lua ieri semnalmentele tale, pictor, om de litere sau actor, și îți stabilea un dosar, inutil și ridicul, se poate ca mîine să fie patronul unei berării, directorul unui cinematograf sau profesor de limba latină.

1912

PROFESIA UNUI REGE...

Sînt ființe care se pomenesc cofetari, geamgii, oameni de litere, actori. Născîndu-se, ei aduc în lume, cu dînșii, o înclinare, un talent, degete mai groase, suflete mai subțiri, dispoziții pentru sticlă sau șocolată, plete lungi, unghii netăiate, bătături la minte, calozități la mîini. Un copil a ieșit bun pentru dulgherie sau negoțul de vinuri; frate-său nu-i de mirare să fie un poet, un prozator. Hazardul e infinit. Cunosc un tînăr fiu de simigiu grec, poet român, simbolist și vers-librist. Apolon își fură indiferent aleșii, din cea mai înaltă aristocrație, ca pe colaboratorii *Flacărei,* sau de la tejghea.

Tot așa se nasc unele ființe arici sau crocodili, girafe sau germani, porci mistreți sau elefanți. Într-o cronică trecută ne-am ocupat de păduchele de lemn. Altă dată vom face încercări de zoologie asupra simpaticei varietăți de cobai, zis și porcul de India, Ion Kalinderoglu.

Dar, în sfîrșit, oricîte viețuitoare ne-am înfățișa, toate sînt prevăzute de un dinte, de-o unghie, de un corn, de o sugătoare, de un condei cu care muncesc. Mai mult sau mai puțin ele își cîștigă viața cu sudoarea instrumentului lor. Versuri proaste, proză dezgustătoare — trăiască negoțul! — un scriitor își cîștigă

și el porția de mîncare într-un chip, chiar dacă ar cumula muza divină cu o muză mai groasă și mai pămîntească, dar cu «biștari».

Există însă o ființă și o sarcină lumească superioare. Tînărul care se naște rege, împărat ori prinț, manifestă dorința de-a fi conducător de nații, din ziua nașterii chiar. El n-a învățat încă să întrebuințeze hîrtia higienică și batista, că știe să cîrmuiască popoarele și să rezolve conflictele internaționale. Pe scutecele sale brodată e o coroană, și moașa, care-i curăță faldul picioarelor, nu se apropie de leagănul acestui Crist teuton sau moscovit, fără o plecăciune.

Ea-i zice deja alteță. E copilul ales, fruntea e destinată să se ridice ca soarele deasupra lumii ; mîna lui, ocupată încă să se scobească în ombilic, va purta sceptrul dominației. Tot ce-l mai apropie de oameni e cîte-o colică urmată de deșertăciunea deșertăciunilor.

El va trece repede prin ierarhia universului. La cinci ani va fi căpitan de cazaci, la opt colonel sau general. Dacă în odăile reședinței imperiale un șoarece îl înspăimîntă, în schimb, acest general de un cot, pe cîmpul de onoare poate repurta victorii și culege lauri care l-ar face pe Napoleon să se întoarcă pe partea cealaltă în mormînt. El nu se mai amestecă niciodată cu vulgul. Școala lui e acasă la palat : numai pentru teatru iese și se duce să-și ocupe loja gratuită lîngă scenă. Pentru dînsul totul e gratuit, ba i se mai plătește ca să binevoiască să primească degeaba. Adeseori, la douăzeci de ani, el știe cam aceleași lucruri ca un ucenic de bărbier la paisprezece. Ce-are-a face ? Divinitatea îi dă o intuiție universală ; el știe de fapt totul și totul îi știe de frică,

evenimentele și oamenii. Aceștia, recunoscînd harul cel de Sus, se duc să-l distreze încă din leagăn, la palat ; profesorii lui fac pe patru labe «Ham-ham !» și prințul rîde și zice în românește «Kutzu-kutzu !» și dascălii și demnitarii se bucură, și toată lumea e mulțumită.

1912

AGONIA SOCIETĂȚII SCRIITORILOR ROMÂNI

Privesc o stea pe fundul obscur al cerului noaptea. De astă-vară pînă astăzi s-a mișcat, pe nesimțite, și de unde pîlpîia subt jgheabul casei, acum strălucește, la aceeași oră, cu mult mai departe.

Mă uit la copacii de subt fereastră. De astă-vară pînă azi au rodit, și foile ostenite încep să lunece, galbene, din ramuri pe pămînt.

Și s-au schimbat costumele, îndeletnicirile oamenilor, s-au clădit case noi, s-au dărîmat altele. E rece vîntul și rece lipsa lui. Obiceiul luminii s-a deosebit ca și apucăturile animalelor. Vitrinile prăvăliilor se îmbracă de iarnă. Un avînt nou își împărtășește senzațiile noastre cu o tristeță nouă. Totul trăiește ; bulgarii își ascut săbiile, flota de oțel a coastelor de nord franceze se strămută odată cu constelațiile în Mediterană, Marakeșul a căzut, doctorul Query a descoperit serul antisifilitic, China se civilizează. Singură Societatea Scriitorilor Români nu se știe ce face.

Mă gîndesc la frunzele-i veșnic galbene, la președintele-i vested, la tenacitatea în trîndăvie a celei mai spirituale societăți.

Sînt cîteva luni de cînd, tot cu *Facla* alături, m-am uitat într-o seară orientală, de rîncezeală bizantină, prin gaura ușii, în odaia acestei matroane și am găsit-o dormind cu niște cașcaval în gură. Am lovit în ușe, s-a

deșteptat speriată cucoana, s-au dat la mine slugile, deșteptate din bucătărie, mopșii cu dinți de lînă, treziți din lada cu gunoi. Zarvă și chiot, gălăgie și... caniculă. Tața română adormi iarăși cu slugile și cățeii săi.

Somnul să le fie lor dulce ca moartea ; de dumneaei și de d-lor n-am să mă mai ocup decît atunci cînd vreo mînă de membrii deciși, deciși la dumnezeu știe ce lucru, m-ar chema, dacă vor avea nevoie, la o renaștere și la un zbor cu praștia, prin societate.

Mă mulțumesc să constat că tot răgazul pe care l-am dat, cu riscul de-a fi învinovățit de cei mai strîmbi din colegii mei, uneori și de necontinuitate, n-a slujit la nimic ; că societatea noastră nu vrea să trăiască și că strîngerea scriitorilor la un loc este, cum am mai spus, un prilej pentru cîțiva inși, dezarmați pe alte terenuri, de-a trage din el foloase și vanitate.

Văd pe scriitori tînjind în fața halbelor, sorbindu-și cafeaua, la cafenea. Aud uriașele lor gugumănii, cancanele de mahala ale poeților și ale prozatorilor. Societatea e nu știu unde, cine știe unde, într-o planetă oarecare de mucava.

Într-una din ședințele furioase pe care le provocasem, subt propunerea mea și ca să dea publicului iluzia că trăiește, comitetul primise să se ia oareșicari măsuri în ce privește editura, pentru ca scriitorii lipsiți, fără funcții bine plătite și sinecuri politice, să se bucure omenește de munca lor. Se făcuse atunci o comisiune, cu datoria de a regulamenta raporturile dintre cei cari scriu și cei cari fac bani cu scrisul lor. O comisiune de formă, din care n-am ținut să fac parte, în care comitetul avu grija, salutară pentru somnul matroanei și afacerile mici și mari, să nu fiu pus. În schimb,

din această comisiune ostilă editorilor, face parte un editor, care pretinde, drept e, că ar fi și scriitor în același timp. Un editor din cei mai primejdioși, din cei mai mercantili și mai grabnic demni de supus autorității societății.

Rămînea de realizat un întreg plan, încă nerostit, din care trebuia să iasă buna stare materială a scriitorilor, neapărat ; a tuturor scriitorilor și nu numai a cîtorva. Foarte mulți scriitori se găsesc exact în situația călugărilor din mînăstirile noastre, care bine întrebuințați, ca niște muncitori legați unei discipline spirituale, aplicată cu energie și bună înțelegere, ar fi utili și publicului și loruși. Viața unui scriitor român, care n-a atins încă vîrsta pleșuvă, e uneori o tragedie, alteori o umilință și alteori o lene trivială. Sufletul mai al tuturor din ei nu cunoaște nici o frumusețe morală, sînt sărace, fără strălucirea unui ideal sau a speranței. Unii au exagerat de dezvoltat în ei cinismul oamenilor vulgari — și cu revolta sau scîrba ce-o simți vine și multă milă pentru atîtea tinere puteri necultivate de nimeni, lăsate-n sufletul lor și-n odaia lor, singuri cu mizeria și întunericul. Sînt o sumedenie de lucrări de scris, pe care literatura noastră nu se poate lăuda că le are cel puțin schițate, lucrări indispensabile culturii cu neputință de realizat de către un singur om și repede făcute de mai mulți laolaltă.

Dar societatea... doarme și va dormi această societate atîta timp cît vor sta la cîrma ei oamenii care au făcut-o pentru dînșii, prea slabi ca să o împingă înainte și prea vanitoși ca să înțeleagă că datoria lor este să piară și să dea voie unei adunări generale să aleagă un comitet activ.

În schimb, înspăimîntat că se pretinde prea mult de la dînsul, cînd i se cere să lucreze, comitetul se pregătește să ia cea mai neașteptată măsură ce se poate din partea unei societăți. Comitetul dorește ca la deschiderea parlamentului să ceară desființarea societății...

Înțeleg ca domnul președinte să sufere de-o boală care-l lenevește și încă doi-trei membrii ai comitetului, duruți de beteșuguri deosebite, să caute într-o sinucidere leacul lașității. Dar societatea n-are legături atît de directe cu mădularele lor încît să cadă în robia unui rinichi sau a unei prostate.

Vai orgoliul spiritelor sărace ! În sufletul său președintele își va fi zis, pe sîrbește, desigur : *L'Etat c'est Moi.* Societatea e domnia sa ; și cînd domnia sa nu mai este, nici societatea n-are de ce mai fi, nu este așa ?

1912

POLIȚIA, FEMEIA, PROSTITUȚIA

Din timp în timp, poliția se îndeletnicește cu moralizarea lumii. Cîțiva agenți, cu oamenii lor, năvălesc prin localurile de noapte și arestează. Citești a doua zi în jurnal că în urma raziei de astă-noapte au fost închise șaizeci de prostituate.

Scopul poliției nu știm pozitiv care este. În orice caz, el nu răspunde la nimic. Prostituția nu se stîrpește cu brutalizarea cîtorva femei, cele mai nefericite din breasla lor și pe care o mizerie gravă le silește să-și caute hrana la masa cîte unui trîntor noctambul și să se dea pradă lesnicioasă unei poliții, aptă să le culeagă de-a gata. Prostituția continuă să trăiască în sutele de exemplare femeiești, cultivate de multe ori chiar de însăși poliția, dacă nu și speculate de unii agenți ; continuă să înflorească în afară de localurile de noapte, la adăpostul prieteniilor influente și uneori mascată chiar de o căsătorie în care soțul joacă vreun rol de figurant.

Scopul poliției poate fi și stîrpirea sifilisului, mai puțin primejdios în orice caz decît dizolvarea familiei și demoralizarea tineretului ; toate femeile arestate sînt trimise în cercetarea spitalelor. De ce nu-s arestați atunci și tuberculoșii, dacă a fi bolnav de un organ este un delict ?

Pe lîngă așa-zisele razii, la care ia parte un număr oarecare de agenți superiori, mai puțin supuși, poate, erorilor prea violente, orice sergent de stradă are puterea să ducă «la secție» pe orice femeie ce i se pare lui suspectă. Această femeie poate fi soția dumitale sau a mea, poate fi logodnica în așteptarea prietenului ei, poate fi sora noastră, căci poliția încă nu ne-a dat ordinul să n-avem sau să nu îndrăznim a ne constitui o familie. Sexul femeiesc mai are voie de la comisar, să existe și să însemne ceva în viața de toate zilele.

Presa a înregistrat cazuri de arestare de femei onorabile, și cunoaștem mai multe arestări neghioabe care ar fi putut da de gîndit prefecturii și ar fi putut s-o hotărască să-și instruiască agenții în vederea atîtor furturi și asasinate nedescoperite, iar nu pentru persecuția populației. Căci jignind și ofensînd tocmai persoanele care se pretinde că trebuiesc apărate și respectate, poliția merge împotriva principiilor în numele cărora s-ar putea zice că lucrează.

Și lipsa asta de orice discernămînt la o poliție condusă de șefi titrați în ale Dreptului, de-a lăsa onoarea unei familii la aprecierea unui vardist !... Se știe ce-i un sergent de stradă la noi, ca să mai fie nevoie să insistăm asupra contrastului de mentalitate dintre el și public. Prefectura poliției face din vardist o autoritate de care în viața publică nu poate uza nimeni fără pedeapsă. Dacă un profesor universitar s-ar apropia pe stradă de o femeie și i-ar da să înțeleagă ce crede el despre moralitatea ei, oricine ar avea dreptul să-l deștepte cu două palme sau să-i facă un proces de calomnie. Vardistul, în schimb, poate să o înjure, să o ia de ceafă, să o ducă la beci, foarte simplu și fără nici o răspundere din

partea poliției, care, la rigoare, recunoaște cel mult că s-a înșelat, și surîde.

Dar, admițînd, să zicem, măsurile sălbatice ale poliției, în ce privește pe femeile de marfă, de ce protecție se bucură femeile celelalte? Vorbim în principiu, căci în fapt vedem cum se procedează: definiția poliției în ce le privește nu trebuie să fie că toate femeile sînt prostituate și declarate în stare de arest. O fi avînd filozofie, nu tăgăduim, poliția; cetățenii însă nu-i plătesc ca să o facă pe comisarii, a cărora singură datorie este ca să vegheze la raporturile normale dintre ei.

Este cineva mai primejdios decît prostituata; este Don Juanul de la «Capșa» sau de la Obor, ceea ce-i în definitiv totuna; este individul care acostează femeile și le corupe, care seduce fetele sărace, care intră cu forța în patul jupînesii din casă. Pe Calea Victoriei, strada lumii bine îmbrăcate, asiști uneori la scene de impertinență și de cinism, din partea lichelelor bărbătești, surprinzătoare. Cine-a văzut vreodată poliția însfăcînd de guler pe vreunul din acești cretini obraznici și luînd apărarea unei femei oneste? Desigur că pîn-acuma nimeni. Ceea ce ar putea face în acest caz un comisar sau un vardist chemat să puie capăt scenei, este să aresteze femeia...

În campania ce se duce împotriva prostituției trebuie să se ție seamă de bărbați, tot atît cît și de femei, vinovatul, dacă trebuie un vinovat — o vinovăție dealtfel absurdă — fiind în cele mai multe cazuri bărbatul. E lesne de schițat cariera unei prostituate. Lucrul începe cu un roman, sincer de cele mai multe ori, cu o dragoste din care poate ieși o căsătorie și care se încheie de obicei cu un copil din flori și cu o părăsire. Societatea, care a inventat protecția cățeilor, n-a găsit încă mijlocul de-a ocroti fetele înșelate și mumele muritoare de foame; ea le acordă cel mult dreptul la cerșetorie și ospitalitatea penitenciarelor, după avort, rareori un salariu domestic, de mizerie. Singura soluție în viață, pentru o femeie prigonită și de ipocrizia publică și de autorități, este prostituția. Și prostituția va fi cu atît mai întinsă, mai cinică și mai ignobilă, ca o răzbunare meritată, cu cît e mai crîncenă și sărăcia. Prea puține femei se prostituează din viciu, ca Mesalina; iar acestea sînt nevropate și iresponsabile.

Măsurile luate de poliție nu vor putea niciodată micșora prostituția, necum suprima-o. Înmulțirea ei se datorește disproporțiilor de avere ale societății românești, în care o parte gonește femeia, iar cealaltă îi face semn să vie, cu bancnota. E o școală veche, idioată, aceea care pretinde că suprimă răul; cauzele răului, singure sînt de suprimat.

Ne și gîndeam la cîteva soluții... dar starea aceasta e atît de strîns legată de o mie de chestiuni esențiale, încît trebuie să renunțăm. Și-aci ca și aiurea se simte uriașa nevoie de răsturnare a ordinei sociale actuale, arbitrară, apăsătoare și atotimorală.

1912

OFIȚERIMEA

Sîntem informați că de la declararea războiului balcanic încoace s-au primit din partea ofițerilor la Ministerul de Război, peste patru sute de cereri de strămutare din armata activă în intendență. Teama de război, care nu emoționează afară din cale pe civili, se pare că bîntuie mai ales printre ofițeri. Avantajele intendenței asupra serviciului activ din punct de vedere militar, sînt cele mai plăcute. Ofițerii, ocupați cu întreținerea trupelor, stau mai mult la depouri, manipulează fînul și făina ; singurul foc la care pot lua parte e cel din chibrituri, și singurul sînge pe care-l văd e de vacă sau de purcel.

În timp normal, cererile de strămutare în administrație sînt cam două sau trei pe an, și atunci justificat de vreun beteșug, incompatibil cu agilitatea războinică. Și în timp normal ofițerii probabil că privesc cariera armelor ca o profesie liberală sau ca un funcționarism în uniformă. A trebuit ca pericolul unui război să ne amenințe pentru ca deziluziile să plouă peste dînșii. Foarte grabnici în a combate, pe vreme de pace, doctrinele sociale și pacifiste ca niște primejdii naționale, acești viteji sînt cei dintîi ca să eludeze datoriile ostășești, atunci cînd și socialiștii și pacifiștii ar alerga laolaltă cu burghezii pe fruntarii, îndată ce trîmbița de apărare va fi sunat.

Patru sute de fricoși într-o armată, e cam mult.

Dar nu sînt numai patru sute. La acești degenerați care preferă morții prin luptă, moartea prin cancer, ramolisment sau tabes, mai trebuie să adăugăm alți două sute de ofițeri, care în același interval de cel mult două luni, au cerut ministerului să fie atașați la corpul de aerostatică. Acest devotament pentru aviație este subit. Acum cîteva luni, cînd invitase pe ofițerii atrași de armata cea nouă, să se înscrie, ministerul n-a primit, mari și late, decît cinci răspunsuri ! Atunci, aeroplanul era mai primejdios decît frontul ; astăzi frontul poate fi însă mai primejdios, în caz de război românesc, decît aeroplanul, care în definitiv este destul de perfecționat pentru ca să mai inspire groaza de-acum cîteva luni de zile. În aeroplan riscul e cu mult mai mic decît în mijlocul soldaților, care n-au aceeași facultate, ca domnii ofițeri, de a se putea transforma, la nevoie, în conțopiști și sportmeni. Cum se poate califica dosirea ofițerilor noștri, cînd, în Franța, entuziasmul pentru aviație a fost privit ca o renaștere și ca un semn de vitalitate ?

Dar mai e o categorie de bravi, de care trebuie să ținem socoteală. De la izbucnirea războiului încoace nu se mai numără ofițerii de rezervă care cer ministerului să fie reformați.

Să cifrăm toate aceste defecțiuni neașteptate la o mie. Iată o mie de tineri cultivați în ideea de patrie și capabili prin definiție să aibă concepția stărilor naționale — o mie de ofițeri incapabili de luptă și fugari ! Pornirea de lașitate a acestui tineret ni se spune că a făcut la Ministerul de Război o impresie, negreșit, penibilă. Dorim din toată inima ca spusele noastre să fie serios dezmințite. Pîn-atunci

avem încredere în informatorul nostru, căruia situația-i permite să nu se-nșele.

Desigur că pacifismul pe care îl apărăm noi, nu se poate bucura de aderența prin lașitate. A îmbrățișa ideile de pace într-o țară militaristă, cere oarecare curaj. N-avem la știință ca vreunul din cei care au umplut Ministerul de Război cu petiții să fi vorbit în numele unei idei. Toți pretextează o boală oarecare.

Pînă la un punct, groaza de război a ofițerilor menționați, se poate înțelege ; se poate chiar bine înțelege. Cultura și viața împing neapărat la conservarea și extensiunea lor, și războiul, consideră-se prezentat astfel ca un asasinat în masă. Nu-i mai puțin adevărat că regimul internațional actual, care permite asemenea reflecții, nu este cel pacific, și tot predicînd pacea între popoare, apostolul pune la rigoare mîna pe arme, se aruncă pe cal și pornește la luptă. Dacă guvernele nu sînt pacifiste, zadarnic ar fi poporul pacifist într-o organizație monarhică sau oligarhică, în care poporul nu poate să hotărască. Oricît de îndreptățită ar fi o mișcare împotriva războiului, poporul cată să asculte. Orele de liberare socială nu pot să coincidă cu epocile de război, care presupun o ridicare disciplinată, a tuturora, strînși la un loc ; căci mai multe obiective în același timp nu se pot urmări și pot duce la dezastru.

E de demnitatea unui ofițer, care în timp de pace își păstrează dregătoria cu mîndrie și uneori cu îngîmfare, să se desfacă de legătura lui tocmai atunci cînd sună ceasul pentru care a fost educat, îngrijit și îngrădit de drepturi speciale ?

Ofițerimea pare totuși atît de falnică, pe la patru după-amiază, atît de vitează, pe Calea Victoriei. Să fie numai o ținută de carnaval, și trebuie să credem că bravura atîtor fețifrumoși cu sabie, a rămas, de la 1877 încoace, să se manifeste numai în răscoale țărănești și în cuceririle galante ? Dealtfel, de mai multe ori ne-am exprimat în această revistă mriarea de-a vedea pe ofițerii noștri preocupați cu exagerare de un lux și de-o eleganță cvasifeminină și neapărat moleșitoare. Pe lîngă blana de la tunică, introdusă odată cu hermina și astrahanul, de către femei pe poala rochiei, unii din ofițeri poartă brățară de aur subt încheietura pumnului, și din toaleta unghiilor își fac un cult. Viața lor e lipsită de-acea asprime virilă care pe toată suprafața socială determină eroii. După ce armata elimină tot mai mult tipul de ofițer «Moș Teacă», trebuie să ne așteptăm oare la o generație de «Mademoiselle Fifi» ? Prin ce împrejurare se face că o mie de ofițeri români se leapădă deodată de îndatoririle lor ? Dacă lucrurile stau astfel, e clar că ofițerimea e demoralizată și că un război ne-ar găsi inferiori unui dușman entuziast, de vreme ce luptele se dau tot atît cu armele cît și cu sufletul.

În vremile îndelungate de mulțumire, de viață mediocră și de trîndăvie, se ivește cîte o împrejurare neașteptată, care te face să citești pînă-n fundul sufletului nostru. Și te-apucă atunci o disperare de orb, să vezi cît rămîne de făcut, cît nu s-a făcut de către nimeni, și ți se pare că e nevoie de o jertfă generală, de-o luptă pe toată viața, cu toate puterile întunericului și-ale vrăjmășiei, pentru educarea din nou, între nădejde infinită și între îndrăzneală generoasă, poporul nostru inteligent și abandonat.

1912

ADUNAREA GENERALĂ A SOCIETĂŢII SCRIITORILOR ROMÂNI

După o vacanţă nesfîrşită, duminică, 25 noiembrie, Societatea Scriitorilor Români va ţine o dată mai mult şedinţă. O dată mai mult va fi strigat catalogul, se va întocmi un proces-verbal, se vor schimba cuvinte mai dulci şi mai acrişoare, între membrii şi o dată mai mult va lua sfîrşit şedinţa, graţie faptului că tot ce începe trebuie să sfîrşească.

Şi tot o dată mai mult se va întreba publicul pentru ce o nouă adunare care nu slujeşte poate nici ea la nimic şi pentru ce o societate care nu vrea la nimic să slujească. În cîteva luni de cînd se odihneşte comitetul, s-au născut pe faţa pămîntului milioane de fiinţe noi, anul a intrat în iarnă, păsările călătoare au străbătut o parte a globului în zbor, unele cu nişte aripi mult mai mărunte decît mustăţile prezidentului societăţii. Ca să se schimbe, harta Europei n-are nevoie decît de cincisprezece zile. În treizeci de zile, patru state mici au crescut şi-au ajuns ţări însemnate. Singură Societatea Scriitorilor noştri zace de ani de zile în cea mai nulă inactivitate şi toate hotărîrile luate în urmă au rămas deopotrivă de sterpe.

Ni s-ar putea răspunde că n-avem absolută dreptate ; că într-o împrejurare recentă comitetul a muncit. E adevărat, ministrul de Culte, domnul Arion, schimbîndu-se, căruia ca un omagiu de recunoştinţă pentru o sumă de trei mii de lei ce i-o dăduse, societatea îi făcuse inapreciabila onoare de a-l numi preşedinte de onoare pe viaţă, comitetul a hotărît să-l înlocuiască — nu-i aşa ? — cu domnul Dissescu ! A trebuit ca acest gest de oameni conştienţi şi de intelectuali valoroşi să provoace stupefacţia dezgustată a cîtorva membri pentru ca unii preoţi ai artei, de felul domnului Cincinat Pavelescu să dea, nu ştiu în ce măsură, înapoi — nouă, unora, membri mai modeşti şi mai puţin oficiali nu ne-ar fi trecut vreodată prin minte că se poate aduce un omagiu artistic unui cetăţean pentru că este ministru şi dacă domnul Arion a fost ales, noi am socotit, pentru demnitatea noastră, că i se recunoşteau calităţile intelectuale, nicidecum portofoliul. Nu însă tot astfel a judecat comitetul care l-a ales şi care l-a sărbătorit la un banchet unde scriitorii de seamă şi dascălii generaţiilor de pînă azi, cel puţin, au fost maltrataţi. Unul dintr-înşii era şi Caragiale, care trăia, şi pe mormîntul căruia societatea a şi depus astăzi o coroană. În ce-l priveşte pe Caragiale, veni ca să vorbim, autorizaţia mîhnirii lui, pe care ne-a mărturisit-o acum cîteva luni, într-un cerc de prieteni şi de oameni devotaţi.

Comitetul societăţii a ales în domnul Arion pe ministrul, unii membrii avînd direct nevoie, nu voi zice de indulgenţe, dar desigur de prevenirea domniei sale. Azi domnul Arion, mîine domnul Dissescu, poimîine domnul Haret, şi-aşa mai departe... toţi miniştri. Numai că un Haret, de pildă, nu credem că ar primi delegaţia protocolară, fără să-i administreze o lecţie de demnitate şi de independenţă.

Cu domnul Dissescu ce s-a făcut încă nu ştim.

Adunarea, de data aceasta, e totuși excepțională. Se alege un nou comitet. S-a întocmit o listă oficială de către comitetul actual, din care nu ne îndoim că va ține o parte să rămîie, ca să se continue spiritul de pîn-acum al societății. Scriitorii vor hotărî o dată pentru todeauna, dacă voiesc într-adevăr un comitet activ și util, sau nu.

Oricare ar fi cei aleși, scriitorii români nu trebuie să uite un lucru, că un comitet activ le este indispensabil. Scriitorii mai sînt datori să-și aducă aminte că au un rost nu numai în literatura artistică a țării, în care fiecare face mai mult ce poate decît ce-ar trebui să facă. Dar un rost mai ales în educația poporului nostru, pentru care ei nu lucrează pînă astăzi direct.

Ei sînt datori să se organizeze astfel ca să poată da neamului românesc pe care îl mînuiesc în discursuri, un rod sănătos de toată ziua, a unei munci din toată convingerea.

Din limba pe care o mînuiesc scriitorii români, lipsesc mai toate cărțile ce se află din abundență în țările culturale, atunci cînd material s-a adunat de către specialiști îndeajuns. Ei n-au nevoie să fie savanți, ca să scrie cîteva manuale frumoase și concise de istorie, de pildă ; ca să vulgarizeze într-o limbă literară anume cunoștințe ; ca să ne dea o enciclopedie curat românească, inexistentă. Se face mare caz de biserică și lipsesc cărțile de rugăciuni, bine scrise, naționalizate, între altele și încă n-avem în românește, în afară de traducerile clasicilor, literare, naționalizate, iarăși, cel puțin o ediție a Bibliei, demnă de o literatură care numără încă de mult nume mari și glorioase. Dar de ce să mergem pîn-acolo, cînd ne lipsește chiar un bun abecedar ?...

Scriitorii, grupați în societate pot face toate acestea și altele multe de felul acesta, și odată cu recunoștința publicului își pot asigura o viață și bună și curată, care astăzi se pierde în obscuritatea și mahalagismul cafenelii.

1912

HOPURI...

În ziua morții poetului Cerna, la Ministerul de Externe s-a făcut socoteala cheltuielilor de înmormîntare. Călătoria mortului cu accesoriile ei, se facturează la două mii de lei. Suma i s-a părut ministerului prea mare față de cît ar fi costat îngroparea de-a dreptul la Lipsca. Se și hotărîse ca poetului Cerna să i se facă loc în cimitirul lipscănesc.

Măsura ni s-a părut cu atît mai ciudată cu cît ministrul departamentului Externelor este domnul Titu Maiorescu, prieten cu literatura și amical cu domnul Simionescu-Mehedinți, directorul *Convorbirilor literare. Convorbirile* de azi, se înțelege, la care a scris și cărora le-a dat poetul Cerna, destul de rar dealtfel, un rost în presa literară actuală.

Mirată că unui lucrător harnic, prob și talentat a limbii românești îi interzice guvernul să se întoarcă învins în patrie și în pămîntul care cel puțin morților li se cuvine fără discuție, *Seara*, într-un articol elogios și jignit, a protestat.

Au trecut de atunci cîteva zile. Țărîna lui Cerna, poetul, e voie să fie adusă la vatră înapoi. Ceva mai mult : i se va ridica poetului o statuie... În mai puțin de o săptămînă s-a subscris o sumă de șase mii de lei, de către cîțiva miniștri și cîteva personaje oficiale, care

ne îndoim foarte și că au citit și că au gustat vreo pagină de a săteanului dobrogean.

Fără îndoială că suma va urma să crească zilnic cu cîte o mie de lei sau cu cîte cinci sute, ceea ce nu va displace, negreșit, nimănuia.

Exagerarea nu-i mai puțin bătătoare la ochi. Dezinteres întîi, desăvîrșit, și sentimentul că un singur franc ar fi prea mult pentru un poet refuzat să doarmă în țărîna pămîntească. Grabă la urmă, subită, fără motiv, din cer senin : statuie și mii de franci. Toate actele ce se înfăptuiesc la noi se pot așeza în fața acestor două singure extreme : nepăsare exagerată sau interes exagerat ; nu este mijlocie. Inconștiență senină în ambele împrejurări.

1913

CINSTIȚILOR DEPUTAȚI ȘI SENATORI AI ROMÂNIEI

Scrisoare

«Domnule deputat,

Nu știu de stai uneori puțin să te gîndești dumneata, ce ai folosit țării care te-a trimis, ales al ei, la București. Nu știu de-ți lasă viața timpul de seară slobod ca să te ridici pînă la înălțimea gîndirii și părerilor de rău.

Noi ceștialalți, care nu sîntem nici deputați, nici senatori sau miniștri, găsim în fiece zi o clipă ca să ne judecăm și să ne îndreptăm, ca să citim o pagină care să ne dreagă sufletul și gîndul, în singurătate, ca să ne scufundăm înapoi în tinerețe și visurile ei.

Ne gîndim la ceea ce am făcut rău fără voie, la binele pe care am fost împiedicați sau ne-am domolit să-l mai facem. Și ca niște drumeți ce se pregătesc să plece cu zorile odată, prinși de întuneric într-un han, proiectăm pentru mîine o zi mai bună, sau cel puțin un ceas mai bun și mai frumos.

Negreșit că pe cele mai multe din speranțele noastre, dimineața le va găsi moarte, ca niște pui de pasăre albastră în cuibul răcit peste noapte și așezat prea sus. Dar unele se îndeplinesc orișicum din cînd în cînd, și acestea sînt poate cele mai folositoare și mai îndreptățite.

În vreme ce alții se cercetează astfel asupra rostului, dumneata poate că te gîndești, la masa verde sau la *café chantante*. Poate că

singura clipă ce ți-a rămas liberă între petrecere și culcare, cufundată în vinuri prețioase, nu mai funcționează ci doarme ; poate că niciodată, toată viața, n-ai cunoscut minuta reculegerii și singurătății.

Totuși eu te voi ruga să te gîndești, acum. Te voi ruga, domnule deputat, să te întorci astă-seară mai devreme acasă și să te gîndești. Citește scrisoarea mea care te invită să gîndești. Așază-te la masă cu fruntea în mîini și fă-te că ți-aduci aminte. Cu ajutorul tăcerii vei ajunge să-ți și aduci de-a binelea aminte.

Îți vei aduce aminte de cărțile scrise la care ai ținut mai mult și care te-au învățat să iubești, să te lupți, să birui și să nădăjduiești înainte. Îți vei aduce aminte de tinerețea dumitale, dacă ți-e sufletul îmbătrînit. Oricine ai fi și oricît de mult te vei fi lepădat în viața dumitale de gînduri și de idei, ca de un beteșug, din cîteceva, ceva, oricît, ți-a mai rămas. Nu se poate ca trecînd prin odăile sufletului dumitale să nu atingi o clapă care să nu vibreze în timpul de demult... Nu suspina, domnule deputat, așa este el, omul, plămădit din uitare ; dar în această uitare se trezește deodată o voce, pe care ai ucis-o și care totuși n-a murit chiar de tot. Ascult-o, domnule deputat.

Ce-ai făcut dumneata pînă acum de nu să te supui, *tu*, ales al neamului meu, altora decît lui ; căci de fapt datorești supunere celor care te-au ales și care sînt neamul meu. Cum ți-a poruncit șeful care te-a îndemnat să-l asculți, așa făcut-ai neîncetat. Ce legi vroit-a el, pe-acelea le-ai primit. Ce oameni spusu-ți-a el să slujești, pe aceia i-ai slujit. Dușmanii șefului au fost dușmanii dumitale. Ce n-ai făcut ! Ce n-ai iscălit ! Ce n-ai dat de sfînt și bun, care simțeai că este dimpotrivă osîndit și păgubi-

tor ! Ca să te plătești că ești un vot și un om în sfatul țării, ai sprijinit, ca un rob, toate planurile șefilor dumitale.

Peste cîteva zile, domnule deputat, vei fi chemat să te supui, din nou, unei porunci. Domnul Take Ionescu, stăpînul dumitale, te va chema să pui în faptă ceea ce el a alcătuit cu oamenii lui, cu semenii lui. Căci acesta-i obiceiul : ca să vă rostiți dumneavoastră deputații și senatorii trebuie să puie lucrul întîi, la cale, el.

Porunca de-acuma o să fie să alegi un episcop, pe care nu-l vrei dumneata, nu-l vreau nici eu, nu-l voiește nimeni. Și ți se va spune : votează pe arhiereul Sofronie Vulpescu. Sau cel mult ți se vor propune trei, care, deși mai oameni întrucîtva decît acela, se-aseamănă cu el, așa cum o ploscă plină cu vin seamănă cu o ploscă plină cu rachiu — tot o băutură bețivă.

Dumneata pe aceștia să nu-i votezi, să nu-i votezi cu nici un preț ! Și mai ales să nu votezi pe cel dintîi, pe Sofronie Vulpescu, care te necinstește pe dumneata, care ne rușinează pe toți. E mai frumos decît pe el, s-așezi în ziua marelui colegiu, pe jilțul dumnezeiesc al Rîmnicului Noului-Severin, o scroafă inocentă, cu mitra diamantină pe cap, și cu țîțele pline de lapte. Aceea n-a murdărit pe Dumnezeu și biserica, n-a spurcat sufletul omenesc niciodată, și singurul păcat ce poate să-l aibă, în trupul ei molatic, să tot fie un rînd de purcei purtați în pîntec cu greu.

Să fii blestemat, domnule deputat, cu neamul dumitale, dacă vei pune în urma colegiului un vot pentru acel diavol prost și murdar, care se cheamă Sofronie, și să ai partea sfîntului Ștefan de-a fi alungat din cinul tău și ucis cu pietre. Acest păcat, domnule deputat, n-ai să-l faci, căci nu ți se iartă și te urmărește.

Adu-ți însă aminte mai bine, că aici în mijlocul nostru, în această capitală de nedreptăți și fărădelegi, unde dumneata ești deputat, adu-ți aminte de un sfînt, de sfîntul nostru cel adevărat. Adu-ți aminte, domnule deputat, că ceea ce s-a făcut cu el trebuie, deși tîrziu, dres, îndreptat. Adu-ți aminte că pentru că a fost curat, senin și mare ca un geniu, episcopul Safirin a căzut pradă viciilor și micimii timpului nostru. Adu-ți aminte că trebuie să fii o dată om, o dată bărbat și dumneata, că trebuie să iei o hotărîre, că ești puterea acestui neam care așteaptă să vadă ce-ai să faci, ca să știe de trebuie să te sărute sau să te scuipe.

Adu-ți aminte, domnule deputat și senator, de datorie, dumneata care ai împins România la 1907 și la Silistra — și luptă pentru ca episcopul Gherasim să se întoarcă în episcopat, chiar fără voia lui.

Adu-ți aminte de toate acestea și de țara dumitale în numele căreia faci legile sau le strici, și pune pe unul din tronurile ei, închinate lui Hristos și Dreptății, un om întreg și uns de sus.

Eu am multă nădejde că ai să faci așa, domnule deputat, căci în ziua de marți ai strigat în parlament : „Trăiască episcopul Gherasim Safirin !" iar miercuri ai iscălit cu peste șaizeci și cinci de colegi de-ai dumitale, o petiție pentru alegerea episcopului detronat.

Lumea cinstită din țara dumitale s-a simțit, de vorbele și fapta dumitale, bucuroasă și mîndră.

Da. Să trăiască episcopul Gherasim Safirin. Și să trăiești și dumneata, domnule deputat».

1913

SECĂTURA

Astăzi la Senat, după domnul Maiorescu și după discursul său emoționat și grav, în care, în același timp cu vîrsta profesorului și a omului de stat conștient și modest, se simțea vocea răspunderii și a sufletului, accentul grijii pentru ziua de mîine și legătura cu poporul întreg, domnul Take Ionescu a luat cuvîntul și el...

Ministrul de Externe vorbise de situația României în Europa, de perspectiva ei politică în harababura din Orient, și atinsese resortul mare al speranțelor naționale.

El, domnul Take Ionescu, omulețul, a crezut că trebuie să vorbească despre domnia sa, despre persoana lui mititică, despre ceea ce a făcut, despre tot ce l-a ridiculizat în mijlocul evenimentelor balcanice.

Timp de două ore domnul Take Ionescu s-a cîntat pe sineși, un cîntec slab, șters, cu un glas îngăimat, rușinat; s-a cîntat să se reabiliteze.

Dacă nimeni n-a lăudat isprăvile acestui comis-voiajor, el va vorbi singur, se va lăuda singur, se va admira singur, în oglinda geamantanului său de la Londra.

Domnul Take Ionescu a ieșit definitiv ridicul din călătoria sa triumfală. Domnul Take Ionescu a plecat din București movilă și s-a întors din Londra grăunte de praf; a plecat armăsar și s-a întors pisică. A plecat obraznic și s-a întors mălăieț.

Efectul insucceselor lui grave, al umilirilor suferite în cabinetele europene pe care se dusese să le cucerească repede cu gurița și cu tupeul, a fost, pentru domnul Take Ionescu, dezastruos. Publicul disprețuiește pe acest călușar de bîlci; îl disprețuiesc oamenii politici — și ceea ce-i mai rău, acest izmenit al politicii a ajuns să se disprețuiască singur, să se convingă singur cît praf și tărîțe cuprinde în pielea lui de chembrică.

Ieri, la Senat, în jurul lui umblau ca o pîclă, pe care o degaja singur din sufletul umilit, neîncrederea, suferința, jalea, și ca un miros de animal bolnav.

Unde era degetul teribil și elegant, învîrtit în mustață, unde era fruntea impertinentă, unde erau mosoarele verbale ce se desfășurau și zbîrnîiau la «Eforie», la Ploiești, la Mizil, la Tg. Cucului din gura «Șefului», cînd șeful nu era decît șef! Astăzi, cînd tăria lui s-a trezit, azi, cînd el e ministru de Interne, guvernant, puternic în stat, domnul Take Ionescu inspiră, am zice, milă, dacă i-am refuza și ultimul grad de demnitate și n-am numi mila noastră dezgust.

Domnul Take Ionescu a vorbit, și-a povestit odiseea, a narat tratativele lui de misit cu Daneff, care reprezinta conștiința răzvrătită și dîrză a neamului său în fața unui epigon limbut și caraghios.

Domnul Take Ionescu a vorbit de el, de el: Take Ionescu, de acest mai puțin decît nimic, de acest a fost, de acest n-a fost niciodată, și cu mîna slabă, tremurătoare, căuta să se frămînte iarăși din cenușa care s-a topit. Măcar atît să-și salveze: vanitatea, vanitatea lui u-

cisă, să mai trăiască el, neantul mic, o clipă mai mult, și în propria lui măsluitură s-a pierdut, s-a scindat, a făcut toate eforturile ca să nu lase încă o dată și mai mult decît todeauna impresia în Senat că este o secătură.

1913

O PALMĂ MAGISTRATURII

Jurații de ieri, care au avut să judece procesul intentat revistei politice *Facla* de către magistrați, reprezintau opinia publică, lumea în fața prim-procurorului reprezintant al moralității sociale și al statului.

Prim-procurorul, în speță domnul Budișteanu, s-a gîndit ce i-ar putea face revistei *Facla*, pe care o găsea, în seninătatea sa de arhanghel al Codului Penal, cam îndrăzneață ; cum ar putea-o face să treacă puțin pe la Palatul Justiției, între jandarmi, după ce făcuse mai multe vizite instituției, fără să fie poftită.

Facla criticase, într-adevăr, magistratura, cu o violență și cu un spirit de dreptate încă neobișnuite. Fără să lovească în toți magistrații, căci nu toți puteau fi la fel, revista judecată azi, avea în vedere mai ales magistratura centrală, supusă politicii mai direct prin șefii ei, magistratura care ia parte la nedreptățile omenești și sociale.

Un magistrat are concepția lui despre lume. El vede în orice om, afară de dînsul, dacă nu un criminal, dar un candidat la crimă. Gesturile vieții, și cele mai frumoase sau mai justificate, îi par monstruoase. O definiție a lui ar fi că universul e o închisoare ce trebuie și mai bine închisă cu lacăte, cu ziduri, cu baionete. Magistratul are un sentiment de dispreț pentru cunoscuții lui, pe care îi așteaptă

ca într-o zi sau alta să treacă pe la ghișeul unde se distribuie biletele pentru buna petrecere în pușcărie.

Îi pare magistratului suspectă iubirea, îi pare suspectă prietenia, îi pare criminală independența. Niciodată nu se jignește mai profund amorul-propriu al magistratului specialist ca atunci cînd aude cîntîndu-se libertatea și bravura. El nu admite îndoială, nu admite o critică a societății constituite. Dușmănește ideile care depărtează pe oameni de dogme, dușmănește gîndirea slobodă, rostirea slobodă. Inteligența, arta, știința, toate aceste mijloace de individualizare ale omului, îl scîrbesc. Dacă ar avea toate puterile pe care el le visează, lumea ar fi un șes de ruine, cu un magistrat uriaș, îmbrăcat în purpură și hermină, deasupra, așezat drăcește cu bărbia pe mîinile sprijinite în genunchi.

Domnul prim-procuror Budișteanu a și afirmat-o într-o clipă de sinceritate: «Pe noi, magistrații și advocații, care am trecut printr-atîtea, nu ne mai impresionează nimic», spune primul-procuror.

Idealul profesional al magistratului model este să se întrebe în fiece zi, cine trebuie sîcîit, cine a scăpat neplictisit pînă azi.

Atunci magistratul caută, și găsește. Acuză un articol literar de crimă de stat; face dintr-un desen artistic o pornografie. Tăgăduie idealul și-l spurcă printr-o întîmplare. Din filozofie face o fărădelege. Toată cugetarea ia în ochii magistratului însemnătatea juridică a corpurilor delicte, și i se pare ca o urmă de sînge pe drumul omenirii.

Așa a făcut domnul prim-procuror Budișteanu cu *Facla*. Din idealismul ei întreg, acest magistrat a construit un atentat la bunele moravuri, ceva ca un negoț de carne omenească.

E adevărat că primului-procuror i-au trebuit sforțări reale de cinism.

Jurații care n-au căpătat hemoroizi pe scaunul curùl, care nu s-au specializat în justiție, care sînt oameni dintre noi, buni și răi ca și noi, oameni înainte de toate și nu scoici legale retrase într-un întuneric judecătoresc — jurații au știut să dea frazeologiei acuzatoare rangul ei, au știut să facă abstracție de magistrați, să dea magistratura la o parte și printr-un verdict negativ să achite revista *Facla*, spre binele controlului politic și social și spre onoarea opiniei publice, sătulă de minciuni și manopere, și doritoare de adevăruri adevărate și spuse cu toată demnitatea în presa românească.

1913

CU PUMNII

Marți, în Palatul Justiției, pe niște obraji au jucat niște palme.

Palmele aparțineau domnilor maior Negruzzi și I. Sturdza, iar obrajii erau proprietatea domnului Stelian Popescu.

Cum s-au întîlnit aceste organe, palmele domnilor Sturdza și Negruzzi cu obrajii domnului Popescu? Foarte simplu.

Un articol, apărut în *Cuvîntul* din Iași, și care, trebuie să spunem, în afară de orice considerente politice și morale, că era scris cu oareșcare frumusețe, a produs și vîlvă, și gălăgie. Nesemnat, articolul era atribuit domnului Virgil Arion, care în scrisul său nu se dezinteresează de ceea ce se numește în Academie stil literar. Domnul Take Ionescu era calificat în articolul acela: un om de prisos.

În Cameră, domnul Stelian Popescu, care, pe lîngă un pasiv extraordinar și infam, cumulează funcțiunea de deputat cu aceea de takist, s-a sculat aspru, indignat și pedepsitor ca un înger. Într-o frază nesocotită și lipsită de gramatică s-a crezut autorizat să amenințe pe autorul articolului din *Cuvîntul*, cu palmele. Domnul Stelian Popescu și-a zis, desigur, că poate pălmui, pentru un articol, pe domnul Virgil Arion, cunoscîndu-l de-o constituție delicată și incapabil să se apere cu bîta împotriva unui bătăuș.

Amenințarea fu relevată însă de autorii adevărați ai articolului. Domnii maior Negruzzi și C. Sturdza s-au prezintat ieri la Palatul Justiției, au invitat pe domnul Stelian Popescu la o explicație, s-au declarat de autori ai articolului din *Cuvîntul* și l-au poftit să-și execute amenințarea numaidecît sau să-i fie aplicată, tot numaidecît, domniei sale.

Domnul Stelian Popescu găsi prudent să ezite, să o încurce, să-și ție palmele făgăduite cu entuziasm și revoltă, în buzunar. Atunci, autorii articolului din *Cuvîntul* făcură să vorbească palmele lor.

În ce ne privește, dezaprobăm introducerea în discuții și opinii libere să se exprime oricînd prin scris și vorbire, a mijloacelor de luptă rezervate periferiei și oamenilor lipsiți de graiul culturii și inteligenții. Domnii Sturdza și Negruzzi aveau presa la îndemînă ca să puie pe domnul Stelian Popescu la locul lui, și în definitiv puterea civilizată a disprețului.

Nu-i mai puțin adevărat că domnul Stelian Popescu a găsit ceea ce a căutat. El a provocat palmele pe care le-a încasat cu atîta abundență. Dintr-o solidarizare ciudată cu șeful său, căruia cu puțin mai înainte căutase să-i administreze, printr-o plîngere la procurorul general, un șantaj neizbutit — și cu care găsea momentul potrivit să se împace lingușindu-l, domnul Stelian Popescu s-a revoltat din pricina unui articol care nu-l privește cîtuși de puțin. Acest agent de tot soiul de afaceri, acest magistrat odios, rușine veche a magistraturii, acest chinuitor și omorîtor de oameni, putea să înțeleagă că nu-i chemat nici să apere pe domnul Take Ionescu, nici să amenințe jignind pe autorii unui articol care exprima un sentiment de nemulțumire și o părere, și nu făgăduia nimănuia pumni și ciomege.

Domnul Stelian Popescu și-a închipuit că este liber să aplice unui jurnalist metoda care l-a făcut celebru în magistratură, sfărîmînd coastele acuzaților, zmulgîndu-le limba, scoțîndu-le dinții și ochii, omorîndu-i.

Nefericirea e că avu să primească singur efectele ei.

1913

PUȚIN CONSTITUȚIONALISM

Sîntem o țară de jurisconsulți.

Oligarhia a dominat pretutindeni, în virtutea unor legi, făurite de ea și în folosul ei, și apoi impuse tuturor, cu acea groaznică ficțiune — *nemo censetur ignorare legem* — împrumutată de la cea mai crudă oligarhie, de la oligarhia romană.

Suetoniu a observat încă din vechime că orice guvern, ca să dăinuiască, trebuie să stăpînească, trebuie să stăpînească în virtutea principiului care l-a ridicat la suprafață.

Oligarhia română s-a putut menține în stăpînirea poporului, atîta vreme cît și-a cunoscut și studiat legile, făurite de ea împotriva tuturor. Din clipa însă în care patricienii au uitat obîrșia puterii lor și au nesocotit legea, izvorul lor de stăpînire, alții mai vrednici s-au ridicat în locu-le.

La vechii evrei, atîta vreme cît preoții și cărturarii, îmbîcsiți de legile sfinte, făceau din ele un depozit sacru, au putut stăpîni și exploata pînă la sînge poporul lui Israel ; din moment însă ce preoțimea, îngrășată din munca celor mulți și îmbătată de puterea dominațiunii, a lepădat învățătura, — cărturarii au căzut și locul lor a fost luat de farisei.

E, așadar, un semn de ireparabilă cădere pentru oligarhie, cînd ea leapădă și nesoco-

tește izvorul ei de putere, pîrghia care o ridică și o susține pe spinările încovoiate ale celor mulți și umili.

Oligarhia română dă acum semnele acestei decrepitudini, acestei decăderi ireparabile.

Să ne înțelegem.

Sîntem un popor condus de advocați și în orice caz de jurisconsulți, pentru că, lipsiți de o opinie publică, legile au la noi singura sancțiune.

În virtutea ei, în virtutea acestei legi, făurită cum știm că se făurește, cei mulți și necuvîntători sînt ținuți subt călcîiele celor cîteva sute de politicieni.

Deci, pentru ca aceștia să poată cu adevărat stăpîni, li se cere, în chip organic, să cunoască cel puțin legea în virtutea căreia ei își arogă dreptul de-a exploata. Iată pentru ce la noi, cel mai umil advocat de judecătorie de pace, poate deveni cel mai mare om de stat, cum e de pildă cazul domnului Ruthofer-Căpităneanu, fostul apărător de la judecătoria din Măciuca și azi pilot al takismului, și iată pentru ce celor trei frați Brătianu li s-a putut arunca atîta vreme și cu atîta dispreț, ca o adevărat insultă, titlul de inginerași.

De la un timp încoace însă, oligarhia românească, la care escrocheria juridică era, pînă mai ieri, un joc de copii, a început să nesocotească ficțiunile juridice, să le confunde și să le ignoreze.

În materia de constituționalism s-au produs, de cîtăva vreme, o serie de inadvertențe, care denotă că oligarhia noastră a început să uite că ea stăpînește în virtutea unei întregi serii de ficțiuni.

Mesagiile regale au fost la noi todeauna atribuite regelui — cea mai înaltă ficțiune

constituțională — și guvernul, după ce-și făcea laudele pe care le vrea, se lăuda apoi cu mesagiile, ca și cum capul statului, care le-a rostit, ar fi pronunțat atunci o convingere personală.

Comedia aceasta se urmează la noi de patruzeci și ceva de ani, și singurul ei defect e că demască o ficțiune, care n-ar trebui comparată niciodată cu realitatea, tocmai pentru că puterea ei stă în a rămîne ficțiune.

Acum în urmă însă — și inovația se datorește domnului Marghiloman — lucrurile au luat o întorsătură gravă, din punctul de vedere al oligarhiei.

În mesagiile regelui s-a început a se vorbi de partide, de opoziție, de liberali, de conservatori.

Sîntem, așadar, în plină debandadă constituțională.

Constituția noastră nu cunoaște partide politice, și nu vrea să știe de opoziție ; ea mînuiește o serie de ficțiuni, care au putere obligatorie tocmai fiindcă sînt ficțiuni și nu-și schimbă valoarea, în orice mîini s-ar afla.

Politicienii noștri, respectuoși pînă mai ieri de aceste ficțiuni, țîța lor de lapte și miere, se fereau să le atingă ca să nu le demaște. Azi însă ei au uitat de obîrșia lor, și în loc să țină acoperit cu ștofa cea mai scumpă un altar gol, ei dau la o parte cu cruzime perdeaua a cărei singură menire era să ascundă ceea ce nu există, dar care trebuia să nu se știe că nu există, și au început să înscrie în mesagiile regale «conservatori» și «opoziția numeroasă» etc.

A introduce într-un act oficial, și deci cu totul fictiv, niște realități existente de fapt, dar neexistente din punct de vedere legal, însem-

nează a răsturna o întreagă stare de lucruri, a dărîma un așezămînt social bazat pe o minciună, tăinuită cu grijă, însemnează a îndrepta un reflector puternic asupra unui colț menit întunericului veșnic.

Oligarhia noastră și-a uitat obîrșia, a nesocotit ficțiunea legală care-i singura ei rațiune de-a fi. E un îngrijorător semn de ireparabilă descompunere.

1913

INTRIGANTUL ICAR

Puțini dintre noi s-au înălțat cu gîndul, de la țărînă. Rob al pămîntului care nici el nu-i al lui, românul s-a învecuit întru al semăna cu sămînță, sudoare și, deseori, cu sînge.

Deodată el făcu aripi și zbură pe urmele hultanului franțuz. Acu era pe brazdă și aci îl văzurăm în fundul Tăriei. Nici nu-și isprăvise brazda, cînd l-a ridicat vîntul către Luceafăr.

Astăzi, el zboară în fiece zi ca o pasăre născută pe targa norilor călători. Se răsucește în lumina văzduhului, rupe zarea cu lopețile drepte ale luntrii lui pentru azur, iese într-alte tărîmuri, trece de zmei și de țările fermecate care licăresc albastre și verzi dedesubt.

Aviația nu trebuie să fie numai o plăcere și o beție sfîntă. Chivotul cu aripi de mătase avea să folosească mai cu seamă țării, ca un ochi cu lumina într-aripată cu care oștile, credincioase Moșiei, să privească din ceruri peste țărmuritul de jos și să știe în ce parte să bată și să tune, și desfășurarea rîndurilor dimpotrivă.

De aceea s-a înființat în oștirea românească un nou mădular, al aripei. Tineretul ofițeresc și-a trimis din cei mai chipeși și mai viteji al lui, cîțiva bărbați ca să zboare. Din două sau trei locuri întinse, mărginașe Bucureștilor, ei pornesc în linie culcată suitoare pe talazul pregătit al vîntului alintător. I-am văzut dezli-

pindu-se de fața cîmpului ca niște aburi, și nu pot spune cu înlesnire ce am simțit anume și ce s-a turburat, ca o apă vindecătoare de paralitici, în mine, atunci. La scoborîrea semenilor mei din infinit, aș fi alergat înaintea lor, de nu mi-ar fi fost rușine, să-i strîng în brațe și să le sărut mîna și călcîiul.

Cînd mă duc la Băneasa, în lagărul pasărilor cu nume străin, Blériot, Farman, Voisin, este ca și cum aș părăsi carnea mea, care mă scîrbește mai mult, și m-aș adăuga la o fire nouă care mă fericește. Și pizmuiesc sufletul aviatorilor, înseninat la trecerea prin soare și stele. E ca o școală de filozofi, sobri, mulțumiți cu corturi și cu pămînt sălbatic ; am căutat întotdeauna să-mi păstrez această simțire, să nu-mi întunec imaginea răsăritului meu cu nimic. N-am vorbit cu nimeni, n-am întrebat pe nimeni, m-am uitat ca la niște șoimi care se duc, care vin, fără să vreau să știu de unde.

Temerea mea era îndreptățită. Îndată ce am cercetat puțin, subt toate zborurile și în cuibul tuturor acestor pasări ideliste, am văzut pe omul mic, viclean și spurc. Icar e un mincinos, Icar e un reclamagiu și un intrigant. Și Icarul acesta nici nu zboară, nici nu vrea să știe să zboare, de dragul bunurilor în care s-a îndulcit aci pe pămînt, aci în buget și aci în Ministerul de Război.

E cineva, un fel de păsărar al armatei zburătoare, care ține socoteala celor de sus din aer și nu iese din benzină și furnitură. Sînt mai mulți astfel de «cineva», care subt un cineva general M. Boteanu fac din «Secția de aviație militară» un serviciu moștecist, disciplinat de invidie și ură. Împotriva oricărei așteptări, acești agenți ai aerului nutresc sentimente subterane. Tinerii închinați noului mijloc de luptă — căci e a i te închina cu desăvîrșire cînd zilnic te ridici poate ca să mori — întîmpină în organizația aviației persecuția gradelor superioare, ca și cum sarcina domnilor superiori ar fi tocmai să dezorganizeze secția de subt comanda lor și să o zădărnicească, pentru ca vecinii în același timp să-și perfecționeze arma și să-și înmulțească piloții.

Aviația merge din această pricină rău. Numărul ofițerilor care vin să-și încredințeze viața unui aparat de zbor este restrîns, și armata, în lipsă de ofițeri, a trebuit să contracteze cu civili, ca Vlaicu. Ofițerii, sclavi ai unei discipline ce n-ar trebui să se continuie și în cer, cînd știm ce înseamnă disciplina în mîinile unui gradat brutal, au aflat mecanismul acestei discipline mult mai primejdios decît mașinăria chiar a uneltelor de zburat.

Ei știu că un locotenent-colonel Macri amenință cu palmele și pe un civil ca Vlaicu, necum pe un militar, dacă nu i se ia în profundă stimă și considerație un capriciu de pampon. Ei știu că acest locotenent-colonel interzice cui nu vrea el să zboare, și-i pune baioneta la aparat și-n piept dacă voiește totuși să-și facă exercițiul pentru care a fost angajat. Ei știu că zborul e precedat de discuții și enervări cu domnul Macri, care, pentru că nu zboară, orînduiește pe zburători după impulsiile lui secrete. Ei știu că locotenentul Caranda a fost ucis cu ajutorul amicilor săi ; că înainte de a i se ridica mașina în aer, o mînă nevăzută și expertă îi slăbise șuruburile principale, și mai știu altele în împrejurarea aceasta pe care ni se pare că le-am afla și noi, dacă am voi să dăm zvonurilor dinlăuntru ascultare. Ei știu că locotenentul Zorileanu, o valoare și care și-a compromis sănătatea din patima lui pentru aviație, a fost pedepsit cu o închisoare de zece zile, pentru că zburase între București și Giur-

giu, fără voia locotenent-colonelului Macri, deși se spune contrariu ; ei știu că silit să meargă să-și caute sănătatea într-un sanatoriu, și cerînd un ajutor, i s-a dat suma de una sută lei, și că numai mulțumită presei, și murmurului de protestare, a putut obține un ajutor mai mare și acela neîndestulător. Ei mai știu că la comandamentul aviației militare devotamentele sînt ironizate și descurajate, ca în cazul Brumărescu, în care s-a amestecat să critice, revoltat, pe popii comandamentului, subt pseudonimul Cadero, într-o revistă științifică, însuși prințul Carol.

Ofițerimea știe toate acestea și multe altele de același fel. Și mai știe că șefii însemnați, cum e colonelul Mihail, și care ar putea să contribuiască la progresul aviației, sînt ținuți la carantină. Ofițerii cunosc micimile, intrigile, infamiile din care trebuie să se ridice spre cer un zburător, pentru patrie. Și, se înțelege, preferă să nu se aventureze în spațiul trădător al unei conștiințe omenești stricate.

Noi să lăsăm însă liniștiți în meșteșugul domniilor lor pe domnii general Boteanu, locotenent-colonel Macri și alții ; să-i lăsăm să ducă aviația românească la faliment, căci interesul nostru nu e să punem rădăcini sănătoase și tari în pămînt bun ; interesul nu este ca țara să ne fie apărată bine de camarazi buni și de ofițeri mulțumiți ; interesul nostru e să lăsăm vecinilor tot timpul să se organizeze ei, să aibă ei aviatori mulți și destoinici. Căci cînd, din pricina unor domni Macri sau alții, ne vom trezi fără aviatori, noi vom cere piloți de la prietenii sîrbi sau bulgari.

1913

FILOZOFIA TAKISTĂ

«Partidul», pentru uzul personalității politice a domnului Take Ionescu și a marilor săi ucenici, trece, de cîtva timp, de rușinea rușinei, din înfrîngere în înfrîngere. Și membri inteligenți ai acestui clan nenorocit — căci sînt și de aceștia, atrași Dumnezeu știe cum în orbita domnului Take — s-au pus pe gînduri. Ei nu slujesc în partid decît ca paravan, și în dosul lor operează adevăratul takism, disciplina furtului, a intrigilor, a meschinăriilor specifice șefului.

De pe urma takiștilor, care pretutindeni pretindeau că vin și se alcătuiesc în partid pentru ca să îmbunătățească situația morală a poporului — nu mai vorbim de cealaltă situație — ca să curețe atmosfera politică și să o însănătoșească, atunci cînd toată pompa era pentru satisfacerea unui domn Take Ionescu, care voia să fie șef — și a fost ! — țara împărtășită cu toate crezurile politice ale tuturor farseurilor, demagogilor și lichelelor speculatoare și trădătoare de aspirații și idei, s-a ales în potirul ei numai cu mai multă murdărie : excrementul takist.

Takismul e o plagă pentru țara noastră, incomparabilă în efectele ei cu vreuna din calamitățile ce a putut să ne bîntuie vreodată. Nici barabrii, nici turcii, nici analfabetismul, nici lăcustele, nici ciuma, nici filoxera, nici pelagra,

nu pot, cu toate dezastrele lor, să fie puse alături de ravagiile acestor năvălitori interni, ce sînt takiștii.

Ei spurcă tot ce ating și trivializează. Ei strică prețul intelectual și sufletesc al tuturor noțiunilor și coboară și nivelul meritului și al gloriei la proporțiile celei mai murdare venalități. Take Ionescu este simbolul corupției și al ticăloșirii în această nenorocită țară, pradă ușoară în ghearele tuturor lighioanelor ce se ridică din văgăunele și noroaiele ei. Take Ionescu lasă, unde trece, secetă și putregai. Ca să se mențină și să fie întovărășit, acest Jupiter al fecalelor sociale aruncă în brațele apostolilor lui bunurile țării de azi și ale celor de mîine, munca săteanului, nădejdea poporului și năzuințele lui. Tu vei crede în oamenii aceștia, zice domnul Take Ionescu, întorcîndu-se către țară, și eterna naivitate a alegătorilor abuzați, executînd dorința celui mai primejdios dintre saltimbanci, țara se găsește cuprinsă în sutele de tentacule vorace ale păianjenilor lui.

Puțin îi pasă domnului Take Ionescu de așanumita, cu gura lui, țară. El e țara, el e totul, pasiunea lui vertiginoasă de a ocupa locul ce nu-l merită în istorie, un loc peste care cititorii — de la pruncii țăranilor trimiși la școală pînă la bătrîni — vor scuipa cu scîrbă.

Căci dacă nu se mai face nimic la noi, dacă ceea ce se face este repede și stricat ; dacă nimeni nu mai crede în nimic ; dacă nu mai poate fi încredere în răsplată ; dacă viața noastră de stat se întoarce întreagă în descompunere și descurajare — vinovat e domnul Take Ionescu.

Dacă nu mai e administrație ; dacă organizațiile toate sînt în fond niște mari centre pentru gheșefturi și jaf ; dacă portofoliul de ministru nu se mai deosebește de sacul hoțului care a fugit pe fereastră, vinovat e domnul Take Ionescu direct și indirect.

De douăzeci de ani personalitatea pizmașă și ambițioasă a acestui fluieră-vînt, încurcă treburile și lumea. Cum guvernul se recrutează — grație votului nostru restrîns la oligarhie — cel mult dintr-un mănunchi de cincizeci de oameni, domnul Take Ionescu, membru al acestui trib patentat care se formează din aportul foarte limitat al partidelor recunoscute (țara nu poate forma un partid !) s-a cheltuit în intrigi și uneltiri, a ațîțat, a distrat guvernele și oamenii politici de la orice acțiune, pentru ca astăzi să nu se mai poată face nimic și ca partidele să sufere toate de vreo rană contractată din contactul cu acest pestilent și lepros al ambțiunii.

Desigur că dacă efectele takiste rămîn, takismul trebuie să sfîrșească. După atîtea lovituri și umiliri pe care domnul Take Ionescu le primește numai ca să stăruie numele și ființa lui la guvern — ieri domnia sa a primit pe cea definitivă. Voind să părăsească țara și să plece să se repauzeze în urma atîtor eforturi uriașe, întreprinzînd în străinătate o nouă întrecere de reclamă, acordînd interviuri necerute și sume necontrolate — domnul Ionescu se hotărîse să-și lase la Ministerul de Interne înlocuitor pe domnul Bădărău.

Cine putea servi mai bine pe domnul Take Ionescu în operațiile ce trebuiau făcute în lipsa șefului, decît domnul Bădărău ?

Decretul de numire la interimatul Internelor a domnului Bădărău fiind însă prezentat regelui, ca să-l iscălească, regele l-a sfîșiat și l-a aruncat la coș.

De astă dată takismul primește și disprețul direct al suveranului, într-o formă care întrece

în importanță orice polemică negativă ce s-ar putea duce împotriva domnului Take Ionescu prin presă.

Domnul Bădărău nici n-a dat din sprîncene, după excluderea domniei sale de la visul Internelor. Dacă nu e la Interne, rămîne pînă una alta la Lucrări Publice, și tot e bine. Acesta e raționamentul său.

Domnul Bădărău continuă să rămînă în guvern, domnul Take Ionescu continuă să rămînă în guvern.

E ciudată morala takistă. A te mulțumi cu orice și a te simți fericit de orice tratament. Domnul Bădărău și Take Ionescu au probabil nevoie de un rege care să-i lovească cu biciușca și cu piciorul.

1913

DOUĂ LUMI

Pînă ce viața românească va ajunge apogeul naționalist visat de domnii N. Iorga și A. C. Cuza, cînd înlăuntrul unui zid chinezesc se va petrece fericirea permanentă a neamului nostru, și cînd sufletul mulțumit cu vorbele de miere și faptele de noroi ale politicianilor patentați cu tricolor nu va mai rîvni în afară — ne permitem uneori să facem cîte un pas peste frontieră.

Domnul Take Ionescu călătorește departe. Londra, Parisul, Berlinul îi sînt orașele familiare. Nu vedem ce a cîștigat occidentalismul domniei sale din atîtea voiajuri atît de depărtate, dacă nu dreptul de a lucra la perpetuarea politicianismului și a stării noastre sociale obișnuite.

Noi, mergem de preferință prin apropiere, de pildă... la Brașov. Și la Brașov, fără să stăm de vorbă cu domnul Pickhon, fără să solicităm o audiență la domnul Grey, fără să ne primească domnul Berhmann-Hollweg, fără să ne întoarcă spatele camaradul nostru de școală Poincaré, stînd numai la o terasă de berărie sau plimbîndu-ne mirarea pe ulițele orașului, vedem și deprindem tot soiul de lucruri.

Savanții noștri din Cameră și Senat au învățat în țările străine principii, teorii și legi — s-o spunem în cel mai discret parentez. Ei năzuiesc să conducă partide, să umple țara de

glorie, să facă din România o pepinieră ilustră de miniștri, de prefecți, de vice-regi. Ei discută cînd se vor da drepturi țăranilor și de ce nu li se vor da nici lor nici evreilor încă multă vreme — și mai sigur, niciodată.

Ei fac conferințe peste conferințe în Parlament, înmulțesc formalitățile, se tocmesc în așa-zise lupte de idei, se răspîndesc în țară și joacă prin sălile de cinematograf și bal, din mahalale și provincii, pe oamenii de stat, regulatori ai mersului universului.

Ți s-ar părea că te găsești într-o țară de filozofi în care fiecine este un creier genial, abstract, incapabil să se scoboare din sfera supermetafizică, atotabsorbitoare, unde domnește. Și această metafizică și ură de precizii și fapte clocește în toate capetele, fie că sînt prevăzute de o pălărie, fie că se ascund subt un chipiu sau o chivără episcopală. E într-adevăr cea mai bună situație ca să nu ți se vază mișcările, pe cînd gura vorbește și bate cîmpii. Metafizica și misticismul acesta au însă la spate cîte un buzunar. Un buzunar imens și inuzabil. Dacă vorbele sînt goale, dacă frazele sînt seci, dacă ideile nu fac laolaltă cît o perie de ghete — buzunarul de la spate e în schimb cît se poate de umflat. Acolo intră și se întîlnește recolta tuturor afacerilor ce viermuiesc subt verbiajul politic. Și surprind sute de mîini strecurînd banul de aur, de argint sau de *billon,* în punga tăinuită a gheșeftului comun. Mîna păroasă și compactă, de ministru ; mîna palidă cu briliante, de femeie, mîna înconjurată de o mînecă neagră cu trese albe, găsești mîneca largă a popii ; degetele subtile ale prefectului... sute și mii de mîini, de toate vîrstele și profesiile, mîna proprietarului, mîna funcționarului, mîna profesorului... sute și mii de degete ale unei Camere nevăzute, mîinile nervoase ale metafizicii politice, vehicula banilor spre buzunarul din spate.

Și vorba continuă, filozofia nu încetează, se face torent, inundă totul, întoarce și captează toate pulsațiile lăturalnice și le dă unicul ei curs. Și tot atunci țara geme, lumea așteaptă, nădejdea se stinge tot mai mult, oamenii cu dor de oameni și de neam protestează, ziarele apar etc., etc.

1913

BANII LUPTĂTORILOR

Rolul domnului Hagi Tudoraki

«Familia luptătorilor», organizată în scopul de-a strînge fonduri și de-a distribui ajutoare familiilor soldaților mobilizați, a putut să acumulez, putem zice, în cîteva zile, un milion și jumătate. Din această sumă, dăruită de subscriitori pentru văduvele și săracii rămași acasă ai cetățenilor trimiși la război, «Familia luptătorilor» a împărțit vreo jumătate milion și se mai găsesc astăzi, după demobilizare, în caseta ei, 875.000 de lei neîntrebuințați.

Ce vom face cu aceste sume, și-a zis comitetul ? Cui să le dăm ? Și cu o lipsă de spirit de metodă, ciudată la niște industriași ca domnul Hagi Tudoraki, care deține o întreagă organizație comercială și este cunoscut pentru acuratețea onestității sale — comitetul hotărăște. Cinci sute de mii de lei să fie depuși ca fond de război, spre fructificare pînă la eventualitatea unui război. Restul de trei sute șaptezeci și cinci de mii lei să fie dăruiți mai multor societăți, între care »Liga Culturală«.

Noi nu înțelegem cum se poate dispune de niște bani pentru o destinație ad-hoc, contrarie scopului inițial. Sumele adunate n-au fost date nici pentru război, nici pentru societățile lipsite de fonduri. Cele aproape nouă sute de mii sînt banii orfanilor și văduvelor, ai familiilor care au avut să sufere de pe urma mobilizării. Destinația sumelor nu poate fi scoasă din acest teren bine definit, în cazul cînd comitetul și-ar aroga dreptul înstrăinării. Și o singură înstrăinare ar putea fi binevenită, aceea de a înființa școli sătești, școlile «Familiei luptătorilor».

Metoda de urmat, singura logică, este ca membrii comitetului să se lase de grija de-a împărți banii ce nu le aparțin. O convocare a subscriitorilor și un vot, vor da o majoritate al cărui aviz va fi urmat, ca o lege. Comitetul să ia seama să nu se zdruncine încrederea cu care au subscris atîți români pentru familiile țării și să îngrijească îndeaproape ca susceptibilitatea publică să nu fie jignită. Averea luptătorilor trebuie să rămîie luptătorilor, și să nu vie să întărească viața unor societăți în nestare să producă, și întreținute în mod artificial.

1913

UN OM ȘI JUMĂTATE

Domnul Mihail Dragomirescu, profesor, critic și scriitor, izbutește să împărecheze, ca nimeni altul, ridiculul cu gravitatea.

Pentru un rînd, domnia sa scrie șapte coloane și pentru un răspuns, pe care nu-l dă, face șaptezeci de răspunsuri voluminoase la chestiuni ce nici nu i s-au pus.

Cîțiva scriitori l-au întrebat prin presă cum de nu intervine în afacerea cu *Manasse*. Nu în calitate de Dragomirescu, negreșit, dar exclusiv ca prezident al Societății Scriitorilor Români. Pentru această demnitate de intendent, profesorul universitar a vărsat găleți de nădușeală și nu credem să fie nici astăzi bine uscat de lupta domniei sale cu arta oratorică. Dacă domnul Dragomirescu ar fi voit apoi să se exprime și în calitate de Mihalache, desigur că nimeni nu l-ar fi împiedicat să se dedubleze.

La somația scriitorilor, președintele — Dumnezeule! — răspunde. Răspunde pe un jurnal întreg. Întrebarea: «Ce faci domnule președinte?» o înțelege ca o politeță față de sănătatea scumpei sale persoane și se transformă subt pana prezidentului într-o istorisire a vastei sale vieți literare. Puțin îi lipsea domnului Dragomirescu să răspundă: «Ce să fac? Sînt cavaler gîndac». El vorbește «eu» și «mine». Destăinuiește cu precizie marelui public data la care a fost «cîteva» luni șters dintre redactorii *Convorbirilor literare*, ce i-au rămas pe inimă ca niște lespezi. E curios că marele nostru critic n-are nici un cuvînt asupra epocii în care moașa a tăiat ilustrul său buric.

Dar domnul Dragomirescu este și un bărbat fin, care știe să se strecoare prin chestiune, cu abilități de baletistă. Cochet, cochet și dulce, dulce și bleg. Domnia sa protestează împotriva logofeților răsculați împotriva lui *Manasse* și, în același timp, i se înmoaie inima de om de fier și i se prăpădește după ei. Are dreptate toată lumea, și «studenții», și scriitorii, și domnul Davila; toți au dreptate. Oh! bărbat încăpător și creier a toate inteligent! Domnul Dragomirescu reprezintă acest *sumum* filozofic, în stare să justifice totul.

Nu! Domnul Dragomirescu e un tip cum sînt o mie.

Un tip foarte cunoscut și des, care contribuie din Universitate la menținerea mentalității de poltronerie publică. Voiește ca toți semenii săi să-și conserve mediocritatea într-o pace, cît de rușinoasă, cu întreg universul — liniștea sufletească de rînd.

1913

MAGISTRAȚII

Note de ședință

Ceea ce ne-a mișcat în cursul procesului *Serei* a fost osînda, fără hotărîre, a grefierului. Timp de un ceas, acest nefericit cu jabou și mîneci largi de președinte, citește ordonanța domnului judecător de instrucție Glogoveanu, un artist în ce privește fraza, compoziția și gramatica elementară. O zicem, evident, în ironie, și trebuie să adăogăm această explicație, pentru ca judecătorul de instrucție să nu găsească în complimentul nostru elogii.

Grefierul adaogă la zgomotul vocii sale care sună ca o hîrtie mototolită la infinit, sughițurile, pauzele, gemetele, strănutul, trosnetul de înghițitoare, plescăitul de limbă, țiuitul, toate ecourile din stilul domnului Glogoveanu. Deși vîrstnic, magistratul pare a nu fi citit în afară de caietele litografice de Drept decît *Acțiunea* sau *Presa*. Condeiul i-a rămas primar, cugetarea de șapte ani, și cum este de față la ședințe, cu figura-i roșcată, cu ochii afumați ca găurile unui țigaret și netezi, de i-ai putea pipăi fără să simtă, uneori se scarpină la nas ca o vulpe sau își freacă urechea cu o voluptate de cățeluș semiparalitic și afectat de rîie.

Prezidentul e venerabilul domn Algiu. Ceva de turc și ceva de halviță topită și ceva de bragă. În cotul stîng figura prezidentului, largă, cu scheletul feții ca un ciorap prea mare, uzat și asudat, compusă din zbîrcituri caricaturale,

se leagănă ca o căciulă aruncată în vîrful unui par. Pare și amuzat și plictisit și indiferent, și în definitiv nu este nimic din toate de felul acesta. Ochii, moi și groși, se clătesc vineți în găurile capului ca măduva scuipătorilor de tren, în agitare lentă. Urechile domnului sînt vaste. Gura domnului prezident, slăbită din sfincter, atîrnă cînd aprobă, buzele prezidentului par a suge o bomboană neisprăvită, și uneori figura aceasta surîde!

Domnul Algiu e acel faimos prezident care în afacerea tramvaielor și-a dat sentința cu cinci zile înainte de a formula-o la tribunal, la cafeneaua «Capșa», e un judecător, prin urmare, model și de vreo douăzeci de ori mai bătrîn decît asistenții lui, între care își parodiază experiența.

În stînga prezidentului stă un domn tînăr, un fel de căpșună sau înghețată de zmeură a magistraturii. Imberb, trandafiriu, Costin. O continuă uimire pe fața acestui onorabil judecător, care pare născut să se întrebe veșnic și să nu răspundă niciodată. Privirea lui fixă are seninătatea naivă a eroilor de zahăr și turtă dulce, a cinci bani bucata. În două zile întregi mi se pare că s-a mișcat o dată, ca să-și întoarcă fața către prezidentul flasc, surpat lîngă el. Opinia lui? Ce importanță? Cu o atitudine și cu o figură ca a domnului Costin, un judecător pare menit să parvie la cele mai înalte consecințe ale arivismului.

Judecătorul cu ochelarii negricioși din dreapta prezidentului e un băiat frumos. Rareori un magistrat exprimă mai pe față și cu mai mult cinism opinia ce și-a făcut-o, ca să zicem așa, în cursul unui proces, ca să zicem iarăși așa. Hotărît să argumenteze cu domnul Aristide Blank, clovnul cu buzele roșii, judecătorul Pherekide, ia cu stăruință note după

toți advocații băncii. Domnul Blank este în sală și va putea aprecia ca și noi. Advocații apărării sînt ascultați cu mult interes, dar numai ascultați.

Măsura capacităților magistratului Pherekide e în stare să ne-o dea atenția cu care domnia sa urma pledoaria de ramosliment a maestrului Delavrancea, scriitor, fost ministru, actual funcționar al băncii Blank și advocat al acestei bănci.

Un lucru ne-a surprins și ne-a impresionat foarte ciudat, că magistratul Pherekide a primit să judece într-un proces în care este angajat părintele său. Domnul Mișu Pherekide e într-adevăr advocatul băncii Blank în afacerea în care excelentul bărbat, fiul său, era pus să se pronunțe.

Să isprăvim asupra acestui punct și să trimitem toate felicitările acestui preot pentru frumoasa conștiință profesională.

În tot timpul ședințelor s-a remarcat de public procesiunea de haine nemțești și robe din fundul sălii, pe la spatele tribunalului. Ca pe scenă, figuranții se strecurau, veneau, se duceau, și prin ușile camerei de deliberare se zăreau actorii de rezervă, popii care nu jucaseră, cîntăreții și paracliserii liberi ai Sfintei Justiții.

1913

PENTRU GOLIESCU

S-au petrecut într-o închisoare din România niște lucruri înspăimîntătoare.

Un fost căpitan, arestat și condamnat pentru o crimă pe care el pretinde în termeni atît de hotărîți și cu atîta energie că nu au făcut-o, încît ești adus să te îndoiești de absoluta temeinicie a osîndirii lui, zăcea în fundul unei ocne.

Era un tînăr, zice-se, prezentabil, și ambițios, și pentru că ar fi avut o idee de aplicat și de cîștigat averea pe care o urmărea și nu putea nici în crîmpei realiza-o din resursele lui de ofițer, îl tentase aripa lui Blériot și fuga lui Icar. Sau era, după mărturisirea altora, un tînăr îngîmfat și în fond fără valoare, un metal comun, suflat superficial cu aur.

Care din cele două versiuni ar fi mai adevărată nu ne aparține să judecăm, oricît am prefera să știm că subt tichia de dimie vărgată de ocnaș, care acoperă capul căpitanului, se află sau nu o gîndire și o seriozitate. Fapt este că între ofițeri el număra antipatii pe care nu le-a putut învinge inima nici nenorocirea, provocate de mîndrie, se pare, invidiată și poate și temută, a căpitanului. Goliescu era primit la Palat ca inventator, și atenția Coroanei fusese atît de atrasă către acest ofițer, acuzat de trădare și arestat cu un fast polițienesc fenome-

nal într-o stradă goală, încît regele s-a fotografiat în parcul castelului Peleș cu el. Toți au putut lua cunoștință de această fotografie a celui mai puternic monarh din Orient cu cel mai disprețuit dintre gradații săi.

Judecata avu loc în preajma mobilizării, în împrejurările cele mai rele pentru un militar cît de puțin bănuit de trădare. Afacerea Goliescu și-a pierdut orice importanță, înecată cum a fost în afacerea țării, tîrîtă în război. Nenoroc ! Geamătul lui Goliescu, înfășurat cu lanțuri și aruncat în fundul Ocnelor Mari, nici nu a putut fi auzit — și pașii armatei au trecut către Bulgaria peste amintirea acestui om înjugat la muntele de sare. Jurnalele, firește, nu puteau agita o chestie atît de gravă, în niște ceasuri atît de mari. Să fi fost oamenii împușcați pe ulițele Bucureștilor și presa poate că nici n-ar fi înregistrat numele morților. Tot ce s-a făcut și orice s-ar fi putut comite, intra, cu forța, și pentru necesitatea orei ce sunase, în accidentele de război. Căci în definitiv raționamentul ziariștilor, atît de puțin bravi chiar în timpurile de pace, cînd demnitatea vitejiei este manifestabilă prin scris și nu prin acte, era just. Și Goliescu, și zeci de alți ofițeri, și sute și mii de soldați puteau să moară într-o întîlnire de arme. Pușcăria era privită chiar ca o garanție de viață, și cunoaștem rezerviști cu profesii intelectuale importante în stat, care în lipsa posturilor de ordonanțe, vizitii și bucătari și după complectarea acestora cu din colegi de-ai lor, ar fi preferat frontului și riscului, pensiunea unei pușcării.

Nu vreau să luăm apărarea trădătorilor, pe care-i urmărim, dimpotrivă, cu înverșunare, dar avem sentimentul că în afacerea Goliescu totul n-a fost încă spus, că rămîn obscurități de elucidat și că în parte el trebuie să fie și victima momentului în care a căzut. Ar fi de dorit ca acest moment istoric și luminos al vieții statului nostru să nu fie tulburat de nici o nedreptate și în nici un caz de nedreptatea care răpește libertatea omului și distruge bucuria și speranța familiei.

La intrarea lui în ocnă i s-a pregătit lui Goliescu o opinie publică de pușcăriași instruiți să-l umilească, dacă mai putea fi umilit. El n-a găsit acolo nici camaraderia, îngăduită, a siniștrilor asasini. Aceștia, mîndri că-i mai poate lega ceva de onoarea oamenilor slobozi și mulțumiți că au păstrat un grad de superioritate față cel puțin de un căpitan și un aviator, l-au primit între dînșii ca pe o fiară, și din toate gurile acestea blestemate se ridica acuzarea : «Trădătorul» ! Și cu toate că Goliescu fusese degradat și scos din rîndurile armatei, ofițerii veneau de la Ministerul de Război ca să inspire ilegal direcția penitenciarului asupra felului meritat cum trebuia tratat fostul căpitan. Li se părea acestor bărbați ai țării că Goliescu nu era niciodată destul de canonit și, călcînd legile țării lor, ei cereau pentru el constrîngeri mai multe, severități excesive.

În sfîrșit, s-a petrecut cea mai josnică și mai neînchipuită infamie. Ezităm să scrim acest lucru, și n-ar fi decît să-l reproducem, căci a fost publicat și n-a fost dezmințit. Refuză mintea, refuză sufletul nostru să creadă că acest act s-a putut petrece ; că paznicii penitenciarului au putut supune pe un prizonier, încredințat lor, celui mai atroce brigandaj ; că acestea s-au putut consuma subt ocrotirea direcției

penitenciarului ; că în țara noastră poate exista o specie de asemenea bandiți. E o insultă pentru toți, și o insultă pe care am dori să o simtă și domnul ministru de Interne, și guvernul, și publicul întreg — căci aceste acte trebuiesc exemplar pedepsite.

Ochii paznicilor temniței pîndeau mizera sumă de patru mii de lei pe care i-o adusese nefericitului Goliescu muma lui. Din furtul comis asupra trădătorului ei aveau să facă educația copiilor și să-i îmbrace de Crăciun. Un furt ar fi cerut îndrăzneală ; ei recurseră la excrocherie, furt mai lin și mai comod. Ca să-l despoaie, ei înscenară fuga lui Goliescu, îi treziră speranțele de libertate, îl pasionară, îi făgăduiră, în schimbul banilor părintești, să-i înlesnească fuga. Și după ce toți banii i-au fost sustrași, ei îl puseră într-un sac, se făcură că fug cu el și îl dădură pe mîna paznicilor să-l trimită, ca recidivist, la sistemul celular al închisorii Doftana...

Directorul închisorii răspunde, încîntat : «Da, toate acestea au fost făcute cu consimțămîntul meu !!»

Acest director are siguranța că-i autorul unui act admirabil. Pînă la ce înjosiri trebuie să fi fost silit Goliescu să se coboare, pentru ca să anuleze într-atîta simțul de răspundere al autorității pușcăriei încît să-și mărturisească singură excrocheria, înscenarea, ca un act moral și permis.

Cine ar aduce la rampă această ignobilă dramă, ar putea fi considerat că exagerează și minte.

Ce face domnul ministru de Interne și ce se face cu fostul căpitan Goliescu ? Întrebăm cu speranța că simțul demnității omenești nu s-a

tocit într-atîta, oricît de redus, încît întrebarea ce o pun faptele prin pana noastră îndurerată, să nu dea loc la nici o emoție și la nici o mișcare.

Unde sînteți voi, deputați liberi și generoși, ai parlamentului românesc ?

1913

ÎN JURUL «EVADĂRII» LUI GOLIESCU

S-a găsit între cititorii mei unul care să-mi plătească articolul *Pentru Goliescu*, apărut în *Seara* din 8 decembrie, cu injurii. În loc să-mi mulțumească pentru prilejul ce i-am dat creierului său îngust și sufletului său meschin ca să guste sentimentul toleranței și dulcea senzație a îndoielii, acest om destul de prost ca să nu priceapă și îndeajuns alfabet ca să poată face uz de plicuri și mărci poștale, îmi adresează o scrisoare, pe care cu multă sforțare am parvenit să o citesc.

Nu știu dacă cel ce-mi scrie este Popa Iapă sau alt prelat libidinos și imbecil, atacat de mine. După formă, scrisoarea purcede dintr-o speluncă popească, sinod sau mitropolie. Mentalitatea ei e cea ortodoxă și cuvintele-i sînt călugărite. Evident, scrisoarea e anonimă, așa cum îi stă bine.

Dacă ar fi vorba numai de injuriile dintr-însa, e bineînțeles că aș trece peste ele, mai ales că tot vînzîndu-mă ba cîte unui jidan, ba Cahalului întreg, precum se știe, sensibilitatea față de acest soi de acuzări cu care m-am obișnuit, la mine s-a atrofiat, și dacă m-am vîndut tuturora, nu este așa că mă voi putea vinde și lui Goliescu, bucuros? Popa care-mi scrie, știe pertinamente că am primit plată ca să apăr pe căpitanul condamnat pentru trădare. Tot ce-mi rămîne de făcut este să împart cu corespondentul meu, și banii aceștia vor fi bine plasați duhovnicește, dacă voi contribui cu dînșii să vindec virusul unui arhiereu sau gonococii unui mitropolit. Pîn-atunci să izolăm din scrisoarea lui o idee, ca să zic așa, care pare capabilă de oarecare consistență și popularitate.

Desigur că și alți cititori mai cuminți, însă și mai inteligenți decît țîrcovnicul meu, au găsit în faptul împotriva căruia protestăm noi, că proiectul de evadare al lui Goliescu a fost încurajat de direcția închisorii, argumente de justificare pentru directorul și oamenii lui. Cei patru mii de lei furați lui Goliescu par o sumă muncită și meritată, de vreme ce fostul căpitan avea intenția să fugă. Furtul și banditismul paznicilor temniței li se par acte morale, pentru că intenția de a fugi era a lui Goliescu. Morala și dreptatea n-au ce căuta deci înlăuntrul unei închisori, și cu cît administrația pușcăriilor va fi mai hoțește făcută, cu atîta noi trebuie să o recunoaștem mai cinstit. Cu toate că pușcăriile sînt pline cu oameni care, flămînzind, au cutezat să fure o bucată de pîine, ei sînt mai vinovați decît paznicii care au furat lui Goliescu patru mii de lei. E-o admirabilă consacrare a jafului administrativ. Să fure numai funcționarii!

Ex-căpitanul nu poate fi făcut vinovat de faptul că voia să evadeze. Orice om închis e muncit de același gînd și înviorat de aceeași speranță: libertatea. Și această dorință e morală și dreaptă pentru că este firească; și cînd directorul închisorii care trebuie să fie un autor dramatic ratat, găsește că e de competința domniei sale să transforme o suferință într-o farsă sinistră, trebuiește riguros pedepsit.

Apoi sentimentul de nedreptate și nevinovăție care poate să căznească sufletul căpitanu-

ÎN JURUL «EVADĂRII» LUI GOLIESCU

S-a găsit între cititorii mei unul care să-mi plătească articolul *Pentru Goliescu*, apărut în *Seara* din 8 decembrie, cu injurii. În loc să-mi mulțumească pentru prilejul ce i-am dat creierului său îngust și sufletului său meschin ca să guste sentimentul toleranței și dulcea senzație a îndoielii, acest om destul de prost ca să nu priceapă și îndeajuns alfabet ca să poată face uz de plicuri și mărci poștale, îmi adresează o scrisoare, pe care cu multă sforțare am parvenit să o citesc.

Nu știu dacă cel ce-mi scrie este Popa Iapă sau alt prelat libidinos și imbecil, atacat de mine. După formă, scrisoarea purcede dintr-o speluncă popească, sinod sau mitropolie. Mentalitatea ei e cea ortodoxă și cuvintele-i sînt călugărite. Evident, scrisoarea e anonimă, așa cum îi stă bine.

Dacă ar fi vorba numai de injuriile dintr-însa, e bineînțeles că aș trece peste ele, mai ales că tot vînzîndu-mă ba cîte unui jidan, ba Cahalului întreg, precum se știe, sensibilitatea față de acest soi de acuzări cu care m-am obișnuit, la mine s-a atrofiat, și dacă m-am vîndut tuturora, nu este așa că mă voi putea vinde și lui Goliescu, bucuros? Popa care-mi scrie, știe pertinamente că am primit plată ca să apăr pe căpitanul condamnat pentru trădare. Tot ce-mi rămîne de făcut este să împart cu corespondentul meu, și banii aceștia vor fi bine plasați duhovnicește, dacă voi contribui cu dînșii să vindec virusul unui arhiereu sau gonococii unui mitropolit. Pîn-atunci să izolăm din scrisoarea lui o idee, ca să zic așa, care pare capabilă de oareșcare consistență și popularitate.

Desigur că și alți cititori mai cuminți, însă și mai inteligenți decît țircovnicul meu, au găsit în faptul împotriva căruia protestăm noi, că proiectul de evadare al lui Goliescu a fost încurajat de direcția închisorii, argumente de justificare pentru directorul și oamenii lui. Cei patru mii de lei furați lui Goliescu par o sumă muncită și meritată, de vreme ce fostul căpitan avea intenția să fugă. Furtul și banditismul paznicilor temniței li se par acte morale, pentru că intenția de a fugi era a lui Goliescu. Morala și dreptatea n-au ce căuta deci înlăuntrul unei închisori, și cu cît administrația pușcăriilor va fi mai hoțește făcută, cu atîta noi trebuie să o recunoaștem mai cinstit. Cu toate că pușcăriile sînt pline cu oameni care, flămînzind, au cutezat să fure o bucată de pîine, ei sînt mai vinovați decît paznicii care au furat lui Goliescu patru mii de lei. E-o admirabilă consacrare a jafului administrativ. Să fure numai funcționarii!

Ex-căpitanul nu poate fi făcut vinovat de faptul că voia să evadeze. Orice om închis e muncit de același gînd și înviorat de aceeași speranță: libertatea. Și această dorință e morală și dreaptă pentru că este firească; și cînd directorul închisorii care trebuie să fie un autor dramatic ratat, găsește că e de competința domniei sale să transforme o suferință într-o farsă sinistră, trebuiește riguros pedepsit.

Apoi sentimentul de nedreptate și nevinovăție care poate să căznească sufletul căpitanu-

lui condamnat pentru trădare — se știe un lucru, că Goliescu așteaptă revizuirea procesului său și punerea lui în libertate cu o tenacitate ciudat de sugestivă — dă puteri de răbdare și de jertfă pentru libertate, neînchipuite. Cazul unui Dostoievski care primește regimul pușcăriei nemeritate ca o binefacere mistică e destul de rar și de bolnav.

Goliescu nu este vinovat pentru că a voit să fugă. Vinovată e direcția închisorii că s-a scoborît să se joace cu viața și cu bunul unui deținut, să-l dea în spectacol închisorii și să-l ajute să fie escrocat și păcălit.

E de scris psihologia unui director sîngeros de penitenciar, care plictisit de monotonia slujbei întredeschide poarta închisorii în care să apuce și să strivească țeasta deținuților administrați de el.

1913

GONACII

Schimbarea domnilor dă vieții noastre orășenești, unde timpul se pierde cu atît mai mult cu cît ceasornicele sînt mai numeroase, o animație ciudată. Aspectul Bucureștilor se transformă. O bătaie de primăvară pare că înviorează pe oamenii blegi de monotonie. Chiar caii trăsurilor manifestă bucurie, și becurile de gaz strălucesc mai din suflet. În lumea servitorilor, a sergenților de stradă, a birjarilor, chelnerilor, portarilor de hotel, în toate sectele profesionale care slujesc cinului celuilalt, se simte o frămîntare, și fiecine este atent, necunoscîndu-ți precis îndeletnicirea, să-ți fie plăcut și legănător din coadă.

La cafenea consumatorii discută «ideile lui Brătianu», comentează «ce-a zis regele», își compune un brevet de legături cu vreun ministru. Frecîndu-și mîinile, scriitorul bîzîitor în jurul farfuriei cu dulceață, muscă de sirop și bere, declară : «În sfîrșit *am* venit la putere». Acest *am* e colectiv și imens, el reprezintă o mie de relații și de solidarități secrete și inexistente.

Nenumăratele evenimente însoțesc schimbarea de guvern. O parte din cei «căzuți de la putere», o parte din cea mai prețioasă clientelă de partid, trece cu adversarul. Îi vezi sărind dintr-un partid într-altul, ca dulăii, dintr-o curte prădată, peste garduri, în ograda

vecină, cu jignițele pline cu slănină ; ca șoarecii din unt și cașcaval. Ca și cum ar fi plini de aripi ca îngerii, cu cîte un ochi în mijlocul fulgilor, zborul lor e instantaneu și neostenit. Peste doi-trei ani, încredințați că tot în partidul ulterior este mai multă dreptate, sînt mai multe idei, se vor reîntoarce să «guverneze» iarăși. Și partidele primesc întodeauna și todeauna în poală pe acești bărbați de minge.

Apoi sînt deputații *in spe*, oamenii convinși că au înlesnit venirea la putere cu informații în gazetă, cu articole, prin «atitudini» ostile guvernului deces. Motorul guvernamental se înnisipează în acest profund nămol, îndată ce dă să pornească și, la urma urmei, domnii cei noi găsesc că ceea ce le lipsește este un număr mic de partizani. Gloata admiratorilor îi înăbușă. De la cocarda din butonieră pînă la locul în parlament, toți visează ceva și muncesc să-și realizeze idealul. Cine ți-a cusut un nasture la jiletcă pe vremea cînd erai student, vine să ți-l aducă aminte. Fotograful vrea să-ți facă portretul, cu mîna deasupra urechii și cu degetul întins pe sprînceană. Niște reviste, care se înrudesc cu presa prin literă tipografică și hîrtie, te înghesuiesc să le dai autorizația să-ți publice capul și biografia, pe un preț de nimic sau în schimbul unei mijiri de speranțe. În sfîrșit, cine nu caută să se devoteze guvernului și să-l adăpostească subt scut ?

Cei mai interesați sînt tinerii cu oarecare bani nemunciți și care se tăvălesc în restaurantele scumpe, cînd prin sosuri, cînd prin spumă de vin. Aceștia cunosc mai mulți guvernamentali sau dintre vechi. «Am să-i spui lui...» aici un nume de ministru. Are să-i spuie oarece, negreșit, are să-i dea o povață politică sau are să se răstească la el, nu se știe, dar ceva trebuie să-i spuie.

Ei vorbesc mai ales în zilele de față, franțuzește, o franțuzească aproximativă, cu sforțări pentru nazalizarea cuvintelor în împăienjinirea lor dulce în înghițitoare. Citează din Briand fraza cea mai banală rostită la Saint-Étienne. Vorbesc de nație, de țărănime, de boieri, cum evident sînt și dînșii. «Fac atmosferă». Și cînd îi întrebi din întîmplare : «Ești sănătos ? Ce mai face Mița ?» ei îți răspund, îngrijorați : «*Maintenant, mon cher, on va livrer la lutte électorale... Oui, il se peut que je pose ma candidature, il n'y a rien d'arrêté... Je dois me consulter encore avec... tu comprends. Mais enfin...*».

Tinerii de la «Capșa» sînt extrem de ocupați.

1914

MĂCINIȘUL

Două alegeri pe an ne-ar ajunge. În zece ani am putea la fiece trecătoare așeza o cruce și un toboșar, iar poporul, culcat între fruntarii, ar putea dormi visînd cu mîna la pîntec societatea viitoare.

Cu greu te mai recunoști între oamenii tăi. Un ritm ciudat cuprinde natura cetățenească, brusc aruncată-n convulsii. E ca o bîlbîire și ca o isterie universală. Tresare toată organizarea fizică și sufletească a politicilor indivizi. Lumea devine național-liberală, conservatoare, democrată, naționalistă, independentă, [...]. Nu mai tihnește masa, somnul dispare, familia, baza societății, se sfărîmă. Copiii nu-și mai recunosc părinții de gen masculin, hipnotizați, aiuriți și fioroși. Bărbatul se transformă într-un soi de hotentot intelectual, care haiducește prin urbii și suburbii, pleacă de cu noaptea, fuge flămînd, se întoarce după miezul nopții speriat, vînăt și leoarcă de ploaie, să-și schimbe cămașa.

Terminologii bizare circulă, ca un volapük. Cauți pe ajutorul de primar și ți se spune : «E în verde», sau «E în albastru». Cauți pe comisar și ți se afirmă serios că : «Umblă prin galben». Sau : «Este în Moși»...

Apoi : «La revedere, la cuibul cu barză !» — o invitație cvasi-japoneză. Și : «Te-am văzut la maidanul dulapului»... Și cuvinte religioase : «Crucea plină vă va mîntui», sau vorbe de mag : «Steaua», «Crai nou»...

Și față de toată viața de criză la care asiști, ai impresia că te-ncurci cu mintea într-o nebunie mare ce începe ca un basm și sfîrșește în Cișmigiu, cu lapoviță și noroi.

Negustorii își uită marfa, profesorii catedra, popii tămîia, ofițerii galonul. Toți se găsesc într-altă parte și nimeni nu-i la locul lui. Miniștrii, șefii, subșefii, secretarii, inginerii, gazul și electricitatea, nimic ! Zadarnic ai căuta pe cineva. Dacă ți-ai pus umbrela și galoșii în coridor, ești sigur că au plecat în timpul nopții după propagandă. Însăși pisica lipsește de-acasă, iar sergentul din stradă e cu desăvîrșire grav. Noctambulii povestesc că s-au întîlnit la vot și cu morții, pe care o patriotică solidaritate îi face să se întoarcă în București, în sprijinul generațiilor fără o lungă experiență.

Candidații muncesc pe brînci la neurastenizarea electorală. Se fotografiază în cele mai seducătoare atitudini. Figura poate-deputatului se face de cinci ori mai mare și e răspîndită în mii de foi, ca niște reclame de grădinărie, pentru o nouă specie gigantică de dovleac. Unii candidați afectează poza cugetătoare a tînărului cu mîna la falcă, gură sau creier. Alții și-au arborat mustățile cu cosmetic. Profiluri borcănate, gușî cu pondera sănătoasă. «Eep ! Eep ! Eep ! Trece domnul prefect.»

O muzică spre seară. Automobile și larmă. Pe-o pînză într-un balcon variază omul cu guler și cravată — care a «ieșit». Cetățenii conștienți cască o gură fermecătoare la proiecțiile din balcon : o chelie succede unei chici,

o țăcălie alternează cu o barbă. Afli numele domnilor, scrise dedesubt.

Și plouă. Bulevardul e o urină nouă, în care cetățenii luminați par pîlcuri de excremente. Plouă. «*Il pleut dans mon coeur, comme il pleut sur la ville.*»

1914

VÎRTEJUL

Sînt în viața popoarelor momente, lungi adeseori cît anii, de miopie generală. Ochiul se strînge pînă la dimensiunea de punct a găurii de ac. În stare să zărească molecula de praf așezată pe coada de la frac, văzul dispare din fața unei lumini ce strălucește.

Tot omul e cuprins atunci de-această boală a pupilii sufletești, care se petrece, lucru ciudat, laolaltă cu o încredere în sine nemăsurată și toate picioarele cu capetele lor se îndreaptă și se duc în același sens, grămadă, cireadă.

E ca un vîrtej înlăuntrul apelor mari, care atrage, într-un dans lent și trădător tot ce plutește către vîltoare, iar oamenii prinși în această horă par, considerați de la o distanță convenabilă, frînturi de paie și hașchii dintr-un lemn ce-ar fi putut fi copac.

Asemenea vîrtejuri rîjnesc în clocotul lor sufletul nostru social și politic de astăzi. Fatalitatea lor cere ca politicii noștri să nu înțeleagă nevoia schimbărilor ce trebuiesc făcute și să primească inspirațiile timpului cu dușmănie. S-au cerut reforme și trebuiesc reforme.

Ei se opun. De cîte ori se deschide o gură — de teamă ca prin groapa ei să nu se vadă realitatea din suflet, această gură bolborosește

cuvinte ca: nație, patrie, datorie. Atîta timp cît funcționează în dicționar, cuvintele sînt excelente. Ajunge să capete o însemnare vie și să trebuiască sprijinite pe fapte, pentru ca noțiunile ce circulă în ființa lor să fie mizerabil renegate.

Piesa a mai fost jucată. E un teatru cunoscut. Presimți ce are să vie: răscoală și distrugere. Pasivi și incapabili să se ridice pe propriile lor picioare ca să contemple de la înălțimea frunții, sîngele în care li se scufundă pantofii de lac, ei nu prevăd nimic. Boierului îi place să fie devastat și omis. El nu știe să cedeze: o încheiere onestă se pare că necesitează geniu cel puțin.

Acest obscurantism al multor timpuri și al tuturor timpilor ce se ciocnesc de veacurile noi — în care numai cîțiva înțeleg și ceilalți nu pricep nimic — are o pricină culturală și dovedește superficialitatea obișnuită a minții grosului presupus cult.

Oamenii momentelor de miopie au citit și poate că au și scris în afară de suma veniturilor anuale și de scrisori către furnizori, unele pagini de cerebralitate. Dar totul a fost studiat și reținut ca lucru mort, ca niște reguli de sintaxa unei limbi stinse cîndva. Ei n-au intrat în idei și sentimente cu carnea și conștiința lor. Ei s-au îmbrăcat cu ele deasupra cămeșii și mai mult s-au încălțat.

Numai cînd lucrurile, părăsind letargia verbală a clasificărilor învățate, răsar, se arată vii, atunci încep ei să le înțeleagă în raport cu micul interes, și nicidecum cu inteligența. E un înțeles perceput cu stomacul, cu intestinul și nicidecum cu mintea.

Un om de stat e un om oarecare din oamenii mediocri, sărac sufletește, fricos, îndărătnic, sălbatic. Și toată cultura lui nu slujește la nimic, nu-i face statul intelectual să-i crească de un lat de deget, căci mîntuirea și-o așteaptă ca orice putregai inconștient de la flacără și topor.

1914

SENAT !

Stagiunea teatrală fiind închisă, spectacolele s-au strămutat, concentrate, la Senat, pentru ca acest corp bătrîn legiuitor să-și însușească în special numele de circ al politicii noastre.

Senatul e ca o casă de clovni. Onorații senatori, chemați să realizeze reformele de care se vor bucura țăranii anilor 1907 și 1913, și-au propus să servească galeria și să dea o pildă fățișă de demnitate și cuviință parlamentară publicului stupefiat.

Domnul Niculae Filipescu, despre care s-a spus întodeauna că-i o putere sterilă și care s-a înfățișat ca un idealist voluntar și fără urmare, înmulțește farsele și tot glumind, jucîndu-se și apostrofînd, dă măsura perfectului politician.

Ziarele înregistrează toate aceste acțiuni ale reprezentanților bătrîni ai țării, care își arată mușchii, gesticulează atletic, înjură direct și simplu — și de la deschiderea parlamentului rubrica e cronica scandaloasă și ridiculă cotidiană, a ideilor în Țara Românească.

Poporul românesc poate să-și contemple stăpînii și să înțeleagă ce poate aștepta de la dînșii, după ce le-a asigurat și mai bine latifundiile și le-a făcut orgoliul trufaș să se îndoiască, aducîndu-le de dincolo de Dunăre vigoare, pămînt și slavă. Legiuitorii din Senat merită să fie admirați în același timp de cei patru milioane de români din Transilvania, care, înfiorător de asupriți de maghiari, și geloși de fericirea fraților din regat, vor putea găsi în isprăvile magnaților din Senat subiecte de reflecțiune utilă.

Cît de mulțumit trebuie să se simtă ciocoiul scandalagiu din cursul ședinței cînd, retras în camera lui, seara, și adîncit în lectura autorilor lui mai mari, Paul de Kock și Jean Aicard, tresare aducîndu-și aminte cum a legiferat în timpul zilei.

Amicii noștrii ciocoii ar trebui să ia seama că între un joc de *lawn-tennis* sau box și un mandat de senator într-o Constituantă e oarecare deosebire și să-și trezească simțurile, dacă nu prin cugetare cel puțin cu nasul la un flacon amoniacal.

Într-altfel, va fi să ne așteptăm la jocul țărănesc, căruia nu-i lipsește prea mult ca să înceapă.

Și ceea ce vom regreta atunci, cînd șolticăriile din Senat nu vor mai fi în stare să oprească năvălirea holdelor peste orașele bete și isterice, va fi sensibilitatea bruscă a ciocoilor, care, incapabili să facă față hotărîtă tragediei, se vor aduna într-un colț al aceluiași Senat, să plîngă.

1914

CETĂȚEAN

Se cheamă, ni se pare, civism, o seamă de îndatoriri, cînd însușirile de la natură lipsesc, care fac onoarea tradițională a individului în societate. Amănunte nenumărate și care nu se pot așeza într-un manual al Bunului Cetățean, trădează calitatea reală a unui om oarecare.

Îndeobște, insul învață să-și ascundă inferioritățile, cu oarecare artă: civilizația-i slujește în special pe acești ipocriți. Sînt momente cînd, știindu-se izolat de ochiul numeros al cetății și apăsat de armura de fier a disciplinei sociale, el redevine ceea ce este. În familie, în dragoste, acolo unde se găsește mai singur și mai stăpîn, insul social apare cu totul schimbat.

Oamenii au simțit din vreme această contrazicere permanentă a ființei lor secrete cu aspectul fabricat, și s-au înțeles, cu toții deodată, să-și rezerve în haosul vieții un teren individual. Și, din nevoia aceleiași uriașe ipocrizii, care-i face, prin convenție, buni, cinstiți, morali ș.a.m.d., au declarat bucata de loc, astfel ocupată, inviolabilă și sacră! E așa-zisa viață privată! Nici n-ar putea să fie un delict dacă pătrunzînd tocmai în această viață și în această privată, n-ai descoperi pe om cu desăvîrșire.

În același sens trebuiesc ordonate actele de tiranie și brutalitate petrecute la vitrina publică, și la aer, și de pe urma cărora au de suferit cei mici și slabi.

Cazul domnului Em. Grigoroviță, profesor de limba germană și scriitor din bunăvoința sudorii literare, este de felul acesta. Domnul Grigoroviță e un domn spătos și, în definitiv, simpatic. Portul jobenului și al figurii rase dă colosului cu redingotă o distincție de scandinav.

În aceeași epocă din istoria civilizației la profesorii de liceu, trăiește cu domnul Grigoroviță, în același oraș, tîrîndu-și viața pe aceleași străzi, un infirm; de douăzeci de ani acest olog, scufundat într-un scaun cu roate, așteaptă în fața unui tablou imens, hidos, veșnic pus la loterie și așezat, cu oblăduirea poliției, pe un trotuar din Calea Victoriei, gologanul trecătorului milos. Lipsit de geniu ca și profesorul, această traducere mai nenorocită a domnului Grigoroviță în pictură, își duce traista stomacului, agățată de un gîtlej cu plete, de la o zi la alta, cu greu.

Mai deunăzi, profesorul de germană se oprește în fața pictorului și a operei sale; se uită, se gîndește și în loc să ducă mîna la buzunar, zmucește cu dînsa bastonul și, după cîteva lovituri distribuite cu singura dărnicie de care scriitorul nostru pare capabil, ologul dispare în fundul căruței lui, ca un pachet.

Se zice că domnul Grigoroviță își manifesta în felul acesta principiile de artă și își impunea estetica personală. Domnul Grigoroviță trebuiește viu felicitat că a rezolvat dificultatea criticii impresioniste.

Nu ne vom indigna zadarnic. Dacă trebuia să se revolte cineva, acesta nu putea fi decît publicul care, vociferînd în jurul profesorului

artist, ar fi avut datoria să-i aplice o recompensă. Nu vom îndemna pe cititori să critice în același fel pe domnul Grigoroviță, căci am putea fi acuzați de îndemn la nimicirea autorilor români.

Punem pur și simplu în evidență o pildă de civism românesc, pentru arhiva criticului social viitor ; și ne mărginim să intervenim pe lîngă autoritatea școlară ca să decoreze meritele domnului Em. Grigoroviță, și pe lîngă public ca să-i răspundă respectuos la salut.

1914

JAURÈS

Elementar și rece : Jaurès a fost asasinat. Printre alte vești sosite din Paris, ziarele au strecurat și această telegramă. Noutate lugubră și trivială, atentatul e îndreptat chiar împotriva geniului omenesc, direct. În arhiducele Francisc-Ferdinand a fost urmărită coroana imperială. Ce-a putut ținti nebunul care i-a ucis mintea lui splendidă, în Jaurès ?

Bizare, înverșunate și inconștiente timpuri, dacă sentimentele războinice și criza politică a Europei culte se pot înarma împotriva celei mai pure și mai oneste inteligențe a Franței contimporane ! Cînd în plină civilizație, în mijlocul tăcerii universităților și a bibliotecilor pornește glonțul și răstoarnă un strălucit simbol al acestora toate, al științei, al artelor, al cugetării — este înfrîngere, zigzag milenar înapoi, împleticire către strămoșeasca fiarelor sălbatice, cădere abruptă în întuneric.

În ultima vreme, senzația că bezna, fugărită de lumina cărților și a ideilor și condamnată să-și sugă labele cleioase pe un sloi de gheață polară, între pinguini și foce, se întoarce să pipăie aripile îngerului binevestitor al Europei și să hipnotizeze cu pîlpîirea ochilor ei rombici fosforescenți, îngropați în pleoape groase, ca niște triple bărbii, am avut-o intermitent cu toții, de cîteva ori. Căderea lui Jaurès din înălțarea lumii ne în-

grozește. Fi-va-ne dat nouă să trăim această moarte atroce a năzuinței universale, care a distrus pînă astăzi mai multe civilizații?

Jaurès a putut fi maestrul socialismului modern și un fel de cap încoronat, dacă se poate spune, al democrațiilor din lumea întreagă. El a putut fi adversarul primejdios al forțelor politice de obscuritate. Ceea ce constitue valoarea acestui mare bărbat impetuos, vibrător ca o orchestră și sincer, de-o sinceritate dumnezeiască, este măsura, ultima expresie a unei civilizații, acel lucru impalpabil, acel suprem polen, acel azur grandios cu care se acoperă larva delicată a inspirației și a ideii și în care stă concentrat geniul vieții și al gîndirii.

Poate că Jaurès a fost mintea cea mai bine organizată a timpurilor noastre. Fără să le fi veștejit vreodată, el a știut să tonalizeze ideile din orice parte au venit, ca să-l proslăvească sau să-l combată, cu o atmosferă dulce și de superioară artă. În Jaurès partidele politice au găsit un vad de comunitate și desfătare. El a înțeles ce este și ce a fost viața popoarelor, ce au fost și sînt luptele lor și, optimist cu orice preț, optimism de solidaritate și cu patria și cu omenirea și cu toate credințele ideative în funcție socială, a ridicat cu o rară noblețe de gîndire toate problemele, mai sus decît trebuiau ele, propagate de pămînt, să ajungă.

Noi am avut prilejul să-l ascultăm vorbind pe generalissimul socialist, și nici o scriere, nici o cuvîntare, nici o aspirație personală n-a putut să ne zguduie, să ne emoționeze ca vorbirea acestui orator cu desăvîrșire extraordinar. Cuvintele lui, cînd biblice, cînd revoluționare, cînd brutal materialiste, cînd mistice și de o tenuitate incomparabilă de reflecții, ne-au înfiorat. Mijloacele lui de-a gîndi și de-a spune cuprindeau pe un front circular imens și invizibil concepției comune, toate nuanțele și gradele cunoscute și ignorate, la care îndeobște colaborează nu facultățile unui singur om dar toate personalitățile unei civilizații întregi, în perspectiva trecutului. Jaurès a fost laolaltă Bossuet, Villon, Brunetière, Racine, Verlaine, Berthelot, Balzac, Napoléon, Schopenhauer și Christ. Și pe deasupra tuturora, Jean Jaurès...

Și această valoare, poate cea mai mare pe care a îndrăznit să o producă omenirea pînă azi — tristă omenire, incapabilă să-și înțeleagă sfinții și cărturarii, omenire nedemnă de Canaanul social pregătit de profeții ei dezinteresați — a putut să fie doborîtă de revolverul primului ticălos ce-a binevoit să tragă. În lipsă de argumente, scoți revolverul.

1914

EROII

O aromă de trecut și melancolie. O toamnă deodată cenușie. Clipele se urmează ca foile și orele cad ca niște cărți vechi din raftul putred al timpului, fără zgomot: volume de scrum.

Se răsfoiesc marile registre de pergament ale veacurilor de pînă azi, la care se vor adăoga însemnările de sînge și humă sleită ale zilelor de față. Pe cîmpul de bătaie plouă. Steagurile de mătase și aur ale armatelor aruncate peste cîteva frontiere, s-au înmuiat în brațele ce le strîng și le tîrăsc de-a lungul cerului greu și brut. Plouă peste Verdun, plouă peste Anvers, și în Galiția plouă, bură și cade frunză.

Războaie de ploaie, oștire de ploaie, morți și răniți pe ploaie. Lucrurile toate au început să trăiască fără umbră, fără relief, fără culoare: douăzeci de milioane de soldați, închiși de pretutindeni în bumbacul murdar al toamnei întunecate. Agonia lipsită de soare și nămiezi, agonia mută și obscură.

Gloriei îi trebuiește lumină; vitejia fără azur, nici stele, e săracă. Cînd arunci lancea, cînd te pleci pe grumazul cailor, cînd chemi sîngele să sară din vîrful armei tăioase și din carnea pieptului străpuns — atunci trebuie să se vadă albimea calului, desenul luptătorului călare, scînteia oțelului argintie, carminul sîngelui tînăr pus în slujba steagului bătut de vînt, și acum bătut de ploaie. Ostașul care se luptă, ca și artistul care și-a sfîrșit tabloul în fața mării, are conștiința că este contemplat de sus, urmărit cu interes din fundul cerurilor vibrătoare.

Dacă se golește natura și se investmîntă cu întuneric, el lasă capul pe piept, căutînd în pămînt, în umezeală, în noroi. Oștile trec întristate. Ele vor cuceri laurii istoriei și lauda patriei, căutîndu-le în gunoiul toamnei ca niște cerșetori de nemurire.

1914

L'ESPRIT D'ESCALIER

Consiliu de Coroană. Hotărîrea luată : neutralitate. O neutralitate totuşi veghetoare, cu puşca încărcată şi cu ochiul deschis pe fruntarii. Domnul Take Ionescu merse mai departe decît toţi sfetnicii care participară la consiliu. Purtat din fire către formule, printre care formula de «conservator-democrat» ce denumeşte partidul său, născut din incestul celorlalte, n-a fost nici ultima nici cea mai bună, domnul Take Ionescu a şi formulat, îndată, pentru ce România trebuie să păstreze o neutralitate «definitivă». Trei sînt cauzele care pot împinge simultan sau deosebit, în război, o ţară. Una, două, trei... nu importă care — e inutil să le amintim cititorilor — sînt cunoscute, au fost reproduse în ziare după *La Roumanie*, jurnalul domnului Take Ionescu, ca un mare eveniment politic. Noi nu eram în nici unul din aceste trei cazuri. Acum, de ce erau ele trei şi nu erau două sau patru şi jumătate, nu ne priveşte, domnul Take Ionescu concepînd lucrurile dumnezeieşte şi trinitar, şi exprimîndu-şi vederile în proză, dar în terţet.

Sus, în Consiliul de Coroană, domnia sa luase această hotărîre, care, fiind întreită, părea să fie definitivă la cub. Cum se ştia că de două ori consecutiv domnul Take Ionescu nu fusese niciodată de aceeaşi părere, colegii dumisale, din acel consiliu, cît şi publicul, şi-a zis, evident, că afirmîndu-şi energic de trei ori opinia într-una singură dată, neclintirea într-un principiu, inaugurată de şeful Take în consiliu, devenea o garanţie indiscutabilă.

Da. Însă domnul Take Ionescu nu scoborîse încă de sus. Ieşind şi dîndu-se jos, cam pe la jumătatea scării, domnia sa fu lovit de o idee pe care n-o exprimase, că, dimpotrivă, România trebuie să intre imediat în război... Stătu pe gînduri... Era prea tîrziu... Celor care, ca domnul Take Ionescu, sînt inspiraţi la plecare, pe scară, de valetul care le-a ţinut pardesiul sau de covorul pe care îşi şterge picioarele la intrare, francezul le recunoaşte facultăţile de *à propos* şi le acordă acestora *l'esprit d'escalier*.

Poate că nu scuipătoarea să fi fost evocativă sau preşul de şters pe picioare bun sfătuitor, la ieşirea domnului Take Ionescu de la Peleş. Poate că un reporter, îl inspirase, de gazetă, sau un redactor principal — trebuie să fim discreţi.

Faptul este că pînă să ajungă în stradă, domnul Take Ionescu îşi primenise de mai multe ori ideile. Nu se poate spune că şeful partidului democrat nu-i în această privinţă un mare igienist, nici că rezervorului său intelectual politic îi lipseşte o largă ventilare. O idee se poate cu înlesnire împuţi şi trebuie schimbată. S-ar părea că ideile domnului Take Ionescu vin în stare de cadavre, ca pruncii prea tineri, născuţi înainte de vreme şi morţi de nevîrstă. De la excelentul dumisale frate, domnul doctor Toma Ionescu, profesor şi cel mai incontestabil membru al partidului familiei, şeful a deprins antisepsia neîncetatelor reînnoiri.

În stradă, domnul Take Ionescu a dezmințit tot ce hotărîse în consiliu. Domnia sa nu mai vrea și nu mai cere decît război, intrarea în Austria și colaborarea cu armatele rusești. Pentru înlesnirea acestei procedări domnia sa crescu deodată, depăși marginile partidului său, se făcu mare și național, și astăzi domnia sa singur înfățișează națiunea, țara. Nu știți care țară ?... Țara căreia domnia sa îi refuză colegiul unic național și exproprierea.

Domnul Take Ionescu este astăzi simbolul României care îl împinge la «acțiune» sau la o intrare în guvern...

Regele ? Guvernul ? Sentimentul adevărat al poporului care nu voiește război și nu consimte să ude cu sîngele lui laurii de hîrtie sugătoare, meniți să încoroneze fruntea demagogului nostru național — n-au nici un preț. Piară totul, domnul Take Ionescu să izbutească !

Șeful partidului conservator-democrat a jucat o carte primejdioasă, care însă nu i-a succes. Campaniile pe care le-a poruncit prin presa în solda lui, au frizat delațiunea și crima de stat. Pentru a guverna și a însemna mai mult decît a însemnat în trecut, acest șef de partid-schelet nu își alege prea mult mijloacele, și dacă nu figurează în analele țării ca un reformator, cum ar fi ținut să fie, el se mulțumește cu orice alte titluri, numai să intre în Istorie, fie și în specie de Ravaillac.

Cînd se vor calcula sumele nebuniei noastre din epoca din urmă, domnul Take Ionescu va fi chemat să-și ia răspunderile pe care, nu-i vorbă, va ști să le nege.

Dar, deocamdată, domnul Take Ionescu a rămas pe scară.

1914

SUCUL NATURII

De șapte luni încoace oamenii cu spiritul ornat pipăie soluționarea unei chestiuni controversate : cine a dezlănțuit războiul ? Trebuința de-a face literatură cu orice preț și de-a căuta un derivativ, este veche.

Clară, conștiința afirmă : să nu porți războaie. Cînd însă conștiința cedează sau este înlăturată de mai puternice forțe, omul caută în farmacia lui cerebrală un medicament, care la oamenii înnobilați de civilizația liceului și universității este discuțiunea. Și se discută de cîteva luni, căci totul trebuie discutat ; din respect pentru slăbiciunea aproapelui, statele au creat parlamente și nevoia de-a vorbi e atît de imperioasă și de importantă, desigur, încît lipsa parlamentelor pricinuiește revoluții și cei care vorbesc mai mult la tribuna lor, capătă și un titlu, ca să-i cunoască lumea și să-i venereze ca «oratori».

Unii ne vor spune că războiul e moralizator — prin aceea că nu lasă să crească pe anatomia societății obezități monumentale. Războiul e biciul trezitor de energii. Fără război nu putem concepe lumea ; războiul e nu numai un «bici», dar și o «supapă» ; dacă și alți termeni ar încăpea în această comparație, războiul ar putea fi atîtea și multe alte lucruri încă, ar putea fi un automobil, un ceasornic,

un kilo de cafea sau de tutun. Pînă azi, el a mai fost cel mult un «tonic» și un «motor».

Teoria necesității războiului este militară ; și a fost susținută cu tărie și talent de scriitori militari eminenți : nimic de zis. La noi, în ceasul de față, militarii sînt cei care au scris mai puțin despre utilitatea ciocnirilor armate. De aceea și aspectul lucrului suferă de ridicol. Profeții renașterii noastre prin război, «chiar fără medicamente», sînt cei mai mulți bătrîni sau de o potență fizică moderată. Teoria subt pana lor are ceva din curtea pe care o ciupește fetelor minore pensionarul satir, cu sufletul în gingii și cu balele pe jiletcă. Războinic la șaizeci de ani este ca și cum, în scutec, ai fi afectat de cancer sau de «genito-urinare».

S-a mers mai departe : Cum ? opt popoare se bat și noi să nu ne batem ? Pentru că nu se bagă în frigare, cînd douăzeci de pui se rumenesc în fața lui pe un jar ideal, puiul de găină se găsește insultat și reclamă să fie numaidecît jumulit.

Și-atunci la ce bun să mai cauți pe vinovat, numească-se el Wilhelm, Niculae ori George ?... Guvernele țărilor beligerante au tipărit tot soiul de «cărți», concurente prin culoare, cărți galbene, cărți albe, cărți vinete sau portocalii ; broșuri în toate limbile au fost răspîndite în univers, ca să informeze pe un preț mic și adeseori în mod gratuit că... toată lumea are dreptate, pe temeiul acelorași documente minuțios citate. E de ajuns ca inteligența omului să vie în contact cu o idee simplă sau cu un fapt elementar și preciziunea se denaturează, realitatea ia sensuri fantastice, moartea și dezastrul, ca în pilda de mai sus, a foloaselor războaielor, devin condiții de existență.

Să recunoaștem că dreptatea este de partea tuturor. Cînd ar mai fi și alte categorii, necunoscute, care să tragă alte încheieri diametral opuse și ele, dintr-o pricină și-așa destul de numeros interpretată, și-acelea ar participa deopotrivă la dreptatea generală. O comisie de savanți poate să dovedească circulația sîngelui la purici de sus în jos, în fața altei comisii care depune un raport documentat că numita circulație se face de jos în sus.

Doctorul Grasset din Montpellier a scris cîndva un studiu voluminos asupra contimporanilor săi, *Les Demi-fous*. Observația duce pe acest învățat să-și considere semenii pe jumătate nebuni, cu responsabilitatea redusă. Înlăuntrul oamenilor valizi zac adeseori, ca-n niște rezerve de spital, infirmii cerebrali nebănuiți. Inteligența lor e atrăgătoare, judecata lor pare intactă, discuți cu dînșii arta japoneză sau oceanografia și rămîi încîntat. Deodată insul se aprinde, e impetuos și inspirat. Conversația alunecase asupra sîmburilor de portocale sau făcuseși aluzie la Mozambic.

Vorbești cu tovarășul la masă liniștit și frumos, pînă ce cade în discuție politica externă : într-o secundă tovarășul dumitale se transformă, ochii-i cresc, nările i se dilată.

În ungherele erudiției populare, religia și politica, descoperi e nevroză numaidecît.

În Europa civilizată se ucid, de șapte luni încoace, sute și mii de oameni într-o singură zi, cu o pasiune dumnezeiască. Fără îndoială că oamenii aceștia sînt buni patrioți și soldați mari în bravură. Cu un deliciu sadic se raportează din toate cîmpurile numărul morților, se detaliază prăzile : comunicatele sînt uneori ironice și concepute ca niște epigrame ; alteori cruzimea lor rece și exprimată cu o simpli-

tate primitivă, pare calculată de un stilist infernal, decis să-și exaspere cititorii.

Să fie un exces de sănătate sau un prisos de suferință secretă în aceste gigantice întreprinderi? Nu s-ar părea mai degrabă că un fanatism al morții, un delir pentru neant aruncă-n ruguri și sînge armatele civilizate? E ca o beție destrăbălată pentru jertfă: o amețeală universală. Inconștient, în oștirile ce se bat recoltează suferința socială, chinul sufletesc, psihoza, degenerarea latentă, disoluția interioară, civilizația de fabrici, de invenții, de mașinism, electricitate și capital.

Pentru întîiași dată moartea, prostituată seculară și încă nesățioasă, poate să strîngă-n brațe atîta tinerețe care se îngrămădește, feroce, în jurul sălașului ei infect, de cîteva luni încoace. Niciodată posomorîta femelă n-a fost curtenită și căutată cu mai multă plăcere și de mai mulți.

Și am văzut-o gravidă ca o mumă adevărată și născînd într-o zi, a căreia dată va fi înscrisă într-un tratat de pace «onorabil», pruncul ei, în sfîrșit, ticălos și idiot. Fătul morții, acoperit de muște și viermi, putred pe jumătate și aproape lichid, cu carnea stricată ne va fi înfățișat ca să ne surîdă și să ne vestească, fără crini în mînă nici ram de măslin, că opera fericirii începe, renașterea, impulsia nouă, arta, industria, comerțul și... literatura.

1915

SE MÉFIER DES CONTREFAÇONS

De la izbucnirea războiului european încoace s-a putut învedera la noi fenomenul unei schimbări bruște de judecăți. Toată clasa noastră intelectuală și zisă intelectuală fusese germanofilă. Nu se prea știe pentru ce și chiar nu se prea știe deloc, dar între cunoscuți ca și între străini, la școală, la birt, în tren, pretutindeni domnul cu pălărie tare ținea, ori cum l-ar fi chemat, același invariabil discurs:

«Ia lasă-mă, domnule, cu francezii dumitale, degenerați. Unde-i incuria mai mare și în ce țară ai pomenit dumneata atîtea scandaluri ca în Franța? Te rog, adu-ți aminte: afacerea Dreyfus, afacerea Humbert, afacerea căpitanului Marix, afacerea lichidatorilor bunurilor congreganiste. Adu-ți aminte Pudra B., sabotajul, scufundarea cuirasatelor și submarinelor, antimilitarismul, marina lui Pelletan, fișele generalului André, răscoala Regimentului 71, natalitatea scoborîtă la zero. Și acum de curînd, afacerea Steinheil, afacerea Rochette, afacerea Calmette-Caillaux-Chauchard etc., etc.

Țară e asta, domnule, sau neant? Anarhism, brigandaj, escrocherie, amestec fantastic de tot ce-i mai vicios și mai pierdut.

A! îmi vorbești de arta franceză? Dar ce-mi pasă mie de ea? Artiștii francezi sînt ori nebuni ca Verlaine, Baudelaire, Matisse, Debussy, Rodin — sau sînt jidani. Da, dom-

nule, jidanii au stricat Franța. Artă ? Dar ce-i asta, artă ? Un lux, o trîndăvie, o meserie inavuabilă. Ai fost la Montmartre ? I-ai văzut, pletoși sau chilugi, pe «artiști», îmbătrînind în jurul unei mese, în discuții deșarte ? Baudelaire al dumitale își vopsea părul cu verde. Verlaine al dumitale... mă rog, Rimbaud, dar citește ce-a scris despre bărbatul ei Madamme Verlaine...

Vanitoși, lăudăroși, deșerți... Paul Fort își poartă cu emfază titlul de «Prince des poètes». *La clauserie des lilas* e o cîrciumă infectă cu nume languros, ca titlul unei poezii... José-Maria de Héredia, un umflat... Octave Mirbeau, un șnapan... Zola, un jidovit și un ticălos... Un Rotschild face pe cabotinul, un flămînd ca Charles Maurras face pe imperialistul, un milionar demagog ca domnul Caillaux pe democratul... Farsă și corupțiune !...

A ! mai înțeleg să-mi vorbești de Germania. Ordine, putere covîrșitoare de muncă, organizație extraordinară. Germanii nu răstoarnă regii ca să facă republică și nu dărîmă Republica pentru reinstalarea Coroanei. Cunoști industria lor, expansiunea lor uriașă ? Cu germanii toată lumea trăiește și progresează. Ei nu cred că progresul naște din revoluție : cu un împărat absolut și o nobilime medievală, ei sînt în capul mișcărilor moderne de știință, de artă, de filozofie. Metalurgia germană a bătut toată industria similară străină... Germania are Lipsca, are Münchenul pentru artă și librărie ; Essenul și tot Ruhrul pentru fier... Vrei să-ți mai citez ?...

Vorbește-mi despre acest popor disciplinat și tăcut, care în cincizeci de ani a depășit în profunzime și valoare tot ce s-a putut face în restul omenirii. Fiecare german în parte este Germania întreagă. Artă ? Vorbește-mi de Beethowen, de Wagner, vorbește-mi de Schiller, de Goethe, despre care francezii au scris că este cea mai echilibrată inteligență din istoria culturală universală. Ai dumneata în casa dumitale o scobitoare de dinți care să nu fie germană ? Ștofe, pielărie, cerneală, creioane, ciorapi, lămpi, mobilier, tacîmuri, vase, ace, nasturi, locomotive, piane, viori, aparate de tot soiul, tiparul, medicamentele, totul este german, și nu numai aci dar pretutindeni, și în Franța...

Ei vezi, domnule ? Mai laudă pe franțuzii dumitale.»

Acest discurs, fiecare din noi l-a auzit de sute de ori. Tot ce ți se conceda dumitale, care cunoșteai Franța mai bine decît oratorul, era că franțuzoaicele sînt «nostime» și «elegante». Dacă stăruiai în protestări și argumente, deveneai ridicul : «Fugi, domnule, nu vezi că ești caraghios !»

Pentru ce acestea toate ? Uite-așa, de florile mărului.

De opt luni încoace, aceiași oameni au intrat în extrema opusă, în vreme ce dumneata te-ai silit să nu-ți pierzi temperatura. Ieri erai caraghios, pentru că recunoșteai calitățile franceze ; azi ești caraghios, pentru că nu poți nega nici pe ale germanilor. Domnul cu pălăria tare repetă discursul ca o mașină, îndărăt. Germanul a devenit barbar și, ca să fie și mai detestabil, ia numele de teuton, dacă nu și de «boș», bucureșteanul cunoscînd la perfecție nu numai limba franceză, pe care, fie vorba între noi, nu o cam știe niciodată, dar și așa-zisul argot parizian.

Indiferent de teză, ești adus să reflectezi asupra acestei mobilități și adaptări imediate, la orice chestiune, și să te întrebi dacă noi sîntem în stare să avem ceea ce se cheamă din

ce în ce mai mult «convingeri», ca să răspunzi, însă, negativ. Și atunci înțelegi că ideile la noi nu se înfățișează ca niște curente purificatoare, dar ca niște epidemii. Convingerea aduce seninătate, stăpînire, calm. O convingere e rodul copt al unei idei dezvoltate lent: convingerea-i justificată de o rădăcină morală viguroasă, conștientă de sineși. Convingerea falsă, epidemică, se manifestă febril, cu niște furii în genul crampelor, cu nevoia de a vorbi mult și în zadar, asimilabilă vărsăturilor în indigestii.

Desigur că au fost și alte popoare atinse de această slăbiciune a sufletului, care permite propagarea în clasa noastră suprapusă, a unei convingeri epidemice; așa că mai putem nădăjdui într-o renovare.

Pînă atunci însă trebuie să constatăm spiritul nostru primejdios de-a ne apropia numaidecît o idee, de-a schimba-o numaidecît, de-a ne întoarce de asijderea la ideea părăsită, după cum ne indică nu știu ce, poate zborul păsărilor, trecerea norilor, poate steagurile arborate pe coșurile fabricilor politice. Opinia noastră publică restrînsă a fost, rînd pe rînd, neutră loială și definitivă, neutră temporară, neutră pînă la 1 februarie, pînă la 15, pînă la 1 martie sau 15 aprilie, războinică, și așa mai departe. Mai este timp să o vedem transformată. Cunoașteți o situație mai delicată și mai rea?

Observatorul rece, atît cît poate fi astăzi rece un nenorocit de om, își dă seama că înlăuntrul acestor diversități nu poate fi vorba de o gîndire retușată și că fiece opinie e ca niște vînt pe deasupra a niște cenușă. Mai toate opiniile care circulă cu succes se mărginesc la suprafață, neîntemeiate pe un sistem de idei și de împrejurări viitoare. Se zărește momentul și dispare veacul: o viață morală de clipe zburătoare.

Adeseori a trebuit să verificăm această stare de spirit ciudată și sterilă, ușurătate și imitație, cu fapte mai mari, cu fapte mici altă dată.

Ne revin aceste reflecții subt condei, neîncetat, și nu ne așteptam să le vedem că reapar și în ce privește revista noastră de față.

Revista *Cronica*, foaie simplă și puțin pretențioasă cel puțin deocamdată, e maimuțărită de-a doua zi chiar după publicarea în ziare a viitoarei ei apariții. Titlul revistei aduce aminte gazetelor că există cuvîntul «cronica» în vocabular. Pe nesimțite, ziarele îl introduc în rubricile lor. Gazeta care a ținut să inaugureze îndată după numărul nostru prim o «Cronică» a fost organul socialist *Lupta*, de la care trebuia să ne așteptăm măcar la o voință de originalitate. Revista *Facla* de pe vremuri a facilitat apariția revistei *Flacăra*, iar din aceasta, generatoare la rîndul ei, s-au văzut ieșind: *Văpaia, Flamura*.

Spiritul de imitație se agravează chiar cu furtul intelectual, aproape integral.

Intențiile noastre pot să fie admirabile și vaste. Generația noastră va merge însă, forțată ca să le realizeze, slabă în grosul ei să înțeleagă ceea ce trebuie înțeles, promptă la demagogie, docilă la contrafaceri.

1915

BARBARIE

Război barbar. Pe vremuri ne făcusem o datorie din combaterea înarmărilor statelor civilizate. Cu fiece prunc nou-născut se zămislea și numărul de materie explozibilă destinată să-l suprime. În vreme ce avîntul și «concepția rațională» erau urmărite ca niște calamități, uzinele de arme și muniții măreau depozitele de proiectile, fabricau artileria trebuincioasă exterminării.

Era oprit să te ucidă o moașă, atunci cînd aproape nici nu începeai să fii, căci trebuia să-ți primești moartea la comanda unui sergent și după planurile cugetate ale unui Stat Major. Dumneata trebuia să înveți să scrii și să citești, să porți pantaloni scurți, manta de cauciuc, pălărie tare, ghete de lac — trebuia să-ți iei cel puțin bacalaureatul, să fii chiar doctor în chimie. Trebuia să te căsătorești, să iei slujbă, să te dedulcești cu viața burgheză: lectură, tablouri, teatru, canapea, pat cu somieră. E tocmai timpul marelui Pàtzac...

Allons enfants de la patrie
Le jour de glorie est arrivé

sau

Deutschland über alles.

Sabia aceasta căzută din cerul civilizației în capul dumitale, domnule decan, sau domnule rector!

— Nu! A muri pentru țară e frumos. Ne ducem să murim. Mă rog: cine vine cu noi?

După izbucnirea războiului s-a vorbit însă de sălbătăcia lui. Au fost romantici care și-au închipuit că un război în Europa devenise imposibil. Propaganda acestei idei au făcut-o toate universitățile și academiile, care totuși preferau duelul, boxul și sporturile violente. O carte englezească tradusă în toate limbile și vîndută în sute de mii de exemplare reprezinta într-o vignetă pe Mercur, sfîntul comerțului, cu palmele puse pe două guri de tun, și a putut îmbogăți pe autor, un onorabil economist, numai pentru că documentase ideea simplistă a suprimării războaielor. Economistul englez trebuie să fie astăzi pe fundul Mării Nordului sau retras în vreo mînăstire.

Război sălbatic? Dar cum ar putea să fie într-altfel războiul? Omul excesiv de civilizat și-a înfățișat probabil cartușul medicamentos, care străbate corpul și lasă de-a lungul găurii din piept tifon, puțin iod și un pachet de vată. Război civilizat? Evident, nu moare nimeni, toți facem pe morții și ne luăm la bătaie mai tîrziu, după cafea. O ghiulea de tun? Ce bucurie! Pornește din țeavă, o ia în sus, face o curbă, vine, vine, și cînd se apropie de adversar, se desface în două și curg bomboane fondante, surpriza Crucii Roșii.

Nu vă încredeți în seriozitatea bombelor lansate de aeroplan: or să sară dinlăuntrul lor peste noi fete blonde care or să ne sărute, și din fiecare scînteie vor porni mii de fluturi multicolori în aer, cu bilețele de dragoste subsuoară — pentru noi.

Ploi de roze, cascade de parfum, coșuri cu inele, bilete de loterie... Ce-i războiul? O plăcere.

Mulți și-au înfățișat războiul ca o bătaie de flori și confeti la Șosea, ca un bal mascat în uniformă.

Ei ne vorbesc astăzi de barbaria războiului, emoționați că s-au sfărîmat orașe de veacuri și s-au prăbușit cetăți de clopotnițe medievale. Au crezut, bravii de ei, că războiul cruță felinarele și nu bate decît în chibrituri ; că focul se va feri de opere de artă ; că sabia va rămîne paralizată în fața unei zile frumoase de august sau april. Văzînd cum se surpă tot ce-a putut să adune omenirea pe urma artiștilor și visătorilor ei, au dat un țipăt, firesc, de disperare și ură.

Nu-i prea tîrzie jalea ?

Dar totul se va sfîrși iarăși... Cărămizile de la Namur și cioburile de la Louvain, vor sluji, peste cîțiva ani, de *presse-papier*, și se vor vinde ieftin, patru franci bucata.

1915

VICIUL BOIERESC

Mitocanii, minunații noștri mitocani ! Cum știu ei să se înțeleagă. Viața banală îi găsește uniți, împrejurările mari îi află laolaltă. Mitocanul e cuminte, mitocanul e disciplinat. Să ne felicităm de aceste însușiri ale speciei, o, frații mei batjocoriți, mitocani.

Boierii ? De cînd le prinde cronicarul de veste, numai dezbinați îi află și pe nobila lor figură țîfnoasă cronicarul și-a șters întodeauna pana, ca să o lase generațiilor viitoare, mîzgălită.

Boierul, înțelegi dumneata, este *cineva*. El este cineva, dacă nu este cel puțin ceva și dacă este chiar nimic. *Il est, ma foi, quelqu'un.* Așa e boierul și așa este și cel boierit în bucătăria lui. Ce larmă, Doamne, în istoria toată. Numai vocea boierului se aude, în istorie, ca într-o ogradă. Boierul are țara ca un hambar al lui, boierul e pe moșie. Poporul ? slugile lui. Cărturarii ? rîndașii lui. Boierul bate din palme și țara trebuie să meargă cum poruncește el, căci boierul s-a sculat din somn și vrea dulceață, și vrea cafea, și vrea ciubuc. Și cum or să se desfete măruntaiele lui cu cafea, dacă țara nu face tot ce poruncește el. Ascultați-l, domnilor, că se supără boierul și trage pe subt falcă și dă cu ghiontul.

Ce-i zgomotul ce se aude, de dărîmături? S-a prăbușit Polonia, Doamne! Pentru ce? Păi, s-au sfădit boierii, că toți au dorit să fie mai mari și mai moțați. Și după prăvălire, boierii poloni s-au înțeles: unii s-au făcut muscali sau nemți, alții s-au făcut germani. El să aibă ciubuc, dulceață și cafea, că și chinez se face boierul. Bate-l numai la spate și aruncă-l în jug. Așa e boierul, el ascultă de autoritate. După veacuri de robie, vor veni mitocanii să refacă Polonia stricată de boieri.

Partidul conservator român are un șef oficial contestat și patruzeci de șefi pretendenți, contestați. Ca să nu se deoache prea mult, unii din acești boieri și-au adăogat și titulatură populară. Fiecare dintr-înșii lucrează pe propria socoteală, căci în felul acesta el este mare. Adevăratul boier nu poate concepe pe cineva mai mare decît el și dacă totuși recunoaște pe Dumnezeu, din care se bucură că se scoboară, este din convingerea nemărturisită, aflată din cărți, că Dumnezeu nu există.

Boierul e o ființă sacră. Observați cum este croit, cu eleganță. El n-are decît cinci degete la un picior și picioarele lui au miros de lavandă. Cînd scuipă, el face perle. Cînd strănută, cîntă: boierul adevărat ca și boierul parvenit, care tot boier adevărat este, căci nu se poate boier neadevărat, are în nas o vioară. Cînd își suflă nasul, izvorăște miere muzicală. Nădușala lui e *eau de Cologne* — pardon! *eau de Belgique*... Boierul pute frumos. Boierul e cerul. Boierul e floarea. Boierul e scînteia, e ideea, e geniul. Mă rog, așa e boierul.

Și după ce boier s-a înjurat cu boier, după ce s-au ocărît ani de zile, după ce au făcut pe porcii — *oh! quel mot, ma chère!* — după ce s-au tăvălit unul pe altul în mocirlă, se scutură și se ridică și se ling, boierii — căci și mocirla boierilor este gustoasă și apetisantă. Și mai tîrziu boierimea reîncepe, încep iarăși discursurile, ocările iarăși.

Ei vorbesc atunci de țară, de viitorul țării, de politica ei; fac sentiment și fac ideologie; fac pe bravii, își arată țîțele ca niște eroi, întăresc grumazul. Țara? Ce obraznici au ajuns rumânii de îndrăznesc să mai discute poruncile noastre.

Iubite frate mitocane. N-ai crede tu că a venit timpul să-ți sufleci mînecile puțin, să dai pantalonii boierului jos și să-i pipăi părțile aristocratice cu miraculosul și divinul tău retevei?

1915

INVITATION À LA VALSE...

Acum îi trebuia copilului o carieră. Ca o divină marcă de selecțiune, natura îi schițase pe buză mîzgălitura unei născînde mustăți și-l încălțase cu o strălucită păreche de ghete de lac. Pentru că era dimineață, revărsatul zorilor se oglindea în picioarele sale, poleindu-le, ca altădată capetele sfinților, cu aur. Copilul ales se întorcea acasă, într-o trăsură de piață, în fundul căreia adormise cu jobenul pe sprînceană, beat și fericit. Trupul lui, ager și elastic, purta ca o rufă lepădată în budoar, mirosul înăcrit, de măcelărie, trèfle incarnat și sudoare, al bucuriilor din noaptea acea. Murdar, monoclul îi spînzura de jiletcă.

— Nu te dezgusta, Cetățene. Peste douăzeci de ani vei recunoaște în persoana adormitului din trăsură, pe unul din conducătorii tăi.

Ce se poate face din acest tînăr de moravuri «libere», frumos, idiot și răsfățat ? El are mai multe sute de scrisori fără ortografie în dulap, iar în bibliotecă nici o carte. Odaia lui, decorată cu fotografii de «dame», poartă-n părete, totuși, semnele bravurii : două spade încrucișate și două mînuși, cumpărate «de ocazie» la Paris, unde tînărul a trăit cu Margot. Interior de escroc și de cocotă, cu scaune delicate ca niște colivii și fără altă masă decît cea de subt oglindă : perii, flacoane, lustruitoare de unghii, cosmetice. Niciodată nimeni n-a gîndit în această odaie, în care odorul familiei siluiește servitoarea, bate cîinele zis de vînătoare și sforăie pînă la patru după-amiază.

Fără atracție pentru studiu, posomorît la minte, terorizat de ideea unui efort, lui nu i-a plăcut nimic din toate cîte pot fi gustate cu organul obscur al inteligenții și o cumplită aversiune l-a depărtat de ele. Dimpotrivă, o bărbăție precoce l-a apropiat de ceea ce numește în cîteva localuri «viață». Băiatul a băut, a jucat cărți, a «iubit», a repetat viața tătîne-su, indulgent și retrospectiv. Sînt trei generații de cînd neamul lui se odihnește pe moștenirea unui bunic cîrciumar al căruia vis fusese să-și vadă odrasla în magistratură. Visul a fost cu mult întrecut și negustorul, harnic și strîngător, dintr-o mahala mocirloasă a Bucureștilor, a zămislit fără să știe, țării, o familie de căpetenii ilustre, cu dreptul la lene, viciu și jaf.

Între timpuri, tînărul a deprins un vocabular și a îndrăznit chiar, la un pahar cu vin, să afișeze preferințe, auzite din gura unui comesean instruit și care zvîrlite cu cinism și brusc pot uneori să pară un reflex de inteligență. S-a dus la teatru și a spus din întîmplare că o piesă într-adevăr proastă, era proastă. A vizitat o expoziție de pictură și a cumpărat cîteva pînze, după ureche. La un concert, l-a văzut publicul atent : îi plăcuse pianista. Drepturile la intelectualitate tînărul și le-a dobîndit.

Ce-l așteaptă pe acest nenorocit și pervers ?

Cetățene, fii fără teamă. Înlăuntrul acestui putregai zace germenul ilustru al unui bărbat de stat cu viitor.

1915

SĂ NU CREZI !...

Cred într-un vis al neamului românesc întreg.

Cred că toți românii năzuiesc la unirea lor laolaltă.

Cred că din unirea românilor va naște mai multă dreptate, mai multă nevoie de adevăr și o minte nouă, românească. Cred că românii sînt chemați să adaoge la bogăția și frumusețea sufletească a lumii. Carpații vor umbri pămîntul întors în mînile plugarului; orașe cinstite se vor întemeia. Păcura și grîul vor curge în mările calde. Școlile vor străluci. Cartea românească, scrisă cu grijă și credință, va fi răsfoită prin țările vechi.

Cred în acestea toate și le cred cu putință.

Și, cine crede într-unul Dumnezeu, se roagă în tăcere, gîndește în tăcere, ca pentru toate cîte le iubește. Inima cui crede se bucură în singurătate și nu se lasă de nimeni pîngărită. Cel care crede, se neclintește ca piatra din piscuri și gîndurile lui caută ca niște ferestre, numai în sus și departe. A crede este a sprijini o taină și a zămisli o lume din nou.

Cel fel de credincioși sînteți voi în visul meu, voi care țineți drumurile și cîntați visului meu în cîrciumă și pe uliți? Ce fel vă este credința cînd o strigați în gura mare și cînd dintr-însa vă faceți — ipocriților! — slavă: o slavă de care credincioșii cu adevărat se sfiiesc. Ce fel este credința voastră cînd o vindeți cu toba, cînd o pîngăriți de voie bună la iarmaroace și în adunări? Ceea ce nu a fost în stare să vă aducă viața, voi cereți astăzi «credinții».

Pentru că mărturisiți o credință, voi cereți oamenilor să vă asculte și să vi se închine. Ce fel de credință e aceea care naște trufia?

Voi nu credeți, voi mințiți. Vă cunosc după glas și vă judec după trecut: oamenii nu se nasc decît o dată, și voi ați îmbătrînit în fățărnicie. Toată lumea știe că falsificați, ori de cîte ori încercați să credeți în ceva.

În visul nostru pe care ni-l furați, numai noi credem. Oprește-te în fața oglinzii și nu te teme să-ți arunci privirile pe stîrvul mincinos ce se vede. Pleacă de te ascunde ca un făcător de rele.

Ce-i între noi doi, ce-a fost între noi pînă azi, pentru ca să ne găsim astăzi adunați subt culorile aceluiași steag? Eu nu te înțeleg: tu nu ești în stare să mă pricepi. Fugi de lîngă steagul meu — sau voi arunca steagul meu în vatra care dospește pîinea de tărîțe a celui sărac. Boierule, sînt orele douăsprezece noaptea! Du-te la club și la Variété: ce cauți aci, în lagărul nostru? Aci nu se vorbește franțuzește stricat și cărți nu se joacă. Aci e pămînt, tinerețe și suferință. La o parte, domnule Ciocoi, căci trecem peste tine.

Ai venit hoțește la mine, și te împodobești cu visul meu. Ai intrat ca un spărgător, în sufletul meu. Te-am simțit că te apropii, după miros.

Ne îndemni, fățarnice, să purcedem la luptă, în vreme ce asiguri plozilor tăi adăpostul subt

care nu vor cădea gloanțele dușmanului îndărătnic. Noi să murim : pregătește domnia urmașilor tăi, care pășesc cu ghete lustruite în urma steagului, prin sîngele nostru. Au nu știi tu că lupta mea este căderea voastră și că noi ne vom lupta pentru noi, nu pentru tine, sau pentru tine numai ca să te prăvălești mai degrab ?

Nu credem în credințele tale : credem în sleirea suferinții noastre, cu care te joci de la greci încoace, leneș, deșert și posomorît. Uită-te la flăcăii care se duc cu flori la cingătoare și împuterniciți de arme. E sîngele meu, al tinereții mele, e sîngele nostru. Vinele tale sînt niște sfori uscate pentru jucat păpușile neamului tău de Irozi și mincinoși. Sîngele lor nu va sluji gloriei tale. Sîngele lor cere să nu fie spurcat și vîndut Bizanțului putred. Stîrvul tău, tîrîtor prin sensul luptelor noastre, nu se va adăpa cu sîngele nostru, nici o picătură !

1915

PLAGA LUMII

Dacă un om ar veni din altă lume decît a noastră, cu alte tradiții decît noi, cu alte simțiri, un om de hîrtie, cu patria în tăcuta bibliotecă, un om de închipuire, care nu pune preț pe bunurile provizorii ale societății, care nu s-ar îmbrăca în redingotă, n-ar purta ghete de lac, guler ca porcelanul, n-ar mînca de trei ori pe zi și, ca un sălbatic, nu s-ar duce la teatru, n-ar citi gazete — un om ivit între noi ca o pasăre sau ca un copac rătăcitor, el ar căuta piatra cea mai înaltă din tînguiri, ar aduna trecătorii ca să le vorbească din creștetul ei și le-ar vătăma noțiunile de rînd.

Lepădîndu-și credințele primitive, omul a căpătat încredere într-o cantitate de prejudecăți, și-a fabricat la propriu și figurat un univers de fetișuri. El crede în odaia de dormit, crede în sala de mîncare, crede în chelner și croitor, crede în mașina de ras și de scris, în trenul accelerat. Zeii lui sînt de materiale industrializate și supuse consfințirii prin comerț. Și prin urmare, el crede în sineși. Dar el crede în sineși pentru că este el și nicidecum pentru că el poate să fie al altora înlăturîndu-se pe sineși de la foloase.

Lumea i se pare o porție de mîncare pentru el și, pentru că el o devoră, se simte «superior». Așa s-a iscat convingerea fantezistă că omul e regele naturii și că rasa albă e cel

mai admirabil organism cu două picioare. Așa se face că Europa, cu copia ei exasperată de peste ocean, trece drept patrie dumnezeiască.

Rasa albă a muncit desigur mult — ca să benchetuiască, și Europa tremură de neastîmpăr. Un fum greoi ca o zmoală aeriană lîncezește deasupra capitalelor ei și produce inteligențelor nesățioase ce le-au capturat în forma lui minerală, gropi cu aur și cisterne de diamante. Civilizație, progres. Războiul de astăzi ne spune ce preț să punem pe ele și pe superioritatea drăcească a rasei și a Europei.

De aci, dintre noi, au purces în jurul planetei visătoare, marii briganzi civilizatori, brutele albe, armate cu flacări și explozii, ca niște divinități. De la om pînă la tigru și antilopă totul a fost vînat și prăvălit subt glonțul european, elegant ca bobul de ghindă. În care cu bivoli sau trase cu aburi, prada răpită s-a îndreptat către mare, și prin talazele ei răsculate, în vase de oțel, către Europa! Furt și măcel: deviza sfîntă secretă a Marilor Europeni, anteriori europeanului Take.

Și dacă Europa a dat și poeți și profeți, la ce-au slujit aceștia, siliți într-o zi sau alta să caute cucuririle negutătorilor de tunuri, zahăr, bumbac și cafea? La o literatură nouă: istoria literară.

Și iată cărți, iată universități, iată dascăli și, în picioare, frontul metalic al armelor așezate în rafturi ca să apere drepturile cuceritorilor de ieri, vagabonzi ai apelor, aventurieri ai stepelor, comisvoiajori ai marilor fabrici. Căi ferate, companii de navigație, trusturi de petrol. Rugați-vă pentru cei ce rătăcesc pe mări și cad pradă fiarelor pe uscaturi...

Omul nou care a venit să măsoare acestea toate și să se rostească asupra lor, cum și-ar putea încheia călătoria printre obiecte și deșertăciuni, dacă nu cu un verdict osînditor?

Europa? Continent bolnav și stricat. Rasa albă? Nebuni și asasini. Ei au născocit alcoolul, iarba de pușcă, imperialismul.

Olanda, Anglia, Belgia și Portugalia întemeiază imperii coloniale sau le pierd. Franța și Italia vor să fie puteri africane. Grecia dorește Bizanțiul. Rusia cere Mediterana. Austria vrea Salonicul. Serbia visează un țar opulent. Muntenegrul se voiește împărăție. Pentru că Elveția nu vrea nici Congo, nici Transvaal și lasă altora Indiile și Afganistanul, voci s-au ridicat în politica internațională că trebuiește desființată...

Îndată ce zece europeni se adună la o cafenea din Patras sau Machedonia, ei vor o împărăție, o împărăție mare ca în basme, moștenirea cel puțin a Europei — și scot un ziar ca să-și apere «sfintele drepturi».

Și omul nou care ar asista la toată această nebunie servită în zilele noastre de douăzeci de milioane de europeni bolnavi în tranșee și mîncați de păduchi, s-ar simți și el contaminat. Și, în loc să liniștească delirul, el ar ațîța la un alt război, pentru distrugerea atîtor imperialisme și scoborîrea popoarelor într-o sclavie definitivă...

1915

BOIERUL

Adeseori naivul s-a întrebat ce rol au conservatorii la noi și dacă întru a fi conservator e un rol de jucat în România, unde tradiția în ceea ce are boieresc solicită rindeaua și un bun dezinfectant, și e precumpănită de actul esențial de rezistență și menținere în izolare al unui popor de țărani.

Conservatorii au avut și au personalități, care s-au deosebit de celelalte prin faptul că trec drept conservatoare. Ce-i acest conservatism în România, nici unul din cerberii lui nu ne-au putut lămuri îndeajuns: teza e obscură și complicată, și conservatismul rămîne la discreția unei pure, simple și brutale negațiuni.

A fost un teoretician, slab teoretician, al conservatismului român: Antemireanu, fiu de popă, odraslă de «mitocan». Locuind într-un pod cu șoarecii și arșița, sufletul blînd, idealist și gingaș al lui Antemireanu, s-a îndrăgostit de o aristocrație ce la noi poate fi artistică și intelectuală, și a cîntat-o pîn-ce a murit între ghetele-i rupte și portretul lui... Bonaparte. Boierii cei mai autentici, proslăviți de teoria acestui dezrădăcinat social, l-au lăsat să crape de foame, sau, ca să vorbim «Capșa», l-au.... «sictirit». Putea să fie un bun mitocan al țării lui: el a preferat să fie un boier cu

surtucul rupt. Și înainte de el fusese Eminescu...

Personalitățile conservatoare nu se justifică la noi prin temă nicidecum. Conservatismul lor e departe de a fi o metodă de dezvoltare a puterilor morale, întrucît nu e cultură conservatoare românească. Să conservi ce? Robia țiganilor, sărăcia țărănească și titulatura de «domnișorul»? Instinctiv, conservatorii noștri s-au apropiat de străini, ca să descopere la dînșii motivul existenții lor. Ei s-au grecit și s-au franțuzit, cînd nu s-au muscălit. Și se mai pot muscăli.

Conservatorii însă au dat de lucru românilor întodeauna, printr-un spirit de crîncenă dezbinare, și au produs acel lung nesfîrșit convulsionism social, care astăzi sleiește ființa conservatorilor între cei doi antipozi: N. Filipescu, entuziasmul agitat — și Take Ionescu, demagogia. Ambiții mărețe mănîncă inima ăstor boieri.

1915

PACE ?

Te gîndești uneori la Pace... S-au gîndit și alții cu noi...

Oarecari simili-parlamentari s-au adunat, se pare, pe un pămînt neutru, ca să viseze la Pace — și s-au despărțit. Într-un an de zile de lupte, de eroism, de fapte mari și ne nedreptăți în toate țările ei, Europa cumplit s-a îndușmănit. Au dispărut toate dogmele vremurilor liniștite, în care oamenii cultivați și politicoși se suprimau unii pe alții cu bună-creștere și fără pic de sînge. Sînt fapte care ne-au schimbat judecățiile și au făcut din noi alți inși decît înainte. Unii, și mulți, s-au anulat ca valori morale, definitiv. Este greu să mai judeci și este și mai greu să nădăjduiești. Se va mai încheia o pace ?

Va mai fi pace vreodată sau, zguduită ca de o dorință neurastenică de a muri, omenirea va înceta să mai dureze ? Cine va pune capăt acestui război ? Sute de făbrici și zeci de mii de lucrători muncesc la explozibile și ghiulele. Mai este speranță multă de ucis, războiul poate să continuie bucuros. Dar cînd nu vor mai fi, poate, muniții ; cînd puterile de muncă vor fi în mare parte distruse și pămîntul va refuza să se mai asocieze unei omeniri tolerate, atunci se vor lupta dușmanii cu armele vechi, vor juca topoarele, furcile, parii și, întorși la un creștinism primitiv, civilizații se vor goni cu pietre... Pacea se va încheia, poate, de la sineși, atunci cînd cîte un ultim om, scîrbit și paralitic, se va tîrî prin peizajul de Apocalipsă al omenirii în sfîrșit defuncte.

Va fi un învingător ? Va fi un învins ? Alte popoare încă neatinse în sîngele lor, exasperat, vor intra în rîndurile de bătaie ? Războiul altora aduce la început farmecul telegramelor. Astăzi el trebuie pentru spectatori : sau să înceteze, sau să-și îndoiască violența.

Noi ? Ne vom bate și noi sau vom aștepta pînă la urmă ? Cei ce doresc neutralitatea definitivă cu plată, sînt singurii pe care nimic nu-i atinge. Ceilalți, războinici sau cuminți, ar năzui să vadă tragedia sfîrșind mai de grab'.

Poate România să joace acest rol admirabil de-a aduce, prin intrarea ei în război, pacea Europei ? Cine ne-o poate spune ? Într-o bună zi zarul va fi aruncat și oștile noastre vor merge — unde ? Oriunde ! Și se va sfîrși, în sfîrșit, cu tot ce-i putred și ignobil în zilele noastre triste de azi.

1915

CORUPȚIA

Lupta împotriva corupției trece din jurnale în bastoane și revolvere. Cu o dibăcie amuzantă, un car de ziare urmărite, într-o seară a dispărut: actul manifestanților avea deocamdată un caracter romantic de rapt în automobil al unei fecioare cu șapcă sportivă. Apoi, o altă căruță a luat foc, și s-a consumat. Consecințe: 1. O bătaie, în care șeful dogmatic al unei asociații de trei litere G. D. N. pe o cocardă, și-a pierdut ochelarii; 2. Un atac al unei agenții germane; 3. Arestări și generalii civili ai Conului Nicu surprinși în manevră neo-conservatoare. E de prevăzut că, din consecință în consecință, vom fi gratificați cu o încheiere: starea de asediu, lacăt universal.

Fraza și articolul de gazetă făcutu-s-au act. Corupție și trădare? E adevărat.

Dar cine, cel dintîi, ne-a vorbit de corupție și de trădare? Nu cumva un cumpărat? Apărătorii datoriilor civice și morale au fost în primul moment niște bravi oameni de afaceri politice și de presă, celebri prin moralitate și dezerțiuni nesfîrșite. Ei au dat alarma împotriva propriilor doctrine și asaltul lor de revoltă viza tocmai taraba la care serviseră o viață întreagă evanghelia viciilor acumulate. Transfugii ideilor și lupii de noapte ai politicii deveniră pe neașteptate candizii, delicații, patrioții, oneștii și idealiștii timpului nostru.

O dorință sinceră de reabilitare îi mîna pe acești desfrînați, care n-au evitat nici un mijloc de parvenire, să se purifice, odată parveniți. Cazul libertinului episcop sau al asasinului nedescoperit, care tipărește cu averea celui ucis cărți de rugăciune gratuite și pedepsește aspru, ca jurat, inocența acuzată de propria lui crimă.

În ora la care scrim s-a operat transformarea radicală. Toți fanții, toți jongleurii s-au reabilitat — și puținul bun și onest ce mai rămăsese în Sodoma sufletească a României, e suspectat.

Poate susține cineva că într-o epocă de asemenea confuzii și uzurpări se îndeplinește un ideal și se cucerește o viață viitoare mare?

Corupție și trădare!

Ca și cum aceste îndeletniciri sînt de dată recentă și nimic nu ne-a pregătit pentru a vinde și a ne vinde... O cultură pură ne-a întărit pentru zilele de față... Toate muncile maimăriceilor noștri au fost dezinteresate și sublime... Profesorii, șefii, părinții, s-au căznit, nu este așa? să facă din noi o generație mîndră, credincioasă, sporită cu sufletul. Administrație, politică, profesiune, s-au întrecut să ne ridice cît mai sus... Duhovnicii noștri au fost niște sfinți, deputații noștri niște profeți... Mitropoliții și episcopii s-au străduit să ne dea îndrumările mari... Ce nu s-a făcut oare, ca să fim astăzi o generație de admirat?... Scriitorii noștri s-au preocupat de altceva decît de vasta noastră decădere? Pentru ridicarea noastră cît mai strălucită, providența ne-a prevăzut chiar cu onoratul takism.

Cum se face că s-au găsit măcar cîțiva, după o atare pregătire, ca să se vîndă? E ciudat!

Ei bine, nu! Corupția e veche și spiritul trădării datează de mult. Prestigiului infam al pungilor cu aur s-a închinat tot ce-i surtuc și tot ce-i... București. Noi sîntem aceia care am disprețuit munca semenilor noștri, neputînd admite alte profesii decît a procuratorului de bani și femei. Modesta virtute am călcat-o în picioare și am făcut-o să sufere crunt. Cine ne-a privit cu atenție pe stradă, ne-a văzut stăpîniți de un măreț orgoliu gol. Noi am apăsat credința, am prigonit-o, am persecutat inteligența; geniul și talentul, le-am izolat. Am insultat, am pîngărit datoria. Unde a fost sufletul ne-am întrecut să ridicăm mocirla. Am murdărit prietenia. Noi sîntem o lume care costă scump, de-o falsă opulență. În Bucureștii noștri, pe trei sferturi putrezi, ocărîm gingășia timidității și conceptul iubirii de oameni îl mînjim. Neobrăzarea este la noi curaj; filozofia bărbăției noastre este o hidoasă impertinență.

Cine nu înjosește valoarea? Puterea sufletului și a minții au nu se împiedică de primul flanșnetar ce apare să pugileze cu credințele dumitale lîngă un pisoar? În asemenea obște poate domnul Filipescu să fie un idealist! poate domnul Take Ionescu să fie un bărbat de stat! poate domnul Dissescu să fie un fervent! poate domnul Mille să fie un scriitor!

Dar în ochii omului de cinste citești profunda descurajare... El a putut să capete siguranța înfiorătoare de-a fi inutil și sterp... Zadarnic cere gîndirea lui o înnoire și o lume îndreptată către voința de a fi mai curată și mai frumoasă. O înviere îi pare cu neputință, cînd nici o sinceritate nu folosește.

Corupția noastră nu e de astăzi, și orașul cel mare al Țărilor Românești nu e pierdut din pricina cîtorva pierduți. Mărturisindu-ne nouă înșine plăcuta noastră ignominie. Noi purtăm răspunderea unui neam isteț și nobil, pe care l-am jignit în tot ce-a putut să aibă mai dumnezeiesc.

Corupția noastră e veche și ni-i dragă. Cel ce nu s-a vîndut încă azi, s-a vîndut ieri unora și poate că tuturora din cîți au plătit mai bine — și se va vinde mîine, desigur. Căci cine va mai putea să aibă încredere în solvabilitatea morală a visătorului naiv?...

Întoarceți-vă, domnilor, acasă și depuneți arma convingerilor voastre... Efortul vostru trebuie încercat și izbutit între cei patru pereți ai căminului, pe care nu-i cunoașteți. Cu fruntea-n mîini, omul poate ajunge să gîndească, și-i de-ajuns o clipă din această lumină, pentru ca insul adormit în mîlul minciunii aparente, să se trezească, transformat și senin.

Atunci voi ne veți putea vorbi de ideal. Atunci voi ne veți putea vorbi puțin. Idealul stăruiește lăuntric, în demnitatea tăcerii — și-i ca un cîntec mare tainic ce-abia se aude urechii profane...

1915

«ACUZ !»

Domnul N. Filipescu, care-i un eminent dezorganizator, și asta fără voie, prin pur temperament, lucru curios, nu concepe opoziție și nu luptă decît în organizare. Într-un singur an de zile domnia sa a pus la cale un șir nemaicurmat de asociații și ligi și n-a lipsit din serie nici comitetul secret. Spiritul său de dezorganizare nu poate să-l facă perseverent și credincios mijlocului unic, de ales, în asemenea caz cu chibzuință și, rînd pe rînd și într-un stil de moarte subită, înjghebările domnului Filipescu sucombară. Căci sătul către seară de propria-i operă din zori, a doua zi, mîhnit de sentimentul din ajun, domnia sa reîncepe. Cînd domnul Take Ionescu l-a caracterizat «copil bătrîn», a ghicit un adevăr. Temperamentul i-ar fi slujit să fie un gazetar de senzație sau un fotograf artistic. În materie politică de stat, temperamentul e comparabil cu onanismul în materie de iubire. Temperamentul mai poate face buni boxeuri și sportmeni meritoși, boieri cu cravașă, aventurieri, vînători de elefanți și tigri, și în vremea noastră nivelatoare, isprăvnicei printr-un ungher de plasă depărtat.

Greșeala domnului Filipescu este că a ținut să fie mai bine om de stat. Capricios, temperamentul aci e inutil ; de la o zi la alta el răstoarnă gogeamite bărbatul sănătos și elocvent.

În idealul național temperamentul domnului Filipescu a găsit un vast teren de exploziune, și n-avea decît să-l cultive. Fără să ție socoteala de povara trecutului, pe care orice om îl tîrăște cu sine, domnia sa s-a sforțat să se înnoiască deodată, să facă ceea ce nimeni nu poate face : un mare om dintr-un politic orgolios.

Ca mulți alții și ca mai toți, nici domnia sa nu era pregătit acestui rol de gigant, oricît i-ar fi deschis pofta cretanul Venizelos. Dumnezeiasca speranță a poporului român a intrat pentru domnul Filipescu în cadrul în care s-a obișnuit să-și înfățișeze lucrurile curente, vulgare chestiuni de municipalitate sau prefectură. Domnul Filipescu socoate și azi că pentru sacerdoțiul acelui ideal orice brută și orice vicios și orice slugă se potrivesc. Domnul Filipescu e dintre oamenii care cred că se poate sluji liturghia în café-chantant. Totul se poate, zice maxima domniei sale. De aceea nici nu se poate nimic...

Rezultatul acestor procedee : ridicul și buf. Domnul Filipescu vorbește o limbă veche, a politicii din mahala. Fără să vrem să spunem că e prea bătrîn, domnul Filipescu este prea vechi, domnul Filipescu e un must trezit, și cam aspru, o căldură a unui fost cărbune, care se întoarce la vatră să-și caute jarul.

În acțiunile domniei sale aduce o grabă, o naivitate, o mîndrie — mă rog ! Primul escroc face dintr-însul un adept. Pentru o eroare pe care o ia în tragic, el pune-n țară vîlvătaie.

Și nu alege. Împrejurările sale merg în colaci fanatici de fum. Și nu deosibește clipa, nu cultivă raportul, ignoră sensul de proporții. Totul i se înfățișează izolat, ca unui armăsar, de pildă, care vede un scaun și-l ține minte izolat, fără să fi bănuit că scaunul e o întrebuințare și că nu însemnează, ca scaun, nimic. Așa oamenii, epocile, ideile. De unde, vine o contrazicere funestă : năluci, vehemență, inutilitate.

Anii 1903, 1907, 1912, 1915 sînt pentru domnul Filipescu niște ani ai vîrstei sale sau niște cifre pentru niște ani. Odată ce domnia sa există și de vreme ce totul începe cu domnia sa, nimic nu mai interesează afară de nemulțumirile sau părerile domniei sale. Domnului Filipescu i se pare ceva și e convins că i se pare just, numaidecît. Și apucă într-acolo, în iluzia ce și-a făcut-o — și iese Dumnezeu știe unde, dacă n-ar ști astăzi toată lumea. Apoi, uită. Apoi, își reamintește. Și uită iar. E o tortură în ospiciul sufletesc al domnului Filipescu, de mitologie. Și, în sfîrșit, n-a fost nimic, ba mărturisește chiar că s-a înșelat. A discreditat la mînie : țară, cinste, dreptate. Ce-are-aface ! Domnul Filipescu doarme, cred, cu liniștea fericită a unei turnătorii de bronz în odihnă.

Dar ce este de vină lumea, țara. ce-s de vină cetățenii, ce am greșit noi cu toții, ca să ne agităm că domnul Filipescu a mîncat iaurt muced sau că și-a găsit în cafeaua cu lapte un gîndac ? Foarte simplu, domnia sa e un chemat — știți ce-i asta. S-a chemat singur ca să ducă pe mulți. Osul său e boieresc — «m-ai umplut de Filipești», e vorba de mai

de mult. Domnia sa vrea să ne umple de aceștia și să ne împuieze. El se gîndește la țară, și ca și cum nimeni nu se mai gîndește la țară, românii sînt siliți să se cutremure atunci. E vesel Filipescu : toată lumea veselă să fie. S-a mîniat Filipescu : să se mînie. Înnebunește Filipescu : să înnebunim. E o pretenție gen Molière. Cu așa om, omul merge la balamuc, țara merge la spital. Căci observați un fapt cunoscut : în principiu, și guvern și opoziție sînt de acord.

În vremile din urmă marele Ban al *Epocii* a cunoscut sentimente de Precistă, adevărate. Prin fum de tutun și umbră și-a spintecat un drum luminos către dînsul, arhanghelul Bunei-Vestiri. I s-a părut domnului Filipescu că toată lumea e ticăloasă și infectă. Fie că și-a înjurat Arhanghelul de mamă sau că numai l-a dojenit, sfîntul întors, domnia sa a văzut că așa este, guvernul e trădător, regele e trădător. Și s-a răsculat domnul Filipescu. Un sfînt nou i se ivi în minte deodată. Sfîntul Costache, sfîntul Costache, directorul *Adevărului*. S-a întovărășit cu el și cu alții. Trompete, tobe, revolvere, bîte. Mare întrunire. Demascare, trădare, vînzare... Și o coajă de portocală : vicleimul alunecă și cade în... nas.

Poate fi ceva mai dureros, ceva mai greu de suferit ca răspunsul primit cu latul sabiei, mai jos de ceafă, de la ministrul de Război ? Iată-l pe domnul Filipescu inaugurînd cu mare pompă un club de «Federalism», un cuvînt pe o firmă, un soi de Feder la o vitrină. Iată-l suflînd, complotînd, luînd note, ostenindu-se să pregătească un mare discurs, piatra decisivă pentru alungat guvernul. Era lovitura

mare, ultima, fatala. Și-o rezervase pentru cel din urmă ceas. Ton, atitudine, emfază, grandilocvență, cuvîntul «acuz !» pronunțat cu măreție. În clipa cînd vorbește așa, domnul Filipescu are senzațiile unui secol mare: toți vecii îl privesc. El face un sacrificiu, se destăinuiește țării !...

După atîta plămădeală și după atîta scîncet și atîtea eforturi sublime — apare comunicatul Ministerului de Război, plin de precizii atroce. Fapte din abundență, sobru și rapid expuse, se îngrămădesc. Răspunsul ministerului se învîrtește rigid, ca un par într-o spițerie de sticle. Clondirele domnului Filipescu sînt goale, dar au la fund o drojdie de otravă ; Esculap iese dintr-o movilă de cioburi. Comunicatul spune : «domnule Filipescu, te-ai fript. Domnule Filipescu, ești bolnav. Domnule Filipescu ai falsificat». Ba ceva mai mult : se află că domnul fiul domniei sale face parte din consiliul de administrație al unei făbrici de muniții... Negreșit că această întîmplare nu are nici o importanță, ceea ce confirmă însuși domnul Gr. Filipescu, într-o scrisoare... Dar cînd domnul Filipescu vorbește de comenzi de cartușe refuzate și face proces ministerului din refuzuri, se cădea, pentru o bună simetrie, ca fiul domnului Filipescu să nu se găsească interesat într-o uzină de război.

Era să cadă guvernul în urma viitoarelor destăinuiri ale domnului Filipescu. Destăinuirile s-au făcut și a căzut domnul Filipescu.

Toată această izbucnire de patriotism, sincer — nota bene : domnul Filipescu nu-i niciodată nesincer, — avea o singură cauză : nemulțumirea cîtorva samsari de furnituri. Un *fratello* italian poseda o instalație de înghețată cu fisticuri în Italia, unde avea să execute o comandă de muniții în valoare de un milion. Ministerul de Război anulează comanda făcută acestui rahagiu latin. Samsarii care își vedeau prada risipită se plînseră domnului Filipescu că nu se mai poate cuceri Ardealul... Domnul Filipescu porni să răstoarne guvernul.

Voilà.

1915

FATALITATEA MORALĂ

Cu tot regimul de complicații pe care l-a născocit și căruia i se supune, omul e un animal cu tendințe simpliste și însetat după elementar și rezumativ. Bătaia de cap îl omoară. El concepe lucrurile, împrejurările, ideile, sistematic și în tablouri — fără să se facă vreodată vinovat de acel spirit de simplificare savantă și profund intelectuală care regentează știința și stilul. Simplismul lui n-are nimic comun cu sinteza.

Pentru el, în politică sau literatură, în filozofie și artă două sînt stările cu putință. De ce două și nu mai puțin ? Foarte simplu, ca să-și aleagă una din ele și să poată lua o atitudine împotriva celeilalte ; căci lui îi place să fie nu numai simplicist, dar și în controversă, de unde și rezultă regimul de complicații absurde, în care zace veacuri întregi cu aerul că aprofundează atunci cînd tot ce realizează e un efort de numărătoare și de expunere pe un singur plan.

E semnificativ în această privință felul cum ne-am acomodat noi cu evenimentele războiului de față. În simetria celor două alianțe în luptă am găsit, și unii și alții, refugiul lenii de gîndire și odihnitorului nostru simplism. Unii facem pe germanii și alții pe francezii, cu o convingere comică observatorului francez ori german. Și adoptăm toate sentimentele uneia din aceste două, fără să putem adopta, se înțelege, virtuțile lor, și fără să ne dăm seama cîte apropieri sînt între aceste două antagoniste care pot foarte bine forma o aliață subt nasul nostru plictisit și probabil «trădat».

Eu nu pot să fiu, așadară, decît francez sau german : exclud restul. A ! știu, vei obiecta că așa socoți dumneata că este bine pentru interesele noastre, și te cred. Numai că dumneata pornești de acolo spre interese, și nu te ridici din interese către judecata dumitale, căci atunci n-ai mai fi simplist, ai sta să cugeți și te-ai îmbolnăvi de creier.

Voi crede însă eu, că pe lîngă cele două împrejurări ce se contrazic mai sînt cîteva și cel puțin încă una, pe care mi-o aleg — antagonistă absolută ambelor împrejurări așezate în fața mea. Nu voi alege din ele nici una — voi născoci însă împrejurarea ce-mi convine. Și, apoi, dacă este cu putință o corespondență. o afinitate, o legătură — o stabilesc, dar nu fără să țiu în seamă nuanța de dependență.

Iată de pildă că eu aș vrea să fiu român, *tout pour*. Viața mea națională trebuie să fie, teoretic, în luptă cu toate viețile din jurul meu, pe care trebuie să le micșorez ca să trăiesc, în forma mea. Oportunitatea completează restul.

Dar tu nu mă înțelegi, tu ești simplist și vrei să te imit în păreri și preferințe — pe cînd, în același timp, terenul meu e și mai adevărat, pentru că pornește exclusiv din viața mea.

Eu nu-ţi cer să mă imiţi. Ce să fac cu dumneata lîngă mine? Nu-ţi cer nimic şi nici nu vreau să te cunosc. Împrejurările se vor sistematiza însă cu fapte, şi eu, cel care am procedat de-aci în afară, voi avea dreptate.

Dar ce importă şi dreptatea!

1915

ADVERSARII

Blînzi, de o timiditate naturală, ei căptuşeau, ascunşi, podina şi pereţii, încuibaţi în grinzi, strecuraţi în cărţi. Oul lor tăinuit aştepta în scoarţele unui Homer căldura trebuincioasă clocirii desăvîrşite. Ei aveau să se rezolve cîndva în ploşniţe, ca să străbată uscatul, şi-n molii, ca să se ridice pe aripi pînă la Sfîntul Spirit, care li s-a înfăţişat ca un porumb alb împăiat cu vată deasupra bibliotecii.

Către seară, omul, ostenit, se aşeză, calm, în jilţ, visînd un cîntec cu stihuri de rugă. Mîţa lui plecase, cîinele murise. Ploua. Fantoma imaginilor familiare pribegea prin odaie, ca o spumă alburie de fum transparent de tutun. Tăcuse şi flaşneta uliţii reci cu trotuarele de catran şi ulei. Singur bombănitul ursuz al unui beţiv sprijinit de zăbrele porţii mai putea fi auzit, rupt din gura lui greoaie, ca o voce de tobă.

În depărtările îngheţate, închipuirea muncitorului căuta făptura omului viitor, victorios, acoperit acum cu platoşe lucii şi pieptare de zimţi, purtător de arme şi speranţe noi. Ochiul lui, plăsmuitor de fiinţe depline, se bucura de prefacerea omenirii în legea puterii şi a datoriei. Prin foc şi tăiş, el le vedea regenerate, mînate de o voinţă întreagă, stăpîne pe destinul lor prins ca o sabie de şolduri. Vor înceta, în sfîrşit, să se mai arate viciile de trîn-

dăvie ale neamurilor putrede şi gălăgioase. O tinereţe, neobişnuită nici gîndirii, va străluci în ochii popoarelor şi urmaşii vor fi chemaţi să zămislească veacurile cele mai grele şi mai mari...

Un păduche însă, pe furiş, se ivi să-şi reclame dreptul la aristocraţie, şi după el păduchele următor. Şi puii lor, şi rudele lor. Înăbuşindu-şi duhoarea, ei înaintară, siguri de inutilitatea prudenţei la un ceas atît de înnoptat. Iată-i suind pe încălţăminte. Asaltul larvelor infecte, corcite din întuneric şi umezeală, începu. Varietăţi contradictorii se găsiră strînse într-o logică alianţă. Instinctul îl împinge către cap, adversarul neiertător al păduchelui orgolios dar modest. Urcuşul accidental începe să fie populat. Ura !

Dar ochiul muncitorului e deschis. El măsoară efortul bestiolei şi aşteaptă cîrdul s-ajungă mai sus...

Veniţi, gingaşi paraziţi, pe care timpurile eroice vă favorizează. Păianjeni cu braţele imense, gîngănii cu sute de picioare agile, ieşiţi din găuri, populaţi odaia şi începeţi ! Omul din jilţ ar putea să vă strivească subt tălpile lui.

1916

PENTRU IDEAL

Vocabularul e limba, dar într-o limbă sînt limbi nenumărate.

Ca din aer, fiecare consumă cît îi trebuieşte şi o întreagă limbă poate sta într-o silabă, ca toată lumina văzduhului într-o singură lucarnă...

Sînt cuvinte ca nişte portrete. În oglinda unui cuvînt care a trecut, s-a resfrînt sufletul întreg. E de-ajuns o pagină ca să cunoşti un scriitor, pe care rareori ai datoria să-l urmăreşti în tot ce a gîndit — şi nu-i nevoie de o frază deplină ca să adînceşti un orator. Un demagog vorbeşte, şi vorbeşte şi un om de stat ; în mai puţin de-o virgulă se vădeşte deosebirea lor fundamentală.

Progresul a împins la presă şi literatură ; un scriitor se face astăzi cu înlesnire. Acolo unde altădată vegeta un geniu contestat, sînt astăzi, în ev cultural, o mie de oameni de litere, romancieri, dramaturgi, critici, ziarişti decoraţi. Se calculează greutatea hîrtiei utile expansiunii culturale în ţările civilizate, cîntărind-o cu pondera Pirineilor, aruncaţi în balanţă. Un autor fecund consumă mai multe paie, destinate celulozei, decît o turmă de zece catîri, şi întrebuinţează tot atîta lemn virgin de mesteacăn cît o fabrică de mobilier mercantil.

Pentru prefața unei culegeri de locuri comune noi și de cuvinte caracteristice, îngreuiate de lungi comentarii, teoria poate fi copioasă și purtată, cînd blajin cînd cu cruzime, prin toată activitatea omenească. Acțiunile sînt în majoritate închise ca niște nuci stricate, pe care ajunge să le spargi, ca să le curgă pulberea și putregaiul.

Cu toată contrafacerea la care spiritul este supus, cîștigată pe cale intelectuală de industrie, cu toate influențele, cu tot nămolul adunat în fundul superficial al personalității, omul, pus în situația de a se reproduce în cugetare și artă, e asemănător cu planta, autoidentică în toate recoltele ei. Lăsat cu sineși, constrîns la singurătatea forțelor lui, omul nu poate minți și se descoperă, atunci cînd socotește că s-a dosit mai mult.

În București funcționează cîteva uzine de formule. Dacă unii din oamenii politici, cu numele, n-au putut furniza patriei lor încercate muniții frelatate cu beneficii de sute la sută, strungul lor moral, a pus, în schimb, în circulația vulgară, popice de idei, nume de sentimente, firme de ideal. Cine se va osteni să le rafineze pe toate?

O formulă: A merge la moarte... A merge la moarte, sinonim cu a fi bărbat viteaz. Noi care mergem la moarte... Ei care vor merge la moarte cu noi... Eu mă duc să mor...

Sînt profesori care își pun numele pe atari cuvinte, reprezentative ale epocii actuale, de neîncredere și de silă. Sînt oameni politici, incapabili să simbolizeze jertfă pentru ideal altfel decît cu o imagine funebră. Catechismul pe care l-au pus în mîinile mulțimii spune: Noi mergem la moarte — cu sensul că noi mergem să biruim — cu o reminiscență în urechile lor auguste de sclavi parveniți, din timpurile în care gladiatorii salutau așa la circ pe Cezarul distrat, în loja lui și cu monoclul de smarald dedesuptul sprîncenii.

Acești directori de patriotism n-au nici opulența expresiei, grandoarea cuvintelor de mare pompă, invențiunea vorbelor călări, cu spada albă, cu coiful de fier. Tot ce-au născocit ei, e sărac: «Ne ducem la moarte». Priviți-i, vă rog, pe acești oameni care pleacă la moarte, ca niște schilozi, cu suspinul pacientului pe masa de operații. Ei zic de fapt: sărmanii de noi! ce bine ne sta acasă și la *café-chantant*! La orele patru după-amiază sorbeam înghețata de mocca. Totul s-a sfîrșit, noi mergem la moarte, lăsați-ne să leșinăm și pregătiți flaconul cu săruri englezești, că noi mergem să murim...

Ei fac din ideal o ruină vînătă pe care plouă plumburiu, un cuib risipit, un cimitir, un restaurant de gară mică... E atîta tristețe și atîta neurastenie în rîndurile vrăbiilor de subt streașină, cu aripile ude. Nici o noblețe, Doamne! E idealul de jos, bolnav de pneumonie-dublă. E tot ce au putut să dea niște oameni, cu sufletele de împrumut.

Noi refuzăm neamului nostru această strivită simțire. Noi vedem idealul ca o vastă orchestră, în care jumătate lume cîntă și cealaltă jumătate zboară. Nimeni nu merge la moarte! Cine crede că moare, cînd un prisos de viață și o creștere dumnezeiască de puteri i se cad, e un nemernic de aruncat subt opinca de fier a celui ce cîntă și dansează... Cine crede că moare, acela a murit și trebuiește înmormîntat.

Îmbrățișarea oșteanului care pleacă la luptă nu poate fi deosebită de-a secerătorului pornit să fulgere holda. El nu se desparte de țarina și de spicele lui, moșia lui nu-i mai departe dincolo de codru decît pe povîrnișul

văii, prietenii și frații lui sînt lîngă el, pretutindeni.

Și oriunde s-ar duce, oricînd ar purcede, el este puterea omenească biruitoare, el e pieptul care se opune, el e brațul care lovește, el e trăsnetul, nu-i urma lui. Și poate să moară, cînd legile strînse laolaltă, într-o singură armă, îi dau îngăduința să fie însuși destinul și mîna lui Dumnezeu ?

1916

ÎNCERCĂRI CU CREIONUL

Omul, imitatorul ridicul al naturii. Proteza chirurgicală ilustrează de minune mizeria imaginației și realizările lui. Îți pierzi o mînă, savantul îți oferă alta, de lemn. Rămîi pleșuv, îți vinde o perucă. Ți-au căzut dinții, el ți-i înlocuiește cu cauciuc.

O dată, dinții se refac automatic ; părul se reface de cîteva ori. Datoria științei, strict științifică datorie, nu poate fi în imitarea copilărească a naturii, știința va utiliza facilitatea naturii de-a fi produs o dată, ca să o excite din nou.

Omul de știință va trebui să observe că unghiile cresc și se repetă — și înțelegînd înrudirea dintre unghii, păr și dinți, să descopere facultatea unghiei de-a se face păr sau dinte, supusă unui tratament și deviată de la făgaș.

El ar obține poate deocamdată dinți la picioare, păr în gură sau unghii pe craniu. Ziua acestei transmutări, pe loc ar marca un progres.

Zece unghii inutile ar putea să producă, bine întrebuințate, cu concursul industriei organice just călăuzite, cel puțin două măsele pe an și zece grame de păr castaniu.

Ca să aibă lumină, omul a imitat steaua, scăldînd bumbac în undelemn și foc. Gazul

și electricitatea sînt un progres, numai dacă se admite că omul e destinat să rămîie copist.

Se va căuta, prin urmare, o lampă spontană, cu care să poți citi și pe care, ca să o stingi, să nu fii silit să te cobori din pat.

E o lipsă enormă de estetică filozofică în artele omului ; opera lui, deductivă, e mediocră. În toate fabricatele sale, el nu cunoaște altă metodă decît a doctorului Zamenhof, care fabrică o limbă slutind patru limbi.

De aceea omul fără studiu nu e în stare de nimic. Natura nu cunoaște studiul.

Cînd știi că prin ajutorul studiului parvii la «descoperire», imperfecția te descurajează. Te așteptai la alte metode, de la o lume care te enervează cu titlurile civilizației.

O invențiune uriașă a omului a fost calea ferată. Și totuși ce poate fi mai elementar decît să așezi o roată pe o șină ca să lunece mai iute. S-a înlocuit drumul și piatra cu fierul. Face excepție aburul, care s-a descoperit singur. Omul e ridicul, numai atunci cînd imaginează mijlocul de-a utiliza vaporii.

Lipsa de scrupul delicat însoțește toate descoperirile. Ca să-și aducă omul apă acasă întrebuințează tubul. Ție, dacă ți s-ar fi prezintat această idee, ai fi refuzat-o.

Poate că presiunea și principiul vaselor care comunică sînt mai cerebrale.

Masa, scaunul, patul puteau fi cu înlesnire descoperite. Să notăm inspirația proastă a picioarelor. Gîndiți-vă, cum ați născoci o masă și un scaun, făcînd abstracție de ceea ce cunoașteți.

Ca și biblioteca, dulapul pare mai intelectual. Sau ca olăria, cu care omul a descoperit dovleacul de ceramică.

Oțelul e o descoperire. O invenție este iarăși țigareta, cu foc portativ.

Casa nu-i o invențiune, nici cotețul...

1916

SALMANOVICI

Domnului ministru Argetoianu

Se reproșează revoluțiilor sociale orbirea cu care lovesc și distrug. Furtuna trece pe ulița singuraticului studios, îi zguduie odaia, îi prăvălește cărțile, îl prinde și-l aruncă, pradă uimită, răzbunării poporului dezlănțuit.

Aceeași mustrare trebuie făcută de multe ori și puterilor organizate și reputate cu ponderă și fără greș ale statului.

În procesul așa-numit al Vitaniștilor — revoluționari amatori și tineri ai unei idei, preferabilă orișicum beției cu alcool, cîntecelor pornografice și științei asului de pică — a fost implicat anul trecut un copilandru, inocent chiar, de așa-zisă vină a celorlalți, de-a se fi jucat de-a manifestele incendiare. Aristide Briand era mai vîrstnic în momentul în care fixase planul detaliat al unei greve generale nihiliste și tot a avut timpul să fie de mai multe ori ministru burghez al Republicii franceze.

L-am cunoscut pe Salmanovici la Văcărești, schițînd cu o nesiguranță talentată și cu un accent de pană personal, figurile în haine de zebra ale deținuților din penitenciar. Exagerat de înalt pentru vîrstă, cu privirile mai apropiate de cer decît ale camarazilor lui, Salmanovici semăna cu un baston foarte lung terminat în măciulie, alegoric și străpuns cam în dreptul ochilor de două boabe de safir — și

răzimat în colț visa, cum visează toate capetele de baston la magazin.

Osîndit ca «bolșevic», băiatul acesta cuminte n-a fost măcar un socialist, dar, om de caracter, cum nu se prea vede a produce partidele politice, Salmanovici și-a însușit fanteziile și pripelile altuia, ca să scape un prieten... Dacă vom adăoga că prietenul lui era logodnica lui, o persoană vivace și fragilă, care se frînge în așteptarea soțului făgăduit, cititorul va înțelege emoționat sacrificiul delicat și romantic al tînărului Salmanovici. Unica lui preocupare a fost întotdeauna și rămîne aceea de-a se consacra picturii.

Sînt înștiințat că Salmanovici va fi strămutat din închisoarea Văcărești în pușcăria inabitabilă a portului Constanța — și-mi împlinesc o datorie de conștiință semnalîndu-l atenției guvernului și scepticismului rafinat al domnului Argetoianu, ministru cu autoritate și energie activă.

Acest copil lung trăia în plin roman, în momentul cînd un comisar regal l-a arestat. Sănătatea lui gingașă s-a împăcat cu romanul: închisoarea i-a mai îngustat spinarea: temnița din Constanța îl va ucide...

Salmanovici e un nevinovat — și-i un artist. E adevărat, el poartă un nume inestetic, și blestemat poporului din care a ieșit. E evreu. Dar e un artist. Am încredere în talentul lui, a căruia aripă se jerpelește de zăbrelele închisorii.

Dați-i drumul, domnule ministru. Un nevinovat merită cel puțin grațierea. E atîta lumină în cerul întomnat al țării, e atîta aur și-s atîtea zmalțuri în arborii ei, domnule ministru, atîta frumusețe de zugrăvit și de cîntat, și-atît de puțini sînt cei care o cîntă și o slăvesc cu inspirație și cu decență, încît, domnule minis-

tru, însuși îngerul Domnului, călător printre frunze, vă va șopti, dacă ieșiți cu limuzina la Șosea, că lui Salmanovici trebuie să-i dați drumul din închisoare...

Un burghez.

P.S. Domnule ministru, timpul s-a schimbat de cînd v-am adresat scrisoarea de față. Ninge și plouă și temnița e înghețată.

1920

LITERATURA DE SFINTELE SĂRBĂTORI

A intrat în deprinderile din toată lumea că de Crăciun, de Anul nou și de Paști ziarele să semene cu revistele și revistele cu cărțile. De la o zi la alta, presa devine halucinantă și începe, așa dintr-odată, să vorbească de flori, de stele, de dragoste și de o serie întreagă de obiecte inactuale și de convenții de bibliotecă. De unde pînă în ajun, redacția nu avusese măcar răgazul să acorde subiectul cu predicatul, într-o dimineață te trezești cu toate ziarele grăind în versuri, ca și cum niciodată n-au făcut altceva decît să potrivească rime și să așeze cuvinte cu bătaie.

Astă-seară, cînd ne îndeletnicim cu aceste considerațiuni festive, zeci și sute de autori își muncesc închipuirea ca să scoată pentru cîte o gazetă o nouă păcăleală literară de ziua de Crăciun. Nașterea Mîntuitorului în chip de prunc, în mijlocul tabloului complet, cu vite cornute și magi, îi ispitește pe cei mai mulți. Povestirea, de o banalitate gravă, se termină cu un apel deghizat la renașterea morală, care se operează în lumea bună cu nuvele și poezii. În orice caz, povestirea se va petrece într-un cadru de zăpezi hermeline, evocatoare de purități ideale, țurțurii de gheață vor străluci ca niște bale cerești de diamant și prin focarele de cristale ale naturii, încremenită o dată pe an pentru literați și fotografi, va străbate cîm-

pia infinită, albă, sania lui Moș Crăciun, purtătorul de daruri, și furnizor direct al casei Lindenberg et C-ie. Asta, indiferent dacă a nins cu adevărat sau dacă plouă, și vardistul din București înoată în mocirlă pînă la genunchi.

Sau literatul schițează o vînătoare de mistreți în munți, la care ar fi luat parte pe un ger cumplit, odată, cu o pușcă adevărată și cu un glonț adevărat. Iar la ziar fiecare prozator și poet cere să fie pus în pagina întîi și să i se publice și portretul ; întîi ca să-și dovedească rangul, al doilea ca să-l cunoască publicul pe stradă și să și-l arate cu admirație.

De Crăciun și de Paști toată sensibilitatea literară se face dulce și parfumată ca un ceai de tei. E o abstracție universală către gîndirea pișcot și-o strămutare a substanței în regimul paradisului cofetăriei, improvizat din lăpturi și glucoză. Se arborează an cu an și sărbătoare cu sărbătoare aceleași imagini, știrbite de întrebuințare și ajunse municipale ca podoabele de 10 Mai, concepute cîndva, de mult, de un consilier artist, o prăjină roșie cu blazon de mucava, în diagonala căruia citești cu seriozitate cuvîntul Teleorman.

Dar literatura de Sfintele Sărbători constituie, la anumite ziare și pentru scriitori anumiți, o specialitate. De Crăciun vei ceti întodeauna o poezie cumplită, iscălită de un autor, care ar fi putut în timpul căldurilor să cadă în deces și care te miră că mai trăiește. În poezia lui vine îndeobște un înger, cu o cultură aproximativă, care se exprimă ca un tîmpit, își închide aripile și face pe anul întreg urări nepermise, de factor poștal. Sau vorbește un porumbiel, dresat la vocabularul cretinismelor alambicate. Ideea cu floarea, animată de dorința limbuției, nu e nici ea străină acestui gen literar. Toate cugetările, comparațiile și motivele scriitorului de sărbători sînt decente ca ornamentele imaginate pe monumentele funerare hermafrodite, cu o placă liberă între ghirlande, unde, după vînzare, cioplitorul va săpa sau «Neuitatului meu soț», sau «Neuitatei mele soții».

Publicul cumpără astfel de Crăciun și Paști, întregul efort creator al artiștilor de cuvinte, în cîteva ziare ghiftuite de literatură și poze. Cititorul se simte obligat de un soi de tradiție culturală, să se aprovizioneze. Cititorul trebuie să fie intimidat și lipsit, de două ori pe an, de personalitate. Căci dacă pofta lui de mîncare și de petrecere îl împinge cu violență către piață, bunul său simț de ispravă, mai accentuat la cititor decît la toți barzii și rapsozii Paștilor și Crăciunului de gazetă, nu este de făcut să suporte această literatură. El simte numaidecît că are de-a face cu o elucubrație cadaverică frigidă, cu o regiune de noțiuni neutre și factice, care cad pe masa lui întinsă ca niște vînaturi putrede, de lînă și bumbac.

Presa l-a învățat pe cititor, cu viața documentului ager, cu realitățile reproduse fără bombastică, fără ramolisment literar, în exactul lor aspect — și, în definitiv, un accident de tramvai e mai interesant, subt toate raporturile, decît morfoleala unui crîmpei uscat de literatură proastă. O informație vădește de cele mai deseori mai multă inteligență și mai mult talent decît o nuvelă.

Viu în tot anul, ziarul încetează însă subit de-a trăi, de Sfintele Sărbători, lovit de o stranie lingoare. Coloanele se posomorăsc, litera e veștedă, tobele se-nmoaie zbîrcite, fanfarele răgușite trec în gura fără suflet a dom-

nilor literați. Asaltul, fuga și pasul zguduit al mașinelor se rezolvă într-un fîsîit melancolic de sifon. Cu ochii la ceruri, fardați cu misticisme ofensate, extatici, somnuroși, senzitivi și prostănaci se apropie autorii. Credeți că această sărăcime a duhului în procesiune îi place cititorului la Crăciun?

Rugați-l să vă răspundă cu sinceritate...

1922

ZIARUL

Inventatorul mașinei de tipar rotative nu se știe dacă nu s-a inspirat cînd a conceput-o de la mașina uriașă a anului solar, care merge, cu multă maculatură și ea, exact și sistematic, ca morișca de tăvălit hîrtia.

Ideea acțiunei curbe aparține eternității și omul a reprodus-o din toate puterile lui. De la roată, de la bila rulmenților pînă la spirala arcurilor, totul se duce învîrtindu-se solidar cu pămîntul, cu soarele și cu toate materiile prime ale științei și poeziei — și tendința însăși a omului pare să fie de a se rotogoliza și de a se produce pe cicluri și pe sfere.

Natura se vădește din primele ei cursuri ziaristă și cotidiană subt direcția lui Dumnezeu, care a scris programul și articolul de fond în șase zile și într-a șaptea l-a recitit și admirat, ca un începător literar: Atotștiutorul era la debutul carierei Sale și proceda epic, în poeme lungi.

Singură culoarea se deosebește, marele cotidian independent *Die Natur* fiind imprimat în verde și albastru, ca afișele balneare, cu cîte puțin galben și roșu, pentru efecte particulare, în pete aruncate pe tablou. Imprimeria modernă a adoptat ca vopsea de fond cerneala neagră.

O perfecțiune la care încă presa nu a parvenit, este ca literele ce compun fraza, pagina și coloana să se împrumute unele altora, să se alerge, să se fecundeze și să se plimbe libere de-a lungul foii imprimate. Această facultate a cotidianului prim, e înlocuită în ziare prin înțelesul celor scrise, care în foaia Celui-de-Sus lipsește cîteodată cu desăvîrșire și pentru cei mai iluștri filozofi.

Cît privește personalul ziaristic, organizația e cam aceeași. Se cunoaște serviciul de îngeri reporteri de care a dispus Tatăl din Ceruri întodauna. Cete întregi, înzestrate cu mijloace absente ziaristului de pe pămînt, fac naveta continuă între popoare și Redacția Superioară, informată cu de-amănuntul și mai bine decît o Siguranță de stat perfecționată. Principiul redacției și administrației fiind gratuitatea absolută și toate sufletele fiind constrînse să nu găsească azil decît în Ceruri, întrucît și Infernul este situat prin partea locului, recrutarea în batalioane de colaboratori e extrem de facilă. Directorul îți dă din pod o pereche de aripi de uniformă, cu care să vehiculezi în cele patru direcții ale Existenței și, îndată ce-ai ajuns, te și trimite după știri. Dealtminteri, se naște întrebarea, la ce ar putea să folosească salariul unui personal fără buzunare și portofel, care cutreieră în pielea goală universul ?

Cînd te-ai băgat redactor la Sfîntul Spirit, al treilea membru în comitetul de conducere te pune în fața borcanelor cu azur și stele și-ți spune :

— Mănînci la discreție din această miere, a neapăratei fericiri, și nu te teme că ai avea să te frigi. În frigoriferele veciei, alimentele se păstrează reci la orice oră din zi și din noapte.

Și nici timbrele nu sînt originale, pentru expedierea coletelor cu ziare. Cu mii de ani înainte de apariția primului jurnal, arborii fabricau mărci poștale pentru mesageria internațională. Iar telefonul e de dată veche, în persoana agenților păianjeni, care poartă mosorul cu sîrmă subsuoară.

Astfel, Rotativa, pornită odată pentru totdeauna, trage zilnic în miliarde de exemplare ilustrate toate noutățile posibile care se repetă îngrozitor, ca într-un ziar adevărat. În patru volume anuale, colecțiile sporesc, rămînînd cam aceleași, cu suplimente artistice o dată la trei luni. Sulul de hîrtie al universului se deapănă necontenit tăiat în fiece secundă de foarfeca invizibilă a Marelui Gazetar, care tocind aceleași clișee, de veacuri, a izbutit acolo unde toți confrații o feștelesc, să scape de banalitate.

De-așijderi, nu o să ne facă nimeni să credem că reclama e născocită de oameni și că singuri actorii și bărbații politici sînt reclamagii. Priviți : dovlecii și monstruosul lor volum inutil ; castraveții cu forma lor necuviincioasă ; girafele cu un gît atît de prețios ; liricele muște ; pomada de buze a mușcatelor ; oh ! și atracția parfumelor, care-i ultima escrocherie pentru adormirea simțurilor, a celui mai savant dintre proprietarii de ziare.

Să nu insistăm asupra celor două baloane, care mobilează invariabil în permanență văzduhul ca niște reclame luminoase de spițer și să nu mai vorbim de cele două momente nepermis de spectaculoase : răsăritul și amurgul, unde ziarismul, depășit cu o îngîmfare scele-

rată, intră în domeniul senzațional al feeriei, al reclamei de bîlci și denunță pe omul de afaceri, ascuns în inima naturii.

Marele arhitect e cel mai vanitos dintre directorii de ziare — și cel mai sigur de ziua de mîne.

1922

PARADISUL CĂRȚILOR

Iată dulapuri, scaune, vitrine ; iată paturi, sofale, fotolii, covoare ; iată porcelana, tablouri, medalii, lucruri mărunte scobite în metale, în oase și în lemn. Sala de mîncare cu pereții de stejar sticlește din cristale și argintării din cheotorile de alamă lustruită ale sertarelor încărcate cu scule pentru masă. De-a lungul apartamentelor și pînă la bucătăria acoperită cu aștri de aramă, se vădește o gospodărie diversă, bogată și suculentă. Stăpîna casei, cu bătrînul bariș alb înnodat pe ceafă, dă tîrcoale lucrurilor și odăilor cu cîrpa de șters praful în mînă, toată dimineața. Veselă și zveltă, tinerețea ei nouă și vigoarea ei amoroasă recompune zilnic tabloul imens al căsniciei, descompus de viața unei zile.

În moliciunea unei canapele e-o luptă necurmată între pisica răsturnată ca o leneșă odaliscă, și cîinele glumeț, pregătit mereu pentru un asalt imposibil. Vîrful mănușii de catifea moale pe care mîța o ținea indolent ridicată conține un ghimpe drăcesc, rezervat impetuozităților exagerate ale cîinelui. Uneori contractul s-a încheiat. Motanul se așază cu burta-n sus pe parchetul lungului coridor, își desface coada, și fesul stropit pe corpul alb cu o pată neagră, trasă pe un singur ochi ca o tichie, îl purică, delicat și-i roade pielea cu grijă.

Curtea e-o planșă ilustrată pentru zoologia elementară a copiilor, doi băieți și o fetiță de mărimea unor pepeni născuți în același sezon. În legănarea nesigură a trupurilor pline și naive, abia dezlipite din întunericul misterios al pămîntului cald, zămislitor de veșnice vieți, se ghicește, parcă, vrejul lung, pneumatic, natal și copiii sînt ca niște cantalupi sculați în picioare. Cocoșul arămiu, cu creasta de carmin violent, cărnoasă, înveșmîntat în odăjdii de Mare-Vizir, își poarte cadînele mascate pînă la pleoape cu mantale pestrițe fără nici o strălucire, prin desimea grădinii. O gîscă albă, cu ciocul zugrăvit în gălbenușuri de ouă, umblă pribeagă și străină printre animalele gospodăriei ca porumbielul Sfîntului Duh, adăpostit din întîmplare în pomul cu ciori ; dar natura, care nu a pus în ochii-i de victimă mediocră nici o subtilitate și nici o psihologie, pare să fi destinat-o cu gîtu-i imitat de la lebede, cu șoldurile-i proaspete, singurelor ustensile ale bucătăresei. Un cîrd de purcei, ca niște șobolani cu coada răsucită, sînt ocupați în toată vremea cu deplasarea din loc în loc, prin alergări generale. Diaconi voioși, ei presimt imobilitatea viitoare, arhiepiscopală, și se folosesc cu entuziasm de mișcările încă neîmpiedicate de ireductabila slănină. Dulăii curții păzesc intacte, pînă la Sărbători, toate orătăniile gospodăriei pentru stăpîni : ei știu că oasele atîtor făpturi mărețe, care ademenesc pensula zugravului de vietăți, le sînt de veac hărăzite și ochii lor contemplă cu ironie zbuciumul ogrăzii.

Iată grajdurile, magaziile, pivnițele, crama, oile, boii cu coarne cît niște brațe, staulul vacilor, pătulele și fîntîna.

Toate acestea au expresia lor de sinteze în camera mare din fund a boierescului conac, unde patru pereți întregi de cărți trăiesc de cîteva generații cu cotoarele întoarse către lumină. Înțelepciunea, trecutul, gîndirea și reveria tuturor popoarelor de cînd au început să-și însemne, pe pietre și scînduri, s-au filtrat pînă în bibliotecă. Ca niște flacoane, fiece carte conține sucul unei distilări, o esență tare, o licoare dulce. Artificiile industriale au prețuit lucrurile indiferente naturii, cu care natura, posesoarea și creatoarea tuturor tainelor nu are ce face : pulberea impalpabilă a cugetării au strîns-o și au închis-o în niște cărți.

Obișnuiți cu cartea, care de multe ori ne plictisește și ne sugrumă, noi nu ne mai dăm seama ce bijuterie de ingeniozități fizice și intelectuale reprezintă. Dacă Dumnezeu a făcut totul din nimic, singură cartea el nu a făcut-o, iar omul este adevărat că a făcut cartea din chiar nimic. Însuși universul vădește cîteodată un conținut mai mic decît unele cărți în o sută de pagini, și cititorul poate duce în buzunar, în forma unei tablete cartonate, străbătînd piața, orașul și bucătăria, un extract integral a tot ce a fost și ce va să fie.

În rîndul castelului de pe moșia semănată din nou, e un paradis, închis într-o cameră albă. Acolo, ostenit de muncă, după ce și-a adăpat vitele și a comandat argații și a împărțit cîini în gărzi vigilente, proprietarul stă cîteva ceasuri de vorbă cu sfintele și înfiorătoarele cărți. Cărțile trecute, cărțile de pe vremuri care au ajuns ca și pămîntul de scumpe. Cărțile care imobilizau o viață și un destin, cărțile care nu se mai scriu. Și cărțile care nu se mai tipăresc...

1923

REALITĂȚI

Una : scumpetea. Alta : belșugul de numerar. Între ele a treia : lipsa. E paradoxal, dar paradoxul trăiește și e public.

Agentul informator prin excelență nu e nici Ministerul de Finanțe nici al Economiei Naționale, ci chelnerul. Să-l vedeți ce ocupat e și ce voios ! Niciodată n-a fost atît de binecrescut : împarte surîsurile ca o balerină, toate consumațiile poartă floarea unei gurițe cu as. Are, nu e vorbă, zîmbete și mai deosebite pentru o anumită duzină de consumatori, admiratorii lui, care-i zic pe nume ca lui Botticelli, cu o intimitate de cunoscător și de camarazi. Cine începe să calce a boier — și asta începe repede în București, unde omul, te miri pe ce, e de o mojicie aristocratică și plin de sineși ca un curcan, ia un aer de Ludovic în dantele și preferă oricărei trepte de bucătar, pe chelner și valet, personalitățile care poartă grija prețiosului stomac și a fundului intestin.

Un chelner din Centru, care ar corespunde în învățămînt cu profesorul universitar și în științele medicale cu marele Chirurg, nu e prea mulțumit, spunea cineva, prea bine situat în administrație ca să nu se vadă, cu cîteva mii de lei pe seară. Dacă ia titlul, echivalent cu doctorul, de *Maître d'hôtel*, care sună cam ca Versailles, sau de *Ober*, se înțelege că apuntamentele sînt în stare să scîrbească și pe un

membru de la Casație, că nu s-a apucat de o meserie mai bună.

Același personaj, pomenit mai sus, spune că «un loc de teatru» s-a urcat ori se va urca zilele acestea la șase sute de lei, iar unul în loje la două mii, și că din ștampilarea de control se dovedește că locurile sînt vîndute dinainte pe două săptămîni. Arta dramatică e în mare onoare. Ca la greci.

Paralel, toate localurile sînt pline. Cîte trei-patru rînduri de clienți fac anticameră în jurul meselor, la garsonul preferat, acela care le alege cea mai bine potrivită alimentație pentru obținerea unui ulcer, a unei dispepsii sau a unui diabet, pe cînd pivnicerul și lichioristul le țin ascunse în rezerve cele mai fine ingrediente pentru ciroza ficatului.

După o repetare de asemenea mese, clientul, congestionat, cu ochii umflați, cu creierul îndopat și cu gura opărită de lăturile interioare, nu mai e bun o lună, un an, o viață, de nimic și dacă nu ajunge în temniță mai de vreme, dorește posturi și treburi din ce în ce mai grase, devenind și om de opinii. E caracteristic că după ce au servit boierii și au lăsat șorțul la bucătărie, chelnerii, la rîndul lor, tabără pe alte localuri mai mici, fac și ei pe boierii, serviți de alți chelneri, mai mici, care-i primesc cu «Domnule Doctor», «Domnule Președinte», «Domnule Profesor» și cu «Să Trăiți» !

Se va putea împăca vreodată atîta risipă neghioabă de o parte, cu marea răbdare de cealaltă parte ? Nu se poate găsi formula care să cumpănească apetiturile cu oamenii și să-i împiedice pe unii să cheltuiască mai mult decît cîștigă și pe alții să nu adune fără trebuință ?

Care-i filozofia adecuată cu sentimentul de nerușinare, ca să-l modereze, fără ca filozofii ei să fie primii nerușinați ?

Cunosc în marginea acestui oraș de căpcăuni obezi un proprietar de podgorie, care o muncește cu mîinile lui, un înțelept de aproape optzeci de ani, care n-a strîns niciodată un ban, pentru că l-a dat îndată ce ajungea la el, și care se hrănește cu zece lei pe zi, exact.

1923

CRĂCIUNUL ÎN PAȘTE

Monarhia oferă impunătoare aspecte estetice. Primirea noilor episcopi la Palat, cortegiul lor fastuos, trăsura «à la Daumont», au umilit decorul bucureștean. Capitala însă și-a luat orgolioasă revanșa, aruncînd pe umerii săi municipali, de zîntîi aprilie, zăpada unei hlamide regale : hermină meteorologică, împestrițată cu pete negre de noroi edilitar, și astfel, tocmai cînd marele Colegiu — cu solemnitate de Conclav — alegea noii episcopi, s-a petrecut această revoluție teologică, în urma căreia Crăciunul s-a întors năvălind în Paște. De fapt, însă, nu e decît simplificarea unei proceduri care complică de 1923 de ani Calendarul. La Crăciun, Iisus s-a născut. De Paște, după patimi, Iisus înviază, ceea ce, de fapt, e tot o născare. Meteorologia animată de un remarcabil spirit juridic, a preferat, se vede, o conexare și a făcut, de-a dreptul, Crăciunul în Paște. Așa se lămurește rostul hivernalei priveliști de-o zi pe care Capitala ne-a oferit-o între două ceasuri de primăvară, parcă am fi trecut succesiv la o panoramă — în fața a trei peizaje diferite. Orice s-ar spune, Crăciunul în Paște, chiar dacă are altă explicație, rămîne o minune pur religioasă. Se vede că meteorologia e ortodoxă creștină și nu admite schimbarea calendarului, după ordinele administrațiunei laice. Paștele acesta, care vrea cu

Cunosc în marginea acestui oraș de căpcăuni obezi un proprietar de podgorie, care o muncește cu mîinile lui, un înțelept de aproape optzeci de ani, care n-a strîns niciodată un ban, pentru că l-a dat îndată ce ajungea la el, și care se hrănește cu zece lei pe zi, exact.

1923

CRĂCIUNUL ÎN PAȘTE

Monarhia oferă impunătoare aspecte estetice. Primirea noilor episcopi la Palat, cortegiul lor fastuos, trăsura «à la Daumont», au umilit decorul bucureștean. Capitala însă și-a luat orgolioasă revanșa, aruncînd pe umerii săi municipali, de zîntîi aprilie, zăpada unei hlamide regale : hermină meteorologică, împestrițată cu pete negre de noroi edilitar, și astfel, tocmai cînd marele Colegiu — cu solemnitate de Conclav — alegea noii episcopi, s-a petrecut această revoluție teologică, în urma căreia Crăciunul s-a întors năvălind în Paște. De fapt, însă, nu e decît simplificarea unei proceduri care complică de 1923 de ani Calendarul. La Crăciun, Iisus s-a născut. De Paște, după patimi, Iisus înviază, ceea ce, de fapt, e tot o născare. Meteorologia animată de un remarcabil spirit juridic, a preferat, se vede, o conexare și a făcut, de-a dreptul, Crăciunul în Paște. Așa se lămurește rostul hivernalei priveliști de-o zi pe care Capitala ne-a oferit-o între două ceasuri de primăvară, parcă am fi trecut succesiv la o panoramă — în fața a trei peizaje diferite. Orice s-ar spune, Crăciunul în Paște, chiar dacă are altă explicație, rămîne o minune pur religioasă. Se vede că meteorologia e ortodoxă creștină și nu admite schimbarea calendarului, după ordinele administrațiunei laice. Paștele acesta, care vrea cu

orice preț să sosească treisprezece zile înainte, încalcă domeniul gregorian al strămoșului Crăciun, iar revolta acestuia devenind legitimă, ofensiva lui spre citadela zilei de Paște își găsește iertare în generozitatea creștinească. Paștele nou privind spre Crăciun, Crăciunul vechi spre Paști — întîlnirea avea loc pe hotarul zilei de întîi aprilie. Adversarii au renunțat însă la luptă, fluturînd albul zăpezii, ca un steag de armistițiu.

Singurii pentru care Crăciunul în Paște rămîne o întîmplare fără însemnătate, sînt cei obligați să dea cadouri: pentru ei, ori Crăciunul, ori Paștele, înseamnă aceeași cifră trecută la pasivul contabilității personale.

1923

PAȘTELE CALULUI

L-a creat fantezia populară sau pur și simplu cumințenia etnică negustorească silită să opună o dată eficace cămătarilor din Fanar, care purtau în catastiful lor, cînd era vorba de respectarea unor obligații, enigmaticul termen: *ad calendas grecas?* În vîltorile istoriei, «paștele calului» a fost salvator, fiindcă era formulă de conservare națională, opusă tendințelor de acaparare zărăfească. De cîte ori bizantinul venea să ia puțin din aurul bogățiilor românești în schimbul unor foloase acordate «*ad calendas grecas*» — românul hotăra, ca dată pentru îndeplinirea obligațiunilor sale, paștele calului.

Grecii trebuie să fi privit lung și întrebători, ochii cîrlanilor, pentru a lămuri rostul sărbătoarei cavaline. Dar caii aceștia mici, legați, vînjoși — înfrățiți cu stîncile carpatine și cu întinderile șesului din Bărăgan — n-au elocvența cailor din Maeterlink și răspunsul, în ceea ce le privește paștele, rămîne enigmă.

Oricum, privirea lor melancolică de azi ne lămurește că paștele nostru nu e al lor. Cai de trăsură, cai de sacă, sau cai de tramvai,

de ați ști voi de cîte ori paștele vostru e, totuși, al nostru, cu deosebirea că sărbătoarea omenească e efemeră, pe cînd a voastră e perpetuă. Rămîne de văzut, dacă paștele calului e sărbătoarea unei bucurii sau, mai curînd, doliul unei continue așteptări.

1923

LUCHIAN, EMINESCU ȘI PELERINUL

Învierea pictorului Luchian în amintirea diversă a celor încă în viață s-a petrecut de curînd, în același timp cu ivirea din morți, din morții cei adevărați și din morții ceștilalți, a poetului Eminescu. În drum spre cimitirul din care moaștele poetului nu au fost scoase pentru a fi închise într-un creștet de munte sau într-un parc, întristații palavragii de întruniri funebre și-au adus aminte și de Ștefan Luchian.

Cu toată osteneala unui mănunchi de bune intenții, atmosfera alaiului a fost artificială. Dintr-o dată și fără un motiv mai mult față de anul trecut și de toți anii trecuți, cînd singure tramvaiele și autobuzele au circulat între Capitală și periferia celor îngropați, un pîlc de intelectuali și-au luat curajul și a pornit în pelerinaj la niște morminte abandonate, cărora le-ar fi lipsit niște statui.

Domnul doctor Voiculescu, poetul, a semnat cu acest prilej un articol manifestînd că lui Mihai Eminescu i s-ar fi cuvenit încă de mult un monument abstract, foarte potrivit cu natura poeziei, o ediție luxoasă a poemelor. Citām cu atît mai bucuros pe autorul articolului cu cît ni s-ar părea nedelicat să citām aceeași părere emisă pe vremuri de noi — și repetată fără ecou subt iscălitura noastră. Noi adăugăm, într-adevăr, o judecată supărătoare afirmînd

în viața dramatică și în mucenicia milenară a marelui artist le-a fost cu putință a se isca : au fost cu adevărat intervenții strict anumite. Ei ar fi putut să se informeze și să dezvolte că Luchian a cunoscut o epocă îndelungată de ignoranță deplină, tocmai epoca florilor împricinate ; că în tot timpul precedent snobismului și modei, doi unici cumpărători vizitau pe Luchian și-i permiteau să-și ducă zilele de-a lungul nopții, ca niște oglinzi fragile ale florilor lui : domnul Virgil Cioflec, autorul singurului studiu informativ apărut în volum ilustrat asupra pictorului, și decedatul Alexandru Bogdan-Pitești. Fără acești doi prieteni de tot momentul, «zugravul» cum se chema el pe sineși, ar fi murit poate de aceea puțină foame, care mai înviora procentul animalic de 90% defunct, al insului său, retras și concentrat în inteligență.

Aceste prietenii de ofrande deghizate, deși răsplătite cu o contravaloare importantă, sînt acte culturale de interes public și profund educative. Ele trebuiau puse în priveliște măcar cu scopul practic de a genera emoțiunea și actul ; căci înăuntrul sterilității zgomotoase a zilei de azi, cazurile Eminescu și Luchian pot să se ivească, de nu ne-am gîndi decît la starea deplorabilă a cîtorva pictori și scriitori ca aceștia, în egal sau în mai mic nu este admisibil să se reediteze, fără o categorică scădere pentru timpul nostru, plin de variate inițiative culturale și fals culturale și corespunzător cu fruntariile unei mari Românii și cu exploatări uriașe ale pămîntului românesc, indiferențele vechi, animate pe niște morminte. Iată un mort foarte recent : Orațiu Dimitriu, a cărui pondere artistică nu sîntem obligați să o cumpănim. El însemna orișicum mai mult decît «artistul» Tănase — cu iertăciune — și

decît furnizorii domniei sale de literatură dansantă. În linia culturală este scabros ca domnul Cărăbuș să se înzestreze, în vreme ce Orațiu Dimitriu nu are cu ce să-și cumpere medicamente și speranțe. Trebuie adus obrazul finanței și al bunului trai depravat să roșească prin exemplificare și atunci bolovanii de piatră și bronz instalați pe osemintele artiștilor ne vor sluji ca să-i aruncăm înapoi cu praștia în tigvele găunoase ale contemporanilor nepăsători.

Cercetătorii de aproape ai vieții lui Luchian ar mai fi putut afla că în momentul cînd mai vivota din buchetele lui o frunză, Luchian a fost arestat în pat și silit să intre în agonie asasinat, de către un procuror zelos să satisfacă accelerat capriciul țîfnos al domnului Victor Filotti, fost Sindic al Bursei, pe vremea aceea brațul drept și locotenentul lui Take Ionescu și care voia să confrunte în arest pe pictor cu propria lui iscălitură, presupusă frauduloasă în colțul unui ghiveci tot de flori !

Pentru edificarea majorităților care asistă dezgustate și uimite la iscarea și durata opulențelor inexplicabile, informatorul ar mai fi aflat că pentru ca să poată trăi ca un muncitor manual, după ce își cheltuise averea moștenită, Luchian a zugrăvit și cîteva case cu bidineaua chivuței, între altele casa domnului Victor Antonescu, eminentul fost ministru plenipotențiar al României la Paris, în neștire intelectuală de a înțelege pe Luchian și de a-i găsi o altă îndeletnicire, însă extrem de apt pentru priceperea și reprezentarea poporului întreg care i-a dat naștere lui Luchian, în străinătate. Ar fi descoperit informatorul și un detaliu extrem de original, menit să caracterizeze individualitatea unui mare diplomat. Reclamîndu-i prin bilet plata salariului tocmit

și motivîndu-și biletul cu scuze triste, trase din lipsa lui de hrană și de îmbrăcăminte, viitorul deputat al regatului la Paris i s-a înmuiat inima generoasă. În schimbul salariului, Luchian primea, în urma biletului, înfășurată într-o gazetă, cu abonamentul probabil neplătit, o păreche de nădragi uzați, purtată de însăși ființa distinsă, de la ombilic în jos, a donatorului. Aceasta constituia îmbrăcămintea ; dacă s-ar fi gîndit și la hrană, domnul Victor Antonescu i-ar fi trimis lui Luchian într-un pachet și merindea extrasă din aparatul purtat în pantaloni. Să ne grăbim să adăugăm că pictorul, abjectat, a reexpediat cu urgență și imprecațiile cuvenite, domnului viitor ministru, plata în natură a muncii efectuate. Nu ne-ar mira să descoperim vreodată numele donatorului subscris cu suma de doi lei pentru monumentul lui Eminescu.

În sfîrșit, ar mai fi aflat confrații din presă, cine anume, iarăși anume, a proclamat cu o stăruință zadarnică valoarea combătută a pictorului Luchian cu zeci de ani înainte de a fi fost subit descoperită.

Pentru cultură și morală, devotamentele, luptele și adevărurile exprimate sînt factori determinanți și care trebuiesc respectuos reținuți.

1926

PRĂVĂLIA LUI ESCULAP

Sîntem obișnuiți să respectăm atitudinea meditativă și analitică a farmaciștilor și ceasornicarilor. Realizarea în piulița de porcelan și în flacon a rețetei, compusă din centimiligrame și examinarea organismelor microscopice ale tictacului cu lentilă, dau acestor meșteri de molecule și magnetisme, expresia magilor popularizați de stampe, și o moralitate evidentă de monahi.

Mă durea capul și am intrat într-o farmacie de lux, în care nu mai tîrguisem leacuri niciodată. O domnișoară involtă ca un călăreț, ocupa cu bustu-i elocvent jumătate din tejgheaua de lucru a farmaciei. Chica tunsă ciobănește juca pe ochi și la tîmple, din ciucuri ondulați și cîrlionți. Pe grumazul golit pînă dedesubtul mesei sărea lăcusta de aur a unui breloc. La încheietura mînii zvîcnea, strîns într-o centură din același metal, un ornic minuscul, un pițigoi. Obrazul era dramatizat, cu adîncituri de scoici obscure subt sprîncene, buzele sîngerau de brilantină purpurină, de tîrtița catifelată a urechilor spînzurau luminile unui șir de coacăze minerale.

Mișcat de atît spectacol într-o spițerie, am pretextat o cercetare prin geamul vitrinelor oblice, în care, «specialitățile» străine, vîndute cu prețul original, înmulțit cu patru, sînt organizate pe grupuri și subt cheie, ca fructele

unui bijutier. Erau acolo purgative cu numele muzical de poemă, format industrialmente din alăturarea primelor silabe ale unei ecuații chimice complexe, și supozitoarele, servite în cutii studiate din punctul de vedere estetic, cîntau geniul limbii eline pe etichete de mărțișor. Bătăturile și moartea lor erau reprezentate în fiole de culoarea azurului adevărat. Remediile vomitive, furunculoase și antisifilitice se amestecau într-un vîrtej cochet de forme, de poleieli și de sticliri. Imagine, de fapt, în mic, a torentului de vieți vînturat prin fața galantarelor imense ale farmaciei, de automobile elegante, în care stau ambalate în mătase, catifea și pînză fină de in, tuberculozele, obezitățile, paraliziile, cancerul și alte beteșuguri alese și lente, făcute pentru specialități.

În dosul tejghelei văzui organele de umblat ale domnișoarei, care, goale pînă între genunchi, ofereau priveliștea ciorapilor impecabili de ibrișin și pantofilor sticlitori.

Cu o remarcabilă plictiseală domnișoara mi-a pus dinainte medicamentul cerut, după ce, absentă din funcțiune și contemplînd exclusiv promenada, îmi servise un dop de plută, o pipetă de cauciuc pentru guturai, o canulă, un roșu de buze și alte obiecte cilindrice, care se asemănau la pipăitul distrat cu tubul de comprimate, cerut respectuos, de către client.

La casă, o domnișoară de un format și o conformație identice cu domnișoara precedentă, îmi dete un rest evaziv, pe care aș fi putut să-l încasez de cîteva ori. Ochii orientali ai domnișoarei de la casă urmăreau în special siluetele domnilor ofițeri, care îi plăceau deopotrivă, ca pasionatului de macaroane orice paste făinoase, indiferent de proveniență și desen, cu sau fără gaură, turtite și netede sau rotunde, masive sau filamentoase.

Cu restul în mînă, mi-am permis să staționez un moment și să contemplu interiorul întreg al prăvăliei. O serie mare de divinități femele deopotrivă de oacheșe, de languroase și de elegante, se distribuia prin variate îngustimi de rafturi. Un miros de harem și piscină se ivi odată cu analogia, iar imaginația literară s-a văzut servită de cadîne lasciv. Farmacia părea într-adevăr un bazar închis de senzualitate, în care clienții de toate vîrstele găsesc în suluri și fiole picăturile mai tari, mai slabe sau cu totul radicale, potrivite gradului lor fiziologic, iar pe fundul cutiei adresele pentru verificat efectul.

Cineva se plîngea cîndva că meseria de calfă de farmacie este mizerabil retribuită. Poate că studentele austere, îmbărbătate de severe discipline. Poate că studenții macerați în bibliotecă și laborator. În Prăvălia lui Esculap, asistentele păreau curtezanele unui marchiz galant și migăloasa profesiune de cîntăritor de imponderabili era pentru aceste vestale o condescendență consimțită fabulei muncii.

Pe o bancă, așteptau cîteva resemnări jignite, nedemne de cadrul cartierului anumit. Și o mamă, deznădăjduită de așteptare, își îndemna copilul zvîrcolit pe genunchi, la răbdare.

Din fund, apăru jovial și tabetic obrazul strîmbat din zgîrciuri, totuși satisfăcut, al unui eunuc voluminos, care se clătina cu voluptate, ca la suvenirea unei orchestre de peste noapte.

După aureolă și ton el se părea să fie patronul, doctor și botanist, expert în remedii, vindecător și vraci.

1927

MINORITARII ȘI VECINII

Se pare că ziarul *Rampa* urmărește o intenție frumoasă : cunoașterea literară a majorităților cu minoritățile din țară.

Ca scriitori, evident, nu sîntem datori să citim ungurește, nemțește, rusește și eventual idiș, în original. Cîteodată calitatea de autor de literatură se împacă destul de armonios chiar cu însușirea inaptitudinilor pentru limba românească, în care scrim, fără să insităm prea mult asupra gramaticii, o abstracțiune chiar pentru unii profesori universitari de literatură, conduși să confunde numerii, genul, cazurile, coarnele și urechile.

Probabil că nu e inutil, ca scriitori, să cunoaștem cîte o limbă, două de ale concetățenilor noștri minoritari și-i todeauna posibil și la vîrsta suficienții și la atitudinea fuduliei de a învăța o limbă-două. Mai mult, ar fi de dorit, pentru prepararea noastră morală și poate intelectuală, să știm și ceva limbi de-ale vecinilor noștri, care cîteodată învață, probabil că nu fără folos, limba noastră.

Însă este extrem de necesar să ne cunoaștem literaturile dacă nu limbile, din care ne lipsesc traduceri, și de cele bune, și de cele rele. A citi numai ziarul *Excelsior* și pe confratele lui *Le Matin*, din care ne informăm și devenim experți în literatură franceză, poate fi destul pentru un amator pensionar, care își îngrijește mustățile cu colorante și mintea cu cosmetic ușor. Unui scriitor, în sensul social și artistic al cuvîntului, te miri de ce profesional și totuși profesional, e nevoie de mai mult.

Oricît am vibra de parizian, sensibilitățile vecinilor noștri fizici, de care ne desparte o fruntarie de pămînt, și mai ales cu personalitatea celor dintr-o țară cu noi, de care ne desparte o graniță sufletească. După cum timpul ne leagă de un stil, tot așa pămîntul ne leagă de o împrejurare. A ignora munca artistică actuală a Varșoviei, a Moscovei, a Pestei, a Vienei și a Sofiei, cu atîtea rezonanțe și complemente în interiorul țării noastre, este mai mult decît a ne dezinteresa disprețuitori de vocea care cîntă așa de frumos în apartamentul de alături sau de măgarul brutal care se descalță seara de copite, deasupra noastră, în etajul de sus.

N-am putea spune dacă le putem da un echivalent complet celor patru-cinci naționalități și fracțiuni de popoare, cu care este de dorit să se stabilească un negoț intelectual : laolaltă, și uneori în parte, ele fiind mai numeroase decît noi. Putem însă lua și cunoaște foarte mult de la ele. Măcar documentar și pentru memorie, folosul e sigur și concret. Ba, dacă nu ne înșelăm, cunoașterea lor ne slujește să ne deslușim pe noi și poate ca să ne cinstim mai mult decît o facem.

Scriitorii minoritari au o superioritate sigură față de noi. Ei sînt factori reali ai popoarelor în limba cărora scriu, pentru că sînt citiți de toată lumea lor, și de negustori, și de financiari, și de oamenii politici. Cărțile lor, revistele lor, ziarele lor, se vînd incomparabil mai mult decît ale noastre între ai noștri, lectori de *Excelsior* și de *Matin*. Noi, ceștilalți, românii, sîntem citiți de o elită relativ restrînsă

și oamenii noștri politici nu numai că nu ne citesc de fel, întîi pentru motivul că ei nu citesc nimic — dar sînt atît de străini de rostul nostru, de valoarea noastră, de scuza noastră de-a exista și persevera pe un drum ridiciol de improductiv, încît ne socotesc dacă nu totdeauna ca pe o clasă de neputincioși sociali, dar ca o fracțiune a marelui deșeu *tout a l'égout*. Funcționarea noastră în viața poporului nostru nu constitue obiectul nici unei atenții și al nici unei datorii. Bulgarii, ungurii, muscalii și-au pus scriitorii la lucrare. Toți scriitorii lor lucrează în specialitatea ce-o au, nu ca niște rari sinecuriști ai unei autorități, ci miluiți de presă ai unui partid sau om politic, încadrați în disciplina statului respectiv.

Subt acest raport avem, noi românii, mult de învățat de la confrații minoritari și poate că subt influența spiritului de demnitate, care va progresa încet, și orientați de conștiința profesională ce-o au ei în ceea ce-i privește, să parvenim și noi să ne descifrăm și să ne individualizăm socialmente, ca o putere utilă, destoinică și care trebuiește cu sila, dacă nu prin firea simbolului, respectată.

Și din punct de vedere artistic și din punctul de vedere social, un schimb de valori, un comerț între noi și minoritari, și vecini, este civilizator și cordial.

Scriitorul român, dacă îl observăm exact, mai este străin și de toate mișcările și evoluțiile ce interesează timpul și susceptibilitatea de devenire omenească a neamului din care face parte. El în toate chestiunile este de perfect acord cu autoritățile administrative și cu oamenii de la guvern. O inițiativă inspirată de o idee, de o necesitate, de o însuflețire cît de puțin discordante cu acea ordine de circulație, care se confundă cu disciplina unui popor întreg, sau al unei clase sociale, nu-l atrage pînă acum niciodată.

Ceva mai mult : ca să nu supărăm pe nimeni, nici pe mama nici pe tata, nici pe vizitiul proprietarului momentului, noi nu adoptăm o ținută măcar teoretică, nici în problemele lipite strict de viața și de onoarea noastră profesională. Subsemnatul m-am străduit pe vremuri să adun cel puțin douăzeci de confrați într-o organizare de apărare profesională. Un manifest, rămas în manuscris, mi-a fost iscălit de patruzeci de confrați : nici unul dintre ei nu s-a prezintat, ca să existe asociat, în carne și oase, la nici un apel de întîlnire — și este probabil că, dacă aș fi publicat manifestul, aș fi înregistrat a doua zi patruzeci de dezmințiri. Noi știm să fim bravi la bucătărie și în tramvai, atîta timp cît o acțiune se manifestă în șoaptă. Lumina din a cărei sutași ne considerăm că sîntem, ne înfricoșează.

E aci un fragment întrerupt dintr-o preocupare vastă. Tare ne-am simți mulțumiți, dacă pe cale de înțelegere sau de atac am putea să o dezvoltăm în coloanele *Rampei*, după cum s-a început, cît mai mulți confrați, pînă la ultimele detalii și consecințe.

1927

MOARTEA LUI ION BRĂTIANU

Moartea lui Ion Brătianu, evenimentul dominant al toamnei, nu a fost alternat în simetria lui expresivă decît de spectacolul înmormîntării. De-a lungul drumului negru, între București și Florica, țărănimea, informată de instinct și turburată de intuiții, a întîmpinat carul purtător al unor oseminte ce nu vor fi sfărîmate de timpuri, cu o spontaneitate de reflux oprit în loc. Liniștea de pămînt a plugarului, cernit în albul, deopotrivă și al jalei și al bucuriilor lui măsurate, a întrecut în toate accentele împrejurării, darul de gîndire și elocință al lacrimilor scrise și grăite.

Pe racla primului ministru al istoriei contemporane presa a grămădit banale și inferior convenționale coroane de flori de hîrtie. Reputații meșteri ai foilor tipărite zilnic și săptămînal, maimuțoi de atitudini și flașnetari de vocabulare, au trecut penibil examenul confruntării cu un moment controlat, incapabili să escorteze trecerea din viață în nuanțele eternității, cu marșul funebru al unei orchestre de intelect. O literatură de mediocritate compactă și densă, zboruri de purici și de lăcuste mici, au trădat vreme de o săptămînă nivelul de curbe plate, la care se poate ridica inteligența lor sintetică și punctul unde se oprește frîntă sulița lor, aleasă din solnița cu scobitorile de dinți.

Cît privește oratoria, care îndeobște sădește cei dintîi cedri și molifți la căpătîiul oamenilor îngropați în cenușile mari ale veacului, ei nu i-a lipsit, pe lîngă un elementar talent și o cursivă măcar însuflețire, nici reprezentanța grotescului patetic. Un fost coleg, dacă se poate spune fără o amărăciune și fără un surîs, al lui Ion Brătianu, un fost ministru al lui, un acrobat al fuduliei și al înfumurării de sine, a recurs la o imagine de remarcabilă senilitate verboasă, comparîndu-l pe improvizatorul lui cu o pîlnie, nici mai mult nici mai puțin. Acest fost ministru, al cărui chibrit cerebral se tocește la frecare, ca să scapere asemenea scînteieri, a putut să împărățească peste pravili și să fie păstrătorul un timp al Sigiliilor domnești !

1927

CULTURĂ ŞI PORTOFOLIU

Măcar prin lipsă de subiect literar, confraţii discută din ce în ce mai mult îndatoririle statului faţă de literatură. Nu e încă o victorie dar este un progres. Pînă deunăzi un singur individ îşi luase sarcina obositoare să repete de cîteva ori pe an, auzului indiferent din literatură şi din stat, litania monotonă a unei duzini de revendicări naturale. Pe nesimţite, flaşneta s-a înmulţit şi acum ne întîlnim săptămînal, şchiopătînd subt lada cîntecelor de lemn, cu o întreagă ceată de cerşetori de înţelepciuni generale. Ideea, ieşită din crisalida de azur, se face practică şi ia consistenţă. De la Paşti la Crăciun s-au scris destule articole de presă, ca să cîştigăm impresia că lucrul nu se va opri la marginile ziarelor în care au încăput şi că este vorba aproape de o preocupare constantă.

Poate că se zăreşte momentul cînd autorii, renunţînd să exprime vederi izolate, cu aerul că au făcut descoperiri proprii, pe care nu-i mai rabdă sufletul să le tăinuiască, îşi vor da o întîlnire şi vor elabora împreună, cu răspunderi asociate, un punct de vedere activ şi o tenacitate uniformă. Drept vorbind, statul, oamenii statului, în totala lor absenţă de iniţiativă pe un teren necunoscut, aşteaptă să fie supăraţi, pişcaţi cu biciuşca şi puşi să ţie dreapta cu sila. Scriitorii, cu tot respectul ce

se cuvine competinţii infailibile a unui guvern, sînt mai competenţi decît miniştrii propuşi la orientarea intereselor culturale, în meşteşugul lor.

Fiecare din confraţi s-a putut convinge cel puţin o dată că miniştrii cei mai puţin informaţi în materia ce-i doare, sînt miniştri de resort. Ei nu prea ştiu, evident, cum se face o carte, dar ştiu şi mai puţin cum anume o carte se tipăreşte şi cum anume se vinde. Ei abia ştiu, mi se pare, că o carte este un ce cultural — sau ştiu atît, că sînt culturale cărţile ce s-au scris odinioară, de mult, de către autorii decedaţi cine ştie cînd şi că aşa-numita cultură nu se interesează decît de morţi, autorii vii neputînd fi culturali, din pricină că sînt încă în viaţă şi că plătesc impozit global. Un scriitor viu nu poate aspira din toate puterile lui decît la ceasul cultural al decesului, provocîndu-l, ca ajutorul domnilor miniştri să vie cît mai neîntîrziat pentru împlinirea marelui deziderat al rafinamentului cerebral şi artistic. Cartea vine ca pasărea, singură, de undeva de sus, din stele sau din evuri — şi ciripeşte la auzul încîntat al domnului ministru. Dealtfel, atunci cînd se vor aduna să pună la cale o metodă de lucru pentru obligarea statului să se ocupe şi de petrol însă şi de literatură, scriitorii vor avea de născocit, pentru a fi adaos la temperament şi la tehnică, un mijloc de a se recita cărţile singure, un ghiers, fără ca domnul ministru să se obosească. Dacă se va putea ca această lectură cîntată să opereze în timpul mesei sau, mai bine, în timpul somnului, pentru ca bărbatul de stat să nu piardă nimic din durata veacului său de om extrem de ocupat, este neîndoios că miniştrii

vor afla de existența și a scriitorilor încă nedefuncți.

Pînă la crearea bibliotecii-gramofon, dorită sincer de oamenii de stat serioși, confrații să binevoiască să se strîngă laolaltă, independent de marea lor individualitate și de geniul lor cel fără de păreche și paralel cu articolele care ne vor dovedi pe fiece zi mai mult inaptitudinile guvernamentale și ridicula situație a unei munci de pierde-vară gravi, fără idei și fără program, să intercaleze în mintea miniștrilor realități.

1928

BĂȚUL RADIOFONIC

Cînd cronica va povesti temerile bufone și considerentele grotești care s-au opus la introducerea radiofoniei în România, publicul va înțelege de ce a rămas cu zece ani înapoi.

S-a găsit și aci un băț, cu funcțiunea tuturor celorlalte bețe, băgate cu ifos în roțile activităților naționale, încremenite în nisip, la comanda principiilor cîte unui cretin sentențios și dictatorial.

Au fost cîțiva miniștri ai comunicațiilor, dispăruți odată cu semnătura lor din hîrtiile ministerului. Cine mai aude și cine mai vorbește de ei, inutil agresivi și dușmănoși fără motiv, recrutați din mediocritate și servilism? Violîndu-i-se toate libertățile, cetățeanul a fost brutalizat și în fundul sentimental al urechii, căci miniștrii, bolnavi de bucuriile altora și satrapi ai minusculei lor suficiențe îmbufnate, i-au interzis să primească în căminul lui, sărăcit de fiscalitate, și cîntecul din vînt.

Timp de zece ani, n-a avut voie să asculte pe Beethoven orchestrat la Praga, la Viena, la Varșovia, la Roma și chiar la Belgrad și la Stambul, decît timpanul infradelicat al unui domn, care se numește Giurgea, delegatul senzațiilor noastre artistice și interpretul nostru unic în eter. Ați aflat cel puțin că acest Cezar al văzduhului românesc există, ca băț consacrat? El devastează zilnic cerul, contra unui

venit de cîteva sute de mii de lei asigurat de statul român, și îl golește de sunet. N-ați aflat...

Acest domn, informat probabil că radiofonia slujește la milioane de cetățeni americani, englezi, francezi, germani, latini și slavi, ca să asculte lecțiile învățaților, conferințele și lecturile, predica preoților, liturghia, corurile, muzica, absentă din viața tristă a poporului românesc, nu a intervenit niciodată ca să explice miniștrilor că difuziunea accelerată a radiofoniei constituie pentru un popor fără carte o avere culturală imensă și mijlocul cel mai rapid și mai viu și mai ieftin de a ști, de a ține minte și de a se ridica. Acest domn nu a voit sau nu a fost în stare să lămurească ignoranța guvernelor asupra perfectei inocenți a unui post de recepție, așezat pe masa fiecărei primării. El a tăcut, cînd trebuia să zbiere, fericit că se poate învălui în taină și că dobîndește prestigiu cu o bucată de sîrmă, cu un bec și un condensator, ca băieții de băcănie în ochii servitoarelor, cu o șapcă și o bicicletă.

Cazul acestui domnișor nu e izolat. La fiece fîntînă în care ți se adapă iluziile și năzuințele, găsești ascuns un otrăvitor plătit. L-am descoperit pe acesta, de curînd, întrebînd cum se face că fălcoienii costă pe stat cîteva sute de milioane de lei anual și că România nu are încă o stație de emisiune radiofonică, infinit mai ieftină de construit și indispensabilă pentru a mărturisi în fiece noapte Europii personalitatea noastră intelectuală, reală și pentru așa-numita, de către diverșii demagogi ai naționalității, unificare națională.

De cîteva zile, după zece ani, încep să funcționeze — în sfîrșit — două stațiuni minuscule, datorite altor inițiative decît a bățului pomenit: una la Institutul electrotechnic și alta la Poștă. Cereți, cititori, înființarea stației mari și puternice, la care aveți dreptul, și libertatea de-a vă sluji de urechile voastre fără consimțămîntul bățului radiofonic.

1928

DE ÎNCHIRIAT

Domnul Jean Tehaş se consideră exilat, ca predecesorul său Adam, izgonit din Paradis. Ca să recapete un portofoliu ce i-a căzut din braţe, încărcat cu bunătăţi şi puteri, el suspină de cîţiva ani amari, în deşert. Tentaţia lucrului pierdut îi e cu atît mai crîncenă, cu cît, printr-o supremă cruzime, fostul ministru este tolerat să-i dea tîrcoale de jur împrejur. Zilnic el vede cîţi miniştri actuali vrea, stă de vorbă cu şeful partidului din care face parte, primeşte politeţele fără consecinţe ale membrilor... executivi. Asiduităţile domnului Jean Tehaş nu mai duc la nimic. În ziua cînd un guturai durabil sau un cancer al nasului îl va reţine la domiciliu, nici un coleg nu va mai întreba de el. Într-adevăr, această tărîţă verbală cu jachetă şi joben, podidită de un noroc ridicul şi momentan, nu lasă nici urmă, nici regret.

Ministerul este închis definitiv. Totuşi el forţează uşile dinapoi, căzneşte belciugele, strecoară cheile false pe îmbucătura broaştei. A înţeles şi refuză să înţeleagă : acasă, bate cu pumpul în tacîmuri, şi la club scoate blana blînd, rînjit într-o figură din ce în ce mai palidă, care seamănă de cincisprezece ani cu şvaiţerul şi care începe să semene cu gorgonţola : mucegaiul progresiv.

Încercînd toate mijloacele, şi-a putut aduce aminte o reţetă veche perimată şi s-a întors să-şi caute portofoliul pierdut în centru, pe la periferie. A ridicat trîmbiţa Capitalei şi a suflat : Capitala n-a mai sunat. Ca şi portofoliul, Capitala se deplasase.

În sfîrşit, ultima violenţă : banchetul de deunăzi : scamatoria sărbătoririi. Nişte presupuşi cetăţeni au sărbătorit jubileul de douăzeci şi cinci de ani de nulitate politică al scandalosului nimic găunos. El urmărea o consacrare, un zălog în portofoliu.

Şeful partidului şi al guvernului s-a absentat... În scrisoarea mortuară ce i-a trimis-o ca să sublinieze absenţa domniei sale voluntară de la banchet, domnul Vintilă Brătianu a vorbit de evenimente grele, de interesele obşteşti, de viitorul ţării... Domnul Dimitriu, ministrul Comunicaţiilor, a ridicat paharul în sănătatea domnului... Vintilă Brătianu. Domnul Valjean, vicepreşedintele Camerei, a constatat că nu este bine să se vorbească mult. Însuşi domnul Stelian Popescu, *la bête noire* a fostului ministru de Justiţie, a găsit modalităţi de a fi evaziv şi pamfletar. În schimb, meritele sărbătoritului au fost apreciate de domnul Margulies.

A fost o lichidare. Domnul Jean Tehaş a înţeles, poate, în sfîrşit, că este concediat. Mai e un pas. Îl face ? Nu-l face ? Îl face. Nu-l face...

1928

CRONICĂ

Domnii Micescu și Madgearu s-au certat și era să se bată cu instrumente cavalerești. Erau să-și taie urechile cu sabia lată, călări sau pe jos și să se împungă din fuga bicicletei. Onoarea acestor domni era grav atinsă și onoarea cere sînge, ca supa tăiței.

Motivul care a înfiorat și le-a făcut să zăngăne, cele două panoplii, fusese aristocratic. Unul din spadasini invitase pe antagonist la masă, pentru ca în patru ochi și patru farfurii să stea de vorbă, tratînd despre arta de a guverna. Celălalt a făcut greșeala să vorbească de invitația primită, în fața șefului celui dintîi, șef care nu admite ca partizanii lui să mănînce altfel decît în singurătate și profesează o gelozie politică rigidă. Cel dintîi cunoaște susceptibilitățile șefului său și știe că un candidat chiar insolubil poate cădea la ușa guvernului, alunecînd pe ciulamaua consumată în ajun.

Domnul Micescu face un caz de statornicie din faptul de-a se ști dacă a invitat sau nu la o ciorbă secretă pe domnul Madgearu — și energia domniei sale, reiterată de a tăgădui, a stabilit la partizani și la șef noțiunea că domnul Micescu a invitat.

Dar să ne uităm puțin la adversari. Cel mai dîrz, cel care vrea să omoare cu orice preț, dezarticulat ca o baletistă de hîrtie și puțin

mai concret ca fumul de tutun, intelectualizat de la marea chelie pînă la dunga pantalonului imaterial, poate fi doborît și terciuit cu un proiectul, construit din atîta vată cîtă pune domnul Madgearu într-o singură ureche. Și n-ar rămîne din cadavrul imprudent și unanim jeluit al marelui advocat decît atîta reziduu cît lasă chibritul pe latura cutiei, pe care a fost scăpărat.

Dușmanul de moarte, dimpotrivă, e zidit gospodărește însă luminile lui, închise în geamuri de ceasornic, nu-l ajută să descifreze dincolo de vîrful unui nas elegant suflat cu acuratețã, nici craniul ca să-l despice cu spada, nici pieptul perforat. Ambii bravi sînt siguri că vor fi opriți la timp să se măcelărească, de instituția preliminară a proceselor verbale și de niște martori cu sufletul introductiv. Domnul Micescu se agită în borcanul său de sticlă, garantat că își face vînt numai pînă la dop și pînă-n pärete.

Într-adevăr, onoarea este salvată printr-un protocol. Socotindu-se ofensat, domnul Micescu, care a rostit oribilul cuvînt de ocară «inexact», jignitor pentru spiritul cifrat al domnului Madgearu, a voit să se asigure în scris dacă răspunsul «Atunci, n-aveți cuvînt de onoare» s-a raportat la domnia sa sau la persoana cuierului de la intrare. Domnul Madgearu a fost cît se poate de categoric și de clar. Nu numai că nu a rostit cuvinte injurioase la adresa domnului Micescu, dar nici nu s-a gîndit ; așa că este exclusă și injuria abstractă. Cuvintele mai sus citate, dacă au existat cumva, nu au putut să fie decît niște silabe fără conținut, cum ar fi *be, a : ba ; be, i ; bi ; be, o, bo* — rostite din distracție, de un ins nevăzut și iresponsabil, și cîtuși de puțin în legătură cu vreo idee care ar cuprinde ideea de Istrate Micescu.

Cu toate acestea, chiar aceste cuvinte, străine de conștiința lui, domnul Madgearu le retrage, adică le scoate din circulație, le cheamă înapoi acasă, ca pe niște pisici, ca să le dea lapte cu purgativ. Furtuna imensului căcățiș a încetat, astfel anulată de «martori».

Prietenii politici însă nemulțumiți cu atît ridicul, cît a putut să recolteze pentru blazonul domniei sale domnul Micescu, și-au pus de gînd să stîrpească definitiv orice recrudescențe și veleități viitoare, în personajul sîcîitului și imprecisului lor concurent la portofoliu, împingîndu-l să înjure pe domnul Madgearu, după ce s-au împăcat. Ceea ce a uitat să-i spuie în focul luptei cu ape gazoase, își amintește că nu i-a spus, după ce lupta s-a isprăvit și, din senin, domnul Micescu se aventurează în dependințe. Maestrul s-a îmbătat : **băgați de** seamă să nu cadă în privată.

Aventura de cavalerism a domnului Micescu documentează o realitate. Domnia sa dorește ca și alții, mai puțini înzestrați, de multă vreme, să fie ministru și sentimentul domniei sale pasional a sporit, pe măsură ce i-au dispărut cărarea și părul. Cu o praștie retorică, înnodată din cea mai fină mătase, juristul a dat cîteva crîncene asalturi citadelei dinlăuntrul. Banca miniștrilor a suportat, insensibilă, atacurile agere și vîrful subtil al biciuștii sale enervate. În fața ei s-au găsit toți inocenții hieratici de lut ai guvernelor actuale și trecute, rînduiți la pupitre cu palmele pe genunchi, ca-n temple, Inculeți cu șolduri și Sași cu falca la ochi, burdufuri numerotate. În fuga cuvintelor, aruncate sprintene, grațioase și sunînd din valtrapuri, domnul Micescu a trecut întodeauna peste marginea barată cu prejudecăți. Altă dată a șerpuit în flori printre idolii adormiți și a speriat elefanții. Culoarea lui scînteietoare și rapidă a supărat ochii deprinși cu cenușiul bidinelii și pensula lui cu contacturi rapide și cu posibilități moleculare în a divide lumina, i-au sculat împotrivă burțile lipite de pămînt, ale bivolilor înaripați pentru paza schematică a intrării. Domnul Micescu a suferit de inconvenientul general, al atitudinii, perpendicular pe chestiune, și împărtășește cu toate inteligențele de calibru ale epocii sale, destinul pregătit exemplarelor ieșite din comun, de mediocritatea economică a unei clase, istoricește utilă și cultural absentă.

Într-o zi, domnul Micescu s-a improvizat docil și maleabil și s-a hotărît să umble pe genunchi și pe coate, căutînd ca un pui de sfinx țîța culcată a sfincșilor somnolenți. Ceea ce n-a realizat în picioare, Maestrul se căznește să capete pe brînci.

1928

PEIZAJ ÎN DELTĂ: ŞERBAN RĂDUCANU

I-am căutat un portret: nu se găseşte. Am cerut desinatorilor o schiţă de şedinţă: nici un desinator parlamentar nu l-a văzut. Voiam să nu apară textul fără o figură, echivalentă cîteodată cu amprenta digitală a fişei de antropometrie: apare gol. Dar chiar absenţa este o caracterizare dacă nu un portret. Cine a pus vreodată în carte înfăţişarea săpunului de rufe? Autorii se mărginesc să citeze formula de fabricare.

Domnul Şerban Răducanu este aproape obligatoriu să fie necunoscut publicului care gîndeşte. Activul său nu i-a stîrnit niciodată unda de celebritate, care înfăşoară cu sonorităţi succesive talentul şi valoarea. Fostul prefect de Brăila e numai o celebritate regională, ca muşiţa columbacă sau ca şoarecele de cîmp, devastînd într-o localitate tulpina şi rădăcina şi ieşind inofensiv şi sătul, la plimbare, într-o regiune de reculegeri şi de calm. Cronica penitenciarelor a înregistrat în anii din urmă cîţiva haiduci de baltă şi deal, care părăsind teatrul operaţiunilor extraordinare, au apărut în cîteva puncte depărtate, deghizaţi în oameni de ordine, în jandarmi. Adevăr dincoace de Pirinei, neadevăr peste Pirinei. Deputat în Cameră la Bucureşti, corsar la Brăila: omul circulă între latitudini şi profesiuni.

Obscur pentru marele public şi inexistent pentru elita intelectuală, domnul Şerban Răducanu face parte din seria în devenire şi ascensiune continuă a unui gen de mediocrităţi periferice care se ridică prin întunericul politic, în inatenţia generală, şi care într-o bună zi frîng inteligenţa, cenzurează cultura şi stăvilesc, ignoranţi, inferiori şi brutali, evoluţiile. Creaturi silite, ale unor interese care îşi caută, cu preferinţă, materialele de modelat pe calibru, în depresiunile mocirloase ale cîmpului politic, plastice, aproape lichide şi potrivite pentru tot soiul de manufactură, ele se arată pe neaşteptate în parlament şi cîteodată în guverne, fără să se ştie de unde vin şi ce drum au străbătut pînă la comandă.

Domnul Şerban Răducanu e un membru influent al partidului liberal, al partidului prezidat de onestitatea agresivă a domnului Vintilă Brătianu, care de la politică a învăţat, în sfîrşit, să se scarpine în barbă şi după ureche, distrat, cînd i se vorbeşte de un partizan dezonorant, şi să-şi astupe ermetic auzul cu capace de melc. Domnul Răducanu e ceva mai mult, e kronprinţul domnului Leonte Moldoveanu, voievodul cu nasul cîrn cărămiziu şi cu fiinţa cleioasă încovoiată, de mare gîndac, ieşit dintr-o tingire cu undelemn. Acest potentat derizoriu şi-a ales singur moştenitorul, după ce a izbutit să depărteze personalitatea domnului Dumitrescu-Brăila la Cahul.

Meritele domnului Răducanu sînt bine apreciate în judeţ şi orice brăilean le detaliază cursiv. Pe cînd era prefect al judeţului, domnul Răducanu a fost însărcinat să strîngă prin subalternii domniei sale, primarii din comunele rurale, fondurile pentru construcţiile şcolare. Activitatea domnului prefect, devotat afară din cale luminii şi învăţăturii de carte, a fost

prodigioasă, dar cinstea domniei sale, neînchipuit de totală, l-a oprit să prezinte vreo situație a fondurilor colectate. Sufletul mistic al prefectului nu a consimțit să se constrîngă la umilința de a ține un registru de încasări, de a trage o linie dedesubt și de a face o vulgară adunare. De cîte ori un primar îi aducea prefectului cîte treizeci-patruzeci de mii de lei, pentru școală, prefectul deschidea un sertar și cu gestul larg și entuziast al comerciantului de cereale trăgea de pe biurou și o arunca înlăuntru contribuția uneia din sutele de primării ale județului. Și, generos: «Na și ție trei mii de lei, să-i tragi un chef», îi spunea primarului, oferindu-i zece la sută... Cîte un primar sfiios, rămînea încremenit de procedarea revelatoare a prefectului și înconjura situația cu o frază. «Nu am nici o socoteală de dat nimănuia», răspundea, cu drept cuvînt, domnul prefect.

Campania strîngerii fondurilor l-a surmenat însă atît de mult, încît prefectul a fost nevoit să părăsească Brăila și să vie pentru o lungă odihnă la București. Stabilimentul de cură și l-a ales la «Clubul Tinerimii», unde urmează tratamentul maestrului Fălcoianu, directorul «Monitorului Oficial». La club, fostul prefect provoacă admirația celor mai bravi jucători și mai ales a magistraților, pe care, după o formulă terapeutică, neaplicată de Fălcoianu, îi angajează să participe la puncte, ducîndu-i — surprinzător — exclusiv la cîștig. Bolnavul face astfel reeducarea și antrenamentul unei îndrăzneli, care la Brăila s-a manifestat eroică și biruitoare și a stîrnit o stupoare unanimă.

Ca prefect, domnul Șerban Răducanu a operat și un schimb după legea agrară, înlocuind niște rîpe și văgăuni dotale, pe care le poseda în județul Tecuci, cu o splendidă moșie în marginea orașului Brăila, rezervată «îndreptățiților» la împroprietărire, hamali ai portului Brăila. Cu o singură lovitură, prefectul a cîștigat și moșia și a zvîrlit și pe îndreptățiți la șaizeci de kilometri de oraș, făcîndu-i să se lipsească de loturile lor. Se recunoaște în acest gest de-a arunca săracii la trei poște distanță, stilul gestului cu care domnul prefect arunca banii primăriilor, în tejgheaua biuroului: lărgimea. Dar și acest eroism era mărginit. Domnul Răducanu năvăli înainte, ieși din baltă și își desfășură activitatea și într-alt județ, la Cahul. Acolo, pe un preț ridicol, a luat în arendă, în poligonul de trageri al Ministerului de Război și alături, terenuri cuvenite sătenilor.

Astă dată eroismul domnului prefect s-a folosit de interpus, în persoana cumnatului Maxim: băncile pe care le dă la «Clubul Tinerimii» trebuiesc susținute cu mijloace serioase. Dar în calitate de prefect, domnul Răducanu a luat în exploatare și bunurile altor instituții, ale tuturor instituțiilor, în care trecerea domniei sale sau a șefului domniei sale, domnul Leonte Moldoveanu, putea să aibă acces.

Așa se face că în vreme ce averile muncite și randamentul profesiunilor reale scad și primejduiesc existența energiilor și valorilor, domnul Șerban Răducanu duce o viață de arhimilionar, al căreia aspect satisface pe domnul Vintilă Brătianu și descurajează pe cei care i-au luat principiile de cinste, de muncă și de cumpătare în serios. Și toate aceste succese nu sînt decît un timid început. Domnul Răducanu așteaptă ca șeful domniei sale, domnul Leonte Moldoveanu să intre în Remaniere și să devie ministru, pentru ca raza activității sale să se întindă pînă la confundarea ei cu limitele României Mari, dobîndită pentru Răducani. Cum însă evenimentul dorit pasional

de amîndoi, și de șef și de moștenitor, nu mai este cu putință, domnul Răducanu se va întoarce la operațiile în genul celora de la Brăila și Cahul, folosindu-se de împrejurarea că este în parlament, și va exploata toate avuțiile publice cu care s-a deprins, și apa, și pădurile, și pămîntul, solul și subsolul și coloana de aer, despre care vorbește Constituția. Domnul Răducanu va putea să opereze adînc și liniștit, căci de partea liberalilor este asigurat prin domnul Leonte Moldoveanu iar de a țărăniștilor de fratele domniei sale, domnul Ion Răducanu, economist.

1928

FENOMENE

O femeie originală a dat naștere la trei copii de sex bărbătesc. Noii născuți s-au prezentat fiecare la intervale de cîte o jumătate de ceas. Primul apăru trandafiriu, voios și înzestrat cu o admirabilă poftă de mîncare. Al doilea ceva mai șubred, însă totuși normal. Al treilea copil s-a întîmplat să se nască însă în vîrstă de patruzeci și cinci de ani, cu douăzeci de ani mai bătrîn decît gingașa lui mamă și cu cinci mai în vîrstă decît tatăl său. Cînd ultimul copil s-a arătat pe lume, medicul și moașa au avut impresia că un casier de la bagaje scoate capul pe un ghișeu. Într-adevăr, pruncul purta cioc și ochelari și avea o întreagă experiență, care contrasta cu scurta lui ședere de nouă luni într-un bazin cu temperatura de treizeci și șapte de grade. Noul născut se dete imediat jos din pat, și ceru un jurnal, ca să se informeze asupra ultimelor evenimente.

Nașterea face senzație. Mii de oameni așteaptă pe străzile orașului să vadă fenomenul, care iese dimineața la plimbare în parcul orașului, călare pe un cal de lemn, obișnuind să ia un pahar cu lapte bătut și un corn cu lapte. Este caracteristică insistența lui de a i se servi numai cornuri cu *lapte*.

Alaltăieri, la un comisariat dintr-un mare oraș, s-a înfățișat într-un automobil proprietarul unei moșii din județ, una din cele mai vaste, rămase după expropriere, pretinzînd că nu este proprietarul îndeobște cunoscut ci un criminal ordinar. Comisarul și agenții abia au cutezat să puie mîna pe el și să-l lege, atît era de identică asemănarea banditului cu a marelui proprietar.

Ancheta a durat treizeci și șase de ore și declarațiile înfiorătoare au epuizat cerneala comisariatului și penițele, într-atît încît textul fărădelegilor comise a trebuit continuat cu creionul, pînă ce și acesta se toci pînă la buricele degetelor domnului comisar. Se înregistrează deja o sută opt violuri, patruzeci și trei asasinate, lașe, pe la spate, fără posibilitate de apărare pentru victime și trei sute douăzeci și șapte spargeri ; și seria nu s-a isprăvit.

Dat fiindcă asasinul trebuie să aibă numeroși complici, se fac cercetări și o sută de agenți au fost puși să-l păzească să nu fugă, mai cu seamă că el dă dovezi de nerăbdare și a început să scuipe și să facă figuri de gimnastică.

Se identifică în toată țara asasinatele. Se crede că după săvîrșirea violurilor, ticălosul și-a tăiat nenorocitele victime sau le-a trecut pe răzătoare și, băgîndu-le ca bulionul în sticlele de șampanie care însoțeau orgiile sceleratului, a îngropat clondirele astupate sau le-a aruncat în mare. Criminalul se află acum închis.

Iată două povești, puțin mai animate, care transpuse în domeniul politic, produc, transformate prin fantezia intereselor și a programelor, acele o mie și una de variante cotidiane, cînd ridicole și cînd grave, cînd coplărești și cînd decrepite, care alimentează cafeneaua statului, împărțită pe mese și o tejghea, între cei ce stau, între cei ce au stat și între cei ce încă nu au... șezut.

1928

PROFESIUNEA MEDICINII

Statul a monopolizat știința vindecării în folosul medicilor însă nu garantează priceperea profesională.

Se consideră viața ca un bun, la care au dreptul întreg și deopotrivă toți oamenii produși de natură prin mijloace identice și dintr-un material identic. Restrîngem definiția noastră pedantă, de lexicon, la oameni, din pricină că toate celelalte ființe sînt în mîna omului, acest animal putînd să le mănînce sau să le ucidă din plăcere asasină, fără să dea socoteală. Prevăzut cu un simplu permis de vînătoare și cu o pușcă frumoasă, regele naturii trage gloanțe și consumă cartușe. Dacă viața dobitoacelor care nu se rad și nu-și vopsesc mustățile e în mîna omului, viața dobitocului celui mai inteligent este în schimb în mîna statului.

Cîte degete să aibă această mînă omnipotentă ? O vezi cînd iscălind o lege, care te privește de aproape și în care totuși n-ai voie să te amesteci, o prinzi cînd scotocindu-ți în buzunar, fără să-ți fie permis să bagi de seamă. Cîteodată îi sînt de ajuns zece bucăți, ca să numărăm comercialmente. Alteori nu se mulțumește cu o sută cincizeci. În momentul cînd vorbim, statul nostru, adică statul partidului de la guvern, are cel puțin o sută douăzeci bucăți degete civile, plus degetele militare, plus

degetele Băiatului nostru Mihai : din toate degetele astea tot degetele Lui sînt cele mai simpatice, pentru că nu face cu ele nimic.

O mînă cu două-trei sute degete e o mînă fără pereche, negreșit. O ! să nici nu ne gîndim. Asta e mîna de fier care circulă ca un păianjen prin trecut și consacrează seriozitatea studiului istoriei. Cînd mîna asta scrie că n-ai libertatea să-ți iei medicii decît de la stat, care le dă diplomă, firmă, dreptul de a pune înaintea numelui consonantele *DR* și prerogativele unei întinse publicități, iei ziarul și-ți cauți medicul care crezi că îți trebuie, fără să cricnești. Alt criteriu la îndemîna bolnavilor nu există afară de firmă și de ziar. Comisariatele sînt ocupate cu înmînarea citațiilor, sergenții de stradă comandă circulația la răspîntii, farmaciștii sînt scufundați în hapuri și glicerină.

Ceea ce te izbește, ca amator de lucruri noi, este imaginația medicală. Literatura publicității este plină de temperament și de imagini. Fiecare anunț, înconjurat cu o linie de hotar, aduce surpriza lui, ca o epigramă sau ca un sonet, cu deosebirea că pe cînd literatura de palavre este iscălită la sfîrșit și cu litere mici, literatura medicală poartă semnătura în cap, în titlu, și cu literele cele mai negre pe care le permite tiparul. Ascultați un model (numele autorului e indiferent) :

«Vindecă : neurastenia, histeria, impotența, timiditatea, melancolia, insomnia, somnolența, paralizia, tremurături, ticuri, nevralgia, reumatism, sughițul, vărsături, incontinența de urină, după sistemul prof. Bernheim și Coué (Nancy), Dubois (Berne), Berillon (Paris), hipnotism, reeducația voinței, a caracterului. Tratamentul copiilor întîrziați, impulsivi, vicioși.

Electroterapia. Tratamentul radical modern al sifilisului».

Domnul care vindecă atîtea lucruri, de la impotență pînă la sughiț și de la reumatism pînă la sifilis și mai departe, este o comoară. care trebuie cercetată. Eficacitatea tratamentelor sale se confirmă prin chiar reclama de mai sus ; doctorul face dovada că în ceea ce-l privește, înainte de orice client, el însuși s-a vindecat de timiditate și că grație fie lui Coué, fie lui Dubois el a obținut un grad de sănătate care-l apropie biruitor de îndrăzneală.

Un alt doctor se recomandă că a inventat c săgeată, poetizînd numele seringii. Cu săgeata lui, imortalii din Academia Română se pot comporta ca studenții și ca elevii seminariilor și școlilor militare, duminica după-amiază ; ceea ce nu reprezintă o primejdie. Dacă eventual, un academician sau senator ar fi atinși de ceea ce toți medicii din publicitate sînt de acord să numească în scrisul tipografic cu caracterele cele mai mari, rezervate fruntașilor politici și membrilor Sf. Sinod : blenoragie, atunci ajunge să dai trei lei pe un ziar și să te vindeci numaidecît, prin punerea arătătorului pe orice nume de medic vrei, căci toți acești bărbați de știință profesează vindecarea instantanee prin «metode noi», «în diferite stadii», înlăturînd «complicațiile» și făcînd pe om fericit. «Aparatele» dau un larg concurs învățaților și de cele mai multe ori se pare că aparatul știe și mai multe decît chiar medicul care l-a cumpărat.

Unul din medicii care își expun valoarea la mica publicitate nu se sfiește să puie nici cuvîntul «membru» în anunțurile sale literare Acest savant s-a specializat la Paris în două ramuri atît de strîns unite între ele încît se confundă : «genito-urinare» și «interne», probabil din pricina că și unele și celelalte se găsesc în interiorul corpului și nu deasupra, pe pardesiu. Pornografic, el se afișează «Membru al Societății» cutare ; vechi membru, desigur.

O specialitate care se practică normal de către iubiții noștri medici, consistă în a trece săptămînal de la o specialitate la alta, oprindu-se la una care aduce numărul cel mai mare de admiratori, vreau să zic : de clienți. Ce părere ar avea statul asupra unui mamoș improvizat, care căutînd buricul și placenta rămasă în pîntecul unei lăuze, scoate și trage afară un cordon ombilical fără sfîrșit ? Domnul doctor scotea mațele lăuzei, distrat, prin matricea perforată. Ar crede statul că femeia are mai puține drepturi să trăiască decît medicul care a ucis-o ? Dar ce-o fi crezînd statul despre altceva, despre publicitatea medicală ? Cine știe ! poate că el e de aceeași părere cu ziarele care publică reclamele domnilor medici, la rubrica rezervată profesiunilor necontrolate. Căci alături de anunțul oamenilor de știință, remarcabili prin splendorile imensei lor capacități, citim o literatură care nu lasă nimic de dorit față de literatura medicală :

«Prezicătoare ocultistă ghicește destinul oricui reușită afaceri judecăți unde se vindecă bolnavul șansa căsătorii descoperiri de furturi. Vinerea prețul jumătate».

Poate că este util ca doamnele care profesează ghicitul să fie asimilate cu domnii medici, pentru ca și persoanele prezicătoare să se bucure de monopol. La urma urmei, diferența nu e prea mare în ceea ce privește arta epistolară. Ghicitoarele evită punctul și virgula din invitațiile domniilor lor : pe cînd medicii le pun.

1928

POLITICĂ

Domnul Jean Tehaş Florescu a izbutit, e decanul Baroului de Ilfov, cel mai mare decan, singurul decan, decanul superlativ. Decît nimic, tot e mai bine. Dacă nu se mai poate da un minister pe toată ţara, să ne resemnăm la funcţia decanatului pe judeţ. Mai sînt şaizeci şi cîteva de districte, e drept, dar ce putem face ? O să ne silim cu încetul să înfiinţăm pentru domnul Florescu un titlu compatibil nu numai cu meritele sale enorme dar şi cu justul său orgoliu de fost ghiozdan. De pildă, nu am vedea nici un inconvenient ca decanul de Ilfov să ia titlul de arhi-decan sau de super-decan, ca să poată adresa circulări şi directive tuturor baroulilor din ţară, iscălite cu doi D, ca de Domnii Domni episcopi şi mitropoliţi. La rigoare, pentru domnul Florescu s-ar putea pune trei şi patru D, ca să se simtă că face singur cît şapte. I s-ar mai putea acorda dreptul să poarte mitră şi să-şi lase coadă, să devie, cu alte cuvinte, unic exemplar pe această cale, fiind singurul civil care în loc de pălărie şi-ar pune o căciulă cu sticle. Şi s-ar putea înfiinţa pentru domnul domn Florescu şi o decoraţie nouă, iarăşi unică, pe care titularul să o poată purta la spate, între omoplaţi, ca să fie repede cunoscut şi salutat şi de-a-ndaratele. Ce nu se poate face, cînd e bunăvoinţă !

Dar domnul Jean Tehaş, norocos la barou, nu are noroc la limbile străine. Am arătat că saşii din Sighişoara, ca să-l flateze şi socotind că-i provoacă o incomparabilă plăcere, l-au numit, într-un discurs latin, Johannes Tecacius, pe latineşte, traducînd pe Tehaş ca un marchizat.

Cînd relatam această naivitate săsească, perfect autentică, ne întrebam, dacă nu aţi uitat ce titlu i s-ar putea da domnului Tehaş în limba ebraică, la un banchet de hahami. I.P. rabinul Ţirelsohn, ne scrie că titlul s-a găsit în mod automatic şi că este inclus în chiar supranumele Tehaş al fostului ministru şi actual decan. Ştergeţi, ne scrie rab Ţirelsohn, de subt litera ş ţedila, şi veţi avea numele Tehas, care se citeşte *tùhăs.*

E foarte curioasă, ca să întrebuinţăm un calificativ colorat, afinitatea intimă dintre latinescul Tecacius şi ebraicul Tùhăs. Sînt unele coincidenţe, care uimesc ca o predestinare şi care par să fie potrivite de sus, de dincolo de înţeles.

1928

IDEILE DOMNULUI ALIMĂNEȘTIANU

Domnul Al. Alimăneștianu se exprimă rar însă gîndește des și studiază întodeauna. Gigantica dumisale tăcere parlamentară nu e decît tencuiala aparentă masivă a unei neîncetate frămîntări : pe dinafară zidul și în interior o imensă grădină și luptă de germeni.

Să vedeți ce a studiat domnul Alimăneștianu acum de curînd. Nici nu vă închipuiți. Cititorule ignorant, domnul Alimăneștianu a studiat fericirea ta ! Și știi ce se întîmplă cînd domnul Alimăneștianu se gîndește la fericirea noastră ? Ea se realizează imediat, căci domnul Alimăneștianu este cumnatul domnului Vintilă Brătianu, care fabrică în toate zilele fericirea țării, de cincisprezece ani încoace și exclusiv de cîteva luni.

Domnul Vintilă Brătianu scăpase din vedere o problemă foarte importantă, pe care cu iuțeala intelectuală ce-l caracteriezază domnul Alimăneștianu a și prins-o numaidecît. Sau evenimentul s-a petrecut altfel : domnul Vintilă Brătianu s-a gîndit serios la problemă dar și-a zis : pe asta o trec cumnatului meu, dificultățile de-a ferici țara împărțindu-se între membrii familiei. Așa, unora le cade povara petrolului, altora penibila muncă a băncilor ; unora sarcina de a reprima fraudele în viticultură și distilarea alcoolurilor, altora mandatul de a vinde țuică și drojdie și de a fabrica vinurile urmărite de precedenții. S-a spus despre biserica papală că spiritul ei universal cuprinde și contradicția și antagonismul : familia în care a intrat domnul Alimăneștianu seamănă cu catolicismul.

Dar ce problemă mare agită spiritul domnului Alimăneștianu ? Ce dureri îl inspiră ? Ce suferințe crîncene se asociază cu pana dumisale de scris și cu cerneala în care și-o înmoaie, ca să-i dea vehemență, culoare, gramatică și stil ? Chiria, chiriile, locuințele. Domnul Alimăneștianu este vexat în neadormita dumisale vigilență socială că nu posedă fiecare chiriaș o cocioabă cu patru odăi într-un bulevard, expropriată de primărie, din necesități de circulație, pe prețul de circa douăsprezece milioane. Și ce face ? Scrie ! Scrie un articol ! Scrie un articol, după ce zece ani a cugetat la problemă și după ce problema s-a isprăvit. Locuitorii nu au locuințe, scrie domnul Alimăneștianu. Ideea și-a găsit artistul ca să o formuleze. Toată lumea simțea că n-are locuință, însă vag. Meritul domnului Alimăneștianu consistă în aceea că a spus în scris ceea ce alții păreau că gîndesc. Domnul Alimăneștianu va trata, cu timpul, toate subiectele ; domnia sa ne va învăța că broasca ușii e cu gaură și strada cu două trotuare. Revista culturală *Democrația* îmbrățișează cordial problemele esențiale, cu deosebire pe cele ce s-au isprăvit.

O însușire de mare noblețe în cugetarea domnului Alimăneștianu este, într-adevăr, aceea întîrziere elegantă care nu se pronunță cu pripeală asupra chestiunilor arzătoare, ci își dă avizul după ce actualitatea lor supărătoare încetează. Domnul Alimăneștianu zice evenimentelor bună-dimineața pe înserate și le

urează poftă bună după ce s-a săturat. Domnia sa face parte dintr-o elită intelectuală extrem de restrînsă, excepțională de valoroasă care începe lucrurile cînd în mod natural, material, ele finesc. E o stare de spirit dezinteresată și abstractă, potrivită cu filozofia și cu speculația morală : starea de heruvim, în afară de spațiu și timp. Dacă un nenorocit are grabnică nevoie de un ajutor, el crede cu naivitate, absorbit în cazul lui, că numai cazul lui există și că omul de bine trebuie să alerge numaidecît să-l scape. Nu se poate concepe eroare mai gravă. Omul de bine gîndește, aprofundează, compară, cercetează și spune : «Ai răbdare, mai treci peste două săptămîni». Sau : «De ce n-ai venit acum patru luni ?» Actualitatea și în caritate constituie o brutalizare a sentimentului delicat de dărnicie. De ce n-ai venit mai de mult ? adică de ce ai așteptat ca nevoia dumitale să devie actuală ? Nu puteai să te gîndești mai înainte de-a fi fost ? Ei bine, o să examinăm după ce nu mai este.

1928

CRIZA

Ați observat că de cîte ori îți trebuie zece mii de lei, e un moment de criză, cum n-a mai fost niciodată. La toate epocile necesității bancherul se plînge de vremuri grele și îți povestește fabula tragică a momentului prin care trecem și a cotiturii istorice. Ieri de pildă, nu mai departe, un bogătaș avea trebuință de o sută de mii de lei și pentru a obține această sumă minimă el oferea garanții de două milioane. Banca l-a refuzat, din lipsă de numerar.

Lipsa de numerar și Consiliul de administrație, două alte imagini care alăturate de criză fac în total trei, trei cauze, trei factori, trei divinități — cine va povesti admirabila voastră organizare ! Criza e o idee generală, făcută ca să te înduplece să consimți să-ți uiți necazurile proprii și să plîngi suferințele unuia cu mult mai bogat. Dacă se întîmplă să n-aibă copiii tăi ce încălța, este desigur dureros, dar cugetă la durerea proprietarului tău, un nenorocit care posedă o notă de milioane avere. Știi ce suferință a căzut pe capul domnișoarelor ? Au voit să schimbe un «Lincoln» cu un «Rols-Royce» și le-a lipsit numai un milion și jumătate ca să-l cumpere, din prețul de trei milioane. Criză... lipsă de numerar. Lincolnul a rulat un an de zile și nimeni nu se mai poate sui în el ca să se ducă la dancing,

să joace cu Găetan sau la o ședință selectă de cocaină.

Dacă doamna Leonida avea acasă opt sute de mii de lei ; dacă doamna Costescu ținea în lada de fier cîteva milioane ; dacă inginerul Solacolu scotea din circulația activă alte zeci de milioane, asta e altceva. Aceste persoane, ilustre grație cîte unui asasinat, și-au legat indisolubil numele de opera unui rîndaș de bucătărie și de-a cîte unui apaș amoros de organe bătrîne. Ele reprezintă însă somitatea, piscul social, regiunea în care se zămislesc seninul, ploaia, furtuna, binele și răul — politica și aristocrația. Pentru aceste genii care titubează între guvern, club și pușcărie nu există criză de numerar.

1928

O MAMĂ SĂNĂTOASĂ LA BALAMUC

Continuînd să relateze asasinatul prin ciocan, de care, în definitiv, la rubrica moravurilor private, nu este străină nici victima de vinovăție, ziarele povestesc o altă crimă petrecută de curînd în persoana unei doamne onorabile, închisă prin complicitatea mahalalei, la balamuc.

Într-o privință, această de-a doua crimă e cu mult mai gravă și mai simbolică, pentru că participă, cu obișnuita indiferență la libertatea individuală și la respectul față de cetățeni, trei autorități : Parchetul, Institutul de Medicină Legală (Dr. Minovici) și Spitalul Central de boli mintale (Dr. Obreja). Vina Parchetului pare însă cea mai mică, întrucît Institutul domnului dr. Minovici și-a luat răspunderea să declare nebună o persoană sănătoasă, fără să-și fi dat osteneala să o examineze, pe simpla iscălitură a unui perceptor și a unui cîrciumar farseur : tovărășia este sugestivă. Un detaliu îngreuiază și mai mult situația științifică a domnului dr. Minovici, care își ia astfel autorii competenți de la canaua de vin : ignoranța că doamna Olimpia Bențur, alienata cu forța, se sculase abia atunci, zdruncinată, de pe masa de operații a unui spital. Domnul dr. Minovici a aprobat internarea, Parchetul a confirmat-o și domnul dr. Obreja a executat.

Unde erau acești domni, atît de absenți din misiunea lor socială și morală și dintr-o specialitate de monopol, pentru care îmi închipuiesc că primesc salarii însemnate ? Toată lumea își permite, așadar, la noi, să lipsească sistematic de la elementara datorie și să lase exercitarea autorității pe mîna intendenților, gardienilor, sergenților de oraș și servitorilor. La acest ultim resort se reduc instituțiile noastre, dintre Universitate, Academie și Lege, destinate să administreze, cel puțin accidental, bunul simț și respectul de oameni ?

Regretele ce se vor exprima după trecerea cazului, nu sînt de ajuns. Doamna Bențur este și o mamă, din categoria mamelor bune, consacrată educației unei fetițe de doisprezece ani. În timpul celor două zile și două nopți cît a stat mama închisă între nebuni, s-ar fi putut petrece și alte tragedii. Nimeni nu răspunde, după scuzele, de care nu ducem lipsă, de crima comisă ?

Domnul dr. Minovici se bucură de reputația că se poartă ca un gentlemen cu morții, pe care îi spală, îi rade, îi pudrează și-i expune pe gheață și formol, în vitrina decorativă a Morgii. Oanenii vii nu au interes pentru acest mare savant și organizator de cimitire ? Și savantul nu poate să fie silit să-și ia rolul în serios ?

Alt savant e domnul dr. Obreja. Ce de savanți care nu se pricep să cunoască măcar în momentul aruncării într-o celulă, pe omul transportat pe sus în carcerile științei ! Părerile nebunilor despre marele alienist ne este imposibil să le cunoaștem. Părerea doamnei Bențur e mai apropiată de lumea sensibilă a viilor : i s-a poruncit să se întindă într-un pat, dintr-o cameră înghețată. Domnul dr. Obreja ce face ? nu dorește să se intereseze dacă se aprinde focul în camerele clienților, de pe urma cărora duce o viață destul de agreabilă ?

Publicul răspunzător în facultățile lui, așteaptă două demisii.

1928

SELL DESINATORUL

Cariera unui pictor începe obișnuit cu desenul și desenul începe cu capul. Cîțiva ani viitorul artist își dezleagă zilnic problema expresiei, a mișcării, a ținutei pe spațiul mobil, interesant și redus, dintre pălărie și cravată. Omul întreg cu puterile și slăbiciunile lui se vădește deplin pe o suprafață, pe care o acoperă palma... Ingeniozitățile intelectului și ale talentului cu atît se multiplică și se demonstrează mai variat cu cît peticul de loc în care își fracționează dificultățile este mai restrîns. Genul cel mai greu din literatură nu a fost întodeauna și nu a rămas epigrama? O frază bună taie concentrat un cîmp imens de amănunte, ca o cărare dreaptă. O pagină bună echivalează cu o carte, o schiță bate de multe ori un tablou, o linie cristalizează și rezumă un întreg univers, săgeată care trecînd prin el înșiră și adună diagonal.

Sell este cel mai tînăr dintre cei mai decurînd sosiți în paginia ilustrată a foilor cotidiene. Toți pictorii au străbătut ziarul înaintea pergamentului și a pînzei; vai de cei ce au rămas pe loc! Desinatorul de capete nu trebuie să ajungă vîrsta de treizeci de ani, la care vioiciunea primei pisici sufletești se lenevește. Lui îi stă tot atît de rău să mai caute luna printre farfuriile din dulap, ca doctorului în medicină suirea în copac, din care să

ia la ochi vrăbiile cu mere. Băiatului cu pantaloni scurți, călare pe cracă, jocul cu poamele-i șade bine. Iată, înainte de toate, o cauză fizică pentru care Sell e cel mai bun desinator politic al momentului nostru. Dar dacă ar fi numai atît, ar fi prea puțin, căci victoria de-o singură zi nu făgăduiește o epocă.

Ochiul lui de diamante negre vede deosebit și creionul lui are o savoare particulară. În ce ne privește, am remarcat înainte de a-i fi strîns mîna noutatea lui, dintr-un «Corneliu Moldovanu» apărut între cîteva rînduri de text, într-un ziar. Îndeobște, desinatorii de ziare ereditează pentru fiecare profil și cap o schemă convențională «Ionel Brătianu», «Duca», «Vintilă», «Argetoianu», «Averescu», «Regele», «Goga», de ani de zile se repetă subt penița, care-i prepară pentru zinc, monton și trist. E ca o cifră, ca un patru, pe care toți contabilii o fac la fel și o numești patru cînd o citești. Desfigurată, degradată inevitabil, monograma figurii învățată alfabetic, nu mai răspunde într-o bună zi la nimic.

Pana cu care schițează Sell, poate că nu este încă definitiv alunecată pe linia care i se potrivește mai mult. Ea pare să ezite într-o linie zdrențuită și moale, gîndită, foarte personală și circulată de o substanță bogată — și între o curbă întinsă, rezumat rotund periferic, care nu-i aparține complet. Ne-am permis să-i atragem atenția asupra ceea ce ne închipuim că îi este strict individual, îndată ce l-am cunoscut. Sell a surîs cu surîsul lui de un frumos sarcasm tineresc, un surîs spiritual și onest, cum nu se vede des, dublat însă cu o indicație sigură de certitudine și stăpînire interioară.

Sell dă la lumină sub titlul *Fețe-fețe...* un album de obraze și expresii, care se găsește subt tipar. Fiecare va recunoaște în album un talent și, intuiția, documentată inconștient de firea autorului, de-o suverană distincțiune, simte în el un viitor puternic artist.

1928

MEDICINA LEGALĂ

Internarea în ospiciu a unei doamne din București, ridicată de-acasă, de lîngă copila ei, și ținută timp de trei zile printre nebuni, dovedește indiferență față de marele principiu al libertății individuale și lipsa de respect față de oameni, culpabile de o rușinoasă incultură.

Oricare ar fi drepturile autorității, și organizate și dezorganizate, ele sînt limitate de dreptul libertății individuale, care le depășește și le condiționează pe toate și din care își extrage civilizația justificarea și prestigiul. Actul de violență săvîrșit de puterile executive, asociate cu sălbăticia personală a unor brute din mahalaua doamnei Bențur, victima celei mai abjecte agresiuni colective și legale, nu a impresionat nici presa îndeajuns, agentul libertăților de gîndire și viață ; căci însăși presa, sensibilă cu drept cuvînt, cînd un lucrător de rînduri și articole din breaslă este asaltat de indignarea cu pumnul și bastonul a cîte unui cititor, nestăpînit în pornirea lui violentă de știința reacțiunilor prin scris, a manifestat indulgență față de actul petrecut. Nu sîntem deprinși să suferim de dispariția ideilor, de golul sentimentelor și nu ne sîngeră mintea cînd într-o persoană socială este înfrînt și batjocorit ceea ce a fost pentru sute de mari generații în speranță un ideal ; și cu atît sînt

mai vinovați intelectualii presei cu cît ei vor fi cei din urmă, după ce toate noțiunile fierbinți ale demnității vor fi fost stîrpite, cei din urmă ca să le păzească. Între ziariști sînt cîțiva care cunosc din proprie experiență, dacă experiența istorică a popoarelor civilizatoare nu-i mai privește, ce înseamnează abuzul de putere și ridiculizarea dreptului la libertăți. Ei au fost arestați cîndva și ținuți închiși luni de zile, fără mandat, fără certificat, fără judecată preliminară, în urma unei șoapte strecurată în urechea unui personaj executiv, de buzele unui alt personaj (în plină paralizie progresivă și care după doi ani a trebuit să fie scos din funcțiuni și trimis în tratamentul unei case de sănătate, pentru demenți, dintr-o țară străină).

Arestarea alegătorilor și a deputaților în alegeri zguduie conștiința presei, care nu-i emoționată pe cît se cere de răpirea de către un comisar, din casa ei, a unei mame, tot atît de onorabilă ca un pezident de consiliu, smulsă de lîngă copil și aruncată în depoul de hingherie medicală al unui balamuc.

Biletele de Papagal n-au norocul să numere în spatele lor nici personalități influente, nici informatori de marcă, nici interese mascate, dar au dat aventurii petrecute acum cîteva zile, caracterul de mare gravitate ce-l comportă în pravilă și omenește — controlînd faptele la sursă.

Arestarea în condițiile relatate a mamei, de care ne-am ocupat, este în întregime adevărată : nădăjduiam o dezmințire. Internarea a fost făcută cu certificate în regulă, semnate, ștampilate, înregistrate, numerotate. Lucrul se poate repeta în toate zilele, cu cine poftiți. Autoritățile sînt complezente. Aflați și dumneavoastră că o simplă petiție iscălită de zece mahalagii, pune în funcțiune toată mașina, a căreia ultimă mișcare consistă în răstignirea cetățeanului sănătos, pe patul nebuniei furioase. Parchetul dă o viață neașteptat de accelerată hîrtiei moarte a cîtorva ticăloși. El invită Institutul Medico-Legal, totuși, să cerceteze la fața locului. Organul decisiv e aci, la Institutul Medico-Legal.

Ei bine !... aci se concentrează tragicul și indiferența : medicul legal dacă vrea îndeplinește obligația de-a examina pe «bolnav» la domiciliu : dacă nu vrea, el aprobă din biurou cererea mahalagiilor, care devine unicul criteriu științific, și referă Parchetului, iscălind cu toate titlurile că poate să ia pe individul denunțat. Parchetul încunoștiințează poliția, care trimite un ordin de executare comisarului din mahala. Episodul e condiționat de temperamentul a doi unici factori : bolnavul presupus și comisarul. Ajunge ca unul din doi să fie violent, pentru ca sau comisarul să fie împușcat de un om sănătos care refuză să meargă la balamuc, sau cetățeanul să fie legat cot la cot, jupuit și rănit, în lupta lui cu un comisar, îndreptățit, ca orice ins, să aibă nervi și să și-i descarce. Dacă vrea, medicul-legist examinează pe individul astfel transportat, în balamuc, după o staționare de cîteva zile între nebuni — și ceea ce-i cumplit, se poate ca individul valid să înnebunească în timpul operațiunilor legale, și după cîteva zile să fie găsit într-adevăr bolnav.

Nebunia e cea mai subiectivă, cea mai stranie și mai misterioasă modalitate a suferinței. Au înnebunit oameni din pricini care pe alții îi lasă nesimțitori. Autorul prezentelor note a cunoscut cîteva cazuri de nebunie subită,

ivită în urma unui eveniment aparent derizoriu și inexplicabilă pentru specialiști reputați din străinătate. Gradul și momentul cînd prin vălurile diafane ale sufletului se ridică spectrul verzui al nebuniei și devastează, nu poate fi determinat nici la un predispus al demenței. O mamă poate să înnebunească în clipa cînd e separată de fiica ei, rămasă fără apărare. Nu se știe dacă proiectul de a izola pe mamă în casa de nebuni, conceput de mahalagiul din mîna căruia a ieșit petiția trimisă Parchetului, nu conținea un capitol relativ la fată, nerealizat din pricina vreunei impresiuni anecdotice. Cunoaștem cazul unei soții tinere care a înnebunit deschizînd o ușă : în odaie se sărutau doi scelerați, mama și bărbatul ei. Se cunosc cazuri de nebunie colectivă, ca acela petrecut pe lacurile Mazuriene, în timpul războiului : cîteva sute de ofițeri germani înnebuneau pe loc în aceeași secundă, la spectacolul scufundării încete a regimentelor rusești, în nămolul perfid al regiunii — și erau acei ofițeri cu inimă de cezari, pe care școala germanică îi pregătise patruzeci de ani cu o disciplină de fier și în disprețul lui Nietzsche, Treischke, Clausewitz și Bernhardi, pentru războiul de întîietate în univers. Se poate cineva juca de-a medicina legală amuzantă, cu acest fenomen ?

S-a jucat domnul dr. Stoenescu, ajutorul domnului profesor Minovici, pe care l-am făcut pe nedrept răspunzător, în articolul nostru trecut (nr. 33) de ușurință în semnarea unui certificat de fantezie. Domnul dr. Stoenescu, fără știrea șefului său, a primit rezoluția Parchetului, nu a cercetat cazul la domiciliu și a dispus sinistra mascaradă. Am dori să evităm acestui domn doctor, care se bucură între colegii săi de stimă și de epitetul «ramolo», neplăcerea unei complicații sentimentale, însă nu ne este permis. În urma alarmei dată de presă, domnul Stoenescu s-a retras comod la domiciliu, afectînd o boală politică. pentru ca șeful său să suporte singur acuzațiile unui public deprimat. Domnia sa nici nu demisionează, nici nu trimite scrisoarea de învinovățire, pe care era dator s-o adreseze ziarelor care trag la răspundere pe domnul dr. Minovici, pentru isprava lui. Mai mult, acest medic liniștit, care știe să-și menajeze personajul la maximum, nu i-a trimis măcar profesorului Minovici, directorul său, un bilet de scuze. El așteaptă bucuros ca de crima lui să sufere șeful. Atare moral și atare conștiință la un om de știință sînt de reținut. Cu așa instrumente, miniștirii și dictatorii abuzivi au putut expedia la închisoare adversarii politici temuți, cărora în așteptarea unei îndreptări naționale le-au crescut în temniță bărbile pînă la genunchi și unghiile ca la mucenici.

Dacă un medic legist poate, fără pedeapsă, să iscălească, din imaginație, internarea unui cetățean, ce autoritate i se mai poate recunoaște și ce sens mai are facultatea ce i se acordă prin lege de a pedepsi, el, pe medicii vinovați eventual că ar semna în clientela lor certificate de complezență ? Domnul dr. Stoenescu s-a gîndit că-și va murdări automobilul și pantofii, căutînd în mahala casa nebunei și a preferat să-și păstreze pingelele pure pe parchetul Institutului Medico-Legal.

În sfîrșit, originea internării. Sceleratul din mahala, care a luat inițiativa ei, a strîns zece semnături de proprietari, făcîndu-i să creadă pe acești bieți oameni, cu familie, cu copii, cu inimă, desigur, că iscălesc o petiție către

primărie pentru introducerea în mahala a luminii, apei și canalului. Acest bandit ni se spune că e funcționar: fără îndoială, autoritatea la care slujește l-a concediat numaidecît. Poate că n-ar strica. în cazul cînd domnul general Nicoleanu se sfiește legalmente să-l cheme ca să fie modificat și corectat cîteva zile la poliție — împrejurarea comportă o aplicare excepțională — poate că n-ar strica, din partea cetățenilor amăgiți o bună bătaie cu umflături durabile și cu temperatură, administrată spurcatului monstru.

1928

DANSATORI ȘI BOXEURI

Sînt epoci sufletești și vîrste, la oameni, cînd sentimentele dezamăgite sau depravate caută un surogat de natură, înlăturînd natura. Tutunul nu e zadarnic și din ce în ce mai mult fumat cu pasiune în locul aerului, respirat cu indiferență: țigara rezolvă la fiecare din noi aparența unei probleme și indică o încurcătură sufletească certă. De la nicotină la morfină și cocaină singur gradul depravării se schimbă, tema e aceeași. Prin opium, chinezii au lichidat o civilizație; noi o lichidăm mai încet, prin tutun, și elitele noastre plictisite de capitaluri, o lichidează mai rapid, prin otrăvuri mai apropiate de instantaneu.

Artista care se fotografiază cu un șarpe sau cu niște pui de tigru, hrăniți cu biberonul, are motive să-și urască bărbatul și învăluită cu năframa de mireasă pentru a primi binecuvîntarea fotografului, îmbrățișînd un elefant sau un porc mistreț, ea vădește refuzul de a contribui la succesiunea generațiilor de suferință cu progenitura ei. Un gen de morfină ia fiecare pereche conjugală, care îmbătrînește în stîrpiciune.

Degenerăm. Degenerăm fizic. Degenerăm moral.

Denerarea morală ia la noi forma fără greș în diagnosticul maladiei, a concesiunilor reciproce și a rotunjirii sensului cuvintelor pre-

cis. Sufletul devine peltic la înțelesuri, ca limba rostirii : dispare puterea de afirmare și de tăgadă : între nu și da se intercalează un cuvînt nepronunțat, o pauză de intelect, care conține cîte ceva din amîndouă aceste cuvinte, fără să se identifice cu nici unul. Adesea se și găsește expresia să vedem, iar de cele mai multe ori pauza aparține unei continue amînări. Permanentul mîine fuge de nu și de da, ca să nu devie nici unul întreg. Sentimentul spiral și leneș care se tîrăște ezitînd printre puncte hotărîte, aparține unei psihologii mijlocii dintre buna creștere și lașitate și este o nuanță ușor degradată a gentileții, așa numită.

Viața noastră socială întreagă admite surogatul pe toată întinderea noțiunilor și realităților ei. Intrarea dansatorilor și a boxeurilor în complexiunea existenței noastre, pe care o domină și o ațîță, nu este fără rațiune. Evadăm din sensurile vechi în sensuri noi, obosiți de tradiții biruitoare. Ne place să fim biruiți de otrăvuri și nu de idealuri, de slugi și nu de stăpîni, diminuați în demnitatea și în concepția noastră despre autoritate. În harem au intrat eunucii care păzeau draperiile ușilor încuiate și Sultanul face dintr-înșii consilieri și legiuitori.

Nu știm cum se manifestă degenerarea în învățămînt : vom căuta să ne informăm. Observăm numai fenomenele din afară, de după învățămînt. Selecțiunea politică a societății dă cele mai mari speranțe acelui element de școală, care preferă bibliotecii sala de gimnastică și geometriei trapezul pe frînghii. Jucînd un dans modern prin frecarea în zigzag a pingelelor de parchet și prin adaptarea anatomiei gorilelor la mișcările omului, poți intra de-a dreptul și aproape fără pauza lustruitorului

de ghete, din varieteu pînă în cele mai depărtate încăperi ale unui apartament luxos. Dacă domnul Iorga știa mai puțină știință și mai multă figurație de dans, este probabil că ar fi prezidat încă de mult un guvern.

E și o răzbunare a capacităților, veacuri de-a rîndul apăsate : bicepsul, ceafa, pumnul și agiiitatea încheieturilor aveau de spus cuvîntul lor într-o lume selecționată în trecut exclusiv prin inteligență. Nu aveți idee cît mă satisface personal evenimentul politic al ascensiunii domnului Condrus, deputat și cenzor al Camerei deputaților, la conducerea țării. Profesînd meșteșugul de boxeur pur, fără veleități politice, acest învățător de energii a fost prefect subt un guevrn și este actualmente deputat. Singurele sale acte politice sînt două : o dată a sfărîmat pe stradă măselele domnului doctor Manolescu-Strunga — iar altă dată s-a îmbrățișat pe stradă cu domnul doctor Manolescu-Strunga, care l-a recunoscut «naș», după ce s-a tratat cu seriozitate la dentist, cedîndu-i locul domniei sale în parlament.

Încet, încet toate specialitățile reputate, în împărăția idioată a culturii intelctuale, minore, vor ieși la suprafață, ca să imprime statelor și progresului o modalitate nouă. Pîlcuri mari de nedreptățiți reclamă dreptul lor la existența sorților conducători. Fluierătorii cu naiul sau muscalagiii, călăreții de școală înaltă, lăutarii cu vioara și vocea, cîntăreții de biserică, paraclisierii, jucătorii de pocher, țurcarii, rișcarii, așteaptă să sune ora lor politică și socială.

Ca tată de copii, îmi vine să surîd cînd domnul ministru doctor Anghelescu face școli de carte și propagandă culturală și cînd domnul Vintilă Brătianu, sprijinitorul muncii na-

ționale, îl ajută să și le înzestreze și întreție. Eu am făcut mai bine. Aveam un băiat la Politehnică: l-am retras; i-am cumpărat un gramofon cu douăzeci de plăci cu jazuri, i-am dat o cameră pe mînă și i-am spus: învață; la toamnă poți să devii secretar general. Pe băiatul al doilea îl fac specialist în luptele romane și în jiu-jițu: îl destinez activității legislative: nimeni nu va fi în stare să legifereze ca el. Al treilea băiat a și început să exerseze glumele de după masă; știe pînă azi o mie patru sute treizeci și două de anecdote porcoase, cu care se pătrunde, și cine-i deștept se instalează în lumea mare. Am hotărît ca el să conducă o vastă întreprindere de petrol cu forajuri și rafinerii. Și voi putea închide ochii împăcat. Copiii mei se procopsesc, iar țara mea se ridică.

1928

PRECOCITĂȚI

Geniul muzical care la vîrsta de patru ani chinuiește cîteodată frăgezimea copiilor abia ieșiți din scutecul maternității, preparînd pentru flaut, vioară și pianină pe executanții de mai tîrziu ai lucrărilor scriitorilor de muzică bătrînă, a bîntuit în forma lui literară, patruzeci de ani, tiparul și editura românească și încă nu a încetat.

Talente fenomenale ivite la optsprezece ani cu peruca obligatorie și cu masca unei dramatice melancolii faciale, au parcurs cîtva timp spațiul dintre călimară și tipografie și s-au sleit la douăzeci și cinci în mediocritate. Cariera unui poet care nu exprima o iotă nouă în taraful literar, începea de vreme, prin înfumurări tiranice, făcea o curbă crescîndă și descrescîndă și sfîrșea cum a început. O sumedenie de cadavre poetice încă tinere se retrăgeau treptat din circulația autorilor de muzică bătrînă, activă în mormîntul unei catedre sau al unei cafenele scîrbite de o pasiune fără rezultat. Revistele sînt pline de mușița intelectuală a nefericiților începători precoci, cărora copilăria le-a refuzat o educație practică și un îndemn la timp.

Literatura în toate timpurile a fost un vast cîmp înghețat, în care au degerat, netrăite, cantități de simpatice tinereți. Ele n-au știut că o digestiune bună e preferabilă unei poeme

proaste și că funcțiunea exactă a ficatului e socialmente mai morală și mai utilă decît funcțiile unei personalități vanitoase și nule.

Literatura nu conține necesarmente morbul de ofilire. Primejdia începe cînd lectura și încercările pe pupitru degenerează în ideal de publicitate. Majoritatea tinerilor vor să publice înainte de-a fi învățat un învăț care nu se învață niciodată deplin, învățul expresiunii și al corespondențelor împletite. Mulți doresc să fie publicați mai nainte chiar de a cunoaște mecanica gramaticală. Înainte de-a se fi mînjit pe mîini lîngă motorul noțiunilor generatoare, începe să publice mai toată lumea. E cînd hilar, cînd întristător spectacol literar al presei literare, simili-literare și numai politice. Ca o duminică populată cu trotuarele umblate șchiopiș de pantofi eleganți, prea strîmți pentru numărul piciorului încălțat, presa oferă zilnic spectacolul amuzant al fetelor în casă încălțate coconește. Cîtă suferință pentru o bătătură cerebrală ! și ce bine-ar fi stat piciorului desculț !

E-adevărat, că nici pe strada cealaltă nu e mai comod. Fatalități, care decurg din precocitățile exasperate, ne-au ucis toți scriitorii cu oarecare bune apucături și titluri valide, înainte de vreme. La ora noastră nu avem nici un scriitor bătrîn ; afară de unul de curînd sărbătorit, pentru isprava că neputînd să-și merite situația literară ridiculă și pur verbală ce i-a fost creată grație unui veșnic surîs de mic sentiment, s-a apucat, la o vîrstă cînd scriitorii străini încep abia să fie puțin cunoscuți, să arunce cu undița prin bălțile fără pește. Căci de am avea cîțiva camarazi de leatul lui Ibsen, i-am ruga să scrie niște sfaturi, pentru ca tinerii să îndure benevol o lungă ucenicie, pînă a nu forfoti prin redacții și pentru ca tinerilor celor mai inteligenți să nu le fie rușine și spaimă mai tîrziu, de niște opere coapte în sezonul aguridei.

1928

DOMNUL IORGA ȘI COCÒ

Cînd se întoarce acasă, încărcat de glorie și de soare, domnul Iorga e asaltat de creioane și ochi fotografici. Reporterii îl primesc de la graniță pînă-n gara Capitalei, cu un lux neobișnuit în sentimentul ce le aparține, indiferent de sexul gazetei care i-a trimis. Ilustrul profesor cunoaște două singure momente de plăcere anuală comasată, fuga din țară și fuga din străinătate. Acolo îl așteaptă un auditor cu aplauze mari și aci o presă cu litere zgomotoase.

De cîte ori se întoarce în țară, ziarele îi ies înainte cu aceleași cornete de cîlți politici încurcați, silindu-l să-i guste și să-i descîlcească imediat, între vagon și automobil, și să rostească numaidecît o profeție. Pasul savantului fiind lung și picioarele luminătorilor opiniei publice încovoiate, cursa convoiului se manifestează multiformă și împiedicată, ca la scoborîrea din arcă, pe Ararat, a lui Noe, urmat de o zoologie blîndă și de copiii, cu mustață și ochelari, făcuți în timpul deluviului, pe suprafața oceanelor umflate. Partizanii politici ai profesorului sînt cu deosebire satisfăcuți și zîmbetul lor aievea spune pe calea Griviței și la Matache Măcelaru, că se întorc de la Sorbona, că au fost în Spania și au văzut Portugalia, mai fericiți decît dacă s-ar fi dat cu barca și călușeii. Domnul Iorga se

supune și glasului răgușit al membrului din partid și curiozității profesionale a reporterului, pe care i-ar împinge bucuros, pe amîndoi, subt locomotivă, ca să fie mai repede călcați, dacă scrupulul politic nu s-ar intercala. Dar punctul domniei sale de vedere se mărginește să fie înalt și general, putînd să-l revendice și țărăniștii și liberalii, și democrații și conservatorii. Cîtă vreme domnul Iorga stă în țară, nu-l adoptă nimeni integral ; în stațiile căilor ferate fiecare în parte și-l face personal al lui și ziarele, diametral opuse în tendințe, își documentează necesitățile cu întoarcerea domniei sale în țară.

Cocò s-a luat după ziariști și el și a fost în Gara de Nord la scoborîrea domnului Iorga din cupeu.

«Ce-a spus, domnule gazetar» ? a întrebat Cocò. «Totul merge prost», a răspuns un reporter. «Totul merge foarte bine», a răspuns un altul. «Se va schimba totul în curînd», zise un al treilea. «Totul poate să meargă din ce în ce mai bine, dacă anumite lucruri se vor petrece și totul poate lua dimpotrivă o cale neașteptată, dacă o serie de lucruri, nimeni nu le poate ști precis, sau, cine știe ! poate că da, se vor impune mișcării istorice și sensului universal. În orice caz, nu e de părere că trebuie făcut ceea ce nu este de făcut și că s-ar putea împlini fapte ce cu nici un preț nu pot fi deocamdată examinate. Dacă momentul e într-un fel propice, același moment în felul lui nu este greu să devie nepropice : atîrnă de viitoarea desfășurare firească a datelor ; însă împrumutul se face. În condițiile actuale, a merge la Alba-Iulia este o greșeală : eu nu urmez partidul decît pînă la Brașov sau pînă dincoace, la Dîrste, și mă întorc îndărăt.»

Cocò nu se simți «în clar», după aceste explicații și își dete seama că ziariștii și prietenii politici sînt numai niște interpreți care n-au cuprins intențiile savantului și care au învățat să vorbească de la robinetele stricate.

«Orice-ar fi spus, reflecta Cocò, Iorga e o vîlvătaie care arde tînăr cînd toate s-au stins și care circulă cînd toate au încremenit, cînd pedanteria mută a bărbaților politici colosali macină în mori ascunse mediocritate și neant.»

— Du-te acasă, Cocò, că plouă!

1928

BOBUL DE GRÎU

Un basm oriental povestește cum bobul de grîu poate să devie care de grîu, movile de grîu, piramide și dune de boabe de grîu. Inspirat din literatura arabă, un politic de la noi, care operînd ca Dumnezeu, a iscat un miliard întreg din nimic, nu în șapte zile ca bătrînul lui tiz inexperimentat, ci în șapte ceasuri și mai puțin, s-a făcut regele și gărgărița bobului de grîu. Latifundiile au dispărut, pămîntul s-a fărîmițat: posesiunea lor se poate recăpăta însă însutit, scuturînd spicele cerealei într-o singură pălărie. Un hectar putea să dea în anii buni cîțiva saci. Un bob de grîu dă zeci de mii de vagoane de grîu: tot meșteșugul este să-ți asiguri bobul de grîu, monopolizînd un carat. Noul rege al grîului românesc nu caută stăpînirea țării: lui îi este de ajuns imperiul pe bob.

Un parlament întreg s-a ostenit să puie molecula în palma întinsă de scamator a unui fost ministru peste petrol — și molecula merge, bobul de grîu se mișcă și în fiece secundă bobul dă naștere altor boabe, boabele se strecoară ca o metanie subțire prin degetele unui singur personaj și prin mîna acestui voievod va trece de-a lungul anotimpurilor, vămuit, tot grîul românesc.

Ideea e ingenioasă. Sătenii proprietari muncesc pămîntul cu orgoliul că țara le aparține și M. S. Regele Tancred ia roadele curate. Sătenii restituesc anual moșia căpătată o singură dată.

1928

VERSURI

Diminuarea în programul școlar a studiului limbei latine din învățământul francez provocase în vreo cincisprezece ani de generații literare o diminuare a priceperii literare. Cel puțin așa afirmau statisticile cifrei intelectuale din Franța, înainte de război. Criticii reformei care a contribuit, după opinia lor, la rezultatul semnalat cu amărăciune, rezultat și amărăciuni nivelate de tăvălugul războiului, analizau scrierile autorilor tineri și le acuzau de analfabetism cultivat. S-ar părea că anume curente literare nu s-ar fi putut ivi fără ignorarea surselor latine și ale clasicismului tradițional și că libertățile extreme ale autorilor celor mai tineri nu s-ar fi manifestat în compoziție și în cugetare dacă ar fi fost cunoscut desenul elementar al anatomiei literare, învățat succesiv.

Nefiind francezi, nu sîntem obligați nici să credem în supărarea Sorbonei, nici să ne dăm seama exact pînă la ce punct afirmațiile erau exacte. S-a vorbit întodeauna de disciplina pe care o capătă din limba latină cititorul. Pildele de latiniști eminenți și de foarte mediocri traducători din limba latină, au fost cel puțin tot atît de numeroase ca și ale poeților mediocri nelatinizanți. Fiind însă români, ne putem ocupa de un fenomen actual asemănător sau analog, de la noi.

În ultimii ani, am participat accidental la conferințe și lecturi în diverse aglomerații din București. Ei bine, generațiile care se vădesc experimental mai proprii pentru atențiunea unei producții intelectuale sînt pretutindeni anterioare războiului. Domnii cu chelie dau dintr-un cap în general, aș zice, mai inteligent, vreau să zic : mai pricepător — și de aceleași sensibilități manifestate prin fizionomie și mișcări dau dovadă și doamnele care s-au tuns în preajma decolorării sistemului pilos.

Copii, băieți și fete, între șaisprezece și douăzeci de ani se demonstrează cu atît mai puțin pregătiți, considerați în masă, cu cît nivelul instrucțiunii lor pare prin definiție mai ridicat. La ateneele populare, universitățile libere, adunările intelectuale de funcționari comerciali și muncitori cu brațele, atențiunea e mai vie și priceperea mai corectă. Am examinat atitudinea studenților și — să fiu iertat — în special a studentelor, la o lectură de poezii. Domnișoarele n-au știut niciodată, din vreo douăzeci de bucăți citite, cînd se isprăveau bucățile și lectorii au trebuit să dea finalelor intelectuale o expresiune fizică, pentru ca momentul să fie înțeles, închizînd cartea citită după fiecare lucru citit. În pauzele dintre închiderea și redeschiderea volumului se petreceau, negreșit, legiuitele aplauze, însă urmate de o larmă care indica urmarea unor convorbiri începute înaintea lecturii.

Domnișoarele iarăși nu înțelegeau timpul, ritmul ideii, curba ideii, marginea imaginii, ignorau sensul unui calificativ. Nu puteau discerne accentul ideii, orientul unei poezii — și, eveniment extrem de grav, vocile izbucneau într-o fracțiune de rîs, într-un punct dramatic, confundîndu-se reflexiunea cu gluma și chibzuirea cu hazul. Toate acestea independent de calitatea paginilor citite, care, de la sine înțeles, erau alese. La o chemare a lui Dumnezeu printre oameni, de către un poet, au rîs vreo două sute de grațioase ascultătoare, noțiunea numelui lui Dumnezeu singură a produs ilaritate, ca într-un bal mascat la care s-ar fi deghizat în personajul lui un dansator de muzică neagră.

Poate că s-ar prezinta o întrebare. Domnii profesori ai universității au surprins existența acestui proces de deznoțiune, dacă ni se permite cuvîntul, în cei mai tineri din intelectualitatea vie a momentului de față ? În afirmativă, fenomenului ar trebui să i se acorde o luare aminte excepțională.

1928

O ISTORIE ADEVĂRATĂ

Domnul general Rasoviceanu ne povestește o istorie de necrezut.

Soția domnului căpitan Ion N. Berceanu, călătorea între București și Bazargic, însoțită de fetița domniei sale, în vîrstă de patru ani. Pornise din Capitală în noaptea de 2 april, și în stația Sărulești, scufundată în beznă, ca tot Bărăganul, trenul se opri, ca de obicei, un minut. Copila nu avea bilet, un regulament cunoscut și de hamali permițîndu-i să călătorească gratuit.

În stația Sărulești, doamna Berceanu e dată jos și copila rămîne în vagon. Șeful stației Sărulești o amendează pentru lipsa biletului și o silește să deșarte în mîinile lui conținutul sacului de mînă : șapte sute lei. Înainte de a termina operația, același șef dete ordin trenului să plece și trenul plecă imediat cu copila singură în vagon. Deznădăjduită, mama aleargă după tren și, în tren, copila leșină de spaimă. S-a petrecut atunci o solidarizare a indignării pasagerilor care, trăgînd semnalul de alarmă, opriră trenul, și mama putu urca lîngă copilă. Poate că ar fi fost oportună o întîrziere de cinci minute pentru corectarea colectivă radicală a bestiei din Sărulești. Reținem din povestirea domnului general Rasoviceanu numele domnului judecător Vlăduț, din Balcic, care trebuie felicitat pentru cavalerismul de care a dat dovadă în împrejurare.

Se pare că doamna căpitan Berceanu e o persoană cu deosebire de frumoasă și că funcționarul controlor de bilete ținea să-și îndatoreze superiorul. La Sărulești, noaptea e mare și singurătatea apasă.

E cu totul inutil să insistăm. Domnul director general al C.F.R. nu e numaidecît nevoie să fie căpitan și căsătorit și să aibă o fetiță de patru ani ca să știe ce-i rămîne de făcut. Poate că folosindu-se de acest prilej domnia sa va avea buna inspirație să introducă bătaia cu varga, de care se simte mare trebuință pe toate rețelele căilor ferate, unde brutalitatea personalului atinge cîteodată demența.

1928

CALENDARUL VACANȚELOR

Un străin puțin informat venea în ajunul Paștilor, după ce sărbătoarea Învierii de rit occidental se isprăvise, ca să «perfecteze» o afacere în București. El aducea cu sine un geamantan, o mașină de scris și un secretar și hotărîrea de a se întoarce la uzina lui după patruzeci și opt de ore.

Bucureștii erau în vacanță. Activitatea lor dezorganizată de acel sentiment de hipnoză, în care Capitala se scufundă ca într-o canapea cu moliciuni de baie caldă, surîdea languros în toate privirile subit visătoare. La ghieșul băncilor, la volanul automobilelor, în biurourile administrației, pe stradă și în interior, catifeaua ochilor se brumase. Telefonul răspundea tîrziu, lenevit de o plăcere așteptată. Deputații cheltuiau ultima lor energie, alergînd la gară, ca să cadă întinși pe arcurile elastice din vagoanele rezervate. Mai erau trei zile pînă la Paști și nimeni nu mai putea să «muncească». Miniștrii fugeau în străinătate, ca școlarii în provincii și Prefectura mai găsea o iluzie de putere în mușchiul intelectual, stabilind prețul mielului subt cincizeci de lei kilogramul.

Multă lume se ducea la Constantinopol și foarte multă lume pleca la cîmp în limuzină, ca să intre într-un neant confortabil, cît mai depărtat de amintirea penibilă a programului cotidian.

Străinul nu a înțeles de ce se dezechilibrează treptat, din duminica Floriilor pînă la Paști, ca să-și recîștige cumpănirea treptată abia la duminica Tomei, timp de două săptămîni, capacitatea noastră de-a sta în picioare. Sărbătorile noastre atît de prelungite l-au iritat, silindu-l să plece, cu gîndul de-a se întoarce în București odată cu tonicitățile active. Numai de n-ar nimeri în mai, cînd iar se întîmplă ceva, sau în iunie, cînd nu mai e nimic pînă în septembrie, apogeul activității noastre, care scade în noiembrie, și din decembrie pînă la jumătatea lui ianuar dispare iarăși de tot.

Noroc că nu sîntem străini și că ne învoim de minune cu permanenta noastră vacanță. Lucrurile care trebuiesc făcute primăvara sînt amînate pentru la toamnă și din toamnă trec anual în primăvară, și în zece, douăzeci de ani se nimerește o dată un ceas întreg pentru terminarea unei chestiuni urgente. Ca piramidele și ca Sahara, timpul nostru începe de la o sută de ani în sus.

Am trecut de mai multe ori, într-o iarnă, prin regiunea unui deal cu prunării, străbătînd cîte șase sate, fără să întîlnesc un locuitor.

— Unde sînt oamenii ? am întrebat la toate orele din zi.

— Dorm, mi-a răspuns căruțașul : le-a rămas niște țuică... De cum se deșteaptă din somn, duc oala la gură și adorm din nou... timp de cinci, șase săptămîni.

— Și ce fac pe urmă ?

— Ce să facă ? Se pregătesc pentru țuica viitoare.

— Dar preotul ?

— Nici el nu se vede cîteva săptămîni. Singur judecătorul e pe lumea asta. În judecătoria din Văile Unite e todeauna îmbulzeală. Cînd vrei să te întîlnești cu un om din satele noastre,

îl găsești la judecătorie, trezit de o citație adusă de jandarmii din Gura Foii.

Fericiții țuicari au pus cătunelor din regiune nume frumoase, care se născocesc numai la dragoste și beție.

N-aș putea spune că e o crimă foarte urîtă să preferi unei munci sistematice trîndăvia. Dacă munca îmbogățește insul, rămîne de cercetat; iar dacă înavuțește statul și provoacă prosperitatea acestui animal de hîrtie, punctat cu cerneală și care reprezintă prestigiul național și onoarea poporului dator, în opinia financiară a străinătății, este iarăși de cercetat. Vistieria goală e tristă că vistieria plină se golește repede și radical. Poate că un economism inteligent și antidogmatic, ar prefera cheltuirea polului direct de către proprietarul polului, căci polii acumulați se fură de personajele importante și funcționarea impozitelor devine egală cu inexistența lor. Ca să nu se revolte și ca să nu fie împușcați, manifestînd o trebuință de dreptate, sătenii din regiunea prunelor fabrică țuica și se îmbată, și activitatea, ca și lenea Capitalei este satisfăcută că totul se petrece normal.

Dar cît e de plăcută vacanța! Ea face o demonstrație clară: inutilitatea autorității. Lipsind guvernul, este ca și cum ar fi. Dacă n-am citi în ziare că miniștrii țin discursuri nimeni nu ar simți că are guvern — și dacă n-ar informa ziarele că miniștrii au plecat în concediu, nici n-am fi știut că avem niște miniștri.

Poporul nostru se poate guverna cu o prăjină din Cișmigiu. În vîrful ei pui o pălărie și lîngă prăjină un gardist.

1928

CIVILIZARE

N-am putea ghici dacă progresele care cad ca niște binefaceri usturătoare peste noi, vor fi mai tari decît rezistența noastră și dacă vor putea să ne ducă în starea de civilizație din apus: asfalt, parchet, avariție și sărăcie.

Toată lumea, începînd cu noi, se plînge, înainte de toate, de necinstea noastră. Noi, românii, am fi niște pungași mai mult sau mai puțin organizați; în special cei din vechiul regat întrecem toate marginile chiar în ochii fraților de peste Carpați, care la apropierea noastră se înfioară ca niște naive căprioare. De englezi și americani nu mai vorbim: aceste icoane de onestitate fug de noi și cînd ne închinăm la ele ca să le sărutăm.

Cunoaștem o pildă. O societate industrială, alcătuită din ardeleni și unguri cerea o concesie în vechiul regat, care la un capital de douăzeci și cinci de milioane investiți producea timp de douăzeci de ani, cît trebuia să dureze concesiunea, un venit net de cincizeci de milioane anual. La finele concesiei, capitalul devenea un miliard. Societatea se adresase unei bănci politice, natural. Banca impunea o participare la beneficiile nete anuale, de zece milioane. Banca, fără joc de cuvinte, era românească.

Ungurii și ardelenii plus un englez, care finanța cu o parte personală întreprinderea,

rămaseră consternați. Ei pricepeau să cîștige cincizeci de milioane pe an și să-i ducă acasă, la ei, dar onestitatea lor nu pricepea cum să cîștige și românii, care le acordau concesiunea. Pentru principii... morale, afacerea s-a stricat. Binevoitorii vizitatori industriali au plecat revoltați de... pungășie.

Să urmărim însă moralitatea pînă la urmă. Fiind unguri și englezi, industriașii au avut nevoie de un an de zile, ca să analizeze problema și să-și rectifice punctul de vedere. Francezii numesc o atare aptitudine: *l'esprit d'escalier* — adică deșteptăciunea din curte. Omul cu această deșteptăciune nu-și dă seama de ceea ce trebuia să facă în casa în care a intrat, decît după ce pleacă și după ce a ajuns în bătătură.

Cu un an mai tîrziu, societatea s-a întors în București și s-a dus la bancă. Ea propunea astă dată împărțirea beneficiilor pe din două. Banca pofti societatea să se întoarcă sănătoasă în patrie, căci afacerea fusese făcută... de pungașii de români. Civilizația occidentală întîrziase cu un an.

Evident, titlul de pungași rămase încă o dată nedezlipit de atunci încoace, de noțiunea de român.

Necinstea noastră seamănă foarte mult cu o cinste inteligentă — și avem motive să credem că, făcînd toate rezervele, nu sîntem mai puțin onești decît binefăcătorii cu atît la sută din Apus — și nici mai proști. Ba, cîteodată, comparația e în avantajul nostru.

Miliardele pe care le datorează România, votul universal și industrializarea prin fier, petrol și lemn, e de dorit să nu ne altereze simplicitatea, generozitățile și stilul. Căci cu toate poverile mari ale timpului sîntem încă poate singura țară în care omul dezarmat, român sau străin, n-a ajuns să moară de foame de tot, ca în țările pizmuite de cultura și de primitivitatea noastră.

Unui asfalt bine întreținut și unei poliții ideale, trebuie să le preferăm în toate vremurile o inimă simțitoare, care mîntuiește pe om de păcatele cele mai multe.

1928

GEOLOGIA ȘI GEOLOGII

Cutremurele din Bulgaria, simțite și la noi, au scos în evidență existența, chiar pe teritoriul bulgar, a domnilor geologi. Ființe misterioase, cu atribuții anormale, profesiunea lor consistă în a se uita toată viața la un ac care stă pe loc în părete. Cîteodată acul se mișcă și atunci geologii apar în public. Ei ne spun că acul s-a mișcat, și după aceea își continuă numaidecît profesiunea, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, urmînd să privească acul din părete.

Cineva ne-ar putea vorbi de niște semeni ai geologilor, care se uită la alte lucruri ; de pildă, printre zăbrele, la schimbarea gărzii de la Palat, sau la zborul muștelor, sau în oglindă. Să nu confundăm : aceștia nu sînt geologi, aceștia exercitează profesiunea de gură-cască, ceea ce nu-i totuna. Ei nu vor ajunge geologi decît în momentul cînd între toate aspectele militare sau civile și ochii lor, vor interpune un ac și se vor uita la el. În Bulgaria, contemplația vîrfului și a gămăliei atrage după sine o catedră universitară și dă dreptul la apuntamente anuale de cîteva sute de mii de leva.

Noi ne obișnuiserăm, la noi, cu alte accepții ale profesiunii de geolog, atît e de adevărată observația că este de ajuns să treci granița puțin, ca ideile să se schimbe. Noi n-am surprins niciodată pe geologii noștri plimbîndu-se la Șosea cu acul în palmă și nimeni, pînă la evenimentele recente, nu i-a văzut măcar dînd din picioare la o mașină de cusut. Geologia noastră ne închipuiam că este o mare fabrică, pe undeva, de petrol, și că geologii erau niște mari purtători de acțiuni petrolifere. Prin extensiune și ignoranță gravă, le atribuiam geologilor puteri excepționale și comiteam, pornind dintr-un criteriu de naivități, o mie de erori, în ceea ce privește geologia. Presupuneam că geologia conferă geologilor dreptul de a construi perimetri și de a împărți perimetrele după simpatie ; refuzînd un perimetru lui Petrescu, pentru că vorbește gros și dînd în schimb șapte perimetri lui Popescu, pentru că are glasul mai subțire, sau douăzeci de perimetri lui Constantinescu, pentru facultatea lui specială că atunci cînd vorbește te umple de scuipat.

Cîte prostii e în stare să comită în căciula lui, un cap eronat și lipsit de informații științifice, este de necrezut. Nu ! geologul nu e un primitor de bacșiș delicat, de cîteva milioane, cu numele de comision, din partea unei societăți petrolifere favorizate. O ! asta niciodată. Geologul e un om de știință, un savant, un boier al inteligenții, care totuși nu-și ridică ochii de pe ac. Dacă nu se cutremura pămîntul bulgar și dacă nu erau distruse cîteva localități în cîteva secunde, noi nu am fi aflat în viața aceasta ce este geologia și ce face un geolog. Cel mult, am fi rămas cu noțiunea că aveam pe vremuri în România un Institut Geologic, care în vreo douăzeci de ani de muncă încordată la harta minieră a țării, a parvenit să concureze Academia Română și Dicționarul ei, rămas la litera B, delimitînd

zăcămintele din Grădina Icoanei, și din parcul Cișmigiu subt cîrmuirea domnului Mrazec, ilustrul nostru mentor și Christ al geologiei române.

Tot răul vine cu binele lui zice, pesemne, o înțelepciune orientală. Încetînd catastrofa din Bulgaria cu aceeași rapiditate cu care s-a petrecut, acele luîndu-și poziția inițială, totul reintrînd în ordine și geologii reîncepînd ocupația lor monotonă de ceasornicari, mărginiți să întoarcă minutarul, noi am crezut a observa că geologii bulgari au rămas cam consternați și în oarecare încurcătură. După primul cutremur din sîmbăta Paștilor, ei au declarat că nu se mai poate repeta cutremurul, și cutremurul s-a repetat miercurea următoare ; însă, e adevărat, cu o îndoită intensitate, ceea ce nu reieșea din cutremurul întîi. În geologie trebuie să fie ca în matematici, unde patru nu poate ieși, în mod logic, din doi ; dacă totuși absurdul se prezintă, știința nu e vinovată, geologia se spală pe mîini. Ei bine ! aceste sigure realități n-au împiedicat buzele geologilor de peste Dunăre să se umfle, și fenomenul i-a pus, cum se zice dincoace de Dunăre, în situația caprei, care s-a uitat în calendar și n-a știut să spuie cînd cad sfintele sărbători.

Noi am fi dorit să aflăm dacă nu ne vor privi și pe noi, ca să zicem așa, cutremurele din Balcani, ca să știm dacă mai stăm în redacție și dacă nu ar fi prudent să ne schimbăm adresa, transportîndu-ne cu scăunelele noastre și cu blocul nostru de pe genunchi, într-o regiune mai favorizată, în fața Cercului Militar sau la Mihai Viteazul. Am delegat pe reporterul nostru Cocò să ia un interviu geologilor și astronomilor de la Institutul Meteorologic, care, pe lîngă ac, se uită și pe gaura

ușii, la stele ; și mai fac ceva : măsoară apa de ploaie care curge pe burlane într-un butoi și-o albie, înainte de-a chema spălătoreasa.

— Nu vă temeți, au răspuns geologii. Nu se va întîmpla nimic. Dacă în Bulgaria s-au dărîmat cîteva orașe, asta e altceva, Bulgaria e o țară vulcanică. Noi nu avem o țară vulcanică ; dimpotrivă. Ea va deveni vulcanică, numai cînd se vor dărîma și la noi cîteva orașe. Deocamdată, toată lumea stă pe loc, ca în legea chiriilor și să nu se mute nimeni decît atunci cînd turlele Mitropoliei vor începe să cadă și cînd veți vedea Poșta virînd către Casa de Depuneri. Dacă acest lucru se va petrece noaptea, nu este nevoie să vă grăbiți pe întuneric, așteptați să se facă ziuă bine, luați-vă întîi cafeaua cu lapte și transportați-vă mobilierul, pe la 11, după ce se scoală domnul procuror, pentru ca totul să fie făcut cu proces-verbal. Cele mai multe nenorociri se întîmplă din pricina grabei, nu a nenorocirii, simțiți că vă cade în pat dulapul din etajul de sus ? trageți plapuma și stați liniștit, sfătuind prin gaura plafonului și pe vecinul de deasupra să rămîie liniștit, în poziția în care se găsește.

Să-ți spun precis de ce la noi nu se poate întîmpla un cutremur adevărat. Ca să se ivească, un cutremur trebuie să aibă numărul șapte, cifră strîns legată de fenomen. După cum unei căruțe îi trebuiesc patru roate, tot așa unui cutremur îi trebuie numărul șapte, ca să poată umbla. Poți măcina dumneata fără douăzeci și patru de măsele ? Nu poți. Cum vrei să se poată produce un cutremur fără numărul șapte ? La numărul șase, deja cutremurul nu mai e cutremur întreg ; dar la cinci ? Știi ce s-a întîmplat în sîmbăta Paștilor și în miercurea luminată ? Au fost două cutremure

numărul patru. Derizoriu : mă mir că vă mai speriați !

La numărul patru nu se întîmplă absolut nimic. Dovadă Giurgiul, unde era un cutremur numărul patru. În strada Epurescu s-a crăpat un zid și a căzut coșul de pe casă. Perfect La casa domnului Zaharof, din strada Mihai Ghica, s-a prăbușit coșul. La casa Stoicovici, din piața Comerțului, a crăpat un zid. În strada Oinac, la casa domnului Manoilescu, a căzut un coș. N-o să-mi spuneți că aceste dărîmături ridicole sînt efectele unui cutremur numărul șapte. La numărul șapte Giurgiul ar fi căzut peste Rusciuc și Dunărea ar fi trecut pe la Ploiești. Aceste lucruri nu s-au întîmplat, căci am avut cutremur numărul patru — și dacă este adevărat că au căzut cîteva coșuri și tavane la Giurgiu, ceea ce nu este pînă acum dovedit, aceste neînsemnate amețeli de imobil se datoresc mai repede factorului var gras. Locuințele cu pricina, sînt sigur că erau văruite alb. Experiența spune că albul atrage cutremurul, pe cînd cutremurul fuge de cenușiu : văruiți-vă imobilele gri. Să-ți dau o pildă : țîrul e un pește gri ; niciodată țîrul nu a cunoscut cutremurul ; țîrul, mai ales uscat și în special cînd este făcut salată de țîri, ignoră cu desăvîrșire toate cutremurele, la orice număr s-ar afla catalogate. Repetă, te rog, ca să afle toți cititorii dumneavoastră că nu a fost un cutremur numărul șapte și că nu a fost decît un cutremur numărul patru.

— Și mai este ceva ! reluă savantul geolog și meteorolog, după o pauză mică. Cutremurul are un centru și un epicentru, fără de care nu poate să existe cutremur. Să-ți explic...

Cocò era edificat. De vreme ce nu fusese vorba decît de un cutremur numărul patru, insistența era de prisos și mulțumind învățaților de la Institut, pentru științificele încurajări ce i se dase, reporterul nostru, uitînd să zboare de emoție, a luat-o la fugă pe jos, ca un șobolan cu pene, și ajunse la redacție plin de noroi.

1928

GRATUIT ȘI CU PLATĂ

Din literatura ce se fabrică zilnic în presa politică, și în presa literară, cititorul se găsește în fața a două feluri de-a considera evenimentul social și cultural, felul salariat și felul gratuit, dacă se pot admite aceste două calificări. Vreau să zic : salariat mai puțin pentru muncă decît pentru felul de-a construi — și gratuit în ce privește felul.

Ziarul și interesul politic și financiar te plătesc pentru a extrage din eveniment veninul sincer cu care îl produce viața, pentru a-l înlătura și a prezinta partea lui de cozonac. E o concepție de cofetărie, în sertarele căreia toate articolele bat în roz și mov, sînt dulci la toate temperaturile, de la cacao pînă la înghețată, împrumutînd și motivelor ilustrative ale ambalajului o îndulcire și o miere deosebită. Oile sînt de aur, ciobanii de argint și peizajul de cremă. Un mare sculptor de zaharicale din calea Victoriei a realizat odinioară, în marmură de Sascut și Ripiceni, statuia în mărime naturală a reginei Maria, cu pantofi, cu rochii și cu păr cu tot, din zahăr alb. Și nu era o simplă idee întîmplătoare : cofetarul concretiza un moment literar și politic și opera lui putea să fie așezată în rotonda monumentală, din templul închinat Vieții Trandafirii.

Totul e bine, totul e perfect ; stomacul funcționează admirabil, de-așijderi intestinul și vezica. Un singur organ lucrează prost : inteligența și anexele ei, sufletul, inima, angrenate în mașinăria de atmosfere roz-albe, de fericiri lăptoase, de optimisme mici pentru încheierea cu nasturii lor a hlamidelor marilor păcate.

Îndată ce joacă inteligența liber, se produce felul gratuit. Trandafirul, bleu-palul, auriul și argintiul se acoperă cu oxidații leproase. Pîinea ia din amărăciunea tutunului și apa cristalină conține depozite plutitoare de mocirlă levigată. Zahărul pur nu se găsește în natură și mai puțin în viața, pe care o reproduce, avivată și scînteietoare, literatura. Cititorul e purtat printre realități, pe care abia le încovoaie puțin sau le pune pieziș autorul din necesități de artă și stil. Inteligența nu este partizanul duratei indefinite a bunelor funcțiuni din stomac, cu toate accesoriile lui. Felul gratuit cheamă inteligența să o împărtășească. Este și felul cel mai revoltător pentru adepții literaturii clar-obscure de roz-albituri.

Felul salariat e felul parveniților, care în interiorul gropilor de flori, adiate de sufluri de tămîie, se descompun încet cu fermentul galeș al minciunilor parfumate.

Care-i literatura necesară, utilă și onestă și ce literatură trebuie preferată pentru nație și cultură — o literatură de salariu sau o literatură gratuită ?

Desigur că dacă urmărești cu inteligența sau cu talentul, pe care îl ai gratuit, să justifici existențele parazitare și nivelul fix al unei amăgiri și păcăleli de la bătrîn la tînăr și de la generație la generație, locul tău în viață este asigurat și garantat. Literatura devine o litanie sempiternă și un extaz de trei ori pe zi dinaintea vitrinei unui fotograf oficial.

Obiectul literaturii e totuși altul, indiferent dacă superi, dacă deranjezi, dacă strici funcțiunile fizice ale ipopotamului monumental — și indiferent dacă însuți tu, culegătorule de cuvinte și de sentimente, suferi de pe urma împlinirii sarcinei tale gratuite.

1928

CUM SĂ VĂ LĂSAȚI DE TUTUN

Pentru că nu s-a găsit încă leacul împotriva foamei și a frigului, trebuie să ne mulțumim cu leacurile împotriva băuturii și a fumatului. Împotriva băuturii leacul l-au găsit chiar cîrciumarii, care vînd droguri atît de alterate, că nu mai vezi om beat în București. Împotriva tutunului s-au iscodit niște țigarete, din care sugi vînt. Leacul e vicios, pentru că nu suprimă nevoia de a suge, ci schimbă doar aroma, care e farmaceutică și care de la o vreme te scîrbește de tine însuți, ca orice falsificare neizbutită a unor nevoi adînci.

Un medic a publicat totuși o rețetă, pe care o socotim infailibilă, împotriva fumatului. E simplă : iei o cantitate oarecare de nitrat de argint sau de sodiu, pe care o dizolvi într-o cantitate de apă. Cu această soluție faci gargară de cîteva ori pe zi.

Adevărul e că rețeta doctorului nu suprimă pofta de a fuma. Se pare că dimpotrivă : «Pacientul» ar fuma, după gargara cu nitratul de sodiu, ca un șarpe ! Aci a intervenit însă geniul descoperitorului. Ticălosul care, deși vrea să se lase de tutun și a făcut gargară cu argint, tot mai dă fuga la tutun, e pedepsit atît de amarnic de această cădere în păcat, încît nu mai pune țigară în gură, să-l arzi cu fierul roșu. Cerul gurii și gîtlejul unse cu soluția amintită, la contactul cu fumul țigării se

congestionează și produc o greață atît de mare, că nu rezistă om, fie el oricît de nesimțitor. S-ar putea întîmpla să și verse. Nu face nimic : să mai fumeze și altă dată !...

Mamele pun în sfîrcul țîței, cînd vor să-și înțarce copilul, un punct de chinină. Copilul, e drept, se dezvață de țîță, care nu rămîne mai puțin dulce pentru tot restul vieții ; dar, în locul laptelui, copilul primește toate celelalte suavități ale fructelor și legumelor.

Doctorul care vrea să ne dezvețe de fumat, n-a cugetat la primul lui dezvăț, al laptelui mamei. De aceea nici n-a vrut să ne dea, în locul tutunului, altă aromă mai puțin dăunătoare.

Totuși, principiul lui, care are în vedere, se pare, numai pe eroi, ar trebui dus pînă la capăt. Cei care, după experiența cu nitratul de sodă, tot nu s-au lăsat de fumat, vor proceda, după caz și succesiv, la îmbîcsirea nasului cu cîlți, la inhalații de amoniac și, în sfîrșit, în cazurile absolut rebele, la tăierea buzelor și smulgerea limbii.

1928

MARINESCU CONTRA PERIEȚEANU

O fosforescență de talent sacru licărește pe creștetul alb al Marchizului tribunei. În sala baroului de Ilfov. adunat ca să-i asculte, figura de argint a maestrului Periețeanu s-a întîlnit ca într-o icoană de sfinți senini și demoni taciturni, cu masca de călău a savantului profesor dr. Marinescu, apostolul nervilor bolnavi și pipăitorul inimilor mîhnite.

Ochiul virginal al avocatului Periețeanu și-a scăpărat scînteia în căutătura putredă de întunecimile umede prin care obișnuiește să răscolească, a medicului Marinescu. Libelula și cîrtița. Nimfa și ipopotamul. Unul înfățișa apărarea, și altul învinovațirea — apărarea oricînd, oricum a omului singuratic, judecat de colectivitate — și învinovățirea întodeauna, împotriva insului izolat întodeauna. Academicianul e posomorît.

Domnul Periețeanu avea în eleganța personală a inteligenții sale, ascuțită pe o tocilă de cristal, embrionul de eleganță al tezei că omul trebuie apărat : piesa întreagă a vibrat în simpatia acestei generozități, care este poate antifiziologică pentru ideile urmărite cu începere de la ficat și splină, dar aparține omului de todeauna, foarte tîrziu convertit la fiziologie și după ce a viețuit vreo ctieva mii de secole fără facultate și laborator. Domnul Periețeanu, prin preocupările domniei sale literare și de

jurist, ia izvorul de unde țîșnea și nu-l privește imensa călătorie a undei prin cimitirul intern al planetei.

Domnul profesor Marinescu, care cunoaște celula și nervii și care scrie la gazetă că poartă pe umeri povara unei reputații mondiale meritate, necontrolabilă nici în întinderi, nici în miez mai ales, de puterile prostiei noastre, făurită pe nicovala primitivă și copilărească a literaturii, aduce fără voie în ideile domniei sale de mare maturitate și integrala infailibilitate, ceva din aroma cadavrului cercetat și lama domniei sale de disecare a ideilor nu se poate debarasa de petele căpătate pe luciu din sînge mort și din purulență inactivă. Domnia sa ne-a comunicat sentimentul dumisale de jignire, neînțeles unui auditoriu de avocați, față de realitatea frumoasă și umană că avocații apără pe vinovați, profesorul dorind ca apărarea să fie exclusiv rezervată inocenței, adică unui lucru incert și de demonstrat. Domnia sa cunoaște inocența după cartilaje.

Desigur că domnul profesor Marinescu este un mare savant: noțiunile învățate trebuiesc repetate așa cum le învățăm. Dar în admirabila dumisale conferință trece din specialitate în generalitatea filozofică, adică acolo unde măsurile devin trecătoare. Un sentiment particular îți influențează balanța; fantoma pune degetul pe cîntar. Regiunea e foarte obscură, înainte de toate, pentru sinceritatea psihologului care voiește să aplice. Este penibil, vrem să spunem, ca din întunericul nedeslușirilor să purcedem în viață cu o lege despicată din nedeslușit.

Pentru că domnul profesor Marinescu și-a terminat conferința cu îndemnul inexperimental că în toate trebuie căutat adevărul, care pentru conferențiar s-ar prezenta obiectiv și invariabil și sigur ca o umbrelă, să materializăm o secundă principiul aplicat la concluziile sale. Anturajul care se pretinde cel mai bine informat, al domnului profesor Marinescu, afirmă că profesorul Marinescu, deși savant, deși cerebral, deși psiholog, suferă de o insuficiență morală egală cu știința domniei sale: o zgîrcenie cumplită. Este un adevăr? Un adevăr mai mare sau mai mic? Domnul profesor Marinescu este cumplit de avar sau numai avar? Este avar sau strîngător? Este strîngător sau numai econom? În orice caz, nu e la nici un grad și la nici o cifră darnic.

Atunci, te întrebi dumneata, ca un naiv, însă științificește: este dovedit că sentimentul avariției, cu secrețiunile lui obscure hormonice în regiunea umbrită a filozofiei, nu tulbură preciziunea de gîndire și nu dezechilibrează rectitudinea ideală a unei hotărîri?

Presa relatează banalitățile profunde ale imensului savant, cu o sfiială științifică explicabilă și îngenuncheată în fața idolului din redingotă. Totuși, victoria nu a fost a monstrului, ci a sfîntului: domnul Periețeanu înfățișa teza advocaților darnică și părintească. Cine iartă mult, iubește mult.

1928

VISUL MAICII DOMNULUI POLITIC

Cocò, învățînd să scrie, a întocmit cîteva cărțulii, o serie de volume portative, pe măsura etajerei lui și a biuroului de pe flașnetă, pentru papagalii care vor să învețe să citească. Colecția poartă numele neuzitat în librărie de *Visul Maicii Domnului,* numai în ceea ce privește formatul, conținutul deosebindu-se prin cuvîntul adăogit. Broșurile, din pricina cenzurii, se trec subversiv de la mînă la mînă, de la labă la labă, în dimensiuni de douăzeci milimetri pe zece, potrivite cu o propagandă nepermisă.

Este nepermis, de pildă, să faci comparații între timpuri și să ai neobrăzarea să tragi concluzii defavorabile momentului în care trăiești, care este, față de toate momentele imaginabile, cel mai fericit. Nu este mic numărul acelora care arată tendința să afirme că altădată lumea era mai mulțumită și viața mai la-ndemîna omului normal, și care cred că idealul social trebuie să pornească din eroarea unui trai bun și pentru alte categorii de animale decît cele prevăzute cu un venit de la un milion în sus. Maximum de fericire a fost atins și poate că și depășit, ritmul normal al existenței, o clipă încetinat de mari evenimente, s-a restabilit odată cu pornirea automată la automobile, cu producția națională a roșului

de buze și cu viteza de 45 HP și 125 km pe oră.

Dealtfel este o trădare a epocii în care beneficiezi de lumina soarelui în mod gratuit, de mersul municipal în băltoacă și pe asfalt, să te dovedești neîncîntat. După principiile optimiste adoptate de guvern și de Ministerul de Finanțe, cetățeanul sănătos la minte și cu dragoste față de partidul liberal este normal ca în fiecare zi să fie cuprins de irezistibilul entuziasm al calului de călărie, să purceadă în trap, să necheze, să salte cu inima răsunătoare, într-o necontenită horă voioasă, laolaltă cu muștele și țînțarii, care s-au dovedit a fi, în toate împrejurările, în înțelesul politic și moral al conducătorilor aleși de Dumnezeu.

Niciodată n-a fost mai bine, niciodată nu va fi atît de bine ca în momentul actual. Smulgeți frunze pentru anul întreg, ca să aveți și la iarnă, și cîntați din frunză duios ; și de cîte ori treceți prin fața, fie a prefecturii, fie a poliției, strigați : «Trăiască guvernul !» și nu uitați că puteți scoate chiotul bucuriei voastre neîntrerupte și pe subt felinare, acești luminători aparținînd și ei unei autorități : comunei. Un bun cetățean strigă : «Ura !» și dinaintea chioșcului cu gazete oficioase, iar noi, alegătorii cei mai apropiați, prin cununie și botez, de nașii noștri deputați, zicem «Prozit !» și «Trăiască !», pe vocea noastră cea mai muzicală, îndată ce zărim o inscripție de utilitate publică : «La pas !», sau «Murdăria oprită cu bătaie !».

Bunul cetățean primește biletele percepțiilor, imitate după biletele papagalului, cu religiozitatea Sfintei Fecioare Maria mesajul divin adus de arhanghel, îl întocmește cu grijă și-l pune în căptușeala pălăriei ca pe un mir pur-

tător de noroc și-l lasă moștenitorilor ca pe un hrisov de noblețe. Miracolul «globalului» și binefacerea impozitului asupra salariului sînt victorii ale culturii, ale sufletului și ale belșugului cu care nu ne mai întîlnim. Ele vor ascuți simțul politic al urmașilor, învățîndu-i să nu tolereze vreodată suprimarea lor, ci continuînd progresiv sporirea dulcilor noastre sarcini de obediență, să facă din statul nostru o fîntînă de aur și din comuna noastră un tezaur de fonduri fără sfîrșit. Una din fericirile noastre încă inexprimate este să ne știm conducătorii bine aprovizionați cu moșii și vile în toate localitățile climaterice și cu numeroase călătorii politice anuale în toate statele cu care trebuie să păstrăm relații de prietenie, începînd cu influentele dansatoare și cu jocheii.

Cînd i se scoate patul la mezat, cetățeanul conștient rîde și joacă. El nu știe să protesteze și să încurajeze astfel pe inamicul care ascultă la hotare. Dacă l-ar întreba cineva :

— Ce ți-i, bă ?

El ar răspunde cu mîndria cetățeanului roman :

— Sînt fericit și mă duc să mă înscriu în partidul liberal.

Lui Cocò îi lipsește această demnitate, el e un sfrijit internațional, vorbind toate limbile și nu ne putem aștepta de la el la un devotament exagerat față de stat, județ, comună și suburbie. Din colecția lucrărilor lui politice și literare am pus mîna pe cîteva în cotețul lui Grivei, care servea de librărie în Calea Moșilor și de unde se desfăceau printre orătănii. Vom publica rînd pe rînd ideile dizolvante și dezordonate ale lui Cocò, care după toată probabilitatea trebuie să fie jidan — și pînă atunci am luat măsuri pentru punerea lui în afară de posibilitatea de a primejdui ideile sănătoase. Se pregătea, în taină, răscoala socială a găinilor și un complot unanim pusese de acord rațele cu curcanii.

Cocò e la Jilava și Macmac se instruiește la Parchet.

1928

NECAZURI

Ideile care tind la simplificarea vieții sînt cele mai puțin căutate, rîvna generală are o singură tendință : complicația continuă și la infinit.

Aparent, spiritul complicativ s-ar impune prin creațiile lui în domeniul detaliului, de ramificare, despicare și scindare, ca fiind o substanță mai intelectualistă decît spiritul simplificării. Da, intelectualitate mai multă în sensul subiectiv, însă fără calitate. În general, prostia e mai intelectuală decît inteligența, întrucît elucubrează fără analogie, fără treceri, din proprie substanță. «Le raisonneur» e todeauna un tîmpit și dogmatismul a venit întodeauna din absența inteligenței.

Spiritul complicativ moștenește o situație pe care nu o tăgăduie, o adoptă și o amplifică. Dovadă cum se înmulțesc legile an cu an, cînd zece legi guvernează — și poate că numai una — toată natura și viața socială. Pornit de la simplu, omul civilizat nu se mai recunoaște ; ca să întoarcă zigzagurile, curbele, zulufii înapoi, ca să descrețească linia primitivă, are nevoie de adevărate revoluții și toate ideile lui sînt în opinia vulgului revoluționare, din pricina atît a atitudinii cît și a numelui pe care-l ia grupul lui de idei.

Omul a făcut o mare descoperire cu luneta microscopului — și e într-adevăr, în seria complicațiilor, o complicație dintre cele menite să simplifice viața. Dar și subt raportul utilității și cu idealul simplificărilor finale, complicația e trădătoare. Nu mai ajunge microscopul, și ultramicroscopul tot microscop a rămas. E nevoie de lentile și mai complicate, ca să vedem înapoia lumii microscopice noile lumi, ce de-abia încep în ceea ce pare deocamdată neant. Ne trebuiește o sită ultra-sită și o moară pentru măcinat făina, pornind de la bobul de făină ca de la bobul de grîu și de la știulete.

Pentru această curiozitate, în realitate stupidă, trebuie să mai muncim cîteva zeci de mii de ani, dacă pămîntul, transformat în fum prin cărbunele solid și lichid, extras fără măsură din pondera de gravitație a planetei, devenită poate prea ușure, nu va fi cuprins subit de-o frenezie nouă, de levitație sau de povîrnire.

Cîtă vreme nu aveam telefon, nu știam nimic. Nici azi, cînd îl avem, nu știm nimic. De cele mai multe ori, telefonul, cel puțin la noi, face mai puțin serviciu decît o cataramă de curea. În spiritul inventatorului, el trebuia să micșoreze pentru utilitatea practică distanțele și timpul. În București, unui telefon electric îi preferi o trăsură trasă de catîri.

Telefonul era o imensă calamitate de utilitate. Un intelectual l-a complicat cu o centrală automată. Ca să parvii la automat prin telefonul manual, ai nevoie de o întreagă instanță. Cînd te găsești ajuns în automat, fenomenele scînteiază neîntrerupt, apariție și dispariție, apel din nou și reapel. cădere succesivă în diverse sonerii și apeluri automate, întoarcere în manual, salt în automat.

Un alt prost a găsit la nașterea lui, în leagănul mamă-si, o literatură, care, tîrîș-grăpiș,

se face mereu de la începutul lumii, mai bună, mai rea, dar cu același instrument : talentul. Prostul a zis că de ce să tot fie literatură și să nu devie ea și știință. Cerebrul prostului nu putea să consume literatura negătită. El a făcut o știință pe măsura înțelegerii lui : ce înțeleg este, ce nu pricep nu e. Așa, materiile injectabile sînt numai acelea care intră în seringă : lichidele. Tot ce nu se injectează nu este.

Înaintea războiului nu aveam reforma impozitelor. Oameni cu bune intenții, însă proști, au voit să fie și ei reformatori, ca Luter, ca Zwingli și Calvin. Neavînd însă materie, căci la marele material al binelui animalic obștesc proștii nu se gîndesc niciodată — nici în cer, nici în pămînt — ei au ales materialul factice al convențiilor financiare, un abstract, pe care mintea prostului funcționează admirabil. În loc de un impozit simplu ei au pus impozite cu subdiviziuni și dintr-o linie dreaptă au făcut furci multifurcate ; așa încît să fie nevoie, acum, de oameni deștepți care să interpreteze ce au *vrut* să gîndească proștii. Nimic nu e, într-adevăr, mai penibil și mai dificil.

Rezultatul acestei complicații în reguli a fost o complicație în aplicări și ceea ce ar fi fost să iasă, conform intenției, în beneficiul cuiva, se pierde în masa complicației. S-au sporit veniturile și numărul funcționarilor.

Cine a făcut această ispravă a fost gelos că englezii și nemții ne-au luat-o înainte. Ceea ce fac proștii englezilor și ai nemților, trebuie repede importat de proștii noștri naționali.

E un noroc că civilizația nu poate exclude radical din sînul ei o categorie de indivizi de care societatea este permanent gravidă, pe artiști. Împotriva acestor monștri, iviți fără acuplare fizică și oarecum prin virginitate și sămînță aeriană, nici un emenagog oficial nu este în stare să opereze, și veacurile sînt silite să umble prin lume umflate de sarcina lor. Spiritul de simplificare e apărat numai de aceste «stîrpituri».

1928

CREOLA LUI MALACOCI

Isprăvindu-se timpul regretat al împăraţilor absolutişti, care fuseseră înfiinţaţi cu scop, pentru că viaţa socială se împacă tot atît de puţin cu pauza ca şi natura cu vidul, s-a născut instituţia directorilor generali. Cîştigul se vede numaidecît. Putea să fie un singur ţar, un singur sultan şi un singur dictator într-o ţară : pot să fie numai într-un singur minister douăzeci de directori generali. La cincisprezece ministere sînt dintr-o dată trei sute de directori generali, care trăiesc în raporturi de bună vecinătate, nu ca puţinii împăraţi de mai-nainte, care nu se puteau suferi doi la o frontieră şi căutau să suprime graniţa necontenit.

Cînd m-am făcut Director General am fost invitat să-mi aleg. Ca unui musulman de marcă, mi-a defilat pe subt ochi haremul întreg al Direcţiilor Generale. Aceleia căreia îi aruncam batista roşie de mătase, era obligată să mă adopte şi să-mi ofere canapelele şi saloanele apartamentului ei. Mireasa, deşi în vîrstă, e todeauna vacantă şi posedă zestre, casă proprie şi automobil Buick, tip *coach* (cinci sute de mii lei plus întreţinerea) şi caută logodnic patruzeci — patruzeci şi cinci de ani, simpatic şi inteligent, avînd calităţi sufleteşti.

Am făcut semn vestalelor să intre, dansînd pe un preş violet, înfăşurate într-un zainf albastru, care se deplasa în ritmul dansului, ca un nor de tămîie în jurul nudităţilor îngrijite cu depilator. Tradiţia vestalelor pure s-a stins. Coapsa lor prezintă curba darnică a bolobocului şi bazinul mărturiseşte maternităţi succesive, complecte şi fragmentare. Sînii şi-au pierdut elasticul natural şi l-au înlocuit cu cauciuc de Congo, împletit : două botniţe cu bumbi. Brăţările picioarelor au ceva din volumul cercurilor de aur ale unei doniţe cu doage de ivoriu şi cerceii urechilor sînt solemni ca nişte cădelniţe cu rubine.

A intrat jucînd în jurul unui punct de aer ideal Direcţia Generală a Învăţămîntului Secundar. Nu mi-a plăcut pentru că studiul imprimase spinării ei o scolioză pronunţată în omoplaţii inegali şi strîmbi. Doamna purta şi nişte dinţi de aur care dau surîsului o lumină de tinichea, cu reflexul plat al cutiilor de sardele, iar coatele ascuţite şi genunchii erau ca nişte coltuce de franzelă arsă. Am lăsat-o să iasă cum a venit.

— Aş dori una mai puţin blondă, domnule ministru, spusei maestrului de ceremonii şi arbitrului esenţial. Sînt tînăr şi focos şi mi-e neamul bun.

— Să intre Direcţia Generală a Pescăriilor ! porunci arbitrul.

— Vă mulţumesc cordial, zisei, ridicîndu-mă din jeţ şi cocoşindu-mi personajul de la cingătoare în jos, ceea ce este un semn de mare şi devotat respect.

Atunci apăru, păşind ca lăcusta, cu picioare lungi şi ascuţite, în dosul unui evantaliu cu fulgi pe marginea lui rotundă, de struţ, concurenta. Ochii ei grimaţi cu pulbere fină de grafit calcinat, de jur împrejur, erau somnoroşi ca la crapi şi guriţa ei de pisică amintea buzele şalăului palid. Un plăcut parfum de icre,

de scoică și raci umplu sala de dans, cu suveniruri de paciuli, trifoi incarnat, alcoolat de neroli și hidromel, ca un biurou de dactilografe.

— Nici asta nu-ți place? Văd că strănuți, zise maestrul de ceremonii... Să intre Direcția Generală a Cultelor.

Dansatoarea mi se păru a fi un sex nepronunțat, între băiat cu capul mare și mătușă chineză. Ochii ei erau halucinați în niște ochelari care-i înzeceau pupila și buzele cvasi-rombice, ca la iepuri, lăsau să se vadă o strungăreață și un surîs pretențios, idiot și inexistent. Cîteva lopătări din șolduri și Direcția Cultelor a intrat în culise.

— E scurtă și groasă: vă rog să scuzați. Am încercat vreo patruzeci și trei de Direcții și am cerut atunci să vie creola. Răsfoindu-și fustele de baletistă, sosi înotînd în aer și pitindu-se la fiece pas, construit în zigzag, aleasa inimii mele.

— Va să zică, te-ai oprit la tutunuri... conchise directorul de dansuri. Fie numele tău Malacoci și fii binecuvîntat.

Am plecat cu creola și am făcut călătoria de nuntă la stațiile de fermentare, căsătorindu-ne la Găești. E o alianță ideală și mă găsesc puternic și neclintit în împărăția mea. Sînt pe calea fumului, a țigaretului și a lulelii stăpîn pe optsprezece milioane de respirații, de accese de tuse și de emfizeme. Robii mei încep în Capitală și sfîrșesc în cele patru margini de ape ale țării. Sînt Regele Mahorcă și mă îndeletnicesc savuros cu meșteșugul de-a introduce în gura fiecărui locuitor un cilindru lung, un tub de hîrtie în care îndes tot ce imaginația mea de gigantic pervers născocește în nopțile mele de poezie: praf de mătură, mustăți, mătreață, sfoară, pene de găină și puțin tutun. Milioane de brute sug toată ziua din mațul de carton pe care li-l vîr în ins, și eu la Direcția Generală a Tutunurilor mă pamez, căci știu franțuzește.

De cînd mi-am ales crăiasa, am transformat țigările în gloanțe și cartușe. Poftim o țigaretă regală, în ambalajul roșu sau albastru. Pune-o, te rog, în dinți și trage dintr-însa cu convingere dîrză. Șase luni, ea nu va scoate fum. Am inventat un ciocan cu care bat în țigări tutunul așa fel, încît să poți despica țigarea cu satîrul și să o poți ascuți ca pe un creion. Eu tind la pietrificare și în curînd pe lîngă țigarea de silex voi da supușilor mei cutii cu beton.

Nepricepînd aristocrația punctului meu de vedere, mii de fumători mi-au trimis cu impertinență rugămintea să fac țigările mai moi și densitatea tutunului respirabilă. Dar ce sînt eu? Nu sînt eu Director General? Să-mi sugereze plebea mie o datorie, mie, lui Malacoci?

1928

COCÒ LA TECHIRGHIOL

Cocò a trimis domnului director general al C.F.R. un bilet.

«Domnule director general, într-una din nopţile trecute, am călătorit de la Bucureşti la Constanţa. Pentru că nu ocupă scaun şi călătoreşte în plasa de bagaje, pe geamantane, Cocò a luat în clasa I numai a şaizecea parte dintr-un bilet, plătind taxa de circa zece lei. Personal, Cocò nu poate să afirme că a fost nemulţumit. În staţiile mai mari, unde-l apucă setea, dacă nu are loc prin culoar, el iese pe fereastră, şi dacă nu încape nici pe fereastră, utilizează supapele dreptunghiulare de aer, pe unde scapă fumul de tutun din compartiment. Frugal, ascetic şi smerit, Cocò se împacă bine cu orice situaţie care-i dă voie să mediteze, şi la rigoare stă pe acoperiş, ca un soldat.

Am văzut, însă, domnule director general, cum se chinuiau călătorii oameni, călătorii cucoane şi călătorii copii. Ştiţi că oamenii au provocat mari neajunsuri în vremea dominaţiunii lor pe pămînt, categoriei zoologice a rîmătorilor, măcelărindu-i, după ce i-a îngrăşat, şi transformîndu-i în numeroase figuri geometrice comestibile, şunci, cîrnaţi, tobă, salam. Mă crezui în era, profetizată de marii Papagali, a dominaţiunii camarazilor noştri celor cu cîte patru picioare şi un rît, hotărîţi să răzbune subalternarea lor trecută împotriva stăpînitorilor precedenţi.

Am văzut un copil de cinci ani, culcat în coridorul lung şi aglomerat ca un vestiar, pe un geamantan, lîngă mama lui, o persoană tînără şi sfiioasă, aşezată strict pe jos. Cred că era soţia căpitanului, reţinut de serviciu în Bucureşti, de care se despărţise pe peronul de pornire, cu făgăduiala : «Scrie-mi cum ai ajuns» şi : «Răspunde-mi cînd vii». Copilul, o fetiţă blondă, se legăna ca capul spînzurat în neştire, adormit. Pe alte două geamantane somnola o profesoară, care călătoarea de cîteva zile între punctele cardinale de cale ferată. Pasageri de toate vîrstele şi profesiile reputate onorabile pretutindeni afară de domeniul cu gări şi semnalizări al Direcţiei generale, destinată să corecteze prestigiul profesional şi să reducă demnitatea exagerată, somnolau ridiculi şi batjocoriţi, strînşi cu genunchii la gură pe suprafaţa unui jurnal aşternut pe mucuri de ţigări.

Cunosc fireasca reacţiune a militarilor la atare tratament ; totuşi, într-o tristă camaraderie, aşezaţi la rînd ca nişte păuni jerpeliţi, patru ofiţeri, doi căpitani, un maior şi un locotenent-colonel, în uniformă, şedeau ghem, unul într-altul, pe prelungirea culoarului, ca şi advocaţii, profesorii şi copiii. Ne-am aşteptat ca într-o gară oarecare, excitaţi de oboseală şi de controale, aceşti ofiţeri, aruncaţi pe scînduri, ca nişte cadavre, să iasă cu sabia în mînă şi să găurească uniforma cu şapcă, a organelor «de mişcare». Din fericire, nu s-a întîmplat nimic ; nu este scris însă că evenimentul funest nu se va produce niciodată. E-adevărat că ofiţerii, despre care vă scriu, erau doctori în medicină şi probabil că scrupulul profesional, de-a fi lipsiţi de vată, de

tinctură de iod și de paturile Crucii roșii, i-a împiedicat să nu încerce împunsătura săbiei pe pielea unor funcționari nevinovați.

O diversiune. Un controlor, interpelat, a răspuns cu indignare că banala chestiune a transportului de călători nu-l privește și că «garniturile» pentru Gara de Nord din București întocmindu-se la o distanță de kilometri și fiind fructul unui ordin distrat dat din ajun, adăogirea unui vagon trebuincios, după vînzarea biletelor, constituie o mare erezie ferată. Un advocat, observînd că ar fi de ajuns prezența în gară, la plecarea trenurilor și a șefului de stație, pe lîngă numeroșii hamali și călători, și-a meritat imensul dispreț cu care s-au încărcat ochii de comandant al șefului de tren. Un punct, domnule director general și o pauză.

Cu alte cuvinte, Cocò a ajuns la Techirghiol. Ce căuta el la Techirghiol, cînd putea să rămîie acasă și să nu mai vadă nimic, ar fi, într-adevăr, o justă obiecțiune de cugetat. Faptul este, iertați-l, că s-a dus la Techirghiol. Să vă spuie acum ce-a văzut Cocò în gara Eforie. Această gară care acum cîteva luni se chemase Movila, e situată între Sanatoriul Eforiei Spitalelor Civile, darnică de bunăvoință, de sănătate și de mîngîieri — și mare.

Pe linia răcorită de briza marină sta de trei zile pline un vagon ministerial, tras lîngă plajă. Era un hotel pe patru roți, ivit pe țărmul splendorilor de apă și lumină ale mării. Cocò a crezut că vagonul aparținea domnului Vintilă Brătianu, care se bucură la direcțiunea dumneavoastră de faima onestă că se folosește extrem de puțin de drepturile rangului său și că plătește biletul de călătorie pentru familia dumisale, ca orice contribuabil de

rînd. O confuzie s-ar fi putut naște și a fost probabil căutată și organizată, căci pe cînd vagonul ministerial poposise la Eforie, primul-ministru se afla trecător, cu cîțiva kilometri mai sus, la Carmen-Silva și la Balcic.

Cocò avea dreptul să fie indiscret, după cele ce văzuse în trenul cu vagoane comune. Cu cine venise vagonul ministerial și de ce se găsea oprit atîta timp într-o stație mică? Cocò rămase stupefiat. Încă o dată, călca fără să vrea și fără să știe pe un mușuroi monumental, al acelor importante și solemne puroaie, care parfumează viața publică românească și fac toate opintirile, credințele și bunele intenții, derizorii și sterpe. Cu toată stima pe care a profesat-o de la distanță pentru domnul Tony Iliescu, advocat cu onorarii admirabile și senator cu resurse regale, Cocò este silit să nu ascundă și să vă spuie în auzul public, domnule director general, că vagonul era ocupat de persoana domnului Tony Iliescu. Și poate că încă persoana dumisale, încărcată eventual cu sarcina de stat, de a se răcori în vagon ministerial privat, în dreptul mării la Techirghiol, ar mai fi fost trecută cu vederea de către public, dacă flăcăiandru senator era însoțit de familia dumisale. Ca în epocile de pantă rapidă a decadenței, domnul Tony Iliescu a voit să-și plătească luxul rasputinic unic, de a călători în banca ministerială nu cu familia dumisale, dar însoțit de un harem particular, compus din trei persoane agreabile de sex potrivit.

Alăturați ambele tablouri, domnule director general și faceți suma și diferența. Ați văzut că vă scutesc de comentarii, ca funcțiunea judecăților și a concluziilor, și a scîrbei dumneavoastră să rămîie neinfluențată.

O remarcă finală pentru edificarea cititorului și pentru domnul Bibi Băbeanu, directorul general al Eforiei. Oaspeții și pensionarii Eforiei au fost profund impresionați de vecinătatea haremului domnului Tony Iliescu, pe care îl cunosc căsătorit și tată, vagonul ministerial destinat senatorului fiind tras în curtea Eforiei, în mijlocul sutelor de copii, fete și băieți, ai coloniilor școlare și la nasul studenților anemiați și tuberculizați în cămine.

Un alt gen de impresii pensionarii Eforiei au încercat în momentul cînd, voind să-și lase haremul într-o vilă vecină, domnul Tony Iliescu, care, probabil, se prepară să atingă vîrsta conștiinței, socobrîtă la fix rigid, reclama în cancelaria Eforiei, tonytruant și lovind energic podina cu bastonul, masa la popotă, pentru haremul dumisale, cu jumătate preț, față de prețul plătit de bolnavi și invalizi...

Respectuosul dumneavoastră servitor,

Cocò.»

1928

EVADAREA LEPROȘILOR

Doisprezece leproși au scăpat din țarcul lor păzit de baionete și s-au risipit, ca un stol de pedepse otrăvite, pe-ntinsul țării. Nimeni nu știe unde s-au ascuns leproșii și unde vor apare.

Telegrafele și telefoanele au transmis știrea în toate marile aglomerații urbane.

Încunoștințarea a fost o faptă de creier bolnav, care a cercat să-și transmită frica altora. Frica nu piere niciodată, de-acolo unde s-a zămislit, ci se propagă mai departe prin cea mai subtilă dintre molipsiri.

Unul din leproși, gol și însemnat de boala-i biblică, de parcă s-ar fi lipit pe capul, pe fața și pe membrele lui petece de mucigaiuri. se va opri în fața Ministerului de Finanțe și va întreba unde este Cel care suge toată măduva din oasele vitelor, toată dulceața grînelor și toate avuțiile negoțului ?....

Altul se va opri în fața Ministerului Sănătății și va întreba Marele Doctor cîți sifilitici, tuberculoși, malarici și pelagroși sînt în România, și cîți copii mor la țară, în mijlocul cîmpiilor care așteaptă să audă glas de oameni.

Altul se va opri în fața Ministerului Ocrotirilor Sociale și va întreba de domnul director general al Cerșetoriei, care n-a aflat încă de numărul ciungilor, orbilor și bolnavilor, statui putrede și încovoiate, tînguindu-se la toate col-

țurile străzilor de lux ale Capitalei și municipiilor.

Altul se va opri în fața grădinilor de vară, să salute pe domnii parlamentari care n-au seara decît preocupări erotice, după ce, ziua, avuseseră idealuri politice.

Altul se va opri în fața palatului Universității, să salute alaiul de profesori, proștii cu diplome ai țării, a căror menire e să altereze și să micșoreze inteligența excepțională a acestui popor.

Altul se va opri în fața Casei Școalelor, să întrebe cine a iscodit principiul ca banii statului, adică ai muncitorilor de la sate și de la orașe, să fie întrebuințați pentru imprimarea exclusivă a cărților de aruncat la gunoaie.

Dar ceilalți șase leproși vor veni pîlc să îngenunche pe lespezile de piatră ale bisericii Sfînta Bălașa, rugîndu-se Domnului pentru ocrotirea holdelor, viilor și pădurilor, care îngăduie, fără teamă, în țara aceasta, și fără urmări prea dureroase, toate jafurile și toate nebuniile.

Apoi cei doisprezece leproși, adunîndu-se laolaltă în fața cafenelei «Capșa», vor purcede la vale și se vor îneca în lacul Cișmigiu.

1928

EFLORESCENȚĂ

De la faptul neobișnuit în nici o presă din celelalte țări, ca un împrumut de stat să fie comentat de șaptesprezece ziare, pe patru pagini, de două ori pe zi, cu investigații care mergeau pînă la amănutul de cîte ori domnul Vintilă Brătianu și-a trecut batista subt nas, sau a dispărut pentru cinci minute, se poate reconstitui morala publică a României.

Această morală nu purcede nici de la viața agricolă, care dă caracteristica a mai bine de trei sferturi din populație și din avuția națională, nici din viața industrială, surogat inferior al industriei europene.

Morala publică în România purcede de la buget, în jurul căruia se dau, de aproape un veac, cele mai crîncene lupte, cu atît mai îndîrjite, cu cît sînt fără vărsare de sînge. Acapararea bugetului s-a făcut nu de un partid, cum se spune adesea, ci de un individ, de pulpanele căruia s-au agățat, unul subt altul, toți «oamenii politici», iar aproape de pămînt, tăvălit în praf și deci indiferent la toate formațiile politice, slujbașul public jerpelit, ignorat și meschin — agent al «moralei» celei mari.

Toată presa românească, de la 1866, se preocupă de conu Costache, conu Mitică, conu Ionel și conu Vintilă, în pagini întregi, în reportaje diverse, în intrigi prevăzute și adop-

tate succesiv, pînă-n 1928, cînd gazetele fiind numeroase, gesturile se multiplică fantastic, burlesc și trist, ca-n sala de oglinzi a unui circ provincial.

Împrejurări miraculoase, de ordin geografic și meteorologic au ajutat la perfecționarea și amplificarea moralei bugetare, care se întemeiază pe noroc și jaf, în preajma pelagrei și pușcăriei. Grînele României sînt în stare să hrănească un continent, nu pentru că agricultura română se face rațional, ci pentru că atunci cînd plouă la vreme, pămîntul acestei țări nu mai are nevoie de nici o rațiune. O ploaie la 27 iunie, din anul acesta, a echivalat cu vreo optsprezece miliarde lei, care au căzut din cer. Cînd miliardele nu cad din cer, sînt scoase, cu sondele industriei europene, din pămînt, în gheizere violete de păcură. Întîmplător, din locurile cîtorva județe pe unde se balegă vitele și oamenii, țîșnesc pe neașteptate coloane de aur negru.

Munca meticuloasă în orașe, în biurouri și ateliere, e lăsată persoanelor afectate de vreo infirmitate din naștere sau devalorizate de vreo prejudecată admirabilă. Românul deștept «face politică» și, eroic, începe de la căratul oalei de noapte a unui viitor șef și sfîrșește cu șantajul asupra vieții intime din familia șefului. Bugetul, la patru, la trei și acum de curînd la fiecare an, echivalează, pentru formațiile politice, cu de cinci ori prețul grînelor din Muntenia și de opt ori valoarea petrolului din Prahova.

În atelier, muncitorul s-a stîrpit și uscat ca cenușa, iar în cîmp țăranul s-a sfrijit ca lemnul.

Și cu ei, morala lor.

1928

PE ȚĂRMURI

Prin praf, prin fumul drumului unanim, fără potecă, pe șoseaua de cîteva zeci și sute de hectare, tăbăcită de arșiță, uzată de roți și de încălțămintea comodă la cizmărie, și nesuferită și arzătoare pe terenul incandescent, se schițează, de jur împrejurul sanatoriului Eforiei, încîntătoarea localitate de sănătate și lux viitoare.

Față de întinderea nelimitată a pămîntului, consacrat arhitecților și constructorilor și capitaliștilor în căutare de plasamente cu rentabilități caniculare, peizajul e ca mucavaua pictorului goală, pe suprafața căreia pensula, confuză de dimensiunile tabloului dezorganizat, a pus cîteva puncte de culoare albă. O vilă cochetă se naște anacronic dintr-un măidan imens, și trecătorul cu ochii prinși de mocirla sudorii, în care se aglutinează pulberea neagră a tărîmului bolnav de uscăciune și vegetat de surcele, citește pe frontispiciul clădirei, extrasă dintr-un album de arhitectură englezească, destinat Scoției sau Californiei, numele vocalizat al unei închipuiri poetice, extras din literatura franceză. La Techirghiol concurează, pe secetă și lut, romantica tuturor noțiunilor inocente : regiunea începe cu muzeul zoologiei marine, al domnului profesor Borcea, în reconstrucție cu etaje, după un stil gospodăresc și onest.

Așezările cu caracter oficial încep să fie numeroase, și se pare că ele procură formula cea mai puțin complicată realizării unei proprietăți particulare, fără sacrificii, pentru inițiatorii cu un rol educativ. sanitar și patriotic. Răsturnînd logica și reducînd-o la element, apostolul unei idei, care vrea să aibă o casă confortabilă la Techirghiolul încă virgin și neclădit, și încă nevîndut în loturi, demonstrează nevoia urgentă de a se construi un edificiu caritabil sau sportiv, pentru copii sau pentru tineret, națiunea trebuind să fie sănătoasă, ageră și pregătită la intemperiile istorice. De cîte ori am auzit perorînd în cîte o gară sau pe nisip, în tricou, cîte un dascăl atent la sănătatea neamului și înflăcărat de utilitatea operelor sociale, pornind de la limfatici, anemici și tuberculoși, ne-am întrebat emoționați în ce loc dorește oratorul să-și construiască o casă, la Techirghiol, la Predeal sau în București ?

După aprobarea proiectului susținut de educatorul energiilor naționale, se aprobă, evident, și un fond inițial derizoriu : un milion, două milioane. Restul de cîteva milioane trebuie scos penibil, din ofranda publică. Apostolul circulă prin bănci, prin marile instituții industriale, repetă raționamentul, pune tot focul lui sentimental în argumentare, și în cîmpul lui de muncă poate să răsară și o floare de hîrtie, care se poate vinde într-o zi pe străzile orașelor mari. Hulita dar foarte binevenita ofrandă evreiască este pusă la contribuție, și ea se produce în serii cu atît mai mari cu cît apostolatul, conștient de efectul mijloacelor lui, ar putea să scoată — cine știe ! — muguri antisemiți.

Arhitecții au și început planurile. Părți din materiale au și fost transportate pe locul ales. Edificiul a început să se ivească. Peste doi-trei ani, o clădire măreață se va înfățișa ochiului sirenelor și sclipirilor luceafărului alb. Totuși, deocamdată, vila educatorului, completamente clădită, îngrădită și plantată — uneori închiriată gata — pe o porțiune de teren proprie, dă o idee despre ceea ce va fi edificiul, dacă publicul își va înțelege pînă la capăt datoria și va contribui treptat la giganticul efort al unui inspirat.

E interesantă descoperirea făcută de unul din cei mai practici educatori din șesul mării, că o casă poate fi construită în întregime din carton, bătut pe speteze de lemn. Două sau trei vile dintr-un lagăr de corturi s-au și improvizat în întregime din această hîrtie groasă, izolată de foc și apă printr-o culoare care le face ispititoare. Interiorul lor de cutii de păpuși e delicat și curat ca o rufă de in. Ventilația e dulce, și camerele mici, cu paturi albe, cu dulapuri albe, sînt luminate de cîte un bec electric. Inițiatorul, care peste un an, doi și mai mulți va scoate, încet-încet, din pămînt, afară de un pavilion grandios în construcție, mii de vile de mucava, care vor dura garantat cincisprezece ani, a fost însă, în ceea ce-l privește, mai nerăbdător și clasic, construindu-și alături un hotel personal dintr-un material mai puțin garantat, din piatră și cărămidă, după vechea obișnuință.

Trebuie însă, din acuratețe morală, să nu lăsăm să funcționeze dubiul asupra intențiilor drepte și clare. Nici Ministerul Muncii, nici Muzeul Maritim n-au făcut pui, din acești pui anticipați, ai clădirilor de utilitate generală, puse pe șantier și realizate.

Un conac din marginea talazelor ne reţine luarea aminte, cum trecem murdari de praf şi însetoşaţi, cu carnetul în buzunar, prin faţa arhitecturii lui de suprafeţe, cu stîlpi şi olane.

— A cui e casa asta frumoasă şi inteligentă, Ali Babà ? întrebăm pe tătarul care vine cu noi.

— A domnului Şipchis, răspunde Ali ; are bangă la Bucarest.

Domnul Schöpkes ar fi făcut bine să puie în poarta casei domniei sale marine o fîntînă cu apă de băut. Trecătorii lihniţi de sete, ar putea să dea drumul, cu roata, lanţului fîntînii, şi să scoată din fund o sticlă cu «Vittel» la gheaţă. Dacă nu o face pînă la anul, ideea va fi însuşită de vreun binefăcător al omenirii cu brevet, de prin apropiere, şi o să coste instalaţia scump.

1928

PREUMBLAREA LOR...

Întrebatu-v-aţi ce s-a făcut cu marii mutilaţi ?... Catedrale s-au reparat, şi broderiile lor de piatră se-nalţă iar spre cer, ca din întîia iglīţă care le-a ţesut. Oraşele s-au completat, şanţurile lungi, ca mormîntul unui şarpe fără sfîrşit, s-au nivelat, şi peste ele trece paşnic autotractorul agricultorului. Reparatu-s-au şi mîinile definitiv schilodite ?... Umblă cu picioare de lemn şi soldatul retezat în două ?... Şi unde se află în definitiv această armată infernală, muzeu viu al diformităţilor în care mai zvîcneşte o vînă cu sînge negru ?...

În România îi vedem în fiecare zi pe la colţuri de uliţă sau uşi de biserică, cerşind într-o uniformă putrezită de zece ani, dar care ţine loc de diplomă şi firmă. O singură dată s-au adunat laolaltă, atunci cînd au dat asalt, baricadînd toate porţile, spre uşile I.O.V., spre a cere o pensie şi un ajutor de Paşti.

În Franţa, marii mutilaţi de război locuiesc în vile elegante şi higienic amenajate, prevăzute cu parcuri mari, unde inimile lor încep să se reculeagă din spaima care le-a hipertrofiat. Între frunze şi flori, singuri pe alei, poate că infirmitatea e mai uşor de trăit şi poate că nici nu-ţi dai seama de ea. Marii soldaţi ai victoriei au înţeles că trebuie să-şi părăsească familiile unde copiii, la apariţia

lor, se ascundeau la sînul mamelor, țipînd speriați ca de o vedenie neînchipuită.

Acum de curînd, spre a li se risipi groaza singurătății și a izolării, s-a alcătuit la Paris o «Asociație de preumblare a mutilaților». Mii de automobile s-au oferit, de bunăvoie, să preumble pe eroii care n-au avut norocul să fie îngropați pe locul mutilării lor.

Întîia excursie a și avut loc. Ea a fost organizată nu de Clubul Ofițerilor de Rezervă, nici de Ministerul de Război, nici de Asociația Sportivă, nici de Marele Stat Major, ci... de Clubul Femeilor Cernite...

1928

DE ÎNCHIRIAT... GRATIS

Scumpe Cocò, și cerul rîvnește la succesele tărîmului nostru. Plictisit de-a fi fost înstelat și albastru, și apucat de isteria exemplului, el vrea să se mînjească puțin. De ce numai pămîntul să se răsfețe în turpitudine și să nu participe la tăvăleală pe salteaua lui, pătată cîteodată cu sînge dar de obicei cu scursori, și planetele depărtate ? Luna, care a prezidat atîtea idile și statui albe, vrea să renunțe la prestigiu, și scoboară din argint, în colțul străzii, unde se dezbate tariful unei sărutări în cîteva pozițiuni. Urîndu-i-se să primească vibrări de coarde și oftaturi, luna vrea să puie bani la ciorap, și-a scos condicuța și a fost la dispensar.

— Nu ți-e rușine, prietenă inefabilă a lui Pierrot, să te prostituezi ?

— Pă mă-ta ! răspunde luna beată de țuică și puțind.

Domnul Coculescu, directorul Observatorului astronomic, este de două ori reprezintantul lunii, prin profesiune și prin imaginea ei totală, purtată pe o precoce, veche și incomparabilă chelie ; pe cînd domnul Otetelișanu, directorul Institutului Meteorologic, reprezintă numai ploaia, fulgerul și zăpada.

Domnul Oteteleșanu locuia într-o casă din curtea Institutului Meteorologic, iar domnul Coculescu, în oraș, într-un somptuos imobil propriu. Domnul Coculescu și-a închiriat imobilul propriu și s-a mutat în locul domnului Oteteleșanu, dîndu-l afară și silindu-l să plătească, din leafă, chirie în oraș. Ni s-a comunicat cifra chiriei încasată de domnul Coculescu : șase sute mii lei anual ; ceea ce sporește leafa domnului astronom, într-un timp cînd fiscul vinde mașinile de cusut ale croitoreselor la mezat, cu cincizeci de mii lei pe lună.

Astronomia era o știință aristocratică aridă, exactă în calcule, pură în domeniul ei de cercetări și nepractică în aplicările sociale. Părinții cu grijă de copiii lor și-au ferit întodeauna odraslele de trei profesiuni : limba greacă, arta poetică și meșteșugul lui Galileu. Înaintea domnului Coculescu, acest italian a trebuit să stea în genunchi, la vîrsta de șaptezeci ani, dinaintea Inchiziției și să jure că nu mai crede, ca pînă-n ajun, că pămîntul se învîrtește împrejurul soarelui. Unchiașul scăpă, jurînd, de moartea prin ardere de viu, și Inchiziția l-a supravegheat pînă la finele vieții, ca să nu mai cadă nici cu gîndul în erezia infamantă.

Avem și noi o Inchiziție sau o masonerie — discretă, hermetică, dotată cu instituții libere și cu un parlament — o inchiziție absentă din Constituția statului și civilă. Ea nu cenzurează actele de gîndire provocate de Copernic și Galileu, regiunea de experiențe nemaifiind interplanetară, și controlul mărginindu-se între strada Academiei, Mitropolie și Calea Victoriei (colț cu strada Edgar Quinet, la etaj), și consacrînd meritele variate și cele cosmografice, traduse în necesități obscure. Ființa Inchiziției poate decide de-aci înainte familiile să contribuie la înzestrarea tinerelor vlăstare cu o diplomă de științe reputate inutile. Căci domnul Coculescu nu este singurul beneficiar de o protecție pe cît de scandaloasă pe atît de agreabilă. Pe vremea lui Henri IV, curteanul imberb domiciliat se numea «mignon».

La Institutul Meteorologic se vor mai muta încă doi adepți al lui Zoroastru : domnul Dumitrescu, profesor la Universitatea din Cluj, optat pentru București, și un al treilea fericit — cine-o fi ? — domnul Traian Pop. Același stat, reputat vrăjmășesc, care nu te vizitează pe dumneata decît cu toba, cu agenți, perceptori și cîteodată cu ciomagul, știe să fie ca Maica Domnului la trebuință, la o trebuință interpretată și știută exclusiv de Inchiziție, și această mamă neagră are la trebuință sute de țîțe rezervate virginale.

Cum însă nici domnul Coculescu nici domnii Dumitrescu și Pop nu pot să fie împroprietăriți cu cîte un apartament inexistent, ca să și le poată închiria bine pe cele proprii, apartamentele devin existente fără greutate, prin desființarea instituțiilor, care pot deveni apartamente de locuit.

Institutul Meteorologic, pe care toată lumea l-a știut așezat cu grădina lui în Parcul Carol, pe strada Cuțitul de Argint, pe dealul cel mai înalt din București și mai potrivit, prin urmare, observațiunilor științifice relative la aer și nori, destinate folosului agricol al unei țări care, cînd nu se face grîul și porumbul, rabdă de foame, a fost pur și simplu desființat, alegîndu-se bineînțeles masca unui alt verb activ din vocabular și fiind «împărțit». Biurourile Institutului Meteorologic vor fi înghesuite în

cîteva celule din localul Școalei de Război, iar aparatele de măsurătoare și înregistrări necesare observațiunilor, se vor muta la cincisprezece kilometri depărtare de biurouri, în cîmpia Bănesii. Acolo, la Băneasa, «se va face» instalațiuni speciale. Ați înțeles: peste cincizeci, optzeci, o sută de ani, cu un buget îndreptat, cu cîteva noi sute de milioane de lei, se va construi, în viitor, pentru nevoile prezente ale meteorologiei, un imobil, dezafectat acum în vederea calabalîcului celor trei domni numiți mai sus, și de ale cărora descoperiri și opere, în stare să motiveze, nu desființarea unei instituții dar un supliment de salariu pentru chirie, nu are nimeni nici o cunoștință. Împrejurarea, interesantă pentru fotogenie, că domnul Coculescu este proprietarul și al unei figuri, admirabilă în obiectiv și clișeu, s-ar părea că nu este suficientă ca să documenteze desființarea Institutului Meteorologic.

Poate că guvernul, înainte de a ratifica această transformare a bunurilor statului în bunuri locative private, va trebui să reflecteze, ce s-ar întîmpla cînd, ispitit de pilda cotidiană amplificată pe care o dă administrația, publicul ar porni de acasă cu gîndul să părăsească niște domicilii de batjocură și mizerie și, cu cățeii, cu purceii și cu mașina de gătit, s-ar instala gropile lui Oatu și Tirchileștii, la «Athenée Palace», la Universitate și la Ministerul de Externe. Acest fenomen indezirabil se practică în varii forme la noi, în mijlocul unei burghezii care își înțelege interesele destul de puțin, prezidată de personalitatea complexă a domnului Vintilă Brătianu.

1928

JELANII

Cocò scrie lui Cocò

În lipsa domnului Vintilă Brătianu și fără interimat hotărît de un consiliu, țara începe să fie guvernată de partidul democraților cu pușcă și revolver. Moldova și trei părți din Ardeal aparțin unor miniștri de formație nouă, deosebiți de colegii lor clasici, aflați la băi și în excursii, atît prin retribuțiile încasate direct de la particularii asasinați cît și prin absența șefilor de cabinet.

Județul Brașovului este guvernat de un bărbat politic ieșit peste ziduri din Ocnele Mari, paralel cu intrarea în temniți a cîtorva deputați remarcabili, care sînt pe cale să adune titluri politice pentru cariera lor de viitori martiri. Excelența sa Bălan se mută unde-i place, face vînătoare liberă de oameni în localurile publice, înjunghie și împușcă, la intervale scurte și la distanțe mici, supravegheat respectuos de guvernul celălalt, abstract.

Nu ți se pare, Cocò, dumitale, că ivirea atîtor bandiți are o cauză mai generală și mai nefericită decît simpla pornire temperamentală asasină? Nu ți se pare că de asasinatele continui din provinciile noastre mai este vinovat și altcineva decît bruta personagiilor care tîlhăresc? N-ai impresia că rețetele după care sîntem sistematic și în masă vindecați de aspirații și de voie bună, de la război încoace, au dat un greș lamentabil și că rezultatul cel

mai pipăit al medicilor politici fără vocație și măcar o inteligență este o progresivă destrămare a sentimentului de autoritate, în amîndouă sensurile lui ?

Dragă Cocò, nu vreau să fiu ireverențios, dar școala politică, la care învățăm de zece ani știința surprizelor, înlesnește producerea exemplului, exemplul se face unanim și demoralizează răbdarea. Pornită dintr-o rigiditate intelectuală fără păreche și dintr-o preocupare de cinste de laborator, școala noastră nouă a dat pedagogi de viață de nuanța Fălcoienilor. Învățătorul s-a văzut pălmuit în așteptările lui, magistratul și-a socotit chemarea și munca inutile, alegătorului i s-a chinuit voința, funcționarul a văzut reproducîndu-se permanent magia averilor fanteziste. În guvern avem miniștri, cărora, ca să obție o parte din puterea statului, nu li s-a aplicat selecțiunea nici prin valoare, nici prin moravuri — și de la moartea lui Ionel Brătianu, bijutierul politic care a putut să dea și inelelor false prestigiul și ținuta metalelor adevărate, polenul de aur și strălucirea s-au pierdut în cîteva luni. O cîrpă de lustruit galoșii mai încearcă să frece giuvaerele autorității, vădite de tinichea.

Parcă, dragă Cocò, am amețit cu toții și parcă a început să ne tîrască vîrtejul. Nimic nu se mai găsește invariabil la locul precizat de obișnuință. Piesele șahului au alunecat, terenul a devenit decliv, pasul încet începe să șovăie și să se precipiteze, și sîntem aproape, ia te uită bine ce aproape, de fugă, de amestecare și de panică. Este clar pentru toată lumea, neorbită de un punct de vedere compact, că în zece ani ne-am depărtat de toate liniile și drumurile noastre, cruciați nebuni ai unei aventuri în gol și întuneric.

Deja întrebarea : unde mergem și ce facem, ne orientează spre așteptările absurde și extreme ? Ceea ce pare mai tragic, Cocò, este că nu știm oameni în stare să întreacă rapiditatea căderii și să-i arunce înainte un opritor — și că există sentimentul confuz al lichidării fără cumpărători, a imenselor mărfuri morale stricate și descompuse.

Ne trebuie negreșit un teren nou pentru reconstruit autoritatea și disciplina — și terenul trebuie găsit în fruntariile sufletului nostru propriu. Auzi vreo chemare ? auzi vreo trîmbiță ? unde ? Pretutindeni întuneric, pretutindeni tăcere, moarte pretutindeni. Și printre întuneric, tăcere și morți calcă bandiții cu arme pe urma briganzilor cu principii.

Vai, Cocò, sîntem triști...

1928

MAREA REVOLUŢIE FRANCEZA

Sînt emoţionat şi vreau să vă vorbesc de Marea Revoluţie Franceză, pentru că acum un ceas am întîlnit-o şi am stat de vorbă cu ea. E mare !

În afară de «Libertate» care într-adevăr s-a demodat şi cuprinde în sine cuibul a o mie de şerpi ai minciunii şi putrefacţiei, Egalitatea şi Fraternitatea au intrat şi au dat înfăţişare de solemnitate unui umil biurou de stare civilă.

Se adunaseră, pentru căsătorie, în «biurou», vreo douăzeci de oameni din subsolul vieţii sociale, bărbaţi şi femei. «Libertatea» de care se bucurau i-a înzestrat cu sărăcie, boală şi ignoranţă. Au fost liberi să nu înveţe carte, liberi să nu-şi desăvîrşească un meşteşug, liberi să nu cunoască seringa medicală. Capetele lor schimonosite într-un rictus, variat în urîţenie nouă pe fiecare chip, păreau confecţionate într-un atelier de măşti tragice. Erau gineri şi mirese. Rîdea un şirag de dinţi cadaverici, chipul unei blonde cu pîntecele acoperit cu crizanteme : ochii ei rotunzi, nasul turtit în rădăcină, între sprîncene şi umflat în vîrf, evocau pe Socrate, spirochetul Chandin la a doua generaţie şi Moartea. Un ginere părea adormit sau de prea mulţi ani mîhnit.

Dar îndată după libertate s-au ivit celelalte două atribute ale Marei Revoluţii Franceze. Oficierul Stării Civile le-a citit o pagină de drept. Aceşti oameni care n-au nimic din frumuseţea, curajul şi conştiinţa de sine a omului, ascultă cum legea pentru care s-au dărîmat Bastilii şi s-au pornit campaniile lui Napoleon, îi socoteşte *oameni :* le vorbeşte de ocrotire şi ascultare, de sprijin şi conştiinţă, de parcă ar fi stăpîni pe viaţa lor. Pentru întîia oară, poate, ginerele care pînă-n ajun lucrase la măsuţa cizmăriei lui cu oblonul tras, privegheat de vardist în căutarea unei «infracţii» şi a unui bacşiş — mireasa care cu o jumătate de oră încă înainte spălase în subsol rufele intime ale doamnei «artiste» de la etaj, erau puşi în rîndul unor musafiri de seamă, li se vorbea cu respect şi pentru un act al vieţii lor erau felicitaţi în numele unui oraş.

Oamenii aceia care sînt încă sub-oameni, sînt măguliţi de Marea Revoluţie Franceză cu numele de oameni liberi, egali şi fraterni — în această crudă inegalitate şi sinistră ură a vieţii.

Revoluţia franceză e atît de Mare că, iată, n-a obosit să treacă plină de conştiinţă prin rîndurile celor mai umili dintre oameni şi n-a disperat să le spună că sînt oameni într-adevăr.

1928

CHILOȚII DOMNULUI DEPUTAT

Ați fost prins, domnule deputat, în gara Curtici, cu o contrabandă galantă și intimă. Domnul vameș care aplică la hotarul țării legile cu acel exces de strășnicie care ar contrabalansa timiditatea legilor înlăuntru, v-a surprins în tren. E drept că valizele n-au cuprins decît obiectele purtate și necesare unei persoane de stat. L-a izbit însă înfățișarea dumneavoastră, cînd v-ați ridicat în picioare de pe canapeaua vagonului : pantalonii erau atît de umflați, de parcă duceați în ei toată familia.

Misterul a fost dezlegat numaidecît : vă îmbrăcaseți cu cele douăsprezece perechi de chiloți de mătasă, aduși de la Paris, și cu care aveați de gînd, la «Hotel Union», să impuneți madamei și apoi spălătoresei, în tot timpul viitoarei sesiuni parlamentare.

Faptul că o țară întreagă a rîs de înfățișarea dumneavoastră, domnule deputat, pe noi ne-a întristat atît de mult, încît meditînd, ne-am dat seama de situația umilitoare în care se află în zilele noastre un profet al poporului.

De-o vreme încoace, la prefectura județului nu mai aveți nici o trecere, căci după ce v-ați ales, n-ați fost în stare să dați afară nici un slujbaș cu douăzeci și cinci de ani vechime, ca să numiți în locu-i un nepot sau pe fiul chiriașului. La ministere sînteți primit cu neîncredere, căci din pricina dumneavoastră doi funcționari stau la Văcărești, pentru că i-ați silit să vă dea niște acte, rectificate la un chef. La Tribunal sînteți silit să plătiți toate timbrele și colile, exact ca servitorul dumneavoastră sau ca zarzavagiul de la Dunăre, iar automobilul pe care-l opriți pe Calea Victoriei să vă ducă în dealul Mitropoliei, marchează tot optzeci de lei, iar la hîrtia de o sută șoferul vă salută și crede că are dreptul să nu vă mai dea nici un rest.

În străinătate, unde ați fost trimes să faceți o anchetă discretă asupra numărului cailor care au mai rămas în orașele mari și asupra prestigiului de care se bucură țara noastră în cabaretele de lux ale cîtorva capitale aliate, nu v-a recunoscut nimeni. Nu vi s-a pus nici un vagon parlamentar, în nici o țară, la dispoziție, iar pe rue de la Paix, un sergent v-a ajuns din urmă și cum vă opriseți la o vitrină de briliante, v-a întrebat cine sînteți...

Domnule deputat, este timpul, cred, să ieșiți din letargia morală în care vă aflați și împreună cu colegii dumneavoastră, indiferent de partid, să alcătuiți o «Ligă pentru apărarea prestigiului politic». Veți cere să se anunțe numele dumneavoastră în toate capitalele și toate localurile de petrecere din lume, cînd sînteți trimiși de guvern în misiuni grave sau secrete. Veți pretinde gratuitatea în hoteluri, automobile pretutindeni și, dacă se poate, la dame. Veți cere cheltuieli de deplasare pentru întreaga familie și asigurarea de boală. Să nu cereți pentru toți gură-cască suprimarea taxelor de vamă la obiectele destinate uzului personal aduse din străinătate ; veniturile statului ar scădea cu două mii de lei, și ar fi deplorabil. Dar să cereți mai multă atenție pentru ne-

însemnatele fraude pe care le poate comite la frontieră un deputat cochet și spre a dovedi dreptatea cauzei, veți ține interpelarea la prima ședință a Camerei în cei doisprezece chiloți retrași prin Consiliul de Miniștri, de la vama frontierei.

1928

SCRISORI DE PRINȚI

Fabulă

Dragă Tatiană, sînt cutremurată de citirea povestirii tale. Va să zică, împăratul dispărut, prinții, prințesele, marii duci, ducii, conții, marchizii, baronii, toate organele indispensabile vieții organizate, în surghiun sau dispărute. Ce popor nefericit! Și toți termenii de domnie și guvernare uzurpați. Cine și-a permis în trecut să aresteze, să sechestreze, să dea în judecată, să osîndească și să execute, fără consimțămîntul împăratului? Masacrul, deportarea, aparțineau prerogativelor imperiale, și nu orice nespălat putea să tragă-n ștreang și să împuște. Toate acestea se făceau cu o regulă, cu o poruncă divină, dată de sus, de foarte sus, de la Palat.

Te plîng, Tatiană, că ți-au rămas moșiile, minele, cirezile și hergheliile în mîna banditilor care au destrăbălat imperiul și l-au împărțit la golani. Tot ai avut un noroc, că ai scăpat cu un sac de briliante și bijuterii. Aflu că alte personalități din împărăție au trecut granițele numai cu ceea ce aveau pe ele și că silite — închipuiește-ți ticăloșie! — să muncească, servesc printre farfurii, în restaurante. Nu pot concepe ca mîna care a stat pe aur și diademe și care a primit de la metalele și pietrele scumpe reverberarea lor selenară, ca frunțile sfinților în contact cu fosforescențele cerești — să treacă pe cîrpe și farfurii. Și dacă

ar servi pe ai noștri! Dacă ar duce tava prințului, ceașca împăratului, aș mai înțelege. Dar marea ducesă Olga mi s-a spus că își împlinește oficiul de garson într-un birt pentru toată lumea și că funcționarii de bancă din clientelă o strigă pe nume: Olguțo.

Îți mulțumesc că vrei să mă vizitezi în țara mea, care nu seamănă cîtuși de puțin cu țările voastre, ale celor rămași fără misiune, fără tron, fără sceptru. Dacă îți va plăcea țara și poporul, putem să-ți înființăm un loc de ducesă în rezervă, punîndu-ți la dispoziție un cadru fără de care noi ne ofilim. Nu conta pe mare lucru; tot ce-ți putem consacra din bugetul statului e modest însă sigur: un castel, o pădure de vînătoare, o baltă pentru pescuit, cinci automobile și zece milioane anual. Recunosc, e puțin, însă, deocamdată, poate fi ceva. Pînă la restaurarea imperiului și reintrarea exilaților în drepturile lor, să ne mulțumim cu porțiile mici. După ce te vei reinstala, e de văzut dacă vei porni, în cinci ani sau în douăzeci, războiul împotriva noastră.

Cîtă deosebire! Popoarele, ca și oamenii în parte, nu se aseamănă și se contrazic. La noi, pot să-ți spun, e o «pleașcă» (nu mai știu cum se zice «pleașcă» pe englezește). N-avem noi destulă posteritate și destule rude, că am putea trăi mii de prinți și de nobili, fără să simțim. E țara de viligiaturi ex-coronate. Dacă ar fi voit, toate aristocrațiile de mare blazon ale Europei ar fi găsit loc în excelenta noastră țară și în buget. Toată lumea bună autohtonă ține să ne facă plăcere și să ne întîmpine dorințele. Zic: lume bună, dar, știi, pot să-ți spun la ureche, toată lumea lor bună e de o extracție inferioară, rurală și semirurală. E de ajuns să le zicem *merci*, pe franțuzește, că se simt măguliți și își dau și cămașa. Cînd ai grîu cu nemiluita, îl dai cu lopata. De multe ori, lista civilă a fost îndoită și întreită, fără să ne gîndim, din devotament, din datorie — și nimeni nu s-a opus. E o țară în care parlamentarii voind să cîștige cît mai mult, din toate întreprinderile alegătorilor, nu se uită la cîteva sute de milioane în plus, destinate să sporească prestigiul princiar în călătorii și cheltuieli. E un gen de abundență. Oamenii politici n-au precupețit niciodată necesarul și au acordat cu bucurie superfluul. Cînd e vorba de economii — o tristă vorbă în circulație — ei găsesc de unde să le facă și, ca să se ajungă unde e nevoie, sus, rotunjesc de jos.

Cît privește poporul, ți-aș spune că el e de-o bunătate care merge pînă la absență și uneori e chiar supărătoare. El nu se amestecă în nimic, și cu cît i-ar păsa mai mult cu atît nu-i pasă deloc. Nici urlete, nici țipete, nici gloate agitate, nici amenințări. Nimic! Alaiul nostru trece în goana motoarelor, transportîndu-ne între diversele noastre numeroase palate, din mare în munte, din munte într-alți munți și în șesuri, prevăzute fiecare de un personal complect, și nimeni nu ne vede, nimeni nu ne aude, nimeni nu ne simte: un popor de o discreție uneori exagerată. Sute de kilometri de drum nu se ridică o pălărie. Singuri peizanii — niște tipi interesanți, dacă vii o să-i vezi — sînt emoționați cînd limuzinele noastre trec în fugă accelerată pe lîngă boi și țîșnesc ca niște lăcuste. Ei scot căciula, scuipă-n pămînt, se scarpină-n cap și zic:

— Ucigă-te toaca!

La revedere și scrie-mi cînd să te așteptăm

1928

CREDITUL DEBITOR

S-a luat obiceiul ca orice observație făcută domnului stat să fie privită drept trădare de patrie. Bolșevismul, la noi, nu se caracterizează printr-un ideal social ci prin ponegrirea defectelor actuale, iar cei mai de seamă bolșevici și cei mai periculoși se pomenesc a fi tocmai cei care simt și cer tămăduirea leprei și pelagrei statului.

Statul fiind apoi o ființă abstractă, cei care-l reprezintă și-au însușit toate prerogativele abstracției, chiar cînd intervine în joc abstracția prostiei lor. «În numele legii», orice vardist își închipuie că poate trage cu revolverul în puterea nopții după cîini vagabonzi, după cum pe la sate, investit cu autoritatea Ministerului de Interne, notarul crede că poate cere nevestelor tinere cu bărbații plecați la armată, să fie primit în odăile cu busuioc și în cearceafurile lor.

Statul, deși concept platonician, are totuși nevoi bănești concrete. Setea de bani, statul și-o potolește cu ajutorul contabililor și casierilor săi. În numele statului, acești domni comit, cu gravitate, incorectitudini care, pe socoteală proprie, s-ar numi tîlhărie.

Trebuie să amintim că statul întreține un Minister al Justiției cu tribunale de diferite grade și specii, distribuite pe întreaga suprafață a țării. Cetățeanul care nu-și plătește datoriile, e declarat în stare de faliment, i se vînd lucrurile din casă, bijuteriile nevestei, cărțile copiilor și e — uneori — arestat. Cînd un cetățean are la o bancă în depozit un milion de lei și face un împrumut de o sută de mii, pe care nu-l plătește, acel cetățean nu este declarat în stare de faliment, ci i se scade doar din milion suta de mii de lei datorată.

Statul, care veghează la aplicarea dreptului comercial, cu poliție și jandarmi, cu tunuri și avioane, scoate în vînzare, cu bătaia tobelor la poartă, mașinile unui industriaș sau mărfurile unui negustor, pentru neplata unor impozite de cîteva mii de lei — *deși statul e debitorul acelor cetățeni cu cîteva milioane.*

Statul, care se crede creditor pentru două mii de lei e debitor pentru un milion de lei, și socotind că are dreptul să nu achite milionul, îți vinde cenușa din vatră pentru acei două mii de lei — și toată lumea e de părerea lui căci e stat!

Faptele de acest fel sînt nenumărate.

S-ar părea că, înfierbîntați de spirit revoluționar, cerem înlăturarea conceptului stat...

Deloc!... Cerem ca acei doi sau trei domni ai statului încărcați cu lefuri, diurne și uneori cu supravegherea relațiilor dintre ideal și real, să supuie statul unor moravuri sancționate tot de stat, dar pe spinarea altora, *manu militari.*

Și, la urma urmei, nu cerem nimic: domnul stat nici nu citește...

1928

POVESTEA PRINȚILOR SAȘII

Fabulă

Trecîndu-și inelele din degetele stîngii în degetele mîinii drepte, povestitorul vorbi :

A fost odată un împărat bun, învățat și bătrîn, care avea douăzeci și doi de prinți și prințese, adică de copii, urmașii împăraților nefiind nici de-o seamă nici de-o carne cu moștenitorii oamenilor de rînd și părînd numai după înfățișarea din afară că ar fi la fel cu ei.

Prinții crescură an de an cu prințesele, depănîndu-se liniștit prin gaura de ac a timpului, ca niște mătase, și împletindu-se unii cu alții. Cînd cel mai mare avea douăzeci și doi de ani, cel mai mic era născut de curînd. Pe cînd unii începeau să guste vinul și tescovina, alții se găseau cu țîțele în gură, ale doicilor, aduse din țările străine, iar cei care începeau să călărească se întîlneau cu cei care umblau de-a bușile sau pe băț poleit. Cu ajutorul bunului Dumnezeu, împărăteasa dete născare în fiecare an la cîte un prinț, și prinții creșteau și se făceau frumoși.

Înzestrată cu prevedere, împărăteasa puse să li se facă fiecăruia din ei cîte un palat în oraș, cîte un palat la munte și cîte un palat la mare, zidind șaizeci și șase de palate, în care prinții, în vîrstă de a umbla singuri, petreceau cîte trei luni pe an, după timp, fugind de căldură în palatele reci, și părăsindu-le ca să se mute în palatele calde, iar al patrulea rînd de trei luni petrecîndu-l în călătorii, ca să învețe deprinderile bune ale altor popoare, făcătoare de corăbii care plutesc pe apă și de tărgi care zboară prin vînt. Cele șaizeci și șase de palate fură dăruite cu șaizeci și șase de moșii, cucerite în războaie, pentru ca prinții să se bucure și să se desfete, și împăratul se pregătea să-și împartă puterea și țara în douăzeci și două.

Un preot după rînduiala lui Melchisedec făcu într-o zi socoteală de belșugul care va pogorî pe spinarea țării cînd fiecare din cei douăzeci și doi de prinți și prințese, făcîndu-se patru sute optzeci și patru de prinți cu o mie patru sute cincizeci și două de palate și cu tot atîtea moșii — și rugă pe Dumnezeu să se întîmple acest lucru cît mai deplin, ca să nu mai rămîie nici o bucată de pămînt rîndășesc, ci binecuvîntarea Domnului să se lase peste fiecare fir de legumă și iarbă, ca să se facă astfel împărătești.

Socoteala și rugăciunea preotului nu se împliniră însă, căci prinții sufereau de o meteahnă, umblînd ca vînturile și fierbînd ca valurile, găsindu-se rău fieștecarele din ei, ori în ce loc s-ar fi aflat, ca niște suflete ale argintului viu. Cînd se duceau pe apă voiau să fie pe uscat, și îndată ce se aflau pe uscat se întorceau pe apă, și toată viața lor se trecea, neștiind unde să fie mai bine din două și din trei. Dacă se întîmpla să aibă a se hotărî dintre patru, sufletul lor nu mai avea astîmpăr și ochii lor nu mai cunoșteau somn. Apoi, obișnuindu-se să fie trași în cîte două părți deosebite, le-a rămas prinților deprinderea minții de-a face cîte două lucruri la fel dintr-unul singur, care le ieșea înainte. Pricină a fost că

li s-a zis în cronici «prinţii saşii», adică simţind îndoit, după cum saşii ochilor văd în loc de un cal doi, dintre care unul verde.

Împăratul, căruia îi plăceau hulubii, avea o curte plină de coteţe cu porumbiei, înmulţitori ca şi neamul lui, fie-i numele lăudat. După ce se năşteau cîteva rînduri, rîndurile de mai nainte piereau în zări şi nu se mai întorceau, tîrîte pe tărîmurile altor împăraţi, de către cîte un hulub năzdrăvan, crescut într-adins prin columbare, ca să fure şi să aducă acasă, la stăpînii lui, stolurile dintr-alte ţinuturi.

Ca şi hulubii, prinţii au pierit în văzduhurile care se îngroaşă la marginea pămîntului. Unul stătuse locului, de teamă să pornească, iar după ce a pornit şi a ajuns, a rămas lipit acolo unde a poposit, de teamă să se întoarcă, vroind necurmat să se întoarcă, pentru că nu putea să rămîie, şi rămînînd totuşi, pentru că nu putea să se întoarcă. De cîte ori îl apuca dorul deacasă, el poruncea să i se umple cuferele şi, după ce cuferele-i erau pline, le desfăcea, întrebîndu-se de ce le umpluse, şi după aceea de ce le-a golit. Atunci îl apuca un necaz, de la început, că plecase, şi povestea semenilor lui că el nu a plecat nicicînd şi că prin somn a fost scos de către strigoi şi strămutat, fără să ştie, departe ; şi cum împăratul s-a rugat de el, prin solie, să se întoarcă, el răspunse că nici nu a plecat, însă cu toate acestea că nici nu se va mai întoarce.

Şi aşa, au trecut anii, şi de cîteva ori s-au ivit frunzele din nou în păduri, frunzele care ning toamna şi îngroapă. Pe subt pătura mormîntului a mai umblat cîtva timp mişcarea lui, şi în urmă s-a stins. Şi tocmai cînd nu se mai vădea nimic de subt pămînt, a plecat la drum nemărginit şi prinţul următor, care crescuse, şi nici de urma lui nu s-a mai ştiut, de este viu sau de este mort, pînă ce toţi copiii împăratului au plecat şi nu s-au mai întors, dorind să se întoarcă şi dorind să rămîie, deopotrivă şi în acelaşi timp.

1928

PARLAMENTUL

Cu începerea sezonului ploios, lumea politică se adună dedesubtul unei umbrele și merge idilică, toată iarna, pînă la înmuguririle lui april, acoperită. Majorități, minorități, putere și opoziție, artistul baletului anual a denumit surîzînd factorii în activitate, cu nume curtenitoare femenine. În realitate, sînt două umbrele, una pentru amoroșii bătrîni ai Senatului și alta pentru calvițiile și cărunțeniile precoce deputățești.

Lucrul se petrece cît se poate de agreabil pentru a parveni la categoria de ștrengar politic și a putea, șase luni pe an, departe de căscatul provinciei și de o familie monotonă, să faci cunoștință, cîteodată activă, cu ultimele croieli de rufărie purtate la Viena, la Pesta și la Paris. Căci Parlamentul are cîteva șezători, mai plăcute chiar decît strictul exercițiu al amorului politic, cu cîntărețe, dansatoare, și negri, adunați de un chelner sagace în alcovurile cu staluri și șampanii din București.

Parlamentarul își găsește astfel perfectul echilibru moral, fără de care s-ar simți că se prostește, între gospodăria moșiei, unde proprietarul e grav, preocupat și dur, și între viața lui sufletească și estetică, din localurile de noapte, gîdilat cu degetele diamantine și cu solzii lustruiți ai unghiilor de opal, ale atîtor gingășii de export. Cîteodată, viața politică devine mișcare literară, reprezentanții politici ai provinciilor compensînd absența lecturii cu romanul trăit în scrisori, în fotografii și în răpiri benevole. Supremă stare literară, ei pot vibra de dor, ca într-un cîntec de dragoste, și se pot pocăi, stropiți de reminiscențe și de rouă astrală, ca niște grădini involte, între coșarele de acasă.

Parlamentul a rodit în ultimii ani temperamentul unui preot bălan ardelean, căruia chivăra cu confeti îi venea infinit mai bine decît culionul. Tînăr, frumos, zvelt și bogat, el găsise în politică un vehicul vesel pentru transportarea cucuruzului în Capitală și schimbarea lui divină în beutură și în mezeluri, cu fuste scurte suprapuse. De la Cameră, misticul parlamentar se ducea la șantan, și de aci la Cameră, fără altă pauză decît la modistă sau croitoreasă, ca să plătească notele suplimentare, în admirația negustorilor de podoabe internaționale. Cîtă diferență, nu e vorba, între acest prezviter și poezia domnului Trancu-Iași, care s-a fotografiat, cu sentiment și lacrimă de curînd, la mormîntul lui Corneliu Botez, ținînd o mînă la stomac și citind un discurs pe o foaie.

Viața parlamentară începe cu o liturghie civilă, rapidă, executată la mitropolie. O dată pe an, toți bărbații politici participă, cu o sensibilitate de bal mascat, la slujba religioasă, încinși cu cordoane, înfloriți cu panglici și stele — și capătă anual convingerea că Dumnezeu există și că biserica lui Hrist servește la propășirea neamului românesc. Prezidentul guvernului iese de subt clopote alături de mitropolit și, desigur, în lipsa unui subiect adecuat, șeful politic și șeful bisericesc discută pînă la cuierul parlamentar, unde două drumuri de blăni de samur se deschid ca niște păreți cu armure, dacă Sfîntul Duh purcede într-adevăr

numai de la Tatăl sau și de la Fiul, cum afirmă schismaticii catolici. Atunci, salută șeful portarilor, înveșmîntat în culori de Vatican și soldații de la intrare, cu baionetele sticloase, prezintă arma cu zgomotul scurt caracteristic. Convorbirea va fi reluată la 15 noiembrie viitor, căci e interesantă.

Al doilea act solemn, după *TeDeum*. Mesajul, se petrece într-o tăcere de mister, tulburată prin intercalări subite, de zbierătul poliției de circulație și al birjarilor și șofeurilor de pe platoul Patriarhiei, unde, ca pe muntele Sinai, Dumnezeu a încheiat o alianță veșnică și disciplinată cu partidul liberal, alegîndu-și, în lipsa unui munte, un deal. Buikuri, Chryslere și Lincolnuri lustruite și noi, strălucesc din lacuri, din nichel și cristale, de jur împrejurul altarului brîncovenesc, al domnitorului tăiat de turci, și arată mizeria profesională a oamenilor aleși la fericirea țării, pentru a dota dezordinea și fantezia cu legi spartane, proprii să întețească aspra energie a poporului, determinată către țelurile mari.

La cîteva cuvinte, destinate să înfățișeze vigoarea și suveranitatea poporului, aplauzele sînt unanime. Cuvîntul «neam» declanșează entuziasmul. Prezidentul a rostit cuvîntul «cinste» și aclamațiile n-au mai contenit o jumătate de oră.

Trăim în embleme, în principii și în azur. Cu ajutorul lui Dumnezeu, înainte!

1928

MEDICINA INCERTĂ

Din carnetul unui medic

Funestă rătăcire! S-au descoperit pînă acum sute de bacterii și abia sîntem la început. Mii de posturi de observație și-au ațintit lunetele în lumea infinitului mic și numeroși savanți sînt torturați de ivirea în cîmpul lentilei a unei forme nemaivăzute. Studiind inelarele și numărîndu-le — pînă la șapte sute cincizeci de varietăți — după treizeci de ani de contemplare prin gardurile științei, s-a arătat în microscop o serie de fantome în formă de opt și de trei și problema cere identificarea lor cu forma zero. Volumul al 12-lea consacrat speciei comportînd un album suplimentar, în care vor fi clasificați microbii noi.

Bacterie sau moleculă sau electron, *c'est Kiff Kiff bourriquot*, cum zice francezul, care a produs pe cei doi premergători, Pasteur și predecesorul lui, Raspail, de unde au derivat învățații și maniacii. S-a dovedit că natura crește în două sensuri, în sus și în partea cealaltă, în jos; și ar fi fost de ajuns. Ți-ai găsit! Savantul care nu va descoperi cel puțin o varietate B^2 a tipului 9003 F e un bacteriolog nenorocit. Din formă în formă, din grupă în grupă, din familie în familie, din specie în specie, înțelegi unde ajungem. Aparate, din ce în ce mai puternice, vor sonda nevăzutul, din ce în ce mai opac; și actualmente micro-organisme, vizibile numai la ultramicroscop, cu ajutorul unei raze

concentrată printr-un focar de cristal și proiectată deasupra individului studiat, vor rămîne în viitor niște dulăi.

Stați puțin, mă rog! Bacteriile care îmbolnăvesc pe om, bolnav în orice caz, și în cazul de neutralizare, sînt îmbolnăvite de alte bacterii. În epocile de fecunditate, mai dese chiar decît la gîndacii de bucătărie, cine poate spune că, din oarbă pasiune și urmărindu-se romantic pe galeriile de sînge ale organismului superior uman, bacteriile dintr-o clasă nu trec în clasele vecine, și că din împreunarea raselor de bacterii nu ies rase noi, înfățișate laboratorului ca niște individualități distincte? Nu cumva din spirochetul, împreunat prin perversitate cu gonococul, rezultă tuberculoza sau tifoida? Băgați de seamă, să nu avem de-a face cu o singură bacterie, transformată, după om, după sînge și după savant.

Dumnezeu să-l ierte, un ilustru coleg, decedat înainte de-a-și fi dus cariera la culme, își făcuse specialitatea analizelor Wasserman. Nici un bolnav nu era sigur de starea lui pozitivă sau negativă în univers, decît după ce ilustrul nostru coleg defunct își iscălise avizul. Ca să-l coste o analiză mai ieftin, el a redus cheltuielile la minimum, angajînd în laboratorul lui, în contiguitate cu bucătăria căsniciei, un ungurean fără stăpîn. Analizele ieșiau din mîinile acestui laborant cu cioareci, corecte, precise, impecabile. Dacă totuși sîngele lui I. Popescu din eprubetă, era confundat cu eprubeta lui M. Popescu, nu se întîmpla nimic; căci, dacă pozitivul te îndeamnă să te tratezi, nici negativul nu te scutește de tratament. Apoi, în fața morții oamenii sînt egali.

Ce e bătrînețea? Tocmai se studiază. Ce numim virus? Ești indiscret. Ce este cancerul? Taci din gură.

Găsindu-mă în anul al cincilea de exercițiu al profesiunii, m-am cam plictisit. Bolnavii se obrăzniciseră, veneau la firma mea cu miile. Cel mai eminent dascăl de școală primară este excedat de o clasă cu o sută de copii, să-i permitem și medicului să se obosească pipăind cîteva sute de imbecili pe zi. Atinsesem o rețetă zilnică de cincizeci de lei și mi s-a urît. Mi-am luat un secretar. Eram primul doctor cu secretar și mă îndreptam către un contencios personal. Pe ușa cabinetului meu pusesem un afiș: cinci sute de lei.

Însărcinarea secretarului meu era cartarea poștală a bolnavului, care întrebat în fața biuroului, trebuia să răspundă la formularul complectat de secretar, ce are, cine e, ce vîrstă, ce profesie, dacă a satisfăcut legea recrutării etc. Acest pașaport și proces-verbal era înaintat medicului, mie. Bolnavul era trimis la radioscopie. După aceea era trimis la analize, toate analizele: urină, excrement, sînge, sputâ, gălbenușul urechilor, sudoarea picioarelor etc. În sfîrșit, bolnavul era trimis la diatermie. Prevăzut cu toate actele medicale, el avea acces la mine, invizibil ca o bacterie în mediul propice. Preliminările analitice se cifrau la zece mii lei și erau o încercare de rezistență morală a bolnavilor mei.

Evident, îi primeam agasat, cu nasul zbîrcit a pesimism, concentrat într-o mască de greață, ca o divinitate fără glande și fără intestine, vizitată de un vulg puturos. Nu mă pronunțam; între examen și sentință lăsam să treacă o zi și o noapte de oracol. Veniți mîine să luați

rețeta, îi spuneam, suflînd enigmatic, bolnavului meu.

Desigur, sfaturile mele erau complete însă sobre și scrise cu o caligrafie de om mare. Rețeta i-o înmîna a doua zi un servitor. Îi recomandam una din specialitățile citite în ziare și pe care și le-ar fi putut cumpăra bolnavul și singur, dacă nu era idiot.

Formula cu secretarul, cu analizele, cu revenirea a doua zi, cu servitorul și rețeta, mi-a produs mai multe parale. Am cumpărat case și moșii, a cărora întindere nu era mai vastă ca suprafața cimitirului alimentat de mine cu stîrvuri. Nimeni nu m-a dat cu capul de pereți niciodată, dimpotrivă, toată lumea m-a onorat și mă onorează, ca pe unul din cei mai infailibili savanți și vindecători de pe continent.

1928

RECEA SUFLETEASCĂ

Catastrofa de la Recea, caracterizată prin detaliile stranii care brodează cu siluete de viermi fondul de întuneric și de sînge al dezesperantei tragedii, reproduce într-un exemplu de moarte sintetic viața noastră morală.

Ciocnirea s-a petrecut într-o gară, adică într-un loc organizat din punctul de vedere tehnic, pentru odihnirea trenurilor în circulație, cu întregul serviciu trebuincios mobilizat la organele de verificare. În gară nu era nimeni, stația era pustie, exact ca un minister, unde cetățeanul este silit în absența permanentă a ministrului, plecat în inspecții cu ajutoarele lui principale, să se plîngă vardistului și omului cu șapcă de la ușă. Vinovatul e un acar singuratic. Adeseori, călătorul s-a întrebat, oprit cu vagonul dinaintea unei cabine înalte, din care un om de rînd comandă zeci de mii de manivele și frîne, ca un căpitan de vapor, și precipită vitezele de pe o linie pe alta, dacă acest exclusiv stăpînitor de vieți și de direcții poate inspira încrederea ce i se acordă. Postul, s-ar părea, pentru un profan, că trebuie atribuit unui tehnician luat dintr-altă parte decît de la cinstitele coarne ale plugului strămoșesc. El cere, bănuim, o viziune intelectuală și mai mult o știință precisă decît un instinct de a descurca din ghemul de rețele supus pipăitului sumar, firul util. Încă nimeni dintre pro-

fani nu a văzut pe marile linii ferate, unde cabinele de comandă sînt numeroase, figura unui inginer sau cascheta roșie a unui agent de mișcare verificînd vigilența rîndașului din post.

Un ordin al Direcției generale atrage atenția, a treia zi după catastrofă, asupra țuicii de prune și a teascului de struguri. Poate că este puțin cam tîrziu. Viața unui singur om ucis din neprevedere, face derizorie justificarea unui întreg corp profesional și a unei întregi instituții. Personal, am văzut în timpul călătoriilor noastre prin țară, cîte șapte, opt mașiniști *ciocnind* la o masă, în momentul de a-și lua călătorii în primire, pentru trecerea lor în infern. Am întrebat personal dacă această libertate e admisibilă și mi s-a răspuns că în afară de orele de serviciu oricine se poate conduce în voie ; trăim doar într-un regim democratic, în care guvernul este preocupat de singura încasare a impozitelor în bani ; impozitul moral fiind neobligatoriu.

Șeful de gară care și-ar cenzura personalul ar fi acuzat de abuz. El nu-și poate pune funcționarii la rînd și poruncindu-le să deschidă gura și să dea duh, să-i miroasă. Presa, în unanimitate democrată, ar impune destituirea unui asemenea gospodar și l-ar trage la răspunderea ridicolului și a crimei. Alcoolul trebuie considerat numai în funcțiune și interzis după accident. Conducător de locomotivă sau de automobil, spirtul merită apriori închinăciunea noastră.

Dar ceea ce ne descurajează pînă la marea ofensă și pînă la marea suferință a lacrimilor mute, nu e însuși accidentul, care printr-o schimbare de metode sentimentale cu metoda dictaturii poate fi stîrpit în reproducerea lui ; e jaful săvîrșit de locuitorii din jurul punctului catastrofal. Aceștia sînt părinții noștri, frații noștri, semenii noștri, opinca noastră, pentru care cheltuim toată lumea jertfe, iluzii, speranțe și căzniri culturale pe socoteală proprie, ·ecompensată din cînd în cînd la Recea, cu numele atît de sugestiv. Pentru oamenii de la Recea, care au putut să înlăture din sufletul lor și oftatul și plînsul și să jefuiască morții încă în viață, de o pungă, de un ceasornic, de o bijuterie cu sînge și să fugă cu ele, conștiința noastră suferă un grav deficit.

Sînt ei mai vinovați totuși, ca noi, care de la vlădică pînă la prezident, demonstrăm în retorica noastră afectată marea noastră superficialitate față de oameni, lipsa de orice îngrijorare pentru tictacul continuu al durerilor și al slăbiciunilor obștești ? Colectiv teoretici și individual indiferenți, noi am risipit de-a lungul și de-a latul țării gunoiul care fertilizează jaful și întreține dezordinea morală. La Recea sînt implicați oamenii politici, clerul și învățămîntul laolaltă, să nu ne sfiim a o mărturisi, căci tot de-a surda o mărturisim, acțiunea puroiului putred nu o poate opri suspinul ieșit din cerneală al intelectualului umilit. De la Recea n-au lipsit numai șeful de gară și impiegații lui : am lipsit cu toții.

1928

GÎNDURILE LUI BADEA ION

Într-o marți, badea Ion a putut afla că cenzura s-a desființat. Pentru ce nu mai este și pentru ce fusese, nici el nu pricepe, ca și guvernul, care înființînd-o a desființat-o. A fost bună cenzura pentru țară, atîta timp cît partidul liberal era la putere și nu mai e bună pentru aceeași țară, după ce partidul liberal a demisionat? Sînt două țări deosebite, una la guvern și alta în opoziție; două nevoi deosebite, două patriotisme contrarii? Ce să cerem noi unui prost ca badea Ion să se desluşească?

Badea Ion își zice că tot e bine, și se apucă să se gîndească. Dacă e slobod să scrii, slobod este, poate, să și gîndești, cel puțin deocamdată: peste o săptămînă poate că o să fie iarăși prea tîrziu. Badea Ion începe să funcționeze și el ca om politic. Învîrtește o țigare, o aprinde și la ce să se gîndească el întîi și întîi? La regență.

E o problemă care îl frămînta demult, pe cînd rîcîia bătătura cu grebla și da la vite coceni; se temea însă de primar, de notar, de jandarm, de preot, de învățător, de medic, de moașe, de toate puterile constituite — și chiar de vacă — a cărora înțelegere hotărîtă era să nu se mai vorbească nicicînd și niciodată, de vreo trei lucruri. Nu era voie, de pildă, să vorbești de *ăla*, adică de unul care este

fără să fie, de feciorul ăluia și al ăleia, care a renunțat la ăla și a plecat din asta în lume. Fiecare din ăștia are un nume, însă nu era politic, nici național să fie pomenit. Prin legătură, nici Aia, adică nici regența nu trebuia pomenită gîlcevitor, căci aia aducea aminte de ăla și cenzura nu mai avea rost. Badea Ion răsuflă. El nu știe să scrie dar se pricepe să-și dea cu socoteala, și regența îl încurcă și azi, cînd e liber de patruzeci și opt de ore.

Regența el nu crede că e regina; dar trebuie să fie tot o regină, care lipsește. De pildă, cînd badea Ion ia urciorul cu apă din dosul ușii și-l duce în curte, în dosul ușii nu mai e urcior, nu mai e nimic, adică este ceva care este nimic. În politică, nimicul acesta nu se poate chema nimic și i s-a găsit o poreclă care să însemneze că acolo unde nu e, totuși este. E o taină și trebuie să o desfaci și să o despletești ca să te poți apropia să înțelegi ceva.

Badea Ion a mai auzit că regența, cu toate că e o femeie, adică ține locul unei regine, este alcătuită din trei bărbați, care toți trei laolaltă fac tocmai cît lipsa unei femei. Bărbați în parte, ei parcă se femeiesc laolaltă. Dealtfel, Badea Ion nu e străin cu totul de cunoștința fiecăruia din cele trei persoane, care, după tipicul Sfintei Treimi, nu pot să fie decît una și aceeași, deosebită însă nedespărțită, în trei însă într-una singură unică. Unul din bărbații componenți poartă anteriu, este prin urmare un fel de doamnă; iar altul poartă o vîrstă, care îl poate cufunda cu o domnișoară. Două femei din trei bărbați fac cît o femeie, adică sînt egali, amestecați din trei, cu lipsa unei femei.

Ceea ce-i mai greu de priceput pentru badea Ion, este cum fac cîte unul trei inși, cînd este

nevoie să primească și să ia hotărîri. Care cugetă întîi, sau cum cugetă tustrei, odată, la fel? Cînd rîde unul, rîd trei? Cînd suflă unul, suflă trei? Vine un cetățean să viziteze regența, care îl așteaptă în picioare, pe trei tronuri, sau culcată pe o sofa? Vorbesc toți laolaltă sau pe rînd? Și cum reprezintă unul trei, dacă răspunde unul singur? Badea Ion își închipuie că se țin de degetele mici, încîrligate.

În orice caz, o tehnică a ținutei și a omogenității trebuie să se fi adoptat. Eu, dacă aș fi regență, își zice badea Ion, cred că aș lucra cam așa, cu cei de o ființă cu mine, inaugurînd soneria de la hotel: o dată garsonul, de două ori madama, de trei ori directorul general: afirmativ, o ciupitură; negativ, frecarea urechii; sîntem perfect de acord cu vederile dv., scărpinarea bărbiei; însă vom aviza, cu gura puțin deschisă. Mai treceți săptămîna viitoare, un ochi chiorîș. Vom da poruncă, un deget în jiletcă. Nouăzeci și nouă la sută din cereri vor fi primite cu un zîmbet, zîmbetul care făgăduiește un sfert și lasă baltă pe celelalte trei.

Dacă trebuie concediat un guvern cu autoritate, se adoptă un limbaj convențional. La chestiunile grave, pe care le agită prezidentul guvernului, regența constată că s-au făcut cartofii, că plouă sau că va ploua în curînd. Un regent va întreba: ce mai e nou pe la Călărași? Altul va povesti ce a visat azi-noapte. Se făcea că vine o capră neagră, neagră, mare, mare, și se făcea că iese pe linia ferată o varză albă, albă, pe care a sărit capra să o mănînce; dar s-a făcut că vine și un accelerat, care a dat peste capră și varză și le-a strivit, iar varza și capra au fost înmormîntate în același sicriu. O pauză, în care primul-ministru continuă să expuie că situația financiară fiind extrem de grea, evenimentele impun menținerea la putere a guvernului timp de șaizeci și cinci de ani, din tată-n fiu. Atunci, al treilea regent întreabă: ghici ghicitoarea mea, ce a devenit acceleratul? Și regența întreagă rîde solidar, însă primul-ministru nu înțelege. Nu înțelege o lună, două, trei, cinci, șapte luni. Dificultățile regenții sînt din ce în ce mai multe și situația e delicată, dat fiind că funcția de regent nu e veșnică și că regenții redevenind, cine știe cînd, cetățeni, vor avea de furcă, cine știe cum, cu puterile guvernelor particulare...

Badea Ion gîndește cîte puțin, ca să se deprindă cu noua lui libertate și nu cutează dintr-o dată să-și ostenească mintea de tot. Dacă nu se va reînființa cenzura într-o săptămînă, el se va mai gîndi cîte puțin.

1928

DISPUTĂ CU ARHANGHELUL GAVRIIL

...Şi în noaptea în care, cu penele albastre zbîrlite de somn, fugeam de basmele adevărului şi căutam pe cele ale minciunii, atît de odihnitoare şi cu atît mai fermecătoare, a descins din ceruri arhanghelul Gavriil, fulgerînd pe dinainte-mi o sabie de lună cu tăişul ca o lucire de diamant.

— Pasăre nelegiuită, baptistă dacă nu mozaică!... Ce-ai făcut?... Aruncat-ai crăci întregi de spini în grădina prietenilor mei, închinătorii ortodocşi ai Maicii Domnului!... Apucatu-te-ai, meschin, să-i cauţi la arătarea feţei şi să-i găseşti graşi, măsuratu-le-ai cingătoarea şi ai aflat că multă stofă englezească intră-n pantalonii lor, bănuitu-le-ai chiar gîndul cel mai ascuns, şi i-ai trădat că uitînd de lăcustele Sf. Ioan din Pustie vor să fie secretari generali, şefi de cabinet şi deputaţi ai guvernului. Te-ai mirat că nu se bat cu fringhia udă, singuri şi nu ţin postul, nici în Vinerea Mare!...

Ce-ai vrut să arăţi?... Că nu e gîndul lor ortodox şi sînt numai mucenici de cîlţi şi de var, ca la teatru şi-n vitrine?...

Căci aşa se şi cade! Nu s-a pomenit general care să poarte raniţă şi să adape calul. Comandantul suprem al oştilor stă în cort, ocrotit de tunuri şi păzit de gărzi, şi el citeşte numai harta şi mişcă steguleţele strategice.

Nici un astronom nu se mută în Aldebaran sau în Liră sau în Ursa-Mare: ci numai de la ocheanul lui de lucru socoate greutatea, iuţeala şi metalele celorlalţi sori.

De ce te-ai răzvrătit cu o pretenţie nemaiîntîlnită, i-ai ocărît, ai făcut glume, de au rămas bieţii ortodocşi români amărîţi şi ruşinaţi unul în faţa celuilalt?...

Dar m-am scuturat în pene de nepriceperea arhanghelului, şi zburînd drept pe ascuţişul sabiei pe care m-am oprit, ţinîndu-l bine-n gheare, am răspuns:

— Preasfinte arhanghele Gavriil, bine ai făcut că ai venit şi la o pasăre nelegiuită ca mine, să-mi încînţi ochii, auzul şi mirosul cu faţa ta de lapte şi vorba ta cu aromă de crin, dar în cer pesemne n-aveţi o facultate de litere, unde să se predea şi filozofia...

Află dar, preasfinte, că disciplina etică nu se supune aceleiaşi legi cu celelalte discipline, ştiinţifică şi estetică. Nu e nevoie să zbori în lună, de bunăseamă, ca să vezi că e piatră stearpă, nu e nevoie să ucizi pe Abel, ca să cînţi pe harfe remuşcarea lui Cain, dar nu e cu putinţă să crezi în Dumnezeul, Fiul şi Sf. Duh şi să înjuri de Maica-Precista şi nu se poate să propovăduieşti ortodoxismul numai pentru alţii, iar tu să practici lăcomia, beţia, orgoliul şi preacurvia.

Du veste-n cer, preasfinte, la ceilalţi îngeri supăraţi pe moţul meu de papagal suferind de o manie, denumită pe pămînt logică, şi spune-le că Etica, în cuprinsul căreia trăiesc toate religiile, cere — dacă vrei să fii crezut şi dacă nu eşti un şarlatan — să începi însuţi să te supui poruncilor ei, să mori pe cîmpul ei de luptă, să te urci în luceafăr şi în lună...

— Aşa cere Etica?

— Da, atunci cînd se numește «politică culturală», pentru sate și mahalale...

— Și ortodocșii pe care-i învinuiești de minciună, nu se-nchină niciodată ?...

— N-aș putea spune asta... Se-nchină ! Dar nu la icoane... Mai mult pe la acele icoane calde și moi purtate subt șale și care pe românește se numesc... — dar nu-ți mai spun !... — ale oamenilor politici în ajun de a veni sau după ce au venit la guvern.

1928

PORTRETELE ELECTORALE

Tiparul și-a justificat chemarea culturală. Niciodată nu s-a tipărit atîta hîrtie ca în momentul de față și niciodată prețurile literaturii n-au atins cifrele actuale : totul s-a distribuit gratuit. Cu o încredere necunoscută încă în alfabetismul poporului, reputat neștiutor de carte, partidele cu autoritate se îmbulzesc să-i dea să citească. Miniștrii care nu s-au arătat ani de zile la față își distribuie fotografia, probabil că din fudulie fizică. Toată lumea pare invitată la un mare concurs de frumusețe masculină și fiecare candidat la agreabilul sport de a călări pe spinarea dumitale, domnule cititor, și-a căutat surîsul cel mai frumos și portretele din floarea vîrstei.

Cutare om de stat, care și-a identificat sufletul cu Danubiul, mintea cu Carpații și trupul cu țara administrativă, nu răspundea la nici un apel, la nici o jălanie, la nici o suferință : urechile sale păreau împietrite de fiorul necesităților naționale. El corespundea cu țara numai prin *Monitorul oficial*, și relațiile lui se concentraseră în cercul prefecților și al perceptorilor iar vocabularul lui, împrumutat de la Jupiter tunătorul, prefera strîngerea laolaltă a cuvintelor injurioase pentru cetățeni. S-a îmblînzit. De cînd nu mai e nimic în ierarhia socială, graiul i-a devenit dulce. Uite-i și fotografia.

Domnii își expun profilul și literatura pe afișe în toată țara. O dorință violentă i-a cuprins de astă dată pe toți să guverneze, să facă legi, să puie ordine, să umple țara de bani și să-și asigure un salariu pentru osteneala de-a circula în automobil și trăsură. O irezistibilă vocație îi împinge cu o putere furtunoasă către guvernare. Ei au nevoie să cîrmuiască, după cum dumitale ți se face foame și trebuie să te ospătezi negreșit. Dacă nu-i trimitem în Cameră și Senat pe banca ministerială, îi nenorocim, unica lor profesiune fiind guvernarea. Că această muncă grea constituie o mare specialitate și un orgoliu, este dovedit prin afirmarea unora că dacă vin alții la guvern, aceștia sînt ridiculi, incapabili și nuli. Fiecare sport cu practica lui : sînt persoane distinse în care tenisul e înnăscut, ca o aristocrație. Ești sau nu ești conducător, după cum ești oacheș sau bălan.

O preciziune, o regulă cu care să deosebim fără greș valoarea unui guvernamental, nu s-au formulat încă. În schimb, drepturile lui la Putere sînt documentate exact. Cine are în ascendența lui o statuie și mai ales statuie înaltă și lipsită de gust, este siguramente bărbat de stat, cu garanția că tot ce a ieșit din materialul lui, de preferință bronz, posedă grație acestei coincidențe, autoritatea de a guverna în permanență și de-a stăpîni viața și noțiunile exclusiv. E un spiritism statuar. În caz de încurcături neprevăzute se consultă statuia, care dă indicații. Cînd urmașul cel din urmă al statuilor e un vierme, nu se discută : viermele are dreptul sacru să orienteze lumea și să o regenteze — și dacă nici nu mai are energie, nici nu găsește ascultare, viermele se îngrădește cu armată și poliție și face legi, în care fiece ins este socotit vinovat și condamnabil înainte de-a fi început.

Unde ai mai văzut dumneata, te întrebi, capetele acestea, afișate, întoarse către public ca din tren și tramvai ? Toate se uită exclusiv la dumneata, trecătorule. Unul strînge gurița, altul își holbează ochii, mustața unuia spînzură ca la porumb, cravata altuia zboară. Uite o cărare, o chelie, o frunte de rață, un maxilar de bour. Parcă le-ai mai văzut.

Nu le-ai mai văzut, dar seamănă cu toate celelalte și unele cu altele, aproape leit. Placa fotografică, zincul, tiparul, hîrtia, degradează figurile, le topesc și toți viitorii dumitale miniștri, deputați, toți bărbații de stat, par niște fugari prin ceață, îndreptați către guvern. Un afiș electoral seamănă cu o fotografie de congres, cu un album colegial de-acum treizeci de ani, cu registrul de spărgători de la prefectură. Fotografia și contimporaneitatea reduc varietatea la tip.

Votați, cetățeni, cu linia, votați cu semnul, votați cu gămălia și cu paharul, semnele distinctive ale bărbaților voștri de stat, însă nu vă uitați la fotografie.

1928

EUROPA INSTANTANEE

I s-a întîmplat unui ziar nefericirea s-o ia înaintea timpului, din spaima de a nu rămîne în urma lui, anunțînd printr-o ediție specială moartea regelui Angliei. După *cincisprezece* minute a sosit de la Londra o telegramă prin radio, că regele era atît de viu încît ar fi putut citi el însuși ediția specială a ziarului românesc care-i anunța decesul.

Europa instantanee s-a impus. Noua ediție specială de dezmințire — împărțită gratuit unor cititori care nu citiseră ediția eronată — a fost amenda grea pe care ziarul românesc a plătit-o spațiului ultragiat.

Anecdota, precum se vede, e mică, dar învățămintele sînt mari.

«Independențele» apun. Naționalitățile intră în configurația mozaicului european, cu o iuțeală vertiginoasă. Unii din noi încă n-au avut vreme să-și lepede ițarii sau să-și puie gulerul la nuditatea în care sîntem surprinși. Mentalitățile nu se mai schimbă de la generație la generație, ci în construcția aceluiași individ, a cărui pastă dacă nu devine flexibilă și a cărui inteligență fulgerătoare constituie elemente de comedie bufă pentru tot continentul.

Din clipa în care spațiul a dispărut, mistuind în neantul lui o bună parte din timp condensat în viteză, ce valoare mai au socotelile și interesele noastre locale?...

Un director de ziar din București e rectificat de un medic din Londra, în chiar clipa — cincisprezece minute nici nu mai e timp, ci inhibiție — în care a spus minciuna sau nerozia. Iar administrația din spatele directorului plătește aberația de o secundă cu vreo cîteva sute de mii de lei.

Transpuneți fenomenul într-un domeniu mai agreabil sau mai productiv.

Toate artele și toate bursele se-ntîlnesc într-un cerc al cărui diametru e o jumătate de secundă.

Și, cu toate acestea, pînă ieri un prim-ministru credea că păzește naivitatea țării cu o armată de vameși — și Europa venea prin văzduh — iar o întreagă generație de proști sau de șarlatani elaborau o metafizică a trecutului și a mersului pe loc, pentru crearea unei aristocrații valabile numai prin existența a optsprezece milioane de analfabeți.

În Europa instantanee, Buftea dispare, indubitabil, cu toată împotrivirea și disperarea bufții din București.

1928

AFACERI EXTERNE

În biserica latină, universală, Vaticanul obișnuia să ierte păcatele preoților și arhiereilor căzuți în greșeală și căutînd să nu-și micșoreze personalul duhovnicesc, se mulțumea să strămute materialul dintr-o localitate într-alta. Nimeni nu poate cere naturii să facă pe oameni la fel, pentru un singur fel de îndeletnicire. Între mistici se strecoară și cîte un isteric — gurile rele pretind că mai mulți — și cîte un agent vulgar al celibatului și al feciorіei. Consecințele sînt de neevitat : cu ochii lui albaștri ridicați în ceruri, preotul incoruptibil și extraterestru, a operat fără să se priceapă, dar cu o preciziune tehnică a instinctului, de admirat, o nouă Bună-vestire, gîndindu-se la o fată frumoasă cu întreaga concentrare a inimii lui și fata rămînînd, cum se zice în lumea de rînd, lipsită de duioșia vocabularului, îmborțoșată.

Preotul care a realizat asemenea transfuzie a intenției, făcînd ideea pîntec și idealul om, în bestiala scandalizare a curiei și a parohiei, este interpretat în consistoriile abstracte ale bisericii catolice ca un creator pe căi neobișnuite, și multe, de pildă, din Bretania în Alaska și de-aci în Indii, în Americi, pînă îmbătrînește și forțele morale, ca să nu ne ascundem gîndul de tot, își pierd acuitatea zămislitoare și se îmblînzesc.

Ministerul de Externe nu este un Vatican, însă și-a însușit prin caracterul lui de universalitate, procedeurile Urbei eterne. Evident că nici agenții lui, de profesie sau proaspeți, nu sînt constrînși la jurămîntul și practica virtuților teologale. Un consul poate să petreacă toată noaptea într-un dancing sau cabaret și să plece nesupărat de vreo obligație morală, cu o creolă sau o malabreză acasă. Ceva mai mult, o poate lua și de soție, contribuind la liniștea unui suflet și la regularea unei situații. În timpul ocupației, la București, puteau fi contemplați doi mari reprezentanți ai Puterilor Centrale, trecuți de vîrsta bonboanelor dulci la vîrsta bonboanelor pectorale ; care țineau gurile căscate, cu multă apă în ele, într-o lojă a unui teatru de mișcări lascive, din București. Amîndoi aliații politici și militari intraseră în adversitate și cronica povestea pe șoptite evenimentele de bucătărie și alcov, încheiate la ofițerii tineri, ambuscați în Carieră, cu trimiteri subite pe front. Cîntăreața care pasiona în acel moment grav al istoriei universale, varicele unui conte Ottokar, nu era mai înaltă ca o damigeană, însă rotondităţile ei minuscule deveniseră un vis austro-ungar K. u. K.

Nimic nefiind nou sub soare și la lumina becului de noapte, evenimentele noastre externe au fost precedate de altele similare. Dacă unul din cei doi mari diplomați, totuși, s-ar fi dus acasă, în patrie, cu cîntăreața, crătițile căsniciei i-ar fi sărit probabil în cap. Și se întîmpla ceva mai grav ; împărații i-ar fi concediat și ușile celor patru-cinci sute de familii care alcătuiesc minoritatea de comandă a oricărui oraș cu cîteva tradiții, le-ar fi rămas închise.

Ticăloșii de valahi sînt demni de dispreț, fără îndoială, și femeile lor n-au în educația lor superioară cel puțin exhibiția ombilicului, dacă nu și a regiunii întregi ; totuși, îngăduitori. Soția unui diplomat recent, care ține locul ministrului, a fost primită și în familiile închise, pînă ce doamna, excitată de fantezia reminiscențelor, a declarat starea de asediu și s-a mobilizat agresiv cu toate uneltele de luptă, tocuri Louis XV, *talons rouges*, ace și unghii, împotriva boilor de valahi. Ba arhiepiscopul căsniciei, cvasi-ministrul, a fost adus să renunțe la plastronul lui brodat și la bicornul cu puf, pentru a se lua la bătaie cu șofeurii : *noblesse oblige*.

În curînd, abia în primele zile ale unei splendide ascensiuni, diplomatul va fi trimis de Vaticanul nostru să-l reprezinte în Spania, unde tauri cu sînge fierbinte, toreadori bistrați și șofeuri cu bereta bască, vor fi în stare să satisfacă simțul de agresiune al celor doi pelerini ai diplomației. Însă la Cocò a venit un papagal castilian și i-a spus că evenimentul diplomatic petrecut în București se și cunoaște la Madrid și că lumea domnului Primo de Rivera, care pînă în prezent nu s-a bătut nici în pivniță, nici în pod, nici pe stradă cu nici un servitor, își va închide ușile discret.

E bizar un lucru, dragă Cocò ; că o țară tînără își poate oferi de bunăvoie luxul de mare macerație venețiană și florentină, de a primi în rîndurile ei cele dintîi, pe degenerați.

1929

O, TAMAVACHIS !

Unde ai mai auzit, Cocò, acest nume, sunător ca Thalassa, filat ca Penelopa și brav ca Menelaus ? El evocă volumele oliv de clasici, «Edition Hachette», caietele de versiuni, pe profesorul de grecește și pe Telemac. Zece mii de Termopile, Anabazis, Anabazis ! Și lada cu două mii de pagini a dicționarului, în sertarele căruia căutai mărunțișuri lexice, nasturi vechi, ace îndoite, inflexiuni și genitive. O, Tamavachis, agilule, suplule, invulnerabile, tu ai plecat din Elada să cauți lîna de aur și ai găsit-o la Galați.

Pe vremuri, tu te-ai luptat în neamul tău monumental din soarele dulce al peninsulei, cu fiarele cu capete multe, cu pulpe multe și cu cozi numeroase ; cu măsele, cu unghii și solzi. Hercule povestește și azi cum a doborît el, cu buzduganul, croit dintr-un trunchi de o sută de ani, tot soiul de zmei și balauri. Tamavachis, tu te-ai ținut cale de poștii peste poștii, după zimbrul Hrissoveloni — ce nume, de-asijderi frumos, de-așezat în călindar după Hrissostomul ! L-ai prins în templul de 50% plus un comision și i-ai răpit oul columbei, din cuib, și te-ai evaporat. Imaginația clasică te vede fragil și fin, zburînd spre miazăzi cu aripi diafane, febrile, de libelulă, licăritoare la călcîie. Te-ai făcut hoț, Tamavachis, dar ce hoț gentil și aristocratic : abia te mulțumiși

cu mai puţin de zece milioane, bătute deodată ca prin becul unui sifon. În seria lucrurilor inanimate sifonul imită tristeţea şi nasul molfuz al lui Cocò ; un sifon albastru.

O ! Tamavachis, permite-mi să te felicit. În genul tău nu prea interesant, tu ai reprezintat justiţia imanentă şi un principiu răzbunător Pe cînd banca pe care ai slujit-o cu fervenţă, cîte douăzeci de ore pe zi, construia miliarde şi un palat de poveşti, atît de somtuos, atît de inenarabil, încît chiar un preot de doi metri înălţime şi cu o fabuloasă barbă neagră de profet a putut admira în minunile ei de piatră şi metale mîna semănătoare de franci a Bunului Dumnezeu, sărutînd fotoliile, după o metanie schivnicească, exact în locul de piele marochină unde se răsfaţă un punct şi un centru cald ; tu, Tamavachis, îţi calculai bagajele şi spălai putina discret. Cam în acelaşi timp, poeţii şi prozatorii aveau nevoie de un editor, care şi-ar fi acordat cheful artistic să puie milioanele hipnotizate de incantaţiile tale, în cîteva iniţiative intelectuale, cu folos.

Ca un idol insensibil, Zimbrul a refuzat să sprijine şi munca, şi virtutea, şi talentul, care nu produceau cincizeci la sută şi un comision, plus timbre. Tu l-ai legănat de coarne şi ţi-ai pus gura pe tetina lui simţitoare, care ţi-a umplut doniţa stomacului cu lapte ; zimbrul era feminin şi semăna cu vaca. Să fii sănătos, Tamavachis !

Vezi tu, coleg al zeilor din Olimp, e o fatalitate originară ca sumele mari de bani să fie furate. Ele nici nu se dăruiesc, nici nu se duc întregi la o zămislire. Putinţa de a clădi o biserică pentru un altar şi de-a ridica o mînăstire înzestrată, pentru călugări, a dispărut odată cu Voievozii, care învăţaseră că averea este praf şi carnea ţărînă şi că timpul nu-i ai nimănuia. Binefacerile mari şi le fac sieşi casierii şi directorii harnici, iar escrocii şi furii sînt pentru vremea lor ultimii reprezintanţi ai vitejiilor pentru avere.

O ! Tamavachis, tu eşti mucenic de calibrul tău şi al epocii, dar epoca te merită şi te caută. Orice procent devine capital şi orice capital se duce către miliard şi capitalul are nevoie todeauna de un paznic, Tamavachis ; de un om de încredere ca tine, Tamavachis ; de un Tamavachis — căci unul face miliardul şi altul îl păzeşte.

Dragă Tamavachis, de cîte ori idolul tău, cercetat de poet, care dorea să-şi facă un bordei sau o carte, nu i-a răspuns cîntăreţului în extaz ; fericitule scripcar, ce-ţi trebuie bordei, ce-ţi trebuie pîine ! Te pizmuiesc. Tu ai talent, du-te drept înainte. Idolul tău ştie de frică şi nu de omenie. Lui îi vine bine brigandul intelectual care-l ameninţă cu ruşinile secrete date la iveală ; idolul plăteşte ! Şi tu îi ştiai bine, tu, Tamavachis, contabil versat, păstrător de registre şi bandit eficace.

Odinioară Zeii trimiteau păstori, prooroci şi psalţi, care nu mai au locuri între voi. Azi vă trimite pe voi, o idoli ! o Tamavachis ! Voi vă ajutaţi unii pe alţii şi vă înţelegeţi şi vă iertaţi.

1929

FECUNDITATE

O casă biblică, o păreche monumentală, Ion și Smaranda au doisprezece copii, doi cîini, patru mîțe, patru cai, două vaci, o sută de găini, douăzeci de curci. Cel mai mare copil e băiat: are douăzeci și patru ani și e locotenent; se adaogă un soldat. Al doilea copil are douăzeci și trei de ani și e sublocotenent: se mai adaogă un soldat. Fata cea mare s-a căsătorit și are doi copii — cu un colonel: se mai adaogă un soldat. Douăsprezece veacuri de om: descrescînd copiii, cel mai mic are optsprezece luni și nepoții scoborînd pînă la patru.

Și iată glas din ceruri s-a auzit zicînd: binecuvîntarea mea peste voi toți, cu slugi cu tot, douăzeci și cinci. Tu ești încă tînăr, Ioane, și tu tînără, Smarando. Creșteți și vă înmulțiți, încăci mi-am pus de gînd să vă fac pe toți o sută douăzeci.

Copiii cei mai mici au avut pom de Crăciun și jucării multe. Copiii cei mai mari au luat un aparat fotografic, un gramofon, o vioară și sorcova cu flori de hîrtie s-a întîlnit în casă, cîntîndu-și colindul, cu jocul charleston și cu muzica de jaz. Pe scara de lemn, largă cît sala imensă de intrare, se scoboară țestoși copiii din urmă. Într-o odaie din dreapta se citesc versuri. În sufragerie se bea vin. Un grup mai strîns vorbește pe șoptite.

Zeci de paltoane, blănuri, căciuli, chipie și pălării, zeci de șoșoni, zeci de umbrele: o garderobă de teatru. Pe mese, stîlpi albi de sute de farfurii. O ladă cît o căruță, cu tacîmuri. O a doua ladă cu pîini. O a treia ladă, cu sticle pline. E zgomotul unui mare ospăț. Fetele circulă către bucătăria în mare funcțiune. Un prunc suge la sîn și cere laptelui să vie mai iute: atitudine de Madonă pe o treaptă cu covoare.

Cincizeci de ghete, pantofi, cizme, se lustruiesc zilnic, dimineața. Săptămînal, se spală trei sute de bucăți de rufărie. Anual se mănîncă mai multe vagoane de merinde. Varza umple zece butoaie, făina e în patru saci, zahărul se servește cu geamantanul. Nuci și mere, grămezi în poduri. Lintea, grîul, fasolea sînt clasate. E nevoie de o bucătărie vastă, de un atelier de încălțăminte. Cuferile au umplut o cameră pînă la tavan. Un atelier de croitorie...

O lume de gospodari, de oameni molcomi și calmi, o familie; toate secolele de la descălicătoare sînt adunate la un loc.

O dulceață cerută naște douăzeci de bliduri mici de sticlă, douăzeci de pahare, douăzeci de lingurițe. Un izvor de apă e băut în două minute. O cămară cît o prăvălie prezintă, rînduite pe polițe albe, mii de borcane de pămînt smălțuite și pestrițe în cafeniu și roșu, ca niște pisici. Pe toba de hîrtie a borcanelor s-a scris gustul conținutului și anul de la facerea lui. Caisele verzi, caisele coapte, prunele, coacăzele, gutuile, cireșile amari, șerbeturile sînt așezate pe catalog. Fragi, căpșuni și zmeuri întocmesc o categorie atmosferizată prin parfumul comun al aromelor deosebite.

Dormitoarele pentru fete și dormitoarele pentru băieți și în mijlocul etajului lor dormitorul părinților, generatorii subt acoperiș ai

acestei omeniri. Băieţii s-au obişnuit cu fetele la timp şi fetele cu băieţii. Bărbaţii şi-au făcut o educaţie pentru viitoarele căsnicii şi viitoarele femei au fost mamele de cîte două-trei ori ale fetelor şi băieţilor născuţi succesiv în camera mare. Aci se mănîncă, dincolo se doarme, alături se naşte.

Tribul Smarandei şi al lui Ion se deplasează duminică şi la Paşti, ca un cătun ieşit la plimbare. Cei care merg înainte, ofiţerii, cei care vin după ei şi cei care nu s-au ridicat pe picioare, în căruţe mici cu patru roţi, împinse dinapoi.

Şi din toată familia se ridică murmurul ca al unei maşini de treierat, alegătoare de spice, un sentiment de legătură şi de putere, cinstea duratei, şi a efortului numeros laolaltă : o eternitate concentrată.

1929

CE VREA MUNTELE ?

Ne ajunge pe masă o petiţie imprimată, a «locuitorilor» din Sinaia, adresată tuturor miniştrilor : «Domnule ministru, salvaţi Sinaia», cu acest apel se încheie tragica petiţie a Vîrfului cu Dor. Ce vrea muntele ? Vrea jocuri de noroc.

«Regele Carol, marele nostru rege inaugurează (în 1912) cazinoul, care funcţionează pînă la 1916, anul gloriosului nostru război». Primul argument e vitejesc şi patriotic recunoscînd în acelaşi timp şi meritele calificate ale primului nostru rege.

Al doilea argument, financiar şi respectuos faţă de instituţiile constituite, apără statul, comuna şi eforia. «Rezultatele acestei funcţionări (a Cazinoului) au fost din cele mai frumoase». Nu se poate spune că argumentul este lipsit şi de gustul estetic. «Statul a încasat, în medie, anual, circa (ah ! circa) lei douăzeci şi patru milioane, eforia şase milioane, comuna şase milioane». Petiţia nu insistă cît au fost de «frumoase» rezultatele pentru alte două categorii, pentru patroni şi pentru fripţi — şi nici nu interesează. Dar e ciudat că pornind de la izvoarele vieţii, petiţia nu menţionează toate bazele societăţii : Şcoala, Biserica şi Familia. Evident, e o lacună : miniştrii ar fi înţeles mai bine utilitatea Cazinoului.

Dealtfel, era, poate, inutil, căci însuși Cazinoul făcea cît o Școală, cît o Biserică și cît toate Familiile adunate la un loc. Cazinoul era un lăcaș de moralitate, numai proștii și răuvoitorii au putut să insinueze fără dovezi că la Cazinou se pierdeau banii munciți și pîinea copiilor legitimi. Lucrul stă cu totul într-altfel. Neghiobia unui guvern a crezut că «închizînd Cazinoul a fost salvată moralitatea publică». De unde? «Din nefericire, nu e așa. Moralitatea publică nu a fost salvată. La Sinaia tot se joacă, se joacă mai mult, și se joacă *în condiții lipsite de onestitate*». Vedeți, la acest lucru evident și săritor în ochi nu v-ați gîndit. Cazinoul lucra cu onestitate. Jocul e ca furculița, cu două funcțiuni; una malonestă: dacă îți vîri furculița în ochi; alta onestă: dacă vehiculezi cu ea șnițelul spre orificiul bucal. În joc, ca în toate celea: dualism.

Petiționarii s-ar fi putut înșela în entuziasm, atingînd un rezultat — vorba lor — urît. Miniștrii le-ar putea răspunde: dacă se joacă mai mult azi decît înainte, fiți mulțumiți; nu vă lipsește nimic, ba aveți și suplimente. Așa ar fi, dacă n-ar fi decît atît. Mai este însă ceva, este cultura, fără de care un popor civilizat nu poate trăi. Fără jocuri de noroc, la urma urmei, Sinaia s-ar mai învoi, însă ea nu poate trăi fără cultură, fără manifestații sufletești superioare, pe care petiția le invocă în cuvintele pe înțelesul tuturor: «distracții de reală valoare artistico-literare».

Prin urmare, totul concordă și se armonizează și pentru ca Sinaia să înceapă să semene cu muntele Sinai, colegul ei, din vîrful căruia Moisi a primit Decalogul, care conține întreaga lege morală, nu mai rămîne decît ceva: redeschiderea Cazinoului.

Contemplînd iscăliturile numeroase de dedesubtul cererii sinaioților, albumul e instructiv. Un profesor universitar. Un profesor. Un judecător. Foarte mulți proprietari: se înțelege. Însă un imens număr de funcționari, care dovedește că acestor nefericiți le lipsește nu un Cazinou, ci o sală de lectură și de conferințe cu un post de radio, care i-ar împiedica să se plictisească. A iscălit și un polițist, ceea ce pare mai grav. Ni se pare că reședinței de vară a răcoarei îi lipsește un penitenciar; ar fi semnat și el. Dar întrucît îl interesează Cazinoul și nerăbdarea actelor artistico-literare de reală valoare ale instituției, pe domnul N. Duță, coșar? Iată ce înțelegem ceva mai greu, recunoscînd că prezența în lista protestanților din Sinaia a doi fotografi e utilă. Ea poate ajuta eventual cercetările parchetului, cînd «frumoasele rezultate» ar putea fi lichidate în pădure, cu o funie de cracă sau cu un revolver, acțiuni admise împrejurul unei case de joc.

Dar locul unde domnul prefect de Prahova are dreptul să rămîie gînditor și să speculeze în fizic și metafizic și domnul ministru de Interne să ia oarecare măsuri, coincide cu al treilea nume din petiție: *Em. Vlachide, pretorul plășii*. Într-adevăr, entuziasmul de inconștiență al semnăturii pretorului pe o asemenea petiție, este, chiar la Sinaia, unde a îmbătrînit spiritul domnului dr. A. V. Ureche, primul iscălit în petiție, fără precedent.

1929

MORALESCU

Cu prilejul unei reprezentații de teatru și a unei piese de domnul Minulescu, despre care vorbim pe dinafară — regretăm că nu am văzut-o, — domnul Moralescu a reapărut la cenzură cu foarfeca lui de tăiat mucurile la luminări, și operează. Origina răzvrătirii acestui nobil și ruginit instrument nu este însăși Morala, pe care o să rugăm de-a surda apostolii ei de o secundă, improvizați în pisoarul Teatrului Național, să ne-o definească, ci un incident între un literat și o persoană literară, domnii Ion Minulescu și Chirițescu (mi se pare că se scrie mai mult cu Kapa). Fiind amîndoi funcționari, la două ministere conexe și întîlnindu-se în camerele rezervate dialogului artistico-literar mai des, domnul Minulescu ar fi revelat o aluzie a domnului Chirițescu, care nu admite literaturile decît pe documente trăite cu recipisă, imputîndu-i că a scris o carte veridică a războiului, văzut de pe canapeaua din București.

Se pare că autorul ar fi preferat să fie confundat în batalioanele brave ale frontului, atacînd în asalturi, cu sabia trasă în soare și îndemnînd voinicia sufletească a soldaților să înainteze — și că imputarea domnului Minulescu i-ar fi stricat toată poezia. Autorul s-a răzbunat așa cum știu oamenii aleși să se răzbune, ridicîndu-se pînă la Morală, pînă în abstract și identificat cu Învățămîntul, cu Școala, cu Catedra, trei alte aspecte mari ale Moralei, a transpus conflictul între Instituții, o altă entitate care trebuie scrisă cu majusculă. Aceste cuvinte merg destul de rău pe hîrtie, obișnuite să fie scrise cu litere de foc și săpate în piatră adevărată.

Învățămîntul s-a ridicat împotriva Teatrului Național. S-a amestecat Presa. A intervenit Parlamentul. Au participat la discuții Bătrînețile și Maturitatea. În sfîrșit, n-a lipsit nici o literă mare din concursul de frumusețe morală și Ipocrizia a inspirat cele mai bombastice tirade. S-ar fi zis că nici unul dintre retoricii luptători ai Moralei integrale și definitive nu a purtat niciodată două sute cincizeci de grame suplimentare la insul lor principal și că toți acești bărbați cred și la o vîrstă înaintată că nașterea copiilor se face pe la subsuoară. Ei ridicau ochii la ceruri, de unde vin berzele aducătoare de prunci și scapără noaptea stelele academice pure. Dacă asupra greutății în grame ne înșelăm (pentru numărul viitor vom consulta competințele din fiziologie) în ceea ce privește zborul unanim al trupurilor bătrîne către fecioria esențială din eternitate el este evident. Oratorii simțind plapuma de marmură aproape sau bronzul gloriei vecin, au înțeles să se prepare și să se prezinte elementelor reci cu centigramele înghețate.

Ori, domnul Moralescu e un porc autentic și toți nepoții lui sînt niște siniștri porci. Pentru că se ivește prilejul, trebuie să le-o aducem aminte. Dacă cititorul naiv din public, din universitate și din liceu, ar fi dispus să le acorde o fire supranaturală și să creadă că scandalagiii morali se folosesc în marile și micile lor trebuințe de o frunză de viță cu balamale de ceasornic sau de un creion și un

carnet de buzunar, vecinii, în schimb, cunoscuții și prietenii, portarii, șofeurii, birtașii din periferia Capitalei și procuriștii lui Cupidon îi cunosc și rîd.

Și în morală, ca și în dragoste, se cade să fim delicați și discreți. Terenul e suprasensibil și cine face curse de gloabe de-a lungul lui, poate trece de prost, de criminal sau de nebun. Încă nu se știe, domnule Moralescu, unde începe dragostea și de unde se ivește familia: să nu mai vorbim despre artă, ca să nu ne încurcăm de tot. Femeia care va fi muma copiilor dumitale nu vine todeauna numai din valurile spumate ale mării și din miezul crinilor, care își desfac pleoapele ca să-i dea naștere la lumină. Unii din Moraleștii domniei tale și-au luat soțiile de pe treptele bisericii, alții de la bucătărie, alții — și mai rău — din varieteu direct. Ștefan Luchian, care a dat picturii europene un nume inefabil și o clară operă de mare sănătate, a răpit într-o noapte o femeie dintr-un bordel de slugi, ca să o facă tovarășa legăturii lui celei mai morale, după toate concepțiile judiciare, bisericești și didactice, ale apostolilor ipocriți ai ideii.

Vorbiți încet, domnii mei, pornografia este altceva decît morala, dragostea și literatura — o știți cu toții și cu toții o practicați. Dacă doriți pilde, o să vi le dăm; cu dezgust, dar o să vi le dăm...

1929

CUM SE APĂRĂ UN FOST MINISTRU

Ziarul *Viitorul* (nr. 6304) publică un text de cincisprezece cm lungime, intitulat inocent *Răspuns unei calomnii și unor insinuări*. El emană evident, de la domnul Tancred Constantinescu, fostul ministru de industrie, pe care îl apără textul; împotriva, pe de o parte, a ministrului actual de industrie, și pe de alta împotriva presei. Presa, la care răspunde răspunsul e numită «anumita presă», calificat șubred și nehotărît pentru tăria dezmințirii. Pasajul presei trebuie citat textual:

«Iar anumitei prese ce prin insinuațiune caută să atingă onorabilitatea domnului Tancred Constantinescu îi răspundem: domnul Tancred Constantinescu *nu dă bani*», cuvintele aci subliniate fiind tipărite în original cu capitale.

Ce-ar gîndi un alegător britanic, citind o asemenea apărare într-un ziar englez? Un ministru e acuzat negru pe alb că s-a înavuțit în serviciul statului. E acuzația cea mai gravă ce-i poate fi adusă unui om de guvern. Acuzația se repetă și se precizează, durează săptămîni, luni, un an, reprodusă și de presă și de partizanii politici ai ministrului acuzat. Singură durata constantă a acestei acuzații, care este lăsată să sporească și să se întindă, în loc să fie, cum se cere, instantaneu reprimată printr-un act judiciar, este caracteristică. Ministrul care întîrzie elucidarea unei acuzații în

orice țară de la Viena înainte, riscă să treacă drept suspect și tăcerea lui va intra automatic în dosarul informativ. Oricine poate să disprețuiască a răspunde în termen unei calomnii, afară de următorii dregători, miniștrii, magistrații și membrii camerelor legiuitoare. Acestor categorii de oameni publici le impune datoria să se disculpe imediat, indiferent de acuzator. A tăcea, mascat în opinia proastă ce ai afișa-o despre acuzator sau drapat în solemnitatea unui mut imperialism, este todeauna a consimți, cu cauză, la slăbirea prestigiului tău guvernamental sau judecătoresc. Domnul Tancred face mai mult : ia în derîdere acuzația și pe acuzator, deviază linia care duce la răspunsul logic și zice : Presa vrea să-mi păteze cinstea ; nu e nimic ; știu eu ce vrea presa ; vrea bani ca să tacă. Ei bine, «nu dau bani».

Răspunsul, de calitate vulgară, a făcut o curbă, un zigzag și iese cu totul într-altă parte decît așteaptă cititorul. Se poate afirma că un așa răspuns este matematic curat ? Poate că există ziare, care, acuzînd, să urmărească plata unei tăceri viitoare ; se pare chiar că există cu adevărat. Interesează însă acest considerent, cînd onorabilitatea sigură a unui om public este atacată și poate să facă el parte din armele de apărare ale unui magistrat onest ? Nu se dovedește mai degrabă incertitudinea morală a celui acuzat ? Nu caută el mai repede o amînare continuă a dezbaterilor și o trecere la imprecis ? Dealtfel, răspunsul întreg manifestă prin alegerea calculată a termenilor, dorința unei artistice deplasări a chestiunii.

«Niciodată și nimeni n-a putut găsi nici cea mai mică neregulă», mai zice textul apărării. Să analizăm această frază. «Niciodată și nimeni n-a putut găsi» indică o confuzie mai mult decît gramaticală, ca să fi putut ieși din condei în această formă, cu o conjuncție între două cuvinte care nu se colectează. Lipsește un cuvînt, lipsesc poate mai multe cuvinte care au fost șterse. Ideea ezită în toată fraza. Pornind cu absolutul și imperativul «Niciodată» fraza nu urmează cursul natural acestui început. Au intervenit ștersăturile succesive, care au slăbit intenția, au încovoiat-o și au îndulcit-o. În bună psihologie «n-a putut găsi» a fost intercalat după ce s-a scris «nu va găsi» și după ce s-a renunțat la un cuvînt final tare, înlocuit cu «neregulă». Cuvintele «cea mai mică» sînt iarăși intercalate. Desigur că nu de «neregulă» a putut să fie acuzat fostul ministru. Este ca și cum cineva, certat că a spart o sticlă, răspunde că nu a crăpat nici un geam, a crăpa fiind un diminutiv al spargerii și geamul fiind de sticlă.

Sensul ezitărilor și confuziei din text se află totuși în finalul textului de apărare. Fiind acuzat, nu că trăiește, dar că trăiește pe un picior scandalos de opulent pentru un inginer fără merite tehnice cunoscute, fără invenții brevetate, fără uzină proprie — un inginer care cu cîțiva ani în urmă vivota pe un salariu de funcționar sărac și pe care nimeni nu l-a văzut înfruntînd inițiativa și zămislind concepții pe socoteală proprie, cunoscut exclusiv ca salariat al statului, al statului tuturor românilor și nu numai al dumisale, domnul Tancred Constantinescu are foarte psihologica urbanitate să răspundă textual așa :

«Și fiindcă se întreabă din ce trăiește domnul Tancred Constantinescu : le răspundem : *Din cele șase milioane ce cîștigă pe an la lumina zilei !*»

Își ia *Viitorul* asupră-și cinismul acestei declarații ? ziarul la care domnii Mavrodi și Tăușan muncesc pe o leafă greu cîștigată ? Admit acești domni că șase milioane de lei se pot cîștiga la lumina zilei ? Admite cineva în țara asta săracă și în epoca noastră de penibile sforțări, ca un inginer fără vocație să cîștige șase milioane de lei anual ? Ce vor putea răspunde inginerii tineri, plătiți cu simbrie de vizitii și cei care umblă pe drumuri cu o diplomă inutilă în buzunar ? Această sinistră sfidare a muncii, din partea unui fost ministru, subt toate raporturile mediocru, poate avea un substrat care să excludă acuzația împotriva căreia se apără ?

La lumina zilei ? Cum se descompune această lumină a zilei, ca să poată produce un individ care și-a început cariera de funcționar fără avere și care n-a moștenit nimic, cinci sute de mii de lei pe lună, adică vreo douăzeci de mii lei pe zi ? E lesne de înțeles că la o cifră atît de impertinent afișată, corespund realități de ordinul acuzării.

Nota din *Viitorul* se adresează în primul rînd unui mebru al guvernului actual. Nu crede acest guvern că ar fi foarte oportună, pentru satisfacerea brațelor și inteligențelor sîrguitoare, cărora statul le impune anual tot mai cumplite sarcini, verificarea averilor, atît de mult trîmbițată și atît de duios evitată de guvernele trecute ? Căci povața continuu ascultată a ordinei și a măsurii în colectivitățile producătoare ale populației românești, nu-i poate corespunde, fără dezechilibru, un venit al unui fost ministru de șase milioane la lumina zilei.

Este neîndoios că cele șase milioane, declarate, bănuim, subt constrîngerea unei temeri, al căreia fundament îl cunoaște numai domnul Tancred Constantinescu, dispus acum întîia oară să-și cifreze «cîștigul», adică valoarea intelectuală, reprezintă numai un fragment din valoarea adevărată.

Fostul ministru are acum datoria să precizeze și originile a ceea ce, după un vocabular suficient de bizar la un om politic și la un fost ministru, numește domnia sa cîștig. Fără nici o prejudecată și în obiectivitate strictă, *Biletele de Papagal* vor analiza și explicațiile, care nu credem că vor mai întîrzia încă un an, după ce am analizat în parte principiile și enunțările. Cititorul va recunoaște însă că domnul Tancred a intrat într-o ecuație cu soluția dificilă.

1929

O MORALĂ

Sînt în prezență două filozofii, două puncte de vedere, două feluri de viață : a trăi dintr-o muncă și în măsura normalului produs al acestei munci — și a face avere politică de expedient. Cea dintîia e rezultatul unei culturi și al unui stil sufletesc adecuat. Ea nu nedreptățește și nu fură. Bucata de pîine, pe care muncitorul, manual și intelectual, o duce la gură, nu trebuie ștearsă de nici o picătură de sînge și gustul ei nu poartă aroma lacrimilor vărsate în singurătate, în suferință și întuneric. Sărăcia de bunăvoie, adică înlăturarea foamei de avere ca scop al existenței și al eforturilor, deviate de la cel mai bun randament al individului nostru, născut cu cîteva însușiri dezinteresate, face parte începătoare din toată disciplina omului social. Toate credințele, legate de minte, de ceruri și de pămînt revendică harul acestei sărăcii, care nu știrbește sărăcia nimănuia și nu apasă pe nimeni, dat fiindcă orice avere se adună din micșorarea capacității de viață a unui vecin și a unui concurent.

Singur avarul adună o avere din propria lui nedreptățire, însă averea lui nu poate niciodată să sporească altă suferință decît pe a lui, ca și averea economiei. Cel ce-și cumpără un bou în loc să-l bea, își sporește averea cu un bou și mijloacele lui de a munci

un petic de pămînt mai bine. Însă cu o sută de boi plugarul devine bogat și avuția lui sporește rău ; e nevoie atunci de o constrîngere care să rectifice fie raportul, fie norocul, pentru ca avuția să nu treacă niciodată de un nivel, sustrăgînd pe ins de la beneficiile sufletești ale moralei de sărăcie.

Cuvîntului sărăcie trebuie să i se dea nu înțelesul de mizerie inadmisibilă pentru nimeni, ci sensul de îndestulare măsurată. Immanuel Kant n-a ieșit niciodată din tîrgul Königsberg, în care s-a născut. Nevoile mari sufletești de-a se duce pe Coasta de Azur și Chamonix nu l-au muncit. Trebuința a douăzeci de costume nu a știut să o aibă. Kant a trăit ca un sătean inteligent și învățat și a fost mulțumit. Fructul curat al moralei sărăciei este, într-adevăr, mulțumirea și el e un satelit frumos al soarelui și al luminii. De la abecedar pînă la Biblie, de la școala cătunului pînă la Universitate, de la cîntărețul cu scripca pînă la Beethowen, de la Iisus pînă la Napoleon — toate activitățile propun această unică rețetă sufletească invariabilă, care e regula de viață a călugărului primitiv și a încremenitului în contemplare de pe Indus, sărăcia de bunăvoie.

Organizatorii țării românești și ai vieții poporului nostru n-au avut altă moralitate, decît aceea dată de o sărăcie consimțită, și poporului nostru de țărani i s-a adus această formulă. Echilibrul nostru pentru mulțumirea individuală și pentru garantarea muncii se poate obține dintr-o sărăcie individuală și o avuție colectivă, stat bogat cu cetățeni săraci.

Inegalitatea averilor duce la o mai mare inegalitate și trece în absurd. O avuție indivi-

duală, dublată de o pasiune a acestui lucru inferior, nu mai are sfîrșit, omul se depărtează de rostul lui și momentul luminii, care e momentul vieții — insul trăiește o singură viață conștientă — e ocupat de o frămîntare care strică și fericirea omului avut și tihna celor dimprejurul lui. Caritatea, care a fost o datorie simțită a timpului trecut, a corectat continuu excesul de avere al unora și excesul de sărăcie al altora, prin opere de asistență reală. Spitalele și bisericile înaintașilor noștri au fost rezultatele sentimentului delicat de remușcare și pudoare al oamenilor prea avuți, în mijlocul mizeriei obștești și al robiei cetățenești. În America, aventurierii comerțului și ai industriei sau pur și simplu banditii au înființat subt povara unei morale ineluctabilă și subt influența predicei creștine instituția curioasă a fondurilor anonime, alimentate de ofrandele necunoscute, importante și frecvente, ale oamenilor care s-au înavuțit dintr-o lovitură. Dealtfel, miliardarii americani, proveniți dintr-un popor de sărăcie confortabilă, au creat pentru sărăcia Europei, instituții de cercetări, laboratoare și biblioteci, pe care europenii bogați au uitat să le zidească dumnezeului necunoscut.

Fiscul e o instituție civilă. El ar fi chemat să stabilească egalitățile necontenit călcate și disprețuite, printr-o impunere progresivă, de reparații morale și înavuțiri treptate ale statului sărac. Fiscul nu și-a studiat însă aparatul și materialul și în loc de instrument de echilibru devine un obstacol de viață și o unealtă de tortură. Un magistrat, prieten al nostru, ațîțat de cinstita declarație a domnului Tancred Constantinescu, că «cîștigă șase milioane de lei la lumina zilei», a făcut cîteva cercetări discrete, confruntînd munca și produsul ei cu declarațiile la fisc. Pe lista lui se găsesc cîteva nume și cifre extrem de neașteptat expresive. Cetățeni subt alte raporturi onorabili trăiesc pe un picior de milioane și zeci de milioane, fără industrie, fără profesiune productivă, în vreme ce medici tineri, profesori tineri, magistrați tineri, ingineri tineri, advocați tineri și inventatori mor aproape de foame.

Aparent, guvernele și oamenii noștri politici par pătrunși de marea nevoie socială a poporului nostru de moralitate și dreptate, fără care, într-adevăr, sănătatea nu ni se mai poate restaura și neamul românesc poate cădea, pradă ușoară, înfricoșată, în mîinile primului vecin agresiv care știe ce vrea. Este evident că biserica nu-și face datoria, nici o fracțiune din datorie. Fără să exagerăm și să calomniem, începînd cu sanctitatea sa patriarhul, care pustiește în jurul sanctității sale toate veniturile, reducînd organizațiile sociale creștinești, mînăstirile, instituțiile cu caracter bisericesc în izvoare silite pînă la fantastic să sîngere aur — așa de necunoscut de crîncen, încît a înspăimîntat pe preoți și pe călugări — începînd, deci, cu sanctitatea sa, clerul, întîi cel superior, foarte înavuțit pămîntește, și apoi cel inferior, cu mult mai împovărat, nu mai poate să predice abstinența, regula de viață, cumpătarea. E fapt indiscutabil și nimeni nu va fi în stare să ia o apărare : veți vedea că nici un ziar, orice interese ar reprezinta, nu va fi împuternicit de o

convingere să se exprime într-altfel asupra, de pildă, a p. s. mitropolit primat și patriarh, chiar dacă în specie ar dori să apere un înalt regent.

Rămîne pentru deslușirea sănătății noastre morale, calea presei. Să ne ajute guvernul, prin cele două ministere, al Justiției și al Finanțelor, să facem cercetările «la lumina zilei», Să stabilim un repertoriu al averilor, măcar al acelora care fac obiectul unui act public și la unei înregistrări și, în juxtapunere cu el, repertoriul declarațiilor și al impozitelor fiscale. Să se ia măsuri ca actele de afaceri și de tranzacții, de proprietăți, să devie într-adevăr publice și să nu se refuze compulsarea lor, subt cuvînt că sînt, unele, confidențiale.

Noi credem că din această operație, a examenului public al realităților, moralitatea noastră va putea să cîștige și sănătatea să înceapă. E de fapt un control de averi și el e ușor de făcut cu voia autorităților, care cele dintîi au nevoie să vadă clar în problemă. Datele există, însă sînt închise : nu trebuie făcută decît apropierea lor, fără comentariu. Unele date au o elocvență neînchipuită. Este de ajuns să luăm fiecare proprietate în parte și să o supunem unei cîntăriri. Este moștenită au ba. Este de zestre au ba. Este cumpărată ? În acest caz, cine este cumpărătorul. Ce meserie avea cumpărătorul. A cumpărat-o cu bani împrumutați ? De unde ? Orice capital comportă o explicație, are un istoric, iese de undeva : de unde ?

Această cercetare ne vom căzni să o întreprindem. Patru pagini mici ale *Biletelor de Papagal* sînt destul de încăpătoare, ca să publice rezultatele, cîte vor putea să fie obținute, ale acestei anchete. Cine, dintre cititori, va putea să ne ajute cu date sigure și verificabile, va sluji pe aproapele lui. «Lumina zilei» a fostului ministru, domnul Tancred Constantinescu, trebuie inaugurată și suportată liniștit, pentru că această lumină e a marelui întuneric.

1929

FĂRĂ MĂMĂLIGĂ

Un prieten din judeţ ne povesteşte cumplita foame care bîntuie Gorjul. Ca mărgăritarul, porumbul nu se mai măsoară cu sacul, numărîndu-se cu bobul. El poate fi purtat în mărgele şi în cercei, la grumaze subţiate, pe sîni bolnavi şi în urechi palide, ca hîrtia de hrisov. Trupurile pribegi încep să semene cu sufletele fantome. Femei de umbră poartă la piept umbre de prunci, alăptaţi cu cenuşă şi fum. Oamenii secaţi ca pîraiele de o arşiţă interioară, au rămas fără lacrimi şi scuipat şi glasul lor, ca o toacă de lemn, fără sonoritate. Gorjul a uitat să vorbească şi de cîteva luni abia i se aude vocea ca o şoaptă, nemaiştiindu-se care sînt morţii şi care sînt viii dintre satele de lîngă cimitire.

Se povesteşte fuga oamenilor de acasă, ca un exod de biblie pustiită de camătă şi foc. Cincisprezece săteni din părţile Cărbuneştilor au sosit în august, în Bucureşti, pe jos... Ei căutau de lucru şi nu au găsit în Capitala plină de muncitori fără braţe, şi cîţiva din ei au plecat mai departe, spre Mare, la Constanţa. Hrana lor a consistat din urzici tocate, pentru raţe, şi în drum, afară de apă, pe care o dăruieşte Dumnezeu lumii gratuit, nu s-au ospătat niciodată.

Presa nu ştie nimic din această exasperantă calamitate? Cîteva ziare poartă accentul de revoltă al sentimentului că ţara se pustieşte prin plecarea din cîmpurile româneşti a plugarilor, care îşi scapără fără folos, de cîţiva ani, de după război, uneltele de muncă în brazdele împietrite. Pămîntul refuză să mai fecundeze grîul şi popuşoiul; cerul, înţeles cu ţărîna, biciuie cu ploaie, cu torente şi cu foc şi taie cu îngheţuri carnea şi bărbăţia voinicilor muncitori. Pămîntul nostru darnic şi ospitalier nu mai vrea să-i hrănească.

S-a putut citi în ziare mustrarea adusă guvernului cum că nu s-ar opune cererilor din străinătate, unde locuitorii din cetăţile industriale bogate, uitînd să secere şi să are, au nevoie de robi aduşi cu gloata, ca să facă în ţarinile lor minunea înmulţirii boabelor semănate, ce nu mai poate fi săvîrşită în ţară la noi. Stăpîni pe cîteva ţări devenite sterile, românii ar fi chemaţi cu preferinţă să-şi caute o pîine şi un sălaş în barăcile încă nedărîmate, ale prizonierilor din război. Întru cît au răspuns flămînzii de la ţară tentaţiei că vor putea mînca şi se vor putea sătura, rămîne de socotit. Dar aceleaşi ziare afirmă supărate pe drept, că ţara are nevoie de braţe, fără să spuie în ce loc.

Este adevărat că în Bucureşti se dărîmă cîteva case şi se construiesc cîteva edificii pentru chiriaşi tot atît de flămînzi, subt aparenţe, ca şi oamenii din Gorj. Dar şantierele mari îşi concediază muncitorii, minele şomează, petrolul se restrînge la ingineri şi directori. Unde se găseşte de lucru, afară de «Mica publicitate» cu cinci lei cuvîntul? Pe cheuri, mii de bărbaţi în costumele regiunilor depărtate, aşteaptă să-şi închirieze braţele unui negustor. Negustorii, la rîndul lor, aşteaptă clienţi şi statul, cel din urmă, aşteaptă contribuabili. În nici o industrie marfa nu se plăteşte şi calea

ferată a dat în două luni un deficit de două miliarde. Unde se găsește de lucru?

Singur domnul Tancred Constantinescu și cei din fericita categorie a acestui fost ministru au de lucru pentru o mie de oameni de unul. Nu a scris și tipărit acest cetățean excepțional, că la lumina zilei el cîștigă șase milioane pe an, în vreme ce gorjenii nu mai au mălai și ceilalți săteni, cel puțin tot atît de neaoși români și cel puțin tot atît de inteligenți ca domnul Tacred, umblă hoinari pe drumurile înghețate ale țării, printre lupii cu coadă și lupii cu joben?

1929

PUMNI AMERICANI ȘI LEACURI ROMÂNEȘTI

Niște viteji ingineri, aparținînd genului păduchilor blonzi americani, pripășiți în regiunea petrolului valah, au bătut la Ploiești o sală întreagă a unui varieteu și au expediat la spital mai mulți advocați, încă nu în curent cu Dreptul Noului mare Continent. Abstinenții foarte creștini și mortificați prin voință tenace și virtuți extrapure împotriva alcoolului oprit în toate Statele Unite și degenerator, s-au îmbătat ca niște porci, necunoscuți Europei, și războindu-se cu spectatorii, au devastat literalmente localul, unde morala americană a operat. Sticlele, geamurile, oglinzile, măselele au fost măturate după ridicarea răniților și arestarea profeților de înfrățire ai lui Wilson, în stare de țăndări și de țărînă. Cavaleri și matematicieni, inginerii nemulțumiți să boxeze cu bărbații au exercitat nobilul duel al stăpînitorilor de mări și țări, împotriva balerinelor, dansatoarelor și cîntărețelor angajate pentru desfătarea tinerețelor industriale dintre sonde și podgorii.

Nu este primul caz american la noi. S-a petrecut unul identic în București, acum cîțiva ani, la «Athénée Palace», unde alți «intelectuali» ai Lumii Noi au rupt în bătaie cîțiva chelneri și servitori. Cel puțin aceasta a fost relatarea presei, într-o epocă tot atît de proastă

ca și actuala, de preveniri, atenții și măguliri pentru străinii bogați, bancheri și zarafi ai statului românesc. Azi aliații ne aduc parale americane travestite într-un împrumut european și trebuie să fim cuminți, să primim boxul, cucuiul și mutarea fălcilor surîzînd, ca nu cumva să se supere sensibilitatea Statelor Unite că ne-ar fi durut și că ne-am fi văietat. Iar cu o parte din banii împrumutați ne vom grăbi să cumpărăm automobile tot americane, ca un omagiu repetat, depus la picioarele Unchiului Sam, care ne trimite toate motoarele lui, dar ne interzice intrarea în Confederație, ca unor incapabili recunoscuți.

Domnilor americani, poftiți la noi ca niște mari civilizați. Întemeiați la noi tot ce doriți, ca să ne ridicați nivelul moral, societăți, secte, organizații sportive și exploatări de petrol. Ați venit prea puțini, poftiți mai mulți și puneți stăpînire, odată cu pămînturile grase ce vă trebuiesc, pe toate locurile de conducere. Lăsați inginerii noștri în afară de șantiere, pensionari, cînd se întîmplă, fără îndeletnicire în biurourile dumneavoastră. Și după ce v-ați săturat și ați băut țapăn, luați-ne la bătaie sistematic, în fiecare zi și nu numai din cînd în cînd. Așezați-vă în rînduri și pornind din capătul orașelor, boxați tot ce întîlniți, pe bulevarde. Cînd vă oseteneşte pumnul, puneți mîna pe retevei, pe sifoane și, dorind să fiți mai expeditivi, lucrați cu revolverul și cu pușca de ucis mîțe și șobolani. Noi nu vom sufla, ci încîntați că obrazul nostru poate fi onorat de palma americană, vom felicita telegrafic Prezidenția și Casa Albă, că și-au ales agenții cei mai buni pentru tîrnuirea și batjocura noastră.

Iar noi, domni români, să luăm seama că americanii ne dau ce ne lipsește: lecții. Încă nu ne-am putut hotărî în zece ani de la război să ne apucăm de muncă și să ne reducem cheltuielile la mămăliga cu ceapă, pe care au mîncat-o părinții noștri. Nouă ne trebuiesc blănuri, parfume și automobile, voiajuri în străinătate care ne scot anual din țară miliarde; pudre impalpabile, mătăsuri, aparate de întinerire și o sută de mii de futilități care ne strică viața de interior, ne moleșesc familiile, ne izmenesc copiii, lăsîndu-i lihniți după străinătate și străini de lutul părintesc, fugari din sufletul lor, neurastenici fără motiv, obosiți fără efort, sceptici fără deziluzii. Munca e desigur o povară, dar este o datorie și suprema datorie a epocii primejdioase în care vivotăm între bodegă și cinematograf. Nimeni, domnilor. nici nu-și iubește dar nici nu-și cunoaște meseria. De la zugrav la profesor, de la sărac la înavuțit o singură mare și gravă incompetență ne apasă.

Iată de ce împotriva tuturor principiilor cu care ne-a obișnuit o civilizație de confort și răgazuri, este de dorit și azi, ca și ieri, ivirea Dictatorului nostru, energic, onest și inteligent, pe care îl cere din ce în ce mai răstit necesitatea. Ne trebuie, oricine ar avea-o, boier sau țăran, o mînă dură strînsă pe coada unui gîrbaci activ, care să ne dea jos din paturi, din lîncezire, și din cluburi și să are, robi conștienți și cu de-a sila, cu noi toți, în tăcere și îndîrjire, zece ani cîmpul pustiu al muncii naționale, dînd statului totul și neoprind pentru noi nimic. Căci libertatea nu ne-o vom pierde abia azi, cînd vom renunța de bunăvoie la libertăți. Ne-am pierdut-o mai de

mult și ea nu poate să fie recăpătată fără o jertfă imensă și o abnegare cumplită.

Pentru evitarea boxului american, introdus de depravarea noastră acasă la noi, vom fi noi în stare să ne biruim lenea și instinctul ?

1929

DE LA CONCURSUL DE FRUMUSEȚE

Ziua de duminică 17 martie coincide în calendarul diplomatic al Europei cu cea dintîi manifestare categorică de revenire la normal. Din fericire pentru noi, data s-a iscat în România. Iată ce a telegrafiat reprezentantul unei mari națiuni amice guvernului respectiv :

Imposibil de găsit nici acasă, nici la restaurant. Ministrul de Interne este absorbit cu desăvîrșire în concursul de frumusețe și viața statului stă suspendată de acest eveniment. Excelența sa lucrează de cîteva ore ca să afle piciorul cel mai mic corespunzător gleznei celei mai fine, șoldului celui mai elastic și corpului celui mai lung. Trăim adevărate zile ateniene și singuri Sfîntul Sinod și Ilustrul Profesor al Planetei, domnul N. Iorga, nu au participat la concurs ; primul din pricină că se găsește în unul din cele două mari posturi ale celor doi Paști naționali ai anului în curs, celălalt pentru că vărul și antagonistul domniei sale în materie estetică participă la juriu. Știrea că însuși ministrul de Interne prezidează comitetul a stîrnit o puternică emoție și o recrudescență a sentimentului de respect. Fără să facă versuri ca unul din predecesorii săi, domnul Trancu-Iași, actualul ministru de Interne e un abil expert al naturii femenine și excelența sa a ținut să-și manifesteze acest har, original la un bărbat de stat, iscălind

procesul-verbal care consacră grația cea mai usturătoare de inimi a celei mai agreabile păpuși.

Este și o lecție de civism surîzător ce se adresează oamenilor politici ai României, deprinși să ia lucrurile tragic în momentele cele mai vesele și mai desfătătoare ale țării. Într-adevăr, impozitele au scăzut aproape la zero, toată lumea mănîncă de șapte ori mai mult decît e nevoie, țăranii dorm pe saltele burdușite cu bancnote, foametea e o amintire urîtă a unui trecut depărtat, funcționarii sînt gras plătiți, veniturile bugetului enorme : țară de vis trăit și de mari exuberanțe. Îi mai lipsea oare statului ceva decît să-și delege un ministru să prezideze un concurs de frumusețe ?

Se anunță pe viitor alte concursuri tot atît de interesante ; dansul pe călcîie cu un baston sprijinit cu vîrful pe nas ; înghițirea unui ceasornic deșteptător, care să sune tot timpul cît îi va trebui să parcurgă distanța dintre intrare și ieșire ; lingerea de-a bușile, fără să fie atinse cu mîna, a cinci kg vaselină americană cu mentol. Case importatoare mari fac toate cheltuielile de paradare și eleganță pentru impunerea produselor speciale, și dacă pînă acum au fost întrebuințate pentru o inteligentă reclamă actrițele și cîntărețele, acest obicei s-a învechit : e ora miniștrilor să intre în arenă.

Pe de altă parte, și altceva e adevărat. Unii din colegii ministrului în chestiune s-au scandalizat : simplă gelozie de concurență. În special, prezidentul domnul Ciceo Pop s-a supărat îndeosebi, afirmînd că în problemele estetice domnia sa este mai fortificat decît ministrul de Interne. Viitorul Consiliu de Miniștri va avea nu numai de încuviințat dacă alegerea domnului Vaida a fost bine făcută și corespunde cu principiile celor două partide fuzionate, dar și dacă nu erau mai indicate, pentru a nu da greș, alte persoane, întrucît prin calificativul portofoliului domniei sale, ministrul de Interne ar fi putut să pară delegat cu o misiune în afară de program.

În toată țara, duminica a fost sărbătorită de organele ministrului de Interne, conform preocupărilor din Capitală. Vardiștii, cu începere de la orele nouă dimineața, s-au postat la răspîntii în poziție sentimentală și lăsîndu-și privirile să se încarce cu langoare și reverie, salutau automobilele și trecătoarele cu mîna stîngă pe inimă și pe serie și cu mîna dreaptă la gură. Prefecții în toate județele și-au frizat mustățile și s-au așezat, zîmbind caracteristic și pudrați, în dreptul vitrinelor mai mari. Polițiile, agenții pretutindeni au declarat fervent, în cîte un genunchi, dragostea statului român pentru sexul cu buzele fierbinți. În săptămîna pisicilor acest omagiu a fost binevenit, iar jandarmeria întreagă a mirosit în Duminica Femeii a *Coeur de Jeanette*.

Indiscrețiile colportează, evident, și lucruri dezagreabile. Vă comunic strict confidențial că doamna ministrului de Interne a primit o sută douăzeci și patru de mii de anonime injurioase pentru soțul care le-ar fi nedreptățit, fiecare concurentă fiind mai frumoasă ca toate vecinele ei. În șapte mii de scrisori, semnatarele, care și-au dat numele întreg și adresele, se plîng că au rămas mame din simplul contact al ochilor magnetici ai ministrului de Interne, a căruia virilitate pare cu atît mai crîncenă cu cît s-a manifestat prin sticla ochelarilor. Ce va fi peste nouă luni, Dumnezeu știe.

Întrebat într-un interviu de ce a ținut în ruptul capului să prezideze un concurs de frumusețe, ministrul de Interne s-a reabilitat, lăsînd să se înțeleagă că singurul domniei sale motiv determinant a fost starea de flăcău a prezidentului de Consiliu, căruia dorește să-i caute o păreche și o îndeletnicire între patru ochi.

1929

MÎNĂSTIRILE

Cugetătorii populează toate drumurile și le ciugulesc ca vrăbiile. Între locurile comune ale filozofiei lor practice, construcție modernă, baie, electricitate, *tout-à-l'égout*, poziție centrală, întîlnești punctul ideii de confortabilă demagogie că mînăstirile sînt un anacronism. Cînd societatea a pus în circulație cazinoul, teatrul de varietăți și cinematograful, nimeni nu se mai poate plînge că are timpul de a se plictisi. Urîtul în viață vine ca în provincia mică, din lipsa de distracții și de bar american, unde omul cel mai complicat poate sta ore întregi pe un scaun înalt cu un pai lung în gură, sugînd fundul unui pahar cu talpa rotundă. Viața trebuie trăită și a trăi este a te împărechea, a te despărechea, a te multiplica în lumea numeroasă ca într-o oglindă cu mii de laturi, a te contempla neîncetat în altul și-n alții, ca o lampă electrică în undele mobile care-i reflectează o imagine strîmbă. Să n-ai încredere în tine și să-ți lipsească siguranța că reprezinți un tot întreg deosebit. Respectă cerințele naturii, care nu permite singurătatea decît în momentul scaunului cotidian : restul e un bun social și impune tovărășie, asistenți și auditoriu.

Virginitatea e o aberație. În viața socială și de Lăsata-secului oamenii sînt datori să

facă după moda pisicilor, umblînd pe acoperișuri. Ai o fată? la optsperezece ani o mă riți; ai o fată, cum ai avea un sac cu fasole: îl vinzi. Ai un băiat? îl însori. Este practic să fii expeditiv și să te descotorosești de copii. Nu-i întreba dacă au preferințe: scoate *frahtul* și dă marfa la vagon. Așa se pun la poștă și în tren generațiile.

În urma diverselor articole apărute în *Bilete de Papagal*, relativ la o viață a sufletului, la o viață tangentă pe cer și pe necunoscut, conexă cu umbra și întristată de spectacolul intempestiv al abjectei lupte pentru existență, am primit scrisori, nu, evident, de la filozofi dar de la oameni în grele suferințe morale, scrisori care pot constitui inspirația unei cărticele a sufletului, adresată omului adevărat, îndurerat. Corespondenții și corespondentele noastre nu ne întrebau, desigur, ca la ghicitoare sau ca la rubrica unui ziar, ce atitudine să ia într-un conflict de divorț și dacă nu e mai bine să-ți înșeli nevasta sau bărbatul, ca să poți cuprinde mai multă fericire. Cititorii noștri nu aparțin categoriei materiale și juridice a chestiunii. Ei vin ceva mai de sus și mai din fund, mai de către azur și mai dinspre stele. Ei ne-au manifestat dureri morale fără leacuri nici în farmacopee, nici în hipnotismul pe înțelesul tuturora, în zece lecțiuni cu figuri. Maturități de precocitate, căpătate prin studiu și inteligență; dezgust social și politic și, consecință, dezgust profesional. Dezechilibru tragic înspre materia și materialul viu al studiului. Ofensă culturală continuă și stăruitoare. Minciuna idealului teoretic impusă de la stat. Vagabondajul social al naturilor de elită, inadaptabile unui mediu grotesc. Și seria necurmată a nefericirilor individuale, pe care o natură oarbă le tolerează și dezorganizarea obștească le ațîță.

Toate vîrstele, începînd cu vlăstarele, se înscriu cu exemplare de mare omenie și de valoare certă în acest capitol imens. Locul acestora a fost în toată vremea mînăstirea — mînăstirea care va ști să utilizeze pentru sporul sufletului și al intelectului, aportul gratuit al unor energii și capacități determinante. Ca și acum cinci veacuri, viața monastică, rectificată în rezultatele ei, este de-o actualitate reală. Natura, care zămislește pe bivol și hipopotam, dă naștere necontenit și speciei lui Blaise Pascal și trestiei sale gînditoare. Ea simte nevoie de-o chinovie, de un Port-Royal, de un cadru nou al vieții, în care să capete tonicitatea căutată. Cugetători de răspîntii, puneți-vă limba în buzunarul de la subsuoară.

Au încercat și în ultimii ani, de după război, mai mulți cărturari tineri să intre în ordinul sfîntului Vasilie. Tragedie îndoită, ei au fost siliți să părăsească mînăstirile, transformate în colonii de salaori pentru viile, vitele și zarzavaturile episcopilor. Am relatat odinioară cazul unui episcop, care și-a trimis călugării să-i vîndă produsele cu căruța, prin mahalalele reședinții. Ieri, un cititor ne povestea impresionat că a fost spectatorul unei gîlcevi între episcopul horticultor și un birjar, petrecută în mijlocul Capitalei, unul ridicînd cîrja și celălalt, necunoscîndu-i rangul preoțesc, schițînd o apărare cu biciul. Episcopul își pierduse și un minimum de ținută și din gura lui care laudă pe Dumnezeu, a ieșit de cîteva ori argumentul «Dumnezeului mă-ti».

Sînt cîteva sute de mînăstiri în țară abandonate de vechile și viitoarele preocupări —

și cîteva mii de tineri care vor să se lecuiască. Cu ce începem întîi? Reclădirea mînăstirilor sau chemarea novicilor la singurătate? Sau schimbarea clerului superior?

1929

CAVALERISMUL CETĂȚENESC

Căderea sonoră a unei picături de apă deșteaptă reminiscența unei întregi liturghii pe orgă...

Se găsea în redacția noastră scriitorul Ion C. Vissarion, autorul curiosului volum *Lumea cealaltă*, de povestiri din vis, cu împletiri simbolice din realitățile de transparență. El ridică telefonul și chemă din spațiul electric un număr oarecare.

— Dacă nu te superi, parcă am înțeles cu ce număr ai vorbit...

— Am chemat casa Costa-Foru, răspunse Vissarion. Vream să-l văd. Bătrînul e absent.

Costa-Foru! Un nume care aparține unei epoci cu desăvîrșire anulate, de dinaintea războiului. Un domn scundac, masiv, destul de vîrstnic ni se pare, cu un zîmbet budist, liniștit, pe o figură cuminte. A servit războiul în uniformă de colonel, și-a pierdut, dacă nu ne înșelăm, un băiat pe front și parcă avu și un duel, după întoarcerea la vatră. Este fiul unui fost ministru și vestit orator. A scos mulți ani o revistă *Părerile unui spectator* și o foaie pentru copii, cea dintîi revistă, credem, pentru copii. În ultimii ani, a fost, ne aducem abia aminte, la Cluj, lovit cu bastoanele.

— Ce face domnu Costa-Foru, Vissarioane? Îl cunosc foarte puțin, dar mi-a plăcut să-l salut, cred, fără să mă cunoască. E sănătos?

— Bine, sănătos, ne răspunse Vissarion.

— Parcă făcuse o ligă a Drepturilor Omului, anacronică, după modelul celei originale de la Paris, derivată din Revoluția Franceză. Dacă nu greșesc, a fost și ridiculizat pentru credințele lui, după război. În Franța, numele lui Francis de Pressensé s-a bucurat și peste moarte de o autoritate neștirbită și îmi aduc aminte că la un apel al Ligii Drepturilor Omului nu numai că răspundeau zeci de mii de cetățeni, hotărîți să lupte după aproape un veac și jumătate, pentru opiniile străbunicului lor, dar că toate guvernele luau act de emoțiile Ligii și se conformau punctului de vedere al acestei instanțe a opiniei publice. Războiul a trecut prin Franța mai devastator decît pretutindeni. Ai văzut cu cîtă suplețe și-a recăpătat spiritul public francez tradiția revoluționară și că unei dictaturi, unui fascism și unui imperialism politic le-a fost cu neputință să prindă nici în regiunile catolice, pătrunse de așteptarea unui Mesia cu baionetă? La noi, drepturile omului par caricaturale, Vissarioane. Îl cunoști de mult pe domnul Costa-Foru?

— De un oarecare timp.

— O ramură a vîntului drepturilor revoluționare a bătut și prin trestiile bălților noastre. Avem și noi o subtradiție a demnității politice, cu toate colegiile noastre cenzitare. Burghezia noastră intelectuală venea din Revoluția Franceză de-a dreptul. O să vezi apărînd în curînd o carte tradusă de povestitorul Neagu, care arată originile revoluționare ale partidului liberal românesc și relatează un proces politic francez, cu implicarea în proces a primului Ion Brătianu. A trăit subt ochii noștri o generație de intelectuali, din care au mai rămas doi reprezentanți, unul pe poziția de atunci, domnul Costa-Foru și al doilea, domnul Const. Bacalbașa, obosit de o rezistență îndelungată și trecut la naționalismul dictatorial. Pe timpuri și nu prea demult, ziarele nu se vindeau ca azi, dar ideologia lor mult mai puțin științifică decît omenească, se apropia de un ideal. Orice nedreptate, reală sau aparentă, găseau la un Panu, la un Mille, la un Ion Teodorescu, la trei frați Bacalbașești, la un Fleva și în lagărul lor întreg, o apărare neimplorată și un sprijin necerut. Principiile care încă nu fuseseră măturate la gunoi, erau chemate să asiste cu solemnitatea lor. Azi, cînd presa cunoaște un mare tiraj, cînd viața publică dă din belșug oratori mai buni și mai șireți, scriitori mai informați și mai puțin induși să confunde un caz latinesc cu altu, cînd ziarele s-au înmulțit, cavalerismul cetățenesc al bătrînilor s-a isprăvit și cei mai recenți dintre tineri nici n-au avut prilejul să-l învețe.

— Îmi place acest cavalerism cetățenesc, despre care vorbești, zise Vissarion. N-ai vrea să-l pui într-un articol la *Bilete de Papagal?*

— Ba da, Vissarioane, am să fac într-o zi aluzie la el și ai să vezi că nici asta nu va interesa pe nimeni.

...Și cînd picătura de apă a murit, s-au descompus și orgile liturghiei.

1929

SUFLETUL DEFICITAR

Guvernanții noștri, și vechi și noi, sînt copleșiți de capitolul «probleme». Din opoziție, ei își pregătesc anostele hîrțoage, o enciclopedie în manuscris pentru «chestiile» regulate rău, după concepția lor, sau nu îndeajuns de regulate. Dulapul cu legi noi, desființînd sau amplificînd legile vechi, este adus în ziua schimbării guvernului, cu căruța, la Președenție. Viitorul ministru e obsedat de legi : ce lege mai trebuie făcută și ce mai trebuiește legiferat ?

Un stat are păduri : se legiferează pădurile. Are ape : apele. Are petrol : petrolul. Are căi ferate : căile ferate. Are sau nu are drumuri : se legiferează drumurile. Toate materialele se inventariază și intră în cîte o lege specială. În sfîrșit, atentatul la munca oamenilor și la libertatea cetățenească : impozitele, dările cu mai multe rubrici și etaje, ca să pară mai mici și să se însumeze mai mari.

Din înălțimea dosarelor cu legi, soclu lamentabil de hîrtie ministerială, omul politic, mediocru și mărginit, jubilează satisfăcut : Uite ce a știut să aducă el, împotriva concurentului precedent : *alte* legi. Dacă ar fi luate în serios, ceea ce din fericire nu se poate, și aplicate, o universitate nouă ar fi înființată, consacrată exclusiv învățului pe dinafară, timp de ani de zile, al tonajului de legi contradictorii și anulate unele prin altele sau prin propria lor harababură. Dumnezeu poate să guverneze lumea trei mii de ani cu zece porunci ; unui guvern de șase luni îi trebuiesc o sută de mii de legi cu cîte o mie de articole și alineate — și dacă nu-i ajung, mai... votează, adică mai fabrică.

Ceea ce-i cu totul admirabil pe tărîmul legilor, este că și cugetarea celui mai determinat idiot poate deveni lege, numai prin votul majorității, care joacă rolul fenomenelor din geologie, pietrificînd și cristalizînd și găinațul. Elucubrația imbecilului capătă publicitate și se bucură de prestigiul întocmit administrativ, cu jandarmeria, al obiectelor sacre. Să nu ocărăști legea, căci ocărăști principiul, te împotrivești lui Dumnezeu, de la care emană totul și idiotul.

Numai că, iată, vezi, legile s-au înmulțit, clăbucul lor s-a ridicat, a debordat — și totul merge tot mai prost. Pe lîngă că sînt fanteziste, nimeni nici nu le ascultă și mai ales viața pe care idiotul nu o poate canaliza după funcțiunile lui intelectuale.

Guvernanții noștri au uitat altceva, mai important ca legile. Au uitat să capete o autoritate care să-i facă ascultați și să le facă legile posibile. Încă nici un guvern nu a fost în stare să spulbere prin acte pe înțelesul obștesc, acuzarea latentă permanentă, de lăcomie, malonestitate și dispreț pentru interesul obștesc. Nici un contribuabil nu crede că dajdia lui se duce la stat și nu în buzunarele partizanilor politici. Constrîngerea provoacă plata, dar contribuabilul crede că plata lui este furată. Se poate, își zice el, ca un număr de oameni politici să fie cinstiți într-un partid, din pricină că posedă averi, care le garantează

inactivitatea raptului. Însă paralel cu ei, cu guvernarea lor, se ivesc noi milionari, pe care publicul i-a cunoscut săraci și necinstiți. Ba s-au petrecut cazuri impresionante, de hoți retorici, caracterizați în unanimitatea partidului din care făceau parte și care au căpătat autoritatea chiar asupra partidului, mulțumită rezultatelor acumulate, ale hoțiilor petrecute la guvern. Există un șef de partid încă puternic, respectat de toată lumea pentru onestitatea lui, sprijinită — nu e vorbă — de-o avere moștenită considerabilă, însă a căruia toleranță față de un coleg al lui, cunoscut prin operații speciale, este egală cu o necinste personală.

Guvernanții noștri nu se pot înfățișa publicului, într-o serie de discuții contradictorii, îndemnîndu-l să capete încredere în conducătorii lui. Ei nu pot sfătui publicul să se jertfească, neputînd dovedi că s-au jertfit. Nu-i pot propovădui să muncească, ei nemuncind nimic și capitalizînd venituri necunoscute muncii. Nu-l pot hotărî să aibă o credință, lor lipsindu-le orice credință. Sufletului nu îndrăznește nici un om politic să i se adreseze, timid și codaș în a se atinge de cărbunele incandescent. Nici un om politic nu se poate duce în mijlocul poporului să-și facă o autobiografie integrală, care să-i dea dreptul să fie ascultat și urmat. Omul politic care va fi în stare să treacă prin acest examen și să iasă din el intact, va stăpîni ca un conducător util.

Pînă ce omul acesta va fi cu putință, dacă el trăiește cumva neștiut în mijlocul nostru, publicul nu poate viețui, ca și pînă acum, decît cu îndoiala lui justificată de cîrdurile consecutive de oameni de pradă ai guvernelor și cu frică de oamenii politici.

Sufletul nostru este deficitar și el dezleagă singur și le dizolvă, «problemele» oamenilor politici și ale Corpurilor legiuitoare.

Locul sufletului e slobod.

1929

O AUTORITATE CARE NE LIPSEȘTE

Există un delict moral care se numește abuz de autoritate. Există, însă, mai mult în abstract. În general, abuzul de autoritate se stîrnește în împrfejurările politice și-i o teză rezervată parlamentului și presei, două instanțe ale teoriei și ale limbajului căutat.

Abuzul real, continuu și păgubitor aparține factorului liber, negustorului, industriașului cu bucata, detailistului. El nu are nici o sancțiune și legiuitorul constatînd realitatea lui și însumînd marea cantitate de pierderi la care abuzul profesional dă loc, va fi adus să creeze o autoritate nouă, o instanță de poliție, menită să descurce diferendele pe loc.

Abuzul, pe care îl avem în vedere, se repartizează asupra unei vaste serii de relații comerciale, între negustori și public, prea neînsemnat în valoarea lui ca să facă obiectul unui proces și totuși destul de important pentru interesele curente, putînd varia între cifre, aproximativ, de la trei sute la o mie și cinci sute—două mii de lei. E abuzul, de ordinul escrocheriei, pe care îl practică în special reparatorii și negustorii de mărfuri cu calitatea deghizată.

Clientul cînd cheamă un instalator să-i puie din nou în funcțiune un robinet de apă sau o sonerie, nu poate să-și ia răspunderea urmărilor și drepturile lui nu pot să înceteze

odată cu plata făcută unui «specialist». Instalatorul a plecat și robinetul nu funcționează. El rămîne răspunzător de lucrul executat cu intenția de fraudă, însă nu este cine să-l oblige. E nevoie de o instanță. Dacă instalatorul este român, dacă votează și dacă este înscris într-un partid politic, el își consideră meseria ca un drept de a-și fura clienții, pe care și-l apără cu injuria și, la trebuință, cu lovirea. Clientul timid e pur și simplu jefuit : clientul hotărît este determinat să-și bată instalatorul, și această alternativă nu-l atrage. El caută o autoritate care să-i facă dreptate imediat. Nu există. Dacă un prieten comisar dorește să-i fie agreabil, lucrul se tranșează repede ; comisarul însă nu are atare obligațiune. A-i mai da poliției o sarcină nouă, peste poverile mari ce i le pun diversele autorități în spinare, e inuman și iarăși abuziv. Un comisar suplimentar, însărcinat cu lichidarea neînțelegerilor mici dintre client și negustor și a supărătoarelor abuzuri, pînă acum nereclamate din pricina absenței unui for, va putea fi plătit dintr-o taxă mică a reclamației, să zicem, unul la sută, pe care orice client escrocat îl plătește bucuros.

Echilibrul juridic al oricărei reclamațiuni *verbale* (pentru evitarea arhivelor și dosarelor inutile) înscrise telegrafic într-un registru, pe rînduri numerotate — iese todeauna din cele două acțiuni ale unei tocmeli : plata și furnitura defectă sau falsă. Iar moralmente, nimeni nu se va duce să se plîngă și să plătească o taxă numai din plăcerea unei șicane, care se poate stabili ușor cu replica pîrîtului.

Sînt situații extrem de frecvente, care impun clientului înșelat să-și facă dreptate singur și cele mai multe procese de judecătorie de ocol ies dintr-o bătaie zdravănă sau din-

tr-un trăgaci de revolver, fără să mai socotim cazurile numeroase cînd clientul furat este și bătut și renunță și la orice plîngere, îndeobște ridiculă și umilitoare. Desigur că în împrejurarea de azi dacă te plîngi poliției că te-a escrocat un negustor de ciorapi cu trei sute de lei, plîngerea e anodină și fără efect, cu toate că această sumă reprezintă pentru mulți muncitori — intelectuali — trei zile de lucru, furate de o firmă cu vitrină.

Un biurou de poliție cu această cădere, de a controla corespondența prețurilor cu marfa, munca și corectitudinea, ar fi foarte util la noi, unde, regulat, clientela este mult mai cinstită decît negustorul de marfă și de muncă. Stabilirea prețurilor maximale era o măsură anticomercială : controlul lor, după efectuare, este o măsură utilă și negoțului onest și clientelei — și mai lasă loc și pentru respectarea autorității comunale sau de stat, care ar lua în serios lucrurile minuscule și esențiale, ale vieții, de la o zi la alta.

1929

RÎNDUNELELE

Ele reprezintă regula întreagă a vieții și cinstea naturii, într-o ființă de o sută de grame legănată de un zbor ascuțit. Au venit din depărtările mari ale mării, cu aripile de culoarea talazului din orizont, singuratice ca marea, singuratice ca zarea. Trecerea lor dintr-o lume într-alta, despărțită de bărăgane de valuri, nu o știe nimeni și nimeni nu o poate povesti, frămîntată de furtuni înalte și de negrele vijelii cerești care scutură din adîncuri necunoscute constelațiile și zodiacul. Așezată pe un fir de telefon, rînduneaua poartă prestigiul universului, văzut dintr-o planetă mai pură, fără descompuneri și putregai, unde vegetația și carnea au însușiri de metale și corindon.

Abia scoborîtă din întuneric și din lumină, ea își pregătește cula în care sălășluiește un anotimp, curată în deprinderile ei, stăpînă de sine stătătoare, neîmpărtășind cu omul și cu gîngania parazitară obiceiul de a-și fura cuibul și de-a dormi în gunoi și sudoare străină. O casă pe Argeș, o casă pe Mediterană, o casă în Egipt printre morminte de regi, bisericile, turnurile, stîncile sînt pline de clădirile ei uniforme — ca niște urcioare de lut spînzurate subt streșini. În osteneala zidirii își găsește îndreptățirea de a se odihni și de a visa în bordeiul ei aerian, disprețuind poteca pe

care își tîrăște momîia omul în cîrji și drumurile gata făcute. Unde coboară, începe și sfîrșește plecînd, nouă pretutindeni, neostenită în perpetua ei strămutare și renovare neîncetată. A sosit, a stat, a plecat.

Lunaticii, chemați în somn către slăvile sticloase, se într-aripează ca să urce turla catedralei, dar zborul lor șovăielnic se oprește la cruce. Ar voi sufletul să se ridice mai sus, să escaladeze cerul și pribeag printre nori să se risipească în zări ca un parfum întors în floarea lui, dezlînat de azur. Omul coboară însă pe brînci înapoi, îngreuiat de spinare și de genunchi și purtînd în șold rana robului sîngerată. Rîndunеaua zboară la aștri.

Ea nu a lăsat, despărțindu-se de o perspectivă de plopi și de un lac străjuit de sălcii, nici păreri de rău, nici datini împletite cu aripile, ca niște spini. La pămînt s-a uitat atîta timp cît a construit cu dumicați de lut, un balcon în dreptul stelelor albe. Un pămîntean s-a putut apropia de fulgii ei de înger albastru: a zburat. Însă mînă omenească nu a mîngîiat făptura ei inexistentă, cînd a pus-o-n palmă și s-a uitat la cadavrul ei de floare. Din clopotnița din care a căzut, pînă la mîna ta, îndrăgostită de pipăirea zburătoarelor, o gămălie de suflet a găsit timpul să piară ca să nu-ți lase între degete decît o aripă nesimțitoare. Lumea pe care o cauți știe să rămîie mută și absentă de cîte ori te îndrepți către ea, cu setea de clopotar, ca să-i încerci sonoritatea.

Iată rîndunеaua cîntă, la desfacerea petalelor zilei. Ea s-a deșteptat pe cînd luceafărul i-a trecut dincolo de cuib, odată cu izvoarele din fundul pădurii, odată cu iedera și cu frunzele licăritoare ale fagilor albi. Și pe marginea streașinei sale ea cîntă, începîndu-și ziua cu biruința. Ca o armonică minusculă, vocea ei mare, în care sună glasuri de mai departe, continuă cîntecul lăsat de privighetoare, neisprăvit în bătaia lunii. Sculați copii! Douăzeci de rîndunele cîntă la ferestrele voastre, întortochind sunetul în sute de feluri — și faceți aripi și voi, ca să scăpați de mînjirea țărînei.

1929

EXAMENUL CONȘTIINȚEI

Un cetățean din București își face bilanțul săptămînii sîmbătă seara, aplicîndu-și un tratament de potolire a nervilor, care îi va întîrzia moartea inimii sau sinuciderea prin aruncare pe fereastră, cu un semestru.

Luni s-a dus pentru a douăzecea oară să plătească dajdia, pe care, după numeroase somații pe hîrtie multicoloră, autoritățile comunale o refuză. Mai trebuie să treacă prin unsprezece direcții și patruzeci și trei de birouri. Totalul sumei datorite — una mie lei și trei sute. A făcut anticameră la un minister extrem de aglomerat, două ore: ministrul a adormit și l-a primit cu gura amară de-un banchet din ajun și cu ochii umflați. Ministrul a constatat cu mîhnire că nimeni nu mai muncește.

Marți a fost dat judecății corecționale, pentru că nu a închis prăvălia la ora reglementară. Vroia să facă dovadă că, fiind profesor de matematici, nu ține prăvălie, însă judecătorul, șiret, nu s-a lăsat convins. După-amiază a plătit amenda de șase mii lei, pentru că nu și-a clasat la cercul de recrutare motocicleta. Era prea tîrziu să adune probele că nu are motocicletă și că a fost judecat fără să fie citat. Dacă nu plătea, trebuia să facă zece zile închisoare.

Miercuri a pierdut procesul cu proprietarul și a fost silit să sporească cifra chiriei. Măcelarul i-a trimis acasă carne împuțită. Cizmarul i-a stricat o păreche de ghete. Croitorul i-a stricat un rînd de haine. A trebuit să plătească totul, ca să nu se facă scandal. Un profesor trebuie să plătească și să tacă, dînd exemplu de disciplină. Ceasornicarul i-a distrus un ceas de buzunar.

Sifonul are acid sulfuric. Laptele e vopsit. Vinul, de-o admirabilă culoare de urină, l-a otrăvit. A mîncat la un restaurant excremente gătite cu sos și la cofetărie un excrement violaceu. Vizita medicului : o mie de lei ; rețeta : opt sute treizeci și șapte lei.

În examenul școlar a primit patru sute douăzeci și șase de cărți de vizită și presiuni de la notabilități pentru copii leneși. Apartamentul e plin de ploșnițe și gîndaci. Bărbierul l-a tuns mai mult într-o parte. Partidul politic în care este înscris l-a destituit imediat după venirea la guvern din două funcții mediocre și i-a mutat catedra la șase sute optzeci kilometri.

Vineri i s-a făcut o injecție pentru poftă de mîncare și pentru crutarea dragostei de viață și, prin urmare, de țară, un profesor trebuind să fie, înainte de toate, bun român. Copiii lăptăresei, ai brutarului, ai croitorului, ai cizmarului trebuie să primească o educație sufletească aleasă și să fie împinși, prin discursuri potrivite, către faptele glorioase. A cumpărat gulere strîmbe, cămăși cu o mînecă mai lungă. Butonii plesnesc, ciorapii se sfîșie, ața nu ține, fructele se vînd necoapte.

Toate negustoriile sînt asociate cu un stil protector, cu care împart beneficiile abuzive și produsul unui jaf sistematizat.

Toată săptămîna telefonul a funcționat fantezist, și fiecare număr cerut a fost oficial înlocuit cu altul, de loterie. Un sfert de oră centrala moțăie și brusc se deșteaptă succesiv sute de voci care zic : «numărul !» și dispar. Telegramele au ajuns cu șapte zile întîrziere, sau n-au mai ajuns la destinație deloc.

A voit să se plimbe : a mîncat o tonă de praf. A voit să șadă : n-a găsit bănci. A voit să bea apă curată : nu erau fîntîni. Totul este organizat cu meșteșugul ca un cetățean să nu aibă niciodată echivalentul sumelor plătite.

Bilanț : muncă de-a surda, descurajare, oboseală. Legalitate și ordine : ghiulele la suflet, pe lanțuri. Speranțe : alcool. Rezultate : colb.

— Mai dă nițel duș rece pe spinare... Măcar atît.

1929

COSTUME DE SEZON

«Stimate domnule Reinhart & Cie. Cu părere de rău vă încunoștiințez că lipsesc din pachet patru nasuri. V-am comandat douăsprezece și am primit numai opt. Comanda mea a fost cu toate acestea deslușită : patru bucăți nasuri cu buză rasă ; patru cu puțină mustață blondă. Au sosit patru nasuri simple, pe care vi le cerusem, două cu neg pe nara dreaptă și două pe stînga. Facturați deci din douăsprezece nasuri diverse, patru simple : rabatul acestei categorii l-am fixat de comun acord cu 35%.

Insistasem ca unul să fie absolut cîrn și întors puțin în sus, dînd să se înțeleagă, cu toată claritatea, că celelalte trei din serie puteau să varieze după concepția dumneavoastră. Doamna care mi l-a comandat a venit de cinci ori să-și ia nasul acasă și am fost nevoit să o refuz. Întîrzierile în expediții îmi pricinuiesc pierderi considerabile. Doamna este o veche clientă a biuroului meu : mi-a cumpărat și falca de jos cu favorite, ce mi-ați procurat acum paisprezece zile, precum și două urechi și jumătate de bust de marinar.

Desigur, nu vă învinovățesc prea mult, căci se poate ca unele organe, deși figurate în catalogul dumneavoastră, să nu se mai găsească. Momentul, recunosc, e dificil. Vă voi aminti însă termenii dumneavoastră proprii, de cînd

am avut plăcerea să vă vizitez: «Voi face, domnule Wolf, tot posibilul ca să vă satisfac», ați spus dumneavoastră, luînd notă că în patru ani de cînd ne aflăm în legături comerciale strînse, am desfăcut mai multe nasuri decît toți concurenții mei laolaltă. Vă amintiți.

Fruntea de berbec a putut ajunge la destinație cu bine și am plasat în cel mai scurt timp cele optsprezece bucăți ce figurează în prețul curent la rubrica «Directori de ziar»: peste cîteva zile aș dori încă șase. E un articol de sezon. Îngrijiți să bată-n oacheș mat și să miroasă puțin. Trimiteți din tipul «fioros», confecționat din piele de iepure autentică, două bucăți. Aplicați un dispozitiv pentru scrîșnirea dinților, alternînd cu o mașinărie pentru fuga repede fără urlet. Din tipul «nebun» trimiteți mai multe exemplare. La tipul «Teoretician mistic» puneți suplimentul de cauciuc (1 leu 75) brevetat la două rubrici: «Idiot bombastic» și «Cretin miraculos», care permite în Carnaval amatorilor să scrie indiferent, proză și versuri, și să și grăiască. Se va anexa o parte cu desenuri de nud, legată ca o carte de rugăciuni. Cererile s-au înmulțit și de mici Rasputini, din care vă rog să-mi expediați o sută. Este vorba despre figurile cuprinse în capitolul «Civilizație asiatică» din catalog. Nu e nevoie de aferentul organ conjugal, care poate să fie cu totul absent: de ajuns o ploscă sau o damigeană în miniatură, pe care inscripția «Alcool» să fie zugrăvită cu litere întortocheate cirilice, copiate exact după cele căzute din cer. Cele cinci muște furnizate au ajuns intacte și au bîzîit exact, proporțional cu durata resortului. Sînt încă în funcțiune și ați ales bine din tipul muscoilor bătrîni.

Dacă nu aveți un cal întreg, expediați în orice caz o coadă și o halebardă de mucava, în lipsa uneia adevărate. Idem, se cere mult și trebuie să profităm. Unii din foștii miniștri, socotind inelegant să se aventureze călări pe un animal cu potcoave, preferă să se fotografieze în atitudine vitejească și marțială, cu o coadă de armăsar prinsă de fundul pantalonilor. Rog a se lua măsuri ca să nu întepe dispozitivul și nu neglijați ca articolul să se legene în două sensuri, pus în acțiune printr-un tub de gumă cu bășica purtată în buzunar. Pentru cazurile de ploaie, alura semeață poate fi pornită orișicum. Nu uitați că anotimpul umed a început și că articolele noastre, mai ales de carton și păr, pot suferi, în contact cu ploaia, de melancolie.

Oamenii de stat înmulțindu-se peste prevederile votului universal și ale Constituției, la paragraful libertăților mi se reclamă, pentru toate balurile mascate, figura de la pag. 13, subt titlul «Dictator în culori». Dacă fabrica dumneavoastră era din vreme atentă la cererile pieții, am fi vîndut cel puțin treizeci de mii de bucăți de dictatori compleți. Ceea ce mi-ați expediat pînă acum s-a vîndut, desigur, mult, însă articolele dumneavoastră nu reprezentau decît parțial idealul. Cu o ureche, cu o sprînceană, cu un monoclu, cu un genunchi nervos și chiar cu o mînă de fier, din care s-au desfăcut o sută optzeci de bucăți, nu se face un dictator la Balul presei, a căruia dată nu va întîrzia. Mi-ați trimis un singur Vlad Țepeș: succesul a fost remarcabil și l-aș fi vîndut de o mie de ori. Un singur bărbat a devenit proprietarul lui fericit și-i place atît de puternic, încît posesorul lui Țepeș nu

numai că se preumblă și se alimentează în personajul preferat, dar doarme îmbrăcat cu el, ca să viseze. Am comandat industriei locale cîteva imitațiuni, dar nici una nu a reușit deplin, din care cauză nici nu am putut obține prețuri comparabile cu cel atins de original.

Dacă mai este timp, modelați, rog, urgent un dictator. Se preferă identitatea cu Mussolini, pînă la detalii, însă nimic nu împiedică asemănarea cu Kemal, cu Primo de Rivera, eventual cu Horty [...]; totul este ca tipul să vie dinafară, ca industria automobilă.

Odată sosit tipul, restul, uniforma, se găsește. Important este să nu trecem de ianuarie, cînd mărfurile rămîn în magazin.

Nu întîrziați nici comanda prosoapelor zise Pilat (din Pont) cu inscripția «Nu știu, n-am văzut» pe fond albastru plușat. Pentru simetrie, se poate țese pe revers și cealaltă inscripție, ce ați propus: «Unde dai și unde crapă», însă pe latinește, pentru ca prosoapele să servească și în aristocrație, unde consumația e în raport cu nomenclaturile limbilor mai greu de pronunțat. Neavînd la contabilitate nici un latinist, vă rog adresați-vă la Tîrgul Mureșului, localitate populată exclusiv de savanți. Sau la Cernăuți, unde un bătrîn localnic afirma că dacă dai de-a azvîrlita cu bățul pe stradă este cu neputință să nu nimerești în toate direcțiile, și indiferent de oră, cel puțin un doctor.

În sfîrșit, veți putea trimite și fig. 84 din titlul «Scriitori analfabeți», plus litera B «Jigodii literare agreabile», un cufăr plin. Cu păr vast sau numai cu cărare, se poartă orișicum. Cererile sînt considerabile din partea figuranților provizorii, de la doi la cinci ani durată.

Le putem da cu împrumut? După cele mai exacte referințe aș răspunde afirmativ. Figuranții se primenesc în cîrduri anuale, pe generații și clientela variază neîntrerupt. *Hochachtungsvoll, Wolf.*»

1929

ICONIȚE

Conturul celor mai liniștite cercuri intelectuale s-a știrbit în ultima lună de zile în zigzag. Numirea domnului Liviu Rebreanu la Direcția Educației Poporului, o creațiune a guvernului actual, care a desprins-o dintr-o preocupare și a lipit-o la un minister consacrat pînă acum exclusiv muncii și sănătății fizice, a supărat o seamă de învățați. Se cuvenea, după așteptările didactice, ca în casa nouă să se mute nițică rigiditate decanală și cel puțin un dascăl fără departament.

Un domn filozof își deghizează resentimentul într-o teorie, recunoscîndu-i domnului Rebreanu merite literare, însă contestîndu-i capacitățile de director și administrator. La un loc de direcție ar fi indicate exclusiv pergamentele academice și disciplina căpătată prin tocirea pantalonului și avivarea inteligenții, întîi pe bănci și apoi pe catedră. Directorul fiind romancier, bunul simț al cancelariei și al programului vizat la Ministerul Școalelor îi refuză încrederea, preferîndu-i un director de meserie. Dacă în locul unui romancier ar fi fost numit un contabil, Universitatea nu avea nimic de zis și nici nu s-ar fi ocupat de colaboratorii lui, dacă aceștia ar fi fost niște grefieri și arhivari și nu niște scriitori.

După concepțiile profesorului de filozofie, unui scriitor nu i se cade nici o însărcinare, din pricină că ar avea talent. De vreme ce ai, ce-ți mai trebuiește? Voi, artiștii, cu talentul și noi, profesorii, cu bugetul, sîntem niște nefericiți, recunoaștem, însă ne mulțumim cu bugetul. Vedeți-vă de treabă, stați mai la fund și mulțumiți-vă să fiți admirați, ca fotografiile din Alpi.

Critica dascălilor ofensați vine și mai departe decît concurența și vădește vechea ipocrizie a papagalilor intelectuali. Recunoașterea meritelor universitarii sînt obișnuiți să o adreseze de preferință morților, care nu le mai pot lua locul nici disputa o infailibilitate convențională. Tăbărîți pe mormintele reputate culturale, ei admit pe Eminescu, de pildă, numai pentru motivul că a murit. Scriitorul, scriitorul pur și simplu, intelectualul care își face un nume și își construiește singur o valoare și o individualitate, dintr-o activitate neștampilată pe un certificat și fără terfelog, este admis de ierarhiile universitare numai atît întrucît poate semăna în viața lui cu morții, cu morții fără opiniune, sublimi indiferenți la rosturile existenței materiale.

Pentru profesor, scriitorul prezintă analogia fetei fără zestre față de femeia măritată după toate riturile și piedicile de rigoare. Numai frumusețea nu dă dreptul ca o fată săracă să se mărite fericit, fără ca numele de cocotă să se ivească în murmurul mătușilor cu fete slute. Ca să capeți dreptul să te măriți bine, trebuie să te tragi dintr-o familie cunoscută, să ai cel puțin un subtprefect în familie, să fi învățat nemțește la cinci ani, englezește la opt, pianul și dansul. Un scriitor poate să fie corector neplătit la revista unui profesor universitar, poate să-i fie valet de presă — locurile sînt limitate — un scriitor nu poate fi se-

ful unei mișcări și orientatorul unei activități educative.

S-a spus că dacă s-ar mai întoarce în veacul nostru Iisus Hristos, ucis o dată de niște popi, reputați adversari ai învățăturilor lui, el ar mai fi răstignit o dată de proprii lui arhierei, puși în buget în numele creștinismului pur. De fapt, Iisus Hristos e zilnic asasinat, în toate epocile, de țîrcovnicii bisericii, de păreții căreia îl spînzură vopsit un portret abstract. Domnul Rădulescu-Motru era pe Calvar și scuipa în cel osîndit să-și poarte eșafodul în spinare și scotea limba la el, punea surcele pe rugul lui Michel Servat, la Geneva ; înnoda cu funii mîinile lui Cristofor Columb...

Specia e todeauna aceeași, identică în toate timpurile și solidară cu sineși.

1930

STRICĂCIUNI

Un tînăr coleg în vîrstă de cincizeci de ani, mi-a trimis alăturata scrisoare. Accentul ei de adevăr o face publicabilă în întregime :

«Nici anul acesta n-o să mă pot însura și prevăd că o scap toate partidele interesante. O nouă dificultate mi se opune și cred că aspiranții la mîna unei domnișoare vor deveni din ce în ce mai rari. Știi că am utilizat toate mijloacele matrimoniale. Mi-am ajustat mustățile pînă la desenul incipient al adolescenței, mi le-am vopsit și mi le-am ras, cîștigînd subit cincisprezece ani. Am corectat intervalul dintre dinți, intercalînd o măsea de aur, care corespunde estetic cu inelul din deget, cu acul din cravată și cu măciulia de la baston — și am așteptat. Descoperind un bărbier țesător pe viu, i-am încredințat craniul meu, de ivoriu, pentru a fi acoperit cu treizeci și cinci de fire din tîmpla stîngă, treizeci și cinci din dreapta și o sută treizeci de fire din parcursul creierului mic, și am obținut o capelură frizată, de cel mai estetic efect. Mai cîștigînd zece ani, m-am oprit. E destul de frumos să te dai îndărăt cu douăzeci și cinci de ani. Și am așteptat. Și am așteptat degeaba.

Am pus la contribuție sufletească mătușile : Nimic. Am colindat biurourile și agențiile. Am scris la Paris, la Londra : cui îi trebuie înălțime 1 m 85 și de preferință blond ? Nimic.

Mica publicitate m-a pus în contact cu o vastă corespondență amoroasă. Mi s-a cerut fotografia și am cumpărat stocuri întregi reformate de la vitrinele atelierelor, pentru a nu fi deocamdată expus în persoană. Am primit și eu două sute douăzeci de fotografii, cumpărate probabil tot de la vechituri. Una era a Ecaterinei cea Mare. M-am săturat. Dar tocmai găsisem într-o localitate din Tulcea ceea ce-mi trebuia; începusem să fac pregătirile de călătorie la fața locului și cumpărasem și un carton cu prăjituri din București, reputate în toată provincia. Am primit o telegramă: „Nu se mai poate, devenind Miss".

Întîi, nu am înțeles și la sfîrșit m-am înfuriat. Mi-a stricat presa viitorul. De unde era numai o Missă pe toată țara, acum ea se face județeană, cu tendința de-a fi comunală. Peste zece ani, nu o să mai fie număr de casă fără Miss și se va isprăvi cu căsătoriile noastre. Am o singură speranță, că, împotriva tuturor sforțărilor. cosmeticelor și apelor mele, peste zece ani mă voi cococloși dintr-o dată, dezumflîndu-mă ca un cocoș de cauciuc transparent. Dar ce se vor face despre fericire, alți tineri, alți candidați? Fiecare gazetă va prezida alegeri de domnișoare româno-engleze și toate iubitele noastre vor trece peste ocean. Miss Ciocănești strălucește dintr-o dată cu un prestigiu nou și nazurile ei nu mai năzuiesc decît americani. În loc să se mărite, ea umblă după alte alea, după ecran și fotogenie, niște invențiuni care au dărîmat Familia, Școala și Biserica, pirostriile Societății Morale. Altădată ne întîlneam în Cișmigiu, azi dorim să ne vedem la Chicago, unde un tehnician măsoară picioarele fetelor de la genunchi la talpă și din dosul încheieturii la șold. Nu vezi că ne-am stricat?

Dar nu vezi d-ta ceva mai mult, că aci e o uneltire străină? o corupție, un catolicism, un bolșevism? Crezi d-ta că nu e ceva dedesubt, o mînă criminală, o diavolie? Și totul, dacă obserbi bine, merge spre unicul scop de a ne desființa. Tatăl meu, care avea unsprezece birji pe piață, s-a opus încă din vremea copilăriei mele, tramvaiului electric. De atunci, încet-încet, s-a introdus bazaltul, asfaltul, mecadamul: nu ți se par suspecte aceste denumiri? Au venit becul electric (becul!), automobilul, autobuzul, pacificul, transatlanticul, aeroplanul, radiofonia. Ne-am înstrăinat. Unde mai pui valuta, bursa, fiscul și tractorul. Cinematograful a născocit întunericul artificial: să te bagi în beci ca să vezi mai bine! Prevăd momentul cînd te vei pune călare pe un băț, și, cum te vei apăsa nițel pe el, ai și fugit, pornit în zigzag de o putere propulzivă aglomerată-n băț.

Văd că scrii și te agiți. La ce te gîndești d-ta, de ocolești marile probleme și nu deschizi ochii autorităților competente? Pe ce lume trăiești? Hai, să ne unim cîțiva, să facem o ligă și să ne opunem curentului de desnaționalizare. O să vezi că savantul nostru care se găsește acum în America o să se întoarcă vătămat și el, cu aripi la subsuori sau pe bicicletă cu gramofon.

Te rog să-mi răspunzi.»

1930

ZVON

Cuvînt frumos, inechivalent în vocabular, necîntărit și delicat ca o petală, tu nu cunoști puterea ta, ineluctabilă și fatală. De-o ființă cu secunda și cu molecula, scama ta de păpădie s-a iscat și acum de curînd, fără sunet și licărire, a crescut spumos și, într-o noapte, clăbucul tău de aer și de bumbac a nins monstruos, ridicînd un troian cît orașul.

Pe nesimțite, lava ta ușoară era să înăbușe și să înece, ca niște morminte goale, tezaurele lui Cresus modernul. Lucrul tău de o silabă, fragil, provizoriu și capricios, poate să muște Vițelul de Aur, ca o muscă, neclintit pe soclul lui, străjuit de pravile esențiale, și să-l puie pe fugă. Într-o singură zi, acest sfînt quadruped, alergînd în piața banilor de hîrtie, ațîțat de panica silabei, s-a izbit cu fruntea de piatra Băncii Naționale, rupîndu-și coarnele în două. Era un mînzat încă nejugănit și le-a trebuit preoților lui, jucători din tipsiile mici și discuri mărunte de aur, o muncă de două zile, ca să restaureze monumentul și, întorcînd Vițelul de unde se povîrnise, să-l încremenească iarăși în atitudinea lui de apostol cornut.

Tu te naști numai în urechea bogătașului credul și nu ai neliniștit încă niciodată sufletul omului sărac, destinat bacteriei patogene, vărsatului negru și ofticii, care, cel puțin, poate să fie contemplată cu lentila, ca un astru virgulă sau punct. Cu diabetul, și cu bolile ficatului tu faci parte din seria bolilor boierești și, mai presus de toate, atingi și spulberi aristocrația miliardului infailibil și dur. Cineva învîrtește lingurița în cafeauna cu lapte matinală și îmbucîndu-și brioșul, a născocit o temere absurdă sau, cu sinceritate mistică și entuziasm, e vizitat de-o frică inexplicabilă, lovit de alica neurasteniei și se năpustește în stradă. Sufletul lui face viermi, ca stafidele fluturi și ca zibelina molii, și copleșit de vîrtejul infinitelor aripi de pulbere aglutinată inconsistent, realizează moartea fulgerător, ca pesta bubonică și răpciuga.

Cei mai brutali se îmbulzesc la ferestrele băncilor și reclamă restituirea obiectului unei munci, ca și al unui furt sau asasinat comis prin zăbreaua elastică a legii. Ceilalți, delicații, se spînzură sau își intercalează în frunte plumbul unui revolver. Un zvon a devastat în ultimul pătrar de an finanța yankee. Cît sînge și cîte lacrimi reprezintă, iubite prietene, un miliard. ca să merite sentința de neant a unui zvon, mai definitivă și mai radicală, rostită într-un fum de țigare, decît osînda magistraturilor reunite, pronunțată cu solemnitate. Un pui de șoarece s-a întîmplat să roadă cablul și s-a stins lumina întregii cetăți. Iată leșuri în fiece zi. Din bancă la cimitir, drumul era cu mult mai scurt și mai înclinat decît l-au prevăzut economiștii și cugetătorii dobînzilor compuse, iar gîtuirea era instantanee ; și cînd va muri, capitalul ei va fi ucis de zvon.

Probabil că fizica va descoperi odată, dacă marginile ei se vor învecina de aproape cu psihologia, mecanismul care dă naștere silabei... Ca să fie iscat, zvonul are nevoie de o

pregătire nevăzută de culisă și, ca să ia corp, îi trebuiește o meteorologie. Căci, spectral și impalpabil, el capătă orișicum un trup, ca infuzoriile și ca acele șuvițe turburi și irizări lactee, care, în pătura marilor ape, hrănesc peștii și fac primejdioși taurii de mare și rechinii. O modalitate de spiritism transpune groaza în astral și silaba se mișcă, anatomia ei se arată cernită și înfășurată în văluri lungi.

Îmi place cum dormi tu, amice, masiv și greu, cu spinarea lipită de pămînt. Tu știi să mînuiești o unealtă cuprinsă cu palma tare și coasa îți așază singur în mînă pieptenul ei, degetul ei mare. Și cînd ai cosit și ai obosit, gîndul te păzește ca un cîine, alături și nu te încearcă milionul, și nu te muncește miliardul ; nu vine la urechea ta, cu șoapta lui isterică și pestilentă, cadavrul. Mii de stele vor trece peste somnul tău de peste noapte, sorcove de argint purtate de îngeri. Beteala lor ninge pe cojocul tău. Bună seara ! Bună noapte !

— Bună dimineața !

1930

REVERII...

Ca să nu-și închipuie cititorul că sîntem așa-ziși oameni de știință sau așa-ziși filozofi, o specie deosebit de respectabilă, din pricina mai ales a lipsei de fantezie, ne-am etichetat manuscrisul *Reverii*. În stare de visare, oricine este slobod să vorbească și să vocifereze, fără să fie tras la răspundere mai mult decît un bolnav care se vaietă sau un flașnetar care învîrtește o manivelă și cîntă.

Calitatea de literat, mai mult decît oricare alta, implică o sumedenie de competințe și îndrăzneli, fără de care viața ar deveni monotonă și s-ar împărți pe specialități, imposibil de dizolvat unele printr-altele. Tupeul de a visa e prin urmare la locul lui și iată ce s-a putut întîmpla.

Se făcea că descoperirea radiofoniei, care trimite și primește instantaneu și identic cuvîntul, pune un început de ordine în noțiunile confuze ale sufletescului materiei. Parcă întrebarea : ce este sufletul ? nu mai e nici atît de înspăimîntătoare, nici atît de absurdă, după ani de perfecționări și consecințe radiofonice. Sufletul trebuie căutat de jur împrejurul lămpii. E pe undeva pe aci, între plus și minus, între anod și catod, navigînd pe acidul sulfuric al acumulatorului de patru volți, pulverizîndu-se pe lîngă bateria uscată. Peste alți ani, poate că lampa va ajunge să și gîndească,

fără ajutorul nimănuia sau să telefoneze gîndul omului care a dat pe ea trei sute optzeci și cinci de lei, într-un magazin din Calea Victoriei.

Între ureche și sunet am intercalat cîteva lămpi. Putința de vibrație a urechii și facultatea timpanului de-a înregistra, se deosibesc oare, foarte mult, de un *haut-parleur* ? Ce lipsește auzului nostru ca să primească de-a dreptul vocea care o strigă în somn din Filipine sau cîte lucruri mai lipsesc unui post de emisiune, ca să se comporte ca o voce simplă, lansată prin zeci de mii de kilometri în ascultarea lumii întregi și a fiecărui individ ? Amatorul de radio se va confunda, poate, cu omul fără abonament și într-o bună zi vom putea sta de vorbă, ca altădată pe coș, cu puterile concentrate și cu prietenii din depărtare. În acest caz, orice aparat va fi excelent, gaura ușii, fereastra, stilograful...

Sîntem obsedați de uimirea echilibrului omenesc, de treizeci de ani. O sută de kilograme de ins pot sta răzimate într-un punct din talpă, o viață întreagă, fără să ușureze călcîiul. Măcar atît de ne-ar fi fost dat să vedem, umbletul omului în picioare, și am fi fost mulțumiți și de natură și de Dumnezeu. Într-adevăr, noi care ne-am obișnuit cu echilibrul vertical omenesc, nu mai știm să prețuim această fenomenală facultate. Copilul supus unui trecut incalculabil stă în patru labe douăsprezece luni și mai mult, reeditînd probabil atitudinea strămoșească lichidată. L-am văzut sculîndu-se împotriva înlănțuirii lui de ghiuleaua planetei, dibuind, codindu-se și, în sfîrșit, luînd-o la fugă. E victoria lui definitivă și ca să o sărbătorească pruncul rîde. Odată

cu el s-au ridicat în picioare și zările care se-zuseră culcate pe ape.

Echilibrul, ca și cugetarea, e o stare surdă strict interioară. Cînd a murit, soldatul a căzut. Domnilor Branly, Edison și Marconi, să fi făcut dumneavoastră mai mult decît toți înțelepții, judecătorii, poeții și învățații de pînă la tub și lampă ?

Pe urmă, această glandă, care se presupune gînditoare, din sfera de os încuiată a omului cusut pe dinlăuntru fără a i se vedea tighelul, are niște aptitudini independente de materie și sînge, insurecționale și capacități de-a emite legi și porunci, bune pentru toată lumea și temute de toți. În ce serie de chestiuni intră creierul, care la moarte își pierde însușirea imperialistă, dacă îl excludem din seria electrică ? Cercetările de specialitate au și dat un ochi singuratic, care zărește : mîine, el o să vadă. Mai avem mult, Domnule Inginer, pînă la becul cerebral, emițător de idei ?

Geneza vieții va trebui să fie reconstruită pe sensuri mai adevărate. Dacă infuzoria s-a ivit în apa sărată, marea trebuia să fi fost fecundată de trăznet și omenirea se va fi ivit din fulgere încrucișate și din incendierea talazului spumos. Venere ! te readuce curentul alternativ!

De ce să ne temem de acel om viitor care va guverna lumea cu lămpi și va administra cu funcționari de sensuri contrarii și tensiuni deosebite ? Copiii noștri de sticlă, cu filament incandescent, nu vor fi mai agreabili decît cei din leagăne și de pe genunchi, dar ei vor fi «reglați» de la început și vor funcționa riguros după teorie și schemă, în momentul chiar al fabricării, într-o mașină pneumatică precis calculată. Cîte lămpi putea să aibă Homer față de Confucius, și Mahomed față de

Crist? Aparatele cu trei, cu patru, cu șapte și cu nouă lămpi ne impun o judecată nouă și acceptăm, poate, cu mai multă înlesnire noțiunile pe care ni le sugeră gradația inteligenții, de la idiot pînă la genial. Și dacă unui anumit profesor de universitate i-am înșuruba într-o zi două, trei lămpi, adaose la becurile lui naturale, nu i-am spori oare mintea și nu l-am face echivalentul categoriei «băiatului deștept» sau a mediocrului satisfăcător?

N-ai voi, Domnule Inginer constructor, să ne întoarcem din cînd în cînd la mîngîietoarele noastre reverii fizico-literare?

1930

LETOPISEȚII

Cronica modei

Urmînd sfaturile radiofonice recente ale unui mare profesor, am dat lui Baruțu să citească Letopiseții, cea mai plăcută lectură între patru și cinci ani. Profesorul nu e numai unul din acei banali dascăli de istorie, care au luat diplomă, ca să învețe pe alții cum se drege ceasornicul prezentului, după orologiul cu danturi al trecutului. El insuși l-a dres cu mîinile lui și i-a orientat limbile la orele 12 fix, ora de chietudine și de ospăț din timpul zilei și de reculegere fericită a nopții.

Vorbindu-ne todeauna de vasta-i maturitate, o dată el s-a scăpat și ne-a povestit copilăria lui și preferințele intelectuale ale acestei vîrste; și, pe cînd noi ne așteptam să auzim că viitorul savant umbla după fluturi și melci și adora ciocolata, el ne-a spus cu franchețǎ că la cinci ani citea Letopiseții.... Oamenii mari au asemenea pedagogice indiscrețiuni.

De vreme ce am aflat formula după care se compune un om de soi, am și pus dinaintea lui Baruțu Letopiseții.

— Nu are poze, a observat Baruțu...

— Ești impertinent, i-am răspuns. V-au stricat revistele, generație infectă, și acum vreți totul ilustrat. Află, prostule, că icoanele n-au nici un rost în existență și că natura e compusă exclusiv din literă de text. Pozele nu

sînt pentru învățați, și eu vreau să fac din tine un om învățat...

Lasă băiatul în pace, zise mama-mare. Par'că bunicu-tău a cetit tot Letopiseți. Dacă vrei să ști, el nici nu știa să citească și a trăit o sută douăzeci de ani.

— Vezi, asta e deosebirea, am răspuns. Bunicii au creat Letopiseții și urmașii trebuie să-i citească... Altfel nu ajungem la nimic și nu putem exporta un singur vagon de ouă. Dumneata nu i-ai cetit, eu nu i-am cetit. Cine o să-i citească ? Baruțu ! Se va legifera acum un bacalaureat, numit micul bacalaureat, pe care toți băieții și toate fetele vor trebui să-l treacă la grădina de copii. Fără bacalaureat nu-i mai primește în cursul primar.

Mama-mare dete un răspuns dezavantajos :

— Mi se pare că n-ai dormit bine azi-noapte...

— Să știi că n-am dormit, am răspuns. Letopiseții m-au agitat pe întuneric. Mi-am dat cu pumnii în cap că n-am cetit la cinci ani Letopiseții. Trebuia să-i citesc chiar mai de mult...

Mama-mare rîse.

— Nu rîde, mamă-mare, zisei. Ai auzit de Iorgu...

— Ce-are-aface bărbierul vostru Iorgu cu Letopiseții ?

— Celălalt Iorgu, cel cu barbă, învățatul, marele om... Te-ai dumirit, în sfîrșit ? El a cetit Letopiseții la cinci ani și erau fără poze.

— Letopiseții lui Mille ? întreabă mama-mare.

— Iar te-ncurci, răspunsei. Ceilalți Letopiseți... Mai sînt...

— Aceia groșii ? I-a cetit la cinci ani ?... Asta făcea el la cinci ani ?

— Și mai devreme, zisei. Așa e omul mare...

— O-ncepe cu bătrîneța și o sfîrșește cu copilăria... Ca oamenii de toată ziua...

— Te rog, mamă-mare, să nu glumești cu idolii mei.

— Dar Baruțu, mă omule, nu știe nici să citească.

— Regretabil, foarte regretabil, am răspuns... De ce nu l-ați învățat ?...

— Cînd să-l învățăm ? răspunse mama-mare. De-abia s-a ridicat pe picioare.

— Aici e meșteșugul. Nu l-ați învățat să sugă ?

— Iorgu nu a supt și el ?

— Ferească Dumnezeu ! El n-a avut vreme să sugă.

— Poate că suge acum, zice mama-mare, aprinzîndu-și țigara moldovenește.

— Mamă-mare, mă jignești. El nu a supt, nu suge și nu va suge. El a cetit, și cînd n-a cetit, el a scris, și cînd n-a mai scris, el a grăit. Cînd să mai sugă ? Acum grăiește și grăiește peste tot, și la microfon. Stă grăind, umblă grăind, tot așa cum a și scris. Dumneata știi că el scrie o piesă de teatru cu o singură idee — și nici atît — cu șaizeci de persoane, de la Capul Podului pînă-n Bulevard ? Nu ști...

Ce-i de făcut ?... întrebă mama-mare, înfrîntă.

Să cîștigăm vremea pierdută, zisei. Pînă diseară, Baruțu să învețe să citească toți Letopiseții... La ce te gîndești, mamă-mare ?

— Noi n-am apucat oameni mari, zise cu părere de rău mama-mare. Numai mame-mari am apucat. S-a schimbat lumea de tot... Cînd a învățat Iorgu să cetească ?

— Știu eu ?... Eu cred că niciodată. Eu cred că el exista înainte de-a se fi născut... Și nici nu cred că s-a născut. Cred că a fost. Și nici nu cred că a avut vreodată cinci ani. Ca să-l înțelegem noi ăștia, mărginiții la minte, a spus așa... Știi ce cred eu, mamă-mare ? Că Iorgu e Fiul lui Dumnezeu...

— Să n-o scrii că te crede și cine știe ce se mai poate întîmpla. Să nu se înalțe la cer. Să știi că ăla nu moare acasă la el.

— Ei vezi ! zisei. Pe cît îmi placi serioasă, pe atît mă turburi cînd nu mai vrei să fii... Gîndește-te la Baruțu. Ce poate să ajungă el la majorat, dacă nu cetește Letopiseții acum, la patru ani și patru luni... un dezastru ! Și să nu crezi că Letopiseții sînt nepătrunși de mintea unui copil... Nu, dimpotrivă. Firește, Baruțu nu o să aibă niciodată priceperea lui Iorgu, care la opt luni și două zile vorbea italienește, după ce cetise în original, din scoarță-n scoarță, și pe Shakespeare. Cred că acest prim unic eveniment s-a petrecut pe la vîrsta de trei luni. Ceea ce trebuie reținut pentru generațiile viitoare este că el vorbea curat englezește... înainte de a fi rupt o singură silabă românească...

— N-am mai auzit așa ceva ! zise mama-mare. Să-mi sară ochii.

— N-ai nevoie să te juri. Nici eu n-am mai auzit. Și pot să zic : să mi se usuce limba !

— Baruțule ! vai de pielea ta, zise mama-mare. O să ajungi savant ! Bagă mingea la canal, aruncă maimuțoii de lemn în foc : au venit alți maimuțoi, cu gheroc. S-a isprăvit cu pumnul, cu mușchiul, cu echipa, cu boxul. Începe reacțiunea intelectuală. Domnul Iorgu te cere scofîlcit și strîmb. Să nu mai dai fuga pe cîmp, cu viteii. Să stai cu învățații, să faci volume, să îndrepți — strîmb — omenirea, să te alegi deputat, să fii șef, să îngălbenești după un portofoliu de ministru, să te supere toată lumea, să pizmuiești pe toată lumea și să ți se umfle ficatul că poate nu ești mai uriaș decît toți. Să te certi, să înjuri, să faci spumă vînătă în barbă, științifică, politică și literară...

— Lasă vorba, mamă-mare, și nu te mai pierde în sterilitate. Pînă la Sîn-Petru, trebuie să cetească două sute douăzeci de volume, zisei și să știe proiectul de buget pe dinafară. La 25 iunie, trebuie să-mi reciteze anuarul lui Rudolf Mosse. Vreau să batem pe Iorgu și să-i arătăm că, la urma urmei, ne pricepem și noi la ceva... Și doresc ca, la unsprezece ani, să-l însurăm pe Baruțu cu o profesoară cu ochelari și cu cocoașă.

Și, înțelegi ce are să urmeze, șoptii confidențial la urechea mamei-mari... ăla abia la cincizeci și cîțiva ani s-a dus la Sorbona să țină cursuri și la vîrsta asta, știi, se cam încurcă, nu mult de tot, dar, știi, orișicum, destul. Limba franceză, neînvățată la timp, la cinci luni și trei zile, o rostește cu o suavitate nițeluș cam bulgară. Baruțu, vreau să dea lecții lui Poincaré, Briand și Tardieu, la optsprezece ani... Și, pe urmă, ăla s-a dus la Oxfort, să puie caftan și un carton de prăjituri pe cap, abia la șaizeci și cinci de ani... Cam tîrziu, pentru unul care a cetit Letopi-

seții la cinci ani! Baruțu trebuie să devină Doctor honoris causa și dentist cu mult mai devreme, înainte de serviciul militar...

— Baruțule, uite deocamdată «Revista Infanteriei».

1930

JUSTIȚIA ÎN COREEA

În Coreea, cînd un împricinat are să se prezinte unui tribunal sau unei curți, nu se preocupă, nu numai în primul rînd, dar nu se preocupă cîtuși de puțin de dreptatea sau de strîmbătatea cauzei lui.

Întîi, el a căutat să-și asigure un advocat cu influență politică, de preferință un fost ministru sau un șef de partid, căruia magistrații naivi îi datoresc un respect care exclude putința judecății iar cei interesați o avansare sau recunoștința unei făgăduieli în vederea timpurilor mai propice. Simpla prezență a marelui advocat e de-ajuns ca să asigure izbînda în cele mai strîmbe procese. Marele advocat aranjează succesul de cele mai multe ori în camera de deliberare, unde intră fără nici o turburare, sau dacă i-a lipsit timpul, vine și se așază pe bancă și desemnează pe advocatul care să vorbească, el aprobînd numai, cu mîna, cu capul, cu surîsul. Advocatul politic cîștigă astfel cîteva milioane de lei pe an și un prestigiu imens.

După advocat, sau dacă nu are advocat cu trecere politică, impricinatul face socoteala membrilor care compun Curtea, pe care și-i notează mai întîi după culoare politică și apoi după relații și, în sfîrșit, după rigiditate. Dacă sînt șapte membri ai unei Curți, ei trec în car-

netul de buzunar al împricinatului, în felul următor :

X. liberal, văr cu Dumitrescu-Paşa, nepotul lui Costică. A i se vorbi prin prefectul de Vaslui.

Y. şi liberal şi conservator, membru al clubului «Junimea», cartofor. A se aduce vorba prin doctorul Mişu, care îl va predispune în favoarea mea, lăsîndu-se bătut şi păgubaş de cinci mii de lei, pe care îi voi plăti eu.

La Z. să intervie Zozo şi Caliopi, la hotel, invitîndu-l la ele.

V. cere cincizeci de mii de lei şi dă în schimb o poliţă şi restituind suma, dacă nu izbuteşte să formeze majoritatea.

Pe T. îl va prepara mănuşereasa din Bulevard, rugîndu-l să ia în considerare legătura de rudenie fictivă a nevestei mele cu dînsa.

Pînă la stabilirea acestei liste, impricinatul a urmat tratative, a luat informaţii sigure, a cheltuit. Ceea ce-i mai bizar, e că el are nevoie de asemenea date chiar atunci cînd cauza lui e dreaptă şi dreptatea strîmbă.

Ceea ce-l încurcă e magistratul reputat, integru şi neinfluenţabil. Dar aceia sînt cunoscuţi de toată lumea şi deşi inspiră cea mai meritată stimă şi uneori teroare, rămîn să înainteze destul de greu, la coada magistraturii... Coreea însă se japonizează...

1930

UN ÎNCUIAT

Azi la prînz, conducătorul partidului liberal trebuia să ia o atitudine definitivă, făgăduită în şedinţa precedentă. Ideea schematică fusese să se lase, printr-o declaraţie aspră, membrilor libertatea să ia individual orice atitudine vor crede necesară, partidul suspendîndu-şi oficial activitatea pînă la moartea evenimentului. Această coroană mortuară, pe care partidul hotărîse să şi-o expună în fereastra clubului, avea însuşirea să-i fie frunzele de fier.

Şefii sînt mai cuminţi, dau înapoi. Însă ei au avut inteligenţa tardivă a omului de pe scară. Obligaţi de o declaraţie pripită, socotită de majoritatea membrilor vitejească însă neroadă, ei caută un echilibru între debit şi credit, de fiecare zi. Ei ar dori să nu fi spus ceea ce spuseseră clar, şi lipsindu-le elasticitatea intelectuală a unui Pherekide, a unui Mîrzescu, a unui Constantinescu şi a unui Ion I. C. Brătianu, şerpuiesc între extreme. cu o regiditate de par lung, de la căruţele de chiristigii. Domnul Vintilă Brătianu a intrat în stilul hermetic şi într-un vocabular simbolic constructivist. Vinul viilor Simulescu primeşte atîtea găleţi de apă, încît n-a mai rămas o picătură de Drăgăşani. Singură firma indică provenienţa. Nici domnul I. G. Duca nu mai e atît de poetic, de melancolic şi de crepuscular.

Brațele acestor domni n-au putut să prindă realitatea și se întind înainte de blestem. Grafic, evenimentul se înfățișează ca un tren care a trecut pe lîngă un om cu o scrisoare în mînă. El n-a pus scrisoarea în minutul de oprire și fuge cu ea francată, după vagonul poștal.

Partidul s-a așteptat ca domnul Vintilă Brătianu să părăsească, după primele declarații, șefia ca o singură compensație la gaura făcută-n cer, lăsînd tinerilor locul ce-i putrezise subt șezut. Domnia sa rămîne și dă înapoi. La fiecare oră cîte puțin.

Desigur că sensibilitatea domniei sale a fost ațîțată și de prezența, în chestiunea închisă, a domnului Manoilescu, și a unui rînd întreg de tineri, care și-au permis să intre în istorie fără autorizație semnată, contrasemnată și ștampilată, ca și cum ar fi intrat în literatură, cînd este știut că nici această activitate gratuită nu este lipsită de dictatură și nu poate să fie întreprinsă fără pașaport și viză.

Apoi, tineretul întreg liberal, obosit de un imperialism obositor, nejustificat prin calități certe și care face trăsura de unire dintre haos și neant, și-a sfărîmat călușul, strecurat în gură, între măsele. Între acești terorizați se găsește și domnul Vasilescu Valjean, ale căruia priviri, judecăți zîmbitoare și caracterizări fac să sufere necurmat orgoliile sălbatice și neputința categorică a șefilor. Domnul Valjean a fost intenționat ținut în carantină, ca o răzbunare, de care trebuie să se împiedice valorile constant barate de autoritatea conducătoare.

Pe lîngă un nepot inofensiv care scrie versuri și grupează tantieme, domnul Vintilă avea un nepot supărător, pe fiul lui Ion I. C. Brătianu, pe George Brătianu, om de bibliotecă și un savant care nu moștenește întru nimic portretul moral autorizat. Domnul Vintilă nu a știut să se strecoare pe la spatele acestui tînăr viitor șef al partidului, proclamat cu cîteva săptămîni mai devreme și cu consimțămîntul său intuitiv. Domnia sa l-a gonit din partid. Cu o sută de ani înapoi, unchiul i-ar fi tăiat nepotului capul.

E orișicum o distanță de la această strangulare în familie, pînă la conduita prințului Niculae față de fratele lui!

1930

II

Comicul întreg îl izbutesc, Molière este actual, oamenii gravi. Cel mai grav personaj din România era domnul Vintilă Brătianu, șeful de ultimă instanță al partidului liberal. Cînd rostea «Bună ziua», domnul Vintilă Brătianu avea pompa, academismul și acreala magnifică a unuia care dăruiește din punga lui, cu scîrbă, un milion. Lozincile acestui domn, igienice și economice, se auzeau, ca din gura încleștată a Sfinxului, o dată la zece mii de ani. Pustiul cuvînta din generație în generație și ultima rostire avea să fie a silexului domnului Vintilă, care vorbește exclusiv în momentele solemne și în orele uriașe. Singura dărnicie discursivă a șefului actual, cu deosebire în scris, a consistat în multiplicarea cacofoniei, izbutind ca nimeni altul, afară de domnul Mihail Dragomirescu (dar acesta e altceva, e profesor de literatură) să grămădească în șase silabe un mușuroi de *că, ca,* și *ca, că* consecutivi.

Unii copii trăiesc în sperietura unui colț de stradă întunecos din mahalaua lor, pînă la adolescență. Strigoii și balaurii închipuiți că și-au ales domiciliu în ungherul temut, dispar subit, cînd zidul s-a dărîmat ca să se construiască o casă. Un depozit de vechi tingiri, de papuci și fulgi, de cercuri de putină ruginite și cutii de conserve goale se folosea de învelișul patetic al umbrei, ca să pară un mister înfricoșat. Și o vagă inscripție veche, ștearsă de actualități : «Murdăria oprită».

Slujit de un spirit consecvent de vindictă și cu statui autentice în ascensiune, domnul Vintilă s-a crezut împuternicit de origina divină săție registrul sentimentelor și ideilor, să pună note și monopol și să arunce anateme. Puterea acestui biet om a fost pe cît de groaznică pe atît de covîrșitoare, executînd, paralel, verdictele creierului său taciturn și ducînd realmente la nenorocire oameni mai utili și mai înzestrați ca el și un popor întreg.

Într-o bună zi, șeful a rămas fără colaborarea evenimentelor, din care și-a tras întodeauna un prestigiu și un exponent. Nu a mai fost servit nici de date, nici de palat, nici de siguranță, nici de jandarmerie ; delațiunea și denunțul nu au mai fost între uneltele sale. Omul a rămas despuiat, adică în situația în care s-a găsit Prometeu înlănțuit de stînci și Aruncătorul cu discul, din statuara greacă. Știți ce a făcut acest mare bărbat de stat cu stînca lui de granit...

Consultați în toate chestiunile, amici din tineret, mai repede autorii veseli decît învățătorii fără umor și oamenii sentențioși. În Molière veți afla înțelepciune multă.

1930

ISRAEL

Legenda cere ca evreul să fie, una peste alta, milionar, cu excepții de miliardari la una sută unul — sau de ce nu mai des ? Un evreu trebuie să aibă, după legendă, o bancă, trei fabrici, o moșie, un tren, un aeroplan, un vapor și un automobil, trecînd neîncetat din biurou în uzină și de pe uscat în aer sau pe apă. Capitalurile ar avea o tendință filosemită expresă, toate statele confecționînd monede exclusiv pentru evrei, posesorii unui hipnotism devastator de fonduri și bugete. Așa că lumea se împarte de fapt în milionari și creștini, în luptă unii cu alții. De mîna creștinului banul, fie de aur, de argint sau numai de hîrtie, nu se poate lipi nicidecum, căci creștinilor Iisus le-a rezervat doctrina sărăciei de bunăvoie, creștinii fiind proprietarii unei singure serii de averi, virtuțile, pe care, compensativ, le-au monopolizat și le exploatează în regie.

Un evreu poate să facă tot ce vrea, de vreme ce are bani. Pe lîngă o mulțime de lucruri de primă utilitate, el cumpără, după plac, toate obiectele de lux : conștiința, patriotismul, dreptatea, legile, căci creștinul nu poate intra în clasa bogată, adică a evreilor, decît ca «vîndut». Creștinul nu se poate bucura din punctul de vedere capital, nici cît o marfă curentă de toate însușirile acesteia, ci numai de jumătate din ele ; el nu e niciodată cumpărat, el numai se vinde.

Va să zică tot ce se vede este evreiesc, îndată ce face cît un preț de la un leu în sus (după valuta actuală : trei lei patruzeci de chibrituri). Creștinești sînt numai articolele gratuite, praful din drum, frunzele ce se scutură și acelea care nu se mănîncă, gîndacii și pisicile. Trăim într-un mare univers, jidovit încă din Vechiul Testament — de ce să ne înșelăm ?

Înțelegem fără greutate ce decurge din această situație : ramificații și complicații. Legenda mai vrea ca evreii să sară toți în ajutorul unuia din ei, îndată ce din milionar cade în rîndul creștinilor. Astfel, evreii alcătuiesc ceea ce s-a numit un Cahal, un fel de papistașie, o jezuiterie, o masonerie și nu lasă pe nimeni din Israel să se piardă. Un negustor de aparate fotografice nu mai are clienți ? Îndată se dă o circulară verbală printre evrei și fiecare evreu își cumpără un aparat, o cutie cu plăci și ingrediente și chimicale, pînă ce negustorul zice : «Nu mai am». Apoi, evreii nu plătesc dobîndă, folosindu-se de împrumuturi sufletești. Ați văzut vreun faliment al vreunui comerciant evreu ? Ferească Dumnezeu ! Falimentul e o stare de creștin, ca euharistia și nunta, sau mai bine zis un mister, al optulea mister. Dacă ești evreu și publici o carte, ea se vinde numaidecît și dacă scoți o revistă ți se plătesc abonamentele automatic. Zău, ce bine e să fii evrei ! Parcă-ți vine să faci și o romanță și să-i cînți cupletele toată ziua. Dacă știai de mic cum stă chestia socială, te rugai să te cheme Șulăm în loc de Petrică și azi aveai măcar cîteva milioane.

Cu aceste însufleţiri şi mîhniri am trecut acum vreo trei luni prin Paşcani, prin Iaşi, prin Tîrgul Frumos, localităţi reputate prin situaţia lor iudee, adică milionărească. Probabil, ne ziceam, locuitorii au şi uitat să meargă pe jos, preferînd baloanele şi limuzinele şi, probabil, ei se poartă în uniformă de aur, ca diaconii zugrăviţi şi arhanghelii. Libelule, în carne de fată mare blondă, le toarnă în cupe lapte cu smîntînă şi şampanie. Evreii ăştia au uitat şi gustul vulgar al apei şi dacă e adevărat că Moisi, vreodată, a lovit stînca şi a nimerit-o cu băţul bine, din piatră seacă trebuie să fi curs un lichid fermentat, un cotnar sau un hidromel macerat cu măghiran şi enupere negre.

Din dosul gării Paşcani, am intrat pe uliţa cea mai tristă din viaţă. O pulbere, de care se scărpina drumul, ca un cîine, se ridica din floaca lui cojită. Mărfuri dureroase, cuie ruginite, scrobeală albastră incoloră, douăzeci de măsline, un pieptene şi un brici, alături de un săpun bolnav formau un bazar. Un bărbier teoretic se uita la soarele infectat, dintr-o prăvălie ca toate celelalte, douăzeci de lăzi de gunoi aşezate la rînd, ca nişte vagoane, într-un Liliput holeric sau ciumat, conduse de hornul unui brutar, ca de o locomotivă de scînduri. Ne-a fost sete : n-am putut bea nicăieri. Nu era nici apă şi locuitorii se adăpau, poate, cu năduşeală.

La Iaşi, am cercetat vastele cartiere de mahala, construite din moluz, mucavale şi mucegai, încleiate cu materiale umede şi provizorii. Doi, trei, poate patru şi cinci kilometri i-am străbătut, apăsaţi de groază. Am văzut curţi, sute de curţi, ca nişte funduri de cenuşare stricate ; oameni reduşi la a şaptea parte din om, priviri sleite de o descurajare chiorîşe, copii jerpeliţi şi strîmbi, mame de zdrenţe, ca păpuşile de bîlci, bărbaţi ca nişte mături uzate pînă la coadă. Nici o speranţă, nici o agitare, o agonie acceptată, împărtăşită şi ochi care se uitau la noi şi fizionomii, parcă zgîriate cu un cui pe păretele umed şi şterse cu palma, pentru a se încerca în epiderma tencuielii un crochiu deosebit.

Această mizerie, rea şi stagnantă, nu am zărit-o niciodată la creştini. Îi lipseşte şi varul din care să se spoiască zidul, lipseşte găleata, lipseşte bidineaua, lipseşte un bob de sămînţă, de pus în pămîntul bătăturii, lipseşte doniţa, perna. Voi sînteţi marii noştri duşmani, populaţie de hîrburi, fără nume ? Voi aveţi acel rafinament satanic, de care ne înfricoşem ? Voi sînteţi sugrumătorii noştri, milionarii şi miliardarii uniţi în ideea de a birui şi în rîvna neobosită de-a ne stinge ? Voi sînteţi adversarii naţionalismului integral ? Pe voi vă aruncă băieţii din trenuri şi vă ciomăgesc pe uliţi ? Împotriva voastră ies atîta proză şi arme spirituale la iveală ? Pi tine, Iţăc, ti-o tîrnuit de barbă un student ? Măi Arum, tu eşti personajul din discursurile incendiare ale unui profesor ? Şi tu, Rifcă, eşti osîndită şi vei purta de-a pururi păcatul, că te-ai supus şi tu oarbei naturi şi că ai rămas într-o seară de oribil entuziasm, borţoasă ?

1930

SĂRACUL ISRAEL !

Israel, tu nu ai dreptul să rîvnești, căci te înmulțești și copiii tăi vor fi urmăriți de mine peste tot locul. Dacă-i naști, ascunde-i în pivnițe și unghere, răsfățați în lumea gîngăniei și a guzganilor. Să nu-mi spurce lumina zilei cu ochii lor și să nu-mi otrăvească văzduhul, în care vreau să răsuflu liniștit. Lumina e-a mea și tot al meu și aerul este. Ah ! de ce n-aș împunge ochii pruncilor tăi cu acul și nu i-aș crăpa cu o lamă de briceag ? Ceară-mi apă ca să le dau mocirlă, și scut ca să le dau bici, și miere ca să le dau lătură cu sînge.

Tu ai în cocoașă cinci mii de ani cunoscuți și nu ai voit să mori nici pe Nil, nici pe Iordan ci, dimpotrivă, ai întinerit mereu la anotimp și ai sărit, ca o minge, cu atît mai sus cu cît mai răspicat te-am trîntit de pămînt. Am ucis unul și au ieșit zece din cenușa lui, am înecat o sută și s-au întors din valuri o mie, ai fost o ceată și ai ajuns un popor și cînd am vroit să-i sugrum pe-acest unul singur au înviat subt strîngerea biruinței mele o sută de popoare. La ce-mi servește biruința, dacă rămîn în cele din urmă biruit ?

Eu stam pitit într-o vizunie, la rădăcina unui copac și tu te mișcai pe mare ca un diavol, strămutînd roade și marfă de-a lungul pămîntului mărginit cu apă. Tu scriai și puteai citi. Din semnele degetelor și ale mîinii

ți-ai făcut slove și le-ai pus la rînd și pe cînd numai șacalul și pantera cutezau să-și lase urmele pe țărîna moale a pustietății, tu cel dintîi ai mîzgălit cu bățul rupt dintr-un măslin vîrsta ivirii tale pe spinarea continentului sculat din ocean ca un bivol de piatră.

Avram, cel ce vinde gazete și se scarpină de păduchi într-un gang din bulevard, e cam nebun. L-au gonit o zi întreagă cu bolovani băieții și sfîrșit de oboseală face spume la buze, răzimat pe un cot în beton ; el are cinci mii de ani în pielea lui de geamantan și a vorbit cu Dumnezeu de cîteva ori. Uite-l, ca Iov s-a strecurat din gunoi, printre cîini. Un cîine mîncat de rîie stă lîngă el, neputînd să șadă de bube, neputînd să umble de zgîrciuri scurte. Ticălosul și pe Iov l-a speculat. El nu are numai regi și împărați și profeți în neamul lui : el și-a asigurat pe cel mai pedepsit și dezgustător dintre oameni. Unul a cîntat pe coarde, unul a zidit cetatea și templul cu porțile de aur, unul a lovit în stîncă izvorul și celălalt a făcut viermi de viu pe un maidan. Israel, tu te-ai fălit și cu Rotchild, și cu Spinoza, și cu vînzătorul de ziare, Avram ! Puterea ta voită, și în mărire și în micșorare, m-a înspăimîntat.

Iată cerșetoarea bătrînă, cu o jumătate de ochi în bătaia felinarului și cu un ochi stins întreg. Ea nu știe în ce fel de jidovească să ceară și se îndoiește — sînt creștin ori iudeu ? — și-mi face o șoaptă fără grai. Ea nu poate să semene cu muma mea. Ea nu are pîntec, în care să fie purtat cinstit și nici sîn la care să se fi adăpat cu lapte adevărat altceva decît o caricatură. Nu o ajutați că minte. Ea nu e nici femeie, nici bătrînă, nici chioară, nici săracă. S-a deghizat în zdrențe, ca să ne fure mila. Vino-ncoace, babă de tea-

tru, să-ți înfig mîinile-n cîlți și să te dau cu capul de zid.

Israel, tu minți în toate felurile. Minți cînd te-ai născut aci, pentru că tu te naști într-un singur loc, care nu-i nicăieri decît acolo unde te gîndești. Minți cînd îți iubești țara și minți cînd îți aduci aminte de ea, după ce te silesc să fugi. Minți cînd cînți în streinătăți ca la noi, minți cînd vorbești acolo limba mea. Minți cînd o citești și minți cînd o scrii. In tot ce faci rămîne ceva nefăcut de tot — și dacă mori apărînd țara în care te-ai iscat, mori cu rezervă mintală și te duci cu ea în lumea de apoi. Sceleratule! ai făcut și spitale și așezăminte de binefacere, tot ca să mă amăgești. Medicii tăi mă caută, ca să mă inducă în eroare și pentru același cuvînt mă și tămăduiesc. Medicamentele tale sînt curse, în care nu eu am să cad și bunătatea ta e cea mai sinistră scamatorie căreia mă supui, ca să mă batjocorești. Cu banii tăi mi-ai ajutat școlarii: era o datorie; însă, pentru că ți-ai făcut-o, scopul tău îl cunosc: ai voit să mă minți. Cînd mă urăști mă revolți și cînd mă iubești mă jignești: nu ai voie la ură și ești în dragoste suspect.

Israel, ai avut un bogătaș obrazic, care și-a lăsat rudele muritoare de foame și averea lui impertinentă a dat-o unei Academii. El a socotit că ne păcălește și în ceasul morții și că eu n-o să pricep la ce se gîndise. Ar fi voit să dăm numele lui unei străzi dintr-o mahala. Și păcăleala lui a mers atît de departe, că singur s-a păcălit. Am făcut ce trebuia cu zecile lui de milioane și cu amintirea lui. La mine acasă fac ce vreau.

Israel! Israel! Ești nesuferit la bunăvoință și criminal la indiferență. Dacă plătești impozite, o faci cu socoteală; dacă nu le plătești, ești sedițios. N-ai declarat nimic la vamă? Ești un contrabandist. Ai declarat? Ți-a fost frică. Plătești șperț; ne corupi. Refuzi șperțul: unde moaș-ta te găsești? Merge firma bine: jos! Dai faliment: te contrafaci. Îți arde casa: i-ai pus foc. Ai ars în incendiu: așa ți-a trebuit. Și n-ai primit măcar instituția noastră, să ne scoatem pălăria cînd se ivește dricul tău, tras de cai cu poale negre: trebuie să trecem pe lîngă tine cu pălăria în cap. Poate că s-ar fi rostit atunci un prilej, să-mi scape și pentru tine o părere de rău și să zic din greșeală: «Săracu Israel!»

1930

RADIOFONIA

Pe cînd «conferențiam», cum se zice la Postul București, un binevoitor amator de radio, atent al programului, ne întreba de ce dasem seriei noastre de conferințe săptămînale titlul de «Cronica modei».

Lumea croitoreselor luase titlul în serios și în fiece marți seara, premierele voiau să asculte, cu inima strînsă și cu un carnet de buzunar pe genunchi, revelațiile ultimelor modele, încercate la Paris și Londra, transmise pe calea aerului cu ajutorul manechinului verbal, pînă la croitoreasă acasă.

Însuși domnul care ne-a scris să se îmbrace conform ultimelor inspirații ale Apusului și aștepta de vreo șase luni cu niște ștofă în dulap, ca să și-o croiască după indicațiile noastre.

O să explicăm numaidecît sensul acestor conferințe, pentru persoanele care ne-au închipuit cu foarfeca mare la microfon și cu metrul elastic al croitorului, dat pe după ceafă, inventînd jachete, fuste și corsaje. Ne-am grăbit însă pentru că trecea sezonul, să nu-l lăsăm pe amatorul nostru cu ștofa împachetată și i-am dat un model, care se poate executa pe nevăzute și cu siguranța că se potrivește, fără greutate, la orișice măsură.

Modelul pe care l-am recomandat corespondentului nostru și oricui ar fi binevoit să-l aplice, era un așa numit «Costumul rațional universal, pentru bărbat de la optsprezece ani în sus». Se poartă, prin urmare, la toate vîrstele și trebuie să adăogăm că pe orice timp, fiind rațional, universal dar și impermeabil.

S-a observat că ceea ce incomodează mai mult la costumul bărbătesc aparține membrelor părechi, de sus și de jos — și s-a căutat costumul ideal, fără pantaloni și fără mîneci. Un inconvenient în plus, foarte apreciabil în mers, era că la fiece pas făcut corespundea o mișcare paralelă a brațelor, care călcau în aer cu o iuțeală proporțională cu viteza picioarelor. Ștofa de cea mai bună calitate se rodea la subsuori, și mai jos, de unde o cheltuială ce putea să fie evitată. Apoi năravul de a strica trei metri de ștofă scumpă croindu-i cu foarfeca, nici el nu mai putea să dureze, construind sacoul și jiletca. După lungi reflecții, s-a renunțat la mîneci și la pantaloni și s-a obținut costumul universal, pe care l-am recomandat călduros corespondentului nostru.

Acum, dacă modelul ce propunem semăna cu un sac, strîns la gură cu elastic, pe unde să se scoată capul, vina nu era a noastră. În schimb, el producea mari economii. Proprietarul putea să intre în el și să iasă din el după voie.

Intenția noastră sinceră era însă alta. Am fi propus corespondentului nostru să nu se mai îmbrace deloc, căci sosiseră căldurile ; să stea acasă pînă în octombrie, cînd făgăduiam să-i aducem un model și mai nou, cu alte modificări higienice, în formă de termos cu capac, pentru iarnă.

De ce ne-am intitulat însă conferința noastră săptămînală : «Cronica modei» ? Cineva s-ar grăbi să răspundă : foarte simplu — și ar urma o lămurire. Ne dăm seama însă, con-

strînși de întrebarea corespondentului nostru, că lucrul nu-i așa de simplu; ba, că ar fi destul de complicat. Cînd domnul director al programelor de acum doi ani a voit să-și distribuie materiile săptăminale, ne-a întrebat:

— Domnule, n-ai vrea dumneata să faci cronica literară?

— De ce vă adresați tocmai mie? l-am întrebat.

— Pentru că faci... literatură.

— Tocmai asta trebuie să mă împiedice, am răspuns. Un literat trebuie să facă literatură, nu cronică. Și am propus: adresați-vă unui croitor. Un croitor poate să facă o mai bună cronică literară, decît un literat.

Domnul director al programelor a stat puțin și s-a gîndit.

— Atunci dumneata ce cronică faci?

— Eu o să fac «Cronica modei», i-am răspuns. Croitoria intră în competința unui literat. Apoi, să vă fac o confidență, domnule director: mie îmi place moda mai mult decît literatura.

— Nu se poate, domnule, a răspuns directorul. Literatura e ceva cultural, intelectual, artistic... E o crimă să-ți placă mai mult moda decît literatura.

— Domnule director! Credeți dumneavoastră că o poezie e mai frumoasă decît o pălărie?

Directorul rămase pe gînduri. Își cumpărase tocmai o pălărie foarte frumoasă — și începuse să ezite între pălărie și o poezie.

— Nu vedeți ce panglică are? am apăsat noi. Și am adaos: Nu vă place dumneavoastră mai mult o pereche de pantofi bine croiți decît o școală literară? Ia uitați-vă ce bine vă vin!

Directorul, măgulit, a înțeles.

— Și în modă, știți, intră și literatura, care e numai o parte și nu cea mai mare, din modă. N-ați văzut dumneavoastră scriitori care nici habar n-au cum se scrie, devenind într-o zi unanimi, ca fusta scurtă, și dispărînd iarăși într-o zi, ca pantoful cu baretă? Credeți, domnule director, că se petrece vreodată ceva, care să nu intre în modă?... De unde!... Totul este o modalitate de modă și nimic nu scapă capriciului și dorinței de schimbare, care guvernează toată moda. Între fata care revendică drepturi bărbătești pentru sexul zis slab, indiferent la ele, și între fata care își cumpără un șirag de mărgele și o poșetă, nu e decît o diferență de la mai urît la mai frumos. Una cochetează cu mustățile proprii, ce încep să i se ivească la colțul gurii, și alta vrea să ispitească mustața neagră, a bărbatului, pe care vrea să-l ia de bărbat, sau, pur și simplu, să se gătească. În cronica noastră de modă o să găsim, domnule director, de toate: moda se confundă cu viața. Tot ce interesează viața interesează și moda. Ne-am înțeles?

— Ne-am înțeles, a răspuns domnul director al programelor.

Fiindcă vorbim de lucruri interioare, înainte de a părăsi secretele postului de radiofonie, să-mi dați voie să vă descriu ceva din acest local misterios, de unde n-apuci să spui o vorbă, că se și aude la o mie de kilometri. Întîia oară cînd am văzut pe ferăstruica din fața noastră, a camerei de unde citeam, pe un confrate recitînd nițel cam dramatic și dînd din mîini singur dinaintea microfonului, ne-a umflat rîsul. Spectacol mai amuzant nici nu se putea. Un domn sau o doamnă se așază, colea, pe scaun, cu gura spre miazăzi, ca un hoge în balconul unei geamii. Figura vorbitorului are o gravitate care mai sporește ridicolul cu o nuanță. Ca și cum s-ar lupta cu

cineva în vis, el are aerul că nu știe nici ce face nici ce grăiește, posomorît și melancolic.

Cînd ne-am găsit și noi pentru întîia oară în această situație comică de conferențiar, am examinat localul în care trebuia să citim peste cîteva minute. Nu știam pe unde se aude.

— E ceva ascuns în părete sau în covor, ne-am zis.

Pe masă se afla un pahar cu apă, de care se feresc toți conferențiarii, de teamă că a mai băut din el conferențiarul precedent. Cred că nu se aude prin pahar, te gîndești.

— Domnule director general, am îndrăznit să întrebăm o dată. Pe unde se aude ?

— Cum ? Pe unde se aude ? s-a mirat directorul general.

— Vreau să spui că dacă citim, pe unde ni se duce vocea ?

— Pe undele telefoniei fără fir...

— Am înțeles. Vreau să zic pe unde *iese* vocea mea ? Nu văd nici un colț potrivit. Cînd cumpăr un berbec de bumbac, știu de unde să-l strîng ca să zbiere : are o răsuflătoare cu burduf. Aici, am strîns de scaun, de masă, am apăsat cu piciorul peste tot, am pipăit păreții și n-am simțit nimic. Pe unde se duce vocea mea, de-aici, în aparatul răbdătorilor amatori care — ca să zic așa — mă ascultă ?

Domnul director general ne arată atunci cu degetul un capac de cutie farmaceutică, legănat în vîrful unui lanț :

— Pe aici. Ăsta e microfonul. Fără ăsta n-ar auzi nimeni nimic.

Așa e radiofonia ; așa e caracterul ei : te transmite o cutie și te aude o lampă dintr-o ladă, care te repetă. În radiofonie, lămpile și cutiile vorbesc. Vă închipuiți ce s-ar fi întîmplat la un bal din Tuilleries, dacă într-o seară de dans luminările s-ar fi apucat să cînte. Vă

închipuiți cum v-ați simți chiar dumneavoastră, care v-ați deprins cu mobilierul cuvîntător, dacă ziua, în nămiaza mare, s-ar porni să țîe mătura un discurs și să cînte o părechie de galoși.

Imperiul radiofoniei împarte suflet obiectelor încleiate și bătute în cuie, dă glas cărămizilor și pune tavanul să reciteze epigrame și să nu se mai mire nimeni. Vorbirea dobitoacelor lui La Fontaine era floare la ureche.

Totuși radiofoniștii nu sînt încă mulțumiți. Un brav ofițer la pensie argumenta odată, de curînd, că nu-i place nici un aparat, din pricină că toți inginerii constructori de aparate sînt niște proști. El a încercat cu aparatul să audă ce se petrece în casa de alături, a învîrtit toate robinetele, toți condensatorii, a întors aparatul cu antena spre vecin și degeaba ! El n-a auzit decît tot postul din București, tot Viena, tot Pesta și tot Milano...

Raționamentul pensionarului era cît se poate de exact :

— Cum, adică ? spunea el. Poți să mă faci să aud Roma și nu poți să mă pui în situație să aud cînd se ceartă văru-meu cu nevastă-sa ? Nu vezi că radiofoniștii dumneavoastră sînt niște imbecili ?

Se putea răspunde că dacă e vorba să vrei să asiști la păruiala unor soți cumsecade, care s-au luat din dragoste, e destul să deschizi fereastra. De ce să te mai încarci cu scule, cu acumulatori, cu baterii ?

— Perfect ne-a răspuns domnul pensionar, dar am interesul ca vecinii să nu mă vadă, căci altfel nu m-aș fi apucat de radiofonie...

Așa încît să nu ne mirăm dacă în curînd vom auzi că s-a brevetat un aparat care să permită oricui să intre nevăzut, cu urechile lui, în orice casă îi va plăcea, participînd la

toate surprizele acestui gen perfecţionat de radiofonie.

Pensionarul nostru studiază de cîţiva ani de zile problema din acest punct de vedere. A cumpărat cleşte, ciocan, cuie, glaspapir, sîrmă, cositor pentru lipit — şi o grămadă de cărţi din care a învăţat întîi cum să lipească şi apoi cum să dezlipească. Cu toate că lipitura de cositor i-a dat bune rezultate, bătrînul amator a ajuns la concluzia că nimic nu poate lipi ca papul, inventînd astfel lipitura la rece, ca la timbrele poştale şi la plicuri : lingi un colţ, apeşi cu degetul şi s-a lipit (vorba vine !).

— Dar ce faci, l-am întrebat, cu atîta fir de sîrmă, într-o chestiune fără fir ?

— Crezi dumneata ce se spune ? răspunde bătrînul amator. Te iei după ingineri ? În nici un meşteşug nu-i nevoie de atîta sîrmă. Ai desfăcut dumneata vreodată o bobină de self ? Ştii dumneata ce am găsit eu într-o bobină ? Atîta sîrmă înfăşurată cîţi kilometri sînt de-aici pînă la Viena. Cum vrei atunci să n-auzi Viena la aparat ? Eu fac un self de douăzeci şi cinci metri, cîtă distanţă e de la mine la magistratul de peste drum şi îl aud... Ai înţeles ?

Acestea pot face parte din noile idei ale radiofoniei. Într-un articol viitor vom face descrierea minuţioasă a aparatului bătrînului nostru amator, chemat să revoluţioneze ştiinţa, pentru o jumătate, cel puţin, de veac.

1931

NOUL POST BUCUREŞTI

O seară de vacanţă. Trebuie să o însemnăm pentru senzaţiile de linişte şi tăcere ale studioului din strada Berthelot. Evenimentul e considerabil, ca într-o carieră de orator, răguşit în mijlocul interpelării.

Trebuia să citim la orele 8 şi treizeci. La 8 şi cincisprezece postul tăcuse. Şpicherul anunţa un conferenţiar, fraza i s-a sucit şi microfonul a refuzat să-l servească. Fiind sîmbătă, revine melodia destul de idioată a cantonetei pariziene.

Samedi soir après l'turbin,
L'ouvrier parisien...

«Numerele» programului sosesc, care în auto, care pe jos, după ceasornic. Ele bănuiesc sau nu ştiu că microfonul a plecat la plimbare, dar în speranţa că va binevoi să coboare de pe casă, de printre pisici, s-au prezentat la post... O uşoară emoţie. Ocupaţie militară ? Stare de asediu ? Pe trepte şi în colţuri grupe de soldaţi.

Muzica unui regiment. Perfect ! O să rămîie şi ea în afară de program. Dar instituţia Radio exercită un regim boieresc : ea plăteşte orişicum, de vreme ce numărul din program e de faţă. «E vina noastră», argumentează domnul

Maurer, numărînd bancnotele ca un Wottan delegat cu casieria curentă.

Vina era de fapt a unei lămpi, tocmai de la Otopeni. Uzina de emisiune își pierduse din această pricină banală toată vocea și studioul din București nu putea să intervie decît telefonic. Dealtfel, telefoanele asaltau personalul ca să se informeze, în fiece secundă, de starea magneticului bolnav.

Conferențiarul la care s-a rupt echilibrul undei este domnul profesor Nicorescu, fotografie triplă de Napoleon, de Bjornson și de capuțin. Dintr-un buzunar de piele, situat între inimă și subsuoară, specialistul săpăturilor din Dobrogea, scoate o monedă romană și o peliculă de aur moale cu două boabe aplicate pe fragment. Piesele au ieșit cu lopata din pămîntul dintre Dunăre și Mare. Ce folos ! ele sînt concurate de un inel cu ghioacă, prezintat dintr-un buzunar distrat, de Adrian Maniu. Directorul programului literar a fost mai practic și mai rapid. În loc să dea cu tîrnăcopul în teritoriile lui Ovidiu, el a cumpărat inelul de la un anticar și, evident, l-a plătit de cinci ori mai puțin decît face. Universitatea din Iași e jenată.

Sfertul de oră e consacrat unui limbaj, foarte deosebit de al vînătorilor, dar prezintînd analogii cu goana după cerbi și căprioare. Profesorul universitar, care prin definiție trebuie să aibă monopolul termenilor de arheologie, se vede expropriat de cele mai ascunse obscurități ale fineței științifice de un poet, poetul cu inelul, și de un sculptor, versat cît și partenerii săi în misterele subterane ale civilizațiilor decedate. Noțiunile de get și trac, Mesopotamia, falșificatorii de bani din antichitate și tehnica lor, au pus culoare în absența muzicii și a

undelor amorțite. S-a vorbit de o «terra sigilata» ca despre o ceașcă de ceai și vremea trecu fără să se mai gîndească cineva la program. În studio, orchestra domnului locotenent Bongard izbucni brusc din alămuri.

— Ce s-a întîmplat ? Funcționează Otopenii ?

— *Statu quo.* S-au plictisit executanții și cîntă ca să le treacă.

Domnul Radu Patrulius trebuia să vorbească despre suedezii din Camciatca și meditează în sala pașilor pierduți.

E momentul, poate, să vedem sălile noi ale postului de pornire. În primele zile ale lui februar se va petrece inaugurarea și deplasarea microfoanelor în studiourile construite vara trecută. Plural dezgustător și articol definit infect : cuvîntul «studio» trebuie utilizat numai într-un singur fel, ca umbrela. O făgăduială veche întreținea optimismul conferențiarilor, situați în program la oră tîrzie — și s-a realizat : volumul de aer.

În actuala cabină încă de retorică și de lectură, cititorul, închis, în carceră, cu păretele la ceafă, cu gongul în stînga și cu microfonul la nas, pe la orele 9 seara nu mai găsea nici atît oxigen cît îi trebuia, ca să-și salute decent auditoriul. O ușă capitonată, închisă ermetic într-o cușcă de catifea, un platou scoborît, nici o ventilație și cîteva ore de văzduh consumat înaintea lui, se asociau ca să facă miasma irespirabilă.

În cîteva zile, sforile, sîrmele, conductele, vor intra ca niște șerpi docili în văgăunile și lăcașurile ce le sînt destinate. Perdelele de sac, care separă vechile localuri vor dispărea. Se va duce și țărîna de ciment, de cărămidă și tencuială, care ocupă terenul de aproape doi

ani de zile de sîrguință tăcută și tenace, în conflict permanent cu bugetul.

Și, anul va începe mai vioi și mai sprinten — cu dorința de acum îndrumată, de a îndoi cel puțin puterea postului de emisiune românesc.

1932

TEATRUL RADIOGENIC

Se citesc cu plăcere și cu o curiozitate nouă articolele, mai mult decît obscure, consacrate acestei interesante chestiuni. Toți experimentatorii microfonului, cu titlul de conferențiari, cronicari, recitatori, ne-am dat, cred, seama că tehnica proprie noului mijloc de expresie e mai apropiată de lectura manuscrisului întocmit într-adins pentru microfon decît de improvizație sau de sumara pregătire a unui discurs. De asemeni, literatura suportabilă în lectura mută, pe scaun și fotoliu și chiar în fața publicului văzut, dintr-o sală cu scenă, nu e nici ea fără condiții tolerată de microfon. Noțiunea, cu neputință poate de explicat, devine intuitiv elementară atunci cînd, închis într-o cabină cu o carte și un microfon, antenele personale capătă întindere și sensibilitate.

Orice curs de călătorie, de conducere automobilă și desigur aeronautică, se face, ca să fie înțeles, la căpăstru și volan. Iată pentru ce și în radiofonie opiniile singure interesează, care ies din practică și dintr-o practică repetată. Materia discuției se limitează însă de la sine și solubilitatea ei este cu atît mai problematică și mai dificilă. Probabil că în cîmpul profesiilor intelectuale se găsesc, între advocați, profesori, autori și interpreți de teatru și amatori de radio, mai multe capacități decît trebuiesc,

pentru deslușirea tainei radiogenice, prevăzute într-o măsură mai eficace decît colaboratorii programelor aleși după nume și nu după criteriul inexistent al facultăților speciale, cu o predispoziție concordantă. Dar ele nu vin în atingere cu microfonul, ca să fie determinate către o activitate și o preocupare.

Predispoziția naturală pare evidentă. Căci, după cum o voce este mai potrivită cu expresia microfonică decît alta, fără să putem ști pentru ce — constatăm și atîta tot ; de asemeni, în confuzia în care se amestecă și ricoșează fostele principii și superstiții de teatru, regulii și jumătății de reguli, inexplicabile la o legiferare explicită a principiilor unui program creator radiofonic, este de așteptat ca unii oameni să poarte în temperament sau în instinct, ca albinele, simțul de orientare, materialul deocamdată absent, imponderabil și așteptat, pentru limpezirea presupunerilor, bănuielilor și a lucrului presimțit.

Microfonismul, dacă este permis să dăm un nume problemelor care circulă împrejurul miraculosului aparat, construit ca o cutie de pudră cu un păianjen electric înlăuntru, are nevoie, ca să fie descifrat și pus la îndemîna specialiștilor de producție, de un Champollion. El nu redactează actualmente nici o rubrică, la nici o publicație de radio și toate revistele și cărțile de specialitate, înconjurînd pe departe și totuși cu tenacitate subiectul, demonstrează lipsa unei autorități care trebuie să se mai bucure și de însușirea de a convinge.

Că radiofonia are marile ei capricii și dificultăți, s-a putut vedea și cu prilejul inaugurării de zilele trecute a noului studio al postului București. Atît domnul profesor Gusti, prezidentul Societății de Radiodifuziune, cît și domnul Vîlcovici, ministrul de Comunicații, au

făcut tot ce au putut ca să anime mai mult ca de obicei, de față fiind și majestatea sa regele, auzul auditorilor din țară, de buzele microfonului. Atît cel dintîi, caracterizat de o dicțiune elegant lapidară, cît și cel de al doilea, orator cu miez, n-au izbutit, spre regretul unanim al ascultătorilor, nu din studio, dar din oraș și din țară, să fie înțeleși. De ce ? Pentru că la neajunsul de sonoritate imensă al sălii de studio, încă necapitonată și simțitoare ca un haos necorectat, la zbîrnîitul și unui atom, se adăuga genul de oratorie normală al vorbitorilor. Ambii oratori au tratat subiectul ales pentru împrejurare, ca de la o tribună și ca de la catedră. Microfonul își refuză docilitatea și estropiază cu un irespect fanatic, cea mai frumoasă compoziție retorică, manifestată independent de fanteziile lui. Însuși Bossuet, dacă s-ar face încercarea, și-ar pierde aureola, supusă unui număr de kilowați, în spațiul de douăzeci de metri cubi ai cabinei domnului Iamandi, șpicherul masculin al postului nostru.

Însă răspunsul majestății sale regelui, rostit în aceleași condiții ca și prelegerea domnului profesor și cuvîntarea domnului ministru, a fost perfect înțeles, în amănunte și în general. De ce ? Aici stă toată chestiunea : De ce ? Majestatea sa a vorbit de la o distanță egală de microfon, cu a domnilor oratori și sonoritățile multiplicate ale sălii au fost identice de fiece silabă. Legănarea și jocurile ecourilor permanente au crutat dicțiunea suveranului. Probabil nu numai că vocea regală e mai radiogenică, dar și linia, gramatica verbală, selecțiunea cuvintelor a fost alta. Majestatea sa s-a găsit mai apropiat de gen.

Este atît de adevărată diferența, încît, în calitate de lector al postului, de cîte ori citesc

cîteva din neînsemnatele mele pagini de literatură aproximativă la microfon, sînt adus instinctiv să suprim unele rînduri din text. Şi nu greşesc. Anume rînd, anume frază, indispensabilă în prozodia lecturii cu ochiul şi pînă la un punct chiar în lectura de la tribună, sînt de prisos la microfon, îngreunează, sînt supărătoare. Microfonul cere pauze de intelect sau adaose, care la lectura comună pot să lipsească. Pînă la microfon, ai socotit potrivit un text pe care în cursul lecturii microfonul te constrînge să-l adaptezi bunului plac al lui. Am citit în două şedinţe din urmă şase bucăţi literare, tipărite într-o carte nouă, revăzută tipograficeşte de trei ori. Şi, în cabina de lectură am fost silit, riguros silit, de prezenţa microfonului să dau afară, pe sărite, din şase bucăţi, cel puţin douăzeci şi cinci de rînduri. Am ieşit din studio extrem de interesat de senzaţia nouă, pe care o avusesem şi am verificat acasă dacă frazele suprimate la porunca răstită a diavolului din cutie, erau, cum credeam, cu mult mai proaste decît restul textului tolerat. Nu erau cele mai proaste. Dimpotrivă, unele din ele fuseseră mai puţin proaste decît acelea care-i plăcuseră microfonului mai mult...

Incontestabil, e vorba de o problemă serioasă. Există neapărat o problemă a celei mai particulare şi a singurei producţii particulare microfonice. Cum se dezleagă, e o altă problemă. Poate că repetînd amputările, suprimările şi compresiunile, această operaţie negativă să ducă la dibuirea unui drum ivit dintr-o dată.

E faza de fapt a literaturii de critică şi comentarii, actuală. Din tot ce se va scrie asupra încercărilor făcute în străinătate pentru găsirea unei poteci sau măcar a unui trotuar, aflăm numai cît au fost ele de zadarnice. Toată lumea aleargă după noţiune şi este tot atît de sigur că nimeni din cîţi o caută într-adins nu vor găsi-o, pe cît că noţiunea nici nu se găseşte în locul căutat. Ea caută ca greierele în toată odaia şi greierele nu-i nicăieri...

1932

BULETINUL METEOROLOGIC

Se confundă buletinul cu natura, pretinzîndu-se că buletinul să spuie cu o zi înainte ce-are să se întîmple, ploaie, secetă sau zăpadă, peste douăzeci și patru de ore. Buletinul nu și-a propus niciodată să rezolve asemenea chestiuni de mică gospodărie : prevederile lui merg cu șase luni înainte, cu un an întreg și cu mai mulți. Îmi place cometa, dar îmi displace umezeala.

Căci buletinul e știință, nu bucătărie, cum ar vrea publicul să fie : știință pură, știință înaltă. Ea s-a separat de contingențele mărunte ale călindarului, ca și medicina. Medicina nu e bolnavul. Pentru știință există boli, nu bolnavi, — există ploaie, vînt, îngheț, nu oameni care tremură de frig, nu recolte răscolite și inundate.

Toate științele care merită acest nume colectiv scot în vedere cele două regiuni, a filosofiei și a vieții practice. Într-altfel, știința nu ar mai avea nici o noblețe, noi ne-am face bagajele, ne-am pune cărțile în lăzi, diplomele în buzunar și ne-am strămuta la Poli, punctele ideale ale științei pure.

Treci în revistă cîte științe vrei, și vei constata, în fiecare din ele, dualitatea, un creier și un stomac. Dumneata vrei să știi de la șapte seara cum ai să te îmbraci mîine dimineață la opt, cînd vei ieși din casă. Exagerezi. Doctorul în meteorologie poate foarte bine să capete și el guturai, și totuși știința merge înainte.

Știința izolează principiile, legile și treburile generale din eternitate. Restul nu ne privește, restul este chestiune personală. Băgați-vă în cap, odată pentru todeauna, că știința e făcută pentru oamenii de știință, nu pentru vulg. Eu urmăresc cancerul, de pildă, în bibliotecă. În planșele mele murale vei găsi cea mai splendidă floră anatomică ilustrată a cancerului, care-i o vegetație artistică incomparabilă a celulei. Acum, vrei dumneata, un biet director general de fabrică de carton asfaltat, să te vindec. Să te tai, să te cos, să te deștept și să te pui în picioare. Dumneata ești un egoist feroce : te gîndești la dumneata și nicidecum la știință. Ce-are-a face una cu alta ? Știința mea cu mucii dumitale, intestinul dumitale cu Universitatea ?

Uite, Europa e plină de mari economiști : o literatură, progresiv mai vastă, umple săptămînal rafturile librăriilor. Economia politică are catalogul ei de opere monumentale, de trei sute de pagini. Sute de capodopere noi s-au iscat în cultura generală. Fără economia politică și fără economiști, omenirea, avidă de cugetare, n-ar fi avut parte de ele.

Însemnează asta că Europa n-are dreptul să moară de foame ? Trebuie să se amestece un economist în pîinea de toate zilele și în alimentația omului, prin care, în definitiv, ele sînt transformate pur și simplu în excrement ? Publicul cere economiștilor ceea ce a cerut și de la învățații meteorologi : să prevadă și să precizeze, reducîndu-i la un rol cu totul subaltern. Posibil să avem atît de puțină pricepere pentru noțiunile adevărate ?

Este ca și cum ai cere sociologului să îndrepte societatea. Poftim ! Cu nimicurile se

pot ocupa primăriile, administrația, poliția, nu sociologia. Activitatea noastră se circumscrie în rolul superior pasiv. Un economist, un sociolog, un meteorolog, un astronom pot să primească un salariu însemnat pentru ca prin aplicarea salariului la viață să devie ca un public simțitor la bucătăria vieții. Cu cît va fi mai mare salariul, cu atît însă el se adresează de preferință științei. Căci dacă un om de rînd, un bolnav, un cititor, un individ social, primește două sute de lei pe zi, asta însemnează determinarea strict utilitară a salariului ; pe cînd o sută de mii de lei pe lună, de pildă, pentru astronom, sociolog, sau economist, plătesc știința, ipoteza, abstractul, principiul, generalizarea.

După cum preotul comunică exclusiv cu Dumnezeu, omul de știință se ține în contact exclusiv cu legile și principiile. Ai cerut dumneata mitropolitului să ți-l aducă pe Dumnezeu în București ? Cum vrei să-ți aducă sociologia ordine, disciplină și muncă și cum de vrei să-ți dea economia îndestulare ? A ! știu. Ai vrea dumneata ca Buletinul meu să-ți dea știri zilnice, ca să vezi cum lucrezi, dacă trebuie să-ți acoperi răsadurile cu rogojini sau să tai un șanț împotriva revărsărilor în cîmp. Mai pune-ți pofta-n cui ! Cumpără un barometru, o umbrelă, o păreche de galoși, o manta de cauciuc și, te rog, lasă știința în pace. Dacă te învoiești cu barometrul sau nu, e treaba opticianului și a dumitale.

Medicii s-au ostenit și ei îndeajuns cu voi. Au scris pentru bubele dumitale dulci și pentru umflăturile de la gît, au scris pentru cînd îți curge sînge pe nas, pentru cînd ți se scrîntește piciorul — o carte bună de medicină a familiei. Cumpără și du-o acasă și ia-te după alfabet și, unde nu înțelegi, adaogă pagina de publicitate a ziarelor, care-ți servește o medicină practică făcută pentru dumneata, nu e vorba, că de multe ori și pentru medic. El știe multe, omul de știință, dar confundat în cugetarea științifică și în directive, nu știe ce purgativ să ia el însuși, cînd îl supără încuietoarea — și se informează la bucătăreasă. Bine, știu că sînt și pseudosavanți care-și batjocoresc vocația, ocupîndu-se de oameni mai mult decît de principii și de știință ; aceștia însă pot merita numele de învățați ?

Închipuiască-și cineva că economistul ar contribui la îndestularea publicului, că sociologul ar colabora cu el la bunăstarea generală, că medicul și-ar da partea lui ; știință ar mai face ei sau pomană ? Ar mai avea ei timpul să plutească în seninătăți ? să academizeze ? să facă volume ? să participe la congrese ? să fie însărcinați cu reprezentarea subiectivă a statelor într-un oraș de țară străină, unde se adună oamenii de știință ca să ție discursuri esențiale ?

Rog evitați încîlcirile. Buletinul nu e grindină, știința nu e constipație. Școala e școală și viața e viață. Sociologul vostru e prefectul, economistul vostru e măcelarul, e brutarul, e zarzavagiul. Numărați parale și primiți marfă cîntărită. A ! nu aveți parale ? Asta vrei să spui ?

Vezi, aci încep economia politică, medicina, sociologia, meteorologia și celelalte științe, care fac podoaba civilizației și marea mitologie. Dau rețeta cea mai eficace : faceți-vă economiști, medici, sociologi ; faceți-vă oameni de știință. Și numaidecît încep diplomele, catedrele, observatoarele astronomice, societățile anonime, băncile, consiliile, tantiemele, jetoanele. Nu este așa ? Ziceai că economiștii n-au nici o utilitate socială, sau cam vreai să mă lași să o înțeleg. Sfatul meu, care face să dispară crizele, so-

majul, mizeria, și toate calamitățile fatal legate de lipsa unei specialități științifice, e sfat de economist.

Ai carte? ai parte. Și dacă mai ai și cărți, ai și părți: mai multe. Însă un bun economist se organizează așa ca să i le scrie alții și el numai să le iscălească. În economism, unde nu se poate să nu fie, ca în toate disciplinele așezate, o ierarhie, cartea scrisă de altul, care nici nu trebuie să fie economist, constituie rangul suprem și abolirea definitivă a crizei de numerar.

1932

«BUTOIAȘ»

M-am întîlnit cu doamna Butoiaș. Doamna Butoiaș e doamna Margareta Benderly. Această doamnă e autoarea unui joc de cărți de ghicit... Cu ajutorul lui, orice persoană de intuiție află, cu douăzeci de ani mai devreme, ceea ce i se poate întîmpla cuiva chiar numai peste patru sau cinci ani. Este regretabil că previziunea nu se poate căpăta niciodată în ceea ce te privește personal; din pricină, ca și în literatură sau medicină, că te părăsește obiectivitatea: nu poți fi și judecător și parte. Iată de ce, un maestru devinator, un mare «profesor», magnetizor, hipnotist sau astrolog, nu știe niciodată ce se întîmplă cu pofta lui de mîncare și cu termenul chiriei pe o lună, cunoscînd însă, pînă la perfecția detaliului, evenimentele din viața oricui care nu este el.

Doamna Benderly a făcut mai mulți oameni fericiți decît însuși Goethe, al cărui *Werther* a provocat o cunoscută epidemie de sinucideri. *Cărțile* domniei sale s-au bucurat de o influență binefăcătoare, pe care cărțile, numite volume, sînt departe să o făgăduiască. În cincizeci de cartoane, mi se pare, se cuprindeau destinele încîlcite ale omenirii întregi. Fiecare putea să-și separe firul lui propriu, amestecînd figurile, întinzîndu-le pe o perină și căutînd sensurile, ascunse după o regulă expusă într-o broșură minusculă. Și după ce cartoa-

nele nu mai alunecau bine la amestecat, le stropeai cu talc și li se restabilea facultatea.

Mi se pare că povestirile cele mai încăpătoare sînt viețile trăite. Uimește todeauna, pe lîngă tragedia neștiută și scîrbită de publicitate, prezența, alături de noi, a unor martori muți, pe care viața îi lasă ca niște reprezentanți ai Sfinxului permanent, asistent al timpurilor și al micimii lor. Mă tem de ochiul care mă citește, de intelectul care mă analizează, absent de la rampa de expoziție a criticii și opiniunii și ascuns în mușuroiul fără expresie al unei profesiuni și într-un nume, rostit pe o singură stradă dintr-un cartier sau dintr-un oraș neînsemnat. Mă tem mai ales de el și mă gîndesc numai la el, cînd îmi permit să acopăr cu condeiul hîrtia destinată tiparului unui ziar.

În grosul publicului trăiesc, risipiți prin meșteșuguri. niște oameni care mărturisesc valoarea lui intelectuală și morală, lipsită de fanfaronada și cabotinismul celor mai mulți dintre noi, călușarii minusculi într-o vitrină de gesturi false, de ipocrizii documentare și de prostie mascată cu manuscrise. E, poate, documentul duratei în lumină a poporului românesc și garanție că în vijelia sufletească rădăcinile rezistă și cînd ramurile pădurii se frîng.

Am fost întodeauna emoționat și intimidat în fericita mea plăcere, de scrisoarea unui învățător, magistrat, advocat, ofițer sau preot, trimisă dintr-un tîrg obscur, ca să comunice o idee sau obiecțiune, ca de revelația unei personalități. Cum s-a «format», de pildă, o individualitate la Călărași, la telegraful dintr-o stație sau la o judecătorie situată într-un cîmp de țărani ? Cînd i-a fost cu putință să se adîncească și să se rafineze ? Pretutindeni unde ne duce trenul, motocicleta sau automobilul

în țara românească, am cunoscut cifre intelectuale mai descifrabile și mai tari decît cele care circulă în presă, în politică și pe Calea Victoriei.

Emile Zola întreprinsese povestirea unei familii care degenerează. Se pare că însă nici un romancier nu a studiat, pe proporția subiectului, cum poate să se separe din nămolul omenesc o familie, care a crescut în sus și s-a stabilit pe linia de elită.

Mama Butoiașului era cea mai inteligentă cocoană de șaptezeci de ani cu putință, înzestrată cu un har al vorbelor moldovenești, îndulcit în valoarea lui de o catifelare de pastel. Fumîndu-și țigările subțiate din pricina științelor medicale, ea povestea cu strălucire și exuberanță lucrurile tăcute de prin Botșenii boierești și rîdea cu întreaga ei fostă faimoasă frumusețe, din care licăreau încă ochii și se ivea cochetăria mîinii fine la trecerea cîrlionțului alb al frunții către ureche. N-ai să mă crezi, dacă-ți voi spune că ceasurile mele frumoase au fost cele petrecute seara în societatea acestei cucoane dintr-o generație care se isprăvise demult. În vîrful patului, înconjurat de cărțile și tabacherile cocoanei, sta japonezul Niki, rău, cîrn și capricios, cu labele pe o mătură. Acest cîine afecționa cu deosebire o mătură, devenită proprietatea lui.

Butoiaș cu «duduia Eugenița», sora ei, o frumusețe melancolică și sumbră, și sensibilă în bucuriile ei pînă la suferință, variau bătrînețile biruitoare înfrăgezindu-le cu dialogul de actualitate. Un frate al lor, profesor de franțuzește, murise din dragoste, iar alt frate, Vladimir, advocat într-o provincie moldovenească, făcuse cele mai bune traduceri în versuri din *Les Fleurs du Mal* și se folosea în comentariul

și polemicile intimității de o erudiție excepțională și de inteligența mamei, cu accent bărbătesc. (Dacă-i vor cădea pe masa de lucru aceste însemnări, culeagă de-aci, aristocraticul lui personaj sufletesc, o pojghie de sidef, în care se trezește un vechi reflex.)

Cucoana mare a murit. A murit și fiica ei, duduia Eugenița, cu obrazul palid de fildeș și cu părul ca iasca putredă, roșcov negricios. Murise și Niki și murea o lume de jur împrejurul lor.

Butoiaș evocă anii, zilele și gustul lor stins, într-o administrație de ziar, unde s-a prezentat ca să ia oferte pentru vînzarea caselor ei din București și Constanța... Butoiaș are părul alb al cucoanei și hainele negre. Acum douăzeci de ani aceleași trepte erau suite cu pantofi de atlaz, de o persoană zveltă, îmbrăcată în ștofă de aburi de mătase. Butoiaș a fost prietenă cu Constantin Mille. A murit și Mille...

Doamna Butoiaș «vinde tot» și se strămută la Paris, unde fata ei, care-i un alt început de timp, o așteaptă. Doamna voiește să-i cumpere un fond de comerț, o parfumerie, o librărie și să rămîie acolo unde a murit Briand. A murit și Aristide Briand...

Peste alți douăzeci de ani, cînd...

Pardon !

3 aprilie 1932

CIVILIZAȚIE AMERICANĂ

Statele Unite au dat lumii și automobilele cele mai ieftine, la fabricat inegal, și pe Wilson, autorul celor paisprezece puncte, decedat în paralizie generală, și pe gangsterii virtuților antialcoolice, dar și un gen nou de banditism. La țiganii noștri furtul de copii se făcea din simpatie. În America se răpesc pruncii pentru ca restituirea lor să constituie obiectul unui tribut. Faptul care a impresionat pe europeni în 1932 mai mult, este cel săvîrșit în ființa plăpîndă a copilului aviatorului Lindberg, ilustru în ambele continente, prin isprava lui de zburător peste Ocean.

Actul bandiților indică o stare de spirit și un rezultat al preocupării puritane și exclusiviste ale chinezilor albi din marea republică. Popoare mai puțin etice și cu virtuți legalizate mai puțin, n-au parvenit să mînjească noțiunea de om cu aceeași lipsă de sensibilitate, de dragoste și milă. Făcuse odinioară înconjurul lumii informația că pentru salvarea unui prunc furat din căruciorul lui, însă de o maimuță, de maimuța unui flașnetar, din dragoste maimuțească, umană, care maimuță se suise cu copilul răpit tocmai în vîrful unui monument public înalt, autoritățile orașului american, unde acestea se petreceau, au suspendat circulația și trepidația industrială, pentru ca maimuța să audă de jos vocea și apelul stăpî-

nului ei, flașnetarul. Adevărat sau nu, evenimentul era senzațional. Furtul de către oameni al copilului din casa aviatorului este într-altfel senzațional.

O analiză ar putea să demonstreze că nici familia americană, cu cluburile de femei politice și sociale, foarte versate în viața colectivă și puțin pricepute în viața căminului, nu poate fi dată drept pildă europenilor, îmbîcsiți de tradiții. Casa și familia din mijlocul cărora poate fi scos pe geam cu scara hoților, un copil ridicat din leagăn, fără să simtă părinții, fără să prindă mama de veste, nu comportă nici un elogiu.

Mai sugestiv decît orice considerent este schimbul de bune procedee dintre cetățeni și bandiți, remarcat în toate manifestările vieții americane. Părinții tratează cu briganzii prin briganzi, prin preoți și prin polițiști. Asasinii spirtului și ai dolarului sînt luați confidenți și tovarăși ai bunilor burghezi miliardari. Se plătește prețul sîngelui pînă la centimă, ba se plătește și de două ori. Și după furtul copilului vine jaful, și după jaf vine chiulul... Bandiții au încasat «taxele» dublate și copilul rămîne ostatic. Dacă mai trece o lună de parlamentarism între bandiți și cetățeni reputați cinstiți, li se poate restitui soților un Lindberg inedit și chiar dacă li s-ar da înapoi copilul adevărat, ce șablon mai poate să-i verifice autenticitatea ?

O poliție prezidează la contacturile dintre briganzi și oameni înstăriți, o clasă de miliardari le asistă și le aceptă, mai ales că între bandiți sînt și celebrități ale miliardului. Nu s-ar putea cita în America republicană o vorbă republicană franțuzească : *C'est kif kif ?...*

1932

EPIDEMIA VORBELOR GOALE

Vocabularul nu servește numai expresiunea ideilor. În ceasurile de turburare a noțiunilor și cînd cartea lor, întoarsă de-a-ndoaselea, nu mai poate fi descifrată de fieștecare babă, vocabularul a inventat cu anticipație, ca să poarte, ca o căruță fără pasager, orice marfă i-ar ieși înainte, fie că va duce paie, bolovani sau tărîțe.

E nașterea din nimic și din lirismul aplicat la piață, a vorbelor goale, din fanfaronadă, destinate să ție loc de material și de valoare într-o epocă lipsită de personalități. Fără vina nimănuia imediată și prin simpla împletire a împrejurărilor, fenomenul individualităților se petrece ca și al vocabularului, uneori născîndu-se împrejurări fără oameni și alteori oameni fără împrejurări.

Suis-je né trop tôt ou trop tard ?
Priez pour le pauvre Gaspard...

În timpul războiului, la popoarele blocate, geniul inventatorilor are indecenta îndatorire de a produce drept produs autentic surogatul, și fiecare material, strămutat într-altul, cu ajutorul vocabularului, devine din mazăre cafea și cauciuc din sacîz, după rețeta săracului, inspirat, de cîte ori îi sparge geamurile vîntul, să puie în locul sticlei o bucată de ziar.

Cînd nu mai e în stare de nimic, epoca devine susceptibilă și sentimentală, intră în funcțiune starea sufletească, discursurile și toate puterile negative și de abstracție, tăbărîte pe un trup de națiune dezorientată, colaborează cu sugestia și zvonul la incapacitatea de-a ridica de jos un pietroi și de a-l arunca devale.

Două vorbe fără idei devastează în două direcții activitatea noastră. Una se găsește la litera C din vocabular: *Criza* — iar a doua este *Generația de sacrificiu.* Prima ne împiedică să lucrăm și a doua ne oprește să trăim. Crizei îi corespunde măcar o realitate dintr-alt domeniu decît al finanțelor și al mărfurilor, la care se raportează, o realitate de strictă psihologie activă, chemată să îndrăznească permanenta renovare a spiritului de inițiativă. Toată lumea își încrucișează brațele, convinsă de zvonul urechii că orice început de muncă trebuie să dea un rezultat-fetus, pentru muzeul de experiențe avortate. Singură natura, care știe să batjocorească generos erorile de mentalitate ale oamenilor fascinați de gongorisme, mai muncește și biruie în fiece zi: căsătoriile, pomii, rădăcinile și florile nu și-au oprit fructele intimidate de coarnele omului trîndav, înfricoșat și fără rînză. Și pasările cerului, care nu seamănă nici nu ară, habar nu au de intensificarea efectului unei vorbe.

Am relatat cazul strîngătorilor speriați de vorba care le ciupește auzul, posesori de zeci și sute de milioane de lei, încuiați în firidele băncilor încă existente. Numai un sentiment îi face să zidească niște averi, care cred ei că le aparțin exclusiv, fără oprelisti nici îndatoriri, zăticnind circulația unui bun cu caracter general și comportîndu-se față de el cu o libertate necenzurată. Corectivul acestei stări de psihologie este lăsat neorganizat și la bunăvoința proprietarilor de capitaluri moarte, care la un lacăt mai adaogă un al doilea. Omul de stat, nesugestionat de criză, ar avea un loc unde să-și puie un motor de acțiune. Într-o conferință la radio, domnul Argetoianu a sfătuit pe proprietarii de comori să le dea drumul din temnițe și lăzi: un sfat e o vorbă — oamenii vor acte, actele, de care cu o băgare de seamă infinită le evităm provocarea, lăsîndu-le să se înfiinţeze singure, în dezordinea întîmplării.

Cît privește «Generația de sacrificiu», care însemnează că toată tinerețea, rîvna, sănătatea și speranța contimporanilor războiului trebuiesc osîndite, cu toate viețile noi-născute, la o stare inferioară stării normale de om social, cu dreptul de a se bucura de ora scurtă a satisfacției de a exista, această vorbă goală, umflată din trei vorbe goale înnădite, e masca de rușine a unei obscene incapacități, recunoscută cu anticipație, ineluctabilă și fatală. E o sugestie a gospodarului impotent și cinic și a părintelui nebun, la sinucidere și stîrpire. Această zicătoare sinistră ar trebui pedepsită, înaintea tuturor infracțiunilor, în toți strigoii sau sătuii care o colportează, cu înlănțuirea pe viață de stîncile mării.

1932

FINANŢELE

Fostul raportor al Conversiunii, un literat cunoscut pentru subţirimea firului cugetării şi care, mai puţin împovărat de procese şi de politică, ar fi dus teatrul la o strălucire a comediei româneşti unică, ne povestea alaltăieri un fapt divers al curţii sale cu găini, de la moşie.

În chioşcul de grădină în care intrase să se hodinească, ajungînd la reşedinţa rurală, se afla o găină, o găină de mare rasă şi purtînd un nume ducal, cum se obişnuieşte la păsări, la trandafiri şi la felurile de bucate, presupuse că ies din aristocraţie, după cum aristocraţia iese din Dumnezeu.

Ştiţi cum e chioşcul unei grădini de gospodărie, încăpător pentru o masă mare şi chiar pentru un consiliu dle miniştri, cu o intrare largă şi cu mii de spaţii pătrate între zăbrele fixate cruciş. Văzînd că intră un domn cu ochelari, stăpînul ei şi al moşiei, găina rămase consternată şi, cuprinsă de panică, voi să fugă prin chioşc.

Nimic nu era mai simplu. Găina putea să treacă pe subt picioarele mesei şi să plece pe uşa, pe unde venise proprietarul. Aici intervine însă farmecul naiv şi sugestia complicaţiei, care domină tot atît de puternic pe oameni, ca şi pe găini. Fără paradox, omul se apropie de găină cu atît mai sincer şi mai

intim cu cît e situat la un loc de răspundere mai înalt, adică atunci, cînd, identificîndu-se cu perechea cocoşului, omul politic sau social cade cloşcă.

Găina se puse pe o muncă amănunţită, sleitoare şi gravă, încercînd toate pătratele dintre zăbrele, prin care îi treceau ciocul şi creasta — iar observatorul o urmări cu sentimentul că i se relevează un mare adevăr istoric, pînă ce găina îşi trecu capul prin toate găurile şi îl trase înapoi din fiecare. Între acestea, găina ajunse la uşa chioşcului şi se petrecu fenomenul admirabil că ochiul ei, deprins cu pătrăţelele, ca ochiul omului pe hîrtie liniată cu diagonale şi rubrici, nu putu să vadă uşa, şi găina o luă îndărăt, ca să numere de-a-ndoaselea celulele cu ciocul.

— Nu vezi tu, o, Criton, nici o asemănare între această găină de neam bun şi un mare financiar ?

— Dar cum să nu văd ! ar putea răspunde un cetăţean român contemporan al marii crize şi care, plătind un bir ostentativ, face constatarea că oricît se încasează niciodată nu se ajunge.

Căci, ar putea să adauge birnicul, de la zahăr pînă la automobile, din toate mărfurile create pe loc sau aduse din ţările străine, statul ia la vamă jumătate din valoarea lor şi nemulţumit să le scumpească pînă dincolo de limita suportabilă, mai pune un bir pe cumpărători pentru motivul că au cumpărat, un bir de folosinţă. De pildă, o maşină de produs transport sau articole fabricate plăteşte biruri anuale noi, pînă ce iese din lucru, scumpind fără cîştig pentru nimeni vizibil şi nici pentru stat, şi munca şi marfa şi dreptul elementar de consumaţie a unui produs. Peste aceste biruri se ridică birul fiecărui individ,

un bir pentru că s-a născut, un bir dacă stă cu chirie, un bir dacă și-a făcut o casă, un bir dacă, nerisipindu-și munca, o adună, bir de lux și bir de conomie, statului fiindu-i indiferentă starea morală colectivă și individuală.

Care-i gaura, pe unde se scurg toate aceste averi aduse la matca vistieriei pe rîuri de sudoare? Ea nu e de competința găinii, dar omul de stat îi opune privirea ei voalată de orătanie oarbă.

Expertul domnul Rist nu a stat de banchete și toasturi pentru prosperitatea verbală și cîntată a României, în cele cincisprezece zile pe care le-a petrecut la noi. Raportul domniei sale, neașteptat de veridic, de obiectiv și de clar, a găsit buba nevăzută de ochii financiarilor noștri și ca un medic bun a dat și rețeta de vindecare, extrem de comodă și de simplă, aplicabilă de orice babă din mahala. Pînă la domnul Rist găina noastră politică a căutat o ieșire prin zăbrele și acum a fost pusă dinaintea intrării, pe care poate intra și ieși nu numai o găină, dar toată vaca noastră cu ugerile pline.

Ne temem că găina va proceda ca la conacul literatului care a intrat în chioșc să se odihnească pe un scaun lung, și că, de la domnul Rist, va lua-o îndărăt.

Cineva, care nu s-a ostenit prea mult să inventeze, a luat din străinătate, unde este probabil că se potrivește, o instituție cu totul necunoscută la noi, ca și coropișnițele prăjite în undelemn, foarte gustate în China, unde mandarinii mănîncă șoarecii de vii, ținîndu-i de coadă, după ce i-au înecat, purtați tot așa, cu două degete fine, într-un borcan cu miere. Desigur că umplutura naturală a șoaricilor, care se știe ce conține, căci sînt și pe la noi,

capătă un gust deosibit, nu numai de la miere, dar și de la borcanul, de cea mai pură porțelană autentic chineză.

Noi încă nu consumăm la masa noastră aceste delicatese, dar de vreo zece ani facem, ca englezii, o dată pe an declarații către fisc. Declarația aceasta se deosibește de o declarație englezească prin aceea că Anglia domină lumea de patru sute de ani, pe toate mările și pe ocean și că noi de vreo șaptezeci de ani abia am ieșit de subt protecția acelei mari națiuni de cultură și justiție, care se numește: turcii, cu Bizanțul, cu Fanarul, cu haremul și cu ienicerismul lor. Declarația noastră nu poate să fie niciodată exactă, pentru că o facem noi și pentru că știm cui se adresează, unora ca și noi și cîteodată mai puțin apți și decît noi. Oamenii de finanțe care au introdus-o, s-au jucat de-a profeții, socotind că ceea ce nu a putut să ne dea în cîteva sute de ani creștinismul, căruia i-am ridicat monumente splendide, este în stare să ne inspire Declarația, pe care fiece român o primește, măcar o dată pe an, cu înjurătura națională.

Statul știe, pentru că e al nostru, că declarația e falsă și atunci pentru stabilirea aproximativă a unui adevăr se naște o comisiune, ierarhizată cu o comisiune și mai mare: fiscul spionează pe cetățean, cetățeanul devine un infractor iar agentul fiscal un inchizitor. Fără nici o nevoie, decît prostia financiară, niște oameni liniștiți, care nu sînt mai puțini de optsprezece milioane, s-au transformat în gloate de fantezie, puse să joace psihologii judiciare și teatru ibsenian, după ce cîțiva ani de război au sîngerat cu toții, în trei monarhii deosebite. Din Declarație ies interpretarea, judecata, chichița, frauda — adică acel atom de subiectivitate agitată, care dezechilibrează

viața individului și a societății și care a fost întodeauna pricină de catastrofă.

Supunem asemeni considerații, sugerate de o găină de rasă, personalităților însărcinate cu marile răspunderi ale epocii noastre de ciocniri, explozii și deraieri...

1932

MODĂ ȘI ROMAN

O lună întreagă moda costumului și a preferințelor de aparență este înlăturată de politică. Ne aflăm de cîteva zile în perioada electorală. A mai fost una anul trecut. Să nu ne mirăm, trufandalele și noutățile pariziene au introdus legumele și dulcețurile de sezon și în viața politică, scurtată din ce în ce mai mult, din nefericire, ca și viața pură și simplă.

În politică, moda impune totuși cîteva costume, dacă nu și cîteva măști. Marile podoabe ale epocii se numesc: Criză financiară, Plata salariilor, Plata restanțelor, Împrumuturi, Cuponul, Șomajul — nu mai vorbim de Falimente, care reprezintă varianta macabră și încheierea capitolelor de mai sus. Fără să voim să felicităm cu brutalitate pe descoperitori și inventatori, trebuie să constatăm că meritul restanțelor și al lefurilor neplătite aparține guvernului precedent, autorul integral al acestei inovații.

Se poartă foarte mult ideile și programele, care, cu slabe variante, izvorăsc toate deopotrivă din preocuparea de zi și noapte a bărbaților politici, care țin cu orice sacrificiu să ne facă fericiți, chiar cu prețul sacrificării noastre și împuținării locuitorilor la jumătate. Cînd un bărbat politic nu izbutește dintr-o singură dată să ne facă fericiți, el mai încearcă a doua oară, de trei ori, de patru sau

de cinci ori, pînă ce, dacă tot izbutește, regretă că împrejurările s-au opus. Și mai încearcă încă o dată.

Este și asta o fericire că problema fericirii obștești atrage și reține încordată atenția lumii politice. Ce s-ar face, într-adevăr, un popor, dacă n-ar păstra măcar convingerea că fericirea lui e discutată, că dă naștere la controversă : care ar fi, adică, fericirea lui cea mai potrivită ; că provoacă discursuri, polemici și conferințe. Dar este ceva mai mult : făuritorii amatori de fericire se îmbulzesc, care din ei să ne facă mai repede, dacă nu fericiți cel puțin bucuroși, veseli, amuzați, ceea ce tot un fel de fericire este.

Formulele sînt numeroase. Un popor poate deveni fericit în feluri tot atît de variate cîte sînt și felurile de mîntuire a sufletului : mîntuire ortodoxă, mîntuire catolică, mîntuire luterană sau calvinească, mahomedană, budistă. E interesant de totalizat că fiecare din aceste mîntuiri duce într-adevăr la mîntuire. Poți deveni fericit călătorind de două ori pe an și vizitînd Europa sau consumînd icre negre și stridii cu vin de Bordeaux, tot așa cum devii fericit mîncînd mămăligă cu ceapă și usturoi : totul atîrnă nu de fizic și de satisfacțiile lui, ci de unghiul moral în care cuprinzi caviarul și funia de ceapă. Ba cei care preferă dintr-o dureroasă necesitate icrele negre mămăligii, sînt cu toții de acord că mălaiul e mai sănătos și că omul cu o singură cămașă de cînepă în spinarea lui are dreptul să fie invidiat de proprietarii a două sute de cămăși de mătase.

Unii au preferat să aibă zece milioane venit anual, decît să n-aibă nimic. Să nu-i pizmuim : ei sînt niște victime, silite să locuiască în cinzeci de camere în loc de trei și să numere cît produce un pol, dacă e dat împrumut cu

trei poli dobîndă. Nici nu se poate situație mai grea, și suferințele unui miliardar, aristocratice și rafinate, nu se pot cunoaște, în miile lor de nuanțe și de ramificații, de o sensibilitate aproape maladivă.

De aceea, oamenii într-adevăr politici sînt partizanii unei fericiri curate, abstracte, pur sufletești, căznindu-se să scutească pe cetățeni nu numai de calamitățile milionului dar și ale francului izolat. Așa că, în principiu, în fața omului-milion, istovit de chinuri, se ridică ființa puternică și ideală a omului-mămăligă și a omului-ceapă.

În politică, totuși, moda imediată și ineluctabilă este a omului cu aripi. Un partizan dintr-un partid politic simte subit că-i cresc aripi la redingotă și-i vine să zboare — și zboară într-alt partid. S-a vorbit despre un dar pe care l-ar avea anumiți oameni de-a pluti în aer și care se numește cu o vorbă ocultă, *levitațiune*. Există, desigur, levitațiune, dacă nu la oameni, în orice caz la planeți, plutitori în aer, fără să se prea știe cum, însă bănuindu-se prezența gravitației, adică a unei atracții. Această atracție se operează la alegători și în special la aleșii lor probabili, atunci cînd un partid politic se apropie de putere sau este de putere. Zborul, întîi planat și subit scoborîtor, animează atunci pe cetățeni, și un mare număr de adversari se convertesc într-o singură noapte la noua religie de membri. Sîntem într-o epocă de aripi și unele aripi sînt împărechiate cîte șase și opt, ca la heruvimi. Singurul inconvenient al trecerii dintr-o colivie într-alta este că pe măsura zborului se modifică și penele și culoarea, mierla se face porumbiel, porumbielul se face cioară, cioara se face gaiță și gaița papagal. Fenomenul contrazice însă clasificările științifice și zburăto-

rul politic sfîrşeşte prin a se înfăţişa după o schemă descompusă, cu cioc de mierlă, la cap de papagal şi cu laba de raţă, la coadă de cioară.

E un roman care poate să fie povestit o dată pe săptămînă, o sută de ani.

1932

PARLAMENTUL TOTAL

Ultimele alegeri au pus în evidenţă o elită politică, pe care o simţeai desigur, dar încă nu ajunseseşi să o bănuieşti. Patru mii de candidaţi au cerut voturile pentru Cameră, ale corpului electoral, ceea ce este îmbucurător.

Patru mii de oameni de bunăvoinţă şi de sacrificiu, în nişte ceasuri grele, cînd jertfele a trei sute de reprezentanţi ai naţiunii nu sînt suficiente ca să mîntuiască ţara de nevoi, au lăsat orice stupidă ruşine de o parte şi s-au luptat pentru un mandat, voind să facă din România un Paradis şi din criză o fostă glumă de prost-gust. Patru mii de inteligenţe — o elită demnă de un mare imperiu academic — s-au deplasat cu constelaţii şi aderenţele lor din profesiuni variate, ca să lumineze cu fulgere noi cupola ateneului politic, situat între hala de peşte, apropiată de cap, şi reşedinţa altui cap, al bisericii autocefale, cap cu nimb şi cu barbă. Va să zică, nu stăm chiar atît de rău în privinţa grijilor publice, dacă patru mii din cei mai buni dintre noi se gîndesc la ele cu atîta seriozitate, încît riscă o campanie electorală şi durerea de-a fi eventual aleşi.

A ! Se va putea răspunde, negreşit cu ironia obişnuită, că un mandat de domn deputat reprezintă treizeci de mii de lei pe lună, care nu sînt de dispreţuit pe nişte timpuri de şomaj, cînd un inginer e angajat în serviciile

publice cu un salariu de două mii opt sute de lei pe lună, echivalent cu apuntamentele unui brav sergent de stradă neplătit. Se va insinua că la un fix de treizeci de mii lei lunar, cum se zice în reprezentanțele de cauciucuri și piese de automobil, se adaogă cu titlu de comisioane, venituri de căldărușă, de sorcovă și de colind, un deputat funcționînd în anumite cazuri nu numai în Parlament, dar și pe la autorități ca să înlesnească viața penibilă a unui specialist în spirt și să obție o furnitură indispensabilă pentru stat din partea devotamentului unui consorțiu de fabricanți. Hotelul, clubul, localul de noapte costă mult pe un deputat, vigilent la toate orele cadranului și pretutindeni în anchetarea relelor de care suferă și consumatorul și ghitaristul și dansatoarea maghiară sau creolă în cuprinsul statului nostru. Gurile, din natura cărora face parte trăncăneala, au altceva de făcut decît să calomnieze activitatea în Capitală a gînditorilor noștri politici ?

România e, orice s-ar zice, o țară fericită, deprinsă cu fertilitățile uriașe ale porumbului dinte-de-cal și care se explică prin numărul boabelor și numărul gărgărițelor curente. În politică se transpune, pur și simplu, belșugul din cereale. Țara aștepta o singură energie, una, ca să-i puie oasele scrîntite la loc, și iată că ies din marele necunoscut patru mii de valori ca să o înzdrăvenească. Cu atîția medici, boala e floare la ureche.

Patru mii, va să zică, de specialiști, patru mii de miniștri — cine e deputat și nu pleacă din cătunul lui cu aspirația napoleoniană de-a pune mîna, pe lîngă un jeț de orator, pe un portofoliu ? Patru mii de conducători, de mari directori, și cînd urgentele și inflexibilele cerințe ale epocii vor porunci, patru mii de dictatori, deopotrivă idealiști, dezinteresați și profetici. Patru mii de mîini de fier, cu cîte un deget, poate că, din cînd în cînd, de tinichea sau de bumbac — n-are aface ! avem de unde alege — dar metalice în majoritatea falangelor determinate să ție cîrma solid în mijlocul pălmii.

Plecați-vă fruntea în țărînă, voi cei care v-ați îndoit că ați avea chiar un număr cu mult mai mic de soli ai destinelor colective. Ați greșit ! Oamenii voștri mari umblă pe toate potecile și în fiecare mahala vi s-a născut un om de stat. Ba se pare că nu mai este familie, care să fie lipsită în sînul ei de un om politic, aparținînd unuia din cele douăzeci și cinci de partide în ființă, pentru multipla și rapida îndreptare a lucrurilor obștești.

Alegerile practicate după normele legii au devenit inutile. Deputații se aleg singuri din neghină și un număr de patru mii nici nu este într-o privință atît de vast. La Termopile, pe un loc cît ieșirea din dos a mitropoliei, erau zece mii și la Praga au făcut gimnastică suedeză anul acesta cincizeci de mii de atleți în tricou și papuci. Ba patru mii ar fi cam atîți cîți ne-ar trebui și vreo cincizeci de mandatari de județ nici nu sînt mulți ; ar trebui vreo douăzeci și cinci de mii de deputați, ca să meargă chestiile bine. Adăugînd patru sute cincizeci de miniștri ar fi o socoteală și bugetul s-ar putea distribui amical între miniștri. V-ați gîndit la frumusețea unui Parlament cu patru mii de scaune, aplaudînd cu opt mii de palme, patruzeci și cinci de mii de legi a cîte o mie de legi un ministru ? Patru mii cinci sute de automobile dinaintea Palatului Parlamentar, ce mai cărți poștale ilustrate ?

Se vorbește că legea electorală ar avea lacune profitabile numai pentru unii. Ar fi mo-

mentul bine venit să se facă o lege în care lacunele să fie așa studiate ca să devie profitabile pentru toată lumea. Și cînd va fi gata, să fie imediat înlăturată de un articol unic : „Este deputat pînă la vîrsta de optzeci și cinci de ani și mai tîrziu, tot sufletul bărbătesc născut pe teritoriul statului român, cu privilegiul îndoit pentru sufletele născute la altitudinea Poiana Țapului, de-a se folosi de cîte două deputății, acestea bucurîndu-se paralel și concomitent și de calitatea de senator".

1932

OMUL DE STAT

Oamenii care conduc statele nu sînt și oameni de stat. Indiferent de metode și concepți, omul de stat a comandat în toate timpurile evenimentele, nu s-a plîns de greutatea lor și le-a stăpînit. Din toate categoriile sociale, făcute pentru categorii de funcțiuni, a oamenilor de stat este și cea mai împovărată dar și cea mai complex valoroasă, apropiindu-se cel mai mult de Omul lui Nietzsche, care-i expresia însuși a omului de stat.

Nu e om de stat cine vrea sau acela pe care partidul politic, criteriul de selecțiune și depozitare îl însărcinează cu un departament. Un om politic poate fi ministru, fără să fie om de stat, individualitate care supără pe miniștri, indispune mediocritatea și jignește în mișcările ei, libere de conformitatea cu textele și cu moravurile stabilite.

Oamenii de stat, pe care i-au produs timpurile, din cînd în cînd, și geniul personal, au făcut să sufere veleitățile, ambițiile și prestigiile de fudulie ; au stîrpit sau jenat eminențele de umbră și așa-numitele camarile, compuse din reprezentanții sufletești ai patimilor mici numeroase, care plac cu deosebire poporului, fie că e vulgul de pe vremuri, fie că e alegătorul și suveranul conștient de mai tîrziu. Omul de stat e, prin firea rostului, o personalitate radicală și dificilă.

Ca să scape de omul de stat, democrațiile au fundat partidul politic, stabilind normele de pe care omul de stat se poate strecura accidental la putere. Puterea însemnează putința neîngrădită de a face binele și răul, cu aceeași ușurință, dacă nu și cu aceeași dibăcie. Cînd șeful unui partid este de-a dreptul un om de stat, cum se întîmplă fără voia nimănuia hotărîtă, guvernele create de el se resimt de o prezență sintetică în mijlocul lor sau imediat alături de ele.

S-a presupus că partidul și doctrina lui pot fi o regulă suficientă pentru mecanizarea omului de stat și producerea lui standardizată. Dacă deschidem almanahul unui partid politic, luăm cunoștință de numărul mare de nulități care s-au succedat și cu care partidul a contribuit la guvernarea unei țări, fără să lase altă urmă decît o biografie și o promovare, om cu om, pînă la epitaful, zgîriat pe monument. Se știe ce-i un monument al unui om cu acte aproximative, care nu pot să fie traduse în imagini de piatră sau de grafit: o momîie de material dur, împresurată de alte momîi, simbolice, pentru admirația partizanului inițiat. Orice act inexplicabil în artă, ca și orice viață de acte, atestă mediocritatea lor subt specia duratei.

Mecanizarea omului de stat se obține din angrenajul doctrinei cu legile, regulamentele, arhiva, statistica și registratura. Așa, diversele cariere ministeriale se aseamănă leit unele cu altele, trec se înmulțesc și nu se cunoaște. Omul politic care călătorind printr-un departament și lăsîndu-și portretul și semnătura în efemeridele departamentului, afirmă după ce a demisionat că ar fi făcut mai mult dacă nu ar fi fost împiedicat, nu e un om de stat ci un funcționar ministerial și un om condamnat să fie subaltern. Sînt politici care fac între lumina directă și lumina indirectă, confuzia muștei, prinsă între geamuri și silindu-se să treacă prin sticlă.

Înainte de război, problemele țării noastre mici erau ușoare și ele puteau fi dezlegate lesne de un boier, de un advocat și de un politician, a căruia tărie putea să rezideze în discursuri și improvizații. Cei care cunoșteau numărul redus al oamenilor politici în stare să facă onoare simplului port elegant al servietei cu memorii și rezoluții, s-au temut să încerce cu degetul marea de sînge a războiului. Învinsă, țara cădea în nemernicie ; victorioasă, cum a fost, îi lipseau oamenii de stat. Din războaie nasc virtuțile și reîntinerirea popoarelor, afirmau partizanii războiului. Războiul demoralizează și împuținează tăria caracterului, afirmau ceilalți. Ne luăm răspunderea ! li s-a replicat. Toți cîți și-au luat răspunderea au lichidat, au murit — și a rămas cocoșată subt poveri și nefericită seria de generații care plătesc.

Ca să le flateze și totodată ca să le interzică orice dojană și revendicare, oamenii politici de a zecea mînă le numesc generații de sacrificiu. Nulitatea este astfel justificată cu o vorbă dramatică și fără conținut : Nu ne cereți să putem mai mult ! Aproape de douăzeci de ani lumea trece dintr-o frază într-altă frază și totul începe și sfîrșește cu un logos, rostit de un om politic și scris de un gazetar.

Omului de stat nu-i este indiferentă nefericirea colectivă ; ba, individual, omul de stat știe că suferința cea mare și abjectă, sufe-

rința pîinii, în epoca lui, ar fi un prost certificat pentru gestiunea lui politică. Minimum de drept este dreptul la muncă, dreptul la pîine ; el trebuie asigurat în imperiul unui om de stat. Lamentările sînt egale cu lipsa de respect de sine și de epocă : omul de stat nu geme la răspîntii, arătîndu-și bubele tarei ereditare.

Un fals om de stat a complicat relațiile dintre contribuabil și stat, pînă la situația actuală, disociind pe de o parte elementele contribuției și sporindu-le pe de alta pînă la existența în ghicitori și șarade. Impozitul fix a devenit elastic și gazos, subt cuvînt că așa ne șade bine, și o reputată reformă financiară, pe care un om de stat are curajul să o anuleze cu două linii de condei încrucișate, a fost confecționată cu foarfeca și cu guma de lipit. Omul mediocru care a fost autorul acestui plagiat, s-a bucurat în almanah de titlul prin devaluță, de om de stat.

După război, omul politic a primit în ființa lui devalutarea și degenerescența ambianței — în toată Europa, afară de Italia, unde inițiativele aparțin unui zvîcnitor, și afară de Rusia, unde se experimentează. Conferințele se repetă la scurte intervale în țara lacurilor albastre, și zeci de popoare, reprezentate în majoritate de proști, sînt la cheremul și se încolăcesc după mendrele unei asociații profesionale de treizeci de bancheri. Teama de lepra bancară a infectat totuși pe toți oamenii politici, care în absența cîte unui om de stat cu mintea tare și cu mîna nešovăitoare în fiecare țară, fac zilnice declarații împotriva curentului de răsturnare, pură și simplă, a unei ficțiuni, așteptată de lumea întreagă ca un binefăcător faliment consimțit. Ca să se plătească bancherilor străini cîteva miliarde anual, pentru salvarea fațadei teoretice, statul poate accepta să-și lase populația muritoare de foame ? Omul de stat trage obloanele și refuză...

1932

RĂZBUNAREA

Am găsit pe savantul meu profesor tot atît de vorbăreţ şi de urît pe cît îl cunoşteam, însă îmbătrînit cu douăzeci de ani, în cei doi de cînd nu-l mai văzusem. Aspectul lui de goril în redingotă îl făcuse rău de timpuriu dar corectat, după străduinţe intense, de o dicţiune afectată şi de un joc de scenă menit să dea pocitaniei fiziologice o frumuseţe morală, profesorul putuse răzbi în viaţa socială ca un savant incontrolabil şi în lumea ştiinţei ca un mare crampon laborios. Avar ca un simigiu şi nespălat din avariţie, el suferise în ultimul timp şi o lovitură aproape de creier. Falimentul unei bănci pulveriza «economiile» lui, cifrate la cîteva milioane, însă respectate cu o discreţie tot atît de mută cînd le avea, pe cît deveni de guralivă, după ce le-a pierdut. Pentru întîia oară colegii aflară că fusese bogat, din mărturisirea întîrziată a unui ideal că economiile aveau o destinaţie hotărîtă : înfiinţarea unui institut de fiziologie, construit în vis şi în riguroasă tăcere.

Pentru că nu-l putuse nimeni iubi şi poate că nici muma lui, defunctă pe cînd monstrul se afla în leagăn sau într-o copaie, savantul luă din tinereţe poziţie împotriva oamenilor tineri şi frumoşi. care se iubesc şi petrec, dezvăluind în scrieri şi prelegeri, ca un agent autorizat şi profetic al virtuţilor păzite prin abstinenţă şi onanism, răul de a trăi şi dramaticele încheieri ale existenţei. Posedînd substanţa, savantul îşi căuta satisfacţiile în descurajarea oamenilor şi în combaterea speranţelor şi bucuriilor, făgăduite cîteodată de învăţaţii optimişti. Din catedra, unde îşi instalase statuia de suprem judecător, el formula verdicte şi fulmina cu severitate.

În patru ochi însă cu bolnavul, cu victima adevărată, tangibilă şi definită, atrasă în păienjenişul lui de o nădejde omenească, voluptatea savantului se manifesta întreagă, pînă la spasm. Pe cît era mai frumoasă clienta sau mai armonic construit bărbatul venit să-l viziteze în camera de consultaţii, pe atît sentinţele profesorului se formulau mai definitive şi mai lipsite de apel. Starea sufletească a bolnavului, recomandată cu deosebire psihologiei vindecătoare a medicului, ca un adjuvant decisiv chiar în cazul de incurabilitate, devenea o arenă de circ în care savantul punea să se strîmbe calamităţile şi să urle fiarele morale, rînjite, din cuşca lui secretă, prinse cu măselele de zăbrele. Diagnosticul era rostit în gura mare, repetat cu toată sinceritatea cruzimii şi urmat de configuraţia verbală a evoluţiei şi a consecinţelor. Savantul juca în special scena finalităţilor cu o amploare de mare tragedian, recrutat dintre marile reptile veninoase şi escortat de o puzderie de idei-muşte şi de sugestii-viermi, tăbărîte pe groaza uimită a unui pacient.

Remy de Gourmont spusese, ca un filozof, că de fiece dată actul dragostei ştirbeşte vigoa-

rea și integritatea fizică a bărbatului și se afirmă, pentru analiza de laborator, cu un precipitat patologic în urină — iar Emile Gautier, un strălucit jurnalist, ieșit dintre savanții epocii, scrisese că sudoarea extrasă din pantalonul cu valansienă fină, al dansatoarelor de vals și cadril, și injectată, ucidea un șobolan, confirmînd plăcerea cu toxicitate și arta cu săruri minerale. Știința are, în persoana creatorilor ei, instinctul de ură și aducerile aminte prejorative și eroisme care mențin frăgezimea curiozității după decesul cîte unui organ, în căutarea rămășițelor culese cu eprubeta.

Savantul nostru își concentra senzațiile în frigarea nichelată cu care își străpungea clientela, învîrtind-o încet și hipnotic dinaintea jarului științei. El nu acorda bolnavului nici o circumstanță ușurătoare, dantesc de la cea dintîi pilulă, prescrisă cu un surîs, și infernal de-a lungul unui tratament fără nădejde.

De multe mii de ani, omul slăbește și piere, dar paralel cu îngenuncherea lui succesivă pe marginea unei gropi, reînnoite, i se reînnoiește credința, împotriva unei științe ce știe încă foarte puțin, în putința unei întineriri. El nu poate înțelege, cînd dinții se succed de două ori, că nu ar fi locul să se reproducă pentru a treia oară, niște oase tari, încolțite în mijlocul moale al unui loc de carne și nu exclude renașterea capilară, cînd unghiile renasc, admițînd fără obiecțiune autorizată infinita renovare individuală. Neputînd-o realiza, el o nădăjduiește.

— Dacă eu, pocitania, nu mă pot renaște, nici în forma mea caricaturală și cu masca mea odioasă, nu-mi este indiferent ca alții

să-și poată asigura în folosul lor cel puțin funcțiunea speranței, care-mi jignește mie decepțiile. Rolul meu social e redus la unica mea întristare; savant obiectiv, situat peste durere și suferință, eu trebuie să servesc cu atît mai strict adevărul aparent cu cît proclamarea lui umilește veleitățile anarhice și derutează bruta, care vrea să domine, subt cuvînt că e sănătoasă, biruitoare și estetică.

Dacă n-ar fi fost lumina, care face revelația de fiece zi a lucrului urît și dezechilibrat, dacă viața ar fi fost un mare întuneric, și noi ne-am fi căutat prin el ca gîngăniile oarbe, dar tot atît de însetate de apropiere, ca și cele din viziunea clară și expresivă, și eu din negura așternută pe ochii mei m-aș fi putut împărtăși cu o bucurie, mascat în scufia beznei și cu marginile ei trase peste obraji — obrajii mei vineți de palidități negre — și pînă peste gura mea — gura mea scîlciată ca o încălțăminte de călcăiul amărăciunii.

Cînd eram student, m-au gonit din spital și infirmiera, și spălătoreasa, și sora care punea gheață la cadavrele din autopsie: nici o vîrstă și nici o subalternanță servilă n-au vrut să știe de mine. Colegele mi-au rîs în nas și nu eram numai hidos, dar mă bucuram și de faima de-a fi fost un imbecil hermetic.

Cu prețul unei tenacități posace, de fiece secundă, am parvenit să fiu un mare savant și să neliniștesc elitele profane: nici atunci nu m-au voit nici bucătăreasa nici ademenitoarea ei stăpînă. Ordonanța nepotului meu are cel puțin trecere la fetișcanele rumene și cu forme drepte subt fusta creață, din Miercurea Ciucului. Femeile vor să afle de la mine rețete și secrete și nici una nu are perversitatea de

a mă cunoaște în particular și în afară de medicină. Și rețeta mea la toate cazurile, la toate chinurile, la toate năzuințele e una și aceeași, pentru toate vîrstele și sexele: moartea.

Nu vei muri, ai început să mori încă în ziua cînd te-ai născut și mori în fiece zi...

1932

UN CONGRES

Un congres în București e todeauna bine venit. Din punctul de vedere politic și național, elitele românești pot afirma la fața locului că există în realitatea în care cîteodată elitele străine există mai puțin. Din punctul de vedere geografic, savanții, care nu sînt todeauna prea la curent, pot afla cu ochii lor, pentru corectitudinea corespondenței viitoare, că Bucureștii nu sînt situații nici în Ungaria nici în Bulgaria, cum și-au închipuit nu prea de mult, ci într-o țară care se numește în orice limbă România; ceea ce simplifică serviciul poștal. Dar și din punct de vedere culinar e satisfăcător. Congresele mănîncă bine și des, iar grădinile de vară ale restaurantelor cu grătar pot varia monotonia crizei cu folos.

Ceea ce ignoranța noastră a înțeles însă mai puțin, a fost obiectul ultimului congres internațional, al nouălea, de istoria medicinii. Ce poate fi istoria unei profesiuni sau chiar a unei științe și în special a medicinii, ca să justifice nouă și mai multe congrese? e deci o noțiune, care pare trasă nițeluș de păr. Pentru o plimbare anuală pretextul e bun, dar pentru importanța forțată ce i se dă unei deplasări agreabile din cinci continente către un oraș precis, el ar trebui explicat.

Un congres de medicină, cum sînt congresele pentru anumite infirmități, maladii și cerce-

țări, cancer, tuberculoză, pare să aibă sensul unei Academii, la care se prezintă concluziile de laborator și clinici, în comunicări și discuții. Descoperirile lui Pasteur n-au prea avut nevoie de congrese, dar Pasteur ar fi putut înfățișa descoperirile lui din timpul unui an unui congres, dacă bineînțeles medicii din epocă ar fi stimat în ilustrul savant și mai ales în binefăcătorul popoarelor, obscur cercetător într-o cameră de studiu, mai mult pe un creator de medicină decît pe un veterinar cum a fost Pasteur taxat de contimporanii lui și de facultate. Dar un congres al istoriei medicinii nu ar cam părea egal în importanță cu un congres al acidului boric și al ochiului de sticlă ?

Fericita invenție se pare că e datorită meritelor de osteneală ale domnului doctor Gomoiu, care, cînd se va face socoteala congreselor din ultimii cincisprezece ani de pildă, se va recunoaște fără nici o dificultate că a avut și domnia sa congresul domniei sale și că i s-a acordat o solemnitate prezidată de majestatea sa regele.

Istoria e un lucru care se notează, se scrie și nu se trăiește, constituie un obiect de curiozitate estetică și literară, o anecdotică, amuzantă, ciudată și aventuroasă, și dacă doctorul Cabanès a scris istorie de medicină, nu a făcut-o atît ca medic cît mai cu seamă ca scriitor abil și culegător de vestigii.

În orice caz, e o chestiune care l-a privit pe autor, nu pe medic.

Dar nu se poate spune că acest congres nu și-a căutat motivele de a se găsi în București : vizită la Camera Deputaților, bufet, vizită la Patriarhie, banchet la hotel, vizită la Universitate cu expoziție de specialități farmaceutice, banchete seara la «Pariziana» și un banchet la «Luzana». Și domnul doctor Gomoiu a făcut și un efort mnemotehnic remarcabil vorbind, într-un singur și același discurs, latinește, românește și franțuzește, ca la liturghia duminicii Paștilor, cînd se citește de către un singur diacon un verset în treizeci și două de limbi, cu ortografia de circumstanță. O ușoară nuanță de ridicul căutat caracterizează congresul, care într-una din seri s-a întrunit să se restaureze și la «Vila Karmitz».

După informații exacte, nici vila nici proprietarul ei n-au nici cu medicina nici cu istoria medicinii nici un fel de legătură. Domnul Karmitz e un mare negustor de vată, de Flit, de supozitoare, de injecții, un negustor foarte bogat de bunăseamă și care a contribuit cu o lăudabilă energie la scumpirea fantastică a medicamentelor, dar atît — și originile domniei sale nu sînt nici ele medicale. Amfitrionul, aflăm din ziare că are în jurul vilei un spendid parc amestecat cu literatură, și că parcul are și el un nume «Paradou», ca în Zola. Domnul Karmitz era fiul unui brav vînzător de firimituri de brînză și unt cu căruciorul, prin Bucureștii actualului congres, un brav om roșcovan cu barbișon.

Parcă în toate celea un grăunte de bun-simț delicat și de fereală de a te întinde admirațiilor silite de parvenitism, stă bine și în medicină, și în negoț, și în istorie, dacă istorie a fost.

1932

CALUȘEII

Întîi, gîndește-te limpede dacă e mai bine să pleci sau să rămîi și caută dacă nu cumva dorința de plecare vine cu o nevoie de evadare de dispariție a răspunderilor contractate. Sau dacă nu cumva vrei să pleci, ca să fugi mai puțin de alții și mai mult de tine. Poate că ți-e urît să te găsești în patru ochi cu sufletul tău, care ar avea cuvinte să te mustreze. Vezi, ai făcut tot ce trebuie? Mi se pare că nu. Puțini oameni pot simți mulțumirea smerită că s-au achitat de ceea ce conștiința lor numește o datorie, cu care, bineînțeles, nu e trebuință să te lauzi.

Cunoști și tu, amice, personaje parvenite la treapta guvernării de oameni, fără să fie oameni întregi, jumătăți, sferturi și optimi de oameni, ridicate la fizionomia omului de autoritate pe bășicile de săpun, pe care le suflă cu paiul împrejurarea. Înfricoșate de înălțime, după ce s-au temut o viață întreagă de singurătatea de sine, asemenea personaje călătoresc și poposesc la domiciliu între două orare de tren și două geamantane, pretinzînd că drumul îi informează și-i instruiește, ceea ce este adevărat pentru oamenii neîngroziți de ora examenului secret.

Ritmul și al vieții sedentare e copiat după ghidul de cale ferată. Personajul preferă gospodăriei hotelul și restaurantul, cînd nu poate călători mai departe, clubul și atracțiile frivole însă variate ale străzii. Don Juan se sperie de sine numai la bărbier, în oglindă, unde înfrumusețat de cosmetice știe că la spatele lui stă de pază cu pieptănele în bucla frizată a scîrlionțului, Figaro. El nu poate să-și ia responsabilitatea unei familii; dacă se căsătorește, divorțează și după divorț se recăsătorește. Voiajază... Din pat în pat, din blond în oacheș, cu mersul trenurilor sentimental deschis.

Năravul infidelității e mai adînc decît îl relevă simpla cronică sexuală. E incapacitatea omului de a se opri, nomad și provizoriu în credințe și însuflețiri; incapacitatea credinței, a hotărîrii, a voinței. Omul-muscă este egal satisfăcut că trece din ciubărul cu gunoaie în grădină, zănatic între icoane și oglinzi, atras de miere și împiedicat în drum de un scuipat cleios. El a lichidat familia, care i-a dat născare, vînzîndu-și părinții și frații și lichidînd și prieteniile disciplinate. Ai auzit oare de acea înaltă față bisericească, odihnită acum în sînul lui Abraham; de acel venerabil prelat, care în zece ani i-a făcut unei femei nefericite șapte copii și după zece ani s-a întors la Dumnezeu, ca un erou, izgonind din preajma altarului femeia și copiii? I-ai văzut poate bastarzii prinși de mîna mută și de fusta în zdrențe a maicii lor, cerșind la biserica episcopiei, alungați de sufragiul preasfinției sale. Acești șapte copii trebuie să fie acum niște oameni în plină vîrstă, cu temere de Dumnezeu sau osîndiți pentru tîlhărie. Vlădica și-a trădat jurămîntul pentru o călătorie de plăcere, a trădat și dragostea și omenirea și s-a înecat ca un șoarece în candela lui cu untdelemn aprins.

Dacă rămîi, în loc să pleci, e loc în punctul tău pentru încăperea și a universului, care se strînge pînă la bobul de apă tremurat în vîrful unei frunze. Kant n-a ieșit din mahalaua lui, Fabré nu s-a mișcat de pe maidanul lui din Serignan, Luchian și-a descoperit minunile și vopselele, așteptînd zece ani întins pe paie ca Iov. De patruzeci de ani vișinul dă floare nouă, fructe virginale și umbră încremenită într-un picior. Dacă ești viu și nu ți-e frică, ai cu ce te juca o mie de ani în leagănul tău sufletesc. Fiece lucru începe ceva și fiece gînganie vorbește și povestește. Țărîna ascultă greierii și cerul clipește întreg în buruienile tale. Depărtarea pămîntului nu-ți poate da mai mult decît brazda de care fugi.

Omul visează să schimbe lumea, și nu se poate schimba pe sine ; vrea mai greul și nu încearcă mai ușorul. Crede că dacă pune în locul împăratului un intendent, va fi mai mult bine pentru el, călătorind în forme și neștiind să se caute în adînc. Ce puțină dragoste i-a lăsat sînul supt și părintele care într-o zi de lumină l-a prins în brațe dintr-un pom! Ți se urăște, omule, pentru că nu te uiți nici în sus, nici în jos, nici în tine, impresurat cum ești de ghicitori.

M-am dus în țară și am găsit bătăturile pustii și sterpe. Mă lătrau cîinii flămînzi și se uitau la mine vacile slabe, cu coarnele putrede, cojite. Copiii mișunau în pulbere cu vrăbiile, pîntecoși pe nemîncate, bubați și posomorîți, ca niște filozofi de patru ani, cu căpățîna umflată. Ca să mă vadă bine, se ștergeau de lacrimi și de muci o dată peste toată fața. Maicile lor ședeau în făina de lut a drumului de arșiță, octogenare la douăzeci

de ani. Prin prohabul rupt li se arăta pielea bătrînă, o carne crescută ca un mucigai uscat pe un hoit de strigoi. Trei mărgele pe o sfoară atîrnau pe scîndura pieptului și pe niște boarfe de țîțe.

Copiii din drum au ieșit fără noimă din ele, ca niște șoareci din hîrtie și țoale — și ei au încolțit în vintrele tencuite pe nuiele de oase cu pămînt asudat, fără dragoste, cu o înghițitură și un sughiț. A scuipat bărbatul în humă, a frămîntat cu două degete scoase din mămăligă și s-au făcut copiii : așa cresc troscotul și pirul, fără floare și fără poamă. Era duminică și bărbații erau duși la tîrg în cosciugul cu roate al căruții, trași de gloabe mici uscățive și triste, mai mari puțin decît cîinii, ca să chibzuiască ce domn nou vor alege.

Bătătura înconjura prispa, cu mucavaua ei uzată. Nici o plantă, care trebuiește muncită și udată, nici o floare, nici o legumă, satele păreau spoite cu o bidinea înmuiată în neantul vînăt. După toacă nu fierbea în vatră nimic. Serile ca zilele, erau scunde, lumina scîlciată : a nins mii de veacuri tibișir cenușiu și scrum.

Cine a făcut scoarțele, ulcelele de la muzeu ? Cine urzește peșchirile și fotele ? Cine înflorește cojoacele ? Cine adapă caii ? Dintr-un centru mare pînă la intrarea iadului stins și indiferent acoperit cu stuh și rogojini rupte, sînt numai doisprezece kilometri. Femeile cască, oamenii se întind cu băgare de seamă ca să nu se scrîntească : li se urăște. Mîine-n zori vor pleca în călătorie cu toții ca să slugărească în oraș sau să caște și să se întindă printre ziduri și pe pulbere cu asfalt. Cîte sute de mii de pogoane rămîn acasă, galbene de sămînța și de rădăcina morții ?

Rămîin, nu pleca. Înzdrăvenește-ți bordeiul și dă-l cu var curat. Fă măturoi de bălării, curăță ograda și sapă. Pune cartofi și garoafe, pune busuioc și fasole, omule care vrei să te duci la Paris. Spală, femeie, dichisește-ți casa, ograda și trupul, fă fiertură cu cimbru și leuștean. Pune doi stupi, cinci pomi, cincizeci de semințe și cloșca pe cincisprezece ouă. Și cîntați, oameni buni și proști, învățați a cînta, că nu vă aude de cinci sute de ani nimeni cîntînd, ca și cum ați fi un neam de gînditori, însărcinați să dați dezlegări pentru tainele învățătorului ghebos și a popii.

Rămîi acasă și tu, amice, singur în odaia ta cu cărți sau cu femeia pe care ți-ai ales-o. Pricepeți-vă unii pe alții ca să nu vi se urască. Ca niște furnici, lucrați în toate minutele zilei, cu tragere de inimă, și nu lăsați să vi se închidă ochii de somn cu părere de rău — și nu vă gîndiți că ar putea să fie mai bine, venind binele de afară sau căutîndu-l departe : nu e mai bine decît poate fi în bordeiul tău, nicăieri...

Dar dacă pleci în călătorie nu uita să fii curat, căci în caz de accident, cînd vei fi dus la spital, medicilor și slujitorilor să nu le fie scîrbă de tine.

1932

IMBECILII DE NOI

Între Azuga și Dîrste, de-a lungul liniei ferate, călătorul uimit de fertilitatea bizară a umezelii și pietrei, măsoară din fereastra vagonului înmulțirea vegetației inutile, destinată să acopere cu frunze uriașe golurile kilometrice, paralele cu drumul. Ultima lună politică după această natură întortocheată și floră bombastică.

În octombrie, de obicei ningă, și omul politic, ca și omul vulgar, punea căciulă și blană, ca să-și garanteze cu cea dintîi funcțiunile cerebrale și cu cea de-a doua normala mișcare a picioarelor, aceste două prelungiri ale inimii. Dar octombrie s-a manifestat de astă dată ca o lună de iulie sau august, pricinuind echilibrului o gravă instabilitate. Personalitatea, influențată de aștrii, s-a volatilizat, oamenii se găsesc inexplicabil înjumătățiți, atît e de adevărat că din punctul de vedere al structurii omul se comportă ca o păioasă și este fundamental botanic.

Toată producția intelectuală, economică și financiară, dă de o lună-ncoace și chiar de două, o recoltă abundentă de maculaturi : mii de frunze cu expresie de-o jumătate de ceas se nasc la fiece oră și se gălbejesc în treizeci de minute, naiv primăvăratice și tomnatice în același timp, îmbătrînite în secunda în care s-au ivit, printr-o acțiune de zămislire mon-

struoasă și de morb delicat. Aerul țării e puțin prielnic improvizațiilor de durată, și în afară de sezonul excepțional actual, și el influențează nu numai sămînța selecționată pe teren dar și răsadurile aduse din serele străine, ca să dea rod consistent la București.

Experții de diverse naționalități transplantați în timpul lunii din ierbarul de celebrități etichetate în colecțiile din Geneva, și-au pierdut tonicitatea intelectuală, îndată ce au pus piciorul pe pămîntul Dîmboviței canalizate și, după informații, confruntări și reflexii comparate, au compus un raport fără imaginație și idei, rezultat al delicioaselor noastre fripturi la grătar și al moleșitorului nostru must aromat. Pesimismului inteligenții ei i-au opus un minunat optimism stomacal, afirmînd verbal, după cele scrise și iscălite, că România e o țară ideală, care s-ar putea reface în șapte luni, experții preferînd această cifră curioasă, cifrei pline, de nouă.

E, fără îndoială, ceva de făcut, căruia nici experții noștri, nici ai republicii geneveze, excesiv de complicați, nu-i dau de rost. Dacă n-am fi otrăviți cu economie politică și principii financiare, din care și după o masă copioasă, stropită cu vinurile calde ale Dealului românesc, tot rămîne cîte ceva ca să ne sucească priceperea clară și simplă, toată problema ar fi ușor dezlegată. Dimineața, piețile din București, alimentate de mii de cărute și camionete, din șase județe înconjurătoare, prezintă zilnic o fenomenală expoziție de suculențe și culori, care fac să pălească fructele și florile intelectuale economice, financiare și sociale și pun leul nostru, tratat cu rețete rare, în mare hilaritate. Pătlăgelele roșii, cartofii, strugurii, ardeii și carnea de măclărie, reprezintă o valută biruitoare și o potență demonstrativă.

Nici domnii miniștri, nici domnii experți n-au noțiunea precupețului cu buzunarele de subt burtă, asupra peștelui, legumelor și brînzii, sfiioși să se lanseze în cugetări și originalități care nu fac parte din limbajul reputat elegant și academic. Ideile care n-au fost scrise și tipărite, pe care nu le-a mai învățat nimeni și care n-au constituit obiectul nici unei conferințe internaționale sau cel puțin de comitet interurban, sînt ținute deoparte, neadmise splendidelor banalități.

Astfel, toți specialiștii de greș ai problemei pleacă de la principiul, todeauna trădător, că îmbunătățirea vieții se începe prin suprimarea ei. Cu cît vor fi mai mulți flămînzi, cu atît se vor sătura mai mult, binele universal derivînd din moarte universală. Gospodăria principiului pornește la realizare prin tăieri succesive, întîi de pîini și apoi de guri. Cîțiva ani de micșorări ale salariului sînt urmați de cîțiva ani de diminuări în numărul celor ce primesc un salariu de înfometare, ca în visul cu șapte spice goale și cu șapte vaci slabe, ale unui personaj, care în ceasurile grele naționale se culca în pat și se punea să viseze.

Toți specialiștii se înnămolesc în organizarea mizeriei, care-i desigur mai lesnicioasă decît organizarea belșugului social — și toată bătaia de cap trebuie să ducă, nu la un trai mijlociu suportabil, ci exclusiv la o cifră de buget, la un număr scris cu semne de afiș pe firma statului deficitar. Drept vorbind, o capacitate afară din cale de strălucită, pentru atingerea unui asemenea scop, nu se cere. Și dumneata, și eu, fără să fim investiți cu pergamente esențiale, putem face la fel. Ba noi

am merge și mai departe, nefiind personaje. Am scoate poliția pe stradă și am lua din toate cîte cincizeci la sută. Întîi, am dezbrăca pe fiecare al doilea trecător, lăsînd intact pe unul singur. Ce-ar putea da această operație aplicată unei gloate de șase sute de mii de inși ? Ar da trei sute de mii de sacouri, de pantaloni, de cravate, bretele și încălțăminte — ceea ce în registrul economico-financiar s-ar traduce cu cîte trenuri de materii textile, vă lăsăm să calculați. Fie că am lichida stocul în străinătate, fie că am deschide un bazar de stat, unde locuitorii care vor umbla în ciorapi și în cămașă, vor veni să-și răscumpere fostele costume cu jumătate preț, beneficiul ar fi considerabil. La teatre, în noiembrie, decembrie, ianuarie și februarie am ridica garderoba în cîteva furgoane : marfa în blănuri, în pardesiuri, în basmale de gît, galoși, pălării, bastoane și umbrele, ar fi transformată în lire sterline și în dolari.

Am elabora un plan cincinal, și de la 1932 pînă la 1937 inclusiv am reface finanța, lăsînd lumea, cum cere principiul realizat întreg, în pielea goală, lipsită de combustibil și cu farfuria rece. Poate că după ce vom lua inelele, ceasornicele, dinții de aur și platină din gură, n-ar fi rău să și împușcăm șaptezeci și cinci la sută din aceste animale supărătoare pentru orice bărbat politic, numite consumatori. Cu o populație de șase milioane răspîndită în granițele actuale, cred că putem frînge evenimentele și prezenta un buget excedentar. Totul este să împingem inspirațiile academice ale bărbaților de stat pînă la ultimele consecințe. Va să zică, ne trebuiesc guverne de curaj plin și devotați statului, cu credința crîncenă a pisicii care își mănîncă puii, însă mînați în antropofagie de o idee luminoasă. Cît privește gloria, ea va fi mare pentru cîteva generații. Statul comandînd un monument în serie pentru toate grădinile publice din țară, închinat eroilor și mucenicilor inteligenții marilor bărbați, care au hotărît masacrarea vîrstelor de prisos.

Cu toate acestea, parcă ar fi mai preferabilă o inițiativă menită să creeze mijloace noi de viață decît să le împuțineze pe cele moștenite în neștiință și nedeterminate de enciclopedie, de la proștii de ascendenți. Sîntem o seamă de imbecili care credem că sensul operațiunilor diminutive trebuie întors către operațiuni augmentative, în scopul caraghios de-a provoca nu mizeria obștească dar suprabelșugul general. Probabil că imbecilitatea noastră este cu atît mai evidentă, cu cît noi credem că acest lucru poate să fie făcut posibil.

1932

SĂPTĂMÎNA

Ultimele cincispreze zile, care au urmat cîtorva mai multor altor serii de cîte cincisprezece zile, în același ton, însă mai puțin apăsat, pot să dea o pildă vie despre puterea îndoielilor și a sugestiei. Niciodată temerea mistică, fără explicații, teama de ceva care nu este și care pare să fie, n-a fost mai accentuată ca în ultimele două săptămîni.

Marasm, descurajare, încremenire ; ceva mai mult : o panică aproape pasională. După cum atitudinea culcată aduce somnul, atitudinea speriată anulează inițiativa. Să ne fie iertată judecata, oamenii reputați mari financiari, mari industriași, mari căpitani de afaceri, dau actualmente un examen moral catastrofal și toți își pierd cumpătul prin imitație și prin sinceră maimuțăreală. S-au culcat și-i prinde somnul, și cei care mai au aerul să vorbească, sforăie.

În această vreme, precupețul oltean își vinde coșurile de zarzavat, cucoanele rîd frumos în lumina magnifică a soarelui de noiembrie, tinerii ies de braț și de mijloc pe înserate, toată lumea e bine îmbrăcată și cu gust, și s-au construit o sumedenie de case noi în București. Un prieten absent un an, întors în Capitală, se miră de noile aspecte, pe care noi localnicii n-am avut vreme nici să le înregistrăm.

Din miile de automobile luxuoase care străbat orașul, se dau jos niște domni foarte îngîndurați, afirmînd, în vreme ce sînt serviți cu icre negre la mașină, că suferim de o criză înspăimîntătoare. Domnii cu limuzină și blană răspîndesc neghina ideii de-a lungul brazdelor de asfalt și dacă poartă cu dînșii sămînța neantului și praful ce se alege de lucruri, ascultătorii capătă impresia că sînt adevărate, dat fiindcă domnii cu blană știu ce spun. Cînd nici samurul, nici lutra de Hudson n-ar fi știind limbajul misterelor nedescifrate, cine să le știe mai bine ca ele ?

Să nu ne luăm după domnii cu blană ; ei ne-au mai jucat o farsă, ducînd la faliment vreo cinci mari bănci românești.

Îngrijorarea a făcut ca în ultimele săptămîni să stăm de vorbă cu cîțiva bancheri și negustori. Cuvîntul lor de ordine pueril este că «nu mai facem afaceri» ; adică, nu mai mișcăm din casa noastră o mie de lei. Am suspendat ! Și dacă bancherii nu mai scot bani ca să-i verse în viață — independența juridică le dă acest drept — negustorii și industriașii sau particularii, care au nevoie de bani, ce să creeze venituri, stau și la rîndul lor iau «măsuri», concediind oamenii muncitori și stîrpind activitățile. Domnul cu blană, de la bancă, pornește ceea ce se cheamă un val, un val de nevroză, de adormire, un val de hașiș.

Argumente.

Întîiul argument : Nu se știe ce vine.

S-ar crede că altădată s-a știut. Naivii ar putea să-și închipuie că cineva a fost în stare vreodată să știe ceva și că acum specialiștii și-au pierdut o capacitate de ordinul ghicitoriei, pe care n-au avut-o nicicînd.

Ce ar putea să vie?

Un război, s-ar părea atrași să presupuie unii. Și dacă ar veni un război, la ce ar servi să stai? În 1914, toată Europa se găsea în mare activitate de afaceri: războiul a venit și le-a anulat în douăzeci și patru de ore. Întrucît ar putea să fie mai cuminte să stai în lada de fier cu niște capitaluri, care-și mută valoarea neapărat? Că miliardul scade în oala, în care l-ai pus la răcoare sau în mașinăria activă, el scade oricum, dar scade mai mult zăcînd, căci poate să fie totalmente evaporat în convenționalismul lui, pe cînd mașina, ogorul, casa, marfa, reprezintă pe lîngă eficacitatea lor socială, valori variabile fără evaporare.

Ar mai putea să vie, se mîhnesc alții, o revoluție. Și mai rău. Banii din lada de fier nu mai conțin a doua zi absolut nimc, afară de materialul hîrtiei. Sau ar putea să vie cine știe ce legi de apărare a capitalurilor, devenite nesigure, ca și cum au fost vreodată sigure capitalurile închise.

În orice caz, pierderile fac parte din făptura banului, capricios și nestatornic — și el dacă se pierde, activ sau în pasivitate, indiferent de forma pieirii, rămîne pierdut, dar nu împiedică lumea să muncească.

Am povestit odinioară cazul unui onorabil mic brînzar din piață, care întreba pe un advocat ce să facă, avînd optzeci și șase de milioane bani gheață în căsuța unei bănci. Verbul interogativ al brînzarului nu era a face, facere, ci a băga, băgare.

«Unde să-i bag?» întreba negustorul de brînză pe advocat, la ureche.

Nu vom relata răspunsul advocatului, căci el se spune tot la ureche, cum i l-a spus și advocatul, brînzarului, indicîndu-i discret unde să-și bage milioanele.

Avem, prin urmare, două clase de indivizi. Unii duc lipsă de capital și alți au capital ascuns. Asta trebuie să se cheme criză, nu merită numele de stupiditate? La ce ții banii tăi închiși? Căci oricît ar ține oamenii bine intenționați la valoarea fixă a banilor, la păstrarea angajamentelor, va veni o zi, cu neputință de împiedicat în contradicția actuală multă vreme, cînd dintr-o parte sau alta va plesni ceva și atunci toate miliardele ascunse — sînt multe miliarde ascunse sau păstrate de inteligența bancară — se vor topi în cîteva minute. Evitarea povîrnișului nu poate să fie eternă. Nu e și cuminte și social ca să înceapă un contact viu între proprietarii de capital și sumedenia de inițiative în așteptare?

Dacă, debarasați de panica fără substrat, posesorii de capitaluri s-ar apuca să se analizeze individual și să înțeleagă că rezerva lor nu le garantează nimic, primul hohot de rîs al capitalismului recîștigat ar porni de la bancheri și de la negustorii de brînză. Trebuie insistat asupra brînzeturilor, mai cu seamă, o afinitate ciudată dovedită existînd între produsele vacii și capital.

În vremea domnului Argetoianu se povestea un succes al ministrului de Finanțe în lumea lăptarilor. Convocînd pe administratorii financiari ai Capitalei la minister, ministrul le-a făcut ceea ce se cheamă un aspru rechizitoriu, în care se găseau în cantitate egală și oul și oțelul. Încasările scădeau vertiginos, și percepțiile făceau tot ce se putea.

Un perceptor avu ideea să ia într-o noapte cu el patruzeci de jandarmi și să se posteze

armat în drumul lăptarilor dintr-o comună din vecinătate. Lăptarii fură opriți să intre în oraș, subt amenințarea că pînă ce nu vor plăti douăzeci și cinci la sută din restanțele lor către fisc, nu vor mai putea duce lapte în București. Pe la patru-cinci dimineața, cîteva sute de faitoane se grămădeau dinaintea baionetelor jandarmeriei. A urmat un mic sfat al lăptarilor, adunați ca să delibereze în comitet.

— Domnule perceptor, hotărîră lăptarii, vă plătim numaidecît. Și nu plătim douăzeci și cinci la sută, plătim suta întreagă. Poftiți acasă la noi.

Zis și făcut. Într-o jumătate de oră recolta fiscului umplu un sac de parale.

Dar e și mai interesant raportul administratorului financiar, făcut ministrului, cu cîteva ore mai tîrziu. Lăptarii din satul cu pricina țineau banii îngropați în grajduri și în saltele și aveau tezaure compacte.

De unde rezultă că jandarmul poate să fie un excelent auxiliar al autorităților, cînd acestea se vor hotărî să vadă că miliardele nu mai pot sta ascunse fără pericol și că lipsa lor din circulație întreține o criză artificială.

1932

PREMIUL NOBEL

Undeva, în Nordul Europei, funcționează un conclav care și-a luat sarcina testamentară să distingă oamenii de litere, de știință și de pace, după un criteriu fără greș. Repetarea actelor lui exactă a dat forului scandinav o autoritate, pe care treptat și-au pierdut-o și Academiile, și Bisericile, și Universitățile, oportuniste și în acord cu idolatria zilei. Din toată lumea, consiliul Premiului Nobel, informat peste fruntarii și contingențe, alege pe unul, un artist, un savant sau un om de acțiune, și-l consacră, independent de critica rivalității și de influențele puse în mișcare, uneori pe calea diplomației, ca doctoratele din Oxford.

Anul acesta Premiul Nobel trebuia acordat unui făcător de fapte de pace. Diplomația strînsă la Geneva, unde și-au trimis reprezentanți și japonezii și chinejii, care în Asia sînt în război, și rușii, autorii pactelor de neagresiune și-ai unei armate roșii [...], a putut aștepta pentru fiecare membru al Societății Națiunilor și al Congresului de pace, acordarea marelui premiu. Totuși, premiul în anul păcii verbale nu se mai dă.

Comisia Nobel a văzut mai înlăuntrul lucrurilor decît ziarele, care pornesc carul îngerilor însetoșați de pace, ori de cîte ori un orator își exprimă într-o franțuzească aproxima-

tivă marile lui sentimente împotriva războiului. Dar ea trebuie să aibe mai cu seamă știri precise despre ceea ce stă dedesubtul frazelor și relațiilor dintre cabinete. Absența premiului se tîlcuiește, fără texte și brașoave, cu pregătirea constantă a războiului viitor. Pe față unii și pe subt mînă alții se înzestrează pentru o luptă și o scoatere a ochilor, arborînd steagul alb și făcînd declarații. Niciodată n-a urît mai mult Europa războiul și niciodată n-a fost — sugerează rezoluția Nobel — mai aproape de război. Ca o demonstrație la ceea ce pot aștepta oamenii păcii — femeile și copiii, adversarii adevărați ai asasinatelor pentru judecăți și prejudecăți — s-a petrecut acea satiră în carne și oase și în sînge, de la Geneva, capitala păcii, unde niște slodați care nu trag cu pușca decît o dată pe săptămînă în dopuri de sticlă și în oale atîrnate în localuri de dare la semn, cetățeni blajini, republicani liberi, protestanți și neatîrnați, au omorît într-un minut și jumătate mai multă lume nearmată decît oastea de poliție din țările dictatoriale și burgheze în douăzeci de întruniri cu tărăboi de stradă. Cînd oamenii flămînzi de libertăți și dreptate vor să asuprească pe alții. sînt, bieții de ei, neîntrecuți.

1932

SÎNGELE

Dumitale, care preferi friptura cu must, sîngele ți se pre un articol de măcelărie și un aliment. Părere de mîță și dihor. O pisică a ucis vecinului meu cincizeci de iepuri angora, înșirați în blănuri portocalii și albe, de-a lungul grădinii pe unde i-a tîrît ; dihorul i-a devastat celuilalt o turmă de puici și cocoși, fără măcar să le mănînce, sugîndu-le cîtorva capul pînă la cotor.

Poate că sîngele pe care îl varsă motanul e fără consecințe : din bozii îl așteaptă să-i rupă spinarea cîinele, pîndit de turbare. Sîngele de om, nelins de fiare, ci vărsat de semenul lui, mă chinuie și mă neliniștește. Nu știu ce e viața, pe care nu o pot nici isca nici pricepe, și nu o pot întrerupe. Poate că la dragoste, la beție și necaz aș fi în stare să dobor un rival, dar înseamnează că, amețit și nebun, nu mi-am dat socoteală. Nu știu ce aș face a doua zi. Sîngele s-ar strecura, poate, în paharul meu și mi-ar turbura lumina din izvor. L-aș străpunge, fără să mă gîndesc, în miezul coltucului de pîine. L-aș vedea umblînd ca un pîrîu de furnici roșii în așternut. Seara, i-aș surprinde mișcarea înceată urcînd păretele, pată cu pată, ca niște omizi groase, străbătînd tavanul și ieșind printr-o gaură închipuită în ziduri. M-aș mîzgăli cu el sărutîndu-mi copiii, pe care i-aș murdări cu un

stigmat. Ar fi sînge viu în călimara mea, în Calea Lactee și-n faianța metalică a lunii. Și gonit de pretutindeni de un scrum și de un gogoloi de sînge, care s-ar rostogoli încet prin mine, m-aș da îndărăt să nu-l calc, și m-aș împiedica de groaznicul lui contact, m-aș arunca din munte în prăpastia indiferentă, pe marginea căreia s-ar desluși bulgărele de sînge, ca un arici.

Dar dacă aș porunci să se verse sînge pentru o idee și un orgoliu? Ce-ar fi atunci? Sîngele gîndit, interpretat, îndoctrinat. Sîngele aceluia care nu copiază gîndul meu făcîndu-și-l al lui, care nu are înțelepciunea sau nebunia mea? Cine poate să fie atît de orb, ca să nu înțeleagă că scăparea în sînge e o luptă de catastrofe? O bancrută trufaș apărată? Omul poate să ospăteze și să hodinească, după ce legea lui anodină a curmat viața, după ce a stropit brazda făgăduită fericirii, de fruntea lui îngustă și de maxilarele-i strînse, cu sînge.

E un farmec și un blestem; sîngele rămîne viu și pedepsește. De la act, asasinul pentru decalog, își trage confuzia și propeala. Răgazul îl arde ca un jărăgai al minții și, adăpat cu sînge, el trece la cheful taciturn de sînge, bea sîngele ca să uite sîngele și joacă pe sînge și, pe încetul, ridicîndu-se mocirla pînă la gura lui, sîngele îl îneacă.

În fosta fericită America, înavuțită din sîngele Europei, obeză de purulența miliardelor, numărul brațelor fără lucru ale Statelor Unite au atins după războiul continental o cifră de fantezie. Toate uzinele au fabricat cartușe, puști, mitraliere și guri de tun, restituind cu procente inteligența primită patru veacuri. Yankeii au cunoscut beatitudinile atroce ale

desfrîului dolarului și, coincident, vermina unanimă a brigandajului pentru alcool. Marii gangsteri ai finanței au împuiat federația cu gangsteri ai băuturii. Puritanii interzicînd șampania și rachiul, și-au răcorit limba de-a dreptul în rănile din coasta Mîntuitorului lor.

Un faliment uriaș răstoarnă puterea Unchiului Sam, o face ridiculă și derizorie. Ai băut spirt amestecat cu sînge, unchiule, și ți s-a aplecat. Și ca să te îngrași cu el pînă la ruperea curelei, te-ai închis cu zid chinezesc și ai acceptat cu calicie cîteva pîlcuri de intelectuali europeni pribegi, pentru slujbele de rîndășie, de ciocli și de curățitori de haznale.

Acum și California te părăsește. Merele tale galbene și roșii, prunele tale cît portocala, portocalele cît harbuzii și harbuzii tăi, tancuri și cisterne, s-au scufundat după treizeci de zguduituri într-o singură zi. A pus timp sîngele pînă ce s-a strecurat dedesubtul Paradisului și al splendorilor monstruoase, dar s-au ridicat din el fronturile și batalioanele, strigoi, și umăr lîngă umăr, morții au împins de treizeci de ori pămîntul tău în sus și ți l-au pulverizat. Ah! livezile tale miraculoase, piersicile care se coceau în gulere de oglinzi, știința ta horticolă, sectoarele tale botanice — ai văzut cu ochii zgîiți de teroare că au fost un moft, sau cum zicea defuncta matale putернicie, un *bloof*. Ai să te-apuci să faci o Californie nouă? S-a isprăvit, nene unchiule! De aci înainte îți vei număra bubele și păduchii, scufundat în puricarea subsuorilor tale cincizeci de ani.

Ai vîndut gloanțe pe bani, domnule Sam, te-ai lăcomit la sînge și acum plătești. Dă banii înapoi cu camătă mare, creștinule pur! Metodist și scientist, tu citeai Evangheliile, cu jobe-

nul așezat pe anvon, în vreme ce vapoarele tale, încărcate greu, transportau moarte și doliu în patriile care te-au gîndit și te-au așteptat ca pe o nădejde. Profetul tău Monroe ți-a spus la timp să-ți vezi de treabă: nu l-ai ascultat. Trebuia să-ți căpieze președintele, care la masa păcii prindea muștele pe postavul verde, ca să începi să pricepi.

Și te mai așteaptă ceva, Unchiule, care, spurcat la sînge, vinzi acum gloanțe neamurilor galbene și măslinii. Războiul, pe care nu știi cum să-l ațîți și cum să-l ocolești totodată, cu oamenii mici ai Mikadoului. Palmele minuscule ale gheișei te vor cîrpi cît va putea să rabde obrazul tău cu țăcălie, ca să te superi o dată. Și nu te vei supăra, de frica sîngelui tău proprietate personală, pe care nu ți-l cheltuiești, și prestigiul tău din Pacific va fi fost o znoavă mai sinistră decît conservele tale și laptele tău condensat, și de care vor rîde în Europa răzbunată copiii...

1933

CU CAPU-N DOUĂ OPINII

Domnul Ghiulea, raportorul proiectului de buget și care și-a obișnuit apreciatorii cu o vedere curajoasă, clară în materiile încăpute pe mîna domniei sale, desigur că a regretat sarcina de raportor. Fără să avem competința în specia legiuitoare, ni se pare că a fi raportorul unei legi este a lua hamul unei căruțe străine și poverile ce nu-ți aparțin, după cum nici nobilul poticnit, calul, nu-i proprietarul sacilor cu bureți și alune americane din căruță. Unul dă camionul și altul cîrlanul, combinația dintre nevoiași unește, de la gara de mărfuri pînă la domiciliu, două interese, asociind roțile cu potcoavele și îndemnul cu nechezul.

Tracțiunea suferă cînd calul, scăpînd necastrat, a rămas armăsar. Între pașii trapului căruța mai primește și cîte o copită, evident, a picioarelor, cum se zice la Brașov, de dindărăt, cu toate că nici ministrul de Finanțe, care figurează în desenul nostru pe căruțași, nici raportorul, nu sînt atît de mult naționali cît mai ales, vorba bine, țărăniști. Niște țărăniști în sensul în care învățații de specialitate hebraiști, un calificativ traductibil, de pildă, în franțuzește cu termenul *paysanisants,* dacă limba franceză s-ar bucura de bunele elasticități ale limbii noastre, aptă pentru tragerea substanțelor dintr-o nuanță ieșită de soare. Și unul și altul și poate că mai accentuat unul decît altul, sau altul decît unul,

aranjați tăieturile siluetei cum doriți, sînt niște țărani în cea mai abstractă accepție a cuvîntului, comparîndu-se individual față de teoretica obîrșie — desigur, a tezei — cam ca fumul față de vatră.

Dar, în sfîrșit, zmeul e una și băieții care l-au înălțat cu vîjîitoarea sînt altceva. E vorba de domnul Ghiulea raportor și de un buget, opera domnului ministru de Finanțe. Enervantă e numai parenteza, care se prezintă subt condei.

Nu mai știu cine, ni se pare că aproape toată lumea, era de părere că actualul ministru de Finanțe, încă dintr-o guvernare precedentă ar fi dat un excelent ministru de Marină, într-o țară mai maritimă decît a noastră sau chiar fără coastă la mare. Însușirile vistiernicului actual erau atît de remarcabile pe deasupra portofoliilor și a împrejurărilor politice, încît lumea s-ar fi împăcat să-l știe de preferință la domiciliu, ca o rezervă neutilizată, însă magnifică rezervă, pentru momente, momente meritate, mai dulci și mai ușoare, cînd temperamentul domniei sale genial ar fi dat, în liniște și reculegere, o proză de stat, lirică și dramatică, aplaudată de la ușa de jos a ministerului, pînă la cabinetul șefului de asemenea lucru, și pînă la comisariat.

Nu că lumea s-ar îndoi de valoarea ministrului, dar această valoare necontestabilă mi se pare pentru mai tîrziu sau poate mai nainte. ca versurile unui poet mai gras decît ministrul și care fumează trabuc. Cu alte cuvinte, i-ar lipsi ministrului acel fleac de simț mic, care ar părea să fie spiritul de actualitate și care pe unii vizitatori îi face cîteodată să salute în loc să mulțumească și să apese pe clanța ușii, cu gîndul că sună pe odăiaș. Și s-ar părea că ministrul, după spusele eronate ale publicului, și-ar fi greșit și determinarea, dechizîndu-și, prin știință adîncă și cugetare proprie, o chemare pătimașe a naturii către detectivat... Publicul nu e în curent cu astrologia și i se poate ierta, între buget și numele ministrului de Finanțe preexistînd o asonanță de silabă încîrligată.

Și totuși nu era vorba de ministru ci de domnul Ghiulea, care nu trebuie citit de către colegul și colaboratorul dumisale cu tonul pe ultimă. Sau era vorba, poate, de amîndoi. Am uitat. La urma urmelor, se consumă cantalup și după gorgonțola și înainte de supă, atîrnă de latitudini, și toate lucrurile duse la gură cu furculița intră întru-un singur stomac, ca într-un singur Parlament deputații duși la București într-un buletin de vot.

Un ziar a publicat, fără autorizația expresă a domnului Ghiulea, manuscrisele acestui autor, redactate acasă, în biuroul domniei sale, paralel cu redactarea expunerii de motive la buget. Lucrînd la marea enciclopedie a cheltuielilor, raportorul și-a dat seama, ca un simplu contribuabil, de materialele de dărîmare cu care și-a creat ministrul opera financiară cifrîndu-le pe o coală de hîrtie albă, le-a documentat pentru sine cu obiectivitatea unui judecător. De acord cu tot ce se poate spune mai urît despre hrănicia cacofonică a ministrului, denaturat din rosturile-i mai mult decît modeste de cazna laborioasă a travaliului intelectual și de constrîngerile unei puternice voințe de tînăr căpățînos ; de acord cu toate concluziile că marile domniei sale spectacole de titan în măsele, în luptă cu obsesiile zgomotoase, parcurg o mitologie inutilă și duc la nul întreg, și statul, și pe contribuabil, pus la dispoziția ferocităților de biurou, domnul Ghiulea masacrează ministru și buget, după

cele mai limpezi reguli ale unui bun-simţ orientat.

Între textul publicat de ziar şi între textul introducerii la buget, prezentat Parlamentului, e un contrast care nu onorează pe nimeni. Un text apără bugetul şi îl adoptă şi celălalt se leapădă de buget. Întrebarea nu este aceea pusă în şedinţă de un deputat : care din amîndouă textele reprezintă opinia raportorului, ci cum este posibil ca aceeaşi persoană, designată la rolul de a înfăţişa norodului Noul Testament ieşit din minţile ministrului şi de a-l impune, ca un contract pe un an de zile al guvernului cu ţara, poate să fie şi pentru el şi împotriva lui.

Au răspuns regretabil şi ministrul şi domnul Ghiulea, consacrînd cel dintîi dogma duplicităţii şi cel de-al doilea făcîndu-şi proprii două atitudini antagoniste. Nici ministrul, urmărit şi demascat pînă înlăuntrul himeneului tehnic, nu s-a supărat, nici raportorul, stăpînit de ambiguităţile ingratei poziţii de a plăcea tuturora şi sieşi, nu s-a putut scîrbi de un rol pe care nu-l simte, sincer şi demonstrativ.

Iată la ce moralitate parvine să ajungă după cîteva zeci de ani de politică o ţară şi cărturarii în care ea îşi poate pune o nădejde. Nehotărîrea nu implică numaidecît eleganţa unei biblioteci şi disciplinatele pergamente, iar minciuna şi falsificarea se pot asimila mai repede, la club. Educaţie civică de şcoală de partid. Dacă am voi să analizăm ipocrizia spălăcită şi temperamentul de căldicel, nici rece nici fierbinte, al primăverii politice, care ofileşte vremelnic frunza nouă şi florile gingaşe, am conchide fără greutate că cea mai caracteristică disoluţie, în acţiune de mare acces, coresepunde cu epoca democraţiei celei

mai sistematizate. În natură, care a făcut fiinţe întregi şi răspicat individuale, zimbrul nu se pupă cu pantera şi mîţa nu se linge cu guzganul. Neîmpăcarea, clocotul, cutremurul mînă viaţa, în vreme ce la bugetul şi la tribuna Adunărilor, jumătăţile, sferturile şi optimile de doctrină şi obraz reprezentate, ciocnesc paharele şi tidvele goale, făcînd principiilor cu ochiul.

1933

CAPUL ȘI GHIOZDANUL

Ce-o fi purtînd în ghiozdanul lui de piele de marochin cu patru cătărămi, domnul care se suie în automobil, atît de adîncit în grava lui personalitate ? Dar cucoana care se dă jos dintr-altă mașină, ce-o fi avînd în servietea ei atît de plină, dusă de urechi cu o mînă hotărîtă ? Rușinată să transporte din apartament la oficiu o farfurie goală, adorabila persoană tîrăște prin tot orașul un geamantan de cincisprezece kilograme.

Doamna e hamalul propriului prestigiu și propriei autorități, ca și domnul cu ochelari, și cînd e vorba de portofoliu povara devine dulce. Îi place și doamnei și domnului să-și lase în ochii trecătorului o fotografie. E romanul cu intriga anodină în care se complac și doamnele și domnii, socotind că trecerea lor îngîndurată, din cupeu în ușa unde salută sergentul și oprește hăulind publicul să intre, dă omenirii reproducerea fiorului de surpriză resimțit în pielea respectivă.

E de fapt salariul adevărat și totalul fericirii doamnelor și al domnilor cu ghiozdan. Căci în ghiozdan nu e nimic ce n-ar putea să încapă decent într-o notiță de buzunar, îndoită într-un carnet de doi lei. Hîrtie multă cu text puțin : douăzeci și cinci la sută din bugetul statului, care adună conținutul ghiozdanelor, îl coase, îi fac dosare, arhive, scripte, copii, concepte și exemplare și apoi dulapuri de stejar și nuc, case de fier și, în sfîrșit, imobile și chirii.

Iată biuroul gazetarului la care mă gîndesc, pe care nu-l pot numi, pentru că pe deasupra umărului meu se uită-n manuscris : un creion ! Masa goală, camera de lucru goală. Un cuier cu o pălărie și o manta. Nici un dulap, nici unul din monumentele de lemn care dau biurourilor oficiale înfățișarea unei colecții de morminte și agrementul sinistru al unui ungher de cimitir întreținut. Cu creionul lui, gazetarul dă zilnic la oră precisă cîte 16, 18, 20 și 32 de pagini de ziar, ceea ce reprezintă, în metri pătrați de suprafață de hîrtie acoperită cu lucruri zilnice noi și interesante, cîteva sute de pogoane de lună. Nu răcnește cînd vine, nu-l salută gardiștii : nu zbiară cînd s-a dus pînă în Calea Victoriei să răsfoiască o carte la librărie. A plecat, s-a strămutat și creionul cu el. Instalația toată e în buzunarul ochelarilor de lîngă batistă — și încă undeva, vă las să înțelegeți. Sau mai bine să spunem pe șleau... în cap.

Cine are cap, nu are ghiozdan.

1933

UN CUVÎNT

În lipsa unui criteriu mai precis și pentru evitarea criteriului adevărat, al verificării pe acte, mai todeauna funest oamenilor politici și economiștilor de cameră — colaboratoriștii finanței și economiei — aceștia din urmă sînt apreciați după voce și după cheie de portativ. Dacă oratorii ideilor nu cîntă propriu-zis, ei sînt tot niște cîntăreți, ai tribunei parlamentare, ai întrunirilor publice, ai portofoliilor pe care le dețin, și unii dintr-înșii își exercită, nu-i vorbă, timbru destul de frumos.

Fără înzestrarea gîtlejului și a sonorității, cei mai numeroși din bărbați — pînă la un punct — pasionați de fericirea poporului românesc, s-ar mistui în primele săptămîni de guvernare, cu singura urmă a scrumului fin, pe care îl aruncă dintre două uși — una de sosire și alta de plecare — moțul cenușiu al unei țigarete cu jartiera de aur. Mai ales, fără un gen de prețuire, care preferă să reție rama și să uite tabloul ; prețuirea presei, morfinizantă și camforee, echivalentă în sensul ei cu îmbălsămarea și permițînd păstrarea artificială a nulității pentru guvernarea permanentă.

Făcînd socoteala capacităților modeste și a valorilor în circulație nemotivat, vedem că la departamentele esențiale ale vieții de stat, se succed și revin și se eternizează o serie de fotografii consacrate, aceleași care au făcut în

guvernări anterioare tot răul cu putință, propuse să-l continue pînă la calamitate. În orice altă țară agricolă asemenea valori politice ar fi slujit cel mult, sprijinite pe un băț potrivit și cu o perucă de paie subt pălărie, la speriatul ciorilor, prin clătinarea unor bețe paralitice în văzduh și dansarea unor picioare inconsistente pe deasupra ogoarelor însămînțate.

Amatorismul, atît de întins în literatură, în pictură, teatru, muzică și muzeologie, a dat tipul lui de snob și de papagal, caracteristic. În politică, el dă conducători. O fantezie de calitate meschină prezidează și la zăpăcirea cu o pensulă a paletei și la măsurile anapoda cu toată sinceritatea emfatică și declamatorie, în materie de pîine, de lucru și de salariu. Rare epoci s-au putut mîndri cu o continuitate de figuranți ca epoca noastră.

Totuși, criteriul evitat de toată lumea, se înțelege de ce rămîne pentru un om de idei și un creator de rosturi și împrejurări, numai verificarea. În economie, lucrurile trebuie să se petreacă normal, ca în terapeutică. Un purgativ, ale căruia efecte trebuiesc așteptate zece ani, oricine înțelege că nu e un purgativ ; poate să fie o bună vopsea de păr sau o pastă de ras. Numai că la stat rețelele deviază de la utilitatea lor și un leac e propus — și dintr-o ciudată întorsătură a inteligenții, acceptat — cu zero eficacitate, cînd împrejurarea a murit. Pe orice ministru l-ai întreba : «Cum făcurăți că ieși atît de prost ?» El ar răspunde cu surîsul suficienții : «O să vezi peste două sute de ani.»

Toți gîngavii vieții sociale s-au obișnuit să se raporteze la veacul incontrolabil, la posterități adînci și la un viitor al treilea și al

patrulea, pentru că au citit că pămîntul a evoluat în sute de mii de ani și au căpătat din pagina a șasea a ziarelor noțiunea coeficientului lent.

Domnul inginer Ștefan Mihăilescu, autorul volumului *Doi ani de activitate politică,* a căruia prezentare nu mai avea nevoie de un adaos la propriile capitole, străbătute de idei clare și conținînd soluțiile logice și singurele soluții, românești la dificultăți românești, are norocul intelectual că poartă cu sine cheia care descuie toate lacătele încuiate, afară de lacătul — să iertați — de dimensiunile unui dovleac.

S-a întîmplat ceea ce se întîmplă normal, că încuietorile noastre s-au stricat românește, nu englezește, nici franțuzește, nici nemțește ; și că lăcătușii de stat trebuiesc aleși printre țiganii noștri, nu importați din nordurile blonde ale unui climat, în care nu respirăm. Păcatul sau insuficiența diverșilor meșteri complicați cărora li s-au încredințat ușile noastre, constă în detaliul esențial, că au crezut să aplice răului de șes uscat remediile răului de mare, și făcînd abstracție că drumurile noastre cu praf sînt umblate de cai mici și de care cu boi, ei au pus în țărîna românească să plutească vapoarele de ocean și ne-au tratat cînd ca pe niște matrozi, cînd ca pe niște neerlandezi, citind în Cișmigiu faimoasa poezie a lui Baudelaire, *L'Albatros,* și suspinînd-o la Burugă pe franțuzește.

Învățul de carte, mai cu seamă cel încăpățînat, are neajunsul că te ajută să vezi de-a-ndaratele și cruciș și, atunci cînd te afli mînînd niște boi cu fîn între Oltenița și București, te trezești că-i îndemni în limba suedeză, pe care boul nostru, fără doctorat *etranjer,* ar

vrea să o înțeleagă însă nu o pricepe. Dacă, în loc de Capitală, ajungi cu meiul păsăresc în Dunăre și te îneci, nu vom afirma că metoda dumitale a dat greș, ci vom trimite pe Plăvan la Geneva și pe tovarășul lui de jug din stînga să învețe la Oxford, ca să li se poată aplica reformele minților științifice și organizate.

Domnul inginer Mihăiescu are asupra marilor miniștri, care n-au făcut nimic și s-au încurcat în cîlții acestui vast nimic, superioritatea că nu a fost încă ministru niciodată, ci numai deputat, dar în schimb un deputat activ, ceea ce constituie iarăși o excepție supărătoare, mandatul de ales al națiunii implicînd din partea titularilor lui o absență de idei demonstrativă, un surîs imaculat și politețea tăcerii de aur. Deputatul nostru fiind și un inginer, care nemulțumit cu pergamentul imobil al unei profesiuni pur teoretice, în stare să neutralizeze datoria și frămîntarea intelectuală pînă la o demnitate, fie ea și ministerială, meritorie de onoruri sterile, a creeat neîncetat la ordinea materială, a controlat act cu act inovațiile oamenilor de la guvern și și le-a cenzurat similitudinea de idei și iluziile de cabinet. Scurtînd drumul criticii, domnul inginer Mihăiescu nu s-a mărginit la tăgadă și a trecut de-a dreptul la propunerile, și ale experienței și ale spiritului, fericit adecuat în ceea ce îl privește la problemele românești. Acolo unde s-a spoit realitatea cu fard internațional și în locul gol s-a făcut un discurs superb sau agasant ; acolo unde colegii domniei sale de mandat, mutați în banca ministerială, dezvoltau o strictă aplicație de dicționar, căutînd calificative, verbe, substantive, exclamații și interjecții, domnul Mihăiescu a pus idei și realități.

Ar fi oțios să ne așternem în acest cuvînt introductiv pe toate dimensiunile volumului, ca să demonstrăm de cîte zeci de ori acest neobosit supraveghetor al orbilor loviți cu nasul de părete, le-a oferit drumul mai bun pentru păstrarea nasului intact și a păretului curat.

Să dăm în treacăt numai cîteva mostre din materialul cu care lucrează intuițiile și certitudinile domnului inginer Mihăiescu, confirmate de timp și din belșug documentate.

Echilibrarea bugetului este și actualmente o figură de acrobație penibilă, dovadă și marea turburare provocată între funcționari, solidarizați pe neașteptate, într-o secundă, din toate organizațiile lor profesionale. Încă din primăvara anului 1929 autorul a demonstrat că bugetele celor trei-patru ani precedenți au fost bugete de «risipă», iar nu de «mizerie», cum voiau să susție miniștri de Finanțe. «Dacă totuși administrarea și întreținerea serviciilor publice — scria domnul inginer Mihăiescu în 1929 — atît în ce privește materialul cît și personalul, sînt cu mult inferioare stării dinainte de război, cauza este că am trăit subt domnia bugetelor de risipă». Documentările acestei afirmații a autorului sînt impresionante. Nu se va putea zice, ca în momentele cînd dispar oamenii clarvăzători, că răului nostru i-au lipsit medici potriviți. Cu atît pare mai ciudată orbirea guvernelor care au făcut o vinovată abstracție de diagnostic și de remedii.

Luați cunoștință, ca să puteți aprecia valoarea practică irefutabilă a ideilor domnului Mihăiescu, de propunerile domniei sale relativ la adaptarea datoriilor la puterea de plată a debitorilor. Încă din anul 1930 autorul a dat soluția, liniară și elegantă, într-o formulă, puternic argumentată dealtfel, a căreia tehnicitate precisă este egalată numai de frumusețea ei. Scăderea dobînzilor la nivelul beneficiilor din agricultură, industrie și comerț — adică beneficiile capitalului leneș, împrumutat, să nu pretindă să întreacă beneficiile capitalului muncitor, pus în producție și asociat cu puterile ce le capătă capitalul de la inteligență, activitate și inițiativă, factorii fecundanți ai oricărui capital. Deci, adaptarea datoriilor la valoarea banului, printr-o conversiune generală radicală.

Numeroase articole și discursuri ale domnului inginer Mihăiescu au fost consacrate necesității de a se ajusta prețurile mărfurilor industriale la prețul scoborît al produselor agricole și la nivelul micșorat al venitului consumatorilor. Dacă această întreită adaptare nu va fi înlesnită de conducătorii politici și financiari ai statului — atrăgea domnul Mihăiescu atenția oamenilor răspunzători — ea tot se va face «peste capul lor, dar cu mai multă suferință și poate cu adînci frămîntări sociale».

Sentința definitivă. A urmat cascada falimentelor bancare, a industriilor, și actualmente trăim suferințele adaptării prea tîrzii a bugetului la nivelul veniturilor noastre.

Dar domnul inginer Mihăiescu, ale căruia idei și propuneri sînt în același timp niște fapte și niște acțiuni în dezvoltare, a refuzat să fie urmat și în calea acțiunilor pure. Pornind de la judecata că la noi criza e mai mult de ordin moral decît material, domnia sa a încercat să stîrpească una din pricinile ei cele mai întîrziate, aservirea oamenilor politici de către bancheri și oameni de afaceri, în consiliile de administrație ale societăților cu scopuri lucrative, mai toți oamenii politici făcînd

parte din niște consilii, în care nu aduc nici o competință și nu prestează nici o muncă, ci exclusiv influență politică plătită gras. E secretul tuturor privilegiilor obținute de carteluri, de bănci și concesiuni. Domnul inginer Mihăiescu, care era deputat, a depus un proiect de lege, stabilind incompatibilitatea mandatului de parlamentar și a portofoliului de ministru cu calitatea de membru în consiliile de administrație.

Colegii — adică deputații, adică miniștri, adică toți acei oameni politici care voiau să fericească țara fără să-i dea de la ei decît intenții și vorbe — au refuzat proiectul de lege... Se poate oare spune că în epoca noastră, plină pînă la inundație de lapovița lacrimilor vărsate pe durerea obștească, actul parlamentarilor nu are semnificarea lui ?

Mai este adevărat că, jenați să afirme sursele, feluriții legiuitori care, greșind de zece ori, au nimerit-o cîteodată, s-au inspirat de la principiile inginerului. El a influențat toată legislația ultimilor ani, fie că s-a produs prea tîrziu, ca legea conversiunii, fie că a căpătat deghizamentul unui stil.

Și, atunci cînd miniștri n-au originalitatea de gîndire și limpezimea văzului necesară și consimt să se afirme orientați de doctrinele unui deputat, potrivit cu departamentul pe care îl luminează dar în afară de guvern, orice om cu bun-simț se întreabă, de ce nu sînt puși la locul ce li se cuvine personajele competente și de ce parazitează pe urmele lor amatorii și fotbaliștii economico-financiari ?

În cartea în care mi-am făcut plăcerea să intercalez cîteva considerații mai libere decît permite, poate, textul ei, cititorii vor urmări cu atenție coincidențele, drumurile noi, paralelismul și mai ales facultatea de prevedere a autorului, al cărui spirit de echilibru exact se impune unei epoci, în trepidarea căreia oamenii politici cu celebritatea uzurpată și-au pierdut și mințile și răbdarea.

1933

DER NACHBAR OTTO...

Fabulă

Am un vecin, un neamț. Mă învățasem să stau de vorbă cu acest om cumsecade și agreabil, la gardul nostru de zăbrele, despre evenimente. Evenimentele noastre erau cotidiane și banale: împuținarea chibriturilor dintr-o cutie, scumpirea kilogramului de carne. Și vecinul, de profesie *Schuster*, ceea ce în românește, elegant, se poate traduce cu termenul pantofar de lux (între noi fie zis, vecinul era un om onorabil, însă un pur cîrpaci), avea o înclinare deosebită la botanică și un cult pentru terminologia latină. El putea să reciteze, ca apa, cîte cincizeci de nume de plante, făcînd celorlalți vecini, mai puțin instruiți, impresia că la gardul cu zăbrele conversează Ovidiu cu Virgil. Neamțul meu era, cu alte cuvinte, un savant.

Într-una din seri m-am dus să reiau contactul cu el. Era în pom... Ca în toate zilele, i-am dat cu pălăria: «Bine te-am găsit, domnule Otto». Vecinul meu, atît de politicos de obicei și ajustat în atitudinile lui, ca de educație de mare chelner, întoarse capul ostentativ. Nevasta lui, care e româncă, mi-a explicat că soțul ei stă în pom de o zi întreagă și că s-a suit acolo, după citirea ediției de dimineață a ziarului, pe la opt și jumătate. Ca să se simtă și mai bine, el s-a încins cu tesacul chiriașului dintr-o odaie, a familiei, un vardist

care făcea serviciu de noapte. Și a luat cu el în pom și o trompetă de automobil, cu bășică.

— S-a mai suit vreodată în vreun pom? am întrebat cu o nuanță în glas.

Îmi puteam închipui că se petrece cu domnul Otto, care se mutase în București de la Sibiu, un fenomen de pandalie mai vechi, cu periodicități. Cine-i atît de întreg încît să nu fi suferit niciodată de o scrinteală?

— Nu, nu s-a mai suit, a răspuns doamna Otto. Mă și mir.

A doua zi, nevastă-mea, în curent cu cele petrecute în ajun, îmi spuse pe franțuzește:

— *Tu sais, ce pauvre Otto, il file du mauvais coton...*

În românește, observația nevestei se putea formula cu vorbele: Bietul Otto, a intrat în anul morții.

— Dar ce a mai făcut? am întrebat.

— Apropie-te de fereastră. Uite-l pe casă.

Într-adevăr, vecinul se suise pe acoperișul de tinichea și se silea să încalece o bicicletă, ținîndu-se de coș. Își transportase pe casă bicicleta, cu care își servea clienții în oraș. De streașină spînzura și un steag original, croit dintr-o față de saltea...

Mai tîrziu, Otto ținu și un discurs, înflăcărat cum nu mai fusese. Își procurase și o mică instalație de erou particular, și niște pinteni, pe care și-i fixase la sandale, o capelă, mai multe decorații, și la umerii jiletcii cususe epoleți.

— Să știi că a înnebunit! zise nevastă-mea.

— Aș! răspunse nevasta lui... Otto face politică. Nu mai lucrează, și cei din urmă gologani i-a dat pe pintenii aceia, cu care umblă de două săptămîni prin pod. Nu mai scoți din gura lui o vorbă; nu face toată ziua decît

declarații. Aseară și-a ras și mustățile și mai are două omizi de păr pe buze în dreptul găurilor de la nas. Așteaptă să-i vie pe acoperiș, de la Berlin, și o numire. Otto dorește să obție gradul de colonel pentru județul Ilfov.

1933

MORȚII

A fost o lună de morți, disonantă în muzica florilor de mai. Flori, drepte, aproximative cît și maiul aproximativ. Morțile începeau să fie normale numai de prin noiembrie, cînd lutul se întărește și funeraliile par să se împace cu giulgiile așternute peste inscripții și simbole.

Seria e întîi japoneză, devenind americană cu aruncarea din ceruri a dirijabilului «Acron», și apoi europeană cu zilnicele căderi din văzduh a păsărilor de oțel. Se adaogă morțile de pe teren solid. În cîteva ceasuri s-au pierdut cîteva personalități, al căror nume a mai figurat o zi, pentru ultima oară, la necrolog. Doi profesori ai Școlii de medicină, Mina Minovici și Djuvara au trecut la cele numite veșnice, aproape la braț. Îi găsim căutîndu-și o rezistență nouă în Calea Robilor, care s-a arătat cîte puțin în luna noastră.

Medicul împărtășește față de posterități soarta actorului, mărginită la viață și neputînd să treacă de ultima operație sau rețetă semnată. Din cel mai mare chirurg încălzit de soarele nostru, care nu-și lungește raza și dogoarea dincolo de cimitire, rămîne singura amintire a pacientului tămăduit, precară și ea și mărginită ; mărginită din pricina puținei durate și a bolnavului lecuit, și precară pentru motivul că, implicînd onorar imediat și

tangibil, actul de valoare al chirurgului se pierde și e socotit recompensat ; și cu atît se pierde mai iute, cu cît însuși bolnavul, ușor impozabil, ar avea conștiința onorariului important. Ca să rămîie, medicul e condamnat să-și cheltuiască viața în dezinteres și în binefacerea constantă, cu prețul meschin de a trăi mai prost decît oamenii cărora le dă viață. Omul e unul și același, cînd i-a sărutat lui Christ marginea veștmintelor, cînd a fost vindecat de sfîntul Pantelimon, doftorul fără de arginți, sau cînd i-a plătit savantului, cu tariful înscris pe ușă — «o mie lei consultația în aur». La tariful de șaizeci de mii lei, plătiți, anticipat, pentru intervenția urgentă, infectul animal de om își uită mîntuitorul a șaptea zi după operație, necum a doua zi după deces. Profesorul Djuvara a fost în schimb un învățat generos.

Totuși, din abilitatea lui de savant și din toată personalitatea lui științifică și umană rămîn numai un portret și un număr de telefon. Așa vrea Dumnezeu.

Sau medicul trebuie să lase o carte cel puțin bună, în biblioteca lectorului ; o carte osîndită să nu fie citită decît, din cînd în cînd, în spitale, unde și acolo, internii preferă lectura artistică ; o carte care pornind din profesiune să aibă accentul cerebral, de pildă al literaturilor de roman. Are timp medicul, practicianul, să scrie, dacă și la citit, după spusa librarilor, se codește ? Și mai are el și altceva, care nu-i numai terapeutică și fiziologie ?

Profesorul Mina Minovici și-a putut lăsa numele și viața strîns legate de Institutul Medico-Legal. Ca și fratele lui, domnul profesor N. Minovici, profesorul defunct s-a bucurat de un har al organizării și al realizărilor, pe care aproape nimeni nu-l mai are. Morga și Salvarea ar fi două școli puternice, de unde ar avea de învățat mult reformatorii de toate calibrele, inovatorii învîrtiți într-un permanent vîrtej de înec și în nestare să întemeieze altceva decît scripte timbrate, taxe, legi și regulamente. Salvarea e opera domnului Niculaie Minovici, Institutul aparține inițiativelor lui Mina Minovici : o singură familie a dat doi mari organizatorici.

Asemenea monumente asigură posteritatea.

Poezia a pierdut în Franța pe Contesa de Noailles, care a fost nițeluș a noastră, de pe mamă, iar în România, la Iași, pe zugrăvitorul ei cu pensula, Ștefan Dumitrescu, un artist înlănțuit de șevaletul lui de piatră și un om de mari castități sufletești, cu atît mai pure cu cît el era spălat de spiritul de insistență și de reclamă. Ne urmăresc ochii blajini ai artistului și gura lui, care și în surîs voia să plîngă, strînsă de un oftat.

În sfîrșit, dacă nu cumva seria morților ce și-au cîștigat un drept la necrologie va continua, și-a închis ochii, ochii lui de culoarea zării încrucișată cu furtuna, marinarul și scriitorul Jean Bart, un meșter clar al paginii de călătorie, creionată pe un genunchi, prob literat și om de mare cinste, zestrea reală a copiilor lui.

1933

DOMNUL CONCOMBRE

Fabulă

Patru vecini s-au întîlnit în grădina cu papagali din localitate, poftiți să se înțeleagă. Unul cultivă pepeni, altul struguri, al treilea tomate, și aceștia voiau să ia de partea lor și pe proprietarul culturii de castraveți, alegîndu-și martor și judecător pe un martor mai din depărtare, tocilar. Prieten al tuturor, el ascute pe rota lui de piatră bricegele, cu care vecinii își încearcă între dînșii, din cînd în cînd, răbdarea și adîncimea pielei.

— Sînteți de părerea mea, întrebase unul, să nu mai aruncăm cu pietre nimeni în grădina celorlalți onorați colegi ? Pepenii se sparg, ciorchinii se terfelesc, pătlăgelele roșii crapă, castraveții se sfarmă, și uneori bolovanul nimerește și cîte un geam ; ba el intră pînă-n casă și face țăndări oglinda. Copilul unuia a rămas chior, de un ochi albastru, din pricina unui bulgăre care l-a lovit în cap. Ca să-și răzbune infirmitatea, după ce s-a însănătoșit, el a doborît gardurile și a intrat cu cîinii în brazdele vecinului. Cestălalt nu s-a lăsat mai pe jos, și noaptea a dat foc cotețelor cu porumbei.

— Se poate să fie cum zici, răspunse careva.

— Nu e vorba că se poate să fie.

— Să zicem că așa a fost, răspunse careva din nou, codindu-se să afirme răspicat.

— Nici nu mai încape îndoială, ziseră ceilalți patru.

— Dacă toți ziceți așa, nu văd de ce n-aș fi de părerea dumneavoastră, desigur cu oarecare rezervă.

— Lasă rezervele. Vrei să nu mai dăm cu pietre ?

— Nu numai atît. Ceva mai mult : E o datorie de civilizație și cultură. Știți bine că familia mea, pe lîngă castraveți, cultivă pictura, cîntul, filozofia și poezia. Un străbunic ilustru fusese un artist al flautului și a inventat toba. O mătușe știa pe Saphò pe dinafară și, pe vremuri, terenul nostru, destinat culturii lui speciale, își întindea vrejurile pînă departe, răzbind cu castraveții pînă la marginea Citerei. V-aș mai aduce aminte, în sprijinul sensibilităților noastre...

— Știm, știm. Nimeni n-a dat mai nobili cultivatori ca dumneavoastră. Dar, nu mai aruncăm cu pietre la vecini ! S-a stabilit...

— Sînt de acord, zise grădinarul de castraveți, însă vreau să fiu cu totul sigur că nici la mine nu dau vecinii.

— Pentru asta stăm de vorbă.

— De unde știu eu că după ce ne înțelegem nu mă pomenesc cu o piatră ?

— Fiindcă hotărîm.

— Va să zică, nu mai dă nimeni cu pietre în grădina vecinului.

— Exact.

— Cu nici un fel de piatră...

— Păi, piatra e piatră, oricum ar fi.

— Un moment, răspunse grădinarul. Piatră poate să fie și un bolovan de pămînt foarte uscat.

— Cînd plouă, se înmoaie.

— Și dacă îi vine gust unui vecin să mă bombardeze pe arșiță ? Trebuie să-l trecem printre pietre.

— Orice bolovan, din orice material, este cuprins în cuvîntul piatră.

— Nu numai în cuvîntul piatră, ci și în ideea piatră.

— Perfect ! ziseră vocile.

— Dar este piatră de silex, de calcar, de granit, piatră rotundă, piatră ascuțită, hașchie de piatră, concrețiune. Închipuiți-vă că-i vine cuiva în minte să mă ia la ochi cu o concrețiune ! N-ar fi bine să ne mai gîndim și să ne întîlnim din nou, duminica viitoare ? Am și nițică treabă în oraș. Uite, s-au făcut orele șapte.

— E numai șase jumătate.

— Pînă ajung se face șapte.

— Mă rog : am hotărît să nu mai dăm cu pietre sau ba ?

— Asta da, am hotărît, cu specificări...

Cei patru tovarăși sar brusc de pe scaune în ajutorul tovarășului din castraveți, palid.

— Aduceți apă-de-Colonia ! strigă ei. I s-a făcut rău.

— O ușoară indispoziție trecătoare. Nu e nimic. Dar aș prefera o picătură de apă-de-Javel.

— Să mă scuzați, zise, după ce-i trecu... Îmi veni o idee, tocmai pe cînd mă aflam leșinat... Să nu mai aibă nici un vecin pietre pe proprietatea lui.

— Admirabil ! strigară ceilalți. Domnul Gurke are întodeauna idei geniale.

— Pardon ! răspunse domnul Gurke. Mă numesc domnul Concombre.

— Nevastă-mea, care-i englezoaică, știi cum îți zice ? Domnul Ciucheombeor. Va să zică, suprimăm toate pietrele. Nici nu se poate ceva mai bine găsit. Cu ce mai dai de-a aruncata, dacă n-ai pietre ?

— E soluția la care m-am oprit, zise domnul Castravete.

— Culegem toate pietrele, ne ducem cu ele la puț și le dăm drumul înnăuntru. Și s-a isprăvit.

— Cu o simplă modificare de detaliu, zise autorul ideii. Esențialul este să le adunați. Restul n-are importanță. În loc să le aruncați în puț, le aduceți la mine... Vă garantez că este ca și cum le-ați arunca în puț, adaose el, ghicind pe figura tovarășilor ceva.

— Să le aducem la dumneata ?

— Vor sta lîngă pietrele mele. Să vă fac o confidență : am nevoie de un pavaj.

— Pietrele dumitale rămîn unde sînt ?

— Altfel ce siguranță am eu că nu mai dă nimeni ? Eu sînt pentru siguranță, exclusiv pentru siguranță. Pe urmă, mai am o idee : vă angajați argați la mine. Tot pentru siguranță. Că, fără siguranță, eu nu pot să trăiesc.

— Să semnăm un contract, răspunseră tovarășii.

— La mine argații au un tratament bun : muncesc cu o ghiulea la picioare, zise domnul Castravete.

— Bine, răspunseră tovarășii.

— Și cu un belciug de nas.

— Bun !

— Belciugul e legat cu o sfoară de ghiulea... Sfoara e de Manilla.

— Să iscălim contractul, zic tovarășii, care au primit toate condițiile.

Dar domnul Castravete e foarte supărat... Și-a uitat stiloul acasă, și cu alt condei nu poate să iscălească...

Liga Națiunilor — 1933

SĂRBĂTORIRILE

România rămîne țara binecuvîntată, neatinsă, în ceea ce privește oamenii cu situații politice, de epidemia obștească. Este drept că și acești oameni, înzestrați cu stomac și carapace, opun evenimentelor o puternică inconștiență. În epoca unui doliu care înmulțește parastasele în toate capitalele Europei și care e purtat în steagurile mausoleului de la Geneva, membrii asociației Bugetului național se sărbătoresc chiar în odaia mortului încă neîngropat.

Parcă sărbătorirea, ca să păstrăm limbajul sinistru adoptat zilnic de presă, a unui — hai să zicem — a unui învățat, a unui cetățean marcat în lunga lui carieră activă de o muncă unitară și continuu remaniată și de o vîrstă care constituie un preludiu al convoiului negru, s-ar mai potrivi. Cărturarul primitor de asemenea triste omagii, cînd natura i-a curățat craniul de păr, gura de măsele și vertebrele de o măduvă scăzută cu mercurul termometrului către zero, are prilejul unei părăsiri sui-generis, gustînd cu anticipație ce vor fi funerarile lui naționale sau private. Săteanul a făcut șaizeci-șaptezeci de ani o muncă mai sigură și mai concretă decît a unui învățat, a grîului și a păpușoiului, hrănind milioane de oameni pe an, și, în esență, toate generațiile viitoare. El moare necunoscut și trăiește nesăr-

bătorit, așa cum stă bine unei ființe măsurate, a pămîntului bun și nesimțitor.

Dar se sărbătoresc pe sineși, deopotrivă cu niște demnitari, al cărora chef de vanitate nu ar fi supărător în epocile blajine, toți caraghioșii unei funcțiuni și ai unui mandat. Unul s-a făcut de nouă luni în slujba lui, altuia au început să-i încolțească dinții în carieră, al treilea a învățat să dea din sprîncene în Parlament. Toate aceste facultăți și vîrste administrative sînt prilejuri de a fi sărbătorit. Știți cum se operează: un comitet de indiferenți, sau de lingăi ia inițiativa.

Fără nici o rușine, ba cu o tristă absență a bunului-simț, sărbătoritul stă la masă și ascultă discursurile, și la urmă face și el un discurs. Și a doua zi, el se vede mai autorizat și mai mare.

Cumplită mizerabilă deșertăciune...

1933

IDEI

Un adevărat ministru de Finanțe — ne scrie un cititor — nu s-ar mulțumi să perfecționeze mașina de cusut, pe măsură cu dispariția ștofelor și a căptușelii. El ar înființa și un biurou de studii și de brevete, pentru primirea și economisirea ideilor emise din public, căci sînt persoane ca mine, care gîndesc fiscal și găsesc soluții la problemele financiare, mai bine decît specialiștii. Vreau să vorbesc de talentele înnăscute.

Ce folos că am idei și nu am unde să le propun și să le depozitez! O idee bună e mai importantă decît un capital, și dacă Ministerul de Finanțe ar breveta ideile salvatoare, și-ar asigura un supliment de venituri din exploatarea lor de către autori.

Sînt inventatorul unui sistem, între altele, care permite oricărui proprietar al unei derizorii sume de trei milioane de lei, să cîștige la toate jocurile și loteriile și să le ruineze în beneficiul lui. Mi s-a obiectat că enormitatea beneficiilor și prețul cu care le poți obține sînt monstruos de imorale și că e mai bine să-ți păstrezi milioanele, fără să mai încerci miliardul, bilionul și trilionul. Cu unul din sistemele mele aș putea duce Statele Unite la faliment, în cîștigul acelui stat european care ar accepta să colaboreze efectiv — apăs pe cuvînt — cu mine... Nu m-am adresat încă

nici unuia, de teamă să nu-mi fie ideea furată şi am rezervat-o pentru ţara mea, unde nu găsesc înţelegerea necesară.

Prin oficiul lui de studii, statul nu ar fi obligat să plătească nici un acont, plăţile începînd să fie făcute din rezultate... Aş cere arvună o singură hîrtie, cu textul aproximativ următorul, semnată de Consiliul de Miniştri, înregistrată şi parafată, fără să mai fie nevoie de o ratificare a parlamentului : «Subsemnatul, guvern român, garantez domnului X (numele meu) proprietatea integrală şi nediscutată a ideii, pe care o va expune în şedinţa din 13 (de pildă) a Comisiunii de Studii de pe lîngă Ministerul de Finanţe». Fără un act anticipat n-aş avea încredere să-mi dezvăluiesc ideile nici faţă de guvernul român. *Time is money,* adică, ce-i în mînă, nu-i minciună. Cititorul, cum se vede, e de cultură economică engleză.

Aştept să se înfiinţeze biuroul de studii, continuă cititorul, ceea ce nu va putea să întîrzie prea mult, dată fiind situaţia financiară, din ce în ce mai grea...

Pînă atunci, aş putea totuşi livra o idee gratuit. Cine-i nabab nu se uită la firimiturile de aur ce i se strecoară printre deşte.

Ministerul se plînge că nu poate încasa şi multiplică mijloacele de percepere şi perceptorii, comisiile şi consiliile. Mijlocul cel mai simplu l-a uitat : e pueril şi la îndemîna lui. Statul n-are decît să se înţeleagă cu comuna şi cu Societatea de telefoane contra un ce profit, să zicem de un două la sută, şi în douăzeci şi patru de ore situaţia se ameliorează. Cui nu-i plăteşte, statul îi închide electricitatea, aşa şi telefonul ! E o idee ? Este ! E un mijloc irefutabil de silire a contribuabilului să plătească ? Este ! Atunci, ce mai aşteptăm ?... În loc de registre, procese-verbale, publicaţii de vînzare şi tobe, agenţii vor umbla prin oraş, pe umăr cu o vergea în formă de «T» şi în buzunar cu o păreche de cleşte şi foarfeci. O combinaţie variată între toate elementele, apă, curent şi telefon, sau numai două din ele în raport cu gravitatea datoriei, reducîndu-le la unul pentru datoriile mai uşoare, va grada constrîngerea după caz. Aş vrea să văd pe contribuabil pervers, care ar prefera să abandoneze robinetul şi să adopte doniţa şi care ar renunţa la becul electric în favoarea lămpii cu petrol.

Prevăd obiecţiunea dumneavoastră, îşi sfîrşeşte ideea lui cititorul. Evident că nu există formulă atît de infailibilă încît să nu prezinte nici cel mai mic defect : oameni sîntem ! O să răspundeţi la propunerea mea, că nu toţi contribuabilii din ţară au electricitate, conductă de apă şi telefon.

Vă închipuiţi că nu m-am gîndit ?... Să se instaleze la toţi contribuabilii cabluri şi ţevi, pînă în cele mai depărtate cătune... Şi, pentru că tot instalăm, să facem şi o inovare, prevăzînd şi canalul cu un contor cu robinet de scurgere. De cîte ori contribuabilul nu plăteşte, să i se închidă acest robinet, ca să-i vie lăturile îndărăt şi să-i infecteze domiciliul.

Ideea specială a controlului de canal, însă mi-o rezerv. O voi propune pentru o altă sporire de venituri.

1933

ORDINE SOCIALĂ

În galeria cuvintelor, din ce în ce mai uzuale și mai programatice, figurează o provizie de substantive, interjecții și verbe, care fac fala limbajului parlamentar și politic. Cariera cuvîntului industrial *șomaj* e stabilită și nu ne ocupăm de el : toată lumea știe cum se conjugă șomeur pe românește : refuzi să lucrezi și aștepți de-a gata.

Nu-ți mături măcar casa și ograda și, ca să nu te surmenezi, te ferești pînă și de apa de spălat pe picioare, mai ieftină și decît mătura de buruieni, dar pe care trebuie să ți-o aduci cu găleata.

«Șomeur» echivalează calificarea de *maestru* și tinde spre *excelență.*

Sînt alte cuvinte, ca de pildă «ordine socială», «fiecare la locul lui», «economii» și o sumedenie altele, la toate literele de vocabular, cu înțeles colectiv. Din grija de economii s-a făcut o lege a cumulului, după care un mare funcționar nu poate să încaseze o leafă de peste treizeci și cinci de mii de lei pe lună, de ministru. Sînt slujbași care mai au acest salariu exorbitant, afară de miniștri, în vreme ce tineri titrați în toate căptușelile și supuși la serii de examene suplimentare, peste autoritatea școlilor care le-au decernat, cum sînt examenele fiscale, primesc două mii cinci sute lei pe lună, ca oamenii de serviciu. Dacă vrea să

aplice onestitatea pe care a învățat-o în Școlile statului, ca să apere tocmai statul în suferință, tînărul funcționar moare de foame. Prin urmare ? Datoria de a trăi împletită cu dreptul la viață, cel dintîi drept obligatoriu, invită la fraudă. O fraudă care corectează, pe de altă parte, excesele de omnisciență și omnipotență ale improvizatorilor de reforme pe pielea de terț.

Cumulul nu mai există aparent, pentru un personaj, de pildă, care fără să contribuie la viață și la cultură prin altceva decît cu nobilul lui intestin, a încasat pînă la lege, să zicem, pe puțin una sută mii lei lunar. El mai încasează legal treizeci și cinci de mii de lei. Dar încasează și restul. S-au schimbat forma și terminologia. Restul face parte din «cheltuieli de deplasare». Încasate de la felurite comitete, consilii, comisii, dacă ar umbla toată ziua și toată noaptea, în tren, în avion, în balon, în automobil și călare, nu numai pe un armăsar, dar pe un animal mai scump, cum ar fi hipopotamul și crocodilul, noul cumulard al reformei tot nu ar ajunge să cheltuiască, în permanență absență de la biurou, o sumă de trei-patru mii de lei pe zi, cînd se vinde o cămașe prezentabilă cu o sută douăzeci și cinci lei.

La o singură administrație știută de noi, cu un consiliu speriat de cerneală și nehotărît, unde fiecare membru ezită să semneze — chiar deciziile sînt luate în unanimitate — procesul-verbal, casa plătește, în afară de ce încasează din treburile lor deosebite, domnilor membri ai acestui miraculos consiliu, pentru priceperea și capacitatea lor, fiecăruia cîte zece-douăsprezece mii de lei de ședință. În douăzeci și cinci de ședințe anuale, ei însfacă, fiecare în parte, cîte două sute cincizeci de mii-trei sute de

mii de lei. Vorba «economii» face însă parte din fiecare ședință, ca un căscat.

Adevărul este că nimeni nu vrea să le facă, economiile, și că nu se fac. Nimeni nu vrea să se schimbe nimic. Situația priește. Stufișul e păstrat intact și multiplicat.

O pildă de ordine socială și de oameni la locul lor.

Sînt în București, ni se pare, vreo cincisprezece mii de mașini automobile. O categorie de cincisprezece mii de profesioniști, șofeuri, implică un număr de vreo cincizeci de mii de guri muncitoare, hrănite din motor. Cine sînt proprietarii acestor mașini ? Mecanicii care le conduc ? Prea puțini. Grosul proprietarilor vine dintr-alte profesii, fără nici o legătură cu motorul, din profesiile intelectuale. Șofeurii lucrează cu o remiză de douăzeci la sută, cîte douăzeci și patru de ore în șir. Ei n-au dreptul să fie proprietarii naturali ai mașinilor, pe care le conduc, ca săteanul proprietar al pămîntului muncit, pentru că nici o lege nu oprește pe un domn cu o profesie precisă sau fără nici o profesie să paraziteze la unul sau la mai multe automobile, conduse de profesioniști, mulți din ei foarte onorabili, și constrînși la situația de slugi.

1933

LUAȚI UMBRELA

De cîteva luni încoace socotelile meteorologilor sînt săptămînal, zilnic și sezonal trădate. O ploaie cu trăznete apare nedelicat, fără pregătirea clasică de cîteva zile, remarcată la ceasornicul hidrometric și pe grupul de două păpuși ascunse într-un chioșc. Prevederile de douăzeci și patru de ore ale observatorilor evenimentelor cerești sînt devastate subit. Cînd îți e lumea mai dragă, intră în peizaj un fenomen și îl scutură tot, ca mătura de fulgi a bucătăresei într-un pastel, ștergînd idilica înfățișare a fericitului tablou, compus din scrumuri și nuanțe.

E greu să te împotrivești vîntului și grindinii cu penița, dar pentru consolările necesare îți ușurezi conștiința, citind acte meteorologice din trecutul depărtat. Natura îți smulge umbrela și ți-o întoarce pe dos și trece mai înainte ; iar meteorologistul se vede brutalizat în plin calendar, silit să iasă dimineața în haine de dril și cu pălăria de paie, iar după-amiază cu blană și galoși.

Biata meteorologie e o știință destul de nouă și arhivele ei nu sînt atît de considerabile, ca să justifice o amărăciune fără leac. Probabil că a mai nins de multe ori în iulie, și că au înflorit gutuii și altă dată în luna lui decem-

brie, dacă ne putem mîngîia cu imaginile din preistoria tiparului : căci nici tiparul nu e mai vechi de vreo patru sute de ani, datat înainte de rotativă.

Noroc că există explicații. Fără explicații viața nici n-ar fi cu putință și ca să trăiești nu e de ajuns numai oxigenul. După ce i-a stricat ploaia pălăria nouă, omul se întreabă, ca să găsească un răspuns explicativ și ca să puie în buzunar, în locul prețului pălăriei, o convingere bine plătită în cazul unei borsaline. El descoperă că a fost victima, de pildă, a unui stol de stele sau a petelor din soare și se bucură, orișicum, că gambetta lui se găsește în legătură strînsă cu infinitul și influențată direct de fenomene mistice, petrecute la o distanță, de pălărieri, de cîteva sute de mii de ani parcurși cu viteză.

Nici cînd și-a cumpărat-o nu era lipsit de un raport cu cele neînțelese, de vreme ce pînă la încasarea modestului salariu a spus de cîteva ori că la treizeci ale lunii, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să-și cumpere o panamà, o păreche de bretele și trei de ciorapi.

Ajutorul lui Dumnezeu este într-adevăr trebuincios și în cele mai aparent neglijabile împrejurări din viața de toate zilele și de presă. Cititorul, ca și redactorul, își organizează un program întemeiat pe o voință ce nu-i aparține, și dacă iese rău, trage din sistem cel puțin folosul că nu rămîne răspunzător. Dumnezeu e girantul sufletesc. Cu începere din anul de față, atît Institutul cît și meteorologiștii amatori pe seama lor, își vor începe buletinele și prognosticurile cu formula «Dacă vrea Dumnezeu», indiferent de bătaia din sud a vîntului sau de la nord-est. Și ca să nimerească mai des, se vor emite buletinele cu patru zile de la epuizarea fenomenului, putîndu-se atunci documenta și cu fotografii.

1933

JOCUL

Din Capitală și din provincie primim, de o bucată de vreme, denunțuri și plîngeri împotriva jocului. Știți care joc : mașina învîrtită și cărțile pe manșetă. Între firmele de societăți citate, ne surprinde să găsim și una cu steag și prapuri, care ajustîndu-și austeritățile pe forma viciului de cîștigat bunul altuia fără parale, a pus în funcțiune într-o localitate de băi, un instrument care s-ar fi putut, poate, numi într-altfel decît se numește. Una din doamnele care ne-au scris, ne mărturisește că a pierdut treizeci de mii de lei, și dă amănuntul romantic că ar fi leșinat : ceea ce n-a împiedicat-o ca să se ducă la poliție.

Ni se mai comunică evenimentul scandalos că unui funcționar sosit pentru căutarea sănătății nu i-au mai rămas nici bani de hotel și că ar fi plecat nevindecat ; nevindecat de fizica lui posibilă suferință ; de cea morală sîntem aproape siguri că s-a lecuit, dacă o patimă, exaltată de nădejdi absurde, poate să fie vreodată lecuită.

Atîrnă de perspectivă pentru ca o chestiune să pară bună sau nocivă. Dacă produsul unui joc slujește unui scop util social, pierderea jucătorului care a pornit cu gîndul la cîștig, interesează puțin : s-a jertfit unul pentru mai mulți și fără voia lui, ba poate cu de-a sila, cartoforul joacă, pe lîngă pocher, și un rol de

factor caritabil. Viciul se găsește răscumpărat, viciosul se mîntuiește. Doamna care a pierdut treizeci de mii de lei a procedat bine. În nici un caz nu i-ar fi dat cu atîta amploare și rapiditate, pentru o binefacere propusă direct, pe cînd escamotarea a dat stricăciunii sale o derivare către datoria constantă a celor avuți față de suferință. Căci a purta treizeci de mii de lei în poșetă fără nici un fel de socoteală, nu însemnează sărăcie și poate că această sumă a mirosit de la început, cine știe, provenită din camătă sau din amanetul văduvei, vîndut pe a cincea parte din valoarea lui. Originea banilor acumulați în anonimat e de multe ori obscură și adeseori suspectă grav.

Este joc și joc. Jocul Loteriei, de pildă, e organizat în vederea unei mari utilități, rambursează jumătate din sumele jucate și acestea sînt lente și mici. Jocul propriu-zis are violența unghiei panterei și săritura felină : el se prezintă cam ca o tentativă de asasinat. Expresia spectrală a jucătorilor, hipnotizați în jurul mesei cu postavul verde, demonstrează că în colivia sufletului s-au trezit ferocitățile ereditare și stau gata la dezlănțuirea instinctelor de competința Curților cu Juri. Ruperea oaselor unei mîini care se îndreaptă încleștată spre beregata aproapelui, printr-o strînsoare tenace ca spărgătorul de alune, nu constituie un mai mare păcat.

O doamnă foarte cunoscută amatorilor de trufandale ademenite și artiștilor asului subtilizat, cu degetul înmuiat în gură, joacă toată noaptea sume fabuloase. Ea trebuie să joace și să piardă, aprovizionată zi cu zi de contribuțiile senilităților juvenile, înviate un moment la chemarea farmacopeii. Dacă Eminescu ar fi în viață și ar avea nevoie, drept editor cumpătat, de vreunul din acești fanți zbîrciți și

amoroși în ajunul sepulturii, el ar fi refuzat. Contimporanii lui au ascuns de el aurul și argintul, fiindcă aveau de gînd să-i dea gratis niște bronz și un bolovan.

Doamna care prezidează o instituție tolerată, să joace pînă la beție și paroxism! Ea este delegata viciilor aglomerate și, fără să bănuiască, vehicul de milă, de datorie și de cultură...

1933

NUDISM

N-avem, ca să zicem, o concepție (de vreme ce nu se mai poate trăi fără concepții, într-o epocă invadată de scheme și sterilizată de facultatea vulgară a inferioarei acțiuni), n-avem o concepție a nudismului, clară. Nud pur și simplu însemnează gol pe dinafară, ca să se evite golul dinlăuntru, indicat de un alt monosilab: vid; ceea ce nu împiedică nici asociația ambelor goluri într-un singur cuvînt. Mai românește, nudul e pielea goală, aceea pe care tot omul o poartă, fără concepții, în cămașe. Dar cînd o vorbă capătă lungime prin adaosul unui «ism», nudul și pielea goală devin concepții adevărate și dau naștere la polemici și controverse.

Dezgustată de cusăturile croitorului, care pune piedici, șular, răscroieli și nasturi, o seamă de lume s-a hotărît să se dezbrace într-o seară, și să nu se mai îmbrace nici a doua zi, nici a treia, nici la prînz, și să umble pe stradă în pardesiul lui Adam și în complectul pe măsură al scumpei noastre surori Eva, încălțată cel mult într-un pantof înalt, de piele de șarpe. (Dacă greșim teoria concepției, sînteți rugat a corecta.)

Și altădată, se poate zice, oamenii s-au dezbrăcat, fiecare cu sexul lui. De pildă, acum vreo cincizeci de mii de ani, acest gust, de a trece drumul în pielea goală și de a te urca

în copaci cu mijloacele proprii, era general. Ba civilizația era și mai înaintată în nudismul ei ; omul dormea într-un pom.

Bine, bine, dar atunci nudul nu constituia o filozofie și un punct de vedere, era o deprindere sălbatică și lipsită de interes. Cîinii nu pun pantaloni nici pînă în ziua de azi, decît în cazuri excepționale, în Anglia sau în America. Acolo, specia e foarte rușinoasă, și un cățel n-ar ridica un picior, să-i plătești în lire sterline. Dar sînt cîinii nudiști ?

Problema e alta ; să umbli în pielea goală atunci cînd ai haine multe și cu atît să fii mai nudist cu cît ai avea dulapuri mai mari de costume și rufărie. De unde ar ieși că un fabricant de ștofe sau un miliardar ar trebui să fie nu numai nudist dar de-a dreptul scheletist, dezbrăcat pînă dincolo de piele și carne, pînă la oase.

Dar unde duce nudismul și prozelitismul lui ? La o fericire comparabilă cu a îngerilor, primii nudiști adevărați și bine recomandați ? La puritatea crinului și a zambilei ? La extaz ? Nici vorbă. Nudismul e un sarcastic. El vrea să te scandalizeze, să-și bată joc de dumneata, arătîndu-ți anatomia invalidității cu care se fălește, un abdomen, un picior strîmb, o coloană vertebrală întreruptă ; căci modernii nudiști, ca toți modernii, s-au depărtat de tiparele lui Praxiteles, și forma mădularelor acestor rafinați se îndreaptă cu avînt către estetica borcanului cu spirt, în care se leagănă, spînzurat de subsuori, mormolocul ideal.

Ni s-a spus că acest nudism e practicat într-un lagăr fortificat, pe o plajă. O serie de doamne, între două, trei și patru vîrste, s-au asociat să instaleze un muzeu mobil pe nisip, reeditînd la o cifră de ani, din cele mai respectabile, tabloul nimfelor surprinse. De cîte ori se apropie francamente ochii unui bărbat, curioși să observe nudul, care de regulă nu mai circulă, la vîrsta bunicii în sus, decît decent îmbrăcat, nimfele fac pe copilele și dau cu bolovani...

1933

ALBINA

Ne-am întîlnit cu un prieten, care se întîmplă să fie unul din cei mai inteligenți șefi-perceptori din București, un foarte simpatic și foarte cultivat funcționar.

— Ai văzut? l-am întrebat, ministrul dumitale a devenit «drastic».

Șeful-perceptor, om cuminte, a rîs.

— Am primit și ordine.

Ne găseam pe o stradă din piață, care-i nesfîrșită expoziție de vitrine și firme.

— O să le bateți ăstora toba. O să le puneți sechestre. O să luați în stăpînire și administrație pălăriile, ștofele, mătăsurile, drogurile...

— N-ai idee, negustorii ar fi încîntați, căci s-ar mai duce pe-acasă. Uite-i cum stau de-a-n picioarele cu personalul lor și se uită-n sus și-n jos. Nu-i un cîine în nici o prăvălie, zise perceptorul. Și dacă facem muzică de tobă, ai să vii dumneata să cumperi prăvălia? Nu. Nu vine nimeni.

— Idealul ar fi să goliți prăvăliile de actualii lor posesori și să numiți la fiecare tejghea un director titrat, un subdirector, mai mulți funcționari cu examenele fiscale date și, fiindcă e vorba de modă, cîteva dactilografe cochete. Iar la fiece trei prăvălii un director general, și la cîte zece un administrator etc.

În fața institutului de coafură, unde ne-am oprit, doisprezece profesioniști în halate albe ieșiseră în ușă, fumînd și politicînd.

— Bărbieria asta are să ne dea o groază de restanțe, zise perceptorul.

— Foarte simplu, îi expropiați și aduceți directori, subdirectori și manicureze.

— N-avem ce face cu ea.

— Pe dracu! O exploatați.

— Cîți funcționari crezi că poruncesc unui agent de execuție?

— Habar n-am, răspunsei cu o sinceritate de ignorant.

— Șaisprezece, dragă domnule. Ministrul nostru a făcut această inovație. Dimpreună cu el și cu secretarul lui general, optsprezece șefi din ce în ce mai mici comandă agentului, care-i albina lucrătoare cu adevărat, zise perceptorul în terminologia apicolă. Ceilalți optsprezece sîntem trîntori, adaose el cu aceeași terminologie. Uite bugetul întreg, dacă vrei să-l cunoști.

Șeful îmi înșiră cu denumirea lui specială pe fiecare din cei șaisprezece comandanți, de sus în jos, ai agentului, care, fie zis în treacăt, face adeseori mai mult decît toți optsprezece la un loc. Cînd o să-l mai întîlnim, o să însemnăm calitatea oficială a fiecăruia.

— Fă socoteala, zise șeful perceptor, ce costă în buget șaisprezece șefi în raport cu un agent, și trage concluzia.

— Nu știu ce primește un agent, o albină, cum îi ziseși?

— Două mii trei sute de lei pe lună, răspunse perceptorul.

— Ne dai voie să facem din asta un crîmpei de articol pentru gazetă?

— Da, vă și rog, zise el. Dacă ministerul ar avea numai agenți și ar suprima toată șefăria care îl aglomerează, suprimînd și pe ministru, încasările s-ar ajunge și ar merge bine. Ai cunoscut dumneata dezgustul să ai optsprezece porunci în fiecare zi și optsprezece șefi, pe care să-i plătești dumneata ?

1933

OMUL ISPRĂVIT

Se povestește că toată lumea urăște războiul și că din această pricină el nici nu poate reizbucni. Numeroase organizații pacifiste, ca niște fete frumoase ale Păcii, împroprietărită la Geneva, și dispunînd de numeroase arhive și mașini de scris, în stare să producă peste zece milioane de litere pe minut, predică, răspîndite în Univers, binefacerile absenței de încăierare. Și nu lipsesc nici apostoli, nici ziare, nici bune intenții adevărate, la nici una din națiunile susceptibile de o nouă și poate că o ultimă tărbacă. Repetatele declarații ale tuturor oamenilor de stat sînt de perfect acord că o nouă dispută cu brațul armat pentru o hartă cu o culoare mai întinsă în sensul unui punct cardinal, este și cu neputință și constituie un atentat de asasinat steril.

Într-adevăr, ce poate ieși dintr-un război victorios — orice război pornit fiind, ca în 1914, cu această titulatură romantică ? Pentru materie, nimic alte decît un nou dezastru, iar pentru istorie, în cazul că mai rămîne cineva ca să-și piardă vremea cu ea, o pagină glorioasă, mormînt convențional al biruitorului ca și al celui biruit. Căci bărbații se bat pentru aceste două singure lucruri, unul de stomac și altul de teatru, între aceste două probleme găsindu-se un interval și un gol.

Cea mai privilegiată mare putere din războiul precedent a fost a Statelor Unite, care a uzinat și a vîndut cu dărnicie beligeranților niște arme frumoase ca niște limuzine, niște gloațe de toată drăgălășenia, conserve de carne, untură concentrată, lapte condensat și toate sculele și alimentele reduse la un minimum de volum, estetic ambalat și permițînd purtarea unui război cîteva zeci de ani.

Ce s-a ales din vastele instalații americane, care au fost niște fabrici de sînge și de moarte? Douăzeci de milioane — am citit bine — de oameni fără lucru, un banditism de o tehnicitate perfectă, aproape confundat cu istoria culturală a marii Republici, rapturi de adulți și de prunci din mijlocul giganticelor metropole, o nenorocire fizică și morală incompatibilă cu aspirațiile de libertate și confort ale unui popor splendid și inutil civilizat.

Ca să-și garanteze făina, supa în cuburi și o poftă de mîncare satisfăcut moderat, marea democrație a miliardarilor și gangsterilor s-a îngrădit și cu un zid chinezesc impenetrabil, interzicînd europenilor accesul marii Republici.

Războiul trecut a stricat echilibrul vieții, iar economiștii s-au dovedit egal de incapabili să puie acul balanței la loc după ce a căzut. Moarte, foamete, prigoană pretutindeni. O descompunere ineluctabilă dizolvă toate creațiile hibride omenești, din simplu motiv că popoarele s-au bătut apocaliptic între ele.

Totuși pacifiștii totali ca și pacifiștii moderați fabrică arme, otrăvuri, aburi în flacoane, explozibile uriașe și microbi. Din aer, din pămînt, din fiole, omul și-a pus încă o dată de gînd să moară și să omoare.

Probabil că un ciclu de civilizație s-a isprăvit și că muncile seculare pentru un bine terestru de cîteva săptămîni au scufundat omenirea în demență.

1933

MILA DE OAMENI

Ca să meriți o acuzare, urmată de sentință și eventual de pușcărie, nu e numaidecît urgentă nevoie de un mare delict. Este de ajuns atît un articol, un aliniat și o interpretare. Dacă legiuitorul n-ar fi și el om, cu viață mărginită, cu ziua copleșită de roiuri de mizerii și s-ar comporta ca o individualitate de cristal cu încheieturile de porcelan, el ar înmulți aliniatele, regulile, excepțiile și interpretările, și viața ar deveni ca o perie de ghimpi. Fiecare secundă a timpului colectiv și individual ar trece prin urechile acului juridic.
De cîte ori un om politic s-a culcat cu stomacul încărcat și a străbătut spaimele unui vis urît, el sare din așternut și face un articol de cod, îl amplifică sau îl înăsprește. Și în această privință juriștii de felul răposatului Tanoviceanu se resimt de o educație pur cărturărească, potrivită cu alte specii, mai rele, de europeni, și de influențele internaționale, aplicate unui popor care nu cunoaște frauda psihologică nici insurecția de dragul unui principiu descoperit la o distanță de mii de kilometri de condeiele lui.

Cîteodată însă juristul instalat la guvern are presimțămîntul că s-a trecut măsura chiar în situația codului penal blajin și încă neperfecționat științific, și la cîte un Paște și Crăciun, cînd se ciocnește șampania într-o cameră separată, el își aduce aminte că volumele codurilor îngrămădite în spinarea aproapelui pot să suporte un corectiv. Unde mai pui că sentimentul care prezidează la împlinirea fie a datoriei, fie a echității sau a milei, este boieresc și stă todeauna frumos.

Amnistia și grațierile pe care le acordă periodic Coroana și guvernul sînt binevenite și ar fi și mai binevenite dacă periodicitățile lor s-ar îndesi. Emoțiile publice s-au succedat la scurte intervale, și revoltele mocnite ale unui neam de oameni cumsecade au devenit aproape un temperament. Astă-primăvară, două evenimente în Postul Mare, către sfîrșit, afacerea Skoda și sinuciderea generalului Popescu, au mai stropit sufletul oamenilor care tac, cu o picătură de sînge și cu una de scuipat. Parcă nici o stagiune nu a fost atît de variat bogată ca lunile ghioceilor pînă la mixandre. Se cuvenea diversiunea unui final. Grațierile veneau în săptămînile Patimilor și în luna vitejiilor la timp. A întîrziat numai amnistia, votată la Cameră și întîrziată la Senat. Un act frumos a fost mai tîrziu grațierea primejdiosului om de treabă, blajinul Paul Bujor. Comunismul evanghelic al acestui revoluționar mistic, inspirat atît de la Sfintele Scripturi cît și de la *Capitalul* lui Marx, nu a știrbit cîtuși de puțin nici prestigiul, nici pacea morală a societății.

Alaltăieri, un convoi străbătea Piața Mare, forfotită de negustori și public. Între vreo treizeci de baionete întoarse către arestați, înainta o lume de infractori, bărbați și femei, în majoritate cu cioarecul și fusta creață din Ardeal. În general prezentabili și purtînd fizionomii clare, neintimidate de rușinea unei arestări, prizonierii te sileau să te gîndești la vinovații și la nevinovații pe care nu-i vizi-

tează în temniță niciodată nimeni, nici preoții și călugării, însărcinați cu o misiune deasupra binelui și răului juridic și social, și care la catolici și protestanți sînt nelipsiți din închisori și spitale, unde omul înlănțuit în întuneric se uită de-a dreptul în păcatele lui și în ochii lui Dumnezeu...

Grațierea acestora, iertarea acestora, cît mai multă, face dovada unei aderențe vii, măcar civile cu creștinismul, pe care clerul a încetat a se obosi să o mai dovedească.

1933

OBOSELI

Rubrica faptelor diverse în coșul căreia se adună zilnic hîrtiile, cîrpele și gunoaiele, maculate adeseori și fără nici o întrebuințare, aruncă în materia primă a gropilor și cîte o bijuterie dezarticulată, cîte o amforă de preț, cu neputință de reconstituit din cioburile ei. Dar această rubrică e ca un grafic demonstrativ al presiunilor și temperaturii sociale, care în existența curentă sînt înăbușite și se ascund pînă ce moartea cu sinceritățile ei clare și funeste le indică, trecînd, cu o linie de tibișir.

Spectacolul vieții pe bulevarde și trotuare, între firmele fulgerătoare, inscripții de foc, vitrine și farduri, se silește cu succes să pară o festivitate continuă și un bal intens, jucat în ritmul unei circulații de miliarde strălucite de amănunte. Roiurile, stolurile, grămezile, cîrdurile, pîlcurile și turmele se amestecă și se întretaie, și orașul, ca o vatră portocalie a lumii, aprinde dansul vîrtejului molecular din dreptul văpăii. Feeria e plăcută ochiului și satisface pe amatorul de aspecte și albume. Dedesubt însă, de la fund, grebla scoate rădăcini putrede, drept vestigii și mărturii. Oamenii care dansează sînt nefericiți .

Dacă ar fi numai nefericirea filozofică a conștiinței provizoratului în marea lumină a fagurelui nostru, umplut cu lacrimi și sînge,

ea s-ar mai putea mîngîia la ideea permanenței colective și la o realitate încă absentă, a solidarității și dragostei dintre oameni. Oamenii umblă răzleți, rătăcesc stingheri și categorii izolate sînt zi cu zi luate cu mătura pe fărașe și găsite în furgoanele cu gunoi. Prea multe suferințe inutile și prea multe firimituri, prea multă pușcărie, prea mult spital și tribunal ; prea multe fapte diverse...

La materialitatea tristă care ține, după spusa Ministerului Muncii, douăzeci și cinci de mii de muncitori fără lucru, și la dispoziția celui de Instrucție cîteva mii de dascăli cu brațele încrucișate, iar la porțile tuturor instituțiilor și autorităților, după o socoteală neverificată, vreo sută de mii de intelectuali, la această situație de pîine strictă, care a produs, printre altele multe, pilda unui medic propus caritării publice de un ziar, dar care nu este peste măsură de greu de remediat, o bună parte din șomaj trebuind atribuită incapacității profesionale și fuduliei, tara morală, se adaogă lipsa tocmai a unei discipline morale. Ceasornicul sufletesc e neîntors și orele lui nu mai bat...

Statul întreține totuși, organizat pentru scopurile imponderabile, un cler în fiece sat, o armată a spiritului, a ținutei și a tihnei morale în toată țara, și care, în acțiune exclusiv sufletească, poate să dea, mînată cu inteligență și destoinicie, toate rezultatele utile, indiferent de gradul și calitatea credinței. Cine poate să afirme că această oaste a Delicatului și a Inefabilului își face datoria lui națională și umană ?

Așa că singurul factor, dacă se poate crede, în restriștea și în dezlînarea sensibilității, a rămas, în virtutea gîndului și a slovei, presa — factor de răspundere și inițiativă proprie — care de-abia e teoretic a patra putere în stat, echivalentă în opinia statului însuși, sau mai ales a lui, cu a cincea roată la car.

1933

ÎN JURUL «TABLETELOR DIN ȚARA DE KUTY»

«Dragă Poete,

Pentru că am scos un fel de carte. care-i o garnitură la tot un fel de carte: *Poarta neagră*, aveai de gînd să mă implici în năravul înființat de presa literară, pentru autorii conștienți de valoarea și opera lor și pentru cititorii excitați? Declarații, ifose, mojicii filozofice? Ai voi să-mi urc nasul în creștetul capului și să miros luceafărul și luna, ca să-i spun României literare ce parfum și putori astrale emană garoafele din ceruri și floarea-soarelui nocturn? Să miorlăi principii, să cravașez simbole și, declamatoriu, să-ți mărturisesc ce am voit să zic, ce am urmărit, o linie, o idee?

Dragă Poete, primește o simplă scrisoare de scuze. Cartea mea de azi nu are mai multă importanță decît toate încercările literare din trecut. Sînt tot un începător și vina lipsei de merit a slabelor mele începuturi o poartă mai mult editorul decît autorul. Dacă ar merge după mine, nu aș fi tipărit încă nimic și mi-aș mai arunca și astăzi, o dată pe an, la sorocul toamnei, manuscrisele în focul paielor adunate cu grebla pe cîmp.

M-am stricat la publicitate cam fără să vreau. Printr-o constantă lipsă de noroc, nici

nu mi-a refuzat nimeni tiparul și am fost chemat și înghesuit să tipăresc. Mă gîndeam eu, nu e vorbă, ca odată ș-odată să scot un volum, unul singur, însă nu de atît de tînăr; mintea mi-a rămas destestabil fidelă superstiției că un june de cincizeci de ani trebuie abia să debuteze. Toate împrejurările vieții m-au împins către infectul meșteșug al măsluirii cuvintelor și al forțării lacătelor atîrnate de ele. Am vrut să fiu chimist, negustor, zugrav de biserici, plugar; mi-am căutat un stăpîn ca lumea, simțindu-mă cu ștofă de slugă credincioasă: ți-ai găsit! Nu m-a acceptat nimeni și nimeni nu m-a luat în serios, subt cuvînt că m-aș pricepe mai bine să nu fac nimic și să fiu scriitor.

Drept să-ți spui, cărțile mele nu mă privesc, mai ales după ce a trebuit să dau corecturile tipografului înapoi. Judece-le cine-o vrea, cum o vrea, dacă se găsește cineva să le citescă: să nu crezi că odată tipărite ele m-ar interesa. Nimic nu mă impresionează mai dezagreabil decît să le întîlnesc în drumul meu și să-mi aduc aminte de ele: *j'en ai la frousse.* Poate fi, într-adevăr, ceva mai nedelicat decît să te amesteci în mintea cititorului și să-l violentezi să te înțeleagă? Cu ce drept?

Nu vreau să zic însă că după ce am început să tipăresc, mi se pare, vreo șase cărți, nu mă gîndesc să și încep să scriu. Ba mă gîndesc. Ba îmi și umblă prin cap cîteva lucruri, care dacă ar putea să fie bine mutate pe hîrtie ar putea, poate, să reprezinte așa, ceva, ca o literatură.

Dragă poete Baltazar, iartă-mă că nu sînt în stare să pot mai mult.

Al dumitale,

Tudor Arghezi

1933

DIN VECHI

Sînt pasiuni curate și tăcute care cresc lîngă patimile adevărate, ca mușețelul lîngă orhidee. Temperamentul cerut pentru ele e o răbdare blajină și o tenacitate surîzătoare și parcă aparținînd cu ființa întreagă trecuturilor vechi, adepții lor par negustorii aristocratici ai unor mărfuri prea scumpe ca să poată să fie vîndute.

Am cunoscut în patria lui, la Rusciuc, de mult de tot, pe celebrul negutător de covoare, țesături, broderii și ustensile artistice vechi, Ali, în mijlocul paradisului de rafinamente în ștofe, ivoriu și chihlimbar, din prăvălia lui vastă, cu patru trepte în pămînt. O față de masă imperială, înecată în cusături groase de mătase, prețuia o avere, din pricina mai ales a urmei fundului murdar al unei cești de cafea, pe fondul alb al feței, aparținînd, în timpuri, unui sultan. Degetul arătător al venerabilului negutător cu turban, indica extatic și admirativ conturul de ștampilă lăsat de filigean.

În vechea Genevă, din cetate, fuma și făcea literatură verbală un negustor al Imperiului ceresc, într-o prăvălie cu chinezerii fără clienți. Prăvălia, ca și cea din Rusciuc, era la demisol, cu trepte, și așezată într-un imobil cu o vîrstă de cinci sute de ani. Și chinezul și musulmanul erau în realitate niște amatori de

lucruri fine și durabile, rătăciți într-un comerț care-și căuta filozofia în absența cumpărătorilor ignoranți. Dacă voiai să faci un cadou cu stil, o vizită la magazinul chinezesc era obligatorie. Din amforele de porțelan, pline cu ovăz, drept ambalaj asigurător, mîna minusculă a primului născocitor de hîrtie și de tipar, căuta, vîrîtă pînă la cotul suflecat de mîneca lui națională de mătase, o figurină, un idol, un amănunt decorativ de faianță sau teracotă. Și dacă arătai gust pentru asemenea opere de artă, chinezul îți vindea poate o stampă, dar îți dăruia cel puțin o farfurioară și un șirag de mărgele și te poftea la o ceașcă de ceai și la un tutun.

Expoziția numismaților din București revelează existența, la noi în București, a unui număr neașteptat de mare de amatori de medalii și monezi și expoziția acestor delicați și discreți savanți ai efigiei și ai fragmentului de aur, de argint și bronz, rupt de dintele de șoarece de silex al vremii, e o mare bijuterie de mici giuvaere rotunde și fericit uzate. Ei au trecut dincolo de monedă, în regiunea de aromate a sufletescului, reconstituind lumea, veacurile, imperiile și istoria toată după semne pe metal.

Spectacolul pasiunii de a culege și păstra ar trebui repetat și înmulțit la cărți, hrisoave, icoane, costume. tablouri și mobilier, pentru a difuza prin epidemie acel sentiment al cuviinței față de trecut, care ne lipsește și care ne comandă ca la fiece zece ani să dărîmăm tot ce-l evocă și trezește, acoperind cînd cu asfalt, cînd cu granit, ca o sală de baie și ca un drum de fugit lesne, obstacolele suvenirei.

Mai șovăie să stea sau să plece din trotuarul nostru o biserică frumoasă veche, înghesuită în pămînt, lîngă temeliile abandonate ale Senatului — la care a lucrat înaintea războiului o echipă de chinezi autentici — un chivot minuscul cu stîlpii de piatră și umbrit înlăuntru, ca și bazarul lui Ali, și ca și negutătoria chinezului din cetatea Genevei.

Acest monument de amator e pus pe lista neagră a esteticului devastator.

1933

RĂSPUNDERILE

În cinsprezece ani a fost de cîteva ori vorba de «răspunderi» și cîteva guverne au făgăduit să le stabilească. Este oportun să ne aducem aminte de ele la noua schimbare de guvern, măcar ca să constatăm că au fost uitate.

Teza celor preocupați de răspunderi era simplă. E adevărat că ne împărtășim și noi din criza universală, păreau că gîndesc cei cîțiva oameni politici hotărîți în epocile de opoziție să curețe masa de joc. Dar la noi s-a petrecut un fenomen deosebit, mut și discret, de ordinul acelora care într-alte țări, cum a fost Rusia, s-au lichidat cu o revoluție și cu nașterea violentă a unei noi întocmiri. Dacă lăsăm liberă întinderea lui pe dedesubt, putregaiul poate să iasă la suprafață și atunci cadavrul complect nu mai poate să fie ridicat pe picioare.

Cam pretutindeni unde mîna cercetătorului apasă puțin, mustește o sudoare fetidă interioară, pe care medicul o numește puroi. Singur guvernul Iorga s-a părut că își amintește de acest material strecurat în carnea și în oasele noastre și subt forma inocentă a restituirii tantiemelor încasate abuziv, schițase un început. Dar speriat de ceea ce ar putea să urmeze, a renunțat, rămînînd în abstracțiunea care nu slujește la nimic, a platonicelor acuzări. Cînd, pe neașteptate și fără concursul voinței nimănuia, a țîșnit din măruntaiele anonime puroiul Skoda, nivelul la care a sărit a dat indicația volumului marelui zăcămînt, dar era la guvern un alt partid politic. Astuparea locului de expansiune a fost făcută cît s-a putut mai bine, coptura a rămas închisă și ea circulă în sîngele nostru viu. Pînă cînd ?

Desigur că lupta electorală, acum în toi, se mărginește să scoată deputați și o situație folositoare clientelei. Răspunderile nu mai fac parte din nici un program : s-au îngrămădit atîtea și a sporit numărul lor atît de variat, încît numai ca să facă aluzie la ele un șef politic are nevoie de mult curaj : mai bine le lasă baltă.

Frauda de toate nuanțele a sărăcit statul și statul își recuperează deficitele prin impozite din ce în ce mai grele. De cîte ori statul a voit să se înzestreze în cîte un fel, cîte cineva a participat la plățile lui și bunurile cumpărate n-au corespuns la miliardele plătite : banii s-au isprăvit și în locul lor nu se găsesc în jignițele statului valorile în materiale, a căror lipsă l-a dezechilibrat. Repetarea continuă a operației a sleit pe toată lumea. Averile furate sînt asigurate și criza colectivă se accentuează pînă la necesitatea gravă pentru toți, funest indispensabilă, a unei conversiuni. E caracteristic, că în lupta lor împotriva debitorilor, creditorii care produc memorii, delegații și întruniri, au neglijat răspunderile. Un ziar din Ardeal, unguresc sau nemțesc, nu mai ținem minte, a publicat lista fraudelor descoperite pe un timp de cîțiva ani : nu mai ținem minte în cîte miliarde se cifra totalul. O cifră care ar trebui tîlmăcită figurează în constatările necalificate ale Băncii Naționale, de șapte miliarde : ea ar reprezinta capitalurile ascunse prin acțiunea de neîncredere a proprietarilor

de capital... Adică, eu am șapte miliarde scoase din viață și puse bine. Să lăsăm deoparte facultatea Dreptului de a le ascunde și să-mi puneți o singură întrebare: de unde și cum le am.

Criza înfățișează. oricît ar putea să dureze de mult, o epocă de materialitate. Ea ar interesa destul de puțin, dacă n-ar fi vorba de cealaltă criză, cumplită, de o demoralizare generală. Cu așa moral nu se pot birui nici crizele economice nici mai ales cele naționale. Odată ce frauda violează sinceritatea și pune surdină inevitabilă fiecărui sentiment, timbrul colectiv iese moliu, inert și imprecis și influențează spontaneitățile naționale. Avem nevoie neapărat de o disciplinare.

Cu drept cuvînt, nu se poate concepe o societate sănătoasă fără o mărginire în pasiunile și destrăbălările ei, și existența în permanentă evoluție a României, locuită de un popor foarte inteligent, demn de o dezvoltare culturală mare, poruncește o neapărată primenire.

Nimeni nu va tăgădui faptul că cea mai dizolvată, mai lipsită de voință, de autoritate și de ceea ce se numește brut caracter, clasă, este clasa conducătoare. Pe ea cuvîntul nu o leagă, angajamentele ei rămîn fără consecință, pentru ea, unitatea și rectitudinea acțiunii sînt absente. Conducătorii ignoră și elementele banale ale problemelor. La ei totul este provizoriu și în stare de schiță. Moralul, serios atins, trebuie lecuit.

În concurența tragică în care a intrat țara noastră după război, avem nevoie de valorile izolate, obscure, foarte numeroase în adîncul poporului românesc dar copleșite de toleranțele și concordatele politice. Țara are nevoie de puteri sufletești, ca să se măsoare cu succes cu adversari uneori mai puțin înzestrați în ce privește inteligența însă mai unitari și mai bine oțeliți sufletește decît mulți stăpîni și directori ai noștri. Trebuie să fie orb cineva sau cinic ca să nu vadă că dezlînarea noastră începe să vatăme și urzeala.

Sîntem la o vîrstă care cere o alegere și o preferință și care impune neprecupețită datoria de-a vedea peste umărul prietenilor și al înveseliților cuprinși în horă, dincolo de lăutari, mai departe. Dacă indiferenții noștri preferă unei acțiuni precise abținerea de la datoriile poruncite de sînge, să se consoleze cu filozofia pietrelor ce rămîn, după ce apele trec.

Nu este nevoie de un crez politic și de un program, ca să se poată face o treabă. Programele și principiile n-au nici o valoare, cîtă vreme nu are cine să le reprezinte, iar un program înapoiat poate fi onorabil și util reprezentat de oameni propriu-zis. Programele și ideile sînt mai todeauna aceleași sau se învecinează atît de mult între ele încît, în cadastrul ideilor, ele se confundă. Este de ajuns un registru, de contabilitate, pentru obținerea unui rezultat chiar moral și politic.

Ar trebui să se facă ceea ce nu s-a făcut pînă azi și ceea ce, de fapt, nu place nici unui partid politic să se facă: o inventariere de materiale, care poate sluji orice partid și om politic.

A ne mai pierde în generalități este o naivitate, care a fost bună înainte de război, cînd viața și faptele se transpuneau în ceața literară. Nimic nu este mai recreativ și mai neobligatoriu ca generalitatea, ca ideile-tip, ca fantomele ideative care treieră lumea de-a surda, secole de-a rîndul. De aceea și programele politice procedează cu impreciziunea croi-

toresei și a fabricației pălăriilor. S-au aclimatizat formulele : «Mai multă dreptate». «Mai mare libertate». «Mai puțină necinste». «O mai largă democrație». Atîrnă de numărul pe care vrei să-l porți. În formula cu *mai* sau cu *decît* se cultivă toată demagogia socială. Trebuiesc abandonate pentru șerpuitori și elastici formulele și sistematizările — realizînd o treabă mai modestă însă mai adîncă.

Pentru că dezechilibrul social vine de la valoarea morală a mijloacelor materiale aruncate în vălmășagul social, de la avere și de la proprietate, ar fi de făcut zi cu zi inventarul tuturor averilor din România, cu istoricul lor și în strictă obiectivitate, fără să fie nimeni pîrît, fără să fie nimeni cenzurat, lăsînd exclusiv datele să vorbească — și din cînd în cînd însumînd categoriile.

Iată două clase: proprietarii și chiriașii. Sînt, orice s-ar putea spune, două clase sociale distincte, mai distincte decît sătenii și orășenii, clasele istorice ale timpului actual ; să nu ne închipuim că ele constituiesc numai două pondere de judecătorie, cum ar putea să vrea să ne facă să credem legiuitorul. Proprietarii se subîmpărțesc însă în proprietari pentru folosința lor locativă — posesorii proprietății utile — și în proprietari complecși. Complexiunea proprietății este un început al demoralizării.

Iarăși, sînt proprietăți create prin muncă, la care au participat ingenuozitatea, timpul, răbdarea și economia — proprietate morală. Și sînt proprietățile de furtișag, ale unei fraude, proprietățile inexplicabile, obscure, suspecte pe care le califică împrejurările. Aceste proprietăți trăiesc din spinarea chiriașilor, parazitar.

În decursul unui inventar obiectiv, repetăm obiectiv, cititorul nu va fi scutit de surprize. El va afla că în Capitală. de pildă, alături de funcționarul sau de muncitorul împovărat de-o familie constrînsă să se tuberculizeze într-o odaie, sînt proprietari, pe care nimeni nu-i cunoaște, cu cîte optzeci de imobile în avuția lor, proprietari ocrotiți de legiuitorii de birou.

Proprietatea este piatra de încercare și a oamenilor publici : este căptușeala adevărată a individului, care socialmente trebuie întors pe dos : proprietate de case, de pămînturi, de societăți, de acțiuni ; de numerar.

Inventarul ar trebui început cu proprietatea care se poate ascunde mai puțin : a imobilelor.

Evident că informațiile publicului ar fi foarte folositoare. Colaboratorii unei atari acțiuni sînt indicați de starea lor socială : muncitorii intelectuali, profesori, magistrați, advocați, ofițeri, medici, funcționari, ingineri etc.

Detaliile unei anchete, redusă la nivelul vieții curente, revelatoare și demonstrativă, ar putea face obiectul unui chestionar.

Proprietate moștenită, dotală, cumpărată. Compunerea, caracterul și produsul proprietății. Data cînd a intrat în stăpînirea actualului proprietar și numele propritarilor precedenți. Profesia și originea socială a proprietarului.

Etc., etc.

1933

CATALOGUL

Un catalog de cărți e o bibliotecă, însă o bibliotecă închisă și încuiată, și totuși o bibliotecă. Printr-o sticlă intercalată în lemnul dulapului, la nivelul titlurilor și numelor de autori, parcurgi toată biblioteca dar nu poți trage din rafturi un singur volum... Ca să capeți romanul sau povestirea ce-ți trebuiește, catalogul are un mecanism ca un automat cu bomboane : trebuie să pui un ban în pușculița cutiei și să zgudui un mîner... O precipitare de mașinării nevăzute și primești dedesubt bomboana, volumul...

Ați înțeles : un mandat cu mențiunea pe cotor a volumelor alese. Și în vreme ce cititorul își vede de lucru sau se odihnește, pachetul cu cărticele aleargă prin văzduh pînă la el. O bătaie în ușă, o întoarcere a cheii în broască... Poșta ! Automatul, catalogul și-a făcut datoria.

Pe cînd cititorul își trăiește viața lui într-un colț de țară, biblioteca se compune zi cu zi în catalog. Traducătorii se ostenesc să facă manuscrisul, tipografii se ostenesc să traducă pentru a doua oară textul în litere de plumb, iar neosetenitele prese tipăresc. Biurourile administrației înregistrează comenzile, expeditorii fac pachetele, camionetele automobile duc pachetele la gară și trenul le ia și le transportă departe.

Iată cîtă lume muncește ca să se găsească pe masa fiecărui cititor o carte.

Am omis numai pe autor, pe acel ins care într-alt colț de țară, ca și cititorul, și izolat și de mașină și de administrație, se silește să născocească o povestire nouă, o frumusețe nouă, tristă sau hazlie, pentru lectorul necunoscut. La o broșură de cîteva zeci de pagini colaborează prin mintea și dibăcia scriitorului, ca și la grîu, porumb și flori, toată natura... Și acest lucru în aparență mic și în realitate foarte complicat, catalogul de librărie. de editură, se cheamă inteligență, viață, cultură. Acestea pornesc întîi și întîi pe roțile lui de jucărie de hîrtie.

1933

PACIFISM

Răsfoiesc un album comemorativ. Revista *Realitatea* şi-a tipărit în supliment amintirile de război, puţin cam şterse pe clişee — au trecut douăzeci de ani — dar impresionante. În 1914, popoarele s-au răfuit pe sute de fronturi şi încăierarea a fost cu adevărat cum sună vorba, «universală».

Ce lucruri vechi! Exista o împărăţie Austro-Ungară cu un împărat bătrîn, bătrîn care se purta cu barbeţi. Băiatul meu rîde. Nu cunoaşte acest articol de bărbierie, şi ca să i-l demonstrez mă servesc de două perii de ghete. La nouă ani, argumentul e vorbitor. Băiatul e generaţia nouă, mai nouă decît toate generaţiile care pasc stelele actuale în izlazul literar, şi o replică viitoare la zbîrciturile precoce de peste o decadă.

Mai era şi o împărăţie rusească... Uite-l, ăsta era ţarul Nicolae al II-lea: stă de vorbă cu alt împărat, Wilhelm al împărăţiei germane. Pe neaşteptate, împăraţii au început să se ia la palme. Nu rîde, vorba vine, fiindcă vezi ce frumos stau amîndoi la fotograf. Rusul a zis că de ce strînge neamţul armată la graniţa lui, şi neamţul a spus că rusul a strîns întîi armată şi i-a trimis-o lui în spinare. Uite ici pe toţi «vinovaţii», Domnişorul ăsta cu baston mic e Derental. Era singur în politică la Viena şi n-avea ce face vara şi s-a jucat de-a sîrbii. Jocul de-a sîrbul e «poc! poc!» cu pistol adevărat şi cu gloanţe adevărate. Şi s-a-ncins, tată, o bătaie, care a ţinut cinci ani, şi mai ţine şi azi, poate să spuie ce-o vrea domnul Constantin de la *Realitatea*. Hai să-i mulţumim în scris, că ne-o trimite gratis.

Pe băiat îl interesează de aproape torpila pregătită în aeroplan, şi cere detalii. Ar vrea şi el una, dar nu o imitaţie care nici nu pocneşte, nici nu omoară. A! ce mai tun: «Die dike Bertha». Uite, avea o ghiulea cît mine, cu burtă cu tot: patruzeci şi doi de centimetri diametru. Băiatul a învăţat să aprecieze grosimile geometrice şi nu mai poate de bucurie. Va să zică, pleacă din tun, se învîrteşte prin cer şi acolo unde cade nu mai rămîne nimic, nici de piatră, nici de fier, nici de carne cu maţe. Totul se face fum, praf şi bojoc. Admirabil! Uite Ipres, Verdun, Reims: n-a mai rămas atît! Unghia degetului mare rupe zgomotul pe dinte, care completează noţiunea.

Spînzuraţii de copaci atîrnă de cîte o sfoară, ca nişte păpuşi, fiecare cu capul pe o parte. Mă chinuiesc să-i arăt băiatului grozăvia împrejurării. Parc-aş toca în caşcaval. Băiatul nu poate să creadă: e un aranjament la fotograf. Ce, el nu s-a fotografit în nori cu un avion? Mare ispravă! Chestie de atelier.

Cadavre culcate... Asta s-ar putea să fie aşa. Nu tot moare lumea mereu? Vecinul ne-a dat luni bună ziua şi a cerut peste gard un chibrit, şi joi l-au înmormîntat. Şi toată ziua caii cu manta şi pantaloni cară oamenii cu muzică la groapă. Biatul ar avea aerul să gîndească nimerind cuvintele cam pe margini (dar într-o zi o să le nimerească la mijloc, şi cine ştie? poate să lovească şi dincolo de ele) că moartea vecinului e fără poezie, pe cînd cealaltă, din

album, are ceva neobișnuit de interesant. Altfel mori, vrea să spuie și el, de pilaf, că ai mîncat prea mult, și altfel cu pușca, mitraliera și tunul. Astea hăulesc și rag, piuie și țăcăne!

— Tunul meu mi s-a stricat! observă băiatul, și nici nu face doi bani.

Se gîndește la Verdun, unde i-am povestit cu de-amănuntul tot ce s-a petrecut. Ochii lui mari lucesc din catifeaua lor adîncă. Drept o emoție de rușine și scîrbă democratică, el scapără emoții ticăloase de burghez infect.

— Ești un stricat, îi zic. Nu ești pacifist deloc.

Se gîndește la săbii, la carabine.

— Mă, eu știu la ce te gîndești tu. Tu te gîndești la un cal...

— Nu, răspunde băiatul înveselit. Mă gîndeam la un armăsar.

— Tot ce-i mai primejdios, canalie! îi zic. O să te spui la redacție. Ce fel de propagandă contra războiului primești tu, preocupat exclusiv de lucruri violente? îi zic, nu fără o emfatică înclinare a sentimentului către omiletica blajină.

Conflictul nostru mocnește inexprimat de-a lungul paginilor. El are un punct de simțire și eu un punct de vedere. El biciuie de-a joaca și de-a sărita. Intrăm în paginile civililor care au făcut pacea. Uite-l pe tata Clemenceau, pe moș Wilson: s-a isprăvit. S-au bătut ei ce s-a bătut, dar au zis că ajunge, că o bătaie trebuie să sature și pe cel care dă. La urmă te doare palma și se frînge și bîta.

Pacea i-a displăcut băiatului, ca o boală de intestine. Semnătura tratatului la Versailles nu l-a mișcat. Dar, în sfîrșit, izbutisem să-i concentrez atenția asupra binefacerilor păcii, cinematograf, plimbare în automobil, motocicletă, și cînd credeam că l-am cîștigat și am făcut din el un adversar al sălbăticiei care face pe oameni să se împuște și să se înjunghie, băiatul mi-a spus că ar vrea o mască pentru gaze și m-a întrebat cu o simplicitate mai tare decît toate fotografiile pacifiste:

— Cînd o să înceapă, dragă tată, iar?

1934

CE POATE RĂBDA UN MORMÎNT

Există un tip de critică şi de apreciere care poate că poartă un nume în psihologie şi după care nimeni nu e autorul operei lui, pînă la nivel de instrucţie sau de ignoranţă. Dacă vorbeşte bine, discursurile i le face cineva, dacă scrie frumos, trebuie să fi colaborat nevasta sau un secretar, dacă are o idee nouă, ideea nu-i aparţine. La «Codul lui Napoleon», Bonaparte nu a colaborat în nici un fel. Lucrările lui Shakespeare le-a scris un oarecare Bacon. Iisus Hristos şi-a luat Evanghelia de la altul şi nici n-a fost pe lume un om cu numele lui. Chateaubriand şi-a scos respiraţia stilului din Homer. *L'imitation* nu este, cum s-a crezut, o scriere a lui Toma Kempis.

Omul suferă de pornirea de a mînji, tăgăduind sau analizînd. Pe Dumnezeu îl contestă toate universităţile şi vor să-i zică altfel cumva, ca să-l diminueze. Dragostea nu e dragoste.

Iar Freud ţi-a descoperit dumitale, mamă, secretul pe care nu l-ai ştiut, că dacă-ţi iubeşti băiatul şi veghezi disperată la creşterea lui, cînd zace bolnav, o faci pentru că el e înzestrat de natură cu aptitudini de mascul.

Dorinţa de a dezindividualiza pe om şi de a profana într-însul un conţinut, reducîndu-l la anonimat, domină asemenea acţiuni. Nu-ţi este permis să te ridici deasupra judecătorului tău, şi fiecare contabil de biologie îţi este judecător. E desigur un pergament ştampilat pentru ca el să justifice toate intruziunile, fanfaronadele şi impertinenţele, care în senilitate pot lua numele inocent al inconştienţei.

În cuprinsul literaturii, avem, din nefericire, o figură, de care se împiedică de patruzeci de ani lumea cu doctorat. Pînă a nu i se fi ridicat o statuie la Constanţa, savanţii cu oarecare artă în craniul lor urangutanic, l-au considerat ca pe un om de muşama şi talpă, aşezat în mijlocul tîrgului cu mascarade şi pe fălcile căruia trecătorul ameţit de ţuică sau îmbătat de ştiinţă şi-a exersat vigoarea podului palmei. Fiecare îi ardea una şi-i mai trăgea încă două cu sete. Momîia avea un mecanism interior : dacă era lovită exact, resorturile făceau o mişcare, şi eroul din Moşi căpăta un clondir în formă de raţă sau o decoraţie de tinichea.

La o sală de disecţii se făcea pe vremuri aplicarea directă şi nefigurată a încercării puterii. Poate că această epocă ştiinţifică a apucat-o domnul profesor Gh. Marinescu, membru al Academiei Române. Unii băieţi căutau satisfacţii asupra morţilor cu pumnul în nasul cadavrului. Cel mai tare pumn cîştiga o sticlă de bere. Rezultatul se verifica pe cartilagiul zdrobit : apucai cadavrul şi-l scuturai niţeluş de nas.

Savantul, în special savantul pe piele de om, găseşte mijloace de pîngărire a personalităţii în tertipurile patologiei care face glorie şi asigură dictatura autorităţii unor filologi ai unui vocabular de auguri. Ştiinţa de cazuişti ai celulei a izbutit să afle greutatea unui creier de mort, numărul cutelor din misterioasa lui tapiţerie şi volumul. E o ştiinţă care slujeşte la crearea de prestigii convenţionale, care nu a folosit vieţii în nici un fel şi care s-a strecurat, de la dispa-

riția lui Molière, între realitățile grave. Dacă după șapte ani de studii experimentale, o doctoră în medicina maternității este în stare, la un spital din București, operînd o femeie gravidă, să-i scoată intestinele și să i le tragă prin uter, ca dintr-un ghem, crezînd că ține între degete cordonul ombilical al pruncului, știința nu mai e știință și devine o lamentabilă farsă, îndatorită să rămîie cel puțin modestă.

Diminuarea inidividualității se face în regim științific, atribuind geniul nebuniei și insistînd. Nu mai zicem că poeziile lui Eminescu au fost scrise de tatăl lui, de la care moștenise și «vocea de tenor», ci pentru ca orice merit să-i fie poetului anulat, hotărîm că talentul lui se datorește demenței. Înțelegeți sugestia : ce poți să aștepți de la un nebun ?

Domnul profesor Gh. M., membru al Academiei Române, poate că este un imens om de știință. Poate. N-am competința să decid și să repet și, la urma urmei, *vous savez, je m'en bats l'oeil*... Auzisem în țară că domnul profesor era un ilustru personagiu în străinătate. Am stat mai mulți ani în străinătate, unde cu o preferință a curiozității am frecventat cercurile științifice și medicale : n-am văzut că domnul profesor ieșea din rîndul cu litere corp zece drepte, al articolelor, în care sînt citate, unul după altul și după alfabet, nouă nume de savanți, care ar fi încercat despicarea firului de păr de la subsuoară în patru ; un japonez, un anamit, un bulgar, un rus, un maghiar, un german... E o notorietate, desigur, să fii citat în treacăt și chiar cu oarecare stăruință. Însă n-am aflat încă de nici un om ajutat de ilustrul savant, foarte sensibil la probleme și tot atît de indiferent la suferința omului din problemă. Am trimis odată un pictor la domnia sa, paralizat de mîna dreaptă, cu care ținea pensula, și profesorul l-a batjocorit. Într-adevăr, pictorul era ieftin, adică foarte sărac, și ilustrul savant e un mare avar, pe toate dimensiunile.

Pentru toate aceste motive, balansate cu motivul poeziei, nu se poate ascunde că trebuie să luăm împotriva savantului și pentru Mihai Eminescu atitudinea categorică și leală și să defectăm aparatul intelectual al unui nou fabricant de găinaț parfumat.

Nu i se poate ierta domnului profesor admirația ipocrită pentru Eminescu, consacrat nebun și profet în același timp. Este, firește, prudent să-ți iei o satisfacție asupra unui om de geniu și să-l internezi și după moarte, încă o dată, într-un ospiciu de nebuni, cerînd țării să clădească un templu pentru el. Admirația savantului e deosebit de sinistră, și gîndul spus întreg, cu o bărbăție cinică dar corectă în monstruozitatea ei, era mai puțin vinovat decît dulcea lașitate îmblănită, din care unghiile înmuiate în sirop zgîrie sepultura.

1934

SCRISUL REVELATOR

Vine un timp în viața unei limbi cînd scrisul corect reprezintă o decență obligatorie cu deosebire la marii latifundiari ai bugetului de stat. Un ministru, un deputat, un funcționar superior trebuie să știe să scrie tot atît de precis și de drept pe cît știe să-și lege cravata. Condeiul face parte din ținută, utilizat măcar ca un cosmetic al inteligenței, și manuscrisul, pentru un personaj public, trebuie să fie unul din criterii.

Nu-i ceri desigur domnului plătit cu cîteva zeci de mii de lei pe lună și adeseori pe săptămînă dacă nu pe zi, să comită literatură. Nevoile lui sînt satisfăcute profesional din izvoare mai apropiate de viața curentă. Cărțile, pe care nici nu le citește, ar fi poate că și mai greu să le scrie. Dar se presupune că acest domn a învățat cu sila douăzeci de ani neîntrerupt, că a citit cîteva sute de volume cuprinse într-un program care condiționează o diplomă, și că are cîteva idei clare, cel puțin ideile documentate ale unei grupări, adaptate odată cu înscrierea într-un club. Ideile materiale sînt întodeauna, dimpreună cu consecințele și aplicabilitatea lor, ușor de formulat în cuvinte.

Se cunosc personaje considerabile, parvenite la prestigii enorme și la situații excepționale, imens remunerate. Timp de treizeci de ani, în umbra creației nevăzute și de cele mai multe

ori văzute, puterile lor sociale au sporit, te gîndești, pe temeiul unui merit verificat de oamenii muncii, de șefi, de guverne. Te pomenești cu personajul sărbătorit deodată și nu-ți vine să crezi că numai din pricină că-l cheamă, de pildă, Nicolau, și că în provincia lui reprezintă un număr de voturi culese la cafenea și la birt, domnul s-a tras de lanțul ceasornicului de pe stomac cu toți marii demnitari și cu autoritățile principale, și a putut asigura intrările la toate orele din zi în imobilele cu sergent, unde majoritatea personalităților de marcă sînt primite numai pînă la ușă, ca să lase, pupată și linsă pe amîndouă părțile, cartea de vizită a permanentei prezențe. În momentul în care trei sute de tacîmuri îl sărbătoreau, domnul era în apogeul carierei și făcuse o grămadă de isprăvi anonime însă esențiale pentru bunul și înțeleptul echilibru social. Dacă l-ai fi scuipat din greșeală pe gheata de lac ce-o încălțase ca să-i strălucească și picioarele, n-ar fi fost de ajuns nici o scuză. El chema poliția, justiția, mobilizate ca la un atentat, botul pantofului nu se mai putea lustrui decît cu o sentință, și presa, însăși presa ar fi vestejit atacul trecătorului inatent la încălțămintea însemnatului bărbat insignifiant.

În toate carierele, și cele mai briliante, se întîmplă însă accidentul Prometeului căzut din ceruri între vulturi și muște. Personajul are o involuntară alunecare pe parchet sau pe trotuar, ocazionată de o coajă de portocală sau de materialul lunecos scuipat din greșeală. Abia cînd îl vezi lungit pe spinare afli că pielea lui nu a făcut niciodată două parale. Vaietul lui penibil vine din dureri insuportabile. Pantoful i-a jucat o farsă, călcînd odată mai vizibil strîmb. Domnul e gata să se ia de

piept și cu fiecare din cloștile politice și sociale care l-au clocit, realizînd generația valorilor din dezvoltarea produselor galinacee fără coajă.

E înfiorător cînd personalitățile din această categorie, uimite de reversul împrejurărilor, țin să facă publicitate cazului personal și se dedau la proză și letrism. Un comunicat de zece rînduri are treizeci de erori de expresie, douăzeci de inteligență și o sută de gramatică. Un memoriu e o bucată literară cumplită. O revărsare de analfabetism, care era latura adevărată din torentul circulator al lichidului intelectual, te încremenește. Marele potentat știa numai să iscălească, și atunci cu ezitări de ortografie.

Aceste capacități care comandă viața, o constrîng și o supun bunului plac vulgar și grotesc, au înotat în speranța, în sudoarea și în sîngele țării. Statul i-a îndestulat, conservîndu-i ca pe niște elefanți sfințiți și a risipit cu ei strădania și decepția unei lumi întregi. A trebuit să-i admirăm în jobene și fracuri, să îngenunchem și să tăcem în drumul lor, ca la o perindare de zei.

Și dinaintea celor căzuți pe spate te-ai gîndit la cei rămași în picioare. Cum se descurcă ei din alfabet ?

Trebuie scrisă o gramatică succintă și un manual cu modele de stil și compoziție pentru împrejurările variate în care se poate găsi un personaj politic de proporții.

1935

CARNET

Cînd s-a putut industrializa fonograful și fiecare cetățean a fost în stare să aibă acasă un gramofon, un patefon, un aparat, o cutie cu plăci și o sută de ace pentru diafragmă, oamenii excesivi de pretențioși s-au dezolat. Luînd cu vehemență apărarea muzicii pure, neîntinată de un arc, de o pîlnie și de un disc de ebonit, ei erau mai ortodocși chiar decît compozitorii și artiștii, bucuroși că sînt imprimați și reproduși, repetați și cîntați pînă în niște regiuni foarte depărtate de pe glob, unde ei nici nu visau să ajungă vreodată, cu vocile lor vii sau cu instrumentație vie. Drept vorbind, nici instrumentele directe, fabricate cam din aceleași materiale ca și gramofonul, nu erau altceva decît tot niște feluri de mașini, și dacă trebuie să se ție seamă cu strictețe de supărările super-estetice ale cîtorva amatori plini de sensibilități abstracte, cea mai bună muzică și aceea care trebuie recomandată neapărat, ar fi fost muzica mută, adică o absență radicală de muzică. Redusă la textul partiturii, de citit și de auzit cu ochii, opera muzicală nu s-ar fi deosebit de romanul literar decît prin tipar și format.

Înaintea fonografului, care imprimă muzica pe sul sau pe disc, și o recitează automatic după cum a fost cîntată, fusese — vă mai

aduceți aminte? — pianola, o pianină mecanică, silită să cînte călcîndu-i mecanismul în intervalul unui drum de hîrtii. Mai fusese aristonul, mai fusese flașneta sau caterinca... Un papagal, un cobai sau un șobolan alb, însoțea cîntecul cu ghicitoria, și grupul din colțul unei străzi, completat de un italian bătrîn și învăluit de o sonoritate zdruncinată, era pitoresc.

Dacă nu ați uitat-o de tot, să pomenim și așa-numita *„boîte à musique"*. O cutie cît o tabachere de cristal, în care se învîrtea un sul cu ghimpi minusculi și care cînta cu glasuri de insectă. O cheie învîrtită într-o latură repeta valsul din *Faust* sau îl schimba cu *Marsilieza*. Creatorii acestei scule delicate, cu o muzică discretă ca de clopote microscopice, erau ceasornicarii. Gingașul instrument nu a dispărut de tot. Mai sînt și astăzi în gările Elveției niște vitrine mici, spînzurate de un pärete al sălii de așteptare și în care o baletistă de majolică începe să danseze la sunetul aproape sufletesc al muzicii îngropate subt picioarele ei de lăcustă, îndată ce ai strecurat într-o crăpătură de pușculiță un ban de zece centime. Ceea ce pare mai anacronic și decît baletista și decît muzica ei, este existența centimei!

Amatorul posomorît nu e mulțumit de nici o formă de difuzare muzicală. El vrea muzică integrală sau nu vrea nimic. Flautul nu-l satisface, ca și fluierul, nefiind todeauna utilizat de un savant virtuoz. Ceea ce-i trebuie lui este ceea ce-i lipsește constant: o orchestră de patru sute de instrumente. Discul de gramofon, cu toate marile lui perfecționări, care-l apropie pînă la identificare de original, îl deranjează, îi miroase. Totuși, serviciile pe care le-a adus timp de treizeci de ani discul muzicii vieții artistice, e imens. Și lumea a învățat să cînte și să caute concertul. Educația adultului ca și a copilului, cu auzul lipit de-a dreptul pe muzica mare, s-a făcut mulțumită discului de ebonit intercalat pe un fus învîrtitor. Casele cele mai umile au fost adăposturi pentru Beethoven, pentru Bach, pentru Mozart, pentru Wagner. Ele au răsunat de plînsul violoncelului, de geamătul orgii și orchestrele gigantice, visate pentru uzul propriu de către amatorul capricios, au venit pînă în odaia muncitorului cu palmele. Niciodată pînă la gramofon nu s-a cîntat atît de mult și de frumos. Și unde mai punem meritul acestei mașini admirabile de a fi desființat radical geniul jignitor al domnișoarei din mahalaua ei, obligată să pianoteze cu îndărătnicie *La prière d'une Vierge*, bucata de rezistență a oricărei foste adolescente, ridicată deasupra vulgului grație unui comerț în detaliu, părintesc.

Scrupulele amatorului sînt eterne, căci se împotrivesc și radiofoniei, care a redus obiecțiile și argumentele la ridicul. Gigantica descoperire a undei purtătoare de muzică și de grai e fără însemnătate, pentru ultra-muzicalitatea unui amator năzuros. El vrea altceva... A citit undeva ceva, care ar semăna cu un ifos rebarbativ de cronicar prețios, și opinia lui n-a întîrziat.

Întîi, lucru stabilit, radiofonia e antiartistică, de vreme ce se face auzită de milioane de ascultători. Între snobii acestui gen unii păstrează cu pasiune un aparat ascuns și chiar clandestin pe care îl pun în funcțiune pentru secreta lor delectare; dar sînt și snobi definitivi. Aceștia refuză să asculte un aparat, din principiu.

Al doilea, programele sînt proaste. Toate programele radiofonice sînt proaste, oricum le-ai organiza. Sînt proaste pentru că se vorbește, proaste pentru că se cîntă, proaste pentru că se cîntă muzică savantă, și proaste pentru că se cîntă muzică populară. Orchestra mare e proastă, orchestra mică e proastă, instrumentele sînt proaste și în parte și în ansamblu. E prost jazul. E proastă cantatricea, e prost cîntărețul. Sînt proaste conferințele — totul e iremediabil și pe vecie prost. Ceea ce spune conferențiarul știa și amatorul și ceea ce cîntă microfonul e banal și rău reprodus. Informațiile sînt proaste, buletinul meteorologic e prost, chiar cota apelor Dunării e mizerabilă. Și — poftim! — muzică înregistrată! asta mai lipsea, discul transpus la microfon.

Specia amatorului decepționat și unanim e invincibilă. Ea se stîrpește însă cînd se lasă prinsă, ceea ce împiedică prudența. Pune-i unui amator din specie un clarinet la gură sau un condei în mînă: ceea ce poate scoate el, lăsat cu marea lui personalitate, din asemenea instrumente, e nemiauzit.

1935

MUZICA LIMBII ROMÂNEȘTI

Bineînțeles, în fiecare limbă vorbită sînt mai multe limbi scrise și atîtea limbi, aproape cîți prozatori și poeți o scriu. De unde vine și acea claritate, mai mult sau mai puțin obscură, care bîntuie literatura de manuale și face dificilă priceperea cărților de școală. Citești în cărțile copiilor, de curs primar și de liceu, pagini de o încîlcire dezordonată pentru autori, girate de ministerul care le-a dat aprobarea cenzurii școlare, o cenzură derizorie și însuflețită vizibil de alte principii decît educația intelectuală școlară. Căutați să vedeți cum se definește atributul, ce este complementul, deosebirea dintre substantiv și verb.

O comisie de mistici ai gramaticii și ai aritmeticii, parcă trecuți de toate vîrstele entuziasmului sau rămași dincolo de inteligența elementară, improvizează un regulament de îndatoriri și subiecte, impus autorilor de cărți didactice și acești destoinici, mînați în cete de cîte patru-cinci, de către un inspector însărcinat cu interese de propagandă și plasare ale colaboratorilor și recuzați din linia clarității, rezolvă paragrafele, fără să le înțeleagă, după cum nu le-au înțeles nici nefericiții dar funeștii lor creatori.

De altfel de limbă e vorba, de limbă românească vorbită, citită, conferențiată și recitată. Avem în românește două limbi românești și

pe cea mai frumoasă — caracteristic — nu o vorbesc, cu excepții puține, cărturarii, o vorbește țăranul, vechiul și disprețuitul nostru analfabet.

Limba spectatorului, adică muzica limbii, e ceva nemaipomenit de urît.

Accentele brutale și întunecate mînjesc vorbirea românească pe scenă, la tribună, la microfon. Urmărești actorii, profesorii, oamenii politici: majoritatea lor face din frumoasa noastră limbă, căci avem o limbă negreșit foarte frumoasă, o revărsare ca de injurii. Vorbește un specialist horticultor despre o floare, cu zbierătul unui hingher care se sfădește cu un arabagiu — și cînd un umorist ține să se afle în atmosferă hilară, intonațiile de unde își extrage hazul trivial te amărăsc pînă la suferință și disperare. Singure femeile scapă vulgarității accentului, fără să poată adăoga, afară de moldovence, nuanța de accent, mulțumită unei voci mai soprane și mai pițigăiate. Cei mai mulți bărbați sînt pur și simplu odioși.

Nici o ținută, nici o eleganță, nici o rezervă, geamătul, plescăitul, sughițul și înghițitul cărturarilor frecați de carte și de limbaj cîte douăzeci de ani de îndopare searbădă cu știință și literatură oarecare, e înspăimîntător și ne face, cu deosebire la microfon, limba de rușine. Limba pe care o aud străinii la aparatul lor de radio nu e românească și nu aduce aminte nici pe departe latinitatea obîrșiei. E limba mahalalei, a mahalagiului care nu e nici de sat nici de oraș, al lamentabilului hibrid corespunzător în foarte urît cu cetățeanul foburgului, autorul așa-numitului «argot». Lasă stocul de expresii lipsite de orice suculență și pe care unii numiți romancieri își închipuie că l-au descoperit pentru o puturoasă culoare

locală și pentru un soi de umor flașnetăresc: dar acentul, vocala, silaba, pauza — albul dintre negre — ele spurcă limba unei mari categorii de intelectuali.

Desigur că nu graseind sau nazalizînd, intercalînd muta sau guturala, se capătă un grai românesc. Pentru acest chelnerism al expresiei este rezervată o minoritate ridicolă, care și în românește și în franțuzeasca presupusă vorbesc tot atît de înspăimîntător. Dar e un fel de a rosti românește, în care cantitatea pură a vocalei este păstrată, intervalul e marcat, consoana proeminentă; particula, prepoziția, conjuncția sînt răspicate și puse în relief corect. Limba românească bine rostită are un joc de verigi armonios și o nobilă cadență, totalmente nestudiată. Un exemplu: lecturile domnului Perpessicius.

O simplă datorie, dacă nu respectul și dragostea de cuvîntul care ne-a alăptat și cîntat, ne obligă să ne cinstim limba cu o execuție, ca să vorbim ca violoncelistul, ireproșabilă. Acest lucru constituie o problemă: vorbirea frumoasă este cuvenită limbii frumoase. Trebuie să ne lepădăm înainte de toate de accentul mitocănos de înjurătură, cu care ne trăim limba la catedră, în amvon și la teatru. E curios că n-au băgat de seamă conservatoriile de declamație grava insuficiență verbală a elevilor și absolvenților, intrați în teatru cu o împîslire a vorbirii nedemnă. Sînt actori, și nu dintre cei mai puțini calificați, care își iau isonul, gravul, ascuțitul și circumflexul din canalizările periferiei de-a dreptul, suferind ca niște laptagii și bucurîndu-se ca niște mardeiași, cu o preferință de mare prost gust pentru asemenea pitoresc. Idealul perfecțiunii spirituale l-a reprezentat patruzeci de ani și

îl mai reprezintă încă la București Ghiță și Mitică.

Nu se cunosc încă nici universitatea, nici școala secundară sau primară, în care rostirea frumoasă a limbii să fi fost o preocupare. Ar fi timpul să curățim, chiar dacă înțelegînd rău deocamdată chestiunea, am ajunge la o pronunțare artificală sau afectată.

1936

ARTHUR RIMBAUD: «LE DORMEUR DU VAL»

Într-o pădure din marginile Bucureștiului, un tînăr s-a rugat la rădăcina unui pom trei zile și trei nopți în șir, îngenuncheat. L-a mîngîiat soarele, l-a bătut ploaia, l-a înghețat vîntul și din ruga lui nu l-au clintit. Își alesese locul cel mai puțin potrivit pentru împăcarea lui cu Dumnezeu, dar a voit așa, să nu-l vadă nimeni căzut în genunchi.

Dar tot l-a văzut cineva și s-a dus la el să-l bată pe umeri să se scoale de jos. Trecătorul a luat-o peste porumbiști. L-a strigat întîi, și n-a căpătat răspuns. Tînărul se ruga concentrat în sine, cu pumnul la gură și se uita în pămînt, ca și cum s-ar fi rugat pămîntului, căzînd frunza peste rugăciunea lui. «Bre omule, ce faci aici de azi de dimineață?» l-a întrebat lăptarul, care-l mai zărise o dată de dimineață.

Cînd s-a putut apropia de el, s-a cutremurat. Tînărul se spînzurase. De ramura cea mai de jos a copacului din marginea pădurii. Și ca să se spînzure deplin, trebuie să se fi muncit mult cu moartea lui, căznindu-și-o pe brînci.

Săteanul s-a dus de-a fuga la primărie. Jandarmul rural s-a deplasat la fața locului, a semnat un proces-verbal, procesul-verbal a fost înaintat ierarhic, și autoritățile și sinucisul au așteptat pe domnul procuror. Fără prezența domnului procuror funia spînzuratului nu poate fi retezată. O așteptare penibilă pentru oamenii

care ţineau să aibă, drept zălog al norocului în casa lor, o fărîmă de sfoară.

Domnul procuror nu s-a putut învrednici să se arate nici a doua zi, nici a treia zi. Poate că tînărul s-o fi rugînd şi acuma, într-a şaptea sau a opta zi, cînd lumea corbilor, întărîtată de mirosul viscolului de stepă, cerneşte zarea şi caută, ca să se pedepsească, adăpostul cumplit al arborilor înalţi.

Am aflat de sinuciderea tînărului închinător, în seara zilei a treia de legănare îngenuncheată. Crează cine pofteşte, sinucigaşul era un agent de percepţie fiscală, exasperat de excedentele domnului Cancicov. Colegul lui, care mi-a povestit, mi-a dat amănunte. Încercase să se împrumute cu douăzeci de lei, ca să cumpere un ştreang ca lumea şi să se poată spînzura de sus. Lovitura nu i-a izbutit. A trebuit să se spînzure cu cravata, pierzînd o lungime înfăşurată pe copac.

1937

GEORGE ENESCU

Am povestit odată — şi mi se pare chiar de două ori — un lucru care suportă repeţire numeroasă. Cînd maestrul Enescu încearcă o neplăcere de mitocănie, nevoia de compensaţie simetrică şi de cumpănire actualizează automatic lucrul povestit.

Maestrul Enescu nu este la prima lui neplăcere. Temperamentul de stricte rezerve şi distanţe, la care are dreptul acest înviat din viaţă şi înălţat peste ea, vine în coincidenţă sau cu omul piciorului din strachină, sau cu indiscreţia exuberantă, sau cu o administraţie de genul Ateneului Român. Instituţia de sală goală de închiriat, uită cu multă facilitate rolul ei de gazdă cu tarif, căpătînd, ca madama de hotel, de la o clintelă trecătoare, o distincţiune afectată, se consideră academică şi universitară, confundă, se substituie şi disciplinează. L-am urmărit odinioară pe compozitor într-un conflict cu un personaj fără nume şi gramatică, apucat în faza scrisorilor de ofensă pasională, iscălite cu mînă proprie. Am uitat dacă l-am şi citit tipărit sau numai l-am auzit, făgăduind celui ce mîngîie cu o rază de lună prinsă de un arcuş, vioara cea mai gingaşă, două palme... Din punctul de vedere urangutan, personajul era superb şi bălăngănea între cheotoarea vestonului, prevăzută cu o

coacăză de mătase și genunchi, niște grele și admirabile labe.

Să eclipsăm vulgaritatea de conduită a direcției Ateneului cu o anecdotă. O deținem de la Ștefan Luchian, «marele nostru Luchian», revendicat ostentativ, ca o posesiune cu merit. Meșterul florilor sta răstignit în pat de cîțiva ani.

«Ascultă, mă ! ce mi s-a întîmplat aseară. N-o să-ți vie să crezi... A intrat, la mine în odaie, un om cu pelerină. A scos pesemne o vioară, că am auzit o vioară... A cîntat... Nu știu cît a cîntat... Parcă picta pe întuneric... M-a răscolit și n-am mai fost toată noaptea om... Știi cine a fost, mă ?... Enescu ! Și-a pus vioara-n sîn și plecînd mi-a spus că era el... N-am putut nici să-i mulțumesc. Mi se încleștase gura».

Maestrul Enescu nu-l cunoștea pe Luchian. Îl citise numai în flori și tablouri. Și a voit așa, pe neștiute și pe neașteptate, să puie într-o noapte, din struna lui în sufletul care scădea ca o lumină, o aducere aminte în eternitate.

Mi-aș permite să vă întreb : se mai vede ceva din Direcția Administrativă și din Comitetul Ateneului Român ?

1937

O PUBLICAȚIE NOUĂ : *CARICATURA*

Neașteptat, tocmai la Iași s-a ivit o revistă care lipsește de o sută de ani. Directorul ei, domnul Ion Sava, care stăpînește viața liniei și sensul sintetic ca nici un alt scriitor de chipuri pînă la el, uimește prin avuția diversității și suculența penei. Cele două numere apărute pînă acum, în condițiile tehnice primitive, pe care le poate pune nobilul oraș, bolnav al Moldovei, la îndemîna expresiunii plastice a talentului și inteligenței, sînt singurele caiete de gravuri, de înaltă ținută intelectuală de la noi, de azi și de ieri.

Obișnuit cu sinistrele publicații umoristice, care au murdărit gustul public cu un desen comandat și prost, comandat și cu un text lamentabil, publicul românesc nu e pregătit decît în elita lui pentru a primi darul domnului Ion Sava. Caracterizările *Caricaturii*, servite de un accent puternic, aparțin unui meșteșug încă neumblat de ilustratorii noștri, cu și fără poantă. Caietele domnului Sava sînt întîi operă de artă, întîi și-ntîi și înainte de orice intenție, aluzie și atac. Verticala nu e oprită-n loc, frîntă sau împiedicată de nici o prejudecată și vasală nici unui sistem de judecăți și consecințe. Evoluția liberă și esențială își croiește spirala care-i place, ca fumul.

Debarasate de triviala zincografie care presară în toată presa un ton cenușiu de mediocritate, imaginile domnului Sava, din pricina lipsei de mijloace bănești, și-au găsit tocmai în această constrîngere originalitatea de adevărată gravură, negru pe alb. Domnul Sava utilizează materialele cele mai ieftine, pentru efectele cele mai apropiate de marea gravură a marilor maeștri. Paginile de felul acelei *O delegație din trecut* care înfățișează trei boieri cu comanac, o compoziție ca *Neobositul Kostakelu*, un desen ca al copiilor dintr-o pagină a numărului 1, *Le style c-est l'homme*, *Spleen*, *Sărbătoritul domnul N. Gheorghiade*, *Tango*, *Domnul doctor I. Tănăsescu* și o sumedenie de schițe dintr-un condei, atestă documentar o personalitate nouă în desenul românesc.

E domnul Sava un tînăr de tot tînăr sau un tînăr mai matur ? Simplă întrebare de curiozitate, provocată de multiplicitatea valutei sale artistice.

Caricatura are și alți... redactori, dar mărturisim o confuzie în binecuvîntata noastră mirare, care ne face să-i atribuim cu candoare domnului Ion Sava și viguroasele pagini semnate Th. Kiriacoff. *Pravoslavnica* și *Ruseasca* sînt două admirabile stampe, fără să trecem ușor peste crîncena compoziție *Cerc vițios* și satira *Civilizație*.

Pentru întîia oară de cînd urmărim presa noastră, întîlnim o reproducere după Félicien Rops, ilustratorul poeziilor *Les fleurs du Mal* și echivalentul în desen al poetului Baudelaire. După cîte știm, de valoarea și chiar de simpla lui existență erau informați numai cîțiva oameni de gust, printre care profesorul Cantacuzino, bacteriologul, proprietar al unei colecții unice semnate Rops și al singurelor gravuri în culori ale acestui mare artist.

Caricatura suferă de un singur inconvenient, că stampele nu se tipăresc pe o singură parte a foilor, ca să poată să fie încadrate.

1937

GOLURI

Trebuie, fără întîrziere provocată, zici, o reacțiune a simplificării și întoarcerea la minuscul. Metoda de viață care de jos în sus dă greș în toate zilele și la toate nivelurile, trebuie înlocuită cu altă metodă.

Prin aventură politică sau de cultură, generațiile au ținut să rodească tot mai mult mai sus de rădăcină. Dacă un cartof a putut prin legitimele capricii ale naturii să dea o piersică, o dată, grădinăritul și-a permis să creadă că morcovii pot să facă artificial rodii în serie și păstîrnacul ananas. Era de-ajuns o sămînță de dovleac și o seră. Dovleacul îl aducea omul și sera climatul. Nimănuia nu i-a mai plăcut profesia lui și pentru odrasle a pregătit cariere miraculoase. Începută de o generație, meseria părintească a și fost în aceeași generație abandonată și zigzagul aventurii s-a îndesit. Cîte nume pot să fie urmărite, stabilite pe o linie a familiei o sută de ani ?

Lichidează în București o firmă de imprimerie, proprietatea unui brav bătrîn tipograf, obosit de o mare viață de activitate. E impresionantă descompunerea treptată, zi cu zi, a unui atelier bogat înzestrat. Mașinile pleacă una cîte una, încărcate de un cumpărător și altul. Dulapurile cu litere se împuținează, toate uneltele se risipesc. Firma dispare și odată cu ea o muncă afirmată șaizeci și cinci de ani. Cîtă noblețe organizată inutil !

Tipograful are un fiu, «un măgar de băiat», cum îl califică părintele, un fiu care nu vrea să rămîie tipograf și care n-a fost niciodată și nici altceva n-a izbutit să fie. Îi place politica... E o meserie încercată, nuanțată și singura profesie a eredului. Murdăria cinstită a muncii îl scîrbește. Dorește să aibă mîini fine și să participe la murdărie pudrată și la marochin.

Același e cazul unui tăbăcar din doi frați tăbăcari. Unul a trădat argăseala pentru un fotoliu politic. E și cazul unei lamentabile majorități intelectualizate de fii de muncitori și de mică burghezie provincială sau periferică, cu aptitudinile pierdute și cu altele fals asimilate.

Din toate aceste sărituri în gol se permanentizează golul care stă în conștiința publică de zeci de ani neacoperit în haosul unei lumi mereu improvizate. Tot ce se adună într-o viață se risipește ; experiență, bunuri și timp.

1938

DEGENERĂRI

Oamenii închiși, bolnavi și morți e inelegant să fie atacați, după ce i-ai admirat la vitrina socială, făcînd dintr-un leu doi și din pol milionul, fără să te turbure magnifica lor îndemînare.

Cu o diplomă și un ghiozdan și fără nici o altă instalație, cîteodată cu o singură peniță, în stare să contrafacă toate atitudinile, să servească și să le deservească pe toate, pe rînd, dar cu o plasticitate universală a conștiinței, miracolul se săvîrșește subt ochii tuturor, în fiece zi.

Viața zisă modernă ține de cele mai multe ori izolat pe creator, ridicînd în apogeu imitația și plagiatul, dar dă acțiunii și culturii o personalitate sintetică și abreviată, care îi poartă toată industria într-o servietă ; materii prime, materiale lucrate, proiecte, idei și rețete. Exemplar admirabil, atîta timp cît în dosarele și tarifele ei nu intră abstracțiunile animate de un sentiment, motorizate de un moral, ea s-a multiplicat în temperatură proprice pînă la decadență, prezentă și ieftenind scrupulozitatea pretutindeni ; la cafenea, în anticameră, în aulă, pe catedră, în politică și presă. Chiar în camera de culcare, în care s-a împușcat în inimă un fiu de regent, se poate găsi strecurat acest enciclopedist : samsarul.

Existența lui, inofensivă din punctele de vedere isprăvite, ia un aspect de mare tragedie, dacă este examinată din pozițiile sufletești. Unde începe și unde sfîrșește samsarul și cîtă cantitate din el s-a divizat în politică și cultură e delicat de analizat. Activa celulă e despărțită adeseori de celula temniței printr-un părete transparent, ca în stupul cotropit pe jumătate de mucegai, unde albina muncitoare, fixată într-o preocupare absorbantă, nu știe ce se petrece în gingașa ei încăpere poligonală. Pentru apărarea unui sector cucerit, necesitatea salvării personale pune totul în joc, tot ce poate dura și unelti neștiut pe întuneric, și sinuciderea e ultimult act, pînă la care nimic nu a fost cruțat, nici ticăloșia.

Un ministru de Justiție a fost odată arestat și alt ministru, din diplomație, a fost dus la cimitir, în aceeași zi. Bancheri, agenți ai bursei din răspîntii, contrabandiști, figuranți cu mai multe nume au escortat convoaiele, din care cel mai puțin interesant a fost alaiul de temniță. Unul mai tînăr vrea să piară, nemaiputînd sta în viață cu onoarea, poate că numai accidental știrbită. Mai-bătrînul ține la funcțiunile lui fiziologice cîte i-au mai rămas. Două sensibilități : obrazul și buba.

Cînd se va face, dăruit epocii, bilanțul influențelor care pun față-n față două lumi, una abia în schiță și limpezire și cealaltă, lipsită de linie, de elan și credințe, bună de orice și pregătită pentru orice monstruozitate, volumul și originile lor vor fi edificatoare și multe calificări, reținute de litera tiparului, vor fi șterse cu o trăsătură enervată din catalogul amintirii. Oameni acaparatori și glorioși, care un moment

au concretizat o speranță, vor fi identificați cu caria și putregaiul și monumentele lor, comandate pietrarului încă din timpul unei vieți încîlcită între fățărnicie și nerușinare, se vor desface ca un mălai incoerent.

1938

AMINTIRI

Era o vreme în care bugetele statului dădeau excedente, fără glorie de nici un fel pentru miniștrii finanțelor, aleși dintre simplii oameni de treabă. Științele politice constituiau un studiu în glumă pentru repetenții cursului inferior secundar, neputincioși să ajungă pînă la Drept, care, și el, făcea obiectul unei diplome, obținută la Tîrgoviște. De vreme ce tinerii se cuvenea să aibă un certificat, dacă nu tocmai o licență, titlul de licențiat, totuși, în științele politice conferea o situație de intelectual. Cînd candidatul se dovedea inapt și pentru acest pergament, redus în piața învățatului, la ultima ieftinătate, ce-i mai rămînea tînărului cărturar de făcut ? Nițică sau mai multă politică, neprecedată de cuvîntul știință. Și se putea întîmpla ca tînărul să fie și ministru și chiar să facă bună figură, în cadrul epocii, pe orice timp.

Un profesor de matematici, decedat la catedra lui, funcționa pe baza unei absolvențe de apărător de judecătorie și prin daracul lui, de ales firul subțire, trecea copilăria dintre doisprezece și optsprezece ani. Examenele fiind de o severitate fără obiect, întrebările dascălului de matematici se raportau mai mult la numărul paginii din manual, unde era discutată o problemă, decît la problemă. Este adevărat că puteai obține aritmetic notă, cu două, trei, patru perechi de curcani, după gravitatea

situației din catalog. La greacă, puteai da examen cu un kilogram de tutun bun și cărticele «Job», iar la muzică, teorie și cînt era de ajuns un săculeț de arșice cu ichi.

Își mai amintește careva ichiul, construit dintr-o soalbă găurită traversal și umplută cu plumb? Soalba era arșicul caprei, scos din pastramă. Ca să devie ichi într-adevăr, trebuia tîrșită soalba pe o suprafață lungă de ciment. Se preferau soclul unui grilaj și zidurile Academiei, ca să scadă plumbul prin lustruire. Localurile de liceu și instituțiile culturale slujeau cel puțin la cîștigarea rezultatului apreciat de profesorul de muzică : un ichi ideal.

Prevăzută de natură cu două coarne, arșica de capră era apucată între degetul mare și arătătorul mînii drepte și învîrtită prin onctuozitatea buricelor, greutatea plumbului jucînd un rol mecanic de echilibrare a mișcării, ca volanul unui motor fixat pe arborele *vilebrequin*. Într-un cerc tras cu tibișirul se rînduiau mielele (singular : mia) cîte două. Jucătorii aruncau cu ichiul de la o distanță concurată, ca să le lovească. Tot ce sărea peste cerc le aparținea și recordul era cîștigat de jucătorul care le «pleznea (termenul tehnic) în plin».

Joc străbunesc. Îl practicau pe scara templelor romanii, asimilabil în definitiv cu popicele. Copiii l-au dat uitării, fără pierdere mare pentru ei, care nu-și mai amintesc nici de golful de odinioară, de-a poarca și, probabil, nici de țurca unui crîmpei de lemn rotund, ascuțit și bătut în vîrfuri, ca să sară, cu ciomagul : biliard de cîmp. Rușinea nu era prea mare : arșicele le-au jucat și francezii : *les osselets* (oscioarele). Profesorul de muzică da nota de autoritate aceluia care aducîndu-i arșicele bine spălate, le punea într-un sac de mătase, așezînd în gura sacului piesa esențială : un ichi tîrșit la perfecțiune.

Examenul se făcea pe catedră, profesorul învîrtind cu dexteritate, ichi după ichi, și făcîndu-și observațiile cu competință, pe ce parte soalba nu fusese tocită de-ajuns. Mama atentă, sora înfloreau pîntecul sacului cu o broderie. Nota zece cu felicitări era atribuită școlarului cu o monogramă, adaosă unui conținut de miele și ireproșabile soalbe.

Exista și o diviziune valutară ; două miele : o soalbă mică ; o soalbă mare : patru miele și un ichi ; două soalbe ori opt miele, de vreme ce tutunul implica limba elenă și curcanii erau ctitorii algebrii și trigonometriei.

Așa timpuri, așa oameni. Statul nu știa pe ce să mai cheltuiască un excedent, iar impozitul pe leafa, să zicem, a unui diacon, era de 1,85, un leu și optzeci și cinci de bani, la trei luni, șaizeci de bani pe lună, două centime pe zi. Și viața li se părea bătrînilor excesiv de scumpă. Ei apucaseră altă vreme, și mai burlescă, a sfanțului. Cu un sfanț derizoriu ei putuseră să cumpere o căruță de merinde și mărfuri, transport *compris*.

1938

ȘTIINȚE ȘI ȘTIINȚA

Se simțea însă lipsa cumplită a oamenilor de știință, marea suferință colectivă. N-aveam doctori în felurite discipline, învățați, mari învățați și mari specialiști. S-a isprăvit penibila eră : avem. Și se înmulțesc. Oamenii de știință cîștigă victorie după victorie și, în finanțe, unde războiul a dat o admirabilă recoltă de novatori, se pare că se găsesc cei mai izbutiți, ca ichiul ideal. Bugetul a sărit cu iuțeala aparatului de taximetre, din patru sute în patru sute de metri ; după șapte-opt mișcări citești că ai de plătit patru sute de lei. Specii splendide, economiștii !

Beneficiile clare ale științei aduc organizarea și legiferarea. În stare de ignoranță, de pildă, pîinea era acum patruzeci de ani cincisprezece bani kilogramul și peștele zece bani. De cîte munci a fost nevoie ca grîul să capete proporțiile bobului de mei și ce epocă de barbarie a trebuit biruită, ca să atingă peștele prestigiul prețului de șaptezeci lei în elesteu și o sută de lei cel în apele mării, își dă seama și un ignorant. Un studiu ramificat, aprofundat a fost necesar. El nu putea fi încercat fără specialiști, fără savanți, fără doctori, fără europeni. In anii de glorie științifică și de apogeu al specialiștilor, scrumbiile vin din Olanda, crapul din Iugoslavia și Grecia — și nu pe apă, înot, ceea ce ar fi de-o simplicitate primitivă, dar cu trenul. Toți oamenii proști de pe vremuri doreau arzător o civilizație rapidă, dar nici unul nu s-a gîndit că o să aibă parte de ea, într-atît.

Asta în ceea ce privește lucrurile noastre mai vechi, uitate odată cu poarca, țurca, leapșa și barul, jucat într-un picior. În cele noi și noi de tot, rezultatele sînt incomparabile. N-ați vrea să ne plimbăm puțin. pentru că ne găsim în București și în luna lor ? Am putea trece, de pildă, pe la «Institutul Babeș», care a împlinit tocmai cincizeci de ani de la înființarea lui. Orice autobuz te lasă la poartă.

Doctorul Babeș, un urmaș al lui Pasteur și, fără să cădem în lauda de sine, un echivalent al descoperitorului francez, a putut așeza în orașul nostru al doilea institut antirabic european, după cel din Paris.

Toată lumea a cunoscut și valoarea și modestia marelui bacteriolog decedat. În institutul lui era căutată și vindecată turbarea oamenilor, turbarea propriu-zisă, fără figuri, luată din mușcătură de cîine.

Babeș n-a fost să mai fie în viață la sărbătorirea celor cincizeci de ani de jubileu al așezămîntului, cu mare lux de participări și prezențe. Locul lui e ocupat, ca în istoria tuturor isprăvilor și inițiativelor, de succesori, locurile neputînd rămîne goale decît în ce privește cifra de exponent. Substituirea e și ea o știință, o supraștiință împletită cu toate științele princeps. Columb a rămas cu oul : continentul i l-a mîncat samsarul Vespuci. O să vedeți, dacă treceți pe la «Institutul Babeș», un palat de saloane și biurouri somptuoase, din care a fost dat afară un învățat ca doctorul Proca, rezervate exclusiv unor domni, desigur savanți dar de numele cărora știe mai mult portarul decît știința, și într-o latură de

sordidă mizerie, un beci și o scară îngustă de infern, rezervate celor două sute, trei-patru sute de bolnavi, veniți din toate colțurile țării la tratament.

Într-o promiscuitate voită poruncit și păstrată cu o strictețe de înfumurată cruzime, se învălmășesc, vîrstele, sexele, categoriile. Spectacolul trebuie văzut. Evocă felinarul medieval și clopotul ciumaților, arderea de vii a îndrăciților epileptici. Cînd ne-am vîrît printre nefericiții tratamentului pasteurian ca să ne documentăm, un copil de pe o treaptă, înghesuit între sutele de larve umane atîrnate de rampă, n-a mai fost în stare să se stăpînească și neputința lui s-a făcut direct cunoscută, vă închipuiți, tuturor celor mai de jos. Duhoarea încăperii pestilențială ieșea din trupuri, din zdrențe, din încălțăminte.

De o îmbăiere, de o așteptare decentă la vizită, nici urmă de intenție.

Este interzis să te apropii, bolnav sau presupus bolnav, de zidurile institutului pe altă parte decît sinistra galerie de osîndiți, servită de o portiță dosnică mascată. La Căile Ferate, unde oamenii nu se duc măcar pentru sănătate, există un biurou de orientare a publicului, un ghișeu, o sală cu scaune. Anticamera e universală. La «Babeș», executorul științific și de obligatorie caritate al direcției actuale este un servitor. Camera de gardă obișnuită a spitalului, medicul care în toate zilele și la toate orele repartizează vizitatorii, le face un examen sumar și știe, pentru că gîndește și citește, să primească în interiorul sentimentului de generoasă datorie, egal pentru toată lumea, pe fiece vizitator după calitatea lui, sînt necunoscute la «Babeș». Stilul și politețea, absente. Jupiterienii medici poposesc între variatele îndeletniciri sociale, cîte un timp pe zi, în turnul de ivoriu și refuză cu nepermisă sălbăticie contactul cu nevoia de informații. Săraci și nesăraci sînt îmbulziți laolaltă în beci. Dacă acești eventuali abonați ai unui lung tratament n-au avut prevederea să devie clienți la domiciliu și se duc la institut, ca să se bucure de gratutățile științei acordate de stat, servitorul își face datoria și-i trimite la beci.

Îi vine greu cititorului deprins cu ospitalitatea și cu omenia românească, să creadă că această lipsă de cuviință pentru om și suferința lui se poate petrece într-un teritoriu al științei adevărate, pentru determinarea metodelor căreia Louis Pasteur și-a cheltuit o viață și Babeș viața lui, cînd mai ales institutul nu-i proprietate privată și pare destinat în spirit și acțiune sănătății naționale deficitare. La contingentul de mortalitate al copilăriei, de tuberculoși, sifilitici, pelagroși, exantematici și paludici, care o amenință și o asaltează, împiedecînd constant exuberanța temperamentului și inteligenții unui popor tînăr, ferit numai de o natură neînțeles de darnică de pieire, se adaogă în medie vreo cinci mii, dacă cifrele căpătate din a treia mînă nu sînt inexacte, de bolnavi ai virusului turbării.

— Dv. nu știți încă nimic, ne-a spus un agent sanitar, silit de frică la discreția profesională. Și ne-a citat limba boului, pe șoptite.

E singura autoritate la care ne-am putut documenta. Domnii profesori sau miniștri cărora le-ar putea arde de o anchetă precisă, au surse mai informate de cercetat în materie, portarul, servitorul de la ușe, coșarul, mecanicul de la calorifer, unicele competințe abordabile și cu foarte mare greutate, la Institut.

1938

DIN ZILELE LUI LUCHIAN

Într-un articol de ziar, semnat de către un coleg de generație și prieten, s-au putut citi zilele trecute, la douăzeci și trei de ani după moarte, amănunte relatate cu o inocență — mă rog ! — admirativă.

Să nu-și închipuie cumva cineva că Ștefan Luchian imita natura. Ferească Dumnezeu, el lucra de preferință după cărți-poștale ilustrate și fotografii — și niciodată n-a izbutit mai bine. A lucra, totuși, e altceva : Luchian a fost un leneș în epoca de sănătate activă, în care s-a remarcat mai puțin. Adevăratele lui creații aparțin unui timp în care abia n-a mai lucrat deloc, epocii de paralizie, cînd, fără îndoială, producția s-a impus prin merite adevărate. S-ar putea foarte lesne trage și concluzia că boala i-a slujit reputația, aproape tot atît, dacă nu și mai mult, decît pictura : treaba cititorului. Dar mai trebuie lămurită o chestie. Se tot povestește că Luchian era sărac. Ce eroare ! El n-a știut ce-i suferința. Am suferit noi, pictorii fără talent, nu el. Paralizia e aproape binevenită și justificată de necesitățile de echilibru. Am vrea și noi să paralizăm ca niște rentieri. Poate că, cine știe ? o să înceapă să existe și pictura noastră.

Cam ăsta e substratul articolului domnului Coleg al pictorului Ștefan Luchian.

Două-trei rapide retușări preliminare.

Adevărul este că, reticenți și după moartea întîmplată în 1916, camarazii lui Luchian, foarte muncitori, desigur, nu i-au iertat, în timpul validității, felul lui particular, care le cam mirosise de la început a un fel de geniu, de a-i înfrunta în substanță cu pensula și în vanități cu o inflexibilă satiră. Luchian nu știa să fie delicat cu mediocritatea. Tablourile din validitate, scoase dintr-o lume animalic mai vie, stau la nivelul incomparabil al liniei unui talent invariabil egal, fără clasificările buletinului medical. Ivirea lui Luchian a supărat mult pe camarazii și diagrama valorilor constituită. Ierarhiile improvizate prin confecțiune și temenele s-au pomenit răsturnate, și opera noului-venit, sănătos, atletic, sportiv în prima lui existență și de un optimism de mitologie, era prezentată, cu binevoitoare condescendență, drept rodul domnișoresc al unui capriciu de diletant.

Ștefan Luchian a zăcut paralizat va să zică nouă ani de zile întregi, cîțiva într-un fotoliu și ultimul perfect lucid, dar murind, în nouă ani de zile, în fiecare zi cîte puțin, pînă în ziua cînd i s-a lăsat patul în mormînt. Poate că ar mai fi trăit, un an, doi, trei... Dar într-o dimineață a fost arestat, cum am mai relatat... Nu e un cuvînt ornamental : împotriva lui Luchian, într-o anumită zi din calendar, a lansat un mandat de arestare purtător al unui număr anumit, un procuror anumit.

Ticăloșia i s-a tras tocmai de la camarazi. Era în vremea unei puternicii politice, care s-a numit «takismul» și care, înzestrînd epoca lui cu un număr de specimene inedite, aducea odată cu el un spirit de parvenire năvălitor și o eleganță revizuită în ce privește zigzagul și asocierea idealelor la trafic.

Părintele acestei filozofii dispunea, evident, de o subtilitate de mijloace personală de a ridica pînă la stil, ca și Luchian florile lui din odaie pînă în marea artă, contrastul contrariilor și al diametralelor opuse. Dar unii din apostolii lui, aleși la întîmplare, aveau brutalitatea flămîndă, nazurile opulente, impertinența dictatorială și exclusivismul omului cornut.

Marele bărbat politic nu e creatorul numai al personalităților de dimensiunile domnului Titulescu. El a zămislit și valori minuscule, dar monumentale în timpul lor. Un inteligent și amplu orator care și-a putut astupa găurile din buzunar cu niște sute de milioane, mi se pare că încă neevaluate clar, stăpînea fosta țară mică, din înălțimea unui prestigiu dintr-o treime. Un gust necontrolat sau o afinitate neîndestul de informată îl făcuse colector de tablouri, și cu opulența, pe care și-a oferit-o din bugetele confundate, plătea indiferent, tot ce-i ieșea înainte într-un catalog, moda începînd să fie a păreților supraîncărcați. Între tablouri, el cumpărase și «Luchieni». Propaganda făcută de cîtiva convinși entuziaști, ofensați că un artist de statură europeană în expresia lui picturală românească era ținut la o savantă carantină, contribuise să-i iasă numele pe piață.

Dar Luchian, paralizat pînă la șolduri, brațele lui își pierdeau progresiv elasticitatea. Mîna îi rămăsese încă vie. Ochiul, de o frumusețe de împărătească bijuterie neagră, rămînea intact. Pentru partea de corvezi a travaliului artistic, el fu silit să se folosească de brațele tinere ale unui pictor, care, prin căsătorie, îi devenise ceva, ca un nepot. Așezarea după indicații a unui vas cu flori ; reașezarea vasului și a florilor în vas de sute de ori, pînă la compunerea unei atitudini de buchet aproximativ satisfăcătoare ; schițarea groasă a unui contur, supravegheată și remaniată de meșter ; apoi acoperirea cu vopseaua fondului a pînzei ; așternuturile succesive de culori și amestecul lor («... Mai dă-mi o picătură de carmin»... «Iar mi-ai dat un ocru prea tare, idiotule !«...) ; și după ce plămada tabloului era gata, însă amorțită, rămînea să i se dea prin colaborarea fizică a secretarului cu viziunea meșterului, însuflețire, acea însuflețire cu neputință să fie stinsă vreodată, vibrantă crîncen în fiece pînză semnată Luchian.

Atunci, într-un elan febril, muncit de o halucinare, bolnavul realiza ceea ce realizează Dumnezeu în toate zorile de zi, deșteptînd virginalele proaspete horbote cu o lacrimă de rouă. Sfînta Sfintelor se petrecea în divinitate. Cîteva sărutări adînci ale pensulei. tăvălită în paletă, făceau dintr-o floare mută o revelație și un cîntec.

Cu timpul, și mîna din încheieturile ei, la degete, la falange, a refuzat să-l mai asculte. Pipăitul penelului nu s-a mai putut plimba nici cu o ușurință relativă între petale, frunze și lumină. Această epocă e cea mai dramatică din viața zugravului, cum foarte modest și prea smerit s-a numit pe sine. El a trebuit, în ultimele lui tablouri, să-și păstreze, și să întîrzie cît mai mult mărturia pensulei proprii în munca orientată, punct cu punct, a calfei.

Resurecția, pe care trebuia să i-o dea, ca unui Lazăr, snopului de crăițe dintr-o oală de pămînt, se împlinea cu o sforțare uriașă, odată cu reînvierea, încă o dată, de o secundă, a nervului scufundat în neant. El apuca pensula cu cele trei degete, cu care se închină plugarul,

poruncea ajutorului să-i ție, cu mîna lui, bine strînse buricele degetelor de pensulă. Arăta unde să i se poarte mîna în cuprinsul paletei, în ce culori să i-o întingă, ce atingeri de vopsea să adune și unde să fie frămîntate, unele într-alte, firimiturile dumicate. Amestecul fiind făcut, artistul cerea să i se mute și să i se apropie de pensulă tabloul. Singura mișcare pe care o mai putea duce la capăt, mai mult din umăr, cred, decît din mînă, în momentul întîlnirii, aproape, a penei cu sfintele, și mai mult aș crede că din suflet decît din trup, era să împungă drept... Îndată ce se petrecea ciocnirea, floarea, lovită de pensulă, se trezea ca din vești ca o vocală care și-ar rosti sunetul singură, din hîrtie...

Pictorul-ajutor făcea treabă de stenograf subt dictat sau ce face un secretar de advocat, transportînd pe biuroul maestrului zecile de volume de jurisprudență și, din volume, notele cu creionul pe o foaie de carnet. Interesează pledoaria, nu bucătăria ei.

Colegii care vor prefera, după moarte, tablourile vîrstei sănătoase celor din paralizie, au băgat însă în capul cumpărătorului educat pe sugestii de natura complicității, că tablourile lui Luchian nu sînt de Luchian și că odaia din strada Primăverii, unde zăcea, mort patru din cinci părți, e oficina unei escrocherii sistematice, o fabrică a falsificării. Parchetul, reprezintat, într-o vacanță, de un subaltern, care fără studii ar fi dat un ușier mai bun, a ținut să servească un magnat de ultima ediție și a procedat la punerea subt mandat a lui Luchian. Am găsit bolnavul, din rîndul lui Prometeu, Pascal și Beethoven, plîngînd arestat.

Pentru a caracteriza starea de independență și de caracter a presei de atunci, totuși liberă,

regret să notez, după douăzeci și trei de ani, adevărul că nimeni nu și-a permis să strige, afară de cel semnat aci și de prietenii lui. Spiritul de oportunitate care se manifestează azi, rămîne la nivelul exact al disprețului ce i s-a putut acorda în forma lui de odinioară.

Caragiale nu poate fi acuzat că a iubit prea mulți contimporani cu el. Pentru Luchian, care a expus în vechea sală «Ileana» din strada Regală vreo douăzeci de tablouri, la o demonstrație plastică internațională — Rochegrosse, Böcklin, Puvis de Chavannes, Preiswerck etc., — vorbărețul și zeflemistul Caragiale avea tăceri de sferturi de oră. «Băiatul ăsta nu știu ce are că mă reține», afirma Caragiale despre pictura lui Luchian. Acolo, în expoziție, l-am și cunoscut pe Caragiale. În pauzele lungi ale prînzului el venea să-și piardă timpul într-o singurătate de muzeu, în care un scriitor mare nu se simțea plictisit să stea de vorbă cu sfiielile unui începător. cîte două-trei ceasuri în șir — mi le amintesc cu multă plăcere.

Am cunoscut, între tablouri, un Caragiale nu prea cunoscut, un Caragiale fără haz de ilaritate, puțin cam uimit, puțin cam religios, foarte înclinat să asculte, să examineze și să șovăie, și cu o vioiciune în a se documenta, neturburată de nici o certitudine orgolioasă. Și, într-adevăr, în epoziția «Ileana» s-a vorbit întîia oară despre lucrul atît de actual și azi în aducerea-aminte a unora din foștii camarazi ai lui Luchian, de modelele lui fotografice.

Fuseseră inundați Grozăveștii. o mahala bucureștenească de un pitoresc original, și figurau în expoziție șapte pînze de Luchian și alte șapte, tratînd exact aceleași subiecte de puhoaie și mlaștini, ale unui pictor foarte

monden, dar care nu și-a cîștigat numele implicat de relațiile sociale și de o barbă invariabil briliantină. Deosebirea era în beneficiul lui Luchian, tablourile lui agere părînd imitate în palida pictură inexpresivă a lui Alpar, care nu s-a putut aștepta să-și lovească nasul de un comparativ direct. Exasperat că viața unora anula radical anemia celorlalte, într-o bună zi Alpar aduse fotografiile, care trebuiau, în opinia lui, să-l desființeze pe Luchian, cu primejdia de a se anula și pe sine. Era de pe atunci, și în toată forma. un denunț.

Fotografiile au fost confruntate cu tablourile, și fiecare judecător, solicitat să se pronunțe, a fost de părere că dacă picturile lui Alpar erau copiate după obiectiv și se înfățișau infirme și dezarticulate, în schimb ale lui Luchian nu evocau nicidecum fotografia. Luchian, afară de ochi, care păreau în figura lui ai unui cap străin, era cît se poate de urît. Rîdea cu o gură vastă, un hohot aspru, în răspăr, dezvelindu-și gingiile vinete, late. pe cînd Alpar, băiat gătit, frizat, franțuzit și preparat ca o prăjitură cu frișcă, avea frumusețea compusă a manechinului distins, cu obișnuitul lui limbaj. Luchian îl asortase precis, bătîndu-l amical cu palma greoaie pe umărul unui pardesiu «beige» și mîngîindu-l : «Boule frumos».

Afirmația camaradului care a scris un articol de bună suvenire despre el, spune că Luchian a fost nu numai un leneș, dar și un om înstărit, care n-a dus nici o lipsă. Luchian fusese foarte bogat cîțiva ani, și alți mulți a fost extrem de sărac. Nu sărac : nu avea nici adresă. Tocmai foarte tîrziu a izbutit să-și cumpere o casă în fosta stradă a Primăverii, pe lîngă care am trecut ieri : e la nr. 31. În această privință, Bogdan-Pitești, descoperitorul de limpede intuiție al hulitului, ar putea să dea mai bune deslușiri. Dar de ce să ne mai ducem să întrebăm în cimitir ? Domnul Cioflec, al doilea prieten paralel al artistului, e însuși proprietar de avuție, și dacă n-ar socoti întrebarea indiscretă, ar putea, cred, să ne informeze mai bine din ce împrumuturi și danii și-a improvizat Luchian un adăpost, o anticameră la mormînt. În casa din strada Primăverii, am povestit odată, că într-o noapte. a venit cu vioara lui, fără să-l cunoască, un străin, pe întuneric, și care i-a cîntat răstignitului, cu sfîșietoarea lui scripcă, din plînsetul marilor rugăciuni : George Enescu.

Cîteva împrejurări vor putea contribui la o viață romanțată viitoare a lui Ștefan Luchian, dacă fantezia punerii penibilei existențe a personalităților pe note de proză, va mai dura. La «Café Union». pe care generația n-a uitat-o, urîtul Luchian era iubit la nebunie de o casieriță blondă, o persoană ca din Liliput și Ioșivara, iubită platonic și cu camaraderie, pe timpuri, de toți actorii, poeții și gazetarii, clienții acestui local venit în urma lui Fialkovsky. O fată blajină și speriată, care s-a și sinucis ; mi se pare Vilma. Ea îi spunea lui Luchian, răzimat într-un cot la casă, tot soiul de vorbe sprintene și nevinovate, ca să intereseze masiva și inocenta nepăsare aparentă a grosolanului zugrav, sensibil în secret ca o porumbiță. Îi spune : «Domnule Pictor», și Luchian îi răspundea. ascultînd-o cu ochii într-altă parte și umezi : «Nu fii proastă, fă fetișcană». Contul se plătea greu, și multe dejunuri, luate în cafenea — hotelul avea și un restaurant atitrat — se intercalau între cafele, ca să poată fi achitate în rate mici.

Un fost, acum, de cîteva ori ministru, atît în interiorul țării cît și în străinătate, găsise cu cale să-și curețe domiciliul, preferînd spoitoresei bidineaua unui artist. Luchian n-a primit să facă pe chivuța pentru că ar fi avut cu ce să trăiască. Numai că patronul care-l tocmise din admirație și intelect, trecut prin marile universități și bogat, nu l-a plătit. Zugrăvitul casei întregi fusese tocmit la patru sute de lei : erau odăi multe și strîmtori, și la plată proprietarul a dispărut. Creanța derizorie și de toată descurajarea, Luchian a încercat timp de-a rîndul să și-o încaseze și. răzbit, s-a hotărît și la umilința să-și reclame drepturile printr-o scrisoare.

Răspunsul de astă dată a fost imediat. Fostul acum ministru s-a executat trimițîndu-i pictorului un rînd de haine purtate... Prețuirea atît de scumpă pentru un timp cînd un costum de comandă se plătea optzeci de lei, căptușit cu mătase, se datora, probabil, rațiunii că în interiorul scumpilor pantaloni se petrecuse penibilul suspin sentimental și artistic al marelui personaj.

În prima lui tinerețe, Luchian a avut o vilă la Șosea, din cele vreo trei, cîte erau pe atunci, pe partea dreaptă a începutului rondului Arcului de Triumf. N-a fost la primărie omul care să o răscumpere și să o păstreze pentru o casă Luchian, cu aspectul ei de aproximativ templu grec și să dea ospitalitate în casa patronului cîtorva tineri începători. De acolo, pictorul ieșea, e adevărat, pe cea mai frumoasă bicicletă sau în cel mai elegant echipaj cu patru armăsari, mînați de el, în picioare, la hățuri. Luchian era unul din boierii Șoselii și ai Podului Mogoșoaiei, care încă nu-și pierduse numele vechi.

Dar, complicat și felurit, și în calitățile și în scăderile lui, totuși todeauna emoționante, îl găsim îndrăgostit, într-o lungă sărăcie neagră, de romanul, ascultat într-o noapte, într-o casă de toleranță odioasă, pentru derbedei, al unei prostituate, căzută în robia pensionarelor ignobilului negoț. Don Quijote în carne și oase, Luchian s-a hotărît să o dezrobească, învoit cu nefericita femeie, scufundată în putregaiuri, să o fure în toiul nopții următoare. Ignor detaliile celelalte ale senzaționalei aventuri, însă știu că din «Crucea de Piatră», teritoriul acestui eroism, Luchian a trebuit să care în spinare cufărul prostituatei pînă la un hotel din centru, într-o cameră de mansardă. Nu știu cît a ținut menajul idilic ; Luchian era fericit, dar în nici unul din buzunarele lui nu se găsise leul trebuincios, de dat la trăsură.

Să continuăm ? Proza se lungește și poate că nici atîta nu este interesant.

1939

GRAFITE

E bine cunoscută nevoia sufletească a unora din noi de a bate toba, pe geam, uitîndu-se pe fereastră, ca o manifestare de admirație, poate, pentru o perspectivă sau o priveliște. Ritmul e muzică și poezie, și în felul lui jocul degetelor pe o suprafață lină exprimă un sentiment artistic secret, de pianist, care de cele mai multe ori nu depășește faza unui debut, repetat ori de cîte ori mîinile libere se găsesc în stare de inspirație pe o claviatură ideală.

Domnul din fața mea, din tren, mă agasează de cinci ore de cînd călătoresc, cu instinctul lui de muzicant. Pasiunea lui dovedește chiar mai mult decît un temperament de executant ; el ar putea să fie un șef de orchestră. Mă informez discret cărei profesiuni îi aparțin falangele lui cu trei inele ; un briliant, un smarald și un safir. După chica bine îngrijită cu o buclă pe creștetul capului lucitoare, l-aș fi luat drept un profesor de solfegiu : are și un gest de a stăpînii compartimentul de dirijor. M-am înșelat. Este fără profesie. Fiind luxos, este sau proprietar sau numai băiat bun.

Altă dată altul scrie și desenează pe aburul geamului din birou.

Trebuie să fie, în fine. un poet sau măcar un embrion de pictor. Înainte de a descifra o

siluetă proporționată, figura lui curge apoasă, treptat. O mare abundență de asemenea artiști tot trenul o dă și acum, de iarnă, și in oraș tramvaiul ; două vehicule de publicitate. Florile de gheață mai ușurează talentul înnăscut, oferind motivele de-a gata, pe conturul cărora se exercită pipăitul interpretativ.

Dar pe cei mai numeroși debutanți din artele frumoase îi propun gloriei efemere uneltele de scris : creionul și tocul. Ele își lasă creațiile pe tot ce întîlnesc și, visătoare, mîna colaborează subt toate formele cu hîrtia. cu conceptul, cu dosarul, cu caietul, cu cartea de telefon și cu masa, ca să lase o urmă mai durabilă pînă la spoitul viitor și cu pereţele din preajma scaunului de șezut. Cele mai expresive rezultate se obțin urmînd cu creionul roșu și albastru un clișeu de ziar și revistă, înviorînd cu o culoare albul din intervale, adăugînd mustață ori un barbișon sau scoțînd un ochi, orbit cu tuș ; ceea ce corespunde în literatură cu ironia, pamfletul și satira. E foarte răspîndită și individualitatea lui Narcis ; pe monumentele publice se citește, alături de opere complicate, anonime și de sentințe lapidare, de mii de ori numele domnilor Costică, reflectat cu o nobilă conștiință de sine în trei silabe înflorate.

Un material mult mai la îndemîna tuturor acestor creatori evoluați și deveniți cărturari, este astăzi hîrtia imprimată, împrumutîndu-se anonimului Costică litera de tipar. Acolo se varsă tot focul de publicitate, condiționat la oamenii fără cultură timbrată de un geam, de un zid sau de un soclu de grilaj. Spiritul de creație cunoaște aceeași tehnică de ducere pe contur și de umplutură a golurilor, ca în toate celelalte manifestații de

personalitate, în care intervine trebuința de a te suprapune pe ceva existent, ca un derivat al putinței de a fi prin tine însuți. Operă personală? Vezi-ți de treabă!

N-ar putea să fie în această neobișnuită activitate de muncă intelectuală și o nevoie mai adîncă a descurajării personale, de a pîngări lucrul făcut?

1943

APRIL

O zi de primăvară face o cronică, notată pe o foaie de calendar, dacă un urcior cu flori de Luchian face o monografie.

După străbaterea unui tunel de o sută optzeci de zile, ea-i aci, la noi, întreagă, imobilă și albastră, în fereastra spoită cu bidineaua de aur. Francamente, fără nici un semn de reticență, arhanghelul cu coiful de foc a trecut de partea noastră, a celor ce l-am așteptat la toate întîlnirile pierdute și care, acum, cînd spintecă văzduhul, nu ne putem uita în ochii lui de fulger.

Toate tablourile și pinacotecile din toată lumea ni s-au adunat la ferestre, pe toate zările trezite departe. M-aș scula pe niște picioare lungi și sînt sigur că aș zări toate cerurile frămîntate de ape și talazele jucîndu-se cu ciucurii hlamidei lui Dumnezeu, spînzurată în mare.

Mă găsesc obligat de o politeță idilică să-ți prezint, Sire Păianjene din prapurul de pe geam, pe Domnii Pomii mei, care se plimbă cu mîinile la spate prin livadă. S-au oprit să asculte o șoaptă. o șoaptă ca o muzică mută, cîntată cu gura închisă din pămînt — și morții vor să se smulgă din giulgii și nu mai pot — cîntată și din tremurul aerului, bătut de aripi de porumbei. A trecut și Duhul Sfînt pe deasupra casei și s-a rotit de două ori.

Poftiți... Majestatea Sa Nucul, Voievozii Cireși, Scutarii Vișini, Alteța și Luminăția Sa Plopul. Și Domnițele mici. S-au pregătit să le poarte, Doamnelor încă nesosite cu caleașca, mantalele tîrîte cu broderiile pe iarba nouă, Domnițele de liliac violet și alb. Bărbații au poposit az-noapte, descălecați din herghelia de armăsari, de-a fuga, venită cu vîntul în alai de nechezat.

Dar Domnii Pomi s-au și schimbat. Și-au ales, la o distanță de cîte cîțiva pași, locul de liturghisire. La iarnă vor pleca din nou, nu știu pe unde, în zdrențele sărăciei. Ca să-și puie toate veșmintele arhierești, care se îmbracă pe rînd, cu cîte o rugăciune de fiece strai și cu o sărutare pe stihare, pe zvite, pe omofoare, ei își încearcă mînicerele, cusute cu mărgele de mărgăritar și strînse la călcîiul pălmii cu șiret. Li se văd în nuielele de mărgean mărgăritarele, ieșite tiptil din țîțîni și muguri, crăpați ca boabele de porumb aruncate în jar. cu o floare. În zece ore, au împodobit toate crăcile și s-au desfăcut.

Domnii Pomi și-au pierdut iute bărbăția, între două priviri pe fereastră. Acum sînt niște mirese... Cine știe ce se mai poate face și desface de acu peste alte zece ore. Evoluțiile trec prin epoci cu o grabă de o lună pe ceas. Iată, o clipă caișii au fost ca niște candelabre cu mii de lumini. Basmul transformărilor neîntrerupte a trăit și icoanele se suprapun și se confundă.

Copilăria lui April, credulă și lesne de amăgît, se ivește pretutindeni, cu un scîrlionț pe sprînceană, cu un surîs și-n ghimpi. Au dat și subsuorile spinilor o încolțire, într-un vîrf de pensulă miniaturală, verde. Și pintenii roșcovului sălbatic, îmbrăcat în țăpoaie, surîd. Și rîd în hohote și rațele, nevestele late, pornite la drum pe o linie strîmbă, de tot ce văd că se petrece într-un Paradis în desfășurare, la care ele nu sînt în stare să contribuie cu nimic. Ouăle și le leapădă în neștire, cu conștiința neroadă că le defecă, și de bobocii de mătase, pe care-i scoate pentru ele găina, sînt numai a treia parte răspunzătoare.

Ai mai trăit un an! Cui să-i mulțumești că fereastra ți se împodobește iarăși cu orizonturi inefabile și cu grădini?

1943

CLIENTELA

«Nu mă mai ține împiedecat în lanț, dă-mi, te rog, drumul, mă roagă Cocò. Am intrat iarăși în lume, flașneta mă poartă peste tot locul și publicul mă primește. Salut în dreapta și în stînga, ploconit din umeri și cioc și dau bilete peste bilete. De atîtea sîcîieli din cap mă cam doare ceafa și mă doare și piciorul de lanț. Ia-mi-l, te rog, și pune-l în buzunar. Lasă-mă să zbor nițel ca să mă văd mai de aproape cu prietenii mei de altădată, cînd ieșeam, ca și acum, în toate zilele pe caterincă.

Nu m-au mai văzut de vreo cinsprezece ani și li se făcuse de mine dor. Oricîte pasări cîntă pe sămînță, au nevoie și de un papagal. Pe alte flașnete cîrîie bufnița sau cioara, pasăre, de, mai obișnuită. Uite, cîtă lume s-a strîns ! Puteam să deschidem în răspîntie și un teatru ; tu să-nvîrtești manivela orchestrei și eu să împărțesc bilete. Ne-ar mai trebui o maimuță. M-am vorbit în somn cu uistitii din insula patriei mele să vie una încoace, la noi. să spargă alune și nuci lîngă cutia mea cu noroace și să dea cu cojile în cucoane.

Uite, domnul acela din gloată mă știe bine. Are barbișon și-mi face smen cu umbrela : „Stai că vin acum și-ți aduc biletul dumitale acolo, nu te înghesui“. Domnul ras îmi cere un bilet de președinte, vecinul lui vrea unul de critic plastic. Uite-l cîtu-i de urît. Parcă l-ar fi făcut meșterul din pămînt și după ce l-a gătit nu i-ar fi plăcut și i-ar fi cîrpit, umed, o palmă de l-a scofîlcit. „Dumitale ți-am mai dat un bilet acum cîteva zile, nu s-a schimbat nimic așa de iute, mai așteaptă“. Și numai lume distinsă, jupîne, se ține după noi.

Domnul acela. drăguțul, l-ai auzit ? Oleacă fonf. El a iubit din atîta inimă pe scriitorii de bilete, cărturar și el, și Vistiernic, încît le-a pus un impozit de zece la sută cu adiționale. O să-ți explic ce sînt aceste admirabile adiționale, altă dată. Ne-a invitat : da și el bilete, însă cu ștampilă. Mai da bilete și Guvernatorul : îl cunoști ? Nu mai e guvernator de vreo cîțiva ani, de cînd își vopsește mustața, dar nici biletele lui cu prețul scăzut nu sînt ca ale noastre, mai bune și decît cele de loterie. Biletele noastre, jupîne, merg și la teatru, la cinematograf și la tramvai.

Ai văzut ? e și un domn sașiu. Ce ciudat se uită ! Un ochi îi stă la rădăcina nasului și cu celălalt caută la noi. I-or fi de sticlă. Ia dă-i așa, cu mîna pe dinainte : dacă nu clipește, să știi că nu sînt ochii lui. El cred că avem de tot soiul și ne-a cerut un bilet de vînzare și unul de închiriat, fiecare în cîte trei limbi».

Cocò și-a pus de gînd să-și înmulțească biletele lui, de vreme ce clientela s-a înmulțit peste așteptări. Pentru copii, el o să facă niște bilete dulci, cu ciocolată (opt mii de lei kg), are și un depozit de zahăr ascuns (cinci sute de kg) și o să-și puie să i le vîndă un nepot mic, cît o vrabie, cu penele azurii, tot lîngă el, ca maimuța, pe caterincă. Într-o cutie de

chibrituri, care se vinde goală, încap o mie de bilete, cît petala de floare de cireş. Bilete de botez pentru clienţii rămaşi neobotezaţi, bilete de toată trebuinţa, de recomandaţie şi de înmormîntare.

1943

VIERMELE

Pictorul Ingres, vecin de nivel cu cei mai iluştri, se arăta foarte nemulţumit de elogii. Meşteşugul pensulei şi al creionului îl împovăra. «Să mă auzi cum cînt din vioară şi pe urmă să mă felicitezi», putea să răspundă meşterul, jignit de laudă dinaintea tabloului *Izvorul*. O tendinţă maladivă de a se micşora îl determina pe artist să-şi dispreţuiască harul pentru o iluzie, căci arcuşul lui scîrţîit zgîria urechea.

«Vioara lui Ingres» a trecut de la el încoace pe subt toate bărbiile profesioniştilor care, uitîndu-şi personalitatea, au alergat după superlativul de dincolo de ei. O a doua meserie, de amator, trecută pe planul întîi, place diletantismului mai mult ca vocaţia şi regretul curent al omului oscilator, inapt pentru ce i se pare accesibil, are formula gata făcută: «Mi-am greşit cariera».

Meseria cea mai ameţitoare pentru tot felul de profesionişti e mai ales literatura, neastîmpărul, chinul şi decepţia chiar a literatorilor rămaşi în stadiul amatorist şi care n-au avut putinţa, într-o viaţă amărîtă de aşteptări şi de tresăriri, la zgomotul unui pas amăgitor, să realizeze nimic expresiv. Mulţi au ieşit din toate orariile şi plecările şi pribegesc pe calea ferată între linii, făcînd cu pumnul şi scoţînd limba la expresul care trece fulgerător pe

lîngă kilometru zero, unde ei se învîrtesc, ca niște drumeți care au pierdut ceva: timpul. De vreme ce a scri este și o acțiune grafică și una de creație, confuzia tehnică duce la o confuzie de aptitudini. Multe inteligențe profesionale strălucite sînt roase de morbul călimării, cu neputință de împăcat, și mușcate de înțepătura condeiului cu otravă, strecurat în confortabila lor tihnă. Nici succesul profesional, nici avuția, nici rangul, nici prestigiul nu îndulcesc secreta suferință: răzbunare indirectă a poetului rupt în coate, care izbutește să dea cu o peniță sunete de harpă și să fixeze uneori în zece silabe ecourile uraganului frămîntat între piscuri.

Împrejurarea că meșteșugul penei se realizează fără pregătiri de ambianță, fără biurou așternut cu cristal, fără covoare și statuete, cu simplele cuvinte din gura și a proștilor, ispitește ca un desert cu moțul de aur. Cîți n-au închis o carte cu impresia lirică entuziastă că ei ar fi putut s-o scrie mai bine și n-au bîjbîit de-a surda pe caiet! Dacă și-ar fi examinat logaritmul mai precis, ei totuși ar fi fost în stare, în limitele facultăților plastice, să contribuie la literatura generală cu o literatură profesională bună.

Un prieten, profesor de Științele naturale, studia într-un acvariu din grădina lui, interesanța și obscura viață a mormolocului. caracterizată prin transformarea și mutarea ei succesivă, la intervale scurte, în șase făpturi deosebite. Lîngă bazinul întunecat de plantele acvatice necesare, omul de știință îmi citea versuri incolore și o proză fără relief. L-am întrebat de ce nu scrie o carte cu broaște, mai frumoasă decît elucubrațiile unei fantezii puhave, și s-a simțit ofensat. I-am adus aminte de Buffon, scriitorul prismatic al unui stil de oțel diamantin, de învățătorul de școală primară, Fabre, întemeietorul literar al împărăției gîngăniilor. Degeaba. Naturalistul era și om de știință precar.

Este adevărat că frecvența tiparului și a librăriei a realizat o medie de priceperi; un spirit intermediar, care în raporturile de intelectualitate dintre contemporani corespunde cu manierele elegante ale politeții: plat, corect și satisfăcător. Se scrie acceptabil, uniform, prin reducere la neted cu lustru; unghiurile tind către curb, asperitățile și muchiile spre rotund, materialele au devenit onctuoase: parafină și săpun de lux, diversitate mijlocie — progres, negreșit. Dar condiția creației e cu atît mai grea cu cît trecerea fără mărginiri și măsură, dintr-o figură într-alta, dintr-un compartiment într-altul, din metal în imitația lui agreabilă, e mai lesnicioasă. Rezistă la temperatură dulce. Rabdă la tracțiunea moderată. Rog a nu se întoarce. Pe aci se deschide. Fragil. E o particularitate a epocii că pictorii sînt scriitori și oameni de teatru și că actorii sînt și ei scriitori: o producție amabilă și fără accent, de individualitate diluată.

E-așa de greu de dus de-a lungul vieții un singur meșteșug și pînă la punct o singură frază și pînă la ramă un singur tablou, încît ești dator să te hotărnicești sever, să-ți faci grădina pe un pătrat mic, îngrijit de o singură plenitudine, irealizabilă deplin și aceea, și sfiios de judecata de apoi, care nu-i numai o vorbă, numai pentru răscrucea peregrinilor dintre Paradis și Infern.

1943

MESERIA

Se pare că încrucișerile de rase dau progenituri care moștenesc mai multe calități din două părți decît ar dobîndi dintr-o singură parte, și că defectele s-ar neutraliza. Nu știu de unde am aflat asemenea absurditate, dacă din citit sau dacă din vis, că de unele lucruri iei cunoștință dormind...

Ar fi ca întovărășirea prin căsătorie a două averi adunate, mai slabe fiecare fără această operație și de cîteva ori mai tari prin reunirea lor. Ar fi ceva analog cu 2 + 2 = 8. S-ar putea ca și la oameni, ca la celelalte animale, din două rase puse în anumite condițiuni să iasă o a treia, păstrînd ce-i mai bun în ele, ridicat la cub. Poate că n-ar fi nevoie chiar de rase și să fie de ajuns numai neamuri, ca să producă perfecționarea ereditară.

În ce privește evoluția, tu cunoști o altă formulă de selecțiune. cel puțin profesională : meseria păstrată din tată-n fiu, pe generații, exceptînd, bineînțeles, situația cazurilor, de la sine excepționale prin vocație, din care pe cel mai ilustru ni-l dă Scriptura : Iisus, fiul lemnarului Iosif. Semănătorul destinelor își aruncă săcara de aur la întîmplare și cîteodată iese mare matematician copilul unui portar.

Doar portar nu-i o profesiune, ca lemnăria, implicînd materiale, dexterități și ucenicie,

după cum nici foarte plăcuta situație de mare acționar ce este. Numai într-o societate. derivată din făgașele ei, în dezordine, avuția poate să ție loc de meserie. Normala dezvoltare socială se face pe meșteșuguri, în care are loc să se strecoare și pomenita săcara. «Fără meserie» e un pejorativ. «Fără domiciliu» o priveliște pedepsită la Paris, ca un delict. Dacă nu-i o rușine, lipsa de profesie, nu încape vorbă, e o jumătate, un sfert de rușine.

O promoție școlară se risipește după diplomă sau înainte de a fi ajuns pînă la ea, prin toată lumea. Au trecut zece ani. Un fost coleg. dai de el într-o provincie, s-a făcut profesor, magistrat sau ofițer : cam toți par amărîți și cei mai mulți tînjesc între o așteptare și alta, o gradație, o înaintare, o căsătorie, fără să-și fi putut înjgheba un ideal personal, acel ideal care te ține teafăr și voios. De pildă, idealul de toată viața al unui dascăl de latină francez e, poate, mic dar dinamic ; să dea o versiune nouă a lui Horatius și latinistul se apucă serios de treabă. după ieșirea la pensie. E plină Franța de acest soi de idealiști, naivi și admirabili, care la șaptezeci de ani par de treizeci și cinci. Cartea e un elixir, te păstează june.

Altă dată, vine de la bină, lîngă tine, în tramvai, un zidar în hainele lui de lucru. S-a cam uitat la tine, te-ai cam uitat la el.

— Tu ești, Costache ? îl întrebi. Figura lui obosită ți-a evocat subit un copil frumos, un coleg de bancă, un neastîmpărat. căruia nu putea să-i intre în cap noțiunea lui zero.

— Tu erai Ionică ? ți-a răspuns zidarul. Foștii camarazi s-au regăsit. Unul medic, celălalt zidar, două meserii, două meserii deopotrivă de onorabile, dacă nu cumva cărămida

e mai sigură și pentru minte și pentru viață ca medicina.

Și zidarul și medicul sînt însă dezgustați de meserie, fiindcă nici unul din ei nu și-a dat o preocupare, fie în afară de meserie, fie la meserie, ceea ce ar fi mai adecuat. Zidarul ar vrea să-și facă băiatul doftor și medicul, pe al lui, pianist. în afară de vocații.

În acest loc, exact, se frînge echilibrul.

1943

DOMNUL POLITICOS

Pe aceste timpuri de încruntare și fețe acre, apariția Domnului politicos e o plăcere. Cînd a surîs întîi, credeai că te confundă și te-ai uitat îndărăt dacă nu era în comunicație veselă cu cineva. Surîdea la tine ! Pe urmă, a început să te salute. Mai tîrziu, a început să te cam plictisească. Odată, te-ai oprit în dreptul lui și l-ai întrebat : «Mi se pare că mă confundați». Ți-a răspuns : «Nu vă confund». «Atunci mă cunoașteți», l-ai întrebat și ți-a răspuns : «Nu vă cunosc».

N-ai insistat. Cît nu vorbise, mai era o figură, bine sclivisită, în costum zigzag și încălțat peste pantofi cu o șa de ștofă, ca pardesiile de cățel. Era numai un domn distins. Poate că fusese vreodată, cîteva ceasuri, și ministru, între douăsprezece și patru.

Totuși, ăsta nu cred să fi fost, de vreme ce saluta el întîi. Un fost domn ministru așteaptă să fie salutat, cu toate că nu-l mai salută nimeni. Miniștrii sînt buni, ca și pîinea, cît sînt calzi. Îndată ce le dispare fotografia gînditoare din vitrina fotografului de lîngă «Capșa», însemnează că s-a răcit și întorci capul sau te uiți în sus. Vitrina e revelatoare. Și nu numai a fotografului, dar și a librăriei, uneori. Așa. la o schimbare de regim, geamul unui librar, ocupat în întregime de opera literară a unui ministru, cu fotografia mărime

naturală, înconjurată de lauri și de opera consacrată regimului căzut într-o jumătate de ceas, a pierit cu totul în cîteva minute. Autorul voia să dea cu cartea lui o lovitură vastă și să iasă din actul lui strategic măcar prim-ministru: fără să bage de seamă că de-abia clădit monumentul din vitrină trebuia dărîmat. O să povestească poate, la timp, librarul apelul, o dată imperativ, și o dată deznădăjduit al autorului, întîi la datorie și apoi la milostivirea lui.

Îți saluta probabil ochelarii cu rama groasă, aduși după urechi. Lor le ești dator și diploma de Domnule Profesor, cu care te întîmpină cîte un personaj: opt sute de lei sticlele și trei sute cincizeci lei montura, un total mai mic decît o taxă de examen într-o clasă.

Te-ai înșelat și de astă dată. Domnul cu barbișon saluta pe toată lumea și cu pălăria și cu surîsul, de preferință trecătorii cam de cincizeci de ani. Solidaritate de generație? Nu știi. De cîteva ori, l-ai văzut intrînd în restaurant și trecînd prin cîte două rînduri de mese. În local saluta cu mîna, schițînd o jumătate de sărutare și zicîndu-ți, probabil, «Pa»! La dreapta, la stînga, saluturile, surîsurile și sărutările erau distribuite fără să piardă nici o masă. Saluta chelnerii, săruta orchestra. Nu cunoștea pe nimeni, dar se bucura de optimismul că se găsește în bună societate și coleg.

Ai aflat de la chelner că e proprietar agricol stabilit în București.

— Todeauna rîde așa, cu gura căscată, todeauna-i așa de politicos?

— Niciodată nu-i supărat și-i merge foarte bine. Nu se uită la cinci sute de lei bacșiș.

— Să nu faci vreo aluzie răutăciaasă, Nae, i-ai răspuns.

— Vai, domnule profesor, s-ar putea? Cu domnul ăsta provincialul e altceva.

— Nu l-ai întrebat de ce-i așa de vesel?

— Ba l-am întrebat. Și mi-a spus că e fericit.

— Al dracului! va să zică e și fericit.

1943

DOMNII OTRĂVIȚI

Dacă domnii politicoși, pe care încercasem să-i prezint, salută pe toată lumea, domnii veninoși sînt supărați pe toți. Ce supărați? În fierbere și revoltă! Se uită strîmb, se încruntă, au delirul urii pînă la bîlbîire. De le trece viu ceva pe la nas, îl îmbucă. «O și înghit!» vociferează domnul veninos — și înghite musca, demonstrînd spirit de hotărîre.

Domnii otrăviți au de ce să fie necăjiți și să-și verse vînăta secreție pe unde apucă, deși veninul lor nu arde și nu bășică. Ei au naivitatea broaștei, care crede că dacă te stropește te-a ucis. Veninul îi îmbolnăvește tot pe ei, că-și pierd apa și va trebui să-și trateze deshidratarea.

Au dreptate domnii, fiindcă toată lumea a făcut cîte ceva, afară de ei, pînă la orele întîrziate. Domnii otrăviți sînt mai mulți. Cei mai tineri poate că vor putea să mai înceapă ceva; vitorul mai intră cîtva timp în conjugarea verbului lor: a fi. Dar cei bătrîni sînt mai-mult-ca-perfectul, dacă nu și perfectul simplu, care echivalează cu ieșit de soare și infinitivul nu poate să fie dat la boiangerie sau cănit.

E dealtfel în firea omului posomorît să se supere cînd altul a izbutit să se facă ceva. N-ar trebui să se supere, dar vorba ăluia: *c'est plus fort que lui.* Romanul celor doi rotari din satul meu e cunoscut de popă și învățător. La cîștiguri egale, unul și-a întemeiat gospodăria, căreia celălalt i-a dat foc. Continuarea romanului a fost adaptată la subiect: arsese un colț de magazie și rotarul și-a făcut-o la loc. Prilej să mai fie spoită o dată cu alb curat casa pe dinafară.

Cîteodată mulți domni otrăviți iau mintea rotarului și mijloacele lui. gazul și chibriturile, pe lîngă zeama mucoaselor, moștenită de la o natură ingrată, însă în minus față de omul din sat, că nu-i iau chibriturile foc și nu li se aprinde petrolul. Conține și el apă chioară.

Sînt și în această privință două feluri de oameni, unii care fac și alții care vor să dărîme ceea ce au găsit făcut. Și una și cealaltă din ambele acțiuni sînt grele, considerate în semnificația lor. Dar dărîmătorul n-are amploarea și avîntul dărîmătorului creator, a căruia zidire pe ruine e mai puternică decît a celuia care edifică pe teren cumpărat: el se mulțumește să radă tencuiala sau nici atît; din lipsa de propulsie și de scule. O mînjește. Dacă e părete, o scrie și o ilustrează.

Nu-ți sînt necunoscute, Cocò, modelele albumului ambulant al artistului de *plein air*, realizate cu cărbunele și tibișirul. El își repetă la nesfîrșit portretul sufletesc și locul comun al romantismului personal. În loc închis și strîmt, prin stațiile de cale ferată, inspirația îi sporește și materialul tehnic utilizat devine și el strict personal.

Uneori, și semnează.

Cînd descifrezi pe un părete sentința scriitorului cu gura cititorului, ai o certitudine suplimentară că autorul e scriitor.

1943

POLEMICĂ LITERARĂ

După treizeci de ani de bastoane încrucișate, căci nu poate să fie vorba de spade și florete, polemica literară a rămas unde am găsit-o. Scriitorii cu coif au renunțat la polemică, atît din lipsă de adversari pe măsură cît și din sentimentul de greață. Adversarul, cînd există și se propune singur pentru o gală de box cu condeiul, nu pricepe situația și nu știe să stea pe teren, trecînd dintr-o dată de la poezia, de pildă, simbolistă la «mă-ta». Dacă te-ai hotărît totuși, pentru experiență, să-l urmezi și în teritoriul matern, nici acolo nu stă adversarul pe loc și fuge și, încolțit, sare gardul de-a fuga. Dacă-l sări și tu după el, lupta ajunge o peripeție cu alergări pe acoperișuri. De obicei, refugiul ultim al adversarului e ceea ce se cheamă o privată. Cîtă muncă să te cureți ! Rănile lui, reduse la una, leapădă un sînge contrafăcut.

Un camarad, la telefonul de unde încep aceste note, își amintea de polemicile de odinioară, de la Paris, unde regula jocului, știută de toată lumea, ca la tenis, descalifica pe adversarul care schimba terenul sau arma și îl scotea din arenă dacă-ncerca lovitura piezișe. Boxul, jucat cu pumnii, interzice amestecul labelor de jos, care ispitea pe adversarul incapabil, podidit de sînge și iritat de insucces, să puie piedică și să dea partenerul cu capul de ring. În huiduiala unanimă, contravenientul, fugărit de proiectile, se întîmpla să fie bătut și de public.

Polemicile nu mai au nici o urmă de noblețǎ și sînt moștenirea directă a stilului electoral. Ocările personale, explicabile pînă la un punct în luptele politice, care nu și-au meritat calificativul, într-o vreme cînd în loc de idei, principii, programe, erau în prezență apetituri și diferențe numai între mijloacele și rapiditățile de parvenire, au trecut în literatură, inspirate de dușmăniile concurenței. Colegul rămas în urmă pe hipodrom sau al cărui cal, mai moale de picioare, plictisit de cursă s-a întors din drum cu jocheul în spinare la grajd, nechezînd de plăcerea traistei cu ovăz și a trîndăviei, se alege cu o vrăjmășie secretă, cu atît mai greu de consolat cu cît el are conștiința că întîrzierile și pierderea potoului se datoresc exclusiv deficiențelor personale. Munca unuia stăruitoare nu putea să nu o ia înaintea somnului celuilalt și a reticențelor, venite din îndoiala meritului propriu, refugiat uneori într-o teorie abstractă, care scuză pentru sine o reală lipsă de capacitate. Cîți nu se mîngîie artificial cu concepții forțate, socotindu-se, în disperare de cauză, posesori ai unei superiorități ermetice prin faptul că pierd vremea în sufleteasca masturbare o șovăirii !

În jurul lor perspectivele s-au diformat. Centrul circonferinței se deplasează, raportul dintre planuri intră în desechilibru și lichidare. Un autor e acuzat că izbutește și succesul, căruia îi face față cu greu, devine o condiție de inferioritate. Tebuia să te abții de la victorie, pentru că nu a căpătat-o concurentul tău. Într-o societate de bețivi sobrietatea trece drept un viciu. Orizonturile variază. Situația îmi evocă un coleg de școală de trei ori repetent,

care se lăuda în schimb cu o maturitate originală, că avea un babon. El se fortificase într-un motiv puternic care-l autoriza să ironizeze și să deteste vulgara promovare dintr-o clasă într-alta.

Mai tîrziu, colegul a devenit bărbier și de cîte ori își rădea foști camarazi de școală, magistrați, medici, dascăli, care îl pizmuiau fără ură, că avea »salon» în calea Victoriei, el se arăta resemnat. Își da seama că și-a pierdut vremea în «Crucea de piatră» și prestigiul lui suferea respectuos că în loc să stea pe fotoliu și să fie pudrat după ras, trebuia să se învîrtească pe lîngă client în picioare, dar nu intra cu briciul în beregata lui, ca să-și manifesteze spiritul critic din epoca tratamentului cu permanganat și nu și-a făcut din irigator o filozofie și o școală de intelectualitate înaltă, care să-i dea curajul de lașitate să conteste și, nefiind în stare să și-o ilustreze pe a lui, să ocărască.

1943

UN TINERET NOU

Sînt cercetat la răstimpuri de către un tînăr, care nu se aseamănă cu tinerii nici de azi nici de mai-nainte. De obicei, ei veneau în buzunar cu caietul de versuri, lucru frumos dar banalizat : proprietarii cu hrisov, din literatură, nu-și arată manuscrisele ușor și ascund recoltele, ca să se mai coacă-n magazii. Cei mai siguri de ei sînt proletarii reveriei, aceia care pe teritoriul impreciziunilor n-au sădit măcar o garoafă. Aceștia nu cunosc nici un fel de sfiială : atacă direct, imperturbabili.

Tinerii cu care stau de vorbă, cu o plăcere gingașă, la masa rotundă dintre vișinii bătrîni, sînt alții. Ei suferă de ceva, ca pomii de invaliditățile viscolelor și viforniței, îndurate pe loc cu statornicie și strînși pe viață și pe moarte de rădăcini, ca să nu-i poată nimic descleșta de pămîntul din care le-a răsărit cîndva frageda tulpină. Vorbesc prietenii și se ivește o analogie, apar afinitățile dintre gînduri și binecuvîntarea pomilor mutilați de intemperii, ca un sobor de arhierei cu mîinile retezate. Frunzele ascultă...

Tineri nu vor să fie scriitori și numai atît. Condeiul va putea sluji numai de ajutor la fixarea certitudinilor mai clare, la materializarea lor definitivă. Vorbesc de puținii tineri cu substanță, nesolicitați în primul rînd de ambiții raportate la victorii concrete și la un

parvenitism, la care dă dreptul un pergament cîștigat de mîntuială. Ei se păzesc și de legăturile sociale, căutate pentru o satisfacere mai rapidă, și se păstrează evenimentelor sufletești intacți, în conflict de conștiință și de exponenți și cu cartea, știută pe degete, și cu dascălii, a căror suficiență retorică slujește în anumite cursuri de mască unui cinism fățărnicit.

Observ la tinerii mei o tendință categorică, sinceră, către spiritualitate. Sentimentul religios le stăpînește toată gîndirea. cu o putere pe care n-am mai simțit-o cu emoție pînă azi decît la papistași. Nu pot să uit, de pildă, călugării desculți din biblioteca Universității catolice din Fribourg, matematicieni, chimiști, fizicieni, mari învățați misionari, nici pe cei șase flăcăi străluciți, doctori în medicină, consacrați în genunchi, a doua zi după diplomă, în catedrala Notre-Dame, din Paris, și trimiși în leprozerii. Toți acești cenobiți și anahoreți, din care unii se duceau la moarte sigură prin contaminare, trăiau o viață interioară necunoscută clerului nostru practic, de bănci, cooperative, deputății și tarife. Diferența, se poate spune, e ca de la cer la pămînt.

Tinerii cei mai buni, din cei mai noi ai noștri, dovedesc fără ca nici un motiv să-i silească, aceeași rîvnă setoasă. Gravitatea lor nu permite îndoiala, ironia și ambiguitatea, atitudinea lor morală împiedică și interzice comentariul. Stînca se impune stîncă. Nici un fanatism la ei și nici spirit polemic : ei nu sînt niște răzvrătiți ai nemerniciilor mărunte. O neclintire din eternitate, rece, îi caracterizează. Pe cel mai personal din ei l-am cunoscut, mai bine, de foarte curînd. Inteligență aristocratică, de-o armonie intelectuală pascaliană, frumos ca o fată frumoasă, mi-a adus aminte prin seninătatea lui de adormitul întru Domnul monahul Paisie, din Tebaida, un schivnic cărturar, de optzeci de ani, tînăr în lumina lui, ca un înger.

Se schimbă ceva... San-Marc din Veneția lui Eminescu bate prelung și sufletul nostru pare să fi trecut, de-acum, de miezul nopții. Intră la noi capacitatea de a crede și a devotamentului fără tocmeală, în credința ce-o ai, orice credință ai avea, și negativă.

Procesul indiferenții, care-i starea sufletească cea mai penibilă pentru o colectivitate, îl fac tinerii de la masa rotundă dintre vișini, cu toate piesele la dosar. Judecata le e cinstită și nu se teme de confruntări, mărturii și concluzii.

S-a schimbat negreșit ceva. Evul steril pare pe sfîrșite. Tinerii noi au harul cu ei.

1948

CAMUFLAJUL

Cîtă vreme a trebuit să treacă în aproximații, parafraze și jumătăți de sensuri, pînă la găsirea unui neologism, care să reprezinte așa de bine și de variát tot ce vrei să spui. Îți dai seama de-abia acum, la ferestrele căptușite cu hîrtie neagră, deschise peste iadul canicular și cu lampa stinsă. A fost nevoie de două războaie și de o invenție ca mașina de zburat. Ce sforțări și cazne cere cîteodată aflarea cuvîntului celui mai just, ne-ar putea spune cu incontestabilă competență poetul Tristan Corbière, care pentru că nu și-a putut găsi o rimă căutată, de disperare mi se pare că s-a sinucis.

Omenetul și-a descoperit cuvîntul integral pentru o stare morală de nuanță, obscură și confuză, mai veche, intermediară, nici ascunsă, nici prea clară, ceva mai mult și ceva mai puțin și care nu mai are nimic comun cu fereastra mascată. Omul făcea camuflaj, fără să știe, la felurite paralele ale codului, combinat în proporții empirice cu viața.

De cînd camuflajul a devenit o școală și o filozofie el se practică la lumina zilei și conștient. Se disting temperamente, talente, individualități revelate subit, ca harul, de unde nici nu te așteptai și de dimensiuni monumentale. Profetul în țara lui a devenit posibil și s-a multiplicat în serii.

Pîrliții de cetățeni, prefăcuți deodată în depozitari de vinuri, nu mai umblă pe jos de vreo doi ani. Advocați, proprietari prin acces. Funcționari, patroni de blănărie ; se preferă întreprinderile cu stocuri și depouri. O sumedenie de profesioniști, aflați la o distanță astronomică de carte și manuscris, sînt de cîteva săptămîni editori de literatură. Au și o politică a cărții, puncte de vedere, teorii și, ca niște îndrumători de ultimă oră, iscați prin generație spontanee, o situație fiziologică egală în afaceri cu principiul «Am un leu și vreau să-l beu, și nici ăla nu e al meu», acordă interviuri și fac publicul să profite de ideile lor în mod gratuit. Va să zică, și o intelectualitate nouă, nu numai o camuflare : terenul e asimilat.

Mătăsurile, ștofele, pînzeturile, cînepa, inul, drogheria sînt în parte intelectualizate. Dai mîna cu un distins cititor de literatură, jumătate om politic, fără să știi ce cantități de anumită marfă a vîndut acum zece minute de s-a ales cu un ghiozdan umflat, de bancnote : partea lui legitimă, pe care o duce la seif. Foștii democrați și bărbați de atitudini liberale s-au priceput să se manifesteze activi și meritoși artiști ai doctrinei : din nimic mult de tot.

Alaltăieri, m-am întîlnit cu un savant matematician, om de factură suavă, proprietar al unei mari fabrici de sticlărie, pe care nu a moștenit-o de la părinți.

Camuflajul e caracterizat de o elasticitate de forme infinită și de un randament deopotrivă de blagoslovit pe toate diametralele opuse, organizate pentru toate împrejurările previzibile, ca tejgheaua să nu dea niciodată greș. Ideogiile și sentimentele, contabilizate pe rubrici și partide, de pentru și contra, joacă armonic. La soare iese baba decoltată iar la

ploaie moșul cu umbrela, ca din casa barometrului popular, și cucul ceasornicului cîntă la orele 12 în toate limbile, după un resort, potrivit în concordanță cu meteorologia. Întreprinderile sufletești sînt în contiguitate cu sera de flori, care ține buchetele de întîmpinare, proaspete la toate ceasurile de zi și noapte și la sosirea tuturor trenurilor pînă la ultimul expres. Un singur caz nu poate să fie organizat în camuflaj : deraierea. Pînă la accident să surîdem și să ne felicităm.

1943

RATATUL

Altă dată, am apărat, dragă Cocò, pe ratați. Îți cer scuze că n-am la îndemînă un cuvînt plugăresc, în locul unuia de cărturar. Românul nu se ratează pe brazdă nici în livadă, nici în pădure : ratarea nu vine de la ignoranța, din aerul mare, vine din miasma închisă a odăii cu cărți. Ca să fii un ratat, e nevoie să înveți carte și să capeți simțăminte de la alții, ambiții mai mari decît ți-e puterea și visuri false pentru mijloacele tale.

Un hoț nu e un ratat. Ispitit de strălucirea vitrinii care-i oferă costume și găteli peste mijloacele lui, hoțul sparge și le fură : pînă să fie prins, el a trăit arătos. Ratatul nu poate să fure că n-are ce : marfa la care rîvnește e imaterială, dar se bucură de o facultate analogă, în ceea ce privește semnul algebric, cu hoția : murdărește. Locul la care n-a ajuns cu intelectul, îl ajunge cu organul.

Cuvîntul ratat trebuia împrumutat de la francezi, experimentat într-o mișcare intelectuală vastă și repetat. Noi sîntem la începutul cuvîntului. Se ratau oamenii, fără să se bage de seamă, după cum, murind de gangrenă, omul murea pentru că nu mai avea zile. A trebuit medicină, pentru ca el să moară de ceva. Ca să te ratezi, era nevoie de literatură. Ea dă temperatura și morbul.

E o diavolie. Între inteligențe de aceeași zisă cultură unul a scris cu zisul talent și alții au voit să scrie și ei, încredințați că merge ușor. Să fii dintr-un sat cu el, să fi păzit gîștele cu el, să fi umblat cu el într-o școală, să știi că el era Marinică — și el să scrie! să izbutească! să-și facă un nume! să fie judecat bun! și tu să nu scrii ca el și mai bine ca el?

De la voință la putință e drum. Unul poate fără să vrea, acolo unde o mie vor și nu pot. Au greșit orientarea? Se schimbă direcția și iarăși n-a mers. Toate porțile la care bat, rămîn închise. Să le sară e tot atît de greu: porțile-s înalte și pentru zbor, dar pentru șchiopătare? Atunci se aude explozia indignării.

Sedimentat în mediocritatea lui, care n-ar fi o mediocritate dacă i-ar lipsi veleitatea, ratatul zace dar zvîcnește. A învățat că nu se poate, dar năzuința lui de-a fi nu cedează și nu s-a resemnat.

Din rîndul triștilor și al răsculaților, dezumanizați, ies comparșii zilelor fără vibrație și lumină. Ei fac figură acră în foaie și în revistă ținîndu-se, subalterni, cu isonul după sculele scriitorilor pe șantier, care stăpînesc inițiativa. O carte nu e bună, o piesă de teatru nu e bună, fiindcă au fost scrise de cineva.

Am citit într-o publicație de provincie o critică (mă rog!) a unei piese. Ratatul care o semnează a fost, pe timpuri, ceva ca un director, nu de ziar, de bancă. Ah, cîtă amărăciune minoră, tărăgănată pe cîte pagini! El își face oul încet, mult mai lung decît rotund, și-l dichisește cîteva luni, și-l duce la tipar la o publicație fără colaboratori. Se ciorovăiește cu vremea, cu trecutul. Succesul spontan vrea să fi fost un elogiu silit. Ratatul nu-și explică de ce un manuscris poate avea succes fără aprobarea rataților. El explică și criteriul succesului; criticii care l-au recunoscut n-au fost buni români. Trăim într-o Românie falsă, fără sinecure de glorie pentru ratați. România adevărată o deține el, ratatul, împotriva mafiei solidare, care înlătură ratații și, mai mult, nici n-a putut să observe că există.

Ratatul e și un demagog imbecil.

1943

RECITIND

Puterile personajelor nevăzute, dintre coridoare, cabinetul de toaletă și iatac, au jucat în toate timpurile roluri considerabile. Multe evenimente și-au luat origina din alcov sau din bucătărie, unde în epocile mari era dozată și otrava. Pe dedesubtul istoriei scrise era urzită cu gloria viața trăită și spaima surîzătoare se împărechea cu răzbunările tăcute. Medicul, bărbierul, valetul, curățitorul de unghii, știau să administreze odată cu ceaiul, cu săpunul și alunecușul pielei pieziș, însinuarea subtilă, intriga studiată, zvonul și ticăloșia dulce. Dacă o singură piesă, sărită din loc sau tocită, a mecanismului conștiinței, în cele mai multe cazuri defect, funcționează cu o diferență de o zecime de milimetru, vorba dinafară dă scînteia care-l face să pornească fără necesitate și din groapă-n groapă, din eroare în eroare și din lipsă de frînă, istoria mai înregistrează o catastrofă.

Au fost epoci în care constrîngerea și siluirea au dus poporul la sapă de lemn și zece epidemii încrucișate n-ar fi fost în stare să devasteze o țară cît incapacitatea repetată a unei duzini de cumetri, improvizați în evurile de odinioară oameni de stat.

Istoria adevărată, cum se cheamă, e scrisă cu întîrziere întodeauna : o trăiești bănuită, fără să o cunoști. Vezi că lucrurile se strîmbă ca niște tablouri în părete, miroase a o anume împuțiciune, dai cu piciorul într-o urmă spălată care fusese de sînge, auzi în tumultul de oameni, de frunze, de ape, un geamăt și un suspin. Cîte un manuscris pribeag iese după zeci de ani la lumină indicînd cercetătorului cărturar putregaiul în care și-au pierdut simțul de identificare, o generație, două, după ce au trecut și s-au chinuit în deșert, ca să mai rămîie o pagină mînjită în cartea amintirilor de prisos, din care generațiile următoare nu învață nimic. Naivitatea e întodeauna nouă și nerozia infailibilă de-așișderi : contactul lor dă periodic rezultate de mare suferință.

Uciderea pruncilor din vremea lui Irod, pentru înlăturarea unui Nou-născut, predestinat să mîntuiască lumea, suspect ca un rival de împărăție, nu e numai un simbol, e o realitate : dacă a scăpat în fașă el tot a fost răstignit subt alt împărat, după treizeci și cinci de ani. Istoria, vorba ceea, se repetă.

Istoricul contimporan a fost în timpul lui un asociat la durata cît mai mare a unui moment de anemie și demoralizare și activitatea lui mai mult de ureche și slugărnicie variază între extazul îngenuncheat și ascultarea la gaura ușii.

De la *Analele* lui Tacit, pe care le răsfoiești uneori, scrise numaidecît după răstignirea Celui pomenit mai sus, cititorul ar vrea să aibă impresia că viața publică n-a mai fost ce fusese pînă la el și că într-adevăr s-a însănătoșit.

1943

ȘOIMUL

Toată educația noastră a dat greș, îmi spunea un prieten de generație, a noastră cît și a celor veniți după noi. N-ar fi nimic că am citit și ne-am făcut din bibliotecă și dintr-o profesiune o îndeletnicire absorbantă, cu toate că, drept să-ți spun, în chestiile de viață publică și de experiență aplicată la viață, documentul cel mai autentic al fiecăruia nu e cartea scrisă într-un biurou cu un punct de vedere unilateral și personal ci propria ta experiență, trăită de tine și în care nu te codi să te încrezi. Unghiul de priveliște și de sensibilitate variază de la om la om, deviat după optica personală. Adevăr universal există numai în matematici, fizică și chimie.

Ce-ți trebuia ție o gospodărie, o proprietate, o grije care să te înrădăcineze într-un loc, de care nu poți să scapi? Ți-ai clădit o temniță și te-ai închis în ea. Nu puteai să fii un om liber? În copilărie, mă opream ceasuri întregi, dinaintea unei case boierești, atras de spectacolul revoltelor mele de atunci. Un șoim cît un om, redus la rolul de saltimbanc, sărea cu lanțul de picior, căruia ne chibzuiam, copiii, să-i dăm drumul, fără să ne omoare. Toată ziua i se desfăceau aripile larg și vulturul plutea în jurul buturugii îngropate, de care era priponit, într-un metru și jumătate de văzduh meschin. Era pe vremuri moda ca la casele mari să sufere, ca Ion Botezătorul în beciurile Salomeii, cîte o fiară, simbolul codrilor, latifundiilor și munților din apartenența stăpînului: blazonul lui. Subt fereastra unuia, care-și fuma ciubucul de chihlimbar uitîndu-se la el cum se canonește, jerpelit într-o zgardă de fier ca o cătușă, se agita neîntrerupt un lup cu ochii de foc.

Așa sîntem prinși din sălbăticie și noi robii unui crîmpei de viață normală. Am pornit-o rău, din deprinderile celorlalți și am rămas în viciul moștenit. Mii de complicații pentru o saltea mai moale și un blid fiert, pentru o bucată de postav, în care te îmbraci, pentru o pălărie, o cămașe mai scumpă, o cravată, un pantof, o batistă în buzunarul de la piept. Eforturi titanice pentru robinetul de apă asigurat, pentru săpun, pentru o baie, pentru o foarfecă, pentru un brici!...

Doamne! cît am rătăcit!

Trebuie, trebuie să ne răsturnăm deprinderile și să ne facem o educație nouă. O viață frugală, redusă la bucata de pîine, dumicată pe drum. Cărți, tablouri, covoare, bibelouri, mobiliere, putregaiuri! O singură carte, o singură zdreanță, un geamantan. Călător perpetuu, perpetuu pribeag, fără țintă, fără meserie, ca vulturul, ca lupul. Lanțurile ți-s delicate dar tot atît de grele ca ale șoimului doborît din ceruri cu pușca.

1943

CIFRE ROTUNDE

Concordă investițiile de multe miliarde, de bugete grele cu puținele rezultate, date de școli și de variatele instituții de cultură ?

O fabrică de zahăr produce zahăr, dacă dă altceva, dă faliment și e închisă. Ce marfă trebuie să dea școala ? Specializările țin de meseria strictă și școala trebuie să producă atît : maturitate. Unde-i ținuta maturității ? Zadarnic ești arhitect priceput în tehnicitate profesională, dacă pus într-o problemă spirituală, socială, politică, națională, n-ai opinia dumitale făcută și-ți culegi părerile mobile în tramvai.

În tramvai și la cafenea opinia fără fundament are cel puțin prospețimea spontaneității. Vorba merge din gură-n gură și autoritățile părerii pe care ți-o faci și refaci au poezia brută a hazardului. Unul se întemeiază pe un «prieten bine informat» și face douăzeci de adepți, numaidecît, lîngă manipulant. Altuia i-ar fi spus ceva important un mare personaj : nu poate să-i divulge numele. Celălalt e căutat de un doctor în strînse legături cu altul, medicul unui alt mare personaj. Unii citesc o informație autentică, pe care o înțeleg pe jumătate, adăugîndu-i și suplimentele inspirate de fantezie. S-a publicat în

ziare că din pricina arșițelor concentrate s-au aprins în Elveția cîteva petice de pădure. În circulație orală informația a luat forma unui incendiu al depozitelor de roți de cașcaval. Cititorii deduceau catastrofa din noțiunea că Elveția fabrică șvaițăr.

Toate modalitățile de opinie au cel puțin accentul sincerității, și delictul de sinceritate e blajin. Dar ce se poate spune despre ziare, scrise de ziariști, care la tipar au o părere și în particular opinia diametral opusă ? Ce scuză poate să-i absolve ? Necesitatea ? Conducătorii de ziare bine stabilite nu suferă de necesitatea unui salariu, care în cazul lor se cheamă venit. Prudenți pentru orice eventualitate, confrații au cel puțin două opinii în toate cazurile cu putință.

Dar ce concluzii trebuie să tragi din lipsa de credințe globale la oamenii politici, care au însemnat pentru țară ani de-a rîndul soarele și ploaia, ordinea și frămîntarea și au dominat peste ele ? Ei rămîn la preocupările bucătăriei și ale unui buzunar lacom de beneficii.

Problemele pe care le iscă fiecare zi și fiecare ceas îi depășesc. Trăim o încremenire și o fază morală de comă. Unuia nu i-au rodit moșiile suficient sau prețul cerealelor nu-i satisface socoteala. Altul nu poate să se ducă prin Europa într-o plimbare de agrement, turburată de un război, în care nu poate fi vorba decît de un singur lucru, de confortul lor. Un confrate, care s-a întors dintr-o vizită importantă făcută unui fost șef, îmi povestea impresiile lui :

— Închipuiește-ți, dragă... Pe cît îi vorbeam mai mult, pe atît căsca mai tare. L-am plic-

tisit. Dormea cugetul în el cu ochii deschiși, și nu i l-am deșteptat cu nimic. I-am făcut, ca la teatru, viscol, furtună și trăsnete, i-am zbierat în ureche. Degeaba !

1943

SA

Încerci din timp în timp, ori de cîte ori te trezești la realitate, la o realitate nouă, să pricepi puterile enorme și secrete ale unei silabe, care a luat locul destinului și care cuprinde într-însa, cu prisos, toate determinările inexorabile și cu neputință de analizat, mai presus de orice subtilități.

Pînă la un timp, omul se temea de Dumnezeu, cu care s-a cam obișnuit, și totuși nu fără codeală și nu fără să murmure, cîte puțin, în raport cu variatele proporții de inteligență și cultură. Fiecare clasă de intelectualitate, de la birjar la filozof, înțelegînd soarta și divinitatea, cu o tendință de interpretare protestantă.

Forma cea mai recentă a influențelor mistice și de fatalitate, de dincolo de orice control, și-a asigurat o unanimitate absolută și religia ei funcționează la toate orele din zi și noapte pe minutar.

Noul zeu e «Sa». Ți s-ar părea că e vorba de o dumnezeire chineză. Te duce gîndul la Tibet și evocă pentru cărturari secularele mînăstiri budiste ale omului galben.

Nu te grăbi, scumpe amice. Noua ființă supremă e din România și s-a născut în București, Betleemul ivirilor extraordinare, locul de elecțiune unde te scoli de la masa restaurantului flămînd, mulțumit că te-a costat numai

trei mii de lei, și treci să faci coadă cu o răbdare sacră, patru ore la un cinematograf, a căruia coloană începe din bulevard și ține pînă la Teatrul Național. Insula fericită unde cîștigi zece mii de lei pe lună și cheltuiești două sute de mii fără să simți, unde niciodată nu-ți ajunge nimic și-ți prisosește totul ; unde nimeni nu spune și toți știu ; unde suava eleganță e să vezi și să spui că n-ai văzut ; unde rîzi ca să nu plîngi ; unde omul se conduce cu mirosul și dacă-i pute pare îmbătat cu roze — unde, în sfîrșit, lumea nu seamănă cu nici o altă lume și orice problemă, cît de complicată, se aranjează întodeauna ca între matematicieni. Politehnica orașului în care avem bucuria să trăim e infinită și abstractul copleșește materia vieții ca într-un paradis (dintre Obor și Cotroceni).

Dacă aș fi prieten cu un sculptor ca Brâncuși, autorul Cuminteniei pămîntului, m-aș ține de capul lui să modeleze o statuie a zeului Sa. Și ca să-i pătrundă substanța mai adînc a zeului misterios, l-aș trece, ducîndu-l de mînă, prin toate miracolele Bucureștilor, cu vitrina la stradă și în vitrină cu mii de miracole divizionare ; academiile de mistică locală, magazinele, tributarele sufletești ale infailibilului și preacuratului Sa.

Croitorul zice : s-a scumpit... Cizmarul răspunde : s-a scumpit... S-a scumpit cămașa, s-a scumpit ciorăpăria, s-a scumpit ața, berea, și apa s-a, și electricitatea s-a și telefonul s-a și tramvaiul... Totul s-a și totul se... E o teologie a lui Sa, care în toate zilele iese din Se, originea lui din ajun, cînd Sa era puțintel mai mic : Tatăl și Fiul. Nu se schițează în Biserica Sfîntului Sa, care ne bîntuie tot mai mult, nici o schismă. Unitatea de vederi și de credință e generală. Cînd auzim că s-a, o moleșeală plăcută ne intră în toate oasele, ne plecăm capetele a închinăciune, ducem mîna la buzunar și plătim, entuziaști că putem servi cu umilință pe Majestatea Sa.

1943

DE TREI ZILE-NCOACE

Tînjesc... Dam să spui și m-am oprit... E delicat... Și nu știu ce formă să ia spusele mele. Să întreb ? Pe cine să întreb ?... Să trimit o scrisoare ? Cui să i-o scriu ?... Să plîng ? Pe pieptul cui, să-mi încredințez lacrimile cui sau în batista cernită a cui ?...

Maică dragă, ți-ai pierdut flăcăii în război și mi-e rușine de tine, de plînsul tău, de oftatul tău, de capul tău înfășurat în basmaua neagră. Dar e peste puterile mele să mai rabd. Să o scot din sufletul meu povara care mă apasă.

Zice cîntecul Mioriței :

De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place...

Murise baciul, murise Făt-Frumos, împuns cu junghiurile tovarășilor lui, din spița lui Cain.

De la începuturile lumii noi am păstrat neîntinata icoană a lui Abel, pe care l-am cîntat pe fluier, între oameni și turme, și l-am numit în felul nostru românesc, legănîndu-ne suferințele de acum cu gingașa lui făptură de altădată, adevărată sau închipuită pentru alinare. Întodeauna ne-am silit să astupăm o gaură cu o icoană, și dacă Prea Curata Maria și fiul ei Iisus, vestit cu o ramură de crin, sînt de față în toate căminele noastre, la flacăra candelei, dulce, noi ne mîngîiem cu fecioria lor de ticăloșia zilelor trăite în spurcăciune și dezmăț.

Am dat ocol gîndului care mă frămîntă de trei zile cu sfiială și îngrijorare. Nu cumva păcatele mari date la iveală, ale unei cete de mari derbedei înavuțiți, prea numeroși, cu toate acestea, să nu se răsfrîngă asupra păturii întregi, care, așa cum e, a fost odinioară mai bună și are meritul că, muncind și economisind, a clădit România nenorocită de azi. Nu cumva prietenii străini, pe care un pumn de nebuni și de hoți i-a necinstit, le-a mînjit steagurile și i-a jefuit, să creadă că brutele bete, din noaptea Anului nou, venit cu o mare nădejde pentru români, sînt elita românească și că ele înfățișează ce putem avea noi ca popor și neam, mai ales și mai de preț.

Nu ! În țara noastră două lumi duc viața laolaltă, în vrăjmășie și scîrbă : lumea osîrdiei, a străduinții și a rînduielii, și o minoritate care trebuie să piară.

Mișcările de răzvrătire, din timp în timp, ale norodului, au dat, în vîlvătaia luptei, mai todeauna greș, nimerind alături de țintă și lăsînd vinovații să se strecoare prin fumul țării aprinse, să împuieze și să se înmulțească. Noaptea Sfîntului Vasile a întrecut în inconștiență și desfrîu tot ce am apucat să vedem prin perdelele trase peste ospețe, încăierați în colcăire, ca viermii, trîntiți subt mese, pe covoare și scuturați în convulsii pe canapele.

Dacă un oștean, întors între două războaie și sfințit de o jertfă repetată, în sînge și scrîșnire, și-ar fi pus ochiul între ciucurii drape-

riilor grele și, îngrozit de ceea ce se petrecea înăuntru, ar fi împins mitraliera să secere spectacolul dintre cupe și oglinzi, nimeni n-ar fi putut să-l certe. Oricine ar fi spus că l-a trimis Dumnezeu și i-ar fi mulțumit.

1945

DE SÎN-VASILE

Noaptea inconștienței a coincis cu două memorabile cuvîntări ale șefului guvernului. Una la presă, a doua de Anul nou, la microfon. Țara, îngreuiată sub povara care ar fi putut să o zdrobească, cere o stăruitoare disciplină de muncă și severități, un moral tenace și aspru, o rîvnă biruitoare pentru împlinirea datoriilor și împrospătarea onoarei naționale. Fiecare din noi, în punctul străduinței profesionale, înzecindu-și puterile de rezistență și inițiativă, multiplicate cu ale tuturor cetățenilor, să adopte ținuta potrivită cu epoca de tragedie și calamități actuală. Șeful guvernului cunoaște din viața proprie, trăită cu o sobrietate romană, valoarea dinamică a virtuților, la care a făcut apel în noaptea anului 1945.

Dar pe cînd vorbea șeful guvernului, care fusese la închisoare pentru o atitudine de mare bărbat, educat la școala răbdării, a respectului de sine și a sărăciei de bunăvoie, se pregăteau în Bucureștii tuturor scăderilor noastre, de interlopă decadență și a netămăduitelor noastre nerușinări, ospețe și orgii, deasupra mormintelor oștenilor căzuți. Cîteva palate cu apartamentele, renovate într-adins pentru noaptea de «revelion», fuseseră pregătite imensului dezmăț. În vreme ce oștirea noastră, rupînd zăgazul unguresc, intra în Pesta, și rănitii expiau pe tărgi în viscolul de sînge

și foc, lăzile voluminoase erau descărcate masiv din automobile la cîteva adrese din București. Icre negre, sute de cutii, și șampanie autentică franceză, «Veuve Cliquot», «Moëte & Chandon»... cîteva zeci de milioane de lei... numai pe gustări și libații.

La parter, sutele de cupe treceau din balele muierilor bete în gurile hăndrălăilor tocmiți să le potolească temperamentul, în camerile din etaj. Pe scară se ciocneau, de jos în sus și de-a-ndaratele, părechile valvîrtej, iar ritmul tocat obscen al ironicului jaz contrafăcînd horcăitul din saxofon. După două ore de chef, cedînd și ultimele timidități, rămase din întîmplare în cîte o iapă sau într-un mînz de armăsar, deboșat în noaptea de Sîn-Vasile, promiscuitatea confunda sexele, ca în hala de pește mîzga scoicilor cu mocirla sărată, într-o duhoare de borîtură scumpă. Colea la mesele de cristal se îndopau corsajele desfăcute, iar alături, în șirul de privăți de porțelan pictate cu nimfe și satiri, stomacurile făceau explozie pe orificii. Buzele care tremurau de plîns, în aceeași noapte, la icoane, șoptind numele celui ce nu se mai întoarce din furtună, poate, niciodată, ajunseseră la cocoșnețele ambulante, halucinate de indigestii și viciu, niște guri de pungă cu vomitură, de înghițire. și de revomtiură și reînghițire.

Fuseseră și invitați din buna burghezie constructivă la unele case de miliardari, transformate în bordel. Oamenii aceștia, obișnuiți cu austeritatea, comandată în crîncena încleștare a vieții cu moartea și în care nici o abnegație și nici o cumpătare nu sînt de prisos, au părăsit somptuoasele palate cu dezgust. Pe de o parte, nu putem face față, fără împleticire, condițiilor de armistițiu, și pe de alta ne degradăm într-un spectacol de risipă, care ne dă de minciună. Într-adevăr, din două lumi contradictorii suprapuse, una de suferință și de nădejde și o minoritate infectată de purulențe și putregaiuri, fără leac, trebuie neapărat să dispară una.

Un ofițer în permisie de front, în uniformă de luptă, invitat probabil din eroare, a ieșit precipitat dintr-un asemenea Kuplerei, scuipînd cu pumnii strînși, ațîțat de o îndîrjire nouă.

— Noi ne hrănim porcii la București cu icre negre și cu lături în butelii aurite! Să ne felicităm! striga ofițerul. Mă-ntorc numaidecît pe front, să le spui soldaților mei cum știți să vă bateți joc de ei în Capitală...

Pușkin are o povestire tot atît de lugubră ca Noaptea Anului nostru 1945, *Festinul Ciumii*. În timpul unei epidemii de ciumă, care devastase o regiune, alături de grămezile cadavrelor, s-a încins o petrecere monstruoasă ca-n orașul de politică și cultură al României. Dacă cineva, de rușine, s-ar îndoi de veracitatea schiței de mai sus, îi putem pune sub nas documente.

1945

RESPECTUOASĂ ÎNTREBARE

Nu mai aveam loc să-i fac, de Bobotează, domnului ministru al Cultelor și Artelor, o respectuoasă întrebare. Din depărtarea unei redacții, raporturile presei cu cîrmuirea, în regim democratic, sînt permise, poate că și necesare, în cazul cînd o dictatură de interese, mai durabilă cu toate schimbările politice, nu construiește o barieră nouă sau o distanță goală între condeie și auz. Pînă dăunăzi domnia prostului superb, refugiat în atitudini de impermeabilitate, menite să salveze un fond găunos, refuza să asculte. Ridicai numai ochii de pe hîrtie la el, și domnul ministru se socotea înfruntat.

Aș fi întrebat: ideea tripourilor pentru reedificarea Teatrului Național i-a venit chiar domnului ministru al spectacolelor, al muzicii și picturii, cum i-o atribuie presa? Pare o idee de cartofor. Și-a însușit-o domnia sa, într-adevăr?

Proiectul tripourilor culturale e urît și imoral; nu poate veni de la un ministru cu spiritul răspunderii și care mai este și ministru al bisericii. Mai mult, ministru peste vreo șapte biserici: ortodoxă, catolică, luterană, calvină, adventistă, anabaptistă, tudoristă etc., toate aderente ale aceleiași învățături a lui Crist,

care nu a jucat și care nu recomandă caniotă, brelan, careu și birlic.

Ministerul mai administrează și aspectele lumești ale bisericilor celor două culte: mozaice și biserica musulmană. Cu alte cuvinte, deși în smoching și în limuzină, domnul ministru ține loc, oarecum, de profet, vicar al sfîntului Pavel, al lui Moisi și al lui Mohamed, iar vastul teritoriu al spiritualității sale îmbrățișează Vechiul și Noul Testament, Evanghelia și Koranul, Betleemul, Bizanțul, Roma și Mecca... Cel puțin așa se zărește perspectiva miilor de ani, de cînd se citește literă sacră, ebraică, greacă, latină și arabă.

Cînd ieși dintr-o distilerie de parfume, hainele-ți rămîn impregnate de o mireasmă, de o suvenire de miresme, care nu se poate să nu ți se strecoare în sensibilitate. De cîte unelte divine nu se atinge un ministru bisericesc, și cu chemările dintr-alte transcendențe, ale poeziei, ale muzicii, ale pensulei, ale dălților de marmoră pură, ale cuvîntului cu aripi de heruvim din tragedie.

Toate acestea stabilesc un climat și poziția unui intelect. S-ar putea ca un ministru al Citerei și al turnurilor de ivoriu, care străjuiesc în orizont peizajul insulei de cîntec, de tinerețe și primăvară eternă, să dea pentru reclădirea unui templu o soluție de crupier?

E cu neputință. Rolul de ministru implică decență. Să fi decăzut valorile permanente ale spiritualității într-atît, încît temeiurile sufletești trebuiesc căutate în haznalele de colectare a scursorilor unei aristocrații de tejghea și a miliardului în lichidare?

Rostul ziarului nostru, apărut din abnegație, sărăcie și răbdare, este să scoată-n relief nerușinările marelui moment național al speranței și al suferinței, pe care-l trăim, și să împiedice măcar întinderea mocirlei.

1 9 4 5

PUTE !

Az-noapte, după trecerea tuturor ceasurilor de circulație, o mare bătaie în ușă, pe întuneric. Cine e ? Nu răspunde. Bată-te să te bată ! Tu erai ?

Era Mihăiță !... Sosea de pe front. De patru luni, nu se mai știa despre el nimic. N-a scris, n-a trimis vorbă. Plecase copil. Cîtă-mai soldatul ! Parcă de două ori mai înalt, pieptos, încins în curea, cu cizmele cavaleriei pînă la coapse. Tunica miroase a război. Dă o mînă groasă, de pădurar. Și-a uitat bonetul în cap. Nu l-a mai scos de treizeci de zile, trecînd dintr-o tranșee într-alta, la baionetă. Ar vrea să stingă lumina lămpii electrice, să nu-l zărească inamicul.

Îmbrățișări puține. Sentimentalul de astăvară e bărbat. I-ar fi rușine să-și sărute frații, adică să se vadă că i-ar fi inima moale. E stingherit și de scaun, ar vrea să rămîie-n picioare. Vorbește scurt și eliptic. Fizicul lui s-a împietrit în atitudinea statuilor, care nu mai vor să-și îndoiască genunchii și să facă mătănii. Are un concediu de treizeci de zile, răsplată pentru isprăvile lui, de care abia pomenește. Are și trei decorații, pe care nu le poartă, ca să nu-l crezi fudul. Colonelul i-a spus săptămîna trecută să plece acasă, pentru odihnă, că-i prea destul ce-a făcut, Mihăiță

a răspuns că nu-i adevărat, că toți camarazii lui au făcut ca el : nu vrea să fie mai cu moț.

N-a răbdat el cu alți cinci soldați laolaltă, optsprezece zile și nopți în șir, într-o groapă cu mocirla pînă la șale ? A stat în ea subt focul artileriei, care a bătut groapa două săptămîni și patru zile. Nici el nici ceilalți n-au mîncat. Și ceilalți și el au îndurat duhoarea cadavrelor, descompuse în noroi. De ce să fie mai breaz decît alții ? Să plece toți în permisie, nu numai el.

Bine, bine, dar colonelul știe că, străbătînd focul cu o motocicletă, o dată îndărăt și o dată înainte, a scăpat unitatea de pericol, dînd Diviziei de veste că e copleșită. A trecut atunci, pe kilometri de drum, prin sute de mii de gloanțe, fără să-l atingă decît nițeluș unul, un fleac, în ceafa căștii, care s-a spart. Apoi, mai știe colonelul că ducînd o provizie de muniții într-o camionetă, a trecut, fără să-și dea seama, prin linia dușmană, nimerind din greșeală, însă bine, prin beznă, un sector căruia tocmai îi lipsea ce trebuia soldatul Mihăiță să ducă într-altă parte a frontului. Nu se mai poate, Mihăiță, ai dreptul să te odihnești. Dacă ordonați dumneavoastră, să trăiți, domnule colonel... Colonelul mai știe și alte o sută de isprăvi de-ale lui Mihăiță.

Soldatului i se par faptele lui nimicuri. El ar fi dorit altceva, să intre în Budapesta, și colonelul l-a întors din drum. Pînă s-o duce iar la front, o să intre în Budapesta alți camarazi. Ce-o să mai facă el, atunci, la Budapesta ? Să bea bere ? De asta-i arde lui Mihăiță ?

Îi pare și bine și rău că s-a întors. Se tot uită la ceas. E neliniștit. Îi umblă mîinile anapoda. Ar vrea să plece îndărăt. Deschide o gazetă : o aruncă, îi e scîrbă. Într-un timp, atras de o muzică de orchestră, pune fața la geamul care dă peste un bal strălucit. O nuntă ! Fecioara unui cîrnățar clandestin s-a măritat cu odrasla masculină a unui importator de marfă ascunsă. Pereții saloanelor sînt împodobiți în ianuarie cu buchete fragile de liliac. Un crîmpei : două mii cinci sute de lei. Tinerii în smoching și fetele în mătase dănțuiesc. Bufetul expune belșuguri imense de gustări și părechile înfulecă și beau. S-a făcut cald. Babele obeze s-au înfierbîntat și, înconjurate de juni candidați la milion, își fac vînt cu evantaliul, ca o aripă ruptă din umărul unui înger. Talpa, brînza și brutăria s-au aristocratizat. O nouă elită se pripășește, printre putini, argăseli și saci. Lui Mihăiță îi umple gura un scuipat de greață, căruia-i dă drumul din balcon. A uitat să ia cu el cîteva grenade... Păcat !

Aici, la București, pute mai rău decît în groapa cu morți și morții de-aci sînt în viață.

— Nu mai stau, nene, să mă tai.

1945

UN CERTIFICAT ODIOS

Deprinderile poruncite de fățărnicia fostului regim sînt încă dominante.

Să detașem una: obligația școlarilor de a prezinta profesorului de religie, certificat de spovedanie și împărtășire. Știe domnul ministru al Instrucțiunii Publice că li se cere elevilor și acum?

Spovedania și împărtășania sînt acte de taină, ale oamenilor care au ceva să-și reproșeze, credincioși acuzați de o conștiință turbure și în nevoie de a căpăta o iertare, neobținută de la propria lor judecată.

Spovedania cu martori și cu semnătură e un abuz, pe care-l poate comite numai o cîrmuire de satrapi, frămîntați să-și bage nasul și să facă poliție și în sufletele copiilor, vinovați de inocență, ca și părinții lor, culpabili în opinia conducătorilor cu sifilisul ridicat la meninge, de toate stupiditățile și crimele acestor conducători.

E de mirare și ce mai caută o catedră de religie la liceu, unde peste *Tatăl nostru* și rugăciunile învățate acasă, în cămașa de noapte, la culcare și la sculare, cursul de atare specialitate bate într-o similitudine de filozofie teologică, fără nici o aderență cu viața: Dumnezeu și Iisus făcuți știință falsă. Ca să vedeți, domnule ministru, ce învață liceul pe elevi, în loc de mai multe matematici, de limbă latină mai multă, de chimie și de educație fizică intensă, cereți cărțile de religie din cursul superior și veți fi edificat. Dacă nu vă interesează, e regretabil. O să fim puși în situația de a vă sili să vă intereseze.

În orice caz, certificatul de spovedanie și împărtășanie, care-i cu atît mai imoral cu cît e mai lesne de avut, trebuie desființat imediat.

1945

O INSTANŢĂ MEDICALĂ

Am semnalat odinioară abuzurile comise de o echipă universitară, de psihotehnicieni, în licee. La o şcoală secundară de fete nevîrstnice, în care tăbărîse, subt direcţiunea unui profesor de filozofie academician, echipa venea cu cele mai bizare «teste» şi chestionare.

Se cheamă psihotehnică un fel de ştiinţă, care permite, pînă la un punct, deslușirea dibăciilor înnăscute, pentru anumită meserie, mai mult decît pentru alta, impusă de împrejurări. Limitată aci şi ajutată de aparate, psihotehnica e utilă societăţii şi profesionistului, pus în situaţia favorabilă de a da maximum de randament, cînd nimereşte meseria cea mai potrivită cu firea lui — şi de a fi înlăturat de la o însărcinare neconformă. Rezultatul confruntărilor armonice, ale însuşirilor naturale cu meşteşugul, ales pe o viaţă întreagă, prezintă şi folosul sufletesc nepreţuit, că o face mai fericită, munca împlinită cu dragoste şi bucurie fiind egală cu creaţia şi dînd, deopotrivă, şi calitate şi satisfacţii. La Ministerul Muncii funcţionează un laborator de psihotehnică, în cele mai practice condiţiuni. Păcat că i se mărgineşte competinţa numai în îndeletniciri manuale.

În aviaţie, candidaţii la zbor sînt examinaţi mai cu de-amănuntul, rezistenţa la văzduhul tare, sagacitatea ochiului, jocul exact al reflexelor, instantaneitatea reacţiunii la pericol. Alpiniştii de mare altitudine cunosc fenomenul de ameţeală şi de pierderea cumpătului la înălţimi. Dintr-o sută de aventurieri puţini ajung pînă-n piscul Muntelui Alb, cei mai mulţi rămînînd în drum.

Nici viaţa de toate zilele, în familia nouă a tinerilor căsătoriţi, nu mai poate să fie liberă, fără legitimul control al sănătăţii. Omenirea, dacă suportă încă adulţi zănateci şi indivizi iresponsabili, n-are ce face cu copii tuberculoşi, cretini şi imbecili. Puşcăriile şi ospiciile sînt pline de internaţi degeneraţi.

Singura categorie de oameni care a scăpat pînă la această oră controlului de laborator, ajuns la perfecţiune, e a oamenilor politici. Aceştia pot în voie să nenorocească popoarele, din pricina unui infinit de mic spirochet, a unui tratament neaplicat la timp, a paranoiei, a stupidităţii, a unei tare neidentificată ştiinţific. De multe ori, medicul psiholog şi bun fiziolog urmărindu-i în activităţile lor oratorice, în declaraţiile uşor înfrăţite cu orice demagogie, notează în carnetul lui : nebun. Neavînd la îndemînă un for recunoscut căruia să-şi transmită observaţiile, el oftează şi tace, căci poate fi dat în judecată ca un profesionist al calomniei sau arestat, dacă nu şi spînzurat. Nebunia are îndrăzneli de intimidare şi, în cîteva forme, e chiar seducătoare — şi contaminează. Ieşind din logica normală, stabilită ca un jug pentru naturile turburi, o sfărîmare violentă a tiparelor clasice, e aplaudată. Epidemia demenţei se întinde repede, în raport cu accesele de lirism agresiv, cu făgăduieli şi mirajul.

Ar fi fost de ajuns un discurs al Führerului, o filipică a Ducelui sau o vorbire la persoana a treia a Mareşalului Conducător, pentru

ca o instanță medicală să-i fi chemat să le spuie ceva, la ureche într-o cameră instalată cu tot ce trebuie, de spital, și lumea putea să fie ferită de calamitățile pe ani de zile ale războiului actual. Această instanță preventivă nu există. Ea trebuie neapărat înființată. Oamenii de știință au cuvîntul.

1945

INOCENȚA MORȚILOR

E adevărat. Cînd ai trecut prin cimitir, tăcerea și șoapta sînt o ținută. N-aș putea spune că respectul de morți contribuie mai mult decît sfiiala generosului egoism la o atitudine de suflet, aplecată ca salcia plîngătoare. Poporul morților anonimi e dealtfel al părinților și strămoșilor tăi, între care s-au intercalat cu chipul și cu bunătatea lor, dacă au fost buni. Sînt părinți fără justificarea dreptului de generatori ai unor odrasle chinuite.

Ai zis: «Morții mei, morții noștri» și ei se înfățișează culcați, rînduri peste rînduri, din toate neamurile, de la Adam. Orice ai iscodi în univers, că te-ai trage din pește sau din maimuță, primul om al dinastiei rămîne cel din Scripturi.

Văzută-n dunga vremii, moartea e poezie. Morții sînt rapsozii ei. Ei au trăit, au iubit, au cîntat, s-au gîdilat, s-au vrăjmășit. Morții blajini și de toată ziua, mica burghezie a morților, n-au străluciri în afară, păziți pe dinlăuntru, ca și semenii lor vii, de o candelă cu steaua albastră. După o înțelepciune, mai mult de frică, ei trebuiesc vorbiți numai de bine. Mai de grabă, trebuiesc tăcuți... Cimitirul are această ultimă semnificare.

Dar sînt și ceilalți morți. Ei nu primesc anonimatul Ninivei, al Babilonului și al Piramidelor, învăluite în nămolul uscat: nisipurile

călătoare în eternă pribegie. Ei n-au fost nici blînzi, nici drepți: degenerați, acoperiți de prestigii, sau veninoși din înfumurare și fanatică iubire de sine. Toate capitolele cronicii despre epoci și oameni păstrează cîte o monstruozitate morală de primul plan, înconjurată de sateliți și, în bună parte, molîia și întrerupta evoluție a vieții în cîrd, nu se datorește atît funestelor erori de doctrină și animalului subiectiv, cît individualităților scăpate din controlul obștescului bun-simț, prin deraiere. O epocă mai neagră sau mai puțin întunecată a fost dominată de o zvăpăială, de un orgoliu dement, de o sălbăticie, de o boală personală a cîte unui om încălecat pe omenire.

Biserica iartă: datorie în fața mormîntului închis. Toate păcatele laolaltă, ale cadavrului, încremenit în necuvîntare și neputință finală, sînt dezlegate. Molitva pobreganiei absolvă de tot ce greșești... cu știință sau fără de știință... au cu gîndul, au cu fapta. E o achitare de ultimă scadență. Amintirile rele lăsate oamenilor în viață se șterg cu buretele, cu care, înmuiat în oțet, a fost adăpat Răstignitul.

Biserica distinge două feluri de păcate, la fostul și actualul om; păcatul săvîrșit orbește și păcatul de moarte, conștient. Amîndouă se lichidează. Dar păcatele bisericești fac parte strict din cerul minuscul, scris, al insului, considerat izolat, pustnic, călugărește, răspunzător pentru el însuși, fără raporturi cu viața trăită între oameni, asuprită, constrînsă și zădărnicită. Hoitul trece în posteritate cu o inscripție pe marmoră săpată, care împrumută o puritate fragedă marelui ticălos de desubtul ei. Biserica s-a ferit să pomenească vreodată de răul colectiv, de calamitățile reprezentate de un stîrv binecuvîntat, pentru motive de prudență. Blestemele au aparținut profeților, nu doctrinelor organizate, care trec din veac în veac, nestînjenite și ocrotite.

Păcatele mari ale omului sînt istorice, nu bisericești. Preotul e incompetent. Păcatul istoric trebuie reținut dincoace de moarte, de rugăciuni și de cimitir.

Asigurați de politețea practică bisericească, potentații sînt însă răspunzători față de oamenii de rînd, cu căciulă de oaie: tiara cu diamante e indiferentă. Dogma fățarnică civilă, că de morți sîntem numai de bine datori să vorbim, cruță generații de flușturatici, de torționari și inchizitori, din care, printr-o complexiune absurdă a mistificărilor și a cruzimii cei mai vinovați cred în Dumnezeu. Fardul celor prezenți în viață apără trecutul ca pe un aliat.

Doctrină de complicitate și lașități, făcută să scuze și să perpetueze. Morții răi nu mor odată cu rinichiul și cu limba. Ei trăiesc și întîrzie între vii. Scoate-i, cioclule, din morminte și trimite-i să fie judecați și pedepsiți.

1946

AMINTIRI DIN TIMPUL DICTATURII

Învățat o viață întreagă să nu mă ție nimeni de cot și să nu mi se uite, cînd scriu, peste umăr, m-am pomenit acum cîțiva ani cu un inspector în fața mesei de lucru și cu un controlor în spatele scaunului meu. Unul trăgea de foaia de hîrtie și celălalt, aplecat peste mine, îmi da în botul stiloului cîte un bobîrnac.

Intimitatea mi-a părut exagerată, dar, confuz, căci nu știam cum au putut personajele să intre pînă în odaia mea de student bătrîn, m-am sculat de pe scaun.

— Cu cine am onoarea ? am întrebat.

M-am uitat mai bine. Semănau cu simpaticii mei furnizori, frizerul Jean și Costică de la lift. Domnii erau niște intelectuali, unul cu chipiu, unul cu geantă și lavalieră.

— Și cu ce aș putea să vă servesc ?

— Cu foarte puțin, mi-au răspuns. Am venit să deretecăm și să punem ordine în creierul dumitale. Deocamdată, ți-am luat călimara, condeiele și creioanele și le-am aruncat pe fereastră. N-o să te superi...

— Vai de mine ! Cum aș putea să vă jignesc ? Mă scăpați de o belea.

Avusesem superstiția neghioabă, că vîrsta și durata puteau să dea loc la presupunerea că mi-am cîștigat dreptul ridicul să scriu cum mă taie capul. Pesemne că nu mă mai tăia

nici el, deloc. M-am simțit deodată infantilizat și minor. De la redingotă am trecut cu șaizeci de ani înapoi, la rochiță, și de la halba de bere la biberon.

Mi-am pus tîrligii și șorțul. Mi-am luat o minge. Directorii mei sufletești m-au dus de mînă — hopa ! hopa ! — la Kindergarten, unde urma să fiu reeducat.

Am aflat pe drum că sînt analfabet. Că nu mă pricep să scriu nici cît cățelul meu care mai ridică uneori piciorul. Că istoria și critica literară s-au înșelat oribil în cazul meu. Că n-am fost în stare să fac pentru limba lui taică-meu nimic. Că nu știu să păstrez măsura oficială a graiului și limitele unui cuvînt. Etc., etc.

Noii mei profesori erau cărturari și autori, făcînd ca domnul Jourdain proză, fără să știe și iscălind cu ștampila.

Influențat de starea diminutivă în care căzusem, mi-am zis că, la urma urmei, se poate ca acești experți să aibe dreptate.

Mi-au ținut un discurs. Mă învățau să mă dezvăț.

«Nu se scrie așa, domnule. (Discursul privea toată generația mea ratată.) Dascălii voștri au fost agramați. Am auzit că ați umblat la școală cu de-alde Homer, Tacit, Montaigne, Rabelais, Pascal... Foarte prost. Bănuiați că aceste mediocrități știu să scrie. Habar n-aveau. De ce n-ați venit la maeștrii noștri de la Cenzură ? Ține minte. Propoziția cea bună e propoziția simplă : două cuvinte, subiect și predicat — și punct. Cel mult se permite un atribut cu verbul este (persoana a treia). Persoana întîia s-a desființat, ca prea afirmativă și personală. Să nu scrii niciodată sînt : trebuie să te îndoiești că ești. Propoziția mai lungă se va scurta. E de dorit să înceapă de

la jumătate, mai just, de la sfert. Cea mai bună propoziție e totuși aceea pe care nu o scrii și o taci. Vezi că, altfel, ne bagi în încurcătură, nu se mai înțelege și devii suspect. Din senin, poți ofensa pe cineva sensibil la stil. Lumea e plină de stiliști. Du-ți condeiul pe liniatură și nu apuca pieziș. Și să scrii mai mult despre pisici și probleme alimentare. Fiecare capitol va fi încheiat cu vorbele: Ce bine e! Cîtu-s de fericit! Mă sufoc de plăcere.

Se vor diminua problemele bolnăvicioase: sufletul, conștiința, corectitudinea, credința, inteligența. Sună urît. Nu lăsa să se facă deducția că ai memorie bună. Zi todeauna: nu știu, n-am văzut. Ai dreptul la trei calificative: admirabil, extraordinar și genial, proporțional cu rangul, cu leafa și spaga. Și nu cerceta, nu te lăsa ispitit de diavolul curiozității, că te arzi.

Parcă spuneai și ceva de idei și principii. E necesar să ai idei? Nu poți trăi foarte bine fără? Dacă ții, totuși, afară din cale la atari superfluități, iată și o listă de idei: ia-o în buzunar și studiaz-o.

Încă ceva. De cîte ori ai mai vrea să scrii, ne dai un telefon și-ți trimitem un bilet de voie».

Toate acestea s-au petrecut, bineînțeles, cu mulți ani înapoi, dar am fost vindecat.

M-am încredințat că sînt mai culpabil decît un lăptar, mai condamnabil decît un negustor de bursă neagră, sabotor al limbii românești. Și m-am lăsat de meserie, jurînd să nu mai pui, cîte zile voi mai avea, piciorul în nici o redacție de ziar. Am fost îmbiat cu surîsuri, cu gropițe în obraz, cu gologani. Am răspuns: «Am jurat».

Jurămînt de bețiv și de fumător. L-am uitat.

Tocmai făceam exerciții de saxofon pentru o nouă meserie — și am auzit că reapare *Adevărul*, ziarul la care am profesat pe timpuri destrăbălările și strîmbătățile de judecată, de care m-am lepădat. Regăsesc atmosfera detestabilă de libertate, compromisă de Beldiman, de Mille, de Graur și de toți foștii mai bătrîni sau camarazi de odinioară, din epocile mînjite de un ideal caraghios. Și o iau de-a capul. Sînt un nenorocit.

Uite unde am ajuns.

1946

BIOGRAFII

Viața știm cu toții cum îi.

Viața mare, a cerului, a mării, a pămîntului, a munților, apelor, a vietăților zburătoare și fără aripi, și vegetale. Ele ignoră pe om și se feresc de această nobilă caricatură a lui Dumnezeu, copia lui litografică în culori.

De la ghiocei la șoim, natura nici nu zărește omul, străin de tot ce-l refuză. Iritată de insistențele lui îi scutură din cînd în cînd castelele de mucava, incendiază cetățile, aruncă peste popoare oceanul sau le înfometează, ca acum. Omul atîrnă de un bob de grîu, dispărut, de o sămînță cît o gămălie. Te uiți la el cum aleargă în automobil după un kilogram de brînză, toată țara, și cutreierînd Europa după o lamă de ras ori o duzină de nasturi de pantaloni.

Pe tot ce pune mîna omul moare, de cum degetele-i subțiri se ating de viață.

— Nu-ți dau decît cadavrul meu, îi răspund omului iscoditor pasărea, floarea.

Sufletul i se strecoară pe subt pipăit, însuși Dumnezeu, care după ce l-a făcut îl repudiază, se ascunde. Scîrba naturii față de cărturar și de bietul savant din laborator e definitivă și totală.

«Păziți-vă de om că miroase», spune porunca secretă. «El aduce moartea, de care-i bolnav de cum se naște».

Dar citești biografia cîte unui mare nefericit, ca un fum gras de crematoriu, și stăpînește văzduhul unei epoci. Viața știm cum îi cu toții, cîrpită din petice și zdrențe pestrițe, din frică, șovăieli, incertitudini, scăderi, căderi și ridicări pe patru labe, pe cîte o cîrje. Te înșeală mintea, te minte iluzia, încerci mult, șchioapeți, izbutești puțin sau deloc. Imperfecțiunea, căutată ca un leac personal la suferința de toată ziua și mereu poticnit. Și te prăbușești.

Personajul biografic iese, dimpotrivă, impecabil din text, ca un triunghi echilateral, ca un cerc : *Le contre est partout, la circonférence nule part.*

Viața lui e corectă ca o pagină tipărită cu majuscule monumentale pe un pergament, fără nici un rînd sărit, fără nici o literă ruptă, covor lung, cu chenar motiv grec, așternut între intrare și ieșire, între două date, cotrobăit cincizeci de ani cu picioarele, pline de toatecelea, fără să se cunoască de-a lungul unui coridor, cu fibra egală, cu figurile exacte, simetrice, proporționale ideal. Nici un fir nu s-a dezlînat. Model de urzeală și echilibru.

În cărțile de educație și în presa de todeauna față de omul trecător al zilei, oamenii exemplari sînt prezentați ca ieșiți de la mașină și împlinind, ca o cutie de conserve, o invariabilă și nemijlocită funcțiune. La rotativă, cu clișeul lui, omul nu e o tristă împletitură de slăbiciuni și tării. Nici o pauză a personalității nu umilește mitul infailibilității și al voinței. El e todeauna omogen și gata de întrebuințare ca o păreche de bretele.

Omul e mult mai mult decît vor textele să spuie, pentru că e mult mai puțin.

1946

A 26-a DUMINICĂ

Cu începere de azi, cititorii vor putea să afle săptămînal în gazetă o dumunică, mai puțin supusă ritmului cotidian al tabletelor cotidiane. Duminica englezii citesc Sfînta Scriptură : noi o să citim cîte o fărîmă de «literatură». Se pare că se cheamă literatură viața pe care nu o trăim cu program și că intră în literatură mai multă poezie decît încape într-o zi muncită și orientată după un tipic. Dovadă că duminica omul de oraș, de biurou, de bancă, de redacție, de uzină, de atelier, închis șase zile între patru păreți cu scula, obosit, asudat, iritat, fuge cît poate mai repede din cetate. Strivit de blocuri fierbinți, cu sute de cuptoare suprapuse, în care dospește sîngele și se coace măduva, nefericitul de intelectual, consolat de o existență ingrată cu acest nobil calificativ de mizerie morală, evadează odată cu bietul lăcătuș, dogorit la nicovală de o perpetuă vîlvătaie.

Cei mai nefericiți dintre toți nefericiții sînt aceia cărora o limuzină confortabilă le permite luxul să ajungă într-o oră la Sinaia, în aerul spirtos de munți și păduri. Cîțiva kilometri după Ploiești îi mai răsplătesc de truda că au cîștigat pînă sîmbătă din ajun cîteva păcătoase sute de milioane : îi leagănă arcurile agreabil, iar orizontul le face vînt cu evantaiul lui albastru, decorat cu peizaje instantanee și fugare.

Un cetățean de oraș, care se respectă, nu pleacă însă de acasă în bocanci, cu pantaloni scurți și în cămașe. El se duce la Sinaia gătit ca la hipodrom și fatalitățile eleganței îl împing la Cazinou. De ce a plecat dintr-o aglomerație, ca să se afunde într-alta, nu știe nici el. Plecat blazat, se întoarce și mai blazat. Asta însemnează, de la treizeci de milioane venit în sus, a trăi... Dar asta nu e nici viață, nici literatură.

Grosul populației caută altceva : iarbă, pomi și aer. O iarbă nemunicipală, netristă și nechinuită într-un parc cu ordonanță scrisă pe o tablă, iar naivă, iarba incultă, copacul crescut de la sine cu umbra lui, cerul absent din București, o Capitală în care oamenii umblă cu ochii-n pămînt, ridicați cel mult pînă la nivelul unui afiș de spectacol și unde azurul se găsește numai în versurile unui poet.

Sînt copii în orașul nostru, crescuți prin răspîntiile marilor bulevarde, care n-au văzut niciodată un fir de iarbă decît în vitrina anemică a unei florării cu plagiate : care n-au avut unde auzi cocoșul, mugetul viţelei, nechezul și capra. Vietățile cu care și-au ilustrat albumul zoologic sînt cîinele cu profil pătrat, ca de lemn, plimbat cu o curea pe la felinare, șoarecele din cămară, libarca neagră din bucătărie, ploșnița din dormitor. Cînd ies «la țară», natura și miile-i de miracole gratuite îi stupefiază.

Creșteam odinioară o fetiță dintr-un sat, și o scosesem din iarnă. În aprilie a dispărut. Alarmă, poliție, cercetări... Am descoperit-o pe un maidan. Mijeau întîile proaspete buruieni. Sta acolo de o zi întreagă, mîngăind mustața verde a pămîntului bucuros. Îi era dor de islazul unde păștea gîștele maică-si, care o ciu-

peau de fustă și o sîsîiau. Îi era dor de iedul din tindă, de stupul cu albine, de brotăcei...

Cu aceste plăceri, care constituiesc fără să bagi de seamă un moral, o stare sufletească, o certitudine deplină, o datină și o liniște senină, nu se împărtășesc copiii «din centru», cu educația falsificată, nehotărîți între ambiguități, nuanțe, zigzaguri, niciodată. Ei cunosc duminica și făptura la Sinaia și zarea lor e punctată de-a pururea de luceafărul unui birlic.

1946

N-AM FĂCUT NIMIC...

Un biet cetățean s-a dus la o autoritate. Îl supăra un vecin meschin care vroia să-i amărască viața. Motiv : îi făcuse vecinului tot binele cu putință și peste puterile lui. Cerea protecție și o intervenție fără sancțiuni, de simplă bunăvoință.

O instanță ocrotitoare fără act de violență reprezentat măcar prin bătaie, e inexistentă în legiuire, concepută romantic. Fără caracter senzațional, interpunerea autorității e inadmisibilă. Mișcarea ei statuară începe de la crimă, cel puțin de la tîlhărie. Adu-mi un cadavru și mă ridic din fotoliul meu de piatră.

— Ei, ce-ai făcut ? l-am întrebat pe bietul cetățean.

— N-am făcut nimic...

Cei care nu fac nimic sînt nenumărați : e normal. Potolirea exceselor de ticăloșie nu cade în competința nici unui organ administrativ, și dacă cetățeanul urmărit de răzbunările adversarilor lui e un timid, dacă nu-și corige semenul cu bățul, bine aplicat pe lipsa lui de obraz, să rabde și descurajarea. Anecdota lui interesează de-abia cînd intră-n joc revolverul.

Dar bietul cetățean fusese consternat de altceva, de sutele de indivizi, grămădiți la ușa unui secretariat ca să se pîrască unii pe alții, alternativ. Lăsîndu-și treburile, ei făceau coadă pentru pasiunea de a fi agentul unui denunț.

Aşteptau ore întregi să fie primiţi. E o formă oarecum de a implica un chiriaş, un proprietar, un colocatar, un prieten, un coleg. Procedura nu se prezintă : el trimite scrisori anonime.

Funcţioarul şef al autorităţii, scîrbit şi obosit, trebuia să asculte pe fiecare, în speranţa că din miile de stupidităţi, debitate continuu şi variate numai prin calitatea de duşmănie şi platitudine a intenţiei, se poate întîlni şi un «caz». Adevăratul caz, extrem de rar, îşi pierde caracterul în torentul de chiţibuşuri şi detalii sordide, care invadează atenţia funcţionarilor însărcinaţi să asculte monstrul cu mii de guri al calomniei şi să ia, vai de ei ! cunoştinţă.

Acum vreo treizeci de ani, în primul război mondial, în Bucureştii ocupaţi de o armată străină, o poliţie militară îşi avea sediul la Ministerul Lucrărilor Publice din bulevard.

Denunţurile nestînjenite de nici o nefericire, de nici o eleganţă, de nici un sentiment de elementară demnitate, veneau în valuri. Încă subt autoritatea românească şi atunci cînd nu se ştia precis ce-i radiofonia, mulţi oameni paşnici au fost arestaţi, pentru că într-un pod s-a găsit întinsă o frînghie de rufe cu cîteva zdrenţe ude şi spînzurate la uscat, pentru că un sărman de om avea o staţie de emisie în interiorul unui baston, în vîrful ghetei, sau în fundul pălăriei. Ajunseserăm în 1917 că poliţia nemţească primea o corespondenţă anonimă de cîţiva saci pe zi, care nu mai era desfăcută şi mergea de-a dreptul la calorifer.

Procedeele se repetă, numai motivele se schimbă, după epocă. Zace în noi, bucureştenii, o facultate de a ne tăvăli în ruşine iremediabilă. Nici o măsură, nici un stil, nici o solidaritate în calamitate nu tempereazä perpetua noastră ţigănie. Unul pîrăşte, celălalt e pîrît, individual sau pe categorii, şi această activitate de diminuare şi de murdărie se manifestează cu înverşunarea urii, mocnită şi, între foştii asociaţi şi camarazi, înspăimîntătoare.

Spectacolul e de natură să anuleze orice credit moral şi să dezguste pe cei ce ne asistă, mai de aproape sau de mai departe. Ei nu ştiu că între Capitală şi ţară, că între hibriditatea oraşului şi permanenţa naţională a stat întodeauna o prăpastie fără fund.

1946

NASTURELE GALBEN

E curios că pe cîte le plac oamenilor civilizați, pe atît irită animalele uniforma și ghiozdanul.

Afară de cal, dovediți la curse și parăzi demagogi și arivişti, celelalte cuadrupede nu pot să se împace cu nasturii lustruiți, cu cocardele, cu catarămile, curelele și drapelele, iar muzica îi face să urle. Cînd se arată în curte o autoritate, un UCB, un STB, un CFR, sau altă trinitate cu blazon, nervozitatea cîinilor nu mai poate să fie potolită. Îi scoate cu totul din fire chipiul cu fundul turtit, lătăreț și rotund, prin care apare într-un relief de grăsime seboree, ghiuleaua craniului intelectual de dedesubt.

De ani de zile mă lupt cu lățoșii mei să-i învăț să fie mai primitori și mai politicoși cu vizitatorii, cu popa de la Zînții îmbrăcat în patrafir, intrînd cîntăreț și gesticulînd cu mătăuzul, ca o granată cu coadă, și cu toți reprezentanții de autorități, prevăzuți cu semne vizibile de tinichea și auriu, litere încrucișate și embleme.

Felul cum se înfățișează prestigiul excită antipatia lui Dulău, șeful unei întregi promoții protestatare. Zadarnic strig la el că e vorba de o regretabilă confuzie în spiritul lui, că vizitatorul a venit de la o instituție culturală, să încaseze pentru Radio, pentru Municipiu, pentru Electricitate, un abonament de tarif retroactiv și sporit de o sută de ori ; că noi cu toții slujim laolaltă și Primăria și Societățile cu chitanță, evoluția generală. Iraționala potaie nu vrea să știe, și prezența în curte a unui zbenghi de metal o revoltă, îmi anulează obișnuita trecere de care mă bucur între cîini, curci și mîțe.

Cîinii mei au o mentalitate elvețiană. Am văzut în cantoanele federației prelați greci, cu mînecile largi ca niște șaluri, și cu potcapii, cu bărbi torențiale revărsate, trecînd de la gară în oraș, aplaudați pe străzi, ca la circul «Rancy» numerele senzaționale. Respectuos, un agent civil îi întîmpina la hotel, punîndu-le cu amabilitate în vedere că «deghizarea» e oficial interzisă. Dacă aveau de gînd să stea în teritoriul Republicii mai mult, înalții demnitari erau rugați să treacă pe la un croitor înainte de a fi conduși a patra zi, cu toate atențiile cuvenite, la frontieră.

Tot o problemă de uniformă a dezgustat odinioară pe Wilhelm al II-lea, sosit în tren special la Zürich. Măritul împărat dorea să circule prin patria istoricului lui omonim cu întregul Stat Major al puternicului Reich, cu săbii și pinteni și să convertească pe helveți la pasul militar, bătut cu cadență. Uimit că în loc de o trăsură à la Daumont, cu panașe, președintele, într-o redingotă seculară, a scoborît la gară dintr-un vagon de tramvai, Kaiserul n-a mai putut să suporte condițiile unei defilări în oraș. Bruscînd protocolul, s-a înapoiat în trenul special și s-a întors la Berlin.

Uniforma îi fericește pe unii, și pe alții îi scandalizează, ca pe cîinii mei. Spiritul republican al lui Dulău merge atît de departe încît el nu tolerează nici factorul poștal, care, afară de geantă și chipiu, i-am explicat că e un om

cumsecade. Mai pierde el cîte un rînd de scrisori, colaborînd cu cinstea repetată a cîrciumarilor din drum, mai cade cîteodată, mai împarte corespondența de pe o uliță pe alta, dar el ar trebui să fie acceptat cu simpatie, măcar din pricina pașilor lui, întortocheați într-o figură de dans și a capelei dată pe ceafă.

Dar poate că atitudinea anarhică a cîinilor din bătătură, față de uniformă, vine din sentimentul de conservare și din reminiscențe. De cîteva ori stăpînul lor a fost luat cu duba, iar ei au fost scoși de la hingheri.

1946

14 IULIE

Duminică, la Paris, fostul nostru Zece Mai francez, cu particularitatea lui revoluționară, ziua de Quatorze Juillet s-a petrecut, fără nici o îndoială, după tipic. Adăogîndu-se certitudinile, mai de mult absente ale unei victorii, concrete, ultima victorie franceză.

Traducerea în viața Parisului și a Franței întregi a evenimentului istoric pentru toate vremile și popoarele din lume, e cel convenit. Într-o imensă forfotă, în răspîntiile străzilor și bulevardelor, cu orchestre și fanfare, nepoții însîngerați ai generației din 1789 și inamicii ocupației recente dansează și cîntă. Pe locul unde cetatea Bastiliei, în care, legați cu mîinile la spate intrau, fără să mai poată ieși, toți cîți gîndeau, scriau, murmurau și scrîșneau, în suferința lor pentru țară, au scăpărat stele de artificii. Un simplu bilet regal, cunoscut în timpul premergător revoluției subt numele de «*lettre de cachet*», și adeseori și fără această formalitate, de specia unei note de plată, era de ajuns ca părintele, fiul, fratele, cîte unul sau toți laolaltă, să fie luați de acasă și făcuți dispăruți.

Dacă ziua de 14 iulie ar fi însemnat numai atît, scăparea Franței și a francezilor de inchiziția civilă și polițistă a unei guvernări inaptă să-și asigure autoritate prin mijloacele care să o sugere mai mult decît să o impuie prin con-

strîngeri, și evenimentul renașterii naționale tot ar fi avut semnificația lui universală. Dar faptul care ridică răscoala franceză la rangul de simbol și împarte istoria lumii, de la începutul ei știut, pînă în zilele noastre și de-a pururi, în două epoci distincte, una de mii și mii de ani și ceastalaltă numai de o sută cincizeci și șapte, de-abia începută, e stabilirea Dreptului Omului, pîn-atunci călcat, și Dreptul, și Omul, în picioare.

Omul exista pîn-atunci între animale zămislite în săptămîna Facerii, relatată de Biblie, amestecînd degetele lui Dumnezeu cu praf de țărînă și o gură de scuipat. El n-avea altă legătură legitimă cu abstracțiile care îi condiționează o stare civilă pe planetă. Apoi, începeau numaidecît, datoriile omului, făcut să servească un cler, o aristocrație, o suveranitate și carnea trebuincioasă războaielor și pușcăriilor de stat. Ce era statul? Statul sînt eu, putea să spuie cu drept cuvînt un prinț francez. El era statul, cum mai tîrziu statul a fost întodeauna temnița și ghilotina.

Doctrina Drepturilor Omului a supărat atunci, de cînd acestea au fost proclamate, toate stăpînirile cu tendințe de dictatură, proprii regimurilor care apucă să dureze. Cîtă ironie de gazetărie mediocră și de searbădă elocință n-a luat peste picior, și la noi, principiile romantice franceze: Libertate, Egalitate, Fraternitate! Libertatea nu-i făcută pentru om, egalitatea e absurdă, înfrățirea e o demagogie... Adevărul era în asuprire și în metodele Bastiliei, dărîmată nu numai la Paris, ci și în toată lumea.

Lupta din 1789 va fi încetat poate pentru francezii care au valsat și duminica trecută pe motive de Strauss la Tuileries și Versailles. În unele regiuni ale globului, Drepturile se lasă așteptate. Omul e încă o caricatură și un invalid politic, iar Bastilia se repetă. Omul pur și simplu, omul elementar, peste categorii, caracteristici, naționalitate și credință, ființa respectată de toată gîndirea și dragostea celor ce au lucrat cu geniul și însuflețirea unui ideal la noblețea lui ofensată.

1946

DOVADA DE MAHALA

În calitate de delegat al mahalalei unde locuiesc, mi s-a adus pentru un adaos de semnătură următoarea dovadă, iscălită de trei proprietari locali. O reproduc întocmai :

«Proprietarii mai jos notați declarăm și luăm pe a noastră răspundere căci cunoaștem pe bătrînul Ivan Cobalciuc, care este ținut de milă de către un binevoitor din str. Mărțișor nr. 46 București.

Nu are nici un fel de rudă sau familie, bolnav fără nici un ajutor sau asistență medicală, care boală i se agravează nefiind tratată cu nimic, devenind în același timp un pericol pentru cei din prejur, căci zace la soare pe un loc viran înconjurat de multe ori de copiii din cartier sau curioși, cari se uită la dînsul și-l compătimesc dar nu pot să-i vină cu nimic în ajutor, fiind bolnav.

Îi dăm această dovadă de Mahala spre a stărui la Ministerul Sănătății sau alte organe a-l interna într-un Azil de bătrîni sau într-un spital care căutîndu-l și îngrijindu-l poate l-ar mai putea face bine.

Aceasta e dovada pe care o dăm și pentru care semnăm, rugînd în același timp Autoritățile de resort a-i da tot concursul proprietarii mai jos notați

Munteanu, Manea, Gheorghe Rogojenaru».

I-am restituit bătrînului Ivan «Dovada de Mahala» cu un adaos mai eficace decît iscălitura delegatului, datată și ea în josul dovezii : un mic pachet de «Naționale» din provizia delegatului, cumpărată cu bani negri între Mihai Viteazul, Eliade și Universitate, și o cutie cu chibrituri, devenind și eu o autoritate de resort imediată. Nimerisem exact. Ivan Cobalciuc, slab ca strigoiul lui, apucînd cu degetele uscate țigările și pușculița cu chibrituri, mi-a mulțumit cu vorbele «Parcă ai știut».

— Sînt om învățat în de-alde astea, i-am răspuns, dar școala asta nu-i nimănui de nici un folos. N-am nici o trecere nicăieri. Dacă ți-aș da și altă dovadă, că n-ai tutun, că rabzi de foame, dezbrăcat și desculț, nu te-ai alege cu nimic. Încă nu s-a înființat un depozit cu de-alde astea, unde să te duci cu un bilet de la de-alde mine ca să ieși de-acolo cu o cămașă nouă, cu izmene, cu un rînd de haine, cu ciorapi și ghete. Odată cu un pachet mare, fie vorba între noi, eu ți-aș pune la inimă și un cinzec de rachiu, care la noi în mahala vindecă toate celea, și de bătrînețe, și de sărăcie.

Însă, dă-mi voie să-ți fac o imputare. Fii mai idealist, ce te oprești la lucrurile mărunte ? Uite, la Sinaia, la Eforie, la Mangalia, suportă viața sumedenie de idealiști, care n-au nevoie de o păcătoasă de dovadă de mahala, care ies în limuzină, care plătesc o odaie trei milioane de lei pe lună, o masă trei sute mii, prăjitura cincisprezece mii și partida de pocher cîteva alte milioane. Dar așa, fără idealuri,

fără principii, fără intelectualitate la ce te poţi aştepta ?

Văd că nu-ţi ia foc nici chibritul... Ia, aprinde de la mine.

1946

FRUMUSEȚILE ȘTIINȚEI

Un cititor anonim, cu caligrafie de cititoare, îmi trimite cinci foi rupte dintr-o carte, *La petite histoire (Istoria măruntă)*, care documentează capacităţile de pricepere şi bunul simţ ştiinţific ale forului de supremă cultură : Academia, marele turn de ivoriu, geamia. Cititorul vrea să împărtăşească prin creionul nostru şi altor cititori cuprinsul instructiv şi ridicol din paginile trimise.

E vorba de o mistificare în gustul celebrei Tiare a despotului Saitafarnès, prezentată odinioară savanţilor şi experţilor cu ochelari şi cumpărată de statul francez : o ruşine academică dată uitării. Iorga spunea că Academia e un cimitir de anumite legume moarte.

Lucrul s-a petrecut acum vreo sută de ani şi victima s-a numit Michel Chasles. (Se citeşte «Şal». A nu se confunda cu Philarète Chasles, critic literar, celebru prin murdăria lui trupească şi prin mirosul ei caracteristic.) Decedat în 1880, mare matematician, membru al Institututlui, profesor, ofiţer al Legiunii de onoare etc., etc., de zeci de ori, de sute de ori *et caetera*, savantul recoltase ranguri, onoruri şi reputaţii pentru zece generaţii de nemuritori.

În 1861 i s-a prezentat un biet om fără figură şi care juca de minune simplicitatea şi ignoranţa candidă şi naivă. El se numea Vrain-

Lucas și venea sfiios să consulte pe savantul cel mai competent al vremii, ce folos ar fi putut să tragă din niște documente vechi, aflate la el și pe care le cumpărase printr-o întîmplare ciudată, pe nimic. O nobilă familie franceză, Boisiourdain, fugise de Marea Revoluție peste ocean, cu toată bogata ei arhivă moștenită, la Baltimore. Un urmaș al familiei întorcîndu-se mai tîrziu în Franța, dimpreună cu comoara lui de documente, vaporul s-a scufundat și arhiva pescuită, într-un hal fără de hal, decolorată, aproape de necitit, ajunse proprietatea naivului vizitator.

Cu timiditate, el scoase din buzunar cîteva scrisori de probă, luate la întîmplare din grămezile lui de manuscrise și le puse dinaintea marelui erudit. Prostul habar n-avea de valoarea lor, dar posesorul rămase uluit. Erau scrisorile lui Pascal adresate unui chimist englez, datate din anul 1648, și care făceau dovada extraordinară că legile lui Newton fuseseră descoperite cu douăzeci de ani mai înainte, de însuși Pascal.

Prostănacul asculta cu gura căscată și părea că nu înțelege nimic, însă mărturisi că dacă ar putea să prezinte vreun interes, asemenea hîrti erau numeroase în hîrțoagele lui.

— Le cumpăr pe toate! a strigat entuziasmat savantul. Adu-le-ncoace.

Asta nu se putea. Erau vreo trei camioane de maculatură. Mai bine le va aduce încet, încet și savantul va putea să-și dea seama pe îndelete de calitatea acestui gunoi. Lucas se ținu de cuvînt. În fiecare zi aduse cîte un pachet cu zdrențe de hîrtie, culese din grămezile lui de manuscrise. Norocul academicianului era fără precedent. Galileu, Leibniz, Cassini, intrară pe rînd în colecțiile lui.

Ședința de la 8 iulie 1865 a Academiei de Științe din Paris avu un răsunet universal. Triumfător, Chasles dete la lumină, într-o comunicare copioasă, o serie importantă de scrisori de ale lui Pascal. Nu numai atît. Tezaurul sporea cu scrisori semnate de Alexandru cel Mare, adresate lui Aristoteles, de Archimede către Neron, cu o jalbă a lui Lazăr cel înviat a treia zi din morți, trimisă sfîntului Petru.

Hîrtiile erau fabricate de modestul și naivul Lucas, care-și bătea joc de Academii, de savanți și specialiști, cu o cruzime cu atît mai înspăimîntătoare cu cît rolul și l-a jucat admirabil.

Descoperirea fraudei a făcut întîi Parisul să sughită, apoi să rîdă-n hohote. Cum a descoperit-o nefericitul academician? Tot așteptînd trei mii de documente, care întîrziau să-i fie aduse, el s-a temut ca nu cumva să fi fost strecurate peste graniță, lipsind astfel Franța de-o avuție care nu trebuia înstrăinată, și a organizat un serviciu de supraveghere...

Prin fața tribunalului care a judecat pe plăsmuitor s-au vînturat nu mai puțin de douăzeci și șapte de mii de documente variate, procurate, bucată cu bucată, timp de opt ani, și plătite o sută patruzeci de mii de franci. S-au citit la tribunal, în ilaritatea magistraților, scrisorile lui Socrate, Cicerone, Irod, ale Cleopatrei, ale Mariei Magdalena, scrise în veche limbă franceză... Sublimul excroc era el însuși un savant, un autodidact, însă mai puțin norocos decît colegii lui trași pe sfoară, de vreme ce în loc să ocupe un fotoliu în Academie, vegeta într-o slujbă de copist, la un patron care se îndeletnicea cu confecționarea de pergamente și blazoane pentru oamenii cu averi și fumuri, descendenți ipotetici ai aristocrațiilor seculare. Am avut și noi, în România, un specimen, a

cărui supremă valoare s-a rezumat în tragerea la țintă precisă, cu carabina, într-un ou de găină așezat pe un trepied. Acesta cumpărase la Paris un titlu de conte și se purta acasă în costum de spadasin.

Comedia lui Vrain-Lucas trecuse printre peripeții pitorești, compusă de un savant Alcuin subt Carol Cel Mare, depusă într-o mînăstire din Tours, consultată după șapte secole de Rabelais și așa mai departe...

Aplaudat de izbucnirile de veselie ale judecătorilor, Vrain-Lucas a scăpat cu o condamnare numai de doi ani închisoare. Condamnatul cel mai greu a fost de fapt academicianul, care s-a ales cu un discredit rămas de pomină eternă.

P.S. Intenția secretă a cititorului anonim care ne-a povestit aventura savuroasă de mai sus, trebuie să fi fost să ne împingă să justificăm cu o pildă de import evlavia moderată a tabletelor, pentru specialiștii afară din cale de mari.

Dar cititorul ne rămîne obligat una din două, ori să ne trimită cartea întreagă, ori adresa la care să-i restituim foile primite, pentru a fi reintegrate în volum.

Scrisoarea anonimă conține și patru misterioase timbre fiscale în valoare de patruzeci de lei. Am vrea să știm ce sîntem datori să facem cu ele.

1946

CUM SE FERICEȘTE O ȚARĂ

Lumea e plină de reformatori, profeți și de nemulțumiți. Fiecare om are o rețetă infailibilă pentru fericirea ei. Orice măsură luată e criticată : trebuie alt fel chibzuită... Statul suferă neîntrerupt de tot soiul de scăderi... Nimeni nu se pricepe la nimic... În locul guvernului, iată ce aș face eu... Ai citit cuvîntarea lui cutare ?... Ce neghiobie !!... Hotărît, trebuie făcut ceva, nu mai merge... Etc., etc.

Așa am apucat de cincizeci de ani în șir ; ceea ce însemnează, nu e vorba, că nici fruntașii nu erau prea breji, dar că și îmbunătățirile, foarte încete, nu atîrnă numai de ei, de o teorie, de un program, de un partid. Viața încurcă și risipește intențiile, ridiculizează serii de personaje, umflate cu pompe, și genialități artificiale. Un ceas mai mult de somn pe zi, o siestă prelungită, o întîrziere la un banchet, la pocher, o lene, un pahar peste măsură, nevasta surprinsă-n flirt, într-un colț de salon, după plan, cu locotenentul oacheș de cavalerie, mantoul necumpărat la timp, un flacon de parfum, un inel... se transpun în afacerile publice cu defecțiuni repetate, care la cîte cincizeci de ani se însumează cu cîte un dezastru. De la dezlînare la huzur, de la indiferență la înavuțire și superbie, de la amînare la uitare, scadențele dramatice lichidează epocile ritmic. În secolul vitezei, ele s-au

scurtat la douăzeci și cinci de ani. Invizibile, firimiturile iritate se adună, se conglomerează în focare explozive și subit aruncă în aer, afară de conducători și șefi, nici răi, nici buni, nici hoți de tot, nici onești de tot, mijlocii, căldicei, amabili, surîzători și de o etică imprecisă, agonisita națională a mai multor vieți.

Poligloți morali, ei rețin din toate graiurile cîte zece-cincisprezece formule. Popa nu e preot ; judecătorul nu e magistrat ; dascălul nu e educator ; cărturarul, mai des decît se poate trece cu vederea, e relativ mincinos. Nici unul nu-i el întreg și inalienabil în stricta lui meserie, răspundere și datorință. Veleități multiple și opuse solicită și asaltează pe profesionistul disolut. Gol cu gol se adună, golul total irumpe și pornește o dată, improvizațiile dărîmate se surpă peste cîte o singură generație. Printr-un eufemism trivial, ansamblul acesta ia numele de istorie. Cei rămași pe acoperișul șandramalei continuă să fie limbuți, să bată cîmpii, să gesticuleze, să facă pe împărații și toboșarii, în vreme ce gloata mare zace strivită de bîrnele, grinzile și zidurile prăbușite.

Acum vreo cincizeci de ani, podul de la Cernavodă era un triumf al tehnicii inginerești și de fapt o realizare de vitrină. Poetul Macedonski găsise momentul liric :

Sire,
Ai intrat în nemurire

Numele lui Saligny, dat și unei stații de tren, de peste fluviu, părea ancorat de o glorie eternă. Azi marele pod e o potecă strîmtă, înghesuită, o pîrtie de mizerie. La conferința păcii din Paris tocmai se discută drepturile internaționale de plutire pe Dunăre, și noi, care avem destulă albie de înecat, n-avem de

unde trece dincolo, în Dobrogea. Dobrogea și oceanul sînt aninate de țară cu o slabă înseilare de fir de păinjiniș.

Să nu se creadă că toată lumea furată de un snobism entuziast era orbită de viziunea monumentului falacios. Un inginer Davidescu a prezentat proiectul unui pod cu linia ferată dublă și cu șosea de căruțe. Competințele recunoscute l-au luat în bătaie de joc. Inginerul era un profet adevărat : azi, automobilele și carele ar circula cu miile între cele două provincii, legătura ar fi continuă și rapidă, marea ne-ar fi aproape, atît pentru negoț cît și pentru agrement, sănătate și prestigiu. Dobrogea n-ar mai fi o unitate geografică izolată și costisitoare, iar prețul podului mai lat ar fi cerut o diferență de cheltuieli insignifiantă. Inginerul Davidescu nu era individ politic și a rămas de rîsul specialiștilor guvernamentali pînă ce a înnebunit. [...]

Tot așa, de cincizeci de ani se tot aduce apa pe o conductă de la Sinaia în Capitală, și azi Bucureștii mor de sete și se sufocă de murdărie după un tarif U.C.B. scandalos. Și tot de cincizeci de ani se face din gură irigația cîmpiilor de arătură, o irigație atît de lesnicioasă între rîurile paralele ale țării, bîntuită de o secetă eternă, încît putea să fie repede înjghebată. Azi, în 1946, un praf de mălai e plătit cu cinci mii de lei, pentru ca, la iarnă, milioane de-ai noștri să moară, cu noi laolaltă, de foame.

1946

LITERATURĂ

Că toată lumea începe să scrie literatură nu mai e atît de bine, pe cît se nădăjduia, într-o vreme de însemnări și de dorință de selecțiune, dintr-o cantitate mai mare de scriitori și scribi. Socialmente, selecția se face prin grămădirea elementelor adunate din toate părțile unei țări în orașul principal. Parisul, de pildă, e Franța și el concentrează uneori întreaga Europă, ca în cazurile Heine, Turgheniev, Moréas și Rilke. În capitale, valorile se întîlnesc, se concurează, anulîndu-se cele mai slabe : o colectivitate mai mare prezintă șanse, peste fracțiunile regionale, mai bune pentru atingerea nivelului maxim.

Acum vreo douăzeci și cinci de ani, scriau vreo două sute de inși. Azi, avem cel puțin zece mii de confrați în versuri și proză, mulți dați pe față de publicațiile curente și cei mai mulți în manuscris. O atracție bolnăvicioasă îi scoate pe unii din meserie, pe alții din scutec, la o întrecere răzleață, care de-a bușile, care pe picioare, degeaba. Drumul e semănat cu petice și gogoloașe de hîrtie, cu peizajul de munte, pe unde au trecut vandalii vilegiaturiști. Calitatea atît la fetișcane cît și la genul băiețași, lasă mult de dorit. Băiețoii cu fustă, fecioarele urîte, băbuțele tinerești, n-au în cerneală și-n condeie nimic decît o patimă vanitoasă și o streche iritată pentru Gloria găunoasă.

Că exercițiul literar, acasă la tine, contribuie oarecum, cînd n-ai putut să te măriți, sau cînd ți se urăște în biurou, în stare să te duci la capăt, la un capăt oarecare, capătul cel mai de sus neputînd să fie, bineînțeles, niciodată ajuns, te muncești în tăcere pentru căpătarea unui fel de perfecționare, care-i o pîrtie chinuită și nu un trotuar spre notorietate. Valoarea, afară de excepții, unde-i mai vast orgoliul decît atelierul, o disprețuiește notorietatea. Ucenicul nevizitat de pisma de meșter, hotărît să-nfrunte materialele grele și să le cumpănească pe vîrful firav al peniței, se supune asprei discipline de sine și odată și odată — legămîntul e pe viață și moarte — iese meșter și el.

Gingașa osteneală a trecerii întunericului pe foaia imaculată, nu se îmbracă nicidecum cu pripa și, mai ales, cu indiscreția, de care fac enervantă dovadă din ce în ce mai numeroși domnișori și domni, lipsiți de politeță și măsură ; o politeță a distanței și o măsură de spirit echilibrat pe un pivot. Ești înghesuit cu vrafuri de manuscrise sarbede și incolore ca și cum lipsa de subtilitate a făcătorilor de pleavă literară te socotește dator să-ți pierzi viața, urmărind pulberea lor, în treceerea dintr-o uscăciune în neant. Nefericirile zilei, pe care o trăim, între două nopți, numără între ele și telefonul. Nemaipomenit ! te sună cine poftește. Ești chelnerul cu șervetul pe braț al fiecărui consumator de ambiții primare. Adu-mi, garson, o părere bună cu caimac și repede ! că mă grăbesc.

Incontinența unor atari clienți, care vin și se așază cu bucile pe masa ta de lucru, ia toate

formele absenței de pudoare și te venerează ca pe o oală de noapte. Spîrcîiala lor literară doresc să ți-o administreze direct, într-o lectură. Îi refuzi și rămîn mirați.

Cei mai izbutiți, nici mai mult nici mai puțin, îți comandă la telefon o prefață...

1946

ION DRAGOSLAV

E bine cîteodată să fii indus în eroare și să greșești. Într-altfel n-aș fi avut prilejul emoției pe care mi-o acordă, ca un dar la întristările variate, moldovenii din Folticeni, despre care nu mi-a vorbit în treizeci și șapte de ani, de cînd ne amăgim împreună, decît Paraschiva, bucovineancă din Bunești. Folticenii dovedesc o solidaritate de minte și suflet cu morții lor, puțin cunoscută, de pildă, în Bucureștii tuturor vrajbelor și lepădărilor imbecile.

Fusese vorba într-o tabletă de mormîntul lui Ion Dragoslav, bănuit că pribegește pe cîrja unei cruci anonime prin cimitirul «Ghencea» din Capitală — și am primit o serie de scrisori, din care vom reproduce pe cele mai sugestive și documentate, uneori cu un accent de ofensă, că osemintelor scriitorului moldovean nu le-ar fi purtat de grijă concetățenii lui.

Confratele Artur Gorovei :

«Nu ; Dragoslav n-a fost învățător și nu-i înmormîntat la Ghencea, unde mormîntul lui este degradat de ploaie și arșiță.

Nu. Dragoslav este înmormîntat la Folticeni, în țintirimul bisericii Oprișeni. Noi, folticenenii, în frunte cu distinsul profesor domnul Tempeanu, am avut această grijă. Mormîntul lui nu-i „fără noroc și fără prieteni", de curînd

i s-a făcut un parastas la mormînt, la care au asistat intelectuali din Folticeni și multă altă lume sub îngrijirea administratorului său, domnul Mihail Havriș, redactorul revistei *Înmuguriri.*

«Un folticinean» anonim :

«Urmărind în ziarul *Adevărul* tabletele dv., am găsit în cea de la 13 septembrie, cîteva rînduri de amintire pentru duiosul povestitor Ion Dragoslav, pe care l-am cunoscut bine.

În privința nedumeririi ce-o aveți asupra locului unde își doarme somnul veșnic Ion Dragoslav, țin să vă spun că el a murit și este înmormîntat la Folticeni, în cimitirul de la Oprișeni, și subt îngrijirea profesorului azi universitar Virgil Tempeanu, atunci director la școala normală de băieți din Folticeni, elevii acelei instituții au lucrat în sculptură o cruce mare de stejar și un grilaj de fier lucrat, pe care le-au așezat la mormîntul scriitorului, în cadrul unei modeste festivități. Am luat parte la această pioasă festivitate, așa că vă spun lucrurile văzute. Tot prin grija profesorului Tempeanu, strada pe care își avea căsuța Ion Dragoslav în Fălticeni, îi poartă astăzi numele».

Singurul neajuns inexplicabil al scrisorii de mai sus este anonimatul ei.

D. I. Dindoronc :

«În tableta din ziua de 11 septembrie ați vorbit de I. Dragoslav. I. Dragoslav este pseudonim ticluit de M. Sadoveanu. Numele adevărat este I. Ivanciuc. Tatăl său, oier de meserie, venit în Fălticeni din Bucovina, n-a fost învățător. A absolvit școala primară cam prin 1892, fiind de vreo șaisprezece ani. Om foarte sărac a fost servitor la un boier (Valy). În timpul liber făcea poezii. Avea un caiet gros plin cu astfel de versuri. Într-o zi, după ce strînsese ceva gologani, ne-a spus că pleacă cu poeziile la Vlahuță, în București. Mulți ani nu l-a mai știut nimeni. Era un autodidact. E înmormîntat la Fălticeni, suburbia Oprișeni. În fiecare an se face pelerinaj la mormîntul lui».

Domnul Mihail Gafița, ziarist și, presupunem, folticenean, și domnia sa ne împărtășește într-o scrisoare sentimentele sale de dragoste față de amintirea scriitorului atît de îmbrățișat de moldovenii lui, dintr-un fund al țării de sus :

«Feciorul lui Vasile Ivanciuc, din mahalaua Pietrarilor, își sfîrșește confratele nostru scrisoarea, nu așteaptă o înviere a morților, nici o camaraderie în moarte cu ceilalți scriitori. L-ar fi interesat, poate, camaraderia în viață, căci el a fost un prieten al tuturor și prea puțini au înțeles».

Cititorul a observat că moldovenii rostesc numele tîrgului din Suceava, în două feluri : și Fălticeni, și Folticeni.

1946

MEDICUL TĂMĂDUITOR

La o tabletă, publicată în amintirea doctorului Dumitru Grigoriu-Argeș, medicul vindecător, am primit, mai ales de la bolnavii tămăduiți, un șir de scrisori, fiecare cu emoția ei. Neputînd răspunde tuturor la timp, am oprit două din ele pentru tableta de față.

Cea mai interesantă, scrisă în franțuzește, e a domnului Albert B. Samuel, un septuagenar, pe care medicul tămăduitor l-a vindecat, cît și pe doamna soția domniei sale, de niște incurabile reumatisme. Paginile detailate și argumentate ale domnului Samuel ar merita să fie publicate într-o revistă medicală, ca să contribuiască, poate, la deschiderea ochilor științifici, măcar după ce ochii doctorului hulit, hărțuit, murdărit și calomniat, s-au închis, și cînd contemporaneitatea lui nu mai stingherește pe medicii lipsiți de facultatea vindecătoare și pe înfumurații magiștri.

Domnul Samuel mă îndemna să militez pentru ridicarea unui monument doctorului Grigoriu, înscriindu-se cu o subscriere importantă. Îi las domniei sale această frumoasă osteneală.

Dar mi-a trimis o scrisoare și un domn doctor E. Cohen, din București, logică scrisoare, dacă punctul ei de plecare n-ar fi parțial,

adică fals. Domnia sa îmi face cunoscut că reumatismele sînt vindecabile nu numai cu fosta injecție secretă Grigoriu. Un singur lucru scapă din vedere domnul doctor să explice, anume ce este reumatismul, și asta, bineînțeles, din pricină că nici medicina, care încearcă la toate lacătele și broaștele, nu prea cunoscute. Vitamina «B 1» și «Vaccinul neurin» fac parte, spune domnul doctor, din terapeutica specială, uitînd să intercaleze pe cel mai bun medicament afară de al doctorului Grigoriu, «Neurovatrenul». Da, dar nici vitamina «B I», numită și «Betaxin», și nici vaccinul nu vindecă. Aci stă toată diferența.

Domnul Dr. Cohen împărtășește însă cu confrații domniei sale, care preferă vieții știința, locul comun al posesorilor de diplome fără vocație — atunci cînd medicina e asimilabilă, prin intuiție și inspirație, mult mai mult muzicii, poeziei și picturii, în orice caz geniului personal, decît experimentului plat, eroarea funestă de a trece peste oameni, peste bolnavi, cu căruța încărcată de prestigiile studiului în togă și tichie.

Medicina Facultății nu e un lucru în sine, o sacrosanctitate infailibilă, de firmă cu doctorat. Slavă Domnului, aureola ei de monopol e continuu știrbită de alte metode de vindecare, interzise oficial, homeopatie, magnetism, autosugestie, erborism. Kuhnism, Kneippism și sumedenie de altele, pe care medicii liberi la minte și conștiință nu se dau în lături să le considere serios.

Doctorul îmi pomenește de «pregătirea profesională» în raport cu «clientela», un termen destul de vulgar. Ce poate să-i fie bolnavului

mai indiferent decît această pregătire bine notată la școală, dar nulă pentru sănătatea lui ?

Într-o viitoare tabletă trebuie să aducem vorba de nenumărații vindecători, celebri în străinătate, cărora noi n-am avut nenorocul să le opunem decît pe Petrache Lupu și în special de doi : Coué și Béziat.

1946

MILIARDUL ACUZĂ

Cei mai bine informați agenți financiari nu sînt ai fiscului, ci spărgătorii și hoții. În același timp ei sînt indirect și cei mai exacți informatori ai marelui public, stîrnit periodic, ba de un spor de salariu promis, ba de un nou «statut» de foamete al funcționarilor și pensionarilor : profesori, ofițeri, magistrați și flămînzi din biurouri.

Zilnic aflăm din gazete de cîte un pîrlit de anonim, constrîns să facă parchetului o declarație pe care nu a făcut-o percepției, și plîngîndu-se că i s-au furat noaptea trecută cîteva sute de milioane... Miliardele trec astfel, cu ajutorul profesiilor libere, prevăzute în codul penal, din niște buzunare obscure într-alte buzunare întunecate, ai căror proprietari parveniți au cel puțin meritul riscului primejdiei. Față de furtul deghizat într-o atitudine sau într-o profesie falsă, jaful constituie într-un fel, în felul de a strînge capital, o bravură, dar și o compensație concretă.

N-am nici o sensibilitate de compătimire față de asemenea victime și nenorociri scabroase.

Dacă doctrina anarhistă, că proprietatea e un furt, exagerează prin generalizare, nu e mai puțin adevărat că proprietatea fără scop util, fără instalații, fără uzină, tehnică și operă și de obicei fără profesie exprimată, și proprietatea care depășește nevoile decente ale

unui om, conțin întodeauna ori un cheag de sînge ori un sîmbure de putregai : de regulă pe amîndouă. Pe maldărele de bijuterii și aur pîlpîie sufletele morților, ale săracilor uciși cu țîrîita.

Un hoț îndrăzneț fură pe hoțul aproximativ legal. Socialmente, faptul lent echivalează faptul violent. Și poate că brigandul cu scule e mai interesant decît banditul de combinații și tertipuri. Specia uzurarului placid, care adună din camătă și din bursă neagră, viață, sănătate și agonie, înghesuită într-o casă de fier, destinată să fie zilele unui hoit, n-are de ce să se plîngă. Dacă o pui să grăiască, ea vorbește de muncă, de dragoste de oameni, de solidaritate. Predică, dă lecții. Muncă dureroasă, cîte imposturi și asasinate nu se acoperă cu numele tău ! Puhavă brută trîndavă, te învață, Ioane, să muncești și să faci economii de la lumînarea și coliva cu care îți duci copiii la țintirim.

Cred că n-ar fi o măsură lipsită de înțelepciune ca miliardarul venit cu jalbă la procuror să fie arestat îndată, ca un asociat prin anticipație cu hoțul, milostivit să-l delesteze de povara desagilor cu avuție. Este imoral și insultător ca în aceeași zi, cînd o gazetă denunță cititorului că poetul Bacovia acceptă sărăcia sordidă fără revoltă, să afli că unui oarecare individ i s-a furat un miliard. Întrebarea, care trebuie să fie în primul rînd a procurorului, vine de la sine. Victima să dea socoteala cum l-a agonisit.

N-o fi juridic și judiciar. Se prea poate. Dar e necesar și cinstit, pe timpurile în care trăim. Acumularea de tezaure bolnave duce neamul omenesc la pieire.

1946

DE CE SE TEME TOATĂ LUMEA

Omul crește și descrește după locul unde-l pui.

În sine nu se schimbă nimic. Sus ori jos, valuta lui interioară rămîne intactă. Prostul e prost, încălțat la orice pantofar, iar inteligența nu-i alterată de un pardesiu peticit și de o gheată scîlcie. Exteriorul însă variază : fasonul. Ai impresia de umflat și dezumflat, după deplasarea verticală, în cele două sensuri, a unui personaj : după cum scoboară ori urcă.

Din sutele de cetățeni trecuți prin lentilele mele, de la cafenea la portofoliu, nu-mi aduc aminte ca mai mult de una, două la mie, să fi rămas invariabili. Proporția nu-i exagerată nici la număr nici la procentaj. De cînd s-a ieftinit marochinul, unica materie primă care mai poate concura satisfăcător cu carnea de vacă, într-o viață de om am apucat sumedenii de miniștri, subsecretari de stat, secretari generali, generali secretari, primari generali și generali primari... Cînd substantivul devine calificativ, amploarea lui asociază două capacități. Portofoliul e și mai mare și mai mic, cu patru sau cu două paftale, ori cu balama. Desigur că dacă-i cu burduf, ca o armonică, el implică și director de cabinet, alt personaj însărcinat să ducă geanta de urechi.

De obicei, candidatul ajuns capătă un fel de a se uita distrat, chiorîș, cu o strîngere a pleoapelor, interesată, de afectată miopie. Dacă pînă marți el umbla agățat de tramvai și te saluta de pe scara vagonului cu plecăciune, miercuri nu te mai cunoaște din automobil și așteaptă să scoți pălăria. Bărbia i s-a ridicat la nivelul unde-i sta săptămîna trecută nasul și noul potentat începe să facă, deasupra cravatei, loc pentru o gușe viitoare. Se îmbracă fin, la trei croitori, pe cînd doamna, de același nume cu Excelența Sa, are acasă patru modiste. Și-a schimbat și domiciliul, locuind un apartament somptuos, cu covoare adînci și cu secretari. Dacă stă la putere mai mult, se alege și cu un bloc proaspăt construit. Nu mai vede, încredințat că nici nu-i vede nimeni evoluțiile, de la jerpelitură la samur.

Într-un ceas rău, care a fost sigur, în euforie, că nu va suna niciodată, serenissimul parvenit, apărut și dispărut instantaneu, prin fulgerarea cristalului, din fuga limuzinei, cade o dată, pac! O indiscreție fatală, o adversitate, o concurență. Magistratul îi ia interogatoriul. Cîți ani și ce profesie are, cine au fost taică-su, mumă-sa, ținuți cu slugile la bucătărie, în opinci și cu traistă. Cum și-a edificat proprietățile, din ce fonduri deturnate și sperțuri voluminoase sau din ce leafă, luată pe o sută de ani înainte și depusă la o bancă federală.

Clientul justiției dă din colț în colț. Principiile, dogmele și corectitudinea exemplară a unei cariere, care nu lasă chitanță și se aprovizionează printr-un terț, surdo-mut, s-au evaporat. Ah! cîtu-i de modest! Ce dulce surîde și cît s-a schimbat de-a-ndaratelea, acum! A redevenit golan, ca pe vremea zarzavagiului neplătit și a lăptarului sceptic, care înmulțea cu tibișirul de sute de ori pe zero în pervazul ușii. Și-i sta mai bine golan.

Se va hotărî odată și odată, vreo gazetă, să-și ia un rol ingrat dar reparator, să stabilească un inventar, pe care instituția recensămîntului n-are curajul să-l întreprindă? Obiectiv și simplu, de la obîrșii, strada lor, numărul și imobilul cutare. Cine a clădit-o, din ce avere, cine a cumpărat-o. Ce funcție și salariu avea cumpărătorul la momentul dat. Foaia de zestre a nevestii. *Curriculum.*

S-ar descoperi ceea ce știe fiecare, însă pe date clare, pe documentul elementar al cifrelor și evenimentelor comparate — și atunci bandiții gentili, care au traficat cu o sarcină publică și cu bugetul, n-ar mai putea să fie ocrotiți, împotriva funcționarului cinstit, a subalternului redus la mizerie și a ziaristului, conștient de o misiune adevărată, de o lege a calomniei destinată să înăbușe strigătul conștiinței sau să derive o fracțiune din avuțiile furate cu meșteșug, pe tangenta unui șantaj de presă.

S-ar obține din confruntarea datelor materiale, limitele precise între care a jucat inexplicabilul, continuu prezent între concetățeni, cu un gol cît o prăpastie fără fund. S-ar explica blănurile, mătăsurile, bijuteriile doamnelor, care purtau mai înainte ciorapul cîrpit, apartamentele, mobilele, icrele negre, șampania, cheltuielile de sute de mii de lei la un tacîm de restaurant — adică tot ce ofensează zi cu zi, ceas cu ceas, munca, speranța și răbdarea, mereu comprimată a cetățeanului, spectator neputincios. Problema socială ar înceta subit să mai fie o problemă de sociolog, de

economist. de doctrină și de om de stat, devenind o problemă de procuror și parchet.

Dar această acțiune cere acea libertate de presă integrală și reală de care se teme, de vreo douăzeci de ani încoace, toată lumea.

1946

SOCIOLOGIE

Cîți ani să fie de cînd aud, ca și azi, același refren ? Trecutul este un balast, dar se bucură de meritul că te face sceptic prin monotonia refrenului revelat, vreme de o viață.

Am auzit de atîtea mii de ori și din atîtea buze, rase, cu barbă, cîrne și țuguiate, și pe atîtea voci că nu sîntem buni de nimic, încît, am început, prin spirit de contradicție și ofensat, să cred că nu se poate să nu fim și noi buni la ceva.

Poporul românesc e cel mai puțin șovin din cîte am cunoscut, dacă, lipsit de orice spirit mesianic, a răbdat în toată durata lui toate felurile de cotropiri, eliminate, e adevărat, pînă la urma urmei. Iată de la început două însușiri.

Desigur că nu străinii care l-au cunoscut asuprindu-l și sfîrșind prin a-l înțelege, ne vorbesc de rău. Toți românii, umiliți în țara lor, au făcut în străinătate carieră, îndată ce lepădați de mizeria invidiei autohtone, marea noastră calamitate, au intrat într-o ambianță de luptă a meritelor stricte. Opinia cea mai rea despre români o au românii, îndată ce deschid gura într-un cenaclu. Între ei sînt și acei idealiști care vor să îndrepte țara și poporul după formule gata făcute și importante, ca și cum într-o sută de ani n-am fi adus, de la Constituție pînă la poezia simbolistă, nimic.

Adevărul este că toate rețetele au dat greș cu atît mai rapid cu cît s-au făcut cele mai sistematice opintiri pentru a fi adoptate și impuse. Plecînd fie de la normativul că românul este extraordinar, fie de la batjocura că e incapabil, medicamentul ficțiunilor, aplicat după formularul locului de origine, unde fusese experimentat cu succes, n-a dat nici sănătate fizică, nici ridicare morală. E vorba de poporul popor, nu de cîrdurile venite de pretutindeni și devenite o elită fals reprezentativă, în stare de toate meșteșugurile și tertipurile acomodării. Această simili-elită singură a descurajat întodeauna meritul românesc.

Pe o vatră vie, subt cenușe, s-au aruncat surcele aduse cu geamantanul, din toate esențele de lemn — și a mirosit aerul ori a cedru, ori a măslin, ori a hîrtie împrejurul pirostriei, dînd însă fum întins, și cenușa a rămas cenușe. Recriminările s-au înmulțit, și iată că trec zecile de ani peste zecile de ani, și fum după fum încremenește peste țară.

Lucrurile s-au tot stricat, fără îndoială, și inadaptabilitatea spirituală la metodele călătoare ca porumbieii e un fapt categoric dar caracteristic. Dîndu-și seama că e nevoie de o corectare a vieții stagnate, intelectualii cu preocupări au pus întrebarea : «De unde să începem, cum să începem, și ce-i de făcut ?» Un profesor de matemtici entuziast îmi arăta astă-vară că singura noastră scăpare este, pe de o parte, zece la aritmetică, și pe de alta repetenția. Un colonel vedea mîntuirea în perceptul «Leat, nu mișca !» Un magistrat visa o pușcărie cît toată țara. Un zootehnician propuse salvarea prin creșterea vitelor. un agronom o vastă grădină de legume și bostani.

E ceva mai simplu și mai la-ndemîna noastră de întreprins, ceva ce nu s-a făcut și nu s-a încercat, aproape o copilărie : degajarea individualității românești, obiectivă și ponderată, fără fanfaronadă dar și fără sfiială, așa cum este, cu marile-i calități și cu vastele-i defecte, prezentate cu sinceritate — și confruntarea acestei individualități, considerată ca o realitate, ca un criteriu, cu toate concepțiile propuse. Dacă ne vom dovedi proști, să mergem pe o linie care ne prelungește cinstita prostie. Dacă sîntem deștepți, să ne dumirim în privința felului nostru de inteligență și instinct.

Dacă sîntem hoți, să primim științificește noțiunea. Pornirea să fie de la noi, nu de aiurea, nu cu tendința de a transforma din afară înăuntru.

Sociologia noastră trebuie de-abia creată, dumicat cu dumicat. Încăpățînarea în contrariu, prin asimilări incompatibile cu firea noastră, încă necunoscută însă bănuită, duce la neant. Ca pasărea, omul piere pe limba lui și preferă să piară decît să se contrafacă.

1946

METODA

Prin urmare, în România, titlurile, doctoratul, diplomele, firmele nu sînt pe gustul oamenilor ei. Avem mari matematicieni, filologi, ingineri, latiniști, bacteriologi. chimiști, compozitori și artiști, de care dacă nu s-a luat cunoștință, nu e din pricina excesului lor de simplicitate. Ei vor să trăiască obscuri și izbutesc să nu fie turburați de vanități. Nici unul nu trăiește nici în splendidul turn de ivoriu, nici în vitrină. Desigur că avem și proști, și lichele, și excroci, slavă Domnului! dar dacă pot da o noțiune dezavantajoasă unui observator străin, ei reprezintă numai o aparență și un spasm. Țara e alta și la caracteristicile ei colaborează, alături de oamenii de nădejde și de osîrdie discretă, o țărănime sobră, căreia pergamentele, sulurile și decorațiile îi sînt indiferente.

Regina Elisabeta a fost foarte vexată odinioară. Invitînd o seamă de țărănci, din județele mai înstărite, la palat, cărora le-a arătat tot ce realizase ea, după opinia ei, mai frumos, ele nu s-au mirat de nimic și n-au leșinat de admirație. Veniseră în portul lor de acasă, de dimie, în opinci și cu năframă, și s-au plimbat, conduse de Carmen Sylva, prin minunile inițiate de suverană. Regina s-a plîns în scris că țăranca e refractară și lipsită de sensul comprehensiunii, ca un autor de

teatru neaplaudat. Dimpotrivă, țăranca dovedea stăpînire și măsură. Mîinile ei făceau lucruri mai frumoase, fără orgoliu, fără să creadă că au descoperit ceva.

Adeseori mă vizitează cîte un profet cu ghiozdan, ori ca să mă cunoască, ori ca să-mi puie cîte o întrebare, turburat că-n țara noastră nu prinde nimic, nici făgăduiala, nici ideile, nici propaganda, nici sforțările mari ale unor bine organizate servicii de transferare a unui obiect într-un obiectiv.

Trăind amestecat o viață destul de activă cu mai toate stările sociale și cu cele mai interesante, am văzut cum crede și cît poate să creadă omul de mijloc și poporul. Mințit continuu de toate strălucirile de fațadă, el a dobîndit cu natura lui sceptică o neîncredere motivată. Cu cît idealul era mai mare, cu atît trecerea lui se micșora și firmele cu tămbălău îi făceau oroare, chiar dacă, adus de voie, de nevoie, să primească și să admire, el era prezent. El a preferat întodeauna unui discurs entuziast, o țuică.

Își dă și omul mijlociu seama că este mult de făcut, dar păcălit sute de ani, și-a pierdut facultatea de încredere în vorbe goale, fără fapte, greșeala tuturor acțiunilor care încep și sfîrșesc cu discursuri. Popa e același, învățătorul e același, judecătorul, primarul, jandarmul aceiași.

Situațiile nu consimt să se schimbe decît atunci cînd vor înceta vorbele, tiradele, lirismul, declamația, și le vor lua locul faptele exclusiv. Dar cum totul pornește cu trîmbița, cu toba, cu un proiect urmat de alte proiecte, cu aprobări, cu liste și registre, cu tragere pe sfoară, cu dosire și furtișag, nu e de nădăjduit că se va găsi ușor o echipă de oameni lepădați

de sine și de încăpățînarea în principii, hotărîți să facă și să lucreze. Profeții cu ghiozdan vor avea încă multe prilejuri să fie dezamăgiți, și nu se va putea schimba nimic. E cel puțin o certitudine consolidată că nici nu se strică nimic.

1946

ÎN JARGON

O seamă de concetățeni de-ai noștri au spălat putina, cum zice jargonul! Îngroșîndu-se gluma, după același jargon, ei au luat-o la sănătoasa. Pielea tăbăcită e scumpă și de șobolan, darmite de intelectual. Cînd ești director de o gazetă cu tîlcurile mobile, valoarea nu se mai plătește în nici o valută.

Elveția, Spania, Portugalia. adăpostesc o cantitate de idealiști de export, care se uită-ncoa din balcoane. Cojiți de mai multe epiderme, pielea lor pestriță s-ar simți destul de proaspătă ca să mai suporte o culoare, și destul de elastică pentru noi întrebuințări. Buzele și limba pentru sărutarea pocăinței, tot de piele sînt: se caută locul plastic unde să fie depusă, ca o ștampilă caldă.

De la primul război mondial, metoda n-a mai variat. Domnii au împins din toate puterile la eroism, au luat bani din toate părțile, au prezidat șantaje și cruzimi și, la confruntarea lor cu faptele, s-au eschivat. Acum spălați-vă pe cap! de vreme ce am adoptat jargonul. Cînd ne întoarcem, dacă ne vom mai întoarce, tot noi vă vom deschide ochii și vă vom da vouă, celor rămași pe loc, ca să gustați onoarea că am fugit, o mare lecție de patriotism. Și voi ne veți răbda și tolera încă o dată, fiindcă voi uitați repede și vă împăcați cel mai bine din toate cu sărbătoarea noastră

moștenită a Schimbării la Față. Învierea e bună pentru alții. Noi preferăm simulacrul care scutește de răstignire.

E de crezut că asemenea urcior nu va merge de două ori la apă și că negustorii de piele vor avea să răspundă de două delicte ; întîi că n-au crezut în ce au profesat, de vreme ce au fugit, și al doilea pentru că au fugit. Dacă trebuie să mințim întodeauna și să perpetuăm școala falsificării și a fățărniciei, și dacă în ipoteza chiar a lașității de ultima oră fugim de răspunderi tocmai atunci cînd trebuiesc afirmate mai tare, și se cere documentată buna-credință, înseamnează că țara, ticăloșită în toate generațiile cultivate, nu mai are de așteptat de la ele nimic.

De bine, de rău, poporul românesc și-a improvizat o elită, care n-a fost în totalitatea ei rea, dar majoritățile ei l-au amăgit ori de cîte ori aveau să dea seama de o activitate și să consimtă la un sacrificiu. Poziția unui intelectual nu-i deosebită de a unui ofițer, educat în timp de pace și părtinit cu privilegii, condiționate tocmai de primejdiile momentului de război. E o situație de război întodeauna cînd individul intră în conflict cu mulțumirea de sine și cu confortul unei situații asigurate. El trebuie să renunțe și să nu batjocorească onoarea punctului pe care stă și se înalță.

Cu atît mai gravă e problema vieții și a conștiinței pentru oamenii care-și arogă drepturi de conducere și de comandă, și pe temeiul acestor veleități duc o luptă de întîietate. Ei angajează nația încrezătoare în a se lăsa în voia lor, și au datoria cel puțin să dea socoteală, dacă, incapabili să vadă și să chibzuiască, n-au putut să priceapă la timp un eveniment, să-l ocolească și să piară bucuros la nevoie, cu el. Și greșeala sinceră presupune o responsabilitate. Îndată ce insul se alege din mulțime, ca să îndrepte și să îndrumeze, el nu-și mai aparține. E un mandatar. Și cînd colo, e un aventurier, un zaraf, un popă gras de vînzare, un cinic al egoismului meschin, care și-a părăsit patria în suferință, ca să-și pună intestinul gros și rînza la adăpost.

Patria, cînd nu mai e o tarabă, rămîne un loc de ultimă defecare.

1946

OAMENI ȘI OAMENI

De unde a căpătat țăranul nostru această maturitate, care face de rușine pe orășeanul cărturar și educația lui de domnișor ? El a parcurs cantități de noțiuni, ajunse atît de familiare încît el nici nu le mai gîndește, necum să le vînture, să le citeze sau să pornească de la ele. Pentru că le tace, citadinul superficial îl crede prost, pe cînd prostul propriu-zis începe din Uuniversitate ; pe cînd săteanul începe după ce bulevardierul, teatralistul și combinagiul s-au sleit. Educația acestora, după diplome și doctorate, se face în instituțiile cu intrare și cu mese asortate, la cafeu, în taxi și în tramvai.

Dacă ai urmărit evenimentele petrecute într-o viață de om ai văzut că întodeauna lumea noastră s-a despărțit în două lumi, o minoritate parfumată zguduită de spaimă și un popor pietrificat în certitudini trăite două mii de ani, indiferent la evenimente. Domnișorul are o memorie personală, improvizată din zdrențe sufletești corcite. El seamănă cu biletul de tramvai, continuu reînnoit, dintre două distanțe : la stație se aruncă și nu mai e valabil. Celălalt, țăranul, are ținerea de minte milenară. Cu aceeași căciulă și în aceleași opinci el vine mereu în pas egal, cu oile lui, din vremurile de dincolo de fruntariile mișcate neîntrerupt.

L-am văzut de mai multe ori pornind la război. Mă înșel. Cuvîntul e falacios și entuziast : l-am văzut plecînd, l-am văzut ducîndu-se, nu pornind. Priveliștea se petrecea în Capitală. Pe trotuare, domnii civili tremurau, dacă nu de o frică galbenă, de o îngrijorare negricioasă, și prin fața lor pășeau în uniforma lor prăpădită țăranii molcomi, liniștiți, către foc ; aceiași țărani ai voievozilor din timpuri, a căpeteniilor de odinioară de demult. Ca să prindă un succedaneu de colaborare și un plagiat de bărbăție, trotuarele aruncau pachete cu țigări și balcoanele flori, fără să emoționeze gravitatea calmă a plugarilor în arme.

În 1907, răbdarea țărînii a irupt. Ca la un semnal, pe care nimeni nu-l dăduse, ridicat din brazdă, flacăra țîșnise odată din două puncte diametral opuse la o depărtare de cinci sute de km între ele. Parlamentul era în ședință de primejdie națională. Șefii își pierduseră mintea și partizanii nu se mai puteau ține pe picioare. Un zvon : țăranii din Vlașca și Ilfov au intrat în București. Teroarea înfrăți subit partidele politice, și în așteptarea morții guvernul și opoziția au împins ridicolul pînă la îmbrățișare și sărut. Oamenii de stat mijlocii știu numai să guverneze prost nu să și moară frumos.

N-a fost nimic. Vlașca și Ilfovul aveau de furcă acasă, nu pe Dealul mitropoliei.

Domnișorul știe geografie, istorie și politică. El se întreabă, în totala lui lipsă de poziție morală și de criteriu precis, ce face străinătatea, cînd izbucnește evenimentul, dacă n-a apucat să-și puie mușchii fesieri la adăpost în aceeași străinătate, mai dragă decît țara lui de venetic.

Stan şi Ion nu se întreabă nimic. Ei ştiu ce ştiu, de la pămînt, şi neturburaţi cad sau se întorc cu acelaşi pas liniştit şi mut. Ei ştiu să aştepte. Ceasornicul lor, care nu-i de buzunar, nici de brăţară, e cel mai precis.

1946

ONORATE DOMNULE CORECTOR,

Nu ştiu cum v-aş putea fi mai agreabil şi m-aş sili din răsputeri, nu să vă fiu simpatic — cum aş putea să îndrăznesc? — dar să nu vă ajung prea nesuferit.

Ce v-am făcut că vă ţineţi de capul meu cu un spirit de sadism care mă zgîndăre pînă în cele mai intime ale mele boarfe sufleteşti? Aţi putea să fiţi mai binevoitori cu nemernicia mea şi să mă ocrotiţi niţeluş, nu prea mult, puţin de tot, o ţîră, cum se zice pe la noi, o ţîrică. Să aveţi barem un fleac de bună dispoziţie, indiferentă, cînd trece zdreanţa mea de manuscris prin faţa suveranităţii ochilor Majestăţii Voastre.

Dacă m-aş apuca să socotesc de cîte ori m-aţi făcut de ruşine, în timpul de nouă luni, de cînd m-am reîntîlnit cu augusta dumneavoastră persoană la zeţărie, aţi conchide şi dumneavoastră că într-adevăr mă asupriţi cu ferocitate. Scriu de pildă transport şi dumneavoastră citiţi transformator. Nu zic că, la urma urmei, ce mi-e una, ce mi-e alta, dar vedeţi, cititorul care-i un rebel şi un filolog, are pretenţia să spuie că nu-i totuna căciula ca subtprefectura şi că mai bine ar fi stat în fraza cu pricina iodoform decît transformator sau alt cuvînt cu «fî» pe la mijloc.

Desigur că şi eu îmi permit afară din cale de mult şi că adeseori scriu ca nelumea. În-

tr-adevăr, de ce am scris adjuvant : nu puteam să scriu adjutător ? Dar vedeți dumneavoastră, cei de umila mea meserie capătă, tot ațîțînd vorbele cu condeiul, niște înțelesuri de minte și de ureche, cum zic ei, ceva mai complicate, chiar prea complicate, numai ceva și mai complicate, totuși mișcate o firimiță din loc. N-ar fi fost prea mare stricăciune să puneți dumneavoastră purgativ în loc de adjuvant, însă așa e făcut autorul, el cere foarte respectuos : nu să înțeleagă mațe, cînd vrea să spuie nuanțe. Știu eu bine că mațele sînt niște nuanțe, dar ce pot să fac ? un autor e un pîrlit de așa-zis intelectual. Nu-l puteți aduce să accepte că dacă gîndește s-au chiorăie e exact același lucru.

Vă închipuiți ce profesie stupidă are el. Își face un meșteșug din caraghioslîcul ce stă în cot și mai încasează și leafă pentru atîta lucru. Eu pricep că preferințele dumneavoastră merg la cuvintele mai uzuale : Trăiască ! Admirabil ! Ce bine e ! — dar nu toți modeștii dumneavoastră colegi de breaslă ziaristică sînt ca să zic așa redactori normali. Se mai găsesc între ei și unii care s-au născut înainte de termen. Fiți buni, aveți față de ei o naturală compătimire.

Dumneavoastră, Domnule Corector, care vă chinuiți toată vremea să înțelegeți de ce am scris Pantagruel în loc de pătrunjel, luați poate că un salariu mai mic, care vă scîrbește de presă și literatură, de nedreptățile unei organizații speciale, într-adevăr nerecunoscătoare față de meritele adevărate.

Vă rog să binevoiți să mă iertați că nu sînt eu vinovat de proasta rînduială a lumii acesteia, rezervîndu-vă să discutați acest subiect cu Domnul Președinte de Consiliu sau cu Făcătorul-a-toate, care a mai comis și alte greșeli ; de pildă că m-a făcut și pe mine scriitor, să vă importunez în toate zilele cu manuscrisele mele.

Dacă nu vă puteți ocupa personal, ceea ce ar fi excesiv să vă cer, aveți bunătatea să dați ordine în consecință, ca să nu mai iasă în corectură mărar în loc de măgar, să nu-și piardă pălăria cuvîntul «*căci*» și să nu mă mai exasperez dacă voi citi la tipar adverbul «*cum*» alterat în ultima consonantă.

Sluga Domniei Voastre,

Tudor Arghezi

1946

PACEA

Parcă a început, în sfîrșit, să miroasă a pace. De peste Ocean ne vin, în plină lună decembrie, primele adieri de primăvară.

Nu mă pricep nici cît pisoiul meu în politică. El mai pîndește ascuns ușa și fereastra cămării. E cam goală, nu e vorba, cămara, dar el știe să mă scape cu dibăcie și de ultimul colțuc de slănină.

Dar mă cam pricep, oarecum, în poezie... Parcă începe poezia. De astdată, îmi aduc aminte cu o senzație de plăcere de simbolul ei, de columba albă, cu o ramură-n cioc înflorită. Mă uit în sus, să o văd trecînd peste călimărul meu, în care de ani de zile cerneala se-ncheagă cu sînge și cu otravă, dar încă nu i-am văzut zborul inefabil. Aș primi de la ea, din văzduh, de bucurie, și un găinaț, numai să o zăresc amestecîndu-se cu porumbieii mei, care de ani de zile, de vreo cincisprezece ani, chiar de vreo treizeci și mai bine de ani, gunguresc a pace și a bună-învoire în deșert.

Socotește și domnia ta dacă nu trăim în război de atîta timp. Am venit și eu în țară prin 1911, în războiul Italiei cu turcii. În 1913 a fost războiul balcanic. În 1914 a izbucnit primul război zis mondial. În 1916 intra în războiul mondial și România. A urmat o pace echivalentă cu un armistițiu. Din nou război

mondial, în 1938. În 1941 intrarea forțată a României iarăși în război, pînă în 1944, cînd iarăși ne-am războit. Etc., etc. Acești doi *et caetera* însemnează că s-a discutat pacea aproape doi ani.

În sfîrșit, va să zică, pacea s-a apropiat. Peste cîteva luni nădăjduim că Pacea va coincide într-adevăr cu primăvara. Să scrim Pace cu litera mare a lui Dumnezeu, care ne-a pedepsit îndestul ca să nu ne lase iluzia că merităm să fim iertați că am luat parte la atîta vărsare de sînge. Poate că iertarea e îndreptățită mai ales de propriul nostru sînge vărsat tot cu atîta risipă cîtă și zădărnicie.

Îți aduci aminte cum era pacea pierdută ? Viața curgea molcomă și lină — și dulce. Prea dulce cîteodată, scandalos de dulce, dar, evident, agreabil de dulce. Elita noastră și-a uitat ca-ntodeauna datoriile. Această uitare degenerată într-un afacerism scabros, elita a plătit-o scump, nu vreau să zic prea scump, un preț proporționat cu păcatele ei. Nu știu cum se face că bieții noștri cărturari, permanent obiedenți și asimilabili, n-au fost niciodată nici înțeleși între ei și nici de acord cu țara proastă dar multă a plugarilor. Să sperăm că s-au cumințit. Disprețul ce se arată intelectualilor e în mare parte justificat : ei n-au ajuns să fie mai mult decît niște figuranți. Rol vulgar, dar nici el niciodată jucat pînă la capăt și fără implicita șerpuire și implicitul zigzag.

Vine Pacea, iubitule ! Trezește-te din păreri de rău și din amărăciune. Omul are dreptul să fie bucuros, căci viața, care-i a lui, nu-i va mai fi turburată. Dar omului social, poporului, neamului românesc, îi cade, după Pace, o altă datorie : să-și deschidă bine ochii, să-și disci-

plineze elita și să-i ție o socoteală riguroasă. Făcînd abstracție de tot și de toate, România trebuie să reînceapă de la început. E ultimul soroc de renaștere deplină, în sănătate, cinste și luciditate — și el nu trebuie pierdut ca toate celelalte soroace din trecut.

1946

VETERINARII

N-aș putea crede că toată lumea și-a dat seama, fie pe pielea altuia, fie pe propria piele, că medicii, ziși umani, prin eufemism profesional, sînt în cuprinsul aceleiași patologii și terapeutici, de două categorii mai accentuate, Domnii Doctori sau Profesori și Medici pur și simplu.

Diferența dintre unii și alții este că cei dintîi sînt adepți ai unei filozofii a meseriei, independentă de bolnav. Ei caută în bolnav de preferință Știința, cu cea mai mare inițială, și acel sîmbure incoruptibil și fugace kantian, căruia francezii i-au zis «*la chose en soi*«, lucrul în sine, sau mai pe românește «*aia*». Medicina somităților disprețuiește vulgara preocupare a medicului mic, să puie bolnavul pe picioare, și devine un amuzament.

Somitatea e cu blană și automobil, blană de cinci ori mai vastă ca trupul, vînată în regiunile arctice, fără nici o afinitate cu cojocul purtat de părintele somității, și automobil monumental, «*beige*» ori «*café à la crème*». Medicul de rînd călătorește cu tramvaiul, agățat în scara vagonului, și duce cu el idealul ridicul al sănătății ; înoată prin zăpadă și noroaie, se scoală cu noaptea-n cap, înșiră spitalele și casele clienților, nu uită nici un pacient, se

ține de cuvînt. Știi la toate orele din zi și noapte unde-l găsești, ca să-l rogi să vie să te vadă, uneori mai bolnav medicul decît clienții. Cuvîntul, făcut pentru advocatură, e urît, proporțional cu spiritul profetic al medicului lecuitor. Somitatea, în faza ei de apogeu, a trecut dincolo de om, căpătînd obezitatea morală, care face din medicină o stare politică, o prezidenție, un mareșalat, totuși împăcată cu onorarii de suveran. Medicina săracă dă, în schimb, personalități categoric exprimate și pe acel savant de laborator plin de inimă și de omenie, de multe ori om de gust și artist, care-i specialitatea de a construi oameni și caractere a Institutului de Seruri și Vaccinuri Cantacuzino, un Port-Royal al tuturor disciplinelor experimentale.

Inegalităților de vocație și etică din medicina umană i se opune, bizar, omogenitatea medicilor, ziși veterinari, acei medici, dragă baciule, care-ți vindecă oaia, tîrla, cîinele, vitele și porcii. Îi cunosc pe acești învățați tăcuți, blajini și sfiioși, de zeci de ani de zile disciplinați la școala lui Pasteur, unul dintr-ai lor. Am cunoscut, începînd cu admirabilul profesor Riegler, zeci de medici ai ființelor necuvîntătoare, și toți m-au impresionat cu dragostea lor, cu bunătatea lor, cu delicata lor cuviință față de animale cît și de oameni.

Unde se învață această demnitatea din care medicii omenești păstrează amorul-propriu excesiv și fudulia ; această caritate, acest respect de viață, atît de absente la Dascălii și Altețele medicale ale cetățeanului nevoiaș ? Desigur că între prietenii gospodăriei noastre, între cai, între cîini, între mîțe, găini și viței. De multe ori, Porcul care-i o făptură evoluată către subtil și complex, e cel mai bun pedagog de apostolat.

— Haide, Porcule, urcă-te pe catedră și dă lecții Demiurgilor cu samur, cum să se poarte cu știința, cu suferința și cu omul.

1947

SCRISOARE PENTRU TUBERCULOȘI

De cîte ori mi-alunecă ochii pe un articol medical, pe firma unui spital, pe declarațiile cîte unui specialist despre necesitatea vitală a profilaxiei și citesc cuvintele : tuberculoză și tuberculoși, inconștiența sau cinismul acestui afișaz, fără urmare practică și de pură fațadă, mă ofensează.

Sînt organizații, societăți și personaje care trăiesc din publicitatea filantropică, sugînd un lapte bine hrănitor din flegma sanghinolentă și întreținînd un bîlci cu tam-tam în jurul plăpînzilor atinși de boala de plămîni. «Fieți-vă milă. Aceștia sînt tuberculoșii !» dar «Feriți-vă de ei ! Dați-i, săracii, afară din școli și biurouri, izolați-vă ! v-o spunem noi, specialiști, statisticienii și învățații sociali».

Soțul ajunge suspect soției, soția e abandonată, copiii flămînzi și palizi sînt considerați ca niște purtători de nenorocire. Statul, Comuna, Medicina, înfierează cu o sentință caritabilă și criminală mii de oameni înfricoșați, refuzați pretutindeni, odioși spiritului de conservare și sănătate al societății. Societatea îi reneagă, îi leapădă, îi urmărește, îi interzice. Și trebuie să știe toată lumea că fata care tușește, că flăcăul cu cearcăne vinete la ochi sînt tuberculoși. Întîi trebuie să știe ei, bolnavii, că sînt tuberculoși, să n-aibă cumva impertinența să se creadă sănătoși, să nu cumva să le rămîie vreo speranță că ineluctabila lor suferință poate să vie de la altceva decît de la tuberculoză. Nici un dubiu și nici o cruțare : «Dumneata ești tuberculos. Pleacă pe-aci-ncolo și închide ușa. Du-te la spitalul de tuberculoși». Și bolnavii așteaptă, uitîndu-se cum se scutură frunzele, toamna, și cum bate primăvara vîntul dinspre apus : două anotimpuri de agonie.

Doi medici zeloși, cît se poate de harnici și de bine intenționați, au dat în vileag rezultatele cercetărilor domniilor lor, de curînd, scrutînd alte mii de piepturi, de copii de școală și de muncitori, care nu fuseseră încă însemnate cu o cruce. Avem de cîteva zile alte contingențe de delicvenți ai tuberculozei. Medicii s-au frecat pe mîini de magnifica lor descoperire, ca niște buni polițiști. Cîteva mii de instigatori în plus ai atentatului la fericirea socială. Fiecare copil a putut afla că de azi înainte el e un tuberculos, și fiecărui muncitor prins cu oftica în mădulare i s-a administrat limpede noțiunea : ești tuberculos. Rămîne să li se atîrne un clopot de gît, cu obligația să sune de cîte ori trec alături de oamenii înțoliți și să li se cositorească buzele, ca să nu mai aibă pe unde scuipa pe jos. Știți, sputa se usucă, se face pulbere, bacteriile se ridică în aer și praful intră pe căile respiratorii, o simetrie verbală științifică, a căilor urinare.

Nu știu ce-i cu atîta teatru tuberculos, în care joacă funebra asociație a profilaxiei. Remarc un singur lucru, că cinismul, indiscreția și denunțul au atins punctul culminant. Descurajarea paralizează mii de oameni, covîrșiți de sentința medicală. De ce trebuie să știe un tuberculos că e tuberculos ? De ce sanatoriile tuberculoșilor trebuie să se știe că sînt pentru tuberculoși ? Ce fel de profilaxie poate să fie

aceea care începe prin a demoraliza bolnavii, prin a-i consacra osîndiți de două ori, o dată la fizic și o dată la moral ?

Atîta psihologie au putut să capete binefăcătorii profesionali din dovezile acumulate despre influența curativă a stării de spirit optimiste, încît să întunece prin toate mijloacele iluzia și credința ? N-au aflat aceste autorități de vindecările, de atîtea ori repetate, și furios contestate de invidia și controversa medicală, săvîrșite în transă de nădejde, de poezie și rugăciune ? Sînt atît de indiferenți la realitatea concretă a tămăduirii prin bucurie ? Au avut ușurința să uite că rănile de război se vindecau mai repede într-o ambianță veselă și muzicală ? că un moral de speranță întreține sănătatea și dă longevitate ? Pentru oamenii de știință, de vocație și subtilitate, elementul sufletesc este esențial în tratamente. Nici Mesmer, nici Duville, nici Kuhne, nici Kneipp, nici doctorul Dubois din Berna, nici Coué, nici Béziat, nici școala așa-zișilor magnetizori, nici atîția alți nenumărați, n-au fost pentru ei niște «șarlatani», cum îi place Facultății să-i caracterizeze, ca să scape de probleme și de greutatea de a gîndi. N-au aflat ei de Lourdes, măcar din Zola ? Nu știu ei nimic despre Știința Creștină *(Christian Science)* din America ? Ei ar fi putut reține măcar atît, la autopsii, că numeroși bolnavi, neînregistrați de statistica tuberculozei, se vindecă, pe neștiute, de la sine. În plămîni bacilul se găsește izolat de natură, într-un înveliș de calcar.

De ce să știe tuberculoșii că sînt tuberculoși ? Ca să fie asasinați prin sufocarea conștiinței, atunci cînd ei au cincizeci la sută șanse să se vindece văzîndu-și de treabă, vioi și cîntînd ?

Am apucat însă și eu să știu ceva. Că afirmațiile de calitatea celor de mai sus indispun pontifii și infaibilitățile medicale, neobișnuite cu îndoiala și cu modestia. Lucru n-are nici o importanță.

Voi, tuberculoși etichetați, binevoiți să aflați că cel puțin jumătate din statistica voastră e literatură și farsă.

1947

NEFERICITUL SEMEN

Una din scrisorile de răspuns la tableta *Scrisoare către tuberculoși* poartă semnătura doctorului Șaim, nume pe care-l scriu după iscălitură, fără să știu să-l citesc. Domnul doctor e șeful secției Studii și Depistări din Liga Contra Tuberculozei.

O scrisoare agreabilă la lectură, mai cu seamă pentru primitor. Să mi se ierte atîta repețire a cuvîntului «scrisoare», dar nu pot să ies din stil. Despre a mea, către tuberculoși, doctorul nu mă lasă, îmi face un elogiu. De ce să nu-l repet și pe el? E o dovadă că problema bolilor sociale a mai trecut prin călimara slugii dumneavoastră.

«Ea mi-a amintit, spune doctorul (scrisoarea) că în urmă cu un deceniu rîndurile din *Cimitirul Buna Vestire* referitoare la unele înfățișări ale luptei antituberculoase de la noi, m-au entuziasmat. Am regretat și regret că acele cuvinte potrivite nu se învață pe băncile Facultății de Medicină. Poate că din milionul de vieți tinere, răpuse de oftică, între ultimele două războaie, la noi în țară, un număr oarecare ar fi putut încă bucura cu existența lor familiile și obștea. Mă gîndesc cu disperarea cunoscătorului la hecatombele ce se anunță, rezultat al lipsurilor prezente dar și efect al pasivității noastre, a fiecăruia dintre noi».

Cred că pluralul adjectivului posesiv concerne cu deosebire pe medicii specialiști, pe care-i făcea răspunzători și tableta în chestiune. Despre literatură nici nu încape vorbă; cînd își bagă condeiul în prestigiul fals al oligarhilor medicali, ea e repudiată. Domnul doctor acceptă foarte bine «neajunsurile publicității» denunțate în scrisoarea inițială — și dă și cîteva amănunte importante, utile cititorilor noștri. Reproduc:

«Se știe că majoritatea dintre adulți sînt infectați de bacilul Koch. Mai puțin cunoscută e constatarea că numai doi-trei la sută devin tuberculoși, adică bolnavi în accepțiunea curentă a expresiei. Mulți dintre aceștia cad victimă ignoranței, vieții mizere ca și lipsurilor unei acțiuni profilactice, temeinic și perseverent condusă».

Subscriu la toate datele și procedeele doctorului, întrebuințate, de pildă, la copii, ajunși, grație unui vaccin, mai rezistenți. O acțiune sinceră și respectuoasă față de amorul propriu și demnitatea omului, pentru prevenirea și tămăduirea infecției tuberculoase, trebuie provocată și susținută din răsputeri. «Sîntem pe o cale greșită? întreabă doctorul Șaim. Neajunsurile semnalate de dumneavoastră depășesc, oare, partea pozitivă a eforturilor noastre?»

Nu. Intenția corectă și strădania în dragostea de oameni ar fi o fărădelege să fie acuzate.

Însemnările pe care nu le dezaprobă stimatul meu corespondent nu infirmau practica medicinei cinstite. Ele voiau să spună altceva: anume că societățile filantropice, spitalele și activitățile mai mult variate decît folositoare, în luptă cu bestiola lui Koch, împărțesc cu prea multă generozitate și cinism titlurile de tuberculoză. Ele emit sentințe de moarte cu

ușurința inconștienței, fac o parte din public odioasă celeilalte și demoralizează pe bolnavul susceptibil de un tratament eficace.

Am spus atît, domnule doctor: că tuberculosul nu trebuie să știe că e tuberculos și că nici noi nu trebuie să știm.

1947

PUTERE ȘI CĂDERE

În dreptul Palatului regal, o doamnă de vreo optzeci de ani se apropie de noi cu mîna întinsă, o mînă frumoasă, cu palma trandafirie. Schimbam cîteva cuvinte cu domnul Zambaccian, cu care nu mă mai întîlnisem de ani de zile, și nu puteam să cred ce-mi văd ochii.

Cerșetoarea era una din cucoanele încă acum treizeci de ani cele mai bogate din București, o mare cocoană elegantă, de pe vremuri, cu domenii, cu castele, cu automobile și carate. Cînd începea să-i displacă benzina, se suia în trăsură, și cînd o ajungea mirosul cailor, a cărora sinceritate nu ține seama de cuviința datorată persoanelor distinse, schimba birja cu limuzina. Numărul slugilor era imens, la bucătărie, în casă, la grajduri, și cucoana răsfățată de un soț care o adora, cheltuind veniturile cîtorva moșii ale lui, asociate cu coșul de zestre, trăia ca o păpușe, purtată-n brațe, dintr-un apartament într-altul, din țară-n țară, iarna la Nisa, vara la Saint-Moritz, și legănată în cîteva limbi. Demoazele, Misse și Fräilaine o însoțeau la fiece pas, pretutindeni, ca niște «dame de onoare». Istoricele hoteluri «Baur», din Svițera, rezervate prinților și aristocraților vătămate de melancolii incurabile, o primeau între argintăriile și podoabele lor clasice regește. O simplă depeșă era de ajuns. Se pre-

gătea un etaj întreg la dispoziția ilustrei perechi și a «personalului» de serviciu.

Cucoana era preocupată exclusiv de fizicul ei, îngrijit cu de-amănuntul de către femeile atașate persoanei sale, pentru a fi îmbăiată, unsă, trasă, frecată, frizată, îmbrăcată și dezbrăcată de mai multe ori pe zi, iar domnul avea funcționarii lui pentru toate mădularele ce trebuiau păstrate în bumbac și catifea, ca o colecție de scumpe bijuterii.

Moșiile guvernate de către un «administrator» special cu «tehnicienii» lui, aduși de prin străinătăți, erau niște principate la ordinul boierului de la București, cîteodată și de obicei de la Paris. În patruzeci de ani domeniile s-au micșorat, pădurile au fost dărîmate, grîul n-a mai dat la seceriș zecile și sutele de vagoane de altădată, cirezile s-au rărit, hergheliile au dispărut, prisăcile au rămas goale, și din vasta împărăție a domnului și a cucoanei s-au ales cîteva sute de alte proprietăți mai mici, care nu le-au mai aparținut lor, și o nouă clasă de domni și cucoane, substituită familiei absente, de la Nisa, de la Saint Moritz, de la Florența și de pretutindeni, a stăpînit avuțiile prăbușite.

Domnul așteaptă Învierea-ce-va-să-vie într-un cavou părăsit. Doamna cerșește pe Calea Victoriei, încălțată cu un șoșon și un galoș cules din maidane și tîrînd cu ea o papornită încinsă cu sfoară murdară. E încă frumoasă pentru un tablou «Slavă și scufundare», și mîna ei delicată se întinde și pe dinaintea urmașilor oamenilor de încredere care i-au furat puțin cîte puțin, ca niște șoareci, avuția.

1947

MEDICINĂ

O să mă văd silit să înființez o rubrică a medicinii, mult mai interesantă decît o rubrică literară. Medicii îmi scriu din ce în ce mai des.

O ultimă scrisoare, semnată de «Un grup de medici», îmi impune să iau cunoștință de dorința unui alt grup din provincie, ca examenul de clasificare de medici primari, de specialitate, fixat pentru ziua de 1 aprilie, să se amîne pentru septembrie sau octombrie. Motivul : criza alimentară, care, speră acești domni doctori, grupați în categorie, pînă atunci să se amelioreze.

Argumentul e specios. Doctorii care cer amînarea au datoria să precizeze după cotele unui mercurial personal. Adică la cîți lei oul de găină, kilogramul de ceapă, pachetul de țigări și cutia de chibrituri se potrivește mai bine titlul de medic primar. Se poate alege termenul pe criterii de piață.

Grupul de medici care mi se adresează dorește însă insistent să se ție neapărat concursul acum ? Medicii acestui grup plătesc și ei mălaiul, carnea de miel și stufatul cu același preț ca medicii grupului cu argumentul.

Aceștia au mai produs argumente de aceeași calitate și au mai obținut cîteva amînări ; în iulie-august 1946 din pricina căldurilor prea mari (le lipseau limonada și sprițul la gheață) ; în decembrie 1946 din cauza frigului, a greută-

ților de transport și de locuință. Le lipseau o blană de *breischwant* și o locomotivă personală. Doctorul în medicină fără concurs fiind nevoit, ca și clientela, să trăiască întodeauna într-un anotimp, amînările se pot cere, după calendar și meteorologie, la nesfîrșit. Cînd plouă, cînd ninge, cînd bate vîntul, cînd doftorul nu are galoși.

Se vede cît de colo că alte interese, mai serioase și mai profunde îi determină pe domnii doctori să se ferească de examen : incapacitatea. Mulți din membrii grupului, înzestrați cu atîtea sensibilități variate, ocupă posturi de medici primari fără calificare și țin să-și prelungească situația, trăgînd toate îndatoririle profesionale la fit, și ceea ce e mai grav, jucîndu-se cu sănătatea publică, fără nici o pregătire. Poate că e de necrezut că medicii interniști s-au putut improviza chirurgi. Totuși e perfect exact.

Cum să nu fugă ei de proba majoră a unui concurs ?

Dacă pîn-acuma viața a stat la discreția medicilor aventurieri, care strică prestigiul meritat al medicilor adevărați, împrejurarea prinde să se schimbe.

Vom începe să intrăm și prin spitale și sanatorii, unde cauza sănătății are apărători, între medici, hotărîți.

1947

MANUSCRISE

Cu toate protestările formulate în tot felul de răspunsuri față de cei ce-mi trimit manuscrise, a cărora lectură cere timp și de cele mai multe ori nerecompensat de mulțumirea că ți l-ai pierdut cu un lucru izbutit, manuscrisele nu încetează să sosească. Sînt stingherit ca în cîntecul la modă acum vreo cincizeci de ani :

S-o rup mi-e frică,
S-o las se strică.

Să refuz nu mă lasă inima și buna-creștere. Manuscrisele vin însoțite de scrisori pe atît de gingașe pe cît și de obraznice, și unele aduc în ele un oftat, de care nu te poți apăra.

Mai tînăr, găseam fără greutate brutalitatea potrivită în asemenea cazuri, dar fiindcă nimeni nu trebuie să trimită nimănuia propunerile geniului personal. Delicatul autor de manuscrise și de scrisori e nedelicat. El nu dispune de un depozit de scrupule de felul scrupulelor tale. Apoi, tinere camarad de iluzii, nu trebuie nici să te umilești : îndrăznește pe strictă socoteala ta, indiferent de prudența primejdiei, un sentiment care arată că nu te prea îndoiești și că înainte de a fi judecat de un al doilea, ai despre sineți o părere suficientă.

Am epuizat toate nuanțele de pledoarie zadarnic. Manuscriitorul e din specia tenace, și

fiecare este sigur că argumentele în beneficiul unei atitudini de rezervă nu-l privesc, el fiind întodeauna un altul și o excepție.

Am ajuns mai reticent. Nu doar că aș voi să induc în eroare despre valoarea proprie pe un începător, indus mai dinainte în eroarea necesară de propria lui amăgire, dar afară de cazul impertinenței de inspirație a unui spirit nul și țanțoș prin mimetism sau al unui accent «mufle», cum l-a numit Baudelaire — afară de cazul inteligentei lichele — fericitul sau nefericitul se silește să-și cheltuiască odihna pentru o derivație superioară a frumoasei detestabile vieți.

Mi se pune întrebarea, la care corespondentul a răspuns de mai-nainte, scriind cîteva sute de pagini sau de poeme: «Să continui, ori să mă las ?»

Cum aș putea să-l întrerup ? Întîi, că el nu se întrerupe și, în definitiv, nu-i nici un rău să persevereze. El și-a găsit narcoticul trebuincios și poate că cel mai inofensiv. Orice om trebuie să umble oleacă beat în zigzagul unei existențe, beat de avuție, beat de trufie, beat de putere, exaltat de excesele la care ajunge puterea trecătoare, sau beat de țuică. Literatura e cea mai nobilă și cea mai ieftină beție. Edgar Poe, Paul Verlaine, Charles Baudelaire, erau și unici și bețivi: nu le ajungea viciul literaturii. Cutezare-aș eu să-i răspund autorului unui manuscris, nici prea stupid nici prea împlinit, să se lase, cînd poate că într-altă împrejurare s-ar putea să fie în stare să dea ceva mai bun și poate că foarte bun ?

Corespondenții mei luați de un curent, care n-am înțeles cum s-a iscat, au credința că aș fi parvenit la un nivel de făcături și certitudini, din apogeul căruia m-aș lăfăi magistral să dau sentințe și judecăți fără apel. Ferească Dumnezeu și pe toată întinderea frazei precedente nimic mai puțin adevărat! După cincizeci și ceva de ani de creion, am căpătat, poate, o înlesnire în a ține bățul de grafit între degete, dar în cealaltă privință sînt tot atît de începător ca și începătorii care mi se adresează. Mi se acordă o încredere exagerată.

Te mai împiedică și altceva să lovești cristalul sonor: respectul mistic față de jertfa făcută și repetată a omului care soarbe din el.

1947

MEMENTO

Pe Pidouillard, un mare comic, necunoscut în afară de un departament din Midi, unde-l aplaudam cu zeci de mii de tunete de palme, l-am găsit într-o seară de acum vreo două vieți și tinereți, plîngînd cu hohotele unui om deznădăjduit. Îi era un copil greu bolnav, nu mai putea de cîteva zile să iasă în scenă cu splendidele lui bazaconii, și publicul, supărat de absența lui ca de-o jignire, îi cerea neîntrerupt să-l facă să se strîmbe de rîs.

În cîteva meserii nu e permisă nici o vacanță. Publicul trebuie amuzat cu vocea, cu clovneria, cu condeiul. Într-o privință e măgulitor : însemnează că i-ai intrat pe subt piele și odată învățat cu perversiunea mîncărimii, nu mai primește să nu se scarpine de tine. Dar într-alte privințe, beneficiul preferințelor e tiranic. Nu mai ai voie să te răzgîndești ; osteneala, dezgustul și binefăcătorul ramolisment de care saltibancii funiei și ai peniței, apucați adeseori de o semiparalizie precoce, nu se prea pricep să-și dea socoteală, ți-s interzise. Ești obligat să cazi înainte de scoborîrea cortinei, în pirueta ultimă a spectacolului, ovaționat de perfecta răsucire pe un călcîi, cea mai izbutită din carieră... Un medic și doi brancardieri te mută pe targă între culise, în vreme ce stalurile și lojile te bisau.

Camaradul de redacție, domnul Apostolescu, de-abia după patru zile de absență din gazetă, binevoiește să-mi comunice că telefoanele întreabă de subsemnatul. I s-a întîmplat ceva ? S-a îmbolnăvit ?

Sînt nevoit să mă arăt. Sînt aci, de față și, slavă Domnului, relativ sănătos. A mai sporit chelia și mi-au mai căzut niște dinți : caut un dentist ieftin și care să nu-mi strîmbe gura prea de tot. Oamenii de inimă, pe care ființa mea încă durabilă îi interesează, mă puteau vedea acasă, cotrobăind prin grădină cu nevastă-mea, Paraschiva, triști că orătăniile din ogradă nu mai au boabe pentru cioc și urmăriți cu o speranță de-a lungul livezii, de găini, de cîini și de porumbiei. Rafturile cu cărți răvășite trebuiesc aliniate, manuscrisele terminate sau revizuite. Din piața de la răscruce trebuiesc aduse cu papornița legumele pentru masă. N-am căruță de cal sau de măgar, nici automobil : cine vrea să vîndă un «Jeep» cu plata într-o sută de rate, găsește client numaidecît.

Iată tot atîtea dovezi că exist, că fac treabă, că stau locului, că n-am fugit : un verb pe care n-am știut să-l conjug niciodată, nici ajuns grămătic.

M-am despărțit pe un timp de călimara cotidiană, cu avertismentul de rigoare. Mi-am luat un concediu de la cititori, într-o tabletă recentă. Nu-mi era iertat ?

E adevărat că am afirmat, așa de politeță, că din cînd în cînd îmi voi ascuți creionul tocit. Sînt silit să mă țin, lua-l-ar naiba de cuvînt !

1947

DE CRĂCIUN

La zilele mari, oamenii cu frica lui Dumnezeu se adună în biserică și nu lipsește de la liturghie nici unul. Iată-i, plugarii în cojoace noi sînt de față, și ei ar fi venit și cu vacile lor la cuminecătură, dacă nu ar fi păcat.

Așa e porunca: oamenii să aibă suflet iar vitele ba, sufletul unora să se mîntuiască iar al celorlalte ba. Vezi, mîna poate fi dusă la frunte, la piept, la umărul drept, la umărul stîng, în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, iar copita ba. Osîndită, vita rămîne în rădăcina ei din pămînt, pe cînd domnul perceptor, care și el ia parte la slujbă, în strana psaltului din dreapta, alături de primarele, se urcă la ceruri vertical, cu pălăria în mînă și cu servieta subsuoară.

Gazeta e ca o biserică și ea. Numărul de Crăciun cere ca toți redactorii să fie prezenți, sănătoși au ba, veseli au ba: e sfînta împărtășanie a lucrului murmurat și poate că și gîndit, orișicum oarecum simțit: cuminecătura cu slovă, cu taina ce umblă pribeagă prin găurile ei, ca un licurici, cînd licărit, cînd umbrit.

Sînt, va să zică, de față, ca în sărăcăcioasa biserică din sat, redactorii, domnul director (primarele), cîntăreții poetici, economici și financiari, reporterii clopotari... Cojoacele lor nu prea sînt noi, ca ale binecredincioșilor de la icoanele din cătun, ba cîteodată, și poate că foarte des, domnii intelectuali dîrdîie, colea, lîngă o călimară, într-un pardesiu aprilean. Cum să fie absent din numărul de Crăciun? Stă bine, de Crăciun, să te arăți îmbrăcat și gătit în subiecte și predicate, în adjective și complemente directe și, arhierești, în stil; hlamida cu găietane imitate de aur, cădelnița de făcut fum parfumat, glasul al optulea pe condacul zilei. Crăciunul și mai ales numărul de Crăciun trebuie să dea bună voie și optimism.

Cum să stai posomorît și trist, Doamne miluiește, în ziua de 25 a renașterii din mîl și glod, cînd încă de la 19 decembrie se fac atîtea pregătiri miraculoase pentru pomul cu strălucări?

Luni, țara era încă neagră. Marele Regizor făcuse prea multă lapoviță și prea mult noroi. Deodată, în dimineața de marți, trăgînd cortinele de ploaie printre culise la magazie, ne-a dăruit un act al doilea alb imaculat. Scena e cît un haos de splendori virginale. Cu o candoare, pe care o are numai el, și aproape ca el o mai au și poeții, a trecut de la negură la inefabil și purisim, la o inocență de care uitaseși. Zăpada nu s-a ferit, generoasă și gingașă, de nici un lucru, să nu-l îmbrace cu fulgi, să nu facă din el un porumbiel ori un crin, o dantelă, o fragedă frumusețe. Bălegarul, a binevoit și pe el să-l aștearnă cu zibelină și pomii sînt, de-a fir a păr, îmbrăcați în horbotă și ciucuri.

Mai poate bietul om să nu fie mai curat și mai sfințit?

1947

ACUM PARTRUZECI ȘI NOUĂ DE ANI

Mi s-a cerut să povestesc la microfonul postului de Radio București, cum s-a născut volumul de versuri, apărut de curînd, intitulat *1907* și oglindind răscoalele țăranilor noștri, din acel an, luna martie. Era timpul cel mai rău ales pentru o revoluție în cîmp, dar și indicația clară, cu atît mai mult, că nu mai era de răbdat cuțitul ajuns la os.

A vorbi de tine și de manuscrisele tale, e lucru delicat, căci a scri nu e un act de mîndrie, ci de umilință. El exclude beatitudinea și voluptatea autocontemplării.

Am avut vreme, pînă la vîrsta mea, să știu, desigur, că publicul preferă rezultatului indiscreția, și cu deosebire pe cea pipărată și cu nițel scandal. În definitiv, scriitorul nu e perfect lucid despre ce face și realizează, pînă la urmă, din chinurile lui, dacă, bineînțeles, nu e un robinet, în permanență deschis și gata la orice oră și în orice împrejurare să-și reverse proza lichidă, indiferent, în ciubere și găleți.

Cu voia amabilului auditoriu, voi lua, vorbind de anul 1907 înscris pe coperta volumului apărut, o derivație pe tangentă și comentariul indirect.

În 1907, trăiam de o bucată de timp, în Switzera, pe la poalele Alpilor cu piscurile de gheață, preocupat de problema, întodeauna gravă pentru tineret, a deslușirii unui drum de apucat pe toată viața. Sînt de la răscoală patruzeci și nouă de ani.

Într-o sîmbătă, mă dusesem în plimbare la Rolle, o localitate pe coasta Lèmanului, din cantonul De Vaud. Singurătatea plăcută și acuratețea de bijuterie a minusculului oraș de o palmă, mă chemau din cînd în cînd, împovărat sufletește, să-l vizitez : o cale pe dunga lacului, albastră, într-o jucărie de vapor, în vîrful căruia se zbătea vesel steagul roșu cu crucea Confederației albă, pe el.

Apărea sîmbăta o gazetă «de stînga», *La Voix du Peuple*, o stîngă cum înțeleg helvețienii, dar care începe, ca toate stîngile, de la inimă. Aud strigîndu-se ziarul : îl iau, îl desfac. Îl răsfoiam întîia oară. Emoție ! Un articol pe două coloane se îndeletnicea cu o situație necunoscută, a inexistentei mele persoane. Era scris și semnat, dimpreună cu toate titlurile autorului, de către șeful oficiului poștal, de unde îmi ridicam corespondența. Consternat, aflam că sînt, pentru poliția cantonului, un element suspect.

Articolul era un denunț bărbătesc împotriva Departamentului de Interne, care obliga pe șeful de poștă să-i transmită, pe măsură ce soseau, scrisorile mele și pe ale unui medic polonez, stabilit în canton. În revoltă și nemaiputînd să îndure rolul de agent mascat, ce i se acordase, nici rușinea că Wilhelm Tell practica spionajul pentru polițiile străine, funcționarul demisiona în textul aceluiași denunț.

Scrisorile desfăcute la Siguranța genevează, erau fotografiate, plicurile lipite la loc. Copiile se expediau, unele în Rusia țarilor, celelalte la București. Telegramele presei elvețiene de-

scriau hecatombele din România ; populații întregi exterminate.

Articolul a provocat o panică enormă. Nu se mai vorbea, pretutindeni în canton, decît de marea rușine națională. În miniatura de parlament cantonal, compus din douăzeci și cinci deputați, furtuna luase proporții. După nuanțele politice, se argumenta cu Jean-Jacques Rousseau și cu Jean Calvin, cele două criterii de atitudine, obișnuite în dezbaterile locale. Toate nuanțele au căzut de acord, că serviciul de spionaj, despre care guvernul republicii părea să nu fi știut nimic, trebuie imediat desființat. Fusese o inițiativă personală, se pare, a ministrului respectiv, probabil stipendiat. În ziua evenimentului, titularul Internelor a fost destituit. S-a spus că s-au ars patruzeci de mii de dosare secrete și șeful de poștă demisionar fu reintegrat cu onoruri. Un asemenea olocaust nu se mai văzuse de cîteva sute de ani.

Concluzie : guvernul românesc cunoștea cel mai bine cauzele reale, de adîncă mizerie și deznădejde a țărănimii, dar, incapabil de vitalitatea curajului de a se uita pe sine, juca prefăcătoria vulgară, că fericirile țăranului ar fi fost întrerupte și turburate de instigatori din străinătate în solda ipoteticului «dușman». Numărul plugarilor, împușcați că făcea explozie mămăliga mucedă și uscată, s-a cifrat, cu consensul presei «democrate», speriată de gloanțele a căror întrebuințare devenise ușoară și la îndemîna orișicui, la unspezece mii de morți. Este mai mult decît verosimil că totalul morților a fost minimalizat. În cele treizeci și două de județe ale țării vechi operaseră trezeci și două de armate, și satele fuseseră nimicite cu oameni cu tot, valvîrtej, de tunurile de război. O minoritate coruptă și degenerată, era, într-adevăr, în război cu țara.

Volumul *1907* tratează, la nivelul poeziei, contrastele dintre o națiune și o clasă abuzivă, solidară.

În ce privește niscai mărturisiri despre cum și cînd au fost scrise paginile în chestiune, ele nu încap în tangentă. Secret profesional !

28 februar 1956

ZIMBRUL ȘI VULTURUL

De zeci de veacuri, poate că de sute de veacuri de om, rătăceau, care prin codrii Moldovei și care printre văzduhurile tăriei, sperioși unul de altul, ca niște sălbătăciuni. Cel de jos, uitîndu-se cum se zbăteau între stele aripile de fier ale celui de sus, celălalt îl privea pe singuratecul pribeag de piscuri și rîpi, bucuroși amîndoi. Într-adevăr, parcă simțiseră că se înrudeau. Viața le dăduse amîndorura, din aceeași zăcătoare, fiecăruia măsura lui de sînge, să o poarte unul în nori și altul pe cremeni, și să o lase fiecare moștenire neatinsă hultanilor pui și viteilor înțărcați.

Fruntea Zimbrului, lată cît niște străni alăturate, putea să încapă între coarne trei jilțuri de vlădici în odăjdii cu mitre de aur și mărgăritare, deși pe taurul vînăt dobitoacele de dincolo de prăpăstii și piscuri îl batjocoreau, ca pe boul din arătură și plug, boul care le da din pîinea lui. Poate că numai ciuta gingașe, cu pasul sfiios de fecioară, avea lacrima suspinului între gene.

Dar capul de bou, săpat pe scuturi, țesut cu fir pe pieptare, înălțat pe flamuri, strivit în peceți și bătut pe arginți, îmbărbăta oțărît o țară : Moldova.

Cît despre vultur, nici el nu era o curcă ori un gîscan. Pe cînd pajura și zgripțorul se arătau pe aiurea cu două pliscuri întoarse a pradă, vulturul valah, al Țării Românești, avea numai unul, ca să-și pieptene cu el penele și fulgii, pe dedesubt. El n-a rîvnit al nimănuia nimic, smerit pe sărăcia lui. Singuri boierii și-au aruncat ochii, patima și cimitirele peste hotare...

Alunecînd din bolți, Vulturul, și ieșind și Zimbrul din peșteri, se încleștaseră aprig îndelungată vreme. Sălbateci păreau amîndoi. Pînă într-o zi... Zimbrul venind să se adăpe, s-a întîlnit cu dușmanul lui, zburătorul.

Se știe că pe vremuri făpturile vorbeau omenește. Dovezi de netăgăduit au adus toți povestitorii. Vorbeau pînă și greierele și furnica, și pe românește.

Sînt numai o sută de ani de cînd au grăit, la apa Milcovului, Vulturul și Zimbrul. Acum o sută de ani încă mai vorbeau ființele necuvîntătoare.

Zimbrul era blajin, ca orice vietate tare, și vulturul de-asijderi era blînd. Adăpîndu-se unul cu sorbitura botului umed și celălalt cu ciocul lui încovoiat, de cange, s-au oprit din băut, au vorbit și s-au potrivit.

Tu ești frate cu mine, cel ce străbat nesfîrșitul albastru, iar tu cutreieri pămîntul, s-a rostit Vulturul. Nu putem fi de-acum încolo unul ? Eu îți voi aduce știri din calea Robilor, tu îmi vei spune ce se petrece dedesubt, și ne vom iubi, proștii de noi, de odinioară.

Dar ce puteau face în timpul de acum un veac, fără steag ? Și-au înfipt un steag în unda mijlocului dintre cer și tărîm. Fetele cu ie, fote și catrință, s-au apucat numaidecît de cusut cu acul zugrăvirii pe mătase și au pus cu arnici și ibrișin capul Zimbrului, boul,

laolaltă cu Vulturul, înfrățite de pavăza de arătare în vileag, coarnele pe-o parte, aripile întinse, pe ceealaltă...

Îmbogățit, basmul frumos crește, se desfășoară și merge înainte. Și va merge mereu...

1959

O TABLETĂ

Trăită-n el, cred că și amintirea poate să facă parte, de culoare, din cele cinci veacuri de viață ale orașului București.

Așezămintele brîncovenești, grupate jur împrejurul actualei Patriarhii, fostă Mitropolia Ungro-Vlahiei și locțiitoarea Capadociei — titulatură de simplu prestigiu abstract — cuprindeau între Domnița Bălașa și Hanul Manuc (sala «Dacia») palatele, vorba vine, domnești.

Se povestea că boierii cu ișlic și giubele și cucoanele lor, în scurteici de catifea *pembé* și *grená*, dacă nu adeseori și de-ale altora, se duceau să petreacă la mînăstirea Văcăreștilor pe o cale ascunsă. De bună seamă ascunsă, căci trecea pe subt pămînt. Drumul de tunel, luminat cu torța, era destul de lat, de vreme ce oaspeții plecau și ajungeau cu «carîta».

Din ce loc putea să înceapă șoseaua subterană, are să se știe cînd viitoarele săpături și dărîmări vor aduce arheologilor noi plocoane de surpriză, pe lîngă cele și clasificate milenare. Nu ni s-ar fi spus la Muzeul Municipal că tîrnăcoapele au găsit în jurul Capitalei urmele unei civilizații de mămăligă și fiertură, vecină cu epoca lacustră ? Cum totul a fost sute de ani posibil pe deasupra, nu-i exclusă aceeași posibilitate și pe dedesubt.

Fie că mînăstirea fusese de maici, fie că de călugări, păcătoasele gurile rele bătrînești afirmînd uneori că și de ambe-sexe, confortul culinar al participanților la ospețe se deduce și azi din vizitarea mai atentă a lăcașului de rugăciune, devenit, cam după Cuza și secularizare, temniță de ispășire a borfașilor și potlogăriei mărunte, marile hoții, denumite mai tîrziu, științificește, nobile cleptomanii, trebuind, cu dragă inimă, date uitării. Bucătăriile vechi răspund în admirabil construite cotloane de afumat, pe zeci de cîrlige, zeci de porci întregi, slănini gigantice și păstrămuri.

Fost, la rîndul meu, după alți neastîmpărați ai opiniei și condeiului, clientul frumoasei pușcării pe aleea de castani, amenințată un moment să ajungă «Cetatea Universitară», am stat de vorbă cu colegii de gherlă, preocupați de unica problemă admisibilă, a evadării. Unii aveau de străbătut cîte douăzeci și cinci de ani de «muncă silnică» și nu puteau, ca vulturii prizonieri ai lanțurilor de picioare, să rabde captivitatea subt bolțile seninului albastru și cu frunzișul pomilor năpătat în soare, la gratii.

Cîte doi-trei tîlhari în fiare studiau inginerește teritoriul claustrat, cu turnuri de sentinelă înșirată pe ziduri. Cînd, noaptea, prin țipătul de mîțe chinuite al cucuvăilor, auzeau de la turn la turn, strigătul soldaților cu pușcă : «Numărul unu, biiine !... Numărul zece, binee !...», se cutremurau «fi-le-ar fi binele de cap !» Legenda moștenită din generații de osîndiți, precizînd că subterana galerie se isprăvea într-un mormînt, ei studiau ca niște egiptologi, adînc, pietrele funerare, păstrătoare ale osemintelor cîte unui demnitar încotoșmănit, mîngîindu-se cu iluzia de ideal că, pînă în urmă, vor descoperi o gaură pe care să fugă pînă-n «Piața Mare».

Dar murind unul cîte unul, mai rămîneau în spațiul juridic, nefăcuți, cîte zece, cincisprezece ani, de înscris în bilanțul cîștig și pierdere, al eternității, cu investiții în viața viitoare...

1959

UN RECITAL

Mă silește conștiința să-mi permit o mărturisire. Fără să fiu sperios la brutalitate, atențiile prea delicate mă înfricoșează.

Cu toate că-n epoca socialistă condeiul mi se bucură de o apreciere prea puțin meritată; cu toate că am avut de-a lungul ultimilor ani numeroase binevoitoare surprize, de care emoțiile mele repetate îi sînt profund recunoscătoare, un recital pe numele meu mă covîrșește. Sfiielile mele nu se puteau aștepta ca lumina nimbului marilor noștri morți să ajungă pînă la mine, simplu scriitor și cercetaș de cuvinte.

Totuși mi-a fost dat să trăiesc marele contrast dintre două timpuri, atît pentru literatură cît și pentru neînsemnata mea persoană.

Ce erau mai-nainte un scriitor, un compozitor, un pictor ori un artist dramatic? O rușine, mai mare sau mai mică, după familia din care ieșea. Se mai admitea, e-adevărat, cîte un liric, înzestrat cu darul madrigalului și al hazului gros, între lăutarii ospețelor boierești.

Personal, de vreme ce azi e vorba — vă cer iertare — despre mine, am avut împotriva scrisului meu, un timp, toate autoritățile culturale asociate: Universitatea, Academia, poezia, proza, presa, poliția, justiția, cenzura, jandarmeria și chiar colegialitatea imediată.

Fusesem izolat, cu condeiul și caietele mele, pe un bloc de gheață cît țara, ocărît, scuipat, insultat, pentru că, fără să mă simt vinovat cu nimic, încovoiam, poate, graiul moștenit, cu oareșicare dexteritate suspectă. Singurul drept și singura datorie, acordate unui scriitor, erau să moară la spital pe o rogojină, sau în balamuc. Afară de unele strofe patriotice, cîntate la oștire și la școala primară, scrise de Alecsandri, și afară de operele semnate Carmen Sylva, respirînd o atmosferă regală, restul, cu om cu tot, era indiferent și aproape odios.

În plină ocară și meschină vrăjmășie, care amenințau să dureze, s-a petrecut brusc un eveniment. Profesorul Ralea, care mi-a făcut onoarea să deschidă recitalul, a dovedit într-o ambianță de vastă lașitate, rarul curaj al sincerității. Fără să-l fi cunoscut nici cum arăta la față, a publicat un articol senzațional. E singurul intelect care mi-a promovat deschis încercările literare. Sînt de atunci vreo patruzeci de ani. Dacă le admiteau, la urma urmelor, și alții, ei o făceau pe șoptite și pe furiș, să nu fie auziți cumva la Facultatea de Litere sau prinprejur.

N-aș putea spune că ocările m-au neliniștit; dimpotrivă, m-au făcut mai insistent. Atacat, m-am apărat atacînd (poziția e admisă și la box) iar adversarii au fost mai mulțumiți să-mi schimbe porecla de scriitor în aceea de polemist.

Ceea ce ațîță într-o injurie nu e însăși calomnia ci forma și stilul. O insultă proastă, scrisă, echivalează cu o laudă de prost gust și de scriitor prost, lucru destul de frecvent, însăși batjocora cerînd, ca și poezia, imagine frumoasă, expresie rotundă, o linie ondulată și o elegantă pană diamantină, ca nici adversarului bine dichisit să nu-i displacă.

Numai tămîia vulgară supără și dezgustă. Estetica nu poate lipsi, cum dovedește și sportul,

din nici o bătălie cu pumnii sau cu condeiul. Chiar în războaie steagurile sînt de mătase și tresele comandanților de aur. I-ai administrat adversarului doborît lovitura de grație, dar i-ai dat să priceapă că nu te joci.

Trăia odinioară în Bucureștii noștri un mare pianist, considerat în toată Europa drept cel mai substanțial interpret al lui Beethoven. El se chema Dumitriu, și în familie Ghiță. N-avea nimic din expresia vîlvoaie a unui «artist», grijuliu mai mult de coamă și barbă decît de parcurgerea catifelată a claviaturii de pian. El nu putea să cînte inspirat, în public, dar acasă cînta, se poate zice, dumnezeiește, însă numai cu un copil, orice copil, lîngă el. Refuzase pe toți impresarii, bănoasele propuneri și contractele samsarilor artistici internaționali.

Cîțiva prieteni ai lui, cu dare de mînă, învoiți pe neștiute, cu o întreprindere de concerte străină, subt pretextul unei călătorii de plăcere, l-au luat cu ei la Berlin. Acolo de braț, într-o seară, prietenii l-au îmbrîncit într-o sală plină de un public care îl aștepta. Pianistul își dete seama de situație și a luat-o la fugă...

Aș fugi și eu de la recital, dar n-am pe unde să ies. Ușile sînt închise.

1962

PÎINEA NOASTRĂ

Să adăogăm «cea de toate zilele», că nu va trece o zi fără sprijinul ei. De copil de-abia înțărcat de laptele mamei, omul, care își începe viața a doua zi după leagănul în copaie, trece la sînul tot atît de generos al mamei Țara.

Era obiceiul că ridicat din scutece și lăsat din brațe, pruncului de cîteva luni să i se puie într-un colț de odaie un covrig. Instinctul îi șoptea «mușcă» și noul om de mîine îmbuca din covrig întîia lui pîine făcută într-adins pentru copii, jucărie.

Am apucat un timp la tăierea la piept a pîinilor mari, ținute la umăr și subt bărbie ca o vioară, deprinderea ca felia căzută întîmplător din cuțit, să fie repede luată de jos și sărutată. Era un ritual gingaș de binecuvîntare al unei cereri de iertăciune ca de păcat săvîrșit fără voie. Gospodarul se simțea vinovat față de cineva, de spicul de grîu sau de sfîntul pămînt care-l face nimb de aur al strădaniei pe ogare.

Adunarea cooperativelor țărănești a inaugurat o mare sărbătoare, trebuind înscrisă în calendar.

Țăranul, țara, țarina, țărîna au fost sărbătorite la noi, unde ele se ajută împreună să dea viață de zeci, de sute de veacuri, poporului pecît de înzestrat, pe atît vreme îndelungată oropsit. Cuvîntul nu vine bine în condei : e prea puțin zis oropsit : oropsirea venea de la stăpînii lui pe care a știut să-i astîmpere cînd, cerîn-

du-le pămînt, primea trăznete de tun și gloanțe. La dușmanii din lăuntru el a trebuit să ducă lupta și cu năvala străinilor pizmașii bucuriilor lui. Ne-a scăpat de ei tot țăranul care face și dă Pîinea. El a putut, flămînd, să-i sature pe unii cu pîinea și pe ceilalți cu sînge.

Am văzut copii de oraș cu «nemțoaică», învățînd franțuzește, dar care nu puteau să deosebească în vorbire gîsca de rață, că nu le arătase papà, cel din bănci și ministere și care nu le văzuse niciodată la țară, ci numai de bumbac. Vițelul și mînzul veneau într-adevăr, cumpărați la bazarul Universal, importați de la Nürenberg și Paris, și oul era conceput de ciocolată. Un întreg univers, familiar țăranului de-o șchioapă, îi era străin ca și apa de Vichy sau costumele de la *Printemps*, cu magazine și reprezintanți la București. O viață falsă și falsificată de care același țăran începea să-l vindece și l-a vindecat.

La Congres n-au participat orășenii decît cu invitații nominale, dar și adulții — intelectualii — și-au dezmorțit concepțiile de tot.

Congresul a fost o întoarcere la brazdă, la sapă, la seceră și la cosit. Pîinea nu o face numai brutarul, franzelarul și simigiul ca odinioară. Mașinile care duc pînă la pîine sînt făcute de noi și numai pentru noi, căci le trimitem în toată lumea și lumea străină le găsește ca fiind cele mai bune.

Îngenuncheat pe bărăgane, în conflict cu nazurile împotriva grandioasei lui cazne de smulgere cu sudori cumplite, a sfintei hrane din sfîntul pămînt, îi sîntem datori dragostea mare și permanentă închinăciune.

Țăranul e apostolul sufletului și timpului romînesc. Slavă lui !

1966

SOSIRĂ COCORII

Primăvara cîntă...

Cîntă lumina, cîntă crîngul, cîntă preludiul vîntului de mai. Trec păsările mari spre boltă și cele mici, vrăbiile noastre casnice, coboară din streașini la fereastră. Gospodina le-a pregătit firimituri și mei. Poftă bună copii ai scorburei neștiute.

Se aude grunguritul turturelei. Să așteptăm și cucul întîrziat care-și are calendarul lui...

S-au legănat în fereastră drapelele verzi ale unui pom cu patru ramuri înalte, tremurîndu-le zilnic îmbrăcate mai bogat sau mai desfășurat. Ce voiau frunzele să-mi spuie îngînînd șoptit între ele ? Se apropiau de geam, așteptau, se depărtau, apropiindu-se iarăși. Două luni s-au jucat de-a v-ați ascuns. Ieșeau din desime, se speriau, se furișau iarăși unele într-altele în desime.

— Cu cine stăteai azi-noapte de vorbă ?

— Cu pomul din fereastră, surioară. Îl rugam să-mi spuie ce și-a pus de gînd, uitîndu-se în bătaia lunii la mine. Caut să-l înțeleg. Aș vrea să știu limba lui. Are graiuri fără cuvinte. Adesea cînd vrabie, cînd a rîndunea și adineaori ofta suspinat ca privighetoarea. Să-l doară ceva ? Auzi-l că geme lin... Nu știu de ce se frămîntă, săracul !

Într-o dimineață pomul s-a rostit întreg. Prin foile negre atîrnau candele de aur împache-

tate cîte două, cîte patru, cîte trei, din loc în loc. Le-am numărat de jos în sus, pe ramura cea mai suită peste streașină, drept. Cuiburi de caise...

Martor binecuvîntat al stăruințelor mele din chilie, tu ți-ai împlinit, fericitule, chemarea, destinul și datoria.

Primăvara cîntă peste oraș, în inimile oamenilor, în flori și în ape. Ea pregătește roadele anului care sînt ale pămîntului și ale oamenilor care au sădit. Ne pregătește fericire, bogăție și mulțumire. Primăvara noastră e primăvara omenirii.

1966

NOTE BIBLIOGRAFICE

O DUMINICĂ NOUĂ : *Facla*, an. III, nr. 12, 24 martie 1912, p. 222—223, semnat Iosif N.T. (A apărut cu titlul : *Hristos a înviat* !)

CRIMA DIN STRADA ITALIANĂ : *Facla*, an. III, nr. 17, 28 aprilei 1912, p. 330—332, semnat I.N.T.

PROFESIA UNUI REGE... : *Facla*, an. III, nr. 31, 4 august 1912, p. 623—624, semnat Block-Notes.

AGONIA SOCIETĂȚII SCRIITORILOR ROMÂNI : *Facla*, an. III, nr. 36, 8 septembrie 1912, p. 725—726, semnat T. Arghezi.

POLIȚIA, FEMEIA, PROSTITUȚIA : *Facla*, an. III, nr. 42, 20 octombrie 1912, p. 844—845, semnat Block-Notes.

OFIȚERIMEA : *Facla*, an. III, nr. 44, 3 noiembrie 1912, p. 877—879, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul : *Note de război — Dar ofițerimea.*)

ADUNAREA GENERALĂ A SOCIETĂȚII SCRIITORILOR ROMÂNI : *Facla*, an. III, nr. 47, 24 noiembrie 1912, p. 942—943, semnat T.A.

HOPURI... : *Seara*, an. IV, nr. 1155, 3 aprilie 1913, p. 1, semnat T.A.

CINSTIȚILOR DEPUTAȚI ȘI SENATORI AI ROMÂNIEI : *Seara*, an .IV nr. 1182, 3 mai 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

SECĂTURA : *Seara*, an. IV, nr. 1194, 15 mai 1913, p. 1, semnat T.

O PALMĂ MAGISTRATURII : *Seara*, an. IV, nr. 1195, 16 mai 1913, p. 1, semnat I.N.T.

CU PUMNII : *Seara*, an. IV, nr. 1201, 22 mai 1913, p. 1, semnat I.N.T.

PUŢIN CONSTITUŢIONALISM : *Seara*, an. IV, nr. 1203, 24 mai 1913, p. 1, semnat A.

INTRIGANTUL ICAR : *Seara*, an. IV, nr. 1208, 29 mai 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

FILOZOFIA TAKISTĂ : *Seara*, an IV, nr. 1275, 4 august 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

DOUĂ LUMI : *Seara*, an. IV, nr. 1286, 15 august 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

BANII LUPTĂTORILOR : *Seara*, an. IV nr. 1354, 22 octombrie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

UN OM ŞI JUMĂTATE : *Seara*, an. IV, nr. 1355, 23 octombrie 1913, p .1, nesemnat.

MAGISTRAŢII : *Seara*, an. IV, nr. 1395, 2 decembrie 1913, p. 1, semnat N.T. (A apărut cu titlul : *Magistraţii — Note de şedinţă.*)

PENTRU GOLIESCU : *Seara*, an. IV, nr. 1401, 8 decembrie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ÎN JURUL «EVADĂRII» LUI GOLIESCU : *Seara*, an. IV, nr. 1495, 12 decembrie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

GONACII : *Seara*, an. IV, nr. 1428, 7 ianuarie 1914, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1955, p. 59—61.)

MĂCINIŞUL : *Seara*, an. IV, nr. 1558, 22 mai 1914, p. 1, semnat T.A.

VÎRTEJUL : *Seara*, an. IV, nr. 1574, 7 iunie 1914, p. 1, semnat T.A.

SENAT ! : *Seara*, an. IV, nr. 1578, 11 iunie 1914, p. 1. semnat T.A. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., Bucureşti 1955, p. 66—67).

CETĂŢEAN : *Seara*, an. IV, nr. 1582, 15 iunie 1914, p. 1, semnat T.A.

JAURÈS : *Seara*, an. IV, nr. 1618, 21 iulie 1914, p. 1, semnat T. Arghezi.

EROII : *Seara*, an. IV, nr. 1670, 11 septembrie 1914, p. 1, semnat T.A.

L'ESPRIT D'ESCALIER : *Seara*, an. IV, nr. 1686, 27 septembrie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

SUCUL NATURII : *Cronica*, an. I, nr. 4, 6 martie 1915, p. 58—59, semnat I.N.T.

SE MÉFIER DES CONTREFAÇONS : *Cronica*, an. I, nr. 7, 29 martie 1915, p. 130—132, semnat T.A.

BARBARIE : *Cronica*, an. I, nr. 8, 5 aprilie 1915, p. 140—141, semnat T.A. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1955, p. 68—70 şi în vol. *Versuri şi proze*, Editura Tineretuluì, Bucureşti, 1960, p. 144—146.)

VICIUL BOIERESC : *Cronica*, an. I, nr. 9, 12 aprilie 1915, p. 171—172, semnat I. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.A. Bucureşti, 1955, p. 74—76.)

INVITATION À LA VALSE : *Cronica*, an. I, nr. 10, 19 aprile 1915, p. 193—194, nesemnat. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1955, p. 80—81.)

SĂ NU CREZI !... : *Cronica*, an. I, n. 12, 8 mai 1915, p. 220—221, semnat I.T.

PLAGA LUMII : *Cronica*, an. I, nr. 13, 10 mai 1915, p. 238—239, semnat T.

BOIERUL : *Cronica*, an. I, nr. 16, 31 mai 1915, p. 298, nesemnat.

PACE ? : *Cronica*, an. I, nr. 22, 12 iulie 1915, p. 418, semnat T.

CORUPȚIA : *Cronica*, an. I, nr. 32, 20 septembrie 1915, p. 618—619, semnat I.T.

«ACUZ !» : *Cronica*, an. I, nr. 36, 15 octombrie 1915, p. 698—701, semnat T.

FATALITATEA MORALĂ : *Cronica*, an. I, nr. 38, 1 noiembrie 1915, p. 751—752, semnat I.T.

ADVERSARII : *Cronica*, an. I, nr. 47, 3 ianuarie 1915, p. 886, semnat T. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 90—91).

PENTRU IDEAL : *Cronica*, an. I, nr. 48, 10 ianuarie 1916, p. 901—903, semnat T.A.

ÎNCERCĂRI CU CREIONUL : *Cronica*, an. II, nr. 58, 20 martie 1916, p. 88—89, semnat T.A.

SALMANOVICI : *Hiena*, an. II, nr. 19, 31 octombrie 1920, p. 4, semnat Un burghez (p. conf. Tudor Arghezi). (A apărut cu titlul : *Două scrisori și un bilet : Salmanovici.*)

LITERATURA DE SFINTELE SĂRBĂTORI : *Dimineața*, an. XIX, nr. 5484, 7 ianuarie 1922, p. 5, semnat T. Arghezi.

ZIARUL : *Dimineața*, an. XIX, nr. 5489, 15 ianuarie 1922, p. 5, semnat T. Arghezi.

PARADISUL CĂRȚILOR : *Îndreptarea*, an. VI, nr. 10, 14 ianuarie 1923, p. 1, semnat T. Arghezi.

REALITĂȚI : *Națiunea*, nr. 11, 22 martie 1923, p. 1, nesemnat.

CRĂCIUNUL ÎN PAȘTE : *Națiunea*, an. XI, nr. 2669, 8 aprilie 1923, p. 1, nesemnat.

PAȘTELE CALULUI : *Națiunea*, an. XI, nr. 2669, 8 aprilie 1923, p. 1, nesemnat.

LUCHIAN, EMINESCU ȘI PELERINUL : *Țara noastră*, an. VII, nr. 29, 18 iulie 1926, p. 809—812, semnat T. Arghezi.

PRĂVĂLIA LUI ESCULAP : *Țara noastră*, an. VIII, nr. 18—19, 29 mai 1927, p. 431—432, semnat T. Arghezi. (A apărut la rubrica : *Spini de hîrtie*.)

MINORITARII ȘI VECINII : *Rampa*, an. XII, nr. 2905, 1 octombrie 1927, p. 1, semnat T. Arghezi.

MOARTEA LUI ION BRĂTIANU : *Scrisul românesc*, an. I, nr. 2, decembrie 1927, p. 69—70, semnat T. Arghezi. (A apărut la rubrica : *Scrisori din București.*)

CULTURĂ ȘI PORTOFOLIU : *Rampa*, an. XIII, nr. 2988, 9 ianuarie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

BĂȚUL RADIOFONIC : *Rampa*, an. XIII, nr. 3000, 29 ianuarie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

DE ÎNCHIRIAT : *Bilete de papagal*, nr. 1, 2 februarie 1928, p. 3, nesemnat.

CRONICĂ : Bilete de papagal, nr. 6, 7 februarie 1928, p. 1—2, nesemnat.

PEIZAJ ÎN DELTĂ : ȘERBAN RĂDUCANU : *Bilete de papagal*, nr. 19, 11 februarie 1928, p. 3—4, semnat A.

FENOMENE : *Bilete de papagal*, nr. 15, 18 februarie 1928, p. 4, semnat T. Arghezi.

PROFESIUNEA MEDICINII : *Bilete de papagal*, nr. 19, 23 februarie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

POLITICĂ : *Bilete de papagal*, nr. 25, 1 martie 1928, p. 4, nesemnat.

IDEILE DOMNULUI ALIMĂNEȘTIANU : *Bilete de papagal*, nr. 29, 5 martie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

CRIZA : *Bilete de papagal*, nr. 29, 5 martie 1928, p. 2, semnat T. Arghezi.

O MAMĂ SĂNĂTOASĂ LA BALAMUC : *Bilete de papagal*, nr. 33, 10 martie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

SELL DESINATORUL : *Bilete de papagal*, nr. 37, 15 martie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

MEDICINA LEGALĂ : *Bilete de papagal*, nr. 37, 15 martie 1928, p. 2—3, semnat T. Arghezi.

DANSATORI ȘI BOXEURI : *Bilete de papagal*, nr. 43, 22 martie 1928, p. 3—4, semnat T. Arghezi.

PRECOCITĂȚI : *Rampa*, an. XIII, nr. 3053, 26 martie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

DOMNUL IORGA ȘI COCÒ : *Bilete de papagal*, nr. 52, 1 aprilie 1928, p. I, semnat T. Arghezi.

BOBUL DE GRÎU : *Bilete de papagal*, nr. 54, 3 aprilie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

VERSURI : *Rampa*, an. XIII, nr. 3065, 9 aprilie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

O ISTORIE ADEVĂRATĂ : *Bilete de papagal*, nr. 61, 12 aprilie 1928, p. 2, semnat Cocò.

CALENDARUL VACANȚELOR : *Bilete de papagal*, nr. 65, 19 aprilie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

CIVILIZARE : *Bilete de papagal*, nr. 67, 21 aprilie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

GEOLOGIA ȘI GEOLOGII : *Bilete de papagal*, nr. 70, 26 aprilie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

GRATUIT ȘI CU PLATĂ : *Rampa*, an. XIII, nr. 3085, 7 mai 1928, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

CUM SĂ VĂ LĂSAȚI DE TUTUN : *Bilete de papagal*, nr. 83, 13 mai 1928, p. 4, semnat B. de P.

MARINESCU CONTRA PERIEȚEANU : *Bilete de papagal*, nr. 86, 17 mai 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

VISUL MAICII DOMNULUI POLITIC : *Bilete de papagal*, nr. 99, 2 iunie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București 1955,, p. 142—144.)

NECAZURI : *Bilete de papagal*, nr. 103, 7 iunie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

CREOLA LUI MALACOCI : *Bilete de papagal*, nr. 119, 25 iunie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

COCO LA TECHIRGHIOL : *Bilete de papagal*, nr. 128, 6 iunie 1928, p. 1—2, semnat Cocò.

EVADAREA LEPROȘILOR : *Bilete de papagal*, nr. 141, 21 iulie 1928, p. 4, semnat B. de P.

EFLORESCENȚĂ : *Bilete de papagal*, nr. 151, 2 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

PE ȚĂRMURI : *Bilete de papagal*, nr. 152, 3 august 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul : *Pe țărmurile mării.)*

PREUMBLAREA LOR... : *Bilete de papagal*, nr. 157, 9 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

DE ÎNCHIRIAT... GRATIS : *Bilete de papagal*, nr. 163, 16 august 1928, p. 1—2, semnat Cocò.

JELANII : *Bilete de papagl*, nr. 173, 27 august 1928, p. 1—2, semnat Cocò.

MAREA REVOLUȚIE FRANCEZĂ : *Bilete de papagal*, nr. 173, 27 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

CHILOȚII DOMNULUI DEPUTAT : *Bilete de papagal*, nr. 180, 5 septembrie 1928, p. 4, semnat B. de P.

SCRISORI DE PRINȚI : *Bilete de papagal*, nr. 204, 3 octombrie 1928, p. 1—2, semnat Cocò (p. conf. T. Arghezi). (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 205—207 și în vol. *Versuri și proze*, Editura Tineretului, București, 1960, p. 170—172.)

CREDITUL DEBITOR: *Bilete de papagal*, nr. 207, 6 octombrie 1928, p. 4, semnat B. de P.

POVESTEA PRINȚILOR SAȘII: *Bilete de papagal*, nr. 209, 8 octombrie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *O mie și una de ore: Povestea prinților sașii).* (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 208—210.)

PARLAMENTUL: *Bilete de papagal*, nr. 219, 20 octombrie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 211—213.)

MEDICINA INCERTĂ: *Bilete de papagal*, nr. 225, 27 octombrie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Răzlețe*, E.P.L., București, 1965, p. 312—315.)

RECEA SUFLETEASCĂ: *Bilete de papagal*, nr. 229, 1 noiembrie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

GÎNDURILE LUI BADEA ION: *Bilete de papagal*, nr. 239, 12 noiembrie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

DISPUTĂ CU ARHANGHELUL GAVRIIL: *Bilete de papagal*, nr. 266, 14 decembrie 1923, p. 4, semnat Papagalul albastru.

PORTRETELE ELCTORALE: *Bilete de papagal*, nr. 267, 15 decembrie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

EUROPA INSTANTANEE: *Bilete de papagal*, nr. 270, 19 decembrie 1928, p. 4, semnat B. de P.

AFACERI EXTERNE: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 284, 7 ianuarie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

O, TAMAVACHIS!: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 285, 9 ianuarie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

FECUNDITATE: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 289, 13 ianuarie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

CE VREA MUNTELE?: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 307, 4 februarie 1929, p. 3—4, semnat T. Arghezi.

MORALESCU: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 314, 13 februarie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

CUM SE APĂRĂ UN FOST MINISTRU: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 322, 22 februarie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

O MORALĂ: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 329, 2 martie 1929, p. 1—3, semnat T. Arghezi.

FĂRĂ MĂMĂLIGĂ: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 342, 17 martie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

PUMNI AMERICANI ȘI LEACURI ROMÂNEȘTI: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 345, 21 martie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

DE LA CONCURSUL DE FRUMUSEȚE: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 347, 23 martie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

MÎNĂSTIRILE: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 349, 25 martie 1929, p. 1—2 semnat T. Arghezi.

CAVALERISMUL CETĂȚENESC: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 367, 18 aprilie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

SUFLETUL DEFICITAR: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 404, 5 iunie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

O AUTORITATE CARE NE LIPSEȘTE: *Bilete de papagal*, an. II, nr. 439, 15 iulie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

RÎNDUNELELE : *Bilete de papagal,* an. II, nr. 451, 29 iulie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

EXAMENUL CONȘTIINȚEI : *Bilete de papagal,* an. II, nr. 460, 9 august 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut,* E.S.P.L.A., București, 1955, p. 274—276.)

COSTUME DE SEZON : *Dreptatea,* an. III, nr. 630, 15 noiembrie 1929, p. 2, semnat T. Arghezi.

ICONIȚE : *Avîntul,* an. I, nr. 1, 21 februarie 1930, p. 1, semnat T. Arghezi.

STRICĂCIUNI : *Facla,* an. IX, nr. 311, 1 martie 1930, p. 1, semnat T. Arghezi.

ZVON : *Facla,* an. IX, nr. 317, 8 martie 1930, p. 1, semnat T. Arghezi.

REVERII... : *Radio și radiofonia,* an. III, nr. 84, 27 aprilie 1930, p. 1—2, semnat Tudor Arghezi.

LETOPISEȚI : *Viața românească,* an. XXII, nr. 4—5, aprilie-mai 1930, p. 130—134, semnat T. Arghezi.

JUSTIȚIA ÎN COREEA : *Adevărul literar și artistic,* an. IX, nr. 498, 22 iunie 1930, p. 3, semnat T. Arghezi.

UN ÎNCUIAT : *Bilete de papagal,* an. III, nr. 462, 22 iunie 1930, p. 2—3, nesemnat. (A apărut cu titlul : *10 iunie 1930.)*

II : *Bilete de papagal,* an. III, nr. 462, 22 iunie 1930, p. 2—3, nesemnat. (A apărut cu titlul : *10 iunie 1930.)*

ISRAEL : *Adam,* an. II, nr. 9, 15 octombrie 1930, p. 1—3, semnat T. Arghezi.

SĂRACUL ISRAEL ! : *Adam,* an. II, nr. 10, 15 noiembrie 1930, p. 9—10, semnat T. Arghezi.

RADIOFONIA : *Revista C.F.R.,* an. XVIII, nr. 7—8, august 1931, p. 222—224, semnat T. Arghezi.

NOUL POST BUCUREȘTI : *Radio și radiofonia,* an. V, nr. 178, 14 februarie 1932, p. 23, semnat T. Arghezi.

TEATRUL RADIOGENIC : *Radio și radiofonia,* an. V, nr. 179, 21 februarie 1932, p. 9, semnat T. Arghezi.

BULETINUL METEOROLOGIC : *Adevărul literar și artistic,* an. X, nr. 589, 20 martie 1932, p. 3, semnat T. Arghezi.

«BUTOIAȘ» : *Adevărul literar și artistic,* an. X, nr. 591, 3 aprilie 1932, p. 4, semnat T. Arghezi.

CIVILIZAȚIE AMERICANĂ : *Progresul social,* an. I, nr. 2, 20 aprilie 1932, p. 53—54, semnat Tudor Arghezi.

EPIDEMIA VORBELOR GOALE : *Secolul,* an. I, nr. 19, 26 iunie 1932, p. 1, semnat T. Arghezi.

FINANȚELE : *Adevărul literar și artistic,* an. XI, nr. 603, 26 iunie 1932, p. 5, semnat T. Arghezi.

MODĂ ȘI ROMAN : *Secolul,* an. I, nr. 20, 3 iulie 1932, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

PARLAMENTUL TOTAL : *Secolul,* an. I, nr. 23, 24 iulie 1932, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

OMUL DE STAT : *Adevărul literar și artistic,* an. XI, nr. 607, 24 iulie 1932, p. 3, semnat T. Arghezi.

RĂZBUNAREA : *Adevărul literar și artistic,* an. XI, nr. 613, 4 septembrie 1932, p. 1. semnat T. Arghezi.

UN CONGRES : *Progresul social,* an. I, nr. 7, 20 septembrie 1932, p. 59—60, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul : *Buletinul — Dar iată și un congres.)*

CĂLUȘEII : *Adevărul literar și artistic*, an. XI, nr. 619, 16 octombrie 1932, p. 3, semnat T. Arghezi.

IMBECILII DE NOI : *Progresul social*, an. I, nr. 8, 20 octombrie 1932, p. 66—68, semnat T. Arghezi.

SĂPTĂMÎNA : *Săptămîna C.F.R.*, an. I, nr. 45, 27 noiembrie 1932, p. 1, semnat T. Arghezi.

PREMIUL NOBEL : *Adevărul literar și artistic*, an. XI, nr. 626, 4 decembrie 1932, p. 4, semnat T. Arghezi.

SÎNGELE : *Adevărul literar și artistic*, an. XII, nr. 641, 19 martie 1933, semnat T. Arghezi.

CU CAPU-N DOUĂ OPINII : *Progresul social*, an. II, nr. 3, 20 martie 1933, p. 227—229, semnat T. Arghezi.

CAPUL ȘI GHIOZDANUL : *Dimineața*, an. 29, nr. 9436, 5 aprilie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

UN CUVÎNT : *Progresul social*, an. II, nr. 4, 20 aprilie 1933, p. 300—303, semnat T. Arghezi.

DER NACHBAR OTTO : *Dimineața*, an. 29, nr. 9466, 8 mai 1933, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Răzlețe*, E.P.L., București, 1965, p. 422—423.)

MORȚII : *Progresul social*, an. II, nr. 5, 20 mai 1933, p. 369—370, semnat T. Arghezi.

DOMNUL CONCOMBRE : *Dimineața*, an. 29, nr. 9492, 3 iunie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Răzlețe*, E.P.L., București, 1965, p. 270—273.)

SĂRBĂTORIRILE : *Progresul social*, an. II, nr. 6, 20 iunie 1933, p. 436, semnat T. Arghezi.

IDEI : *Dimineața*, an. 29, nr. 9510, 21 iunie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

ORDINE SOCIALĂ : *Dimineața*, an. 29, nr. 9520, 1 iulie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

LUAȚI UMBRELA : *Dimineața*, an. 29, nr. 9548, 29 iulie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

JOCUL : *Dimineața*, an. 29, nr. 9552, 2 august 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

NUDISM : *Dimineața*, an. 29, nr. 9553, 3 august 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

ALBINA : *Dimineața*, an. 29, nr. 9582, 1 septembrie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

OMUL ISPRĂVIT : *Adevărul literar și artistic*, an. XII, nr. 667, 17 septembrie 1933, semnat T. Arghezi.

MILA DE OAMENI : *Progresul social*, an. II, nr. 9, 20 septembrie 1933, p. 622, semnat T. Arghezi.

OBOSELI : *Dimineața*, an. 29, nr. 9604, 23 septembrie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

ÎN JURUL „TABLETELOR DIN ȚARA DE KUTY" : *România literară*, an. II, nr. 84, 28 octombrie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

DIN VECHI : *Dimineața*, an. 29, nr. 9643, 2 noiembrie 1933, p. 3, semnat T. Arghezi.

RĂSPUNDERILE : *Progresul social*, an. II, nr. 12, 20 decembrie 1933, p. 808—810, semnat T. Arghezi.

CATALOGUL : *Catalog*, Editura Adevărul, 1933, p. 3—4, semnat T. Arghezi.

PACIFISM : *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 713, 5 august 1934, p. 1, semnat T. Arghezi.

CE POATE RĂBDA UN MORMÎNT : *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 719, 16 septembrie 1934, p. 7, semnat T. Arghezi.

SCRISUL REVELATOR : *Adevărul literar și artistic*, an. XIV, nr. 767, 18 august 1935, p. 7, semnat T. Arghezi.

CARNET : *Muzică și poezie*, an. I, nr. 1, noiembrie 1935, p. 32—33, semnat T. A.

MUZICA LIMBII ROMÂNEȘTI : *Muzică și poezie*, an. I, nr. 6, aprilie 1936, p. 19—20, semnat T. Arghezi.

ARTUR RIMBAUD : «LE DORMEUR DU VAL» : *Popularul*, an. I, nr. 19, 6 noiembrie 1937, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

GEORGE ENESCU : *Popularul*, an. I, nr. 20, 7 noiembrie 1937, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

O PUBLICAȚIE NOUĂ : CARICATURA : *Bilete de papagal*, nr. 23, vol. III, 1937, p. 448—449, nesemnat.

GOLURI : *Viața românească*, an. XXX, nr. 6, iunie 1938, p. 17, semnat T. Arghezi.

DEGENERĂRI : *Viața românească*, an. XXX, nr. 6, iunie 1938, p. 18—19, semnat T. Arghezi.

AMINTIRI : *Viața românească*, an. XXX, nr. 7, iulie 1938, p. 10—11, semnat T. Arghezi.

ȘTIINȚE ȘI ȘTIINȚĂ : *Viața românească*, an. XXX, nr. 7, iulie 1938, p. 11—16, semnat T. Arghezi.

DIN ZILELE LUI LUCHIAN : *Curentul magazin*, an. I, nr. 1, 9 aprilie 1939, p. 7—9, semnat T. Arghezi.

GRAFITE : *Săptămîna C.F.R.*, an. III, nr, 33, 17 ianuarie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

APRIL : *Informația zilei*. an. III, nr. 469, 20 aprilie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul : *19 april*. A fost reprodus în vol. *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 330—332.)

CLIENTELA : *Informația zilei*, an. III, nr. 477, 30 aprilie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

VIERMELE : *Vremea*, an. XV, nr. 698, 16 mai 1943, p. 12, semnat T. Arghezi.

MESERIA : *Informația zilei*, an. III, nr. 496, 24 mai 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

DOMNUL POLITICOS : *Informația zilei*, an. III, nr. 498, 26 mai 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

DOMNII OTRĂVIȚI : *Informația zilei*, an. III, nr. 512, 9 iunie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

POLEMICA LITERARĂ : *Vremea*, an. XV, nr. 702, 13 iunie 1943, p. 12, semnat T. Arghezi.

UN TINERET NOU : *Vremea*, an. 706, 11 iulie 1943, p. 12, semnat T. Arghezi.

CAMUFLAJUL : *Informația zilei*, an. III, nr. 558, 28 iulie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

RATATUL : *Informația zilei*, an. III, nr. 562, 1 august 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

RECITIND : *Informația zilei*, an. III, nr. 593, 1 septembrie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

ȘOIMUL : *Informația zilei*, an. III, nr. 595, 3 septembrie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

CIFRE ROTUNDE : *Informația zilei*, an. III, nr. 598, 5 septembrie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

SA : *Informația zilei*, an. III, nr. 609, 16 septembrie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

DE TREI ZILE-NCOACE : *Bilete de papagal*, an. XVII, nr. 15, 5 ianuarie 1945, semnat T. Arghezi.

DE SÎN-VASILE : *Bilete de papagal*, an. XVII, nr. 16, 6 ianuarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi.

RESPECTUOASĂ ÎNTREBARE : *Bilete de papagal*, an. XVII, nr. 18, 10 ianuarie 1945, semnat T. Arghezi.

PUTE ! : *Bilete de papagal*, an. XVII, nr. 21, 13 ianuarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958,

p. 10—12, și în vol. *Versuri și proze*, Editura Tineretului, București, 1960, p. 231—233.)

UN CERTIFICAT ODIOS : *Bilete de papagal*, an. XVII, nr. 33, 28 ianuarie 1945, p. 1, semnat T. A.

O INSTANȚĂ MEDICALĂ : *Bilete de papagal*, an. XVII, nr. 44, 10 februarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi.

INOCENȚA MORȚILOR : *Revista Fundațiilor regale*, an. XIII, nr. 3, martie 1946, p. 690, semnat T. Arghezi.

AMINTIRI DIN TIMPUL DICTATURII : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.540, 13 aprilie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

BIOGRAFII : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.544, 18 aprilie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

A 26-A DUMINICĂ : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.000, 30 iunie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958, p. 17—19.)

N-AM FĂCUT NIMIC... : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.609, 11 iulie 1946, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

NASTURELE GALBEN : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.611, 13 iulie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958, p. 71—73.)

14 IULIE : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.614, 17 iulie 1946, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

DOVADA DE MAHALA : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.635, 10 august 1946, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958, p. 22—23.)

FRUMUSEȚILE ȘTIINȚEI : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.636, 11 august 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

CUM SE FERICEȘTE O ȚARĂ : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.649, 28 august 1946, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

LITERATURĂ : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.656, 5 septembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958, p. 124—125.)

ION DRAGOSLAV : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.674, 26 septembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

MEDICUL TĂMĂDUITOR : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.686, 10 octombrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

MILIARDARUL ACUZĂ : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.700, 26 octombrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

DE CE SE TEME TOATĂ LUMEA : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.705, 1 noiembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

SOCIOLOGIE : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.670, 7 noiembrie 1946, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

METODA : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.714, 12 noiembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

ÎN JARGON : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.722, 21 noiembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958, p. 31—33.)

OAMENI ȘI OAMENI : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.736, 7 decembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958, p. 81—82.)

ONORATE DOMNULE CORECTOR : *Adevărul*, nr. 60, nr. 16.739, 11 decembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

PACEA : *Adevărul*, an. 60, nr. 16.741, 13 decembrie 1946, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

VETERINARII : *Adevărul*, an. 61, nr. 16.771, 24 ianuarie 1947, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

SCRISOARE PENTRU TUBERCULOȘI : *Adevărul*, an. 61, nr. 16.778, 2 februarie 1947, p. 1, semnat T. Arghezi.

NEFERICITUL SEMEN : *Adevărul*, an. 61, nr. 16.797, 25 februarie 1947, p. 1, semnat T. Arghezi.

PUTERE ȘI CĂDERE : *Adevărul*, an. 61, nr. 16.817, 20 martie 1947, p. 1, semnat T. Arghezi.

MEDICINĂ : *Adevărul*, an. 61, nr. 16.841, 19 aprilie 1947, p. 1, semnat T. Arghezi.

MANUSCRISE : *Adevărul*, an. 61, nr. 16,887 18 iunie 1947, p. 1, semnat T. Arghezi. (A fost reprodus în vol. *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, București, 1958, p. 143—145.)

MEMETO : *Adevărul*, an. 61, nr. 16.919, 25 iulie 1947, p. 1, semnat T. Arghezi.

DE CRĂCIUN : *Adevărul*, an. 61, nr. 17.048, 24 decembrie 1947, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

ACUM PATRUZECI ȘI NOUĂ DE ANI : *Conferință radio*, 28 februarie 1956.

ZIMBRUL ȘI VULTURUL : *Contemporanul*, nr. 3(641), 23 ianuarie 1959, p. 1, semnat T. Arghezi.

O TABLETĂ : *Contemporanul*, nr. 35(673), 4 septembrie 1959, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

UN RECITAL : *Gazeta literară*, an. IX, nr. 16(123), 19 aprilie 1962, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

PÎINEA NOASTRĂ : *Gazeta literară*, an. XIII, nr. 10(696), 10 martie 1966, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

SOSIRĂ COCORII : *Secolul XX*, nr. 4, 1966, p. 3—4, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul : *Mai 1966*).

Mitzura Arghezi

CUPRINS

TABULA RASA

(1912—1966)

Lector : TRAIAN RADU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 01.02.1985.
Coli ed. 27,68. Coli tipar 25,5.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1488 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
Bucureşti,
Republica Socialistă România